Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Forklaringer,

afgivne for

den ved allerhøieste Ordre af 21de April 1860

til

Undersøgelse af Orlogsværftet

nedsatte Commission.

Henhørende til Commissionens allerunderdanigste Betænkning

af 21. December 1861.

Bind II.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. H. Schultz.

Trettende Møde, den 1ste December 1860.

Underfabrikmester, Capitainlieutenant Schonheyder.

Spm. 1. Lütken: Commissionen ønsker at erfare Deres Mening om, hvorvidt De troer, at det vil være i Statens Interesse, navnlig i oekonomisk Henseende, at opgive Nyboder som Beboelseslеilighed for Officerer, Officianter og Mandskab?

Schonheyder: Jeg troer, det vil være i Statens Interesse. I det Hele taget mener jeg, at man bør opgive faste Haandværkere og derved ogsaa Nyboder? Det er mig ikke bekjendt, hvad Nyboder koster at holde; men efter den Idee, jeg har kunnet gjøre mig derom, troer jeg, at det ikke længere er tidssvarende.

2. Lütken: De mener, at man strax uden Ulempe for Tjenesten kan evakuere de overcomplette Huse i Nyboder. (Schonheyder: Ja.) I hvilket Tidsrum antager De, at Evakuationen i det Hele taget kan iværksættes?

Schonheyder: Derom kan jeg ikke have nogen Mening. Jeg kjender ikke Nyboders Detail; det hører til Commandantskabets Forretninger.

3. Lütken: Vil De dernæst udtale Deres Mening, om den faste Arbeidsstyrke bør bibeholdes i sin Heelhed eller kun deelvis?

Schonheyder: De faste Corpser troer jeg bør bibeholdes, maaskee endogsaa udvides. Hvad Haandværkerne angaaer, er det derimod min Mening, at man vilde staae sig bedre ved at arbeide med lutter private Folk, med Undtagelse af Underofficererne, som formeentlig maatte bibeholdes i fast Tjeneste. Efter den Erfaring, jeg har gjort, er det meget lettere at komme ud af det

med private Folk. Jeg har endogsaa seet, at private Folk, som vare overmaade dygtige, og med hvilke man var vel fornøiet, har man været nødt til at afskedige kort Tid efter at de vare komne i fast Tjeneste, fordi de udartede; de troe sig da sikkre, hvorimod den private Mand kan opsiges med en 14 Dages Varsel eller saa. Han holdes meget lettere til sin Gjerning, og der er langt færre Vanskeligheder med ham. Jeg troer heller ikke, at det paa en Plads som Kjøbenhavn vil være vanskeligt at faae private Arbeidere.

4. Lütken: Hvilken Lønningsmaade har De tænkt dem indført, naar den faste Arbeidsstyrke tildeels afskedigedes, og der blev indført frit Arbeide?

Schønheyder: Jeg troer, man maatte give dem omtrent det Samme, som de private Folk nu faae. Man maatte lønne dem efter deres Dygtighed, og give dem saameget som muligt i Akkord, hvor det kun lader sig gjøre, saaledes som hidtil er skeet med de Private; det er mig i det mindste ikke andet bekjendt, end at det gaaer meget godt.

5. Lütken: Har De for den Deel af Arbeidsstyrken, som blev i fast Tjeneste, tænkt Dem en forandret Lønningsmaade fra den, der nu finder Sted?

Schønheyder: Jeg troer, den maatte have fast Dagløn, navnlig Underofficererne, som jeg mener maatte blive i fast Tjeneste.

6. Lütken: Men mener De, at Proviantsystemet og hvad dermed staaer i Forbindelse burde opgives?

Schønheyder: Ja det maatte følge med.

7. Lütken: Efter Deres Mening vilde De altsaa ansee det for rigtigt, at overgaae fra den treaarige Capitulation til frit Arbeide? (Schønheyder: Ja.) Men hvad mener De om en indskrænket Capitulation, til en kortere Tid f. Ex. eet Aar?

Schønheyder: Blev den meget kort, blev det jo saa godt som frit Arbeide.

8. Lütken: De mener altsaa, slet ingen Capitulation?

Schønheyder: Ja, idetmindste ikke, hvad man nu forstaaer derved.

9. Lütken: Troer De ikke, at det under visse Forhold f. Ex. Krigstilstand, vilde frembyde Vanskeligheder, naar Arbeidsstyrken var aldeles løs, at Mandskabet f. Ex. kunde sige, at det ikke vilde arbeide?

Schønheyder: Muligviis vilde det under saadanne Omstændigheder blive fornødent at forhøie Daglønnen, naar der var stor Concurrence; men jeg troer ikke, at det nogensinde vil blive vanskeligt at faae de fornødne Arbeidere. Det har i det mindste, saavidt jeg veed, aldrig paa andre fremmede Værfter, hvor de næsten udelukkende arbeide med private Folk, været vanskeligt at faae private Arbeidere.

10. Lütken: Paa de franske Værfter ere jo ikke Alle frie Arbeidere?

Schønheyder: Der er endeel Værnepligtige og endeel frie Arbeidere. I England er der derimod lutter frie Arbeidere; men de have ifølge Lov Ret til Pension, naar de have været der et vist Antal Aar, og det hjælper til at holde dem ved Arbeidet. Man har der mange Exempler paa, at frie Arbeidere, der have arbeidet der i 20 Aar og derover, ere blevne pensionerede; men det er vel kun en liden Deel af det Hele, hvormed det er Tilfældet.

11. Lütken: Med Hensyn til de Værnepligtige opstaaer det Spørgsmaal, at, naar der ingen Capitulation er, kan Manden blive indkaldt til Krigstjeneste; har De nogensinde tænkt over denne Vanskelighed?

Schønheyder: Det lod sig vel ogsaa gjøre, at indkalde Manden til Tjeneste ved Værftet som Haandværker; men jeg har ikke tilstrækkeligt tænkt derover.

12. Lütken: Har De tænkt Dem, paa hvad Maade denne Overgang skulde finde Sted. Naar De kunde og havde Magt til at iværksætte det, hvorledes vilde De faa bære Dem ad med at komme over til det nye System?

Schønheyder: De fleste Folk ere nu antagne paa tre Aars Capitulation, og efterhvert som den udløber, maatte man vel lade dem overgaae til frie Arbeidere. Jeg troer, at meget Faa vilde forlade Værftet, da de jo altid der have sikker Udsigt til at faae Arbeide

fremfor hos Private, hvor deres Tjeneste sandsynligviis meget ofte vilde blive dem opsagt, naar der ikke var noget Arbeide for dem.

13. Lütken: Men erindrer De, at endeel af dem ere pensionsberettigede eller dog nær ved at være det, og vilde det derfor ikke være haardt at sige til dem: enten skulle I tjene paa denne Maade eller gaae?

Schønheyder: Det kan man jo egentlig ogsaa gjøre nu; man behøver i saa Fald kun at indskrænke deres Capitulationstid; men man har hidtil ikke seet, at man paa den Maade har ladet Folk gaae, og man vil saameget mindre gjøre det, naar man trænger til dem.

14. Lütken: Troer De ikke, det kunde lade sig gjøre paa den Maade, at man lod være at ansætte faste Folk, naar de nuværende afgaae eller døe; det vilde dog være langt mere billigt?

Schønheyder: Ja, men det vil vare længe.

15. Formanden: Vilde De ikke anseе det for rigtigt, at, ligesom i England, de, der havde tjent en længere Tid som private Arbeidere, fik en lovbefalet Ret til Pension?

Schønheyder: Ja, hvis de vedbleve at tjene som private Arbeidere i den bestemte Tid, vilde det forekomme mig overmaade billigt, om de havde Ret til Pension.

16. Hage: Dersom man skulde begynde at fraflytte Nyboder, troer De da ikke, det vilde være rigtigt, naar nu Capitulationen var udløben, og man tilbød den Vedkommende at blive ved Holmen, at sige til ham: Indtil vi faae anden Brug for Nyboder, skal Du boe der som privat Leier, og bliver Du ved Holmen, faaer Du Ret til Pension, eller troer De maaskee, at man vilde betragte det som ubilligt eller at det vilde sætte Strid?

Schønheyder: Nei, jeg troer, det er billigt, især naar de kunde beholde deres Huus til samme billige Leie som nu.

17. Hage: Ja, indtil Staten fik Brug derfor og kunde anvende det paa fordeelagtigere Maade; det maatte jo være paa Opsigelse?

Schønheyder: Det maatte jo komme i Betragtning ved Bestemmelsen af deres Dagløn; der maatte jo tages Hensyn til,

at Staten havde affluttet Contract med dem i det mindste paa tre Aar.

18. Hage: Jeg mener kun, naar de tre Aar vare omme; thi disse Capitulationer maae jo forfalde paa meget forskjellig Tid. Det er jo Deres Mening, at man ikke skal fornye dem; men at man derimod kun skal beholde dem, der due Noget, som private Arbeidere, lade dem have Ret til Pension og lade dem beholde deres Huus indtil videre?

Schønheyder: Ja.

19. Lütken: Hvad er Deres Mening med Hensyn til Smederiet, antager De, at Arbeiderne i Smedien, Svendene og navnlig Underofficererne have opnaaet fornsden Duelighed, som svarer til den store Fremgang, denne Profession har gjort, og at de navnlig ere istand til at gaae ind i de nye Værksteder, som nu ere under Opførelse?

Schønheyder: Jeg troer, at det har været og tildeels endnu er meget dygtige Folk, som forestaae Smedeværkstederne, men at de naturligviis staae en heel Deel tilbage i Kjendskab til det Opsving, Smederiet har taget i den senere Tid. Det er naturligt, at de overordentlig slette Arbeidsredskaber i de senere Aar have bidraget betydeligt til, at man her er bleven staaende ved det Gamle, medens man andre Steder er gaaet frem. Der var en Tid, da vort Smedeværksted stod høit og betragtedes saaledes. Derved er man bleven staaende, og det er navnlig de Redskaber, man har, der have gjort det nødvendigt at blive staaende ved det Gamle, hvorved man er bleven tilbage for Andre. Jeg troer, at naar man faaer nye Redskaber, ville Folkene, der skulle have dermed at bestille, nok lære at benytte dem; men man kunde jo nok trænge til, at lade Nogen af de nærværende Underofficerer see, hvorledes man bærer sig ad andre Steder, eller ogsaa til at faae friske Kræfter. Man har saavidt muligt søgt at indøve dem i den Fremgangsmaade, som bruges andre Steder i Smedier, men man har maattet opgivet det af Mangel paa de fornødne Redskaber. De, som vi have, kunne ikke bruges, vi ere derfor blevne nødte til at blive staaende ved det Gamle.

20. Hage: Har De gjort Indstilling til Ministeriet om Anskaffelsen af nye og hensigtsmæssige Redskaber?

Schønheyder: Ja, sidste Gang jeg kom fra England, skrev jeg endogsaa temmelig stærkt derom og viiste, at der efter min Mening tabtes henved 50 pCt., som Arbeidet kostede mere paa den Maade, vi her gaae frem.

21. Hage: Omtrent 50 pCt. mere end der behøvedes?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer, kom jeg til det Resultat, navnlig ved større Arbeider.

22. Hage: Vilde deri være indbefattet Renter og Slittage af de nye Redskaber?

Schønheyder: Renten pleie vi ikke at beregne her.

23. Hage: Hvor længe er det siden? (Schønheyder: 4 Aar). Der har ikke tidligere været gjort Forslag om Anskaffelsen?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer, har der flere Gange været gjort Forslag; har det just ikke været directe, er der dog paa en klar og tydelig Maade blevet henviist til, hvor langt vore Smedier staae tilbage.

24. Hage: Men er der ikke foretaget Noget senere end Deres Forestilling?

Schønheyder: Nei; men væsentligst vel, fordi man erkjendte, at det ikke var værd at lappe paa det Gamle, og at man hellere burde udsætte det, til man fik en heel ny Smedie, hvor Forbedringerne kunde indføres.

25. Hage: Har De gjort Ministeriet en Beregning over, hvad det, De har foreslaaet anskaffet, vilde koste? (Schønheyder: Nei.) De har ikke tilnærmelsesviis opgjort nogen Beregning?

Schønheyder: Ved at see, hvad et enkelt Stykke Smedearbeide koster her, og hvad man gjør det for i England, er jeg kommen til det Resultat, at der var tabt meget betydeligt.

26. Lütken: Af tidligere Udtalelser have vi forstaaet, at der saagodtsom ikke bruges engelsk Jern, men fortrinsviis svensk

og norsk, altsaa dyrere Sorter, og paa samme Tid have vi forstaaet, at det engelske Jern ikke sammenarbeides ligesaa stærkt som de andre nævnte Sorter, og at det var Grunden til, at man bruger dyrere fremfor mindre dyrt Jern. Hvad er Deres Mening herom?

Schønheyder: Det er ganske vist, at der er nogen Fordom mod det engelske Jern; men jeg troer rigtignok ogsaa, at man derfra faaer mange Slags Jern, som er slet, og at det fornemmelig er Aarsagen til, at man bliver ved det gode Jern, man har. Hvis man bestandig kunde faae gode Sorter fra England, kunde man godt tage det; men om Prisen vil stille sig billigere, er et andet Spørgsmaal.

27. Lütken: Men til smedede Jernknæer behøves ikke godt Jern; naar de sidde paa deres Plads, er det ligegyldigt, af hvad Jern de ere, om det saa er det simpleste; men dertil have vi ogsaa forstaaet, at man bruger det bedste.

Schønheyder: Jeg troer ikke, det er ligegyldigt, naar de sidde paa deres Plads, om de ere af godt Jern.

28. Formanden: Det er udtalt her, at der ved Brug af det engelske Jern krævedes en anden Arbeidsmaade, hvortil man ikke har været vant, saaat Folkene ikke forstode at bruge det engelske Jern?

Schønheyder: Det troer jeg ikke. Vi have i den senere Tid til flere forskjellige Arbeider faaet Jern fra England, der er blevet bearbeidet i Smedierne her, og det er ikke mig bekjendt, at man har været misfornøiet dermed.

29. Formanden: Heller ikke, at det kræver en særegen Bearbeidelsesmaade? (Schønheyder: Nei). Ja, da er det her ligefrem blevet forklaret saaledes.

30. Hage: De veed maaskee, at der er Smede heri Landet, der troe, at engelsk Jern i Ilden skal behandles paa en anden Maade end svensk og norsk?

Schønheyder: Men jeg troer ikke, at der er Grund til denne Tanke.

31. Hage: Er det for nylig man har faaet engelsk Jern her?

Schonheyder: Nei, i flere Aar, siden Maskinværkstedet er anlagt, dog ikke store Partier; i Maskinværkstedet bruge de Noget, men i de andre Smedier kun til ganske specielle Arbeider.

32. Hage: Og der har man ikke klaget derover?

Schønheyder: Nei, der er endogsaa for et Par Aar siden, saavidt jeg erindrer, forsøgt paa at sveise engelsk og svensk Jern sammen; det troede man vilde frembyde de største Vanskeligheder, men det viste sig ikke ved denne Prøve. Det er jo imidlertid kun mindre Stykker, der bruges ved en saadan Sveisning, og jeg kan ikke negte, at jeg har seet mange Slags engelsk Jern, som viste sig meget slet; jeg troer derfor, man bør være varsom med, hvad man gjør; jeg troer navnlig, at der af det engelske Jern gives flettere Sorter, end man nogensinde finder i Sverrig og Norge.

33. Hage: Har De paa de engelske Orlogsværfter iagttaget, hvilke Sorter man bruger der?

Schonheyder: Det er engelske og af de Prøver, der foreligge Ministeriet.

34. Hage: Og De har ikke hørt, at man paa disse Værfter klager over, at deres Jernarbeide er slet? (Schonheyder: Nei). Det er altsaa rimeligt, at naar man erkyndiger sig derom, vil man finde, at der er saadanne Sorter engelsk Jern, som man kan bruge her, og som ere billigere end det Svenske?

Schonheyder: Om Prisen kan jeg Intet sige. Skulde man bruge deraf, maatte det være af de bedste Sorter; hvorvidt Prisen da vil stille sig ringere, veed jeg ikke.

35. Hage: Men der er da Arbeider, hvortil der ikke behøves det bedste Jern?

Schonheyder: Ja, maaskee til flere Sorter Kleinsmedarbeide behøves det ikke, skjøndt det er farligt at indsætte slet Jern i Bygninger.

36. Formanden: Deres Bemærkning om det Forslag,

De havde gjort i 1856, gjaldt jo kun Smedien, ikke i Almindelighed? (Schønheyder: Ja).

37. Lütken: Det er altsaa Deres bestemte Formening, at f. Ex. et Knæ kan man ikke smede af slet Jern, fordi det ikke vil blive saa solid, hvis man arbeider det varmt og derpaa opsætter det? (Schønheyder: Ja). Den modsatte Mening er iøvrigt udtalt her i Commissionen.

Schønheyder: Slet Jern bliver koldskjørt, saa det brækker over i kold Tilstand. Man har Exempler paa, at Skibe ere strandede og brudte fra hinanden, navnlig derved, at Knæerne ere knækkede midt over i Kværken. Det maa man ikke udsætte sig for, navnlig ikke, at det er det Første, der gaaer. Det Jern, vi have brugt dertil, har sandsynligviis været af det bedre eller bedste, fordi det er omarbeidet fra smaa Stykker, som jo er Noget af det bedste Jern, man faaer.

38. Lütken: Kunne Sjouere anvendes mere end nu i Forening med Haandværkere, navnlig til Bolteslagerarbeide?

Schønheyder: Dertil troer jeg der skal en Haandfærdighed, man ikke finder hos alle Sjouere, og de, vi hidtil have havt ved Holmen, have været saa slette, at jeg troer, det vilde være en daarlig Oekonomie at anvende dem dertil.

39. Lütken: Meningen skulde være at oplære dem dertil, at de kunde gjøre det samme Arbeide mod en ringere Betaling.

Schønheyder: Saa blev det et Slags private Arbeidere, naar de først vare oplærte derved. Der er jo ingen bestemt Forskjel imellem private Haandværkere og Sjouere; de kunne jo komme hinanden meget nær; flere Gange har man overført dem fra det Ene til det Andet, man har snart brugt dem som Sjouere og snart som private Haandværkere.

40. Lütken: Det Samme kan jo ogsaa være Tilfældet med andre Professioner; men antager De ikke, at det kunde være til Nytte at optage faste Sjouere i Roderne, for tildeels at kunne udføre mindre væsentlige Arbeider som Profession?

Schønheyder: Som sagt, det er jo kun et Navn, naar

man vil kalde dem Sjouere; have de Haandfærdighed, er det private Arbeidere.

41. Lütken: Hvilke Folk bruger De til at reise Stillads, dokke, reise Spanter og slige Arbeider, benytter De Skibsbyggere, Tømmermænd og Dagleiere?

Schønheyder: Baade Skibsbyggere, Værftsarbeidsmænd, Matroser og tildeels Sjouere.

42. Lütken: Men der bruges ogsaa Skibsbyggere dertil?

Schønheyder: Ja, der maa jo være saadanne med for at lede Arbeidet, navnlig Skibsbyggerunderofficerer.

43. Lütken: De troer ikke, at der ved den Slags Arbeider ødsles med professionelle Kræfter, navnlig med Tømmermænd, at Arbeidet udelukkende kan udføres af Arbeidsmænd?

Schønheyder: Jeg troer, der altid maa være Skibsbyggere tilstede, ellers er man let udsat for at faae det tilhuggede Tømmer spoleret, Kanterne stødte af, efterat der er anvendt endeel Arbeide derpaa.

44. Lütken: Mener De, det vilde være hensigtsmæssigt at have i Roderne faste Sjouere, ikke, som vi før talte om, for at hjælpe som Haandværkere, men meer for at gaae til Haande? Er det for nærværende Tid Tilfældet, at det er de samme Sjouere, der hver Dag komme til de samme Underofficerer?

Schønheyder: Det er i det mindste flere Steder Tilfældet, og disse Sjouere troer jeg ogsaa faae lidt høiere Betaling end de andre, forsaavidt man erkjender, at de have noget mere Dygtighed; men der kan jo ogsaa være og er Sjouere, som have specielt Kjendskab til et eller andet Arbeide, hvori de ere oplærte, og som altsaa gjøre mere Nytte end de Øvrige, der skifte hver Dag.

45. Lütken: Hvor det altsaa kan skee med Nytte, benytter man de samme Folk hver Dag? (Schønheyder: Ja). — Naar specielle svære Arbeider skulle udføres, skeer det da ved at samle forskjellige Folk fra forskjellige Steder paa engang? F. Ex. naar et saadant Arbeide skal udføres, der kan vare en Time,

samler de da Folkene fra forskjellige Steder, eller bliver der udtaget bestemte Folk dertil?

Schønheyder: Det maa jo nærmest være Sjouere, hvorom der her er Tale; det ligger under Equipagen; men der tages saavidt muligt Hensyn til, at man kan bruge dem paa andre Steder, forsaavidt man ikke har Brug for dem til et bestemt Arbeide.

46. Lütken: Men Haandværksfolk tager de ikke fra Øxen (Schønheyder: Nei.) Det skeer ikke?

Schønheyder: Det skulde da være i et ganske specielt uforudseet Tilfælde, hvor man trænger til en større Arbeidsstyrke, end man har.

47. Lütken: Men naar man har et kortvarigt Arbeide, skeer det da ikke, ved at man f. Ex. samler 100 Tømmermænd?

Schønheyder: Ikke efter en forud lagt Plan; men naar pludselig en større Arbeidsstyrke skulde udfordres, vilde det jo være urimeligt, ikke at tage, hvad man har ved Haanden.

48. Lütken: Antager De, at den Løning, der nu gives til Sjouerne, er passende?

Schønheyder: Jeg troer, den er meget for lav, og at det kun er en daarlig Oekonomie, at give denne lave Løn. Jeg troer at de Sjouere, man derfor faaer, ere saa slette, at man hellere maatte spare denne Udgift, eller ogsaa give en langt høiere Løn og faae bedre Folk. Lønnen er nu 3 Mk. om Dagen, medens den paa private Pladser i enkelte Tilfælde gaaer op til 8—9 Mk.; dette er vel meget sjeldent, men 1 Rd. er dog ikke saa ualmindeligt.

49. Lütken: De troer altsaa, at der vilde blive sparet Penge ved at benytte en bedre Classe Folk til Dagleierarbeidet? (Schønheyder: Ja.)

50. Hage: Er det efter Deres Mening kun undtagelsesviis, at disse Sjouere ere flinke Folk?

Schønheyder: Ja, jeg troer, det er en sjelden Undtagelse.

51. Hage: Det er i det Hele taget daarlige Arbeidere?

Schønheyder: Det er i Almindelighed svage, gamle og døvne Arbeidere.

52. Lütken: Er det Dem bekjendt, hvor stor en Sum der udgives paa Værftet til Sjouerarbeide? (Schønheyder: Nei, det veed jeg ikke.) Jeg troede, De kjendte den, og derved havde faaet den Overbeviisning, at Arbeidet kunde gjøres billigere.

Schønheyder: Nei, det er kun ved at see Folkene, og hvor lidt Arbeide man faaer ud af dem, at jeg er kommen til den Overbeviisning. Derved at de arbeide ganske overordentlig lidt, naar de ikke bestandig ere under Tilsyn, trænger man jo ogsaa til mere Opsigt med dem, hvilken jo ogsaa maa betales.

53. Lütken: Ere de private Arbeidere, De undertiden har, af de bedste private Folk, der ere at faae heri Byen?

Schønheyder: Ja, i det mindste om Mange af dem troer jeg, man kan sige, at det har været af de bedste, der ere at faae heri Byen; men man bliver jo undertiden nødt til at tage Nogle, som ere mindre gode. Saalænge vi have søgt private Folk, i det mindste ved hvad jeg har havt med at gjøre, har der aldrig været Noget i Veien for at faae gode.

54. Lütken: Har De for Tiden Private paa Værftet? (Schønheyder: Overmaade faa.) Hvad Løn faae de?

Schønheyder: Hvad Smedene angaaer, veed jeg det jo nøie. De faae 1 Rd., de mindre gode 5 Mk. 8 ß. til 5 Mk. Enkelte Gange have vi faaet Drenge eller halvt oplærte Arbeidere til 4 Mk. I ganske enkelte Tilfælde have vi som en Undtagelse havt særdeles dygtige Folk til 6 Mk. 8 ß.

55. Lütken: Fra Kl. 5 om Morgenen til Kl. 4 om Eftermiddagen? (Schønheyder: Ja). I de andre Værksteder, hvormed De har specielt Tilsyn, Mastemagerne og Baadebyggerne, har De ogsaa havt private Folk der?

Schønheyder: Nei, det er en 6—7 Aar siden, men det var omtrent til samme Dagløn, 1 Rd., lidt over og lidt under. Ved Seilmagerværkstedet have vi ogsaa undertiden havt saadanne, men de arbeide i Akkord for en bestemt Priis pr. Alen.

56. Lütken: Afkorderes der med dem, eller er der en Ordre til, at de ikke maae antages til høiere Priis?

Schønheyder: Der afkorderes med dem; det er efter Praxis, at der ikke er gaaet høiere end til en Betaling af 6 Mk. 8 ß., og det har ikke været vanskeligt at faae dem til disse Priser.

57. Lütken: Og De har været tilfreds med de Folk?

Schønheyder: Ja, der har endogsaa blandt dem været særdeles dygtige Folk, som senere ere traadte ind i Tjenesten, og netop ere blevne satte ind i de høiere Classer paa Grund af en større Dygtighed.

58. Lütken: Antager De, at en større Løn vilde bidrage til at opnaae bedre og mere Arbeide end nu, og at Staten derved vilde tjene, og troer De, at man ved at give en bedre Løn end nu vilde faae bedre Folk?

Schønheyder: Det har jeg ingen Grund til at troe.

59. Lütken: De troer, at den Maade, hvorpaa man er gaaet frem, har været billig? (Schønheyder Ja!).

60. Hage: Og den rigtigste?

Schønheyder: Ja, forsaavidt Arbeidet altid har været søgt til de Priser, der har været givet.

61. Lütken: Hvad er Deres Formening om den Fortjeneste, det faste Mandskab har, som nu er i Tjenesten, ligeover for Private? Er det ligesaa gunstig stillet som de Private?

Schønheyder: Jeg troer, at det er i det mindste ligesaa godt, maaskee endogsaa bedre stillet, naar man tager Hensyn til alle de Fordele det har, deres Huus, deres Kost beregnes dem jo ligefrem i deres Daglon; der vises dem jo ogsaa andre Favenrer: fri Skolegang til deres Børn, Forpleining paa Hospitalet, Udsigt til Pension. Derpaa troer jeg, de sætte og maae sætte Priis, og derved ere de bedre stillede end de Private.

62. Lütken: Har De gjort en nøiagtig Beregning derover?

Schønheyder: Den er jo egentlig gjort i Arbeids-

reglementet. Skolegang og Forpleining paa Hospitalet lader sig jo ikke nøie beregne.

63. Hage: Gjælder Hospitalspleien mere end Manden selv?

Schønheyder: Ja hele hans Familie. Han kan komme ind med sin hele Familie paa Hospitalet.

64. Lütken: Har De havt Leilighed til at gjøre en bestemt Sammenligning mellem yngre Haandværkere, oplærte paa Værftet, og Folk de have taget, oplærte hos Private?

Schønheyder: Jeg troer, man er bedre tjent med at tage oplærte Folk fra Byen, end selv at oplære dem; de kunne jo mislykkes, saa man maa affkedige dem, hvilket mange Gange skeer, ligesom ogsaa, at de ikke finde sig tilfredse med den Stilling, hvori de ere komne. Man har havt mange Exempler paa, at private Drenge, som vare oplærte i Byen, ere komne i Værkstederne, og senere, naar man fandt dem dygtige, ere blevne tagne ind i Tjeneften som Svende.

65. Lütken: Har De oplært private Drenge?

Schønheyder: Enkelte, navnlig i Smedien; de komme ind som Drenge til en meget ringe Betaling, og blive dygtige Haandværkere.

66. Lütken: Ja, Spørgsmaalet er ikke om at sætte Drenge i fast Tjeneste, men om det ikke var rigtigt, naar vi tænke os frie Arbeidere, at opdrage nogle Drenge og have dem paa Holmen, hvor der dog altid vil bruges Nogle?

Schønheyder: Jeg troer, de kunne og bør tages som private Haandværkere, som de andre, og faae Drengebetaling.

67. Lütken: Men altsaa dog som Drenge? (Schønheyder: Ja).

68. Formanden: Med andre Ord, der har været lagt megen Vægt paa den Dygtighed, der skulde opnaaes ved at de fra Dreng af vare opdragne i Holmens Tjeneste, hvorimod Deres Mening gik ud paa, at det var ligegyldigt, enten de havde gjennemgaaet denne Øvelse paa det ene eller andet Sted?

Schønheyder: Ja, det troer jeg, og at man i det Hele ſtaaer ſig bedſt ved at antage dem ſom private Folk.

69. Lütken: De mener, at man ikke bør antage Flere end der er nødvendige til Arbeidet?

Schønheyder: Ja, det er altid nødvendigt at have Nogle til at gaae Folkene til Haande.

70. Hage: De antager ikke, der vil blive Mangel paa private Lærlinge, men at derimod private Folk ville ſøge at faae deres Børn anbragte ſom Lærlinge ved Holmen, ligeſom at private Haandværkere der ville ſøge efter Arbeide?

Schønheyder: Ja; der vil viſt ikke i nogen Henſeende blive Mangel.

71. Lütken: Efter hvilke Regler ſkeer Oprykningen fra den ene Claſſe til den anden, efter den nuværende Ordning af Arbeidsſtyrken?

Schønheyder: Den ſkeer efter Meſterens Indſtilling, i det der deels henſees til Mandens Dygtighed, og, forſaavidt der ikke er Andet i Veien, til hans Alder i Claſſen, og at der er en Plads ledig i den Claſſe, hvori han ſkal op. Det tages i Almindelighed Henſyn til, at Avancementet kan gaae nogenlunde ligeligt i de forſkjellige Haandværker; men mange Gange er det ikke muligt at opnaae det.

72. Lütken: Den nuværende Ordning er en ſaadan, at Dueligheden ikke abſolut betales. Naar en Mand ſtaaer i fjerde Claſſe og er fuldkommen ſaa dygtig, ſom han nogenſinde kan blive, vil han ikke faae fuld Betaling, førend han med Aarene kan rykke op gjennem tredie og anden Claſſe til første, naar der er Plads til ham?

Schønheyder: Ja, der er flere Exempler paa mange dygtige Folk, ſom have maattet blive ſtaaende i en lavere Claſſe, fordi der ikke var Plads til dem i en høiere.

73. Lütken: Antager De ikke, at det har udøvet ſkadelig Indflydelſe paa Tjeneſten?

Schønheyder: Jo, derom er viſt intet Spørgsmaal. Man maa føle ſig misfornøiet dermed. Der er Exempler paa Folk,

der have været 10—12 Aar i en enkelt Classe og have ikke kunnet rykke op, fordi der ingen Plads var til dem; men det er Noget, hvortil man, som sagt, nødes, saalænge man har faste Folk og et bestemt Antal i hver Classe.

74. Lütken: Hvis man beholdt den nuværende Arbeidsmaade med fast Mandskab, vilde der da været Noget i Veien for at afskaffe den nuværende Classeinddeling, og at komme til virkelige Betalingsclasser efter Dygtighed?

Schonheyder: Det vilde være et heelt nyt System, man skulde ind paa. Derover har jeg ikke tænkt.

75. Lütken: Det vilde være noget sværende med Hensyn til hvad Mandskabet kostede; thi det ene Aar kunde de derefter være saamange og et andet saamange i første Classe; men det vilde vel ogsaa være den eneste Vanskelighed?

Schonheyder: Ja, det vilde det; men jeg kan ikke sige Andet, end at det vilde være retfærdigt, naar en Mand har Dygtighed til at være i første Classe, at man da lod ham rykke op deri, selv fra fjerde Classe.

76. Formanden: Men troer De ikke, at Vanskeligheden vilde blive stor? Man kunde nok blive enig om at sætte Manden op i første Classe, men Spørgsmaalet er, hvorlænge han bliver der, og naar man vil sætte ham ned igjen? Troer De ikke, at, saalænge der er fast Mandskab, maa der være nogle faste Classeinddelinger, hvori Anciennéteten spiller en ikke ringe Rolle, om end ikke den ene afgjørende? Det er ganske naturligt, at der lader sig sige en heel Deel imod det hele System, men kan man forlade det paa anden Maade, end at man maa see at komme bort fra hele det faste System?

Schonheyder: Ja, jeg troer ogsaa, at, saafremt man vil beholde fast Mandskab, maa man helst beholde den nuværende Inddeling og lade Folkene avancere gjennem forskjellige Classer.

77. Flensborg: Troer De ikke, det vilde blive meget bekosteligt for Staten, naar Classerne bleve afskaffede, og Betalingen blev given efter et Skjøn?

Schonheyder: Jeg troer ikke, det vilde blive bekosteligere

for Staten, naar man derved kunde betale Manden efter hans Dygtighed, og i det Øieblik, man finder ham mindre dygtig, at han opfører sig mindre vel, bliver gammel og svagelig, kan man jo med større Lethed formindske hans Dagløn i den Grad, man finder passende efter hans Arbeide. Men naar det er som nu, at han skal nedsættes fra sin Classe, som ofte er et meget føleligt Tab for ham, gjør man det nødigt. Folkene blive jo nu nedsatte en Classe af Gangen; det er et betydeligt Pengetab for dem; naar man derfor gjør det, maa man have meget gode Grunde dertil; det kan ikke undgaaes, at en Mand mangen Gang bliver staaende i en høiere Classe, end hans Arbeide gjør ham fortjent til; der er jo altid en vis Pietet mod de Ældre, som gjør sig gjældende.

78. Hage: Saalænge han kan arbeide, bliver han jo staaende i første Classe, om han ogsaa er ældre? (Schønheyder: Ja). I hvad Alder pleier man nu, som Folk er fleest, at sætte dem ned?

Schønheyder: Det er meget forskjelligt; det beroer meget paa, ved hvad Haandværk han er. 60 Aar, noget før eller senere, er den almindelige Alder, hvori de begynde at gaae ned. Smedene blive tidligere ældre.

79. Hage: I Almindelighed staae de lidt længere i første Classe, end de strengt taget fortjene? (Schønheyder: Ja, det troer jeg).

80. Lütken: Troer De ikke, det vilde være hensigtsmæssigt, hvis man beholdt den nuværende Ordning af Arbeidsstyrken, at forandre Systemet med Classer, fordi man er tilbøielig til at lade dem rykke op, men ikke til at sætte dem ned igjen?

Schønheyder: Jeg troer ikke, det vilde være hensigtsmæssigt at forlade dette System.

81. Lütken: Vilde det være i Tjenestens Tarv, at Directeurerne fik Magt til at afskedige de Uduelige, selv om de havde Adgang til Pension efter en vis Tjenestetid?

Schønheyder: Ja, det troer jeg. Der er jo altid visse Former, der skulle iagttages nu, førend en Mand afskediges. I

Almindelighed finder det kun Sted til bestemte Tider af Aaret, og jeg troer, man ofte har maattet see igjennem Fingre med uduelige Folk og Folk, der opførte sig slet, til der kom en passende Tid til deres Afskedigelse.

82. Formanden: Hvorledes er Forretningsgangen nu?

Schønheyder: I graverende Tilfælde kan Directeuren indstille det til Chefen for Orlogsværftet, og saa fordres Ministeriets Resolution for at han skal afskediges; er det imidlertid en Tid udenfor hans Capitulation, skal der meget graverende Omstændigheder til.

83. Hage: De mener, at hvis Directeuren havde fuldkommen Frihed, vilde han benytte den, eller vilde der være Noget til Hinder for, paa Grund af den Indretning derude, som er bleven gængse, at udvide denne Myndighed?

Schønheyder: Det troer jeg ikke.

84. Lütken: Maatte det dog ikke være Folkenes Chef? Directeuren er jo ikke deres Chef; han er jo kun deres nærmeste Foresatte?

Schønheyder: Ja, efter Formen maatte det vel være saaledes.

85. Formanden: Saadanne Afskedigelser i denne Retning skee vel meget sjeldent, naar ingen Forbrydelse er begaaet?

Schønheyder: For Forbrydelser blive de jo dømte, men det fraregnet, ere de meget sjeldne.

86. Formanden: Forekomme de omtrent eengang om Aaret?

Schønheyder: Ja, men heller ikke mere.

87. Hage: De meente, at Chefen bør afskedige dem?

Schønheyder: Jeg troer, det var heldigere, om Directeuren kunde gjøre det.

88. Hage: I Virkeligheden gjør han det vel egentlig ogsaa, thi Chefen kan vel ikke godt underkjende Directeurens Indstilling om Afsked?

Schønheyder: Men naar det er Chefen, der skal gjøre

det, maa hans Bestemmelse derom indhentes; jeg troer det var heldigere, Directeuren fik denne Myndighed udelukkende.

89. Formanden: Der tales vel kun om Afskedigelse uden Videre. Afskedigelse med Pension vil vel neppe kunne tilstedes gjennem Directeurens Resolution alene? (Schønheyder: Nei).

90. Lütken: I hvad Alder kommer i Reglen en Mand op i første Classe?

Schønheyder: Det er overmaade forskjelligt; Nogle ere over, Andre under 40 Aar; der er Folk, som have maattet staae mange Aar i anden Classe, fordi der ikke var Pladser ledige til dem i første Classe; men der har ogsaa været enkelte Haandværk, hvor Avancementet er gaaet temmelig rask; dog skulde jeg troe, at ingen Folk ere komne op i første Classe, selv hvor de have været heldige, i en yngre Alder end nogle og tredive.

91. Lütken: I hvad Alder bliver i Reglen en Mand Underofficeer af yngste Classe?

Schønheyder: Det er overmaade forskjelligt.

92. Lütken: Er der Folk, som fra de yngre Classer ere rykkede op til Underofficerer?

Schønheyder: Det troer jeg ikke nogensinde er skeet.

93. Lütken: Jo, jeg troer, der er Exempler derpaa, men i Reglen tages de jo fra første Classe, og altsaa bliver vel Ingen Underofficeer, førend han er 40 Aar. Hvorledes skeer nu denne Forfremmelse? Naar De mangler en Formand, som De jo kalde dem, hvorledes bliver han saa udvalgt?

Schønheyder: Efter Conference med vedkommende Mester indstiller Directeuren ham til Chefen for Orlogsværftet til at blive udnævnt til Underofficeer.

94. Lütken: Der tages Anciennneteten ikke i Betragtning. (Schønheyder: Nei). Og til Mestersvend?

Schønheyder: Paa samme Maade blandt Underofficererne. Der har kun været ganske enkelte Tilfælde, hvor Mestersvenden ikke er taget fra Underofficeersclassen. Medens jeg har været ved Holmen, er det altid skeet.

95. Lütken: Aflægge de nogen Prøve? (Schønheyder:

Nei). Men Mesterſvenden har jo gjennemgaaet Conſtructionsſkolen?

Schønheyder: Ikke altid.

96. Lütken: Er der ingen Beſtemmelſe derfor?

Schønheyder: Det troer jeg ikke.

97. Lütken: Altſaa man kan blive Mesterſvend, uden at aflægge nogenſomhelſt Prøve?

Schønheyder: Jeg vil troe, at det ikke vilde ſkee med Skibsbyggerne; men i de andre Haandværker ſkeer det, at de blive Mesterſvende uden det. For en 4—5 Aar døde ſaaledes en Mesterſvend i Smedien, ſom ikke havde været paa Conſtructionsſkolen og ikke havde aflagt nogen Prøve.

98. Lütken: Hvad er Deres Mening, under de nærværende Forhold, om Anſættelſen af Mestere i de forſkjellige Haandværk, navnlig i Skibsbyggeriet? Anſeer De det heldigt, at der ikke er aabnet Adgang for private Folk til at blive Mestere ved Holmen?

Schønheyder: Jeg troer, at naar der gives et eller andet dygtigt Subject, burde man ikke vrage ham ſom Mester. Forøvrigt troer jeg, at den nuværende Maade, at lade dem oplære i Conſtructionsſkolen, giver mange dygtige Folk, og at man derved i Almindelighed vil faae tilſtrækkelige dygtige Folk til de Mesterpoſter, der ere. Desværre er vel Flere af dem ikke faldne ſaa heldigt ud; men i de ſenere Aar troer jeg ikke, at man har været i Mangel paa dygtige Folk. Jeg maa dog ſige, at, ſaafremt der i et enkelt Haandværk viſte ſig Mangel paa dygtige Folk, vilde det være meget ønſkeligt, om man kunde ſupplere dem med Kræfter fra Byen, forſaavidt man kunde faae ſaadanne. Saaledes har man jo ogſaa i de ſenere Aar faaet en Maſtemager- og Baadebyggermeſter. Ved Smedien er der allerede meget gamle Folk, ſom der ikke for Øieblikket er Udſigt til heldigen at remplacere, hvis de gik bort, og i det Tilfælde vilde det være ønſkeligt at faae dygtige Folk fra Byen.

99. Lütken: Naar Man udtager en Mesterſvend til Mester, tages der ſaa Hensyn til hans Anciennetet i Tjeneſten?

Schønheyder: Nei. De, der ere blevne antagne som Mestre, have været Folk, der ere oplærte paa Constructionsskolen; gjennem en Række af Aar have de været udsete til at blive Mestre, og der har da ikke været Flere at vælge imellem. Undertiden har man vel ikke faaet den Dygtighed, man kunde ønske, fordi man ikke havde Tilstrækkelige at vælge mellem, og fordi man vilde holde sig til dem, der vare i fast Tjeneste.

100. Lütken: Det var altsaa tidligere; jeg meente De sagde, at De nu havde et taaleligt Antal?

Schønheyder: Ja, det var tidligere.

101. Lütken: Det har altsaa blot været Hensynet til Dueligheb, der har kaldt ham frem til at blive Mester, og ikke andre Omstændigheder?

Schønheyder: Ja Hensyn til Dueligheb og Kundskaber.

102. Lütken: Vil nogen Mester nu kunne blive ansat uden Prøve, uden at have gaaet Constructionsskolen igjennem. Naar De nu skulde have en ny Skibsbygmester eller Snedkermester, anseer De det saa for nødvendigt, at han aflægger nogen Prøve, før han bliver antagen?

Schønheyder: De nuværende ere Folk, der have været oplærte ved Constructionsskolen, som paa en Maade der have aflagt Prøve, om rigtignok i en ung Alder. Senere bliver der da ikke affordret dem nogen Prøve, og det er altsaa kun Hensynet til den practiske Dygtigheb, der gjør Udslaget. I Almindelighed ere de lang Tid iforveien blevne designerede til Mestere, saa at de have Tid til at forberede sig.

103. Lütken: Blive de designerede dertil iforveien?

Schønheyder: Ja, undertiden meget længe iforveien, men undertiden bliver man nødt til at forandre Planen, naar det viser sig, at Vedkommende ikke arter sig saa heldigt, som man kunde ønske det.

104. Lütken: Af tidligere Udtalelser af dem, som have været for Commissionen, er det fremgaaet, at de nuværende Mestere saa godt som aldrig have været i Udlandet. Antager De

ikke, at det vilde være af særdeles Vigtighed, at de reiste engang imellem for at besee fremmede Værfter?

Schønheyder: Jo, det troer jeg vilde være af megen Vigtighed. Der er kun een af de nuværende Mestre, der har været i Udlandet, og jeg troer, at han har havt megen Nytte deraf. Det er Gullack. Jeg troer, at det vilde være til megen Nytte, naar de af og til saae, hvorledes man bærer sig ad andre Steder. De blive meget eensidige ved ikke at gjøre det, og jeg troer, at de vilde have lettere ved at sætte deres Folk i Arbeide, naar de havde seet, hvordan man bar sig ad andre Steder.

105. Lütken: Troer De ikke, at det var hensigtsmæssigt, at den, som var bestemt til at blive Mester, kom til at reise paa sit Haandværk og var fraværende et Aars Tid, selv om man skulde give ham en betydelig Understøttelse? Det forekommer mig, at det maatte være bedre, end at være 2—3 Maaneder borte og see fremmede Værfter.

Schønheyder: Ja, en 2—3 Maaneder vilde være for kort; det vil maaskee ogsaa have sine Vanskeligheder at faae ham ansat paa fremmede Værfter; jeg troer ikke det kan lade sig gjøre. Jeg troer, at de vilde have meest Nytte deraf, naar de gjorde en saadan Reise i en mere fremrykket Alder, naar de en Tid havde været ved Constructionskammeret.

106. Lütken: I hvilken Alder mener De altsaa?

Schønheyder: Naar de ere en 30 Aar.

107. Lütken: De vilde jo ikke være uden Forberedelse, naar de vare bestemte til at udfylde en saadan Post.

Schønheyder: Jeg troer ikke, at de i en ung Alder indsee de Vanskeligheder, som kunne være at overvinde ved de forskjellige Arbeidsmaader, og derfor ikke have deres Opmærksomhed henvendt derpaa, som naar de have nogen Praxis herhjemme.

108. Lütken: Har De gjort nogen Sammenligning mellem Bekosteligheden af Værftets Arbeider og private Arbeider i Byen?

Schønheyder: Nei, det har jeg ikke. Det er mig ikke bekjendt, hvad private Arbeider koste.

109. Lütken: De har ikke ved nogetsomhelst Arbeide, som har været Dem underlagt, kunnet gjøre nogen Sammenligning med, hvad et Arbeide koster paa Orlogsværftet og hvad det samme Arbeide koster paa et privat Værft?

Schønheyder: Nei, det er saare sjeldent, at vi have ladet gjøre de samme Ting baade paa Værftet og hos private Folk.

110. Lütken: F. Ex. Baadebyggerarbeide?

Schønheyder: Det er mig bekjendt, at Fartøier bygges en Deel billigere i Byen end hos Baadebygmesteren her paa Holmen, og jeg troer ikke, at det kan siges at ligge i Arbeidets Godhed.

111. Lütken: Hvori da?

Schønheyder: Det har virkelig mange Gange været mig en Gaade at forklare det.

112. Lütken: Altsaa maa det vel ligge i Arbeidsmaaden?

Schønheyder: Det kan vel ikke negtes, men det ligger vel dog for en Deel i, at de gjøre større Brug af Drenge hos de private Folk, af ganske unge Mennesker, som de give en meget ringere Dagløn. Det gjør, at de arbeide billigere, thi igrunden kan en Dreng gjøre noget nær det samme som en Voxen.

113. Lütken: Men efter en foreløbig Opgjørelse, der foreligger os, er Arbeidslønnen jo noget nær den samme.

Schønheyder: Ja, for voxne Mænd, men man bruger flere Drenge istedetfor lutter Svende eller Karle; dette skeer overordentligt lidt her ved Orlogsværftet, og paa den Maade bliver det kostbarere. Det er idetmindste den eneste Maade, hvorpaa jeg kan forklare mig, at Arbeidet er billigere.

114. Lütken: Har De gjort nogen Sammenligning mellem de Lastdragere, der bygges paa Holmen, og det Samme bygget hos Private? Bliver det kostbarere?

Schønheyder: Jeg har ikke havt dermed at gjøre.

115. Hage: De har vel ingen Leilighed havt til at anstille Sammenligning med Skibstømmerarbeide fra andre Steder her i Danmark?

Schønheyder: Nei, thi det beregnes paa en anden Maade.

Det er jo saa meget forskjelligt at bygge et Krigsskib og et Cofardiskib. Det sidste beregnes jo pr. Commercelæst bielfærdigt; og det bruge vi ikke paa Holmen, der beregnes det for det Hele.

116. Hage: Jeg troede De havde havt Leilighed til at see mange af de i Provindserne byggede Fartøier?

Schønheyder: Jeg har nok seet en Deel, men det var langt simplere Arbeider. Der fordres jo ikke den Ziirlighed i Arbeidet, og maaskee heller ikke den Soliditet, som fordres paa Orlogsværftet.

117. Hage: Mener De, at Ziirligheden forøger Soliditeten?

Schønheyder: Nei det troer jeg ikke, idetmindste ikke, uden forsaavidt man arbeider med mere Omhu og ikke jasker dermed. Man faaer da mere Soliditet.

118. Hage: Det er dog mere indirecte.

Schønheyder: Jeg troer, at man maaskee er tilbøielig til at overdrive Ziirligheden her ved Værftet, og derved gjør man det maaskee noget kostbarere.

119. Bøcher: De meente, at der var Forskjel paa vore Baade og private i Prisen. Er det da ikke bedre Baade, som bygges her? Det er sagt her i Commissionen af en privat Baadebygger, at naar han skulde bygge ligesaa godt som her ved Holmen, vilde han ikke kunne bygge billigere ude i Byen. Skulde da ikke Forskjellen i Godheden være en Factor med?

Schønheyder: Man har prøvet at lade bygge Fartøier udenfor Holmen, og jeg troer ikke, at de paa nogen Maade, med Hensyn til Arbeidets Udførelse, have staaet tilbage for, hvad der produceres paa Holmen, og saavidt jeg erindrer i dette Øieblik, bleve de leverede til en ikke saa lidt ringere Priis, end de kunne leveres her for.

120. Bøcher: Men Vedkommende affagde det jo ogsaa; de vilde ikke bygge flere?

Schønheyder: Den almindelige Priis paa Fartøier i Byen — idetmindste bygger Bonnesen dem saaledes — er 10 Rd. pr. Fod, og derfor kan man ikke levere dem paa Holmen.

121. Bøcher: Men Bonnesen gjorde ogsaa den Bemærk-

ning, at saa var Fartøiet derefter; han havde taget Minimum-Prisen pr. Fod.

122. Lütken: Antager De, at mindre Arbeider, Blikkenslagerarbeide, Kobber-, Kleinsmedearbeide, Meubler, Modeller og Sligt, kan forarbeides billigere i Byen? Der gjøres jo meget Snedkerarbeide paa Holmen; troer De ikke, at det billigere kunde forarbeides paa private Værksteder?

Schønheyder: Alt, hvad der er courante Arbeider i Byen, troer jeg vil forarbeides billigere der. Af Snedkerarbeide er en Deel specielt for Skibe, navnlig Krigsskibe, og det troer jeg man faaer bedst og billigst ved at lade det gjøre paa Holmen. Andre Sager, Meubler, vil man vistnok kunne faae billigere fra Byen.

123. Hage: Men det Arbeide, der nu gjøres paa Holmen, vilde vel uden Vanskelighed kunne gjøres, naar Folk i Byen bleve vante til, hvad det var der fordredes?

Schønheyder: Ja, men der er mange Ting, som der maa tages Maal af, og som maa opsættes paa Stedet. Det vilde altsaa foraarsage formegen Bevægelse frem og tilbage mellem Byen og Skibet, og det vilde gjøre det kostbarere.

124. Hage: Dermed mener De fornemmelig vel Reparationsarbeide?

Schønheyder: Ja, ogsaa nyt f. Ex. Apteringsarbeider, Indretning af Lukafer lader sig vanskelig gjøre i Byen.

125. Hage: Men naar en Privat skal bygge et Skib, skeer det dog ved Folk fra Byen.

Schønheyder: Ja, men ialmindelighed ved Folk i Nærheden af Pladsen. Holmen er for isoleret og de maae for mange Gange gaae bort.

126. Hage: Det er altsaa kun paa Grund af Afstanden?

Schønheyder: Ja, ellers seer jeg ikke, hvad der skulde være iveien, naar Folk engang ere vante dertil.

127. Lütken: Antager De det nu bestaaende Forhold mellem Arbeidsstyrken og de til Materialier bevilgede Penge, naar vi see hen til, at Dampmaskiner anskaffes, og ikke hovedsagelig udføres paa Værftet, er det rette?

Schønheyder: Det synes at have viist sig i den senere Tid, at Arbeidsstyrken er vel stor i Forhold til det Materiale, man har kunnet disponere over, og der har idetmindste oftere i de senere Aar været Mangel paa Materialier tilstede. Det er Ting, der ligge temmelig uden for min Virkekreds, men saavidt jeg har forstaaet, har man været nødt til efterhaanden at indskrænke Arbeidsstyrken. Man har maattet anvende store Beløb, for at faae Materialierne tilveie for at forsyne Beholdningerne, fordi de vare for slet forsynede.

128. Lütken: De sagde, at man har været nødt til at indskrænke Arbeidsstyrken; er Arbeidsstyrken da bleven indskrænket i den senere Tid?

Schønheyder: Ja, jeg tænker herved paa de private Arbeidere, som man for det Meste har maattet afskaffe. For 6—8 Aar siden holdtes her mange private Arbeidere, men de ere næsten Alle borte, saavidt jeg har forstaaet, fordi man har maattet anvende mere paa Materialiers Anskaffelse.

129. Hage: Især hvilke Materialier?

Schønheyder: Hvad der især var Mangel paa, var Jern og Tømmer.

130. Hage: Almindeligt Stangjern?

Schønheyder: Der har for nogle Aar siden været en overordentlig stor Mangel paa Jern, og jeg kan sige, at det har kostet betydeligt, at man ikke har havt det, man skulde bruge, i Magazinet. Man har maattet tage større Dimensioner end man skulde bruge, omarbeide de større Stykker til mindre, fordi man manglede, hvad man skulde bruge.

131. Hage: Har det været paa en Tid, da Isen forhindrede Seiladsen, og Byen var slet forsynet?

Schønheyder: Det har jeg ikke lagt Mærke til.

132. Formanden: De bemærkede, at Arbeidsstyrken var indskrænket. Er det ikke relativt, vil det ikke sige, at de større Midler, der havdes til Raadighed i flere Aar, og som gjorde, at man kunde antage private Arbeidere, ikke mere var tilstede, saa at man maatte indskrænke sig til, hvad der var normeret?

Schønheyder: Det kan maaskee have været Grunden og har været det, saavidt jeg har forstaaet det.

133. Lütken: Der er nu Spørgsmaal, aldeles afseet fra de private Arbeidere, om ikke den faste Arbeidsstyrke, som engang er indordnet i Kadrerne og nu er tilstede, er for stor efterat Materialierne ere blevne saa betydelig dyrere, og efterat de gamle Seilskibe ikke mere skulle holdes vedlige. Med andre Ord, om man ikke, naar man blev ved med det Mandskab, man har, vilde arbeide Beholdningen op, hvis der ikke bevilges flere Pengemidler?

Schønheyder: Det gaaer saa meget ind i Ministeriets Regnskabsvæsen, at det er meget vanskeligt for mig at svare derpaa. Jeg troer, at med Hensyn til enkelte Brancher kunde der vel skee en Reduction, men det maatte være til Fordeel for Andre. Jeg troer, at der f. Ex. af Skibsbyggere er for Mange; det er mig vitterligt, at Snedkerne ere meget for faa; jeg troer, at Maste- og Baadebyggerne findes i rigeligt Antal, om der end ikke er for Mange.

134. Lütken: Det Forhold vilde jo ganske ordne sig selv, naar Mandskabet ikke var fast.

Schønheyder: Ja, saa antog man kun de Folk, man behøvede.

135. Hage: De kan altsaa ikke tage fra Mastebyggeriet og Baadebyggeriet til andet Arbeide?

Schønheyder: Ja det skeer, men det er en mindre heldig Maade at anvende Folk paa, fordi de komme til et Haandværk, hvori de ikke ere oplærte, og hvorved de altsaa anvendes med mindre Fordeel end ved deres eget.

136. Formanden: Sammenligningsviis er det Antal, som staaer ved Masteværftet og Baadebyggeriet, ringe i Forhold til det, der bruges ved Skibsbyggeriet?

Schønheyder: Ja, men for det Meste have vi 1/3 af Arbeidsstyrken ved Masteværftet til Brug ved Skibsbyggeriet, og det samme er Tilfældet med Baadeværftets Folk.

137. Formanden: Efter en Opgjørelse, som ligger for mig, er Udgiften til Arbeidsstyrken ved Baadebyggeriet c. 10,000 Rd.,

og med Hensyn til Masteværftet c. 8,000 Rd.; til den første Skibsbygmester c. 60,000 Rd., til den Anden c. 47,000 Rd. og til den Tredie c. 31,000 Rd., ikke at tale om Snedkerværkstedet 20,000 Rd., Grovsmedeværkstedet 54,000 Rd.

138. Lütken: Efter hvilke Regler foretages Malerarbeidet ved Værftet?

Schønheyder: Det bliver bortliciteret til private Mænd i Byen, som udføre Arbeidet og ere ansvarlige for det i eet Aar efter Contract, hvad der sagtens ikke har stort at betyde. Opmaalingen foretages fra Constructionskammeret ved en af Assistenterne, som da opgiver til Directeuren, hvormeget der er malet, og derefter giver han Attest for, hvad der er gjort.

139. Lütken: Hvem bestemmer, hvad der skal males?

Schønheyder: Det gjør vedkommende Directeur, men han er undertiden i den Henseende bleven indskrænket ved Befalinger fra Ministeriet med Hensyn til, hvorledes der skal males og hvormeget der skal males.

140. Lütken: De mener altsaa ikke, at der males for Meget, der ødsles ikke dermed? Siden De brugte det Udtryk, at det undertiden blev indskrænket, troer De vel ikke, der kan skee større Indskrænkning?

Schønheyder: Det troer jeg ikke; jeg troer, at man skal lade vedkommende Directeur have frie Hænder; det er ham, som har med Arbeidet at bestille, og han kan bedst domme, om det er nødvendigt eller ikke. Jeg maa anseе det for rigtigst, at Chefen for Orlogsværftet giver, efter Indstilling fra Directeuren, Ordre til, hvad der skal males.

141. Hage: Skee Licitationerne mundtlig eller skriftlig?

Schønheyder: Det veed jeg ikke.

142. Hage: Naar Directeuren mener, at eet eller andet Malerarbeide burde udføres, for at conservere Træet, kan han da ikke lade det gjøre, dersom det ligger udenfor Planen?

Schønheyder: Ja saa forlanges der Ordre fra Chefen for Orlogsværftet.

143. Hage: Og den bliver saa uden Videre givet, saa at man overskrider Planen for Malingen?

Schønheyder: Ja, det møder vel nogen Vanskelighed; der opgjøres ved hvert Værksted, hvad der er nødvendigt at udføre i det kommende Aar. Om det bliver overskredet, sees der vel ikke saa nøie paa. Det har været Tilfældet i de senere Aar med Skibstagene, hvor der er bleven gjort Indskrænkning i den Maling, som maatte anvendes for at de skulde holde dem. Man har villet holde sig til den gamle røde Farve, som angriber, hvad der er vitterligt, Seildug, istedetfor at anvende Zinkhvidt, som er dyrere, men som conserverer det længere.

144. Hage: Er der fra Directeuren gjort Forestilling om, at det var en daarlig Besparelse?

Schønheyder: Det ligger under Equipagemesteren. Jeg kan ikke sige, om der er gjort Forestilling, men jeg har anbefalet at bruge den hvide Maling, fordi den bruges andre Steder hos flere Nationer. Der er Noget i den røde Farve, som angriber Seildugen og ødelægger den i kort Tid.

145. Hage: Har De gjort den Forestilling mundtlig eller skriftlig?

Schønheyder: Skriftlig.

146. Rothe: Den hvide Farve bliver nok ogsaa nu anvendt her?

Schønheyder: For Øieblikket er det forbudt at anvende den, fordi man finder, at den første Udgift er for stor. Den anvendes slet ikke; de sidste Tage, vi have malet, ere blevne malede røde, der er bleven malet 3—4 Tage hvide, men ikke i den sidste Tid.

147. Hage: De kan vel ikke opgive Priisforskjellen?

Schønheyder: Nei, man har begyndt først med at male Taget til et Par Skibe, halvt med Zinkhvidt, og halvt med Okker. Det har da viist sig, at den røde Farve maatte cassseres, medens den hvide endnu staaer sig. Senere er der malet 1 eller 2 Tage med Hvidt, men det er nu standset.

148. Hage: Det er altsaa en notorisk daarlig Oeconomie?

Schønheyder: Jeg anseer det derfor.

149. Lütken: Antager De, at der ved Skibsbyggeriet kan gjøres Indskrænkning i Opsynsmændenes Antal?

Schønheyder: Ja det forekommer mig, at man paa andre Værfter har færre Underofficerer end her, men jeg vil ikke sige, at der kan skee nogen stor Indskrænkning.

150. Lütken: Vil De udtale Dem nærmere om, hvorledes De troer, at Arbeidsstyrken kan forøges i Forhold til Tilsynet?

Schønheyder: Jeg meente, at Tilsynet kan forringes i Forhold til Arbeidsstyrken. Jeg vil ikke sige, at der kan inddrages nogen af de Underofficeersklasser, vi nu have, men at der i det Hele kan være et noget mindre Antal i hver Klasse end nu, skjøndt ikke i høi Grad.

151. Hage: Har De ikke paa fremmede Værfter fundet en Underofficeer til 20 Mand, medens vi have en til 16?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer er der i England en til 20 Mand, til hvad de kalde en gang.

152. Lütken: Her er der en til 16?

Schønheyder: Ja, det veed jeg ikke. Det er jo bestemt ved Reglementet.

153. Lütken: Men De antager dog, at det kan indskrænkes, at Antallet af Mænd i Roderne kan gjøres noget større?

Schønheyder: Ja.

154. Lütken: Naar vi tænke os Overgangen til et løsere Arbeidssystem end det nærværende, hvilket De anbefalede i Begyndelsen af Deres Yttring, troer De da det vil gjøre nogen Forskjel med Hensyn til de Opsynhavendes Antal?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at der vil gjøres nogen Forskjel i Antallet, ved at man havde frie Arbeidere istedetfor faste. Som sagt, jeg troer, at Antallet af Tilsynshavende kan indskrænkes noget, men jeg troer ikke, at det ved den Overgang vil blive muligt at have færre Tilsynshavende end uden den.

155. Lütken: Hvilken af de Overordnede fordeler Arbeiderne til de forskjellige Arbeider ved Skibsbyggeriet f. Ex.?

Schonheyder: Det gjør Directeuren i det Hele taget, men kun i Hovedtrækkene, og Mesteren fordeler saa Folkene eftersom han har flere eller færre Arbeider under sig. Directeuren kan jo tage Folk fra en Mester til en anden, hvor der gjøres en større Arbeidsstyrke fornøden.

156. Lütken: Indrettes denne Fordeling af Arbeiderne altid saa hensigtsmæssigt som muligt for Tilsynets Skyld, saaat Roderne arbeide samlede?

Schonheyder: Ja, jeg veed ikke Andet.

157. Lütken: Et forøget Tilsyn vilde altsaa ikke bidrage til en større Oeconomi?

Schonheyder: Nei.

158. Lütken: Have Formændene og Kvarteermændene tilstrækkelig Myndighed over de faste Arbeidere?

Schonheyder: Ja, det troer jeg, jeg veed ikke, at der er Grund til at ønske en større Myndighed.

159. Lütken: Naar De tænker Dem den frie Ordning af Arbeidet, hvorledes vilde De saa blive forsynet med de yngste Klasser af Underofficerer?

Schonheyder: Jeg har tænkt mig ligefrem, at Directeuren skulde vælge mellem de faste Arbeidere dem, som han fandt særdeles dygtige dertil, og indstille dem til den yngste Klasse af Underofficerer. Denne Klasse burde da maaskee ikke være bunden saa fast som de Ældre, som man jo allerede har havt Leilighed til at prøve. De maatte kunne afskediges efter en kortere Tid, end de Ældre, som man har prøvet, da der ofte vil være Tilfælde, hvor man havde gjort et mindre heldigt Valg, eller at de Valgte udartede, naar de vare blevne Underofficerer, saaat de ikke maatte være altfor sikkre paa at blive.

160. Lütken: Vilde det ikke være nødvendigt, at den yngste Klasse af Underofficerer var i Besiddelse af nogen theoretisk Dannelse i Forening med praktisk, at de maatte aflægge en Prøve eller gaae Constructionsskolen igjennem?

Schonheyder: Jo en Prøve maatte de aflægge, og det troer jeg ogsaa er Tilfældet andre Steder, hvor de have frie

Arbeidere. Jeg troer endogsaa, de maae aflægge en Prøve for hver Klasse, de rykke op som Underofficeer.

161. Lütken: Hvilke Tvangsmidler have de paa Holmen for at bringe Folk til at arbeide? Naturligviis at lade dem gaae efter endt Capitulationstid, men foruden det?

Schønheyder: At tiltale dem for combineret Ret for Opsætsighed og isvrigt det Tvangsmiddel, at naar han ikke synes at arbeide med den Flid, som er nødvendig, kan man afkorte ham en Deel af hans Daglon, men det er kun for mindre Forseelser, det er et ganske enkelt Tilfælde, at der viser sig Dovenskab.

162. Hage: Det er vel overhovedet meget sjeldent, at det hændes; nogle faa Gange om Aaret?

Schønheyder: Ja.

163. Hage: Er ikke det Forhold, hvori Underofficererne i Opværten staae til det faste Mandskab, til Hinder for Udøvelsen af deres Myndighed paa rette Maade? Er der ikke for meget Kammeraderi?

Schønheyder: Det troer jeg ikke, maaskee i Begyndelsen, men senere ikke. Jeg har endnu aldrig bemærket, at Folkene ere tilbøielige dertil. Naar det er en dygtig Mand, der kan sætte sig i Respect, troer jeg ikke der er Noget til Hinder derfor.

164. Hage: Det Forhold kommer dem ikke til Skade?

Schønheyder: Nei, det troer jeg ikke.

165. Hage: Vil De under almindelige Omstændigheder indrømme, at det ikke kan være dem til Skade?

Schønheyder: Forudsat at Underofficeren har den Dygtighed man kunde ønske, vil han nok gjøre sig gjældende.

166. Hage: Der maa altsaa en bestemt Characteer til for at soutinere sig som Underofficeer?

Schønheyder: Ja.

167. Lütken: Hvilke Pligter have Kvarteermændene og Formændene at opfylde under Arbeidet?

Schønheyder: De skulle naturligviis paasee, at Folkene arbeide med Flid, og saa forresten være dem til Veiledning og

anvise dem Maaden, hvorpaa de skulle udføre de forskjellige Arbeider, for saavidt som de fordre større Kjendskab.

168. Lütken: De arbeide aldrig selv med?

Schønheyder: Nei ikke uden i Smedien.

169. Lütken: Anvendes der undertiden enkelte Roder af Skibsbyggere uden Opsyn af Kvarteermænd eller Formænd?

Schønheyder: Det troer jeg ikke, jeg kjender ikke noget Tilfælde.

170. Lütken: Naar der arbeides i Accord, ville saa Underofficererne kunne være borte fra Roden?

Schønheyder: Nei, naar der arbeides i Accord fordres der et strengere Tilsyn, for at Folkene ikke skulle jaske.

171. Lütken: Have Underofficererne nogen Deel i Accorden?

Schønheyder: Nei, de have ingen Fordeel derved.

172. Lütken: Vilde det ikke være gavnligt om de havde det?

Schønheyder: Det troer jeg nok. Nu for Tiden ere de interesserede i, at der ikke skeer Accord, thi saa behøve de ikke at have saameget Tilsyn med Folkene.

173. Lütken: Benyttes der Kvarteermænd eller Formænd, naar der hentes Materialier til daglig Brug? Forlader Underofficeren Roden for at hente det?

Schønheyder: Det veed jeg ikke, jeg troer det ikke. Hver Mester har sit Magasin, hvori der findes en betroet Mand, som udleverer, hvad der forlanges, til Arbeiderne; han fører Regnskab over Materialierne, og det er, saavidt jeg veed, den eneste Control, der føres.

174. Lütken: Ja, men Tømmer?

Schønheyder: Ja, der er visnok altid en Underofficeer med til de mindre Stykker; ved de større Stykker er Mesteren selv tilstede.

175. Lütken: Underofficeren maa altsaa forlade Roden derfor, naar han ikke har faaet det, før Arbeidets Begyndelse?

Schønheyder: Han paapeger blot de Stykker, han vil have, og saa er det Sjouernes Sag at bringe det hen.

176. Lütken: Vilde det være uhensigtsmæssigt at paalægge Kvarteermændene og Formændene at arbeide med?

Schønheyder: Jeg troer, at det vilde være gavnligt, at Formændene arbeidede med. I England er det Tilfældet, saavidt jeg veed.

177. Lütken: Benyttes der aldrig paa Værftet Sætte-Underofficerer?

Schønheyder: Jo undertiden, navnlig ved de Haandværk, hvor der er faa Underofficerer, der er i Sygdoms- eller anden Forfald ansat Sætte-Underofficerer. Der er bestemt Betaling for dem i saadanne Tilfælde, men det har ialmindelighed kun været for en kort Periode.

178. Hage: Det er vel Folk, som ved Vacance kunne vente selv at blive Underofficerer?

Schønheyder: Som ofteſt.

179. Hage: Der tages Underofficerer efter Dygtighed, der regnes ikke paa Anciennetet?

Schønheyder: Nei, det gjør der ikke.

180. Hage: Det er aldeles frit Valg?

Schønheyder: Ja, man tager sædvanlig af første Klasse, fordi de anſees for at være de dygtigſte Folk.

181. Hage: Dersom der i 2den Klasse fandtes en særdeles dygtig og velskikket Mand?

Schønheyder: Saa tvivler jeg ikke paa, at man vilde tage ham, det er imidlertid ikke skeet.

182. Lütken: Paa hvad Tid møder den yngſte Klasse af Underofficerer paa Holmen?

Schønheyder: Ved Klokkelydningen.

183. Lütken: Og Mesterſvendene?

Schønheyder: Noget senere; ved Smedien ere de tilstede ved Monstringen.

184. Lütken: Men ved Skibsbyggeriet?

Schønheyder: Efter Klokkelydningen, saavidt jeg veed.

185. Lütken: Og allsaa er det den yngste Klasse af Underofficerer, som sætter Folkene i Arbeide?

Schønheyder: Det kan jeg ikke sige, jeg har ikke selv været saa tidligt paa Holmen, da jeg ikke directe har Noget dermed at gjøre, men jeg antager, at den yngste Klasse gjør det.

186. Lütken: Hvad Tid møde Mestrene paa Holmen?

Schønheyder: Saavidt jeg veed i Almindelighed ½—1 Time efter Klokkelydningens Ophør.

187. Lütken: Mener De, at de om Sommeren møde Klokken 6?

Schønheyder: Det tvivler jeg ikke paa.

188. Lütken: Der er ingen Ordre om, hvilken Tid Mesteren eller Mestersvenden skal møde?

Schønheyder: Nei.

189. Hage: Heller ikke for Mestersvenden?

Schønheyder: Saavidt jeg veed, er der ingen, og der er heller ingen Control med, hvad Tid de møde, omendskjøndt det maaskee var ønskeligt.

190. Hage: Hvem skulde nærmest paasee det, naar Saadant var indført?

Schønheyder: I England er der truffen den Foranstaltning, at Mestrene skulle skrive deres Navne i en Bog, der ligger ved Værftets Indgang, saasnart de gaae ind, og den Bog sendes til Chefen for Orlogsværftet ½ Time efter Klokkelydningens Ophør. Derved er der Leilighed til at see, om og naar de ere mødte.

191. Hage: Der er slet ingen Control hos os dermed?

Schønheyder: Nei.

192. Hage: Vilde De ikke anse det for rigtigt, at Mestersvendene mødte ved Klokkelydningen?

Schønheyder: Det var det vist, og der er vist flere af dem, der gjøre det, skulde jeg næsten tro.

193. Hage: Men man har ingen Vished derom?

Schønheyder: Nei, de have Ingen at melde sig til, der er Ingen, der skal føre Control med dem.

194. Hage: Altſaa om de kom midt paa Dagen, vilde det blot være Meſtrene, der havde at paatale det?

Schønheyder: Saa vilde Directeuren nok have bemærket det og ſaa paatale det, naar det udartede til den Grad.

195. Lütken: Er det Overopſyn, der finder Sted over Meſtrene, heldigt organiſeret? Vil De ikke udtale Dem om, hvorledes det finder Sted?

Schønheyder: Meſtrene ſtaae directe under Directeuren, og han maa have Tilſyn med, at de gjøre deres Gjerning, ſom de ſkulle. Jeg veed ikke nogen anden Maade, de kunne være ſtillede paa, og har ikke andre Steder ſeet nogen anden Maade.

196. Lütken: De troer altſaa, at Meſtrenes Stilling er heldig i og for ſig?

Schønheyder: Ja, det troer jeg.

197. Lütken: At der er det nødvendige Tilſyn med dem, og tillige, at de have tilbørligt frie Hænder i deres Virkſomhed?

Schønheyder: Ja, det vil beroe paa Directeurens Perſonlighed, hvorvidt han vil give dem tilſtrækkelig frie Hænder og have det tilſtrækkelige Tilſyn. Jeg ſeer ikke, at det kan være ordnet anderledes, naar de ſortere under een Mand og kun under ham.

198. Lütken: Kunde De tænke Dem en anden Maade, hvorved Controllen med Arbeiderne kunde forbedres til Gavn for Tjeneſten?

Schønheyder: Nei, jeg veed ingen.

199. Lütken: Controllen ligger jo hos de Tilſynshavende, og i den Henſeende har De jo ikke havt noget Beſtemt at udtale Dem om?

Schønheyder: Nei.

200. Formanden: Der er jo Forſkjellige paa Holmen, der have Myndighed i forſkjellige Retninger. Er der nu en ſkarp Adſkillelſe, eller derſom Een i een Retning troer at ſee noget Misligt i Forhold, der ikke directe vedkomme ham, hvorledes vil han ſaa forholde ſig?

Schønheyder: Han vilde ganske vist tilmelde Vedkommende, hvis han saae noget Saadant.

201. Formanden: Hvem vilde de Vedkommende være?

Schønheyder: Det vilde være dem, der havde directe dermed at bestille.

202. Formanden: Jeg sætter f. Ex., at Ekvipagemesteren, som ikke staaer under Fabrik-Directeuren, men staaer ved Siden af ham, saae noget forkeert, hvor denne Directeur ikke var tilstede. Vilde det saa være aldeles tilfældigt, naar han tog Notits deraf? Vilde han øieblikkelig skride ind?

Schønheyder: Han vilde underrette Directeuren derom, men naar det var nødvendigt, øieblikkeligt skride ind. Han har jo i det hele Politimyndigheden og tildeels Tilsyn med, at der arbeides naar og hvor der skal arbeides, skjønt han ikke kan gaae i Detail dermed. Han vil derfor gjøre bedst i, at henvende sig til vedkommende Directeur og underrette ham derom.

203. Formanden: Hvorledes vil en Inspectionsofficeers Stilling være ligeoverfor det Arbeide, som han seer foregaae omkring sig?

Schønheyder: Det paaligger ogsaa ham at paasee, at Folkene arbeide, skjønt han rigtignok i de fleste Tilfælde vanskelig vil kunne bedømme, om de arbeide som de skulle.

204. Formanden: Under hvem staae Inspectionsofficererne?

Schønheyder: Under Ekvipagemesteren almindeligt. Der er jo ogsaa en Inspectionsofficeer under Fabrikmesteren, og en under Takkelmesteren; de staae under Directeurerne.

205. Formanden: Hvis de nu saae, at Folkene ikke arbeidede?

Schønheyder: Saa vilde det være deres Pligt at tilholde dem det.

206. Formanden: Strax?

Schønheyder: Ja, for saavidt de kunne bedømme det. Det er jo ofte vanskeligt for dem, der ikke kjende Arbeidet, at sige, om en Mand bestiller, hvad han skal.

207. Formanden: Men naar det var grovere Forsømmelser?

Schønheyder: Saa er det hans Pligt at paatale det.

208. Hage: De har vel paaviist, hvorledes de Overordnede vilde forholde sig, hvis de opdagede Sligt, men dersom nu en simpel Mand finder Noget til Skade for Tjenesten, Uorden eller Bedrageri, vilde han saa henvende sig til sin nærmeste Foresatte?

Schønheyder: Ja.

209. Hage: Dersom han finder, at denne gjør ikke videre ved Sagen, kunde det saa tænkes, at han gik et Skridt høiere op og anmeldte, hvad han meente var urigtigt, eller vilde det være Insubordination paa Holmen?

Schønheyder: Det vilde vistnok ansees for at være Insubordination. Han vil maaskee gjøre det, naar personlige Grunde drive ham dertil, og det er vel ogsaa skeet af og til, men efter militaire Begreber har han kun ialmindelighed at henvende sig til sin nærmeste Foresatte.

210. Hage: Og han vilde ikke falde paa at gaae videre, naar han mærkede, at der ikke blev gjort Noget derved?

Schønheyder: Nei, han kan desuden heller ikke mærke, hvorvidt der gjøres noget Videre derved; det kan jo være indberettet til en høiere Foresat, og denne ikke have gjort Noget derved.

211. Lütken: Vil De ikke udtale Dem om Tjenesteforholdet mellem Chefen for Orlogsværftet og Directeurerne. Hvorledes er det ordnet?

Schønheyder: Det forekommer mig, at det hele Forhold er egentligt kun et Mellemled. Alle Ordrer fra Ministeriet og Indberetninger gaae igjennem Chefen for Orlogsværftet, og jeg kan ikke nægte, at det har forekommet mig at være til meget ringe Nytte og mange Gange til Standsning for Forretningsgangen, at man har dette Mellemled. Jeg troer, at det var heldigere, at Directeurerne forterede directe under Ministeriet og fik deres Ordrer directe derfra, saaledes som de i Virkeligheden altid faae, fordi man udfærdiger alle Ordrer i Ministeriet til, hvorledes

Arbeidet skal være, kun, at de gaae igjennem Chefen for Orlogsværftet. De fleste Ordrer synes at gaae uforandrede fra ham til Directeurerne, og de fleste Indberetninger gaae igjennem ham, vistnok ialmindelighed fra ham med meget ringe Forandringer eller ringe Bemærkninger, til Ministeriet.

212. Lütken: Saaledes som Arbeidet for Tiden er organiseret paa Nyholm er der 5 Autoriteter, der ere sideordnede, nemlig 2 Directeurer, Takkelmesteren, Tømesteren og Ekvipagemesteren. Antager De ikke, at der bør være en Chef for disse 5 Sideordnede, et Overtilsyn, som bestemmer deres indbyrdes Tjenesteforhold?

Schønheyder: Ja, Chefen er jo deres Overordnede; deres indbyrdes Tjenesteforhold er jo engang normeret ved gammel Praxis, saaat der jo vel ikke ialmindelighed kan blive Spørgsmaal derom, og jeg troer navnlig ikke, at der vil opstaae i den Henseende noget Savn eller Mangel, dersom han ikke existerede.

213. Lütken: Naar dette Mellemled ikke var, som er den Øverste paa Holmen, vilde der være 5 sideordnede Autoriteter, hvem kom' da Værftet under?

Schønheyder: Under Ministeriet.

214. Lütken: Ja, men ikke i den daglige Tjeneste. Antager De, at Tjenesten vilde kunne gaae paa den rette Maade paa Værftet, naar der ikke var en saadan overordnet Autoritet? Lad os f. Ex. engang tænke os Udrustninger eller andre extraordinaire Omstændigheder f. Ex. Ildebrande, vilde der saa være nogen Mand, som kunde tage Commandoen?

Schønheyder: Naar der er Tale om Ildebrand, saa har nu Ekvipagemesteren Commandoen ved vedkommende Værft, og under ham maatte saa hele Arbeidsstyrken samles. Ved Udrustninger skulde der gives Ordrer til de forskjellige Directeurer under Eet, at det og det Skib skulde udrustes, og saa har hver Directeur sin Pligt at opfylde i saadanne Tilfælde.

215. Hage: Vilde efter Deres Mening det Rigtigste være, at, naar man skulde beholde en saadan Chef paa Holmen, han

da skulde have større Myndighed, end han nu har, til at give Ordrer?

Schønheyder: Ja saafremt man vilde besætte Posten under samme Form, som nu, forekommer det mig rigtignok at være en temmelig nødvendig Ting, at den fik lidt mere Myndighed. Jeg kan imidlertid ikke have nogen begrundet Mening derom.

216. Hage: Men De har bemærket, at alle Spørgsmaal af nogen Betydning gaae igjennem ham til Ministeriet, og derefter gaaer Ministeriets Svar igjennem Chefen?

Schønheyder: Ja, jeg troer det, men undertiden er det meget underordnede Spørgsmaal.

217. Hage: Kan De give os noget Exempel derpaa?

Schønheyder: Jeg erindrer ikke bestemt, men f. Ex. om Pengeudgivter paa 20—30 Rd. er der bleven gjort Indstilling fra ham, og det synes jeg rigtignok er at gaae temmeligt meget i Detail.

218. Hage: Har det været til uforudseete eller Extraarbeider?

Schønheyder: Ja, der er jo mange af den Slags Ting, som forefalde i den daglige Praxis, hvor det er nødvendigt at gjøre saadanne Udgifter.

219. Hage: Naar der nu forefalder Ting, som de ikke kunne gjøre uden først at have givet deres Indberetning, er det da hændet undertiden til Skade for Arbeidet og Tjenesten, at de have maattet vente paa Beskeed?

Schønheyder: Ja, det er jo altid til Skade, naar et Arbeide maa vente; jeg erindrer imidlertid ikke i dette Øieblik noget bestemt Tilfælde, hvor det har været til Skade.

220. Hage: Men De har dog det Indtryk, at det er en daarlig Forretningsgang?

Schønheyder: Ja, en langsom og uheldig Forretningsgang.

221. Hage: Deeltager Holmens Chef i det daglige Tilsyn, og forhandler han paa Stedet med Directeurerne?

Schønheyder: Det er jo hans Pligt; han taler vistnok

daglig med dem, og de berette ham da, hvad der kan være af Vigtighed.

222. Formanden: Finder De det da ikke ganske naturligt liggende i Forholdene og overeensstemmende med, hvad der existerer overalt, hvor Forholdene ere store og mange Virksomhedsgrene skulle falde sammen og ikke gaae hinanden i Veien, at der paa Stedet er et Centrum, som i fornødent Fald griber ind, hvis Gavn ikke falder i Øinene Dag for Dag, men hvis Savn vilde træde frem Dag for Dag, hvis han ikke var der?

Schønheyder: Ved fremmede Orlogsværfter har man en saadan Chef, men der ere Forholdene anderledes, thi der er mange forskjellige Værfter omkring i Landet, som ligge temmelig langt borte fra den øverste Autoritet. Her, hvor Ministeriet er tilstede saaat sige umiddelbart paa Værftet, troer jeg, at et saadant Mellemled langt mindre vilde savnes.

223. Hage: Er „Superintendent" det Samme som vor Orlogsværftschef?

Schønheyder: Ja, mere som préfet maritime i Frankrig, men hans Virksomhed strækker sig ogsaa udover private maritime Forhold, som finde Sted der.

224. Formanden: Efter Deres Opfatning er et Centrum jo dog nødvendigt. Naar De nu tænker Dem en Directeur stillet under Ministeriet, er dette saa i Virkeligheden blot en Navneforskjel, at han hedder Directeur istedetfor Holmens Chef, og var det heldigt saaledes at concentrere forskjelligartede Stillinger? Er det ikke rigtigst, at disse Functioner holdes ude fra hinanden, at det locale Centrum har sin egen Personlighed, og at Ministeriet bliver udenfor?

Schønheyder: Det forekommer mig, at Praxis har viist, at det kun er en Form, og i det Mindste hvad denne Deel af Orlogsværftets Chefs Virksomhed angaaer, kan et Mellemled sikkert ikke have Stort at betyde.

225. Formanden: Ligger det ikke noget i Forholdenes Natur, at Forhandlingerne mellem Holmens Chef og Ministeriet ikke i den Forstand ere offentlige og tilgængelige, saaat man ikke med

Sikkerhed derom kan dømme? Det synes i det Mindste for den, der ikke umiddelbart lever midt i Forholdene, at det efter administrative Grundsætninger vilde være naturligt, at der for Directeurernes Virksomhed, som jo griber ind i forskjellige Grene, medens de skulle arbeide ved Siden af hinanden, er et Centrum, som i mange Tilfælde ved sin blotte Tilværelse virker beroligende og forhindrer mange Sammenstød, som ellers vilde komme frem.

Schønheyder: Jeg troer ikke, at vort Orlogsværfts Betydning er stort nok til at gjøre det absolut nødvendigt.

226. Lütken: Naar det altsaa var ordnet paa den Maade, som De tænkte Dem, at Alt skulde paahvile Directeurerne, skulde enhver Tvist, der opstod imellem de 5 sideordnede Embedsmænd, afgjøres skriftlig, og at slige Tvister kunne opstaae er en given Ting.

Schønheyder: Jeg troer nok, at de Tvister dels have været sjeldnere og dels saa ubetydelige, at de ikke kunde give Anledning til nogen større Vanskelighed, selv om der ingen Chef havde været.

227. Lütken: Maaskee de netop have været saa ubetydelige, fordi der har været en Chef?

Schønheyder: Ja, det var jo Noget der var afhængigt af dennes Personlighed.

228. Hage: Alle saadanne Ting vil han afgjøre paa Stedet uden at indberette til Ministeriet?

Schønheyder: Ja, der vil dog vistnok ogsaa være mange Spørgsmaal, han ikke vil afgjøre paa egen Haand.

229. Hage: Det er altsaa grumme lidt det, som Chefen saaledes vil afgjøre?

Schønheyder: Jeg troer, at det betragtes saaledes, at Chefen ikke er berettiget til at afgjøre de fleste Spørgsmaal uden at henvende sig til Ministeriet.

230. Formanden: Er De bekjendt med, hvorledes dette Forhold har stillet sig tidligere?

Schønheyder: Nei det gaaer saa langt tilbage. Iøvrigt

er Orlogsværftschefens Stilling ogsaa, saavidt mig bekjendt, bleven væsentlig forandret ved de nyeste Reglementer, og det kan jo være, at han derved er bleven mere indskrænket i sin Virksomhed end tidligere.

231. Lütken: I hvilken Udstrækning benyttes Accordarbeide ved de forskjellige Arbeider?

Schønheyder: Der anvendes Accord overalt, hvor man med nogenlunde Lethed og Rimelighed kan bruge det, navnlig ved alt nyt Arbeide. Det har jo væsentlig sin Vanskelighed at opstille en Accord, som er fordeelagtig baade for Statstjenesten og for Folkene.

232. Lütken: Vil De udtale Dem om Maaden, hvorpaa Accorden ordnes ved Skibsbyggeriet for Exempel.

Schønheyder: Naar Mesteren finder, at et Stykke Arbeide egner sig til at sættes i Accord, siger han det til Folkene, hvorledes han vil have det, og i hvilken Tid det skal gjøres. Ere Folkene da villige dertil, saa bliver det i Almindelighed bevilget. Accorden er stillet paa et bestemt Antal Dage; det Antal Dage, de fortjene derved, betales Folkene foruden deres Dagløn.

233. Lütken: Anseer De det for en heldig Maade at accordere paa?

Schønheyder: Jeg troer det er den bedste Maade. Der er kun den Ulempe derved, at dersom Folkene tabe, fradrages der dem ikke noget. Dersom de bruge længere Tid, end der er tilstaaet dem ved Accorden, godtgjøres det dem, og det er der jo heller ikke nogen Billighed i, det bør jo være lige for alle Parter.

234. Hage: Det er ogsaa blevet foreslaaet, at de, der have med Accordarbeidets Indretning at gjøre, stille det saaledes, at saavel Ministeriet som Folkene fortjene derved.

Schønheyder: Man stræber i det Mindste efter at stille Accorden saaledes. I de fleste Tilfælde troer jeg, at det er lykkedes. Der forefalder jo af og til Tilfælde, hvor der bruges længere Tid end der er tilstaaet dem, og hvor der ikke trækkes

noget fra Folkenes Løn. Det kan jo ikke være til Fordeel for Statskassen.

235. Lütken: Hvormeget tjene Folkene ialmindelighed ved deres Accord?

Schønheyder: Man gjør sig Umage for at de skulle tjene 1/4 af den Tid, de have anvendt.

236. Lütken: Altsaa naar et Arbeide er sat til 20 Dage, skal han extra fortjene 5 Dage derved?

Schønheyder: Nei, det blev jo 1/3. Naar det er sat til 20 Dage, skal det være 1/4 af den virkelige Tid, de have brugt, altsaa 4 Dage.

237. Formanden: De kunne altsaa gjøre det i 16 Dage, men der er givet dem 20?

Schønheyder: Ja.

238. Formanden: Og naar der ingen Accord var, i hvilken Tid vilde de saa gjøre det?

Schønheyder: Det er meget forskjelligt. Jeg har kjendt Tilfælde, hvor de ved Accord have bragt det til at gjøre det i den halve Tid mod tidligere.

239. Formanden: Men antager De, at de vilde have brugt f. Ex. 24 Dage til det Arbeide, der accorderes til 20, men som de saa udføre i 16?

Schønheyder: Det er vanskeligt at sige; det er forskjelligt ved de forskjellige Haandværk. Der er enkelte, hvor de have brugt overordentlig ringe Tid i Forhold til Accorden, men der er ogsaa andre, hvor de have vundet overordentligt Lidt.

240. Formanden: Ligger det i Haandværkets Beskaffenhed?

Schønheyder: Maaskee i Haandværkets Beskaffenhed, maaskee ogsaa i Tilsynet. Jeg troer f. Ex. at hos Smedene indvindes ikke Saameget ved Accord; hos Tømmermændene troer jeg, at der indvindes en heel Deel. Ved Baadebyggeriet troer jeg f. Ex. at man i mange Tilfælde er kommen ned til Halvdelen af, hvad der tidligere er brugt.

241. Bøcher: Er det ikke et Beviis for at den med

den almindelige Dagløn brugte Tid har været overordentlig stor? Kan man ikke deraf uddrage den Slutning, at naar man f. Ex. siger: 24 Dage er den almindelige Tid til at gjøre det i Dagløn, men vi give Manden 18 Dage i Accord, og han da gjør det i 12, er det for Fremtiden beviist at det Arbeide, som i almindelig Dagløn gjøres i 24 Dage, kan i Accord gjøres i 12. Kan man saa ikke deraf drage den Slutning, at man tidligere har givet for lang Tid til Arbeidet, eller at de have arbeidet langsomt?

Schønheyder: Jo.

242. Bøcher: Det forekommer mig at være et stort Misforhold ved Arbeidet.

Schønheyder: Jeg troer ikke, det er ikke Mestrene, der bestemme Tallet; jeg troer, at der gaaes ud fra de sidst afsluttede Accorder og hvad der er fortjent derved.

243. Formanden: Mener De, at Anstrengelsen ved Accordarbeide er saadan, at Folkene ved flere Aar at arbeide saaledes, ville faae deres Kræfter angrebne?

Schønheyder: Jeg troer, at den væsentligste Grund til, at der opnaaes mere ved Accord, er, at de drive mindre, at de benytte enkelte Dele af deres Fritid, og ikke saa let lade sig distrahere fra deres Arbeide. Jeg troer ikke, at de gjøre Mere, end hvad der kan forenes med deres Sundhed.

244. Formanden: Og De troer, at saadanne Anstrengelser i Reglen kunne udholdes i længere Tid?

Schønheyder: Ja.

245. Hage: Man kan altsaa antage, at en Mand i Dagløn kun gjør $^2/_3$—$^1/_2$ af det Arbeide, som han egentlig burde gjøre.

Schønheyder: Ja det er dog vel meget sagt. De $^2/_3$ ere ialmindelighed Tilfældet. Naar jeg har talt om, at man er kommen ned til det Halve, var det paa en Tid, hvor Tilsynet var ringere, hvor man ikke havde sin Opmærksomhed henvendt paa Arbeidet. Desuden er der ogsaa den Fordeel ved, at der arbeides i Accord, at Folkene jevnlig komme i Vane med at

arbeide hurtigere, hvilket de ikke gjøre, naar de bestandig arbeide i Dagløn, hvorved de ikke kunne komme til den Hurtighed, som naar de arbeide i Accord.

246. Lütken: Accordere de aldrig om en vis Sum Penge for et bestemt Arbeide?

Schønheyder: Nei, det er ikke tilladt, saavidt jeg veed; der accorderes altid i Dage.

247. Lütken: Naar Folkene erholde Arbeide i Accord, er det da, fordi man ikke kan faae tilstrækkeligt Arbeide udført ved at give Dagløn, og derfor har maattet drive Arbeidet frem?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at det har været Tilfældet.

248. Formanden: Ønsket om at faae mere udrettet?

Schønheyder: Ja Ønsket om at anvende Folkenes Kræfter paa en heldigere Maade. Jeg forstod det saaledes, at man ikke havde tilstrækkelige Arbeidskræfter til at faae det udrettet.

249. Formanden: Det vil da sige, at man ved et lille Tilskud af Penge faaer forholdsviis et større Udbytte i Arbeide.

Schønheyder: Ja, man faaer mere for sine Penge.

250. Flensborg: Hvor faae Folkene de Penge, de saaledes have fortjent, udover deres Dagløn?

Schønheyder: De udbetales i Værkstedet.

251. Flensborg: Hvorfra faaer Værkstedet de Penge?

Schønheyder: De udbetales af Sjouerkassen.

252. Flensborg: Altsaa naar de ere udbetalte af Sjouerkassen gaae de af Materialfonden?

Schønheyder: Ja det troer jeg.

253. Flensborg: De ville altsaa komme til at figurere i Materialfonden, og det er dog aldeles afgjort et physisk Arbeide, som paa den Maade vil komme ind i Materialfonden.

Schønheyder: Jeg maa sige, at det er mig ikke nøie bekjendt.

254. Poulsen: Jeg vilde blot sporge, om den Om-

ſtændighed, at der ved Accordarbeide undertiden vindes eller tabes ved at Folkene gaae over den Tid, der er givet dem, ikke kan ligge deri, at Meſtrene ikke have nøiagtige og ſpecificerede Notitſer om hvad Tid ſlige Arbeider kunne medtage?

Schønheyder: Meſtrene have jo i deres Erfaringer ſpecificerede Notitſer over, hvad Tid Arbeidet medtager. I Begyndelſen have de det vel ikke, men efterhaanden, ſom der er gjort flere og flere Accordarbeider, vinde de Erfaring, om hvad Tid der medgaaer.

255. Poulſen: Der er af nogle Meſtre blevet ytret her, at Folkene kunne aldrig tabe ved en Accord, naar de blot arbeide flittigt.

Schønheyder: Det paabyder Beſtemmelſen, at de kun ſkulle have den Betaling, naar de have arbeidet flittigt, men i Praxis har der aldrig været Spørgsmaal derom. Det har aldrig viiſt ſig, naar Folkene have tabt ved en Accord, at de ikke have arbeidet flittigt i den Tid.

256. Poulſen: Det er altſaa, fordi Meſtrene ikke med Beſtemthed have vidſt, hvor lang Tid de ſkulde have været derom.

Schønheyder: Det ligger i, at ved mange Arbeider er man ikke paa det Rene med, hvor lang Tid, der vil medgaae, fordi det ikke er gjort tidligere.

257. Lütken: Er der paa Conſtructionskammeret Liſter, ſom bruges til at beſtemme dette?

Schønheyder: Ja der føres Bog over alle de Accorder, der ſkee.

258. Lütken: Men det er altſaa nyt altſammen?

Schønheyder: Ja 6—8 Aar, i ældre Tid har der ikke været noget ſaadant. I Udlandet har jeg vel ſeet nogle Saadanne, men jeg troer de maae hyppigt underkaſtes Forandring paa Grund af Arbeidspriſernes Forandring og den Lethed, hvormed Arbeidet gjøres paa forſkjellige Tider, ſaa jeg troer ikke, de ere hensigtsmæssige.

259. Lütken: Anseer De det for hensigtsmæssigt, at der arbeides i Accord?

Schønheyder: Ja, jeg troer, at det er meget hensigtsmæssigt.

260. Lütken: Bliver Accordarbeidet ligesaagodt udført som Arbeidet i Daglon?

Schønheyder: Ja, jeg har ikke bemærket, at der paa nogen Maade bliver noget forsømt.

261. Hage: Gjor man sig Umage for at faae de samme Folk til det samme Slags Accordarbeide, for at de kunne opnaae saameget større Færdighed, eller tages de skifteviis som det kan træffe sig?

Schønheyder: Ja det er jo saa, at Enhver har sin Profession, sit særlige Haandværk.

262. Hage: Ja jeg tænkte navnlig paa Skibstømmermændene.

Schønheyder: Nei, man maa tage de Folk, der falde for, som ere nærmest til det Arbeide, der skal gjøres.

263. Lütken: Benyttes der Accord i større Udstrækning ved Reparationsarbeide?

Schønheyder: Saavidt jeg veed meget sjeldent, jeg kjender ikke noget Tilfælde, hvor det er benyttet.

264. Lütken: Antager De, at det kan benyttes?

Schønheyder: Jeg troer, at i mange Tilfælde vil det være meget vanskeligt at benytte det.

Fjortende Møde, den 8de December 1860.

Capitainlieutenant Schønheyder.

(Fortsættelse fra forrige Møde.)

265. Formanden: Finder De Arbeidstiden paa Værftet hensigtsmæssig, eller mener De, at der kunde skee Forandringer deri til den offentlige Tjenestes Tarv?

Schønheyder: Det forekommer mig, at den Tid, da Folkene gaae fra Arbeide er vel tidlig, især om Sommeren, og jeg troer, at man vilde staae sig bedre ved at begynde noget senere om Morgenen, og lade dem arbeide noget længere om Eftermiddagen. Det er saaledes Tilfældet paa fremmede Værfter, hvor Folkene have mindre Tid til deres Disposition om Eftermiddagen, hvilken om Sommeren er den bedste eller ialtfald en meget god Arbeidstid.

266. Formanden: Hvorledes tænker De Dem saa Dagen fordeelt med Hensyn til Hvile?

Schønheyder: Saa vilde jeg, at der skulde tilstaaes Folkene noget længere Middagstid; thi Folkene kunne have godt af, at man lod dem forlade Værftet om Middagen. Jeg troer, det vilde være naturligere og rimeligere, og det vilde ogsaa være i Folkenes Interesse; de vilde befinde sig bedre ved at kunne gaae hjem og f. Ex. spise ordentlig til Middag. Hvis de f. Ex. havde to Timer fri om Middagen, istedetfor en halv Time, og man lagde det til Arbeidstiden om Eftermiddagen, troer jeg, det vilde være godt; om Vinteren kunde det maaskee være vanskeligt at tilstaae dem saa lang Tid.

267. Formanden: De har ingen Betænkelighed ved at lade Folkene gaae hjem om Middagen?

Schønheyder: Localiteterne gjøre det noget vanskeligere, fordi det er lang Vei de have at gaae. Imidlertid troer jeg, at de paa mange fremmede Værfter have ligesaa langt til Deres Bopæl, og der finder det dog Sted, og med Hensyn til Orden og Mønstringen af Mandskabet, troer jeg heller ikke, at det har nogen Vanskelighed, thi det kunde maaskee indrettes paa en nemmere Maade end nu.

268. Formanden: De, der have yttret sig om at der kunde være Grund til Forandring af Arbeidstiden, have meent, at det ikke var ønskeligt at lade Folkene gaae bort om Middagen. Der har forøvrigt været Spørgsmaal om Forlængelse af Arbeidstiden, men man har forudsat, at Fritiden om Middagen ikke kunde indrømmes

Folkene til at gaae hjem. Man meente, at de ikke vilde komme saa flinke tilbage?

Schønheyder: Jo det troer jeg dog de vilde. Jeg mener, at det vilde være mere stemmende med den almindelige Levemaade, at de kunde gaae hjem og faae et ordentligt Middagsmaaltid; som det nu er, faae de ikke hvad man kalder et ordentligt Middagsmaaltid. De faae maaskee nogen varm Mad, naar de komme hjem, men det er da uden for den Tid, som Menigmand ialmindelighed bruger dertil, og paa Holmen kunne de kun faae kold Mad.

269. Formanden: Kan De ikke tænke Dem det saaledes, at der blev indrettet Marketenderier, hvor de kunde faae nogen varm Mad paa Holmen?

Schønheyder: Det har jeg ikke tænkt over, men det er vel muligt. Enhver Mand sætter iøvrigt Priis paa at holde sit Middagsmaaltid med sin Familie, hvilket jo er ganske naturligt.

270. Formanden: Dersom De tænker mere eensidigt paa Folkenes Ønsker, troer De saa, at Folkene vilde ønske dem en Forandring, hvorved deres Fritid om Eftermiddagen gik bort?

Schønheyder: Ja maaskee de ikke vilde være fornøiede dermed i Begyndelsen, thi det er ganske vist, at de bruge en Deel af deres Eftermiddag til Arbeide for private Folk, men jeg troer, at naar de først engang ere komne i Vane dermed, ville de i Længden føle sig tilfredse dermed.

271. Formanden: Kunde det skee uden Forhøielse af Betalingen for Folkene, eller troer De, at de vilde bruge de Morgentimer, som de bleve frie for her, til at arbeide i?

Schønheyder: Det kunde de; ialtfald troer jeg, at det kan skee uden forhøiet Betaling, thi jeg antager, at den Betaling, de faae paa Værftet, er ligesaa høi som den, de faae paa private Værfter, og der er jo Arbeidstiden en heel Deel længere end paa Holmen.

272. Formanden: Men hvad troer De, der vil vindes? Ere ikke Morgentimerne, der gives frie, ligesaa gode eller endog bedre end Eftermiddagstimerne? Mener De, at Folkene vilde

blive livligere, eller at de kom friskere til Arbeidet, eller hvori vil de see en Forbedring?

Schønheyder: Jeg troer, at de vilde være friskere i det Hele taget til Arbeidet, navnlig om Eftermiddagen. Deres Fritid er nu ikke stor, en halv Time Middag synes for kort for en Mand, der arbeider fra Kl. 5 til 4.

273. Formanden: Hvorledes tænker De Dem altsaa Arbeidstiden ordnet?

Schønheyder: De skulde arbeide fra Kl. 6—12, være frie fra Kl. 12—2, og saa arbeide fra Kl. 2—6 eller 7 om Aftenen.

274. Formanden: Og De troer ikke, at der vindes Noget ved at lægge nogen Frihed til om Middagen og lidt til Arbeidstiden om Eftermiddagen, uden at lade dem gaae hjem om Middagen?

Schønheyder: Det er muligt; det har forekommet mig, at det var en naturligere Ting, at man lod dem gaae hjem og spise, man seer dem her om Middagen sluge deres Maaltid i en Fart og saa sove lidt. Det er i det Allerhøieste et Qvarteerstid, som de kunne sove, hvilket ikke er meget for en Mand, der arbeider hele Dagen.

275. Formanden: Til hvilket Arbeide anvendes der ialmindelighed Sjouere?

Schønheyder: Til alt Arbeide, hvortil der ikke fordres særlig Haandfærdighed. Enkelte Sjouere have ogsaa bestemte Bestillinger, som de efterhaanden ere blevne vante til at udføre, og hvorfor de saa undertiden have en høiere Betaling.

276. Formanden: For Exempel?

Schønheyder: Der er her f. Ex. ved Gammelholm en Sjouer, der passer den saakaldte Svedekiste paa Baadeværftet. Undertiden har Een og Anden udført mindre Malerarbeide. Jeg kan ikke i dette Øieblik anføre flere Exempler, men det er ikke i noget stort Omfang. Den almindelige Brug for Sjouere er til Arbeider, hvortil der ikke fordres nogen særdeles Kjendskab eller Haandfærdighed.

277. Formanden: Strækkes Sjouerarbeidet vidt eller snarere det Modsatte?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at der er noget at bemærke i den Henseende. Man bruger vistnok Sjouere overalt, hvor de kunne bruges.

278. Formanden: Benyttes de samme Sjouere regelmæssigt til det samme Arbeide saavidt muligt?

Schønheyder: Ja. Til Tømmeroplaget f. Ex. tages, saavidt man kan, altid de samme Sjouere.

279. Formanden: Antager De nu, at det Sjouer-Arbeide man faaer, er det Bedste, man i det Hele kan faae, eller at man paa een eller anden Maade kunde skaffe sig det bedre?

Schønheyder: Jeg har allerede forrige Gang udtalt mig i den Henseende, jeg troer, at man ved at give dem høiere Betaling vilde faae bedre Arbeidere og anvende Pengene bedre, ved at man fik saameget bedre og kraftigere Folk, og at man derved i Virkeligheden fik billigere Arbeide.

280. Formanden: Vilde man altid kunne faae bedre Sjouere, naar man betalte dem høiere?

Schønheyder: Ja det troer jeg; Sjouerlønnen er nu den samme, som dengang Alting var billigere, og man faaer nu til samme Priis ikke saa gode Arbeidere.

281. Formanden: Vilde efter Deres Mening Jernveie eller Maskiner til Transport paa Værftet kunne benyttes med Held, og paa hvilke Steder?

Schønheyder: Der anvendes i den senere Tid flere Jernveie paa Holmen, og de ere vist til overordentlig stor Nytte og Besparelse ved Transporten. Paa fremmede Værfter er det almindeligt at have Sporveie af Flisestene, istedetfor af Jern. Det gjør Transporten ligesaa let, og er formodentlig billigere.

282. Formanden: Er det ligesaa billigt eller endog billigere?

Schønheyder: Det kan jeg ikke bestemt sige; de ere formodentlig billigere eller idetmindste ere de ligesaa billige og gjøre samme Nytte; Transporten er ligesaa let.

283. Formanden: Har det Spørgsmaal været under Forhandling her, om man skulde foretrække dem for Jernveie?

Schønheyder: Det troer jeg ikke.

284. Formanden: De bemærkede, at der for Tiden findes Jernveie; mener De, at de findes i det Omfang, som er hensigtsmæssigt, eller kan der bruges flere?

Schønheyder: Hidtil er der kun anlagt en Jernvei mellem Saugmaskinen og Tømmeroplaget, og man kunde vistnok godt trænge til flere f. Ex. derfra, hvor Tømmeret oplosses, til Tømmerskurene.

285. Formanden: Ikke andre Steder?

Schønheyder: Nei, saa vilde der omtrent være Jernveie paa de fleste Steder paa Holmen. Af de nye Bygninger, som nu blive opførte, blive de fleste lagte i Nærheden af den Jernbane, der allerede er, saa at man formodentlig ellers ikke vil trænge dertil. Alt, hvad der kan lette Tømmertransporten, troer jeg vil være gavnligt, thi det er den sværeste Vægt der skal transporteres.

286. Formanden: Antager De de nuværende Tømmerskure for hensigtsmæssige, navnlig med Hensyn til Oplægningen i og Udtagelsen af Stablerne?

Schønheyder: Jeg troer, at naar man skal have Tømmerskure, vilde Tømmeret være lettere at komme til og lettere at udtage, naar det ikke laae saa tæt paa hinanden som nu, men med et lille Rum imellem, saa at man kunde komme til at udtage et enkelt Stykke Tømmer fra Midten af Bunken, uden at tage Alt, hvad der ligger ovenpaa, bort. I England er der saaledes Jernstænger, hvorpaa hvert enkelt Lag ligger, saa at man kan komme til at udtage hvert enkelt Stykke.

287. Formanden: Det er ikke forbundet med uforholdsmæssige Bekostninger?

Schønheyder: Nei, det koster ialtfald ikke saameget som man anvender paa Tømmerskurene.

288. Formanden: De sagde „naar man skal have Tømmerskure."

Schønheyder: Det er idetmindſte Manges Mening, at Tømmeret ſtaaer ſig ligeſaa godt ved at ligge under aaben Himmel med et løſt Tag over, om ikke bedre, og at idetmindſte Egetømmeret ſkulde ſtaae ſig bedre ved at ligge frit.

289. Formanden: Er det prøvet andre Steder?

Schønheyder: Ved de engelſke Værfter ligger en ſtor Deel af Tømmeret aldeles frit. Men det kan maaſkee antages at komme deraf, at Tømmeret der leveres i hele Stammer, ſaa at det har Hvidvedden, ſom ſidder udenom den egentlige Stamme og maaſkee bidrager til at conſervere det egentlige Træ; men ſelv, hvor det er hugget firkantet, er det en almindelig Mening, at det ſtaaer ſig ligeſaa godt, ſaa at man ikke behøver at anvende den ſtore Bekoſtning paa Tømmerſkurene.

290. Formanden: Denne Mening er vel prøvet og maa vel være bygget paa længere Erfaring?

Schønheyder: Man har i længere Tid havt det ſaaledes med Tømmeret i England.

291. Formanden: Men det er dog ſaaledes, at man fremdeles maa være opfordret til at ſammenligne Reſultatet af de forſkjellige Oplagsmaader?

Schønheyder: Ja.

292. Formanden: Antager De, at det vilde være beſparende at anvende transportable Kraner?

Schønheyder: Jeg troer egentlig ikke, at man trænger til dem her, idetmindſte har det ikke viiſt ſig. Vi have jo nu Kraner paa tre Steder, hvor det ſværeſte Gods optages og oplægges. Muligviis kunde det være nødvendigt eller henſigtsmæsſigt, navnlig ved de nye Smedier, at have en transportabel Kran til at tage det ſvære Jerngods ned i Prammene. Iøvrigt er der jo nu reiſt en Kran til Oplosning af Tømmeret, ſom viſt vil være til ſtor Nytte.

293. Formanden: Vil det i det Hele efter Deres Mening være beſparende at anvende mere Maſkinkraft iſtedetfor Sjouere?

Schønheyder: Jeg maa ſige, at jeg har ikke følt eller ſeet Trang til det nogetſteds.

294. Formanden: Altsaa De troer det ikke, som Forholdene nu ere?

Schønheyder: Maaskee enkelte Steder i Værkstederne. Det vil vel komme i Gang ved de nye Værksteders Anlæg. I Smedien bruges en stor Deel Haandkraft til at trække Blæsebælgene med, men det vil vel falde bort ved det nye Værksted.

295. Formanden: Hvorvidt er efter Deres Mening Saugmaskinen anlagt hensigtsmæssigt? Har man den størst mulige Nytte af den eller kan der finde Forbedringer Sted?

Schønheyder: Dens Plads er jo engang bestemt; jeg troer, at det vilde have været heldigere, naar den havde ligget nærmere ved Byggestederne og Tømmeroplagene. Med Hensyn til de Redskaber og Værktøier, der gives, troer jeg der savnes en Maskine til at skjære krumt og mahlt, hvilket man har andre Steder, og hvorved der spares endeel Saugskjærerarbeide. De Maskiner ere maaskee temmelig kostbare ved den første Anskaffelse, men jeg troer, at det indvindes igjen.

296. Formanden: Hvorvidt ere Spillene indrettede efter en hensigtsmæssig Construction, og ere de anbragte i tilstrækkelig Mængde?

Schønheyder: Jeg troer, at der ikke er meget tilbage at ønske i den Retning; man har meget gode Spil, idetmindste ved een Kran, og det er det Sted, hvor de bruges meest. Ved Christiansholms Kran ere de ældre, og maaskee ikke saa heldige, men de bruges jo ogsaa sjeldnere. Ved Saugmaskinværkstedet kunde det maaskee være heldigt at have Maskinkraften anbragt tillige til Tømmerets Indtagelse i Værkstedet og dets Udtagelse derfra igjen.

297. Formanden: Hvorvidt ere Værkstederne tilstrækkeligt forsynede med Maskiner?

Schønheyder: Ja, som sagt, ved Saugmaskinværkstedet var det heldigt, om navnlig Maskinkraften var indrettet til at trække Tømmeret op til Værkstedet. Saaledes har man det andre Steder og det er meget heldigt.

298. Formanden: Antager De, at noget af det Ar-

beide, som nu udrettes ved Haandkraft, med Fordeel og Besparelse kunde udrettes ved Maskinkraft?

Schønheyder: Nei det troer jeg ikke.

299. Formanden: Ja det gjælder ogsaa her Alt, hvad Smedien angaaer. Der vil der dog være Noget. Det har De endnu hidtil ikke talt særligt om?

Schønheyder: Ja man trænger jo til andre Maskiner og Redskaber i Smedien, og hvad man især trænger til er bedre Hamre og Ove, thi vi have jo næsten slet ingen, og maaskee ogsaa Indretninger til i det Hele taget at flytte og transportere de sværere Gjenstande ved Hjælp af Maskinkraft.

300. Formanden: Er Kranen efter Deres Mening god?

Schønheyder: Ja den staaer der nu engang; jeg troer, at det har været kostbart fra Begyndelsen af at bygge den. Man har dem nu simplere og bedre construerede. Vanskeligheden ved den er, at dens Hældning, dens Fald er bestemt; man kan ikke rette det efter Afstanden fra Land, naar man skal have Vægten heiset op. I den Henseende har man bedre Indretninger andre Steder, som ere simplere og billigere end denne har været fra Begyndelsen. Skulde der være Tale om en ny Kran, burde man tage det i Betragtning, men jeg troer ikke der er Trang til en ny Kran for Øieblikket.

301. Formanden: Naar er den nuværende anskaffet?

Schønheyder: Det veed jeg ikke bestemt; noget over Midten af det forrige Aarhundrede, men den koster ikke saa lidt at holde vedlige, da man maa være sikker paa den.

302. Formanden: De troer ikke, at det er oekonomisk at tænke paa en ny?

Schønheyder: Saavidt jeg veed, ere Reparationerne ved den nuværende ikke betydelige, saa det er neppe oekonomisk at anlægge nogen ny.

303. Bøcher: Der er af Skipperen paa Bradbænken henviist til Bekostningen af at benytte den til Losning og Indsætning af Dampmaskiner og Kjedler, og derefter var der en meget stor Oekonomie ved at have en Kran af ny Construc-

tion. Han har udtalt, at han ugentlig i de 7 Aar han har havt at bestyre det sværere Arbeide paa Nyholm, har savnet en saadan Kran; han udtalte, at han med de nuværende Hjælpemidler benytter 60 Mand i 7½ Dag til at indsætte en Dampmaskine, hvorimod han med en ny Kran vilde kunne gjøre det med det halve Mandskab i den halve Tid, altsaa med kun en Fjerdedeel af Bekostningen.

Schønheyder: Skulde man anlægge en ny Kran, maatte det enten være en hydraulisk Kran eller en Dampkran, hvorved der vilde spares en betydelig Deel Arbeide, men, som sagt, jeg har ingen Kjendskab til, hvormange Arbeidere, der bruges ved Kranen. Andre Steder har man sædvanlig Kraner, forsynede med Dampkraft eller hydrauliske Presser.

304. Bøcher: Efter Deres Mening er der ikke saa overveiende Brug for den, at der kan være Grund til at anskaffe den, hvilket den Mand, som bruger den, har udtalt.

Schønheyder: Det maa den Mand være bedre inde i end jeg. Oeconomien maa jo beroe paa, hvormeget Arbeide der udføres.

305. Bøcher: Antager De, at man yderligere kan reducere Hesteholdet paa Holmen?

Schønheyder: Det troer jeg ikke; det vil jo reduceres endeel ved nogle flere Sporveie.

306. Bøcher: Vil det f. Ex. være hensigtsmæssigt at bruge et Locomotiv istedetfor Heste paa Hovedbanen, der fører fra Saugmaskinen til Byggepladserne?

Schønheyder: Det kan jeg ikke troe; det er imidlertid muligt, at der vilde være nogen Oeconomie ved at bruge flere Heste og færre Mennesker paa den Bane. Det har jeg idetmindste tænkt mig.

307. Bøcher: Men ikke Locomotiver?

Schønheyder: Nei jeg troer i det Hele taget den Bane er for kort til at bruge Locomotiver paa.

308. Bøcher: Er Arbeidet i det Hele taget for dyrt efter Deres Mening, og kan De tænke Dem nogen Ting, der kunde

bidrage til at gjøre det billigere og derved opnaae en større Oeconomie?

Schønheyder: Det anføres i Almindelighed, at Arbeidet er dyrt paa Holmen. Jeg har ikke den Tro, at det i det Hele taget er det. Jeg kan ikke see nogen Grund dertil, og Folkene blive ikke høiere betalte, alt medregnet, end ved de private Værfter. Jeg seer heller ikke nogen Grund til at Materialierne skulde være dyrere, naar de anskaffes saaledes som man anskaffer dem. Tvertimod, naar de anskaffes i saa store Qvantiteter som her, burde de være billigere end for private Folk. Naar der ikke regnes Renter af Anlægscapitalen, Bygninger o. s. v. med, maa det ogsaa gjøre, at Arbeidet bliver billigere.

309. Bøcher: Det som De allerede tidligere har nævnt, at Arbeidet kan gjøres billigere ved Anlæg af flere Baner og Transportmidler paa flere Steder, er det eneste, De kan paapege; De har ikke Andet at nævne end det?

Schønheyder: Nei jeg nævnte forrige Gang, at man vistnok kunde have Fordeel ved at sende Mestere og Underofficerer til Udlandet og see, hvorledes Arbeidet udføres der. Det troer jeg vil være til Gavn baade for Oeconomien og maaskee ogsaa for Varigheden af Arbeidet.

310. Formanden: Har De havt Leilighed til, saavidt det lader sig gjøre, at anstille Sammenligning mellem Arbeidet paa Holmen og privat Arbeide?

Schønheyder: Nei det er meget lidt Leilighed, man har dertil; de Arbeider, der udføres privat, ere meget forskjellige fra dem, der udføres paa Orlogsværftet. Naar man netop vil gjøre et saadant Forsøg, maa det fordre, at vedkommende Mester udenfor Holmen skal være fuldkommen villig til at opgive, hvad Arbeidet koster ham, og jeg troer, at det ikke altid er let at faae fuldkomment paalidelige Oplysninger af en privat Mester i den Henseende.

311. Formanden: De har altsaa ikke havt Lyst og Leilighed dertil?

Schønheyder: Det har kun været i ganske enkelte Brancher,

at der kunde være Spørgsmaal derom. Der har f. Ex. været Spørgsmaal om at lade sye endeel af Flaggodset, og forfærdige enkelte Hovedmagasins-Gjenstande udenfor Holmen, men jeg troer, at man kom til det Resultat, at det gjordes billigere paa Holmen. Tidligere syntes det med Hensyn til Baadebyggeriet, som om det var noget billigere udenfor Holmen, men som sagt, det er kun ganske enkelte underordnede Brancher, hvor man kan komme til at anstille Sammenligning. Vi have af og til ladet forfærdige Smedearbeide hos Byens Mestre, men der synes ikke at være vundet synderligt derved.

312. Formanden: Men dog Noget?

Schønheyder: Nei, jeg troer det var noget nær den samme Priis; jeg kan øieblikkelig ikke nøie erindre det.

313. Formanden: Hvad Jernarbeide var det, der blev gjort?

Schønheyder: Det var nogle Rappertbeslag og saadanne Gjenstande, som ikke hørte til de allersværeste.

314. Formanden: Har De havt Leilighed til at anstille Sammenligning mellem Bekostningen paa Værftet herhjemme og paa fremmede Værfter?

Schønheyder: Ja med Hensyn til Bekostteligheden af hele Skibe har jeg forhørt mig om Prisen, og hvorledes denne stillede sig, men Forskjellen var da ikke stor; enkelte Steder var den lidt større, andre Steder lidt mindre. Man har saaledes paastaaet, at det gjordes billigere paa de engelske Værfter, men jeg troer, at der er mange Ting, som maae komme i Betragtning der, som ikke tilbørligt ere tagne i Betragtning, saa at man ikke uden videre kan anstille Sammenligning mellem Bygninger der og her. Baade ved de engelske og franske Værfter anvendes der saaledes en stor Deel Forbrydere, og af Bekostningen ved dem optages kun i Beregningen, hvad de koste directe daglig, medens Udgifterne til deres øvrige Underhold slet ikke tages med i Betragtning. Man har her ligeledes ført paa Skibets Bekostning Alt, hvad der gaaer med til Løn, til Tømmermænd, Borere, Kalfaterere under Bygningen; det kaldes altsammen Tømmermænd; men paa de engelske

Værfter angaae Tømmermændenes Løn kun det Tømmermændene faae, men Borere, Kalfaterere og Bolteslagere tages for sig, saa at man ikke faaer dem med i Beregningen.

315. Formanden: Det er ganske indlysende, at for at anstille Sammenligningen rigtig, udfordres der meget betydelige forberedende Arbeider. Har De gjort dem?

Schønheyder: Jeg har kun kunnet forhøre mig om Prisen paa færdige Skibe, og forsaavidt det har været mig opgivet, har jeg sammenlignet det med, hvad det koster herhjemme. Forskjellen har da ikke været stor, paa enkelte Steder lidt mere, og paa enkelte Steder lidt mindre.

316. Formanden: Det vil jo være vanskeligt at gjøre det klart mundtligt. Har De Lyst og Tid til at anskueliggjøre en Sammenligning og meddele Commissionen den skriftligt, vilde den være Dem meget forbunden.

Schønheyder: Ja mine Optegnelser ere meget ufuldstændige, thi det var ikke muligt enkelte Steder at faae Bekostningen opgivet; det er kun ganske enkelte Skibe, hvorom man har givet mig Oplysninger.

317. Formanden: Der hører ikke saa liden Sagkundskab til at samle de Momenter, der høre til for at anstille en Sammenligning, men De vil overveie Sagen, og saa maaskee give Commissionen deres Mening skriftligt.

318. Bøcher: Ere efter Deres Mening alle Værkstederne paa Værftet beliggende paa en hensigtsmæssig Maade, og ere de tilstrækkelig store? De nævnte før, at Saugmaskinen laa for langt borte?

Schønheyder: Ja det er jo nu Alt i en Overgangstilstand. Det er imidlertid ikke heldigt, at en heel Deel har været saa langt borte, som her paa Gammelholm, men det bliver jo forandret nu, og med Hensyn til de bestemte Pladser paa det nye Værft, veed jeg ikke Noget at bemærke.

319. Bøcher: De mener, at naar Værftet er samlet paa Nyholm, kommer det til at ligge paa en hensigtsmæssig Plads?

Schønheyder: Ja, maaskee temmelig langt borte fra Skibs-

bygningspladsen, men det kan ikke forandres. Jeg troer ikke, at der kan gjøres nogen videre Forbedring i saa Henseende.

320. Bøcher: Antager De, at de Midler, der nu anvendes til Skibes Bevaring og henſigtsmæssige Vedligeholdelse, ere tilſtrækkeligt gode?

Schønheyder: Ja, jeg har ikke Noget at bemærke i den Henseende. Det eneſte var, om man ſkulde have mere Tilſyn med dem, ved at anvende noget mere paa Dagvagter. Andre Steder er det ganſke almindeligt, at man har een eller to Dagvagter paa hvert Skib, ſom aldrig forlade det, men beſtandig ere tilſtede, og ſom altſaa kunne have mere Tid til at tilſee, ſaavel Udluftningen og Reengjøringen, ſom de Arbeidere, der arbeide der.

321. Bøcher: Men er det ikke begrundet i, at Skibene i England ligge paa Svai i Flaaden, men her fortøiede?

Schønheyder: Ja, men en enkelt eller to Dagvagter kunne ikke forandre Skibets Stilling.

322. Bøcher: Men er det ikke mere nødvendigt at have Vagt i Skibene, naar de ligge paa Svai, end naar de ligge fortøiede mellem Pæle, ſaa at de ikke kunne rokkes?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at det er af den Grund, at man altid har Folk ombord.

323. Bøcher: Men troer De ikke, at flere Dagvagter vilde medføre en ſtor Bekoſtning?

Schønheyder: Ja jeg ſiger det heller ikke, fordi jeg ønſker, at man ſkal gaae over dertil, men med Hensyn til Sikkerhed for Ild og maaſkee ogſaa for Tyveri, vilde der viſt være Noget vundet.

324. Bøcher: Mener De, at den Maade, der anvendes til at vedligeholde Skibe, naar de ere oplagte, Seilene o. ſ. v., ikke lader noget tilbage at ønſke?

Schønheyder: Nei.

325. Bøcher: Antager De, at Kanonbaade, ſaavel af Træ ſom af Jern, bevares bedſt under Skuur eller ved at ligge i Vandet?

Schønheyder: Jeg troer, at der ikke er noget Spørgs-

maal om, at de bevares bedst i Skuur. Navnlig med Hensyn til Jern er det bekjendt, at det ruster, og Fartøiet maa i Dok engang om Aaret for at males, og Træskibe forraadne som bekjendt meget mere i Vandet end naar de ligge i Skuur.

326. Bøcher: Med Hensyn til Fyrskibene siger man jo i England, at det er bedre at lade dem blive i Vandet, og da engang om Aaret tage dem op, reengjøre og male dem.

Schønheyder: Ja med Hensyn til Jernfyrskibene, hvoraf der næsten aldrig fordres Seilads, er det noget ganske Andet; om man ogsaa lader dem blive tykt bevoxede med Snavs, skader det ikke. Man kan ogsaa sige, at Kanonbaadene kunne ligge paa samme Maade, og hales op, naar de skulle bruges. Den Methode er imidlertid ny, saa at man ingen Erfaring har derfor. Man har kun i de sidste 6—7 Aar bygget Jernskibe i England, saa at jeg ikke synes, at man endnu kan have tilstrækkelig Erfaring i den Henseende.

327. Bøcher: Sørges der tilstrækkeligt for Opbevaringen og Conservationen af de til Skibenes Brug forarbeidede Redskaber og det Materiale, der bliver opbevaret i de forskjellige Magaziner?

Schønheyder: Ja saavidt jeg veed, er der ikke noget derved at bemærke.

328. Bøcher: De Redskaber og Materialier, der have været tilsøes med Skibene, blive ogsaa efter Hjemkomsten behandlede paa tilbørlig Maade?

Schønheyder: De blive strax efter Hjemkomsten tagne under Reparation og Eftersyn, og for saavidt Kræfterne strække til, blive de ikke liggende mere end høist fornødent, for de blive tagne i Arbeide.

329. Bøcher: Hvilke Regler følges ved Besigtigelsen af det brugte Tougværk og de brugte Seil, navnlig med Hensyn til, hvorvidt de skulle bibeholdes til videre Brug eller hvorvidt de bør casseres?

Schønheyder: Det brugte Tougværk kjender jeg ikke noget

til. Hvad Seilene angaaer beroer det paa et Skjøn, som deels afhænger af deres Alder og deels af hvormeget de ere slidte.

330. Bøcher: Vedligeholdes Seilene af de gamle Seilskibe, og mener De, at det er nødvendigt, at de holdes vedlige i den nu brugelige Udstrækning?

Schønheyder: Naar Skibet ikke har været ude, trænge Seilene ikke til nogen Vedligeholdelse; de ligge hen i Magasinet. Der har været anstillet Forsøg med, hvorvidt de tabe noget af deres Styrke, og det har viist sig, at det har været meget Ubetydeligt, de have tabt. Selv Seil, der have henligget i henved 20 Aar, synes at have tabt overmaade lidt af deres Styrke, og blive derfor henliggende.

331. Bøcher: Vil det være oeconomisk at omsye de Seil til nye Skibe? have de tabt saa lidt af deres Styrke, at De antager, at de kunne bruges?

Schønheyder: Det troer jeg, naar de blive omsyede. Det er i Almindelighed ikke Dugen, der taber sin Styrke, men Syningen, saa at jeg troer, at det vil være oeconomisk at sye dem om til nye Skibe.

332. Bøcher: Jeg gaaer nemlig ud fra, at der er Skibe, som maaskee ikke komme i Brug mere.

Schønheyder: Ja der er kun den Ting at bemærke, at de allerældste Seil ere syede af en anden Slags Dug, nemlig Hampedug, medens vi nu gjøre dem af Hørdug. De af Hampedug ere af en anden Brede end de af Hørdug, og det gaaer derfor ikke godt an at blande dem sammen.

333. Rothe: Er der ikke anstillet noget Forsøg med det Tougværk, som er i de syede Seil, efterat de have henligget i Magazinet i en Række af Aar. Seildugen taber jo ikke noget Videre, men Tougværket?

Schønheyder: Nei der er ikke anstillet Forsøg med Tougværket. Undertiden lader man Seilene henligge uden Liig.

334. Rothe: Er det de nye Seil?

Schønheyder: Ja saasnart de ikke strax komme ud med

Skibene. Nu bliver jo ethvert nyt Skib snart sendt ud paa en Expedition, saa det kan ikke finde Sted.

335. Rothe: Der har ikke været gjort directe Forsøg med Ligene? (Schønheyder: Nei.)

336. Rothe: Det er jo dog ligesaa vigtigt som Seildugene?

Schønheyder: Ja, men naar Ligene ere raadne, kan man jo lige Seilene om.

337. Bøcher: Kunde De tænke Dem nogen Forbedring indført med Hensyn til Constructionen af Skibene og de paagjældende Tegningers Affattelse?

Schønheyder: Med Hensyn til Formen troer jeg ikke der er Noget. De Skibe, der nu blive byggede, ere Skruesskibe, og man har med Hensyn til dem holdt sig noget nær til de Former, der bruges andre Steder. Formen er ikke meget afvigende. En af Hovedforskjellighederne er Gallionens, Forstavnens Bygning. som udføres her paa en anden Maade end paa andre Krigsskibe, Jeg for mit Vedkommende troer ikke, at den Maade er heldig, men det er imidlertid tvivlsomt. Den bidrager efter min Mening til at bebyrde Forskibet. Den er vistnok stærkere, men koster mere i Materiale og Arbeidsløn, og jeg seer ingen Fordeel derved.

338. Formanden: Vil De ikke forklare den Forskjel noget nærmere.

Schønheyder: Medens man paa de ældre og andre Nationers Skibe lukker Bougen ved Skibets Stævn og sætter et Skjæg med løs Gallion udenpaa som en Næse, som man siger, saa lader man her Klædningsplankerne løbe heelt ud til Skjægget og lukker først Skibet heelt ude. Dertil fordres en heel Deel Spantetømmer, heelt ude ved Skibets Skjæg, som man ellers undgaaer og som efter min Mening kan undgaaes paa Forskibet, som derved betynges med en unødvendig Vægt, hvilket i Forening med Maskinen kan bidrage til Kjølbrydning. Dersom Skibet skulde støde mod en eller anden Gjenstand, er det paa den Maade stærkere, men det er jo Tilfælde, som saa sjeldent indtræffer, at det ikke har Noget at betyde. Det er et nyt System, jeg har hidtil

kun seet det anvendt ved Koffardieskibe, men de have jo en langt mere fremspringende Gallion end Krigsskibe, og behøve ikke de Bekvemmeligheder som Krigsskibe.

339. Formanden: Hvor nyt er det hos os?

Schønheyder: Det er Tilfældet med de fem, sex sidst byggede Skibe.

340. Bøcher: Kan De ikke tænke Dem nogen Fordeel, hvorfor den Maade er bleven anvendt her?

Schønheyder: Ikke andet end, at den Deel af Skibet er stærkere; man har jo tidt havt Exempler paa, at Gallionen slaaes istykker i haardt Veir; det kan ikke skee her.

341. Bøcher: Det skeer som oftest ved de løse Gallioner?

Schønheyder: Ja saa er det de mindre væsentlige Dele deraf, som let kunne sættes istand.

342. Bøcher: Men med Hensyn til det System, der ellers følges ved Constructionen, har De Intet at bemærke?

Schønheyder: Ved Formen ikke; der er, som sagt, meget lidt Forskjel fra de Former, som bruges andre Steder.

343. Formanden: Vil De forklare den Fremgangsmaade, som for Tiden følges, naar der er Spørgsmaal om nye Skibes Bygning? Hvorledes gaaer man saa frem med Hensyn til Tegningernes Affattelse og Bedømmelse?

Schønheyder: Det beroer for en stor Deel paa, hvorledes Spørgsmaalet er stillet fra Ministeriet, hvilke Fordringer der ere stillede; om der er givet Constructeuren aldeles frie Hænder, eller om der er sat visse Grændser, hvorimellem han skal bevæge sig.

344. Formanden: De kan for Fuldstændigheds Skyld tale om Fremgangsmaaden i begge Tilfælde.

Schønheyder: I Almindelighed bliver der Spørgsmaal om en bestemt Classe Skibe, en Fregat eller Corvet, og der bliver da opgivet, hvormange Kanoner Skibet skal føre. De Kanoner, hvorom der hidtil i de senere Aar i Almindelighed har været Spørgsmaal, har været 30pundiger af de tre forskjellige Classer, vi have. Der har man altsaa Artillerivægten opgivet, hvorfra man skal gaae ud, og man retter sig saa i den Henseende efter

den Vægt, man efter tidligere Erfaringer har fundet passende for Skibe af lignende Størrelse. Derefter bestemmer man Hoveddimensionerne, Alt efter tidligere Erfaringer, og giver det derefter de Former, som man efter sit bedste Skjøn anseer for at være de heldigste. Der bliver nærmere, ved Bestemmelsen af Skibenes Størrelse, i en væsentlig Grad at tage Hensyn til den Dampkraft, det skal føre, og den Hastighed, der skal opnaaes, og det er mere eller mindre bestemt angivet i Ministeriets Program. Dampkraftens Størrelse maa være afhængig af den Hurtighed, man vil opnaae. Tegningerne blive derefter udarbeidede paa Constructionskammeret under Vedkommendes Tilsyn. Vedkommende Constructeur opgiver kun Hovedmomenterne, og det bliver da udført af Constructionskammerets Tegnere, og Constructeuren efterseer det, saa at Alt bliver, som han ønsker det. Tegningerne blive derpaa indsendte til Ministeriet og gjennemgaaede af Constructionscommissionen, for at erfare, om den har noget derved at bemærke. Der faae Tegningerne i Almindelighed Indstilling til Ministeriets Approbation.

345. Formanden: Vil De nu nærmere forklare Dem med Hensyn til Tegningernes Udarbeidelse og Prøvelse? Kunde De tænke Dem en anden Ordning, der gav en større Betryggelse for, at man opnaaede det bedst Mulige; om Concurrence under vore indskrænkede Forhold kunde gjøre, at man opnaaede Noget, hvorved man fik et mere fyldestgjørende Resultat, eller fik en Betryggelse for, at det Resultat man opnaaede, var saa fyldestgjørende, som det i det Hele taget kan være.

Schønheyder: Det Arbeide, som udføres af Tegnerne, er aldeles underordnet; det er kun en reen Haandfærdighed. De Folk, der skulle gjøre det, maae nok have nogen Øvelse deri og kunne tilveiebringe, hvad man kalder ganske rene Former, men de maae aldeles modificere en heel Deel efter Constructeurens Skjøn. Han maa see at faae Arbeidet, som han ønsker det efter sin egen Anskuelse. Hvorvidt man kunde frembringe bedre Tegninger ved Concurrence, er et Spørgsmaal, der har været reist i Frankrig. Naar et Skib skal bygges, kunne der flere Constructeurer ind-

komme med Tegninger i Concurrence, og Marinen vælger da den, som den synes bedst om. Det kan vanskeligere skee i et Land som vort, og jeg tvivler om, at man, selv om man vilde indbyde til Concurrence udenfor Marinen, fik nogen Tegning. Vore Skibsbyggere bygge kun Coffardiskibe. At bygge Coffardiskibe og Krigsskibe er saa forskjelligt; der er ved Krigsskibe saa mange Hensyn at tage, som ere ubekjendte for de private Constructeurer, at de vanskeligt kunne gaae ind derpaa. Naar man vilde henvende sig til Udlandet, er det maaskee meget muligt, at man vilde kunne faae en Tegning, som man kunde bruge, men selv de Fordringer, som gjøres til fremmede Krigsskibe, ere saa forskjellige fra dem, der gjøres herhjemme, at jeg er overbeviist om, at man kun i de sjeldneste Tilfælde vilde faae en brugelig Tegning. Der kan i den Henseende komme i Betragtning, ikke alene de Fordringer, der stilles med Hensyn til Dybtgaaende i vore Farvande, men ogsaa Indretningen i de forskjellige Skibe, som er ganske forskjellig i vore, de engelske og de franske Krigsskibe, og det er ogsaa Ting, som maae tages i Betragtning ved Tegningernes Affattelse.

346. Formanden: For at blive lidt staaende ved dette Spørgsmaal, mener De altsaa, at der ikke er noget Betydeligt vundet ved at tilstede Concurrence, enten det nu antages at føre til noget Resultat eller ikke?

Schønheyder: Nei ved Tegningerne ikke.

347. Formanden: Der ligger ikke særdeles Vægt paa, hvorvidt den, der i det Hele forestaaer Bygningen efter Tegningerne, er den Selvsamme, som har forfattet Tegningerne? De troer altsaa ikke, at der vilde være nogen afgjørende Vanskelighed i, at Tegningerne ikke komme fra samme Haand?

Schønheyder: Nei nogen væsentlig ikke. Jeg troer nok, at det var heldigt, at den, der havde gjort Tegningen, forestod Bygningen, fordi der er mangfoldige Ting, der ikke kunne vises paa Tegningen, men som han maa have i sit Hoved, og som han under Bygningen vil paasee komme ind. Det er imidlertid ganske almindeligt her som andre Steder, at der bygges efter andre Folks

Tegninger, og nogen væsentlig Hindring kan der ikke være derfor.

348. Formanden: Mener De med Henſyn til Bedømmelſen af de fremkomne Tegninger ved Conſtructionscommisſionen, at den nuværende Ordning er henſigtsmæssig, eller at der kunde opnaaes et mere betryggende Reſultat for dem, der ſkulle bruge Tegningerne, for at Bedømmelſen kan være saa betryggende og fyldeſtgjørende ſom muligt?

Schønheyder: Jeg kan ikke nægte, at den Bedømmelſe, ſom en ſaadan Tegning faaer nu fortiden, er overfladiſk. Det kan, ſom det nu er, ikke godt være Andet. Der komme Folk ind i Conſtructionscommisſionen, der ingenlunde ere iſtand til at bedømme en Tegning, og der bliver ſaagodtſom aldrig gjort nogen væſentlig Bemærkning i den Henſeende. Jeg maa imidlertid tilſtaae, at jeg ſelv ſeer ikke Folk, man kunde henvende ſig til, her i Landet, ſom mere ere iſtand dertil. Skulde man ſende Tegningerne til Udlandet for at bedømme dem, ſaa vilde det ſee noget underligt ud.

349. Formanden: Ligger det i Sagens Natur, at man maa haabe og vente, at Den, fra hvem Tegningen kommer, er den Dygtigſte?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at det er muligt at faae nogen kyndig Bedømmelſe andetſteds fra her i Landet, og det forekommer mig dog naturligt, at den Mand, ſom har gjort det til ſit Maal at levere gode Tegninger til Krigsſkibe, maa bedre end nogen Anden være iſtand til at præſtere det.

350. Formanden: Kunde De tænke Dem, at det var realiſabelt at man ſendte ſine Krigsſkibstegninger til Udlandet til en virkelig Prøvelſe; er det ſkeet andre Steder?

Schønheyder: Nei ſaa vidt mig bekjendt, er det ikke ſkeet. Jeg troer ikke det lader ſig realiſere.

351. Formanden: I fremmede Lande, hvorvel ogſaa Tegningerne til ethvert Skib forfattes af en Conſtructeur, troer De, at man der har opnaaet, at Bedømmelſescommisſionen ſpiller en mere betydningsfuld Rolle?

Schønheyder: Ja i Frankrig gjør den det, fordi det Raad eller den Forſamling, der ſvarer til vor Conſtructionscommiſſion, er tildeels ſammenſat af Marinens Ingenieurer; man har der en ſaadan Corporation, hvori baade ældre og yngre Medlemmer ere tilſtede, og de kunne derfor have en competent Mening om disſe Tegninger og have Indflydelſe paa, hvorvidt de blive vedtagne eller ikke.

352. Formanden: Ja det ligger naturligt i Forholdene, hvor de ere ſaa ſtore; men i England, hvor man gaaer mere practiſk frem, overdrages det der ikke til den Mand, ſom har Autoritet ſom Skibsbygger?

Schønheyder: I England troer jeg, at man gaaer udelukkende efter Conſtructeurens Tegning.

353. Formanden: Saa det vexler altſaa med Perſonlighedene?

Schønheyder: Ja, men man har jo ogſaa ſeet det uheldige Reſultat deraf. Det er Dem maaſkee bekjendt, at for faa Aar ſiden havde man i England en Conſtructeur, ſom var Søofficeer alene og ikke havde ſtuderet Conſtruction, men havde ſine egne Ideer derom, om de Principer, man ſkulde følge. Hans Værker bleve i Førſtningen roſte ganſke overordentligt, derpaa ſjeldnere, og nu til Dags finder man dem ganſke ſærdeles ſlette.

354. Bøcher: Hvilke Tegninger og Forklaringer modtage Meſtrene fra Conſtructionskammeret, og hvilke maae de udføre ſelv? Er det overladt til Meſtrene at udføre Noget ſelv?

Schønheyder: Hovedtegningen, den væſentligſte Tegning, faae de fra Conſtructionskammeret; Detailtegningerne udføre de ſelv. Den vigtigſte af de Detailtegninger, ſom de udføre, er den, der beſtemmer Skibets Beklædning og Forboltning, hvor ethvert Spær, enhver Planke og Bolt ſkal ſættes.

355. Bøcher: Det er vel henſigtsmæsſigſt, at Meſtrene udføre det ſelv; det kan vel overlades til dem?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at det godt kan gjøres anderledes.

356. Formanden: Vil De gjøre os anſkuelig, hvad De

forstaaer ved Hoved- og hvad ved Detailtegninger, for at man kan see, hvad der er overladt til Mesteren?

Schønheyder: Hovedtegningen angiver Skibets Form. Den bestaaer af en Side-Tegning og en Tegning, der viser de forskjellige Snit, saavel vertikalt som horizontalt, den saakaldte Apteringstegning, der viser Skibets Indretning indvendig, af en Seiltegning, der viser Skibets Reisning og Seil. Hvad Mesteren gjør, er Fordelingen af Planker, Bolte og Spiger og mindre Tegninger over Detaillen af Udførelsen.

357. Formanden: Antager De, at det er et Arbeide, der maa tage en betydelig Tid for Mesteren?

Schønheyder: Ja, det kan ikke undgaaes, at det maa tage en betydelig Tid.

358. Formanden: Kunne de gjøre det successivt, som Arbeidet rykker frem?

Schønheyder: I Almindelighed kunne de udføre alle Detailtegninger, som Arbeidet rykker frem; de større Tegninger f. Ex. over Fordelingen af Plankerne o. s. v. maae de have færdige tidligere end Skibets Bygning.

359. Formanden: Det er altsaa umdgaaeligt, at Mestrene, ved Siden af deres Tilsyn paa Holmen, maae have om Eftermiddagen et ikke ringe Arbeide i den Retning, naar de saaledes forestaae Bygningen af et Skib?

Schønheyder: Ja, men endeel af det gjøre de vel paa deres Contoir i Arbeidstiden.

360. Formanden: Der var dem, der meente, at det ikke lod sig gjøre.

Schønheyder: Det er muligt; jeg har imidlertid seet dem ogsaa om Formiddagen arbeide paa den Slags Ting; det finder ogsaa Sted ved fremmede Værfter, at Mestrene gjøre dem, det har jeg seet.

361. Bøcher: Troer De, det vilde være oekonomisk at bygge under Skuur?

Schønheyder: Det troer jeg egentlig ikke; men det er et vanskeligt Spørgsmaal at afgjøre.

362. Bøcher: Det er Dem jo bekjendt, at i Udlandet bygger man under Skuur, og antager, at Bekoſtningen er for Intet at regne mod den Oekonomie, ſom derved fremkommer?

Schønheyder: Det er jo en meget ſtor Bekoſtning at bygge ſaadanne faſte Skuur; det afhænger jo endeel af, hvor luxurioſt man vil gjøre dem; ved fremmede Værfter har man bygget enkelte af dem meget koſtbart og luxurioſt; men ſelv om man byggede dem af ſimplere Materiale, tvivler jeg paa, at der vilde være Noget beſparet derved, ſaameget mere ſom man kan bruge endeel af Tagværket fra det ene Skib til det andet.

363. Bøcher: Vil man ikke under Skibets Bygning derved have et Middel til at benytte endeel Maſkinkraft til Opheisning af Tømmer; kunde det ikke ſættes i Forbindelſe med ſaadanne Skuur, at der ſparedes endeel Folkekraft, ved at de byggede under lukkede Skuur?

Schønheyder: Jeg har ikke andetſteds ſeet, man havde det Formaal derved, at kunne bruge Maſkiner og Redſkaber, ſom man ellers ikke kunde anvende. Jeg troer, det er bedre at have en friere Plads end at arbeide i et lukket Skuur; det er nok en Behagelighed for Folkene at arbeide der, men Pladſen bliver mere indſkrænket, end naar man har en friere Plads at arbeide paa.

364. Puggaard: Vilde der ikke være den Fordeel derved, at Folkene altid kunde arbeide, hvordan Veiret end var?

Schønheyder: Det troer jeg ikke. Selv om de ikke kunne arbeide ved Skibet under daarligt Veir, er der andre Arbeider, til hvilke de kunne ſættes i lukkede Skuur. Hugningen af den ſtørſte Deel af Tømmeret foretages ſaaledes i lukkede Skuur.

365. Puggaard: Jeg troede der gik megen Tid tilſpilde i Regn- og Froſtveir?

Schønheyder: En ſtor Deel af Arbeidet foretages jo længere hen inde i Skibet, og Meſteren har den Forſynlighed at gjemme endeel deraf til daarligt Veir, for i paakommende Tilfælde at kunne ſætte Folkene dertil.

366. Bøcher: Vil der været Noget til Hinder for at forſkrive forarbeidede Jernknær fra England iſtedetfor at forarbeide dem ſelv?

Prisen er jo der saa overordentlig billig. Vil De udtale Deres Formening derom?

Schønheyder: Jeg har selv i sin Tid gjort opmærksom paa den store Forskjel i Prisen; men jeg troer, det ligger i de bedre Arbeidsredskaber, man har i England, og som man forhaabentlig vil komme til her. De overordentlig billige Knæer jeg har seet vare valtsede, og derved spares en stor Deel af Arbeidslønnen, naar man kan gjøre dem paa den Maade. Iøvrigt ere vore Knæer i Almindelighed af en noget mere compliceret Form end de engelske, og derved blive de kostbarere.

367. Bøcher: Men der vil Intet være til Hinder for at faae dem fra England efter Tegning herfra; vilde man være tilfreds med dem, naar de ere gjorte efter Tegningen, vilde de passe saa godt i Skibet?

Schønheyder: Jeg troer ikke, man kan faae dem fuldt færdige fra England, som de skulle sættes paa Stedet her; i saa Fald maatte de nøie gjøres til Skabeloner af hvert enkelt Knæ, som sendes derover. Der er saa stor Forskjel imellem dem, at hvert enkelt maatte gjøres efter sin Skabelon, og der vilde dog vist blive Meget at tilrette, naar de kom hertil. Faae vi bedre Arbeidsredskaber, troer jeg, man kan staae sig ved at gjøre dem her. For Øieblikket er det billigere at tage dem fra England, naar man kan sikkre sig at faae godt Jern i dem.

368. Bøcher: Naar de nye Værksteder komme paa Nyholm, troer De saa, vi kunne gjøre dem selv, og at der ingen stor Oekonomi vil være ved at forskrive dem?

Schønheyder: Ja, og det har den Fordeel, at man veed hvad Jern der kommer i dem. De enkelte Prøver, vi have faaet fra England, vare, saavidt jeg veed, ikke tilfredsstillende; der var ikke saa godt Jern i dem, som vi i Almindelighed anvende her.

369. Bøcher: Vil efter Deres Mening Metal kunne bruges til Forhudning af Skibe istedetfor Kobber?

Schønheyder: Det er meget brugt til Koffardiskibe; men jeg har ikke seet det paa Krigsskibe paa fremmede Værfter, i det mindste ikke i nogen Udstrækning.

370. Bøcher: Antager De, at der er Noget til Hinder derfor?

Schønheyder: Det er et reent økonomiſk Spørgsmaal. Jeg troer ikke, at der er Noget vundet derved. Saavidt jeg veed, har man gjort den Erfaring, at Metallet varer endeel kortere end Kobber. Vel er det billigere at anſkaffe, men ſaa har det igjen ikke den Værdi ſom Kobber, naar det engang kaſſeres.

371. Bøcher: De kan ikke udtale Dem om Forſkjellen i Priſen mellem Kobber og Metal, hvilken Forſkjel der vilde være i Forhudningen af et Skib, efterſom man brugte disſe forſkjellige Materialier?

Schønheyder: Det kan jeg ikke angive. Der bruges paa fremmede Værfter en heel Deel færre Metal-Spiger ved Skibenes Bygning, navnlig i Klædningen, hvor der anvendes flere Trænagler. Det er billigere, og man paaſtaaer, de holde ligeſaagodt, hvad jeg gjerne vil troe, ligeſom de ogſaa ere lettere at faae ud ved Reparationen end Spiger; Plankerne lide heller ikke ſaameget ved at de drives ud, idet de blive hele, medens de let kløves, naar Spigerne drives ud.

372. Bøcher: Er Forraadet af raae Materialier altid tilſtede i tilſtrækkelig Mængde og i god Qvalitet?

Schønheyder: Det har, troer jeg, til enkelte Tider været for ringe og ikke vel ſorteret, hvad Træ og Jern angaaer. Jeg troer, at jeg allerede forrige Gang nævnte, at man undertiden var nødt til at tage Jern af andre Dimenſioner, end man ſkulde bruge, og omarbeide det til de Størrelſer, der forlanges, hvorved der tabes endeel Arbeidskraft. Det har ikke ſaa ſjeldent været Tilfældet, at man til ſimplere Arbeider har maattet tage Jern af ſværere Dimenſioner og oparbeide det, for ſtrax at kunne bruge det.

373. Bøcher: Men opgiver Holmen ikke de Dimenſioner man ønſker?

Schønheyder: Men derfor bliver det ikke anſkaffet; jeg veed ikke, om man har havt Pengemidlerne dertil.

374. Formanden: De ſagde: „til enkelte Tider;“ erindrer De, naar det fandt Sted, om ikke de fornødne Pengemidler

vare tilstede, eller hvilken anden Grund der var dertil, om det var Mangel paa Penge eller Fremsyn med Hensyn til Anskaffelsen?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer, var det især Tilfældet for et Par Aar siden, og gjennem en Række af en 2—3 Aar, at der har manglet saadanne Dimensioner. I de sidste Par Aar har jeg ikke hørt klage derover. Det var vel omtrent i Aarene 1855—1858, og da maatte man af Træ benytte Noget, der var friskere end ønskeligt, ja i samme Øieblik, som det kom til Værftet, og det har vist ikke havt nogen heldig Indflydelse paa Skibenes Bygning.

375. Formanden: Skulde det allerede kunne vise sig, maa det gaae længere tilbage?

Schønheyder: Ja, for endeel gaaer det noget længere tilbage, og jeg vil heller ikke sige, at det i det sidste Par Aar har fundet Sted. Maaskee har man savnet noget krumt Træ ved Bygningen af Skibe, og har derfor maattet bruge en større Qvantitet Træ efter Kubikmaalet end nødvendigt, naar man havde havt, hvad man skulde bruge. Jeg troer, for at nævne et Exempel, at det har havt Indflydelse paa „Thor", som nu er kommet ind til en Hovedreparation; det har viist sig raadden, hvilket kan ligge i, at man, saavidt jeg erindrer, for at faae det hurtigt færdigt, var i den Nødvendighed at maatte tage friskere Træ, fordi man ikke havde, hvad man lige skulde bruge.

376. Bøcher: Er Opsynet med Hensyn til Orden og Tyveri, det egentlige Politiopsyn paa Holmen, saa godt organiseret som ønskeligt?

Schønheyder: Jeg troer, det lader temmelig meget tilbage at ønske. Det Opsyn, der i den Henseende er paa Holmen, er jo overmaade ringe. Det er jo kun de Skildvagter, som ere der og som bestemt har temmelig lidt at betyde. Jeg troer, at det sjeldent er Tilfældet, at nogen Skildvagt viser Conduite i denne Henseende. Hans blotte Nærværelse kan maaskee skræmme Tyve Noget, men at han skulde vise nogen egentlig Grad af Virksomhed, for at forebygge den Slags Ting, troer jeg ikke. Man har paa andre Steder Patrouiller, bestaaende af Folk, som kun have Politiopsyn og som gaae omkring til ubestemte Tider; man har Folk, der hele Dagen ere i Arbeide med kun at have Øie for

den Slags Ting, og det bidrager vist langt mere til at hæmme Tyveri end de Midler, man i saa Henseende anvender her.

377. Bøcher: De mener altsaa, at faste Opsigtsbetjente, fordeelte paa Holmen, vilde gjøre mere Nytte, end de nuværende Skildvagtsposter? (Schønheyder: Ja!). Vilde De finde det heldigt at lægge det under Kjøbenhavns Politi, at overlade dette denne Tjeneste?

Schønheyder: Det var vist heldigt, om det stod i nogen Forbindelse med Byens Politi, men det maatte dog sortere under Værftet; jeg kan ikke tænke mig det uafhængigt af dette.

378. Bøcher: Men det kunde vel ogsaa forenes?

Schønheyder: Ja, dersom man tildeels brugte af Byens Politibetjente.

379. Bøcher: Antager De ikke, det vilde være heldigt, paa Grund af at Byens Politi er inde i disse Forhold, saa at de godt kjende de Folk, der kjøbe disse Ting?

Schønheyder: Jo, ganske vist; men jeg seer ikke, at man kan unddrage Værftets Overordnede at have Myndighed over dem. I England bruges til Opsyn paa Værfterne Constabler, som faaes fra Byens Politi.

380. Bøcher: Naar Pramme og Fartøier losses ved Værftet, er der saa det fornødne Opsyn tilstede ved Losningen, for at paasee, at Intet kan komme bort?

Schønheyder: Saavidt jeg veed, er der slet intet Opsyn tilstede.

381. Bøcher: Altsaa Ingen uden Øserne og Natte-vagterne paa Holmen?

Schønheyder: Nei, og Øserne ere ikke til at stole paa; det er maaskee dem, der begaae de fleste Tyverier.

382. Bøcher: Troer De, der begaaes store Tyverier i betydelig Grad?

Schønheyder: Ja, jeg troer, der bliver stjaalet en heel Deel paa Holmen.

383. Bøcher: Naar Anholdelser finde Sted paa Holmen, bliver der saa givet de Vedkommende Opmuntringer eller Douceurer?

Schønheyder: Det har jeg aldrig hørt.

384. Bøcher: Faae Arbeidernes Familier, deres Koner og Børn, Tilladelse til at komme ind paa Holmen i Løbet af Dagen?

Schønheyder: Det er ikke almindeligt. Jeg har imidlertid seet enkelte Tilfælde af den Slags. Jeg veed ikke Andet, end at det er udenfor de sædvanlige Regler, og altsaa kun kan være i Undtagelsestilfælde.

385. Bøcher: Bruges der nu for Tiden Vagtuhre paa Holmen paa forskjellige Steder, for at forsikre sig om, at de Folk, der skulle have Opsyn med Værftet om Natten, have været der?

Schønheyder: Det troer jeg ikke.

386. Bøcher: Er det Dem ikke bekjendt, at der paa enkelte Steder er blevet opstillet Uhre, hvoraf et Par Exemplarer ere blevne bestilte af Værftet?

Schønheyder: Jeg har nok hørt, at de ere blevne opstillede, men heller ikke Andet.

387. Bøcher: Finder der tilstrækkelig mundtlig og skriftlig Samvirkning Sted, naar et Arbeide skal udføres, mellem de forskjellige Directeurer, Takkelmesteren, Fabrikmesteren o. s. v., efterhvert Arbeiderne gribe ind i hinanden, saa at de arbeide til eet Maal, at gjøre Alt til Skibet saa hensigtsmæssigt som muligt og udjevne de Conflicter, som kunne opstaae?

Schønheyder: Enhver seer naturligviis paa, at hans Fag fortrinsviis bliver fremmet, men det er ganske vist i sin Orden, og jeg veed ikke, der har været Conflicter, som kunne skade Sagernes Fremme.

388. Bøcher: Men foruden at Enhver gjør det, virke de saa ikke sammen; mødes de ikke, for at tale om Sagerne?

Schønheyder: Saadant finder ikke Sted, men jeg troer, det kunde være heldigt, om de havde Sammenkomster. Det har været mig et Beviis paa Nødvendigheden deraf, at i Constructionscommissionen, hvor Directeurerne mødes, anvendes altid en Deel af Tiden til saadanne Conferencer, som egentlig ikke burde finde Sted der. Veien paa Værftet er saa lang, at, naar man for hvert enkelt opstaaende Spørgsmaal skulde søge den Vedkommende, vilde der dermed medgaae lang Tid.

389. Bøcher: Vilde der være Noget til Hinder for, at der var fastsat en Sammenkomst engang om Ugen, hvor de forskjellige Directeurer mødtes, for at conferere om de Arbeider, der var i Gang hos dem, hver for sig. Troer De ikke, det vilde være til Gavn for Forretningerne i det Hele? (Schønheyder: Jo!). Jeg veed ikke, hvorvidt det maaskee skeer her, thi det kunde jo være, at skjøndt der i saa Henseende ikke existerer nogen Instrux, arbeides der dog sammen paa denne Maade?

Schønheyder: Nei, naar der er en enkelt Sag, der skal afgjøres, komme de Paagjældende sammen til en bestemt Tid, men der er ikke bestemte daglige eller ugentlige Møder.

390. Formanden: Saadanne finde vel ikke Sted uden efter en bestemt Ordre?

Schønheyder: Nei, ved de franske Værfter holdes der hver Dag til bestemt Tid Conference hos Directeuren for Skibsbyggeriet, og der ere de fleste Interesser repræsenterede, idet Maskinvæsenet ogsaa ligger under ham. Det Eneste, der ikke er repræsenteret, er Artilleriet.

391. Formanden: Men hvem er det, han der samles med?

Schønheyder: Med dem, der have med Skibsbyggeriet og Maskinvæsenet at gjøre.

392. Formanden: Saa er det jo Directeuren, der samles med sine Underordnede?

Schønheyder: Ja, ganske vist; men Maskinvæsenet er ogsaa repræsenteret der.

393. Formanden: Saa er der dog ikke Andre samlede der end den egentlige Hovedchef med sine Underordnede?

Schønheyder: Men enhver Ingenieur har der sin bestemte Branche. Der er en Underdirecteur for Smedien, en for Tømmeroplaget o. s. v., og de samles engang om Dagen til en bestemt Tid, hvor alle Spørgsmaal, der kunne komme for, blive afgjorte.

394. Bøcher: Gjøre Mestrene Forestilling til deres Overordnede om Anskaffelsen af Materiale og Sligt?

Schønheyder: Ja, ved forefaldende Leilighed skeer det,

men dog som oftest mundtlig; undtagelsesviis skeer det efter skriftlig Forestilling; men i Reglen er det den sædvanlige Fremgangsmaade, at Mesteren mundtlig andrager paa at faae det, der skal bruges ved hvert enkelt Arbeide.

395. Bøcher: Men om Anskaffelsen af Værktøi og Arbeidsredskaber, for at faae Arbeidet mere oekonomisk og fuldstændigt?

Schønheyder: Det mindes jeg ikke er skeet. Men det kommer igjen deraf, at Mestrene ikke have Kjendskab til andet Værktøi og andre Arbeidsredskaber, end det de ere vante til at bruge.

396. Poulsen: Skeer Slibningen hos Skibsbyggerne ved Haandkraft, saa at medens den Ene dreier, sliber den Anden? (Schønheyder: Ja!). Vilde det ikke være hensigtsmæssigt, om der ved den nye Saugmaskine kom en Slibemaskine med Damp? (Schønheyder: Jo!).

Femtende Møde, den 15de December 1860.

Underfabrikmester, Capitainlieutenant Schønheyder.

(Fortsat fra forrige Møde.)

397. Lütken: Er den Maade, hvorpaa Holmen forsynes med Byggematerialier, efter hvad der er Dem bekjendt, overeensstemmende med den Fremgangsmaade, der bruges ved andre Mariner, og i modsat Fald, hvori bestaaer da Forskjellen?

Schønheyder: Ja, af Byggematerialierne anskaffes, saavidt jeg veed, Tømmeret ifølge Contract med Folk i Udlandet; andre Steder skeer det deels ved Licitation, deels ved Contract med Leverandeurer, Tømmerhandlere.

398. Hage: Men bestandig med indenlandske Leverandeurer?

Schønheyder: Nei, i Frankrig kjøbes dog en Deel Tømmer i Udlandet.

399. Hage: Men i England, finder der nogen Handel Sted uden med indenlandske Contrahenter?

Schønheyder: I England troer jeg ikke, at der kjøbes uden af indenlandske. Jeg troer dog, at der er den Forskjel, at

man her forhandler directe med Skoveierne og dem, der have Træ i Udlandet, medens man i England og Frankrig forhandler med Kjøbmænd der paa Pladsen, som saa igjen handle med Skoveierne.

400. Lütken: Kjøber man ikke her ved Udsendinge fra Regjeringen, medens man f. Ex. i England kjøber det paa Stedet?

Schønheyder: I Frankrig sendes der ogsaa Ingenieurer ud for at kjøbe. I England kjøbe de saavidt jeg veed kun i England selv; der gaaer det meest gjennem Kjøbmænd, medens her forhandles meest med Skoveierne eller dem, der paa første Haand have Træ.

401. Lütken: Kjender De saameget dertil, at De kan udtale Dem om, hvilken Fremgangsmaade der skulde være den heldigste?

Schønheyder: Jeg troer, at paa den Maade, vi gaae frem her, blive vi ofte nødte til at tage et Stykke Træ, som vi ikke directe have Brug for, og at tage mindre Stykker for at faae de større med. Det er jo vel ikke saa heldigt, men det kan jo være, at Forholdene gjøre det nødvendigt.

402. Lütken: Troer De det vilde være billigere, alene at kjøbe det, man brugte, og kaste alt andet ud, eller troer De, at det er billigere at kjøbe i Partier?

Schønheyder: Det er et Spørgsmaal, som jeg ofte har tænkt over, men jeg finder det meget tvivlsomt, hvilken Maade der er den bedste. Her bliver man ofte nødt til at sælge fra Beholdningen smaa Træer, som man ikke har Brug for paa Holmen, og det bliver ofte betalt ringe, men jeg troer ikke, at det er muligt at pille de større Stykker ud fra Udlandet uden at tage de mindre med, det har vist sine Vanskeligheder.

403. Hage: De veed at der i England kun anskaffes Materialier til Værftets Brug ved Contracter med Kjøbmænd, og at det der er saaledes indrettet, at Leverancen kan skee uden at man er nødt til at tage, hvad man ikke bruger, at man kun tager hvad man har Behov for. Vilde De nu anse det for et

rigtigt System, om man aarlig ved fri Concurrence mellem Kjøbmænd og Leverandeurer søgte det anskaffet, som man brugte, for ikke at have det tilovers, der sælges med stort Tab?

Schønheyder: Det vilde vist være den retteste Maade, dersom der her paa Pladsen gaves Kjøbmænd, der vilde indlade sig derpaa.

404. Hage: Troer De ikke, at der paa alle Pladser gives Kjøbmænd, der ere misundelige paa hinanden over den Fortjeneste, der vil blive, og derfor concurrere?

Schønheyder: Det er jo meget muligt. Kjøbenhavn er imidlertid en mindre Plads. Jeg kan ikke sige, om her findes Kjøbmænd, der ville indlade sig derpaa. Det maatte maaskee blive et Forsøg at gjøre. I England, hvor der er et saa stort Marked, ville Kjøbmændene lettere kunne blive af med de Stykker, hvorfor Marinen ikke har Brug. Det gaaer ogsaa paa den Maade, at Kjøbmændene kjøbe større Partier i Udlandet, overlade Regjeringen, hvad den vil bruge, og sælge Resten til Private.

405. Hage: Men troer De ikke, hvis man gjorde Forsøget, og den første Levering blev meget dyr for Staten, at det vilde bevæge Mangfoldige til at være med næste Gang, og saa sætte Priserne ringere?

Schønheyder: Det er et reent Kjøbmandsspørgsmaal, som Andre bedre maae kunne besvare; men jeg mener, at det Bedste var at gjøre et Forsøg i den Retning, thi jeg troer rigtignok, at det er afgjort, at de Stykker, der bortsælges ved Auction her paa Holmen, opnaae en meget ringe Priis.

406. Hage: Det er Dem bekjendt, at i England contrahere Værfterne ikke anderledes end leveret paa Stedet selv saaledes, at de ingen Transportomkostninger have?

Schønheyder: Ja Regjeringen har ingen Transportomkostninger, det leveres paa Værftet selv og undersøges der. Det er ogsaa Tilfældet i Frankrig, Kjøbmanden maa paa sin Bekostning bringe det til Værftet og tage tilbage, hvad der bliver casseret.

407. Lütken: Har De noget Bestemt at foreslaae med Hensyn til Anskaffelsesmaaden af Byggematerialier?

Schønheyder: Nei ikke Andet end hvad jeg nu har nævnt; at det maaskee var værdt at forsøge, om Kjøbmænd her paa Pladsen vilde gaae ind paa at levere det, thi derved vilde der spares Omkostninger i mange Retninger, da man saa maaskee ikke behøvede at sende Folk til Udlandet for at kjøbe der.

408. Formanden: I hvilket Forhold ville disse Udsendelsesomkostninger staae til, hvad Kjøbmændene ville opnaae ved en saadan Mellemtjeneste. Kjøbmanden, der leverede det, maae jo have en antagelig Fordeel, i hvad Forhold troer De, at et rimeligt Kjøbmandsudbytte vil staae til de Omkostninger, som en saadan Udsendelse udkræver?

Schønheyder: Jeg troer, at Omkostningerne ved disse Udsendinge, som ere Officerer og Underofficerer, ere ikke saa ringe.

409. Formanden: Men det er Forholdet, hvorom der er Spørgsmaal; man faaer jo Intet for Intet; paa hvilken Maade antager De, at det bliver billigst?

Schønheyder: Det veed jeg ikke, det er jo noget, som Forsøg maatte afgjøre, hvorvidt man staaer sig bedst ved den ene eller ved den anden Fremgangsmaade. Jeg mener, at Udgifterne ved at udsende Folk for at undersøge Tømmeret paa Stedet, ikke ere ringe, thi de maae undertiden bruge megen Tid for at faae et enkelt Stykke Tømmer.

410. Hage: Henvende disse Udsendinge sig til Kjøbmænd eller Commissionairer, som da ogsaa have deres Fordeel deraf?

Schønheyder: Saavidt jeg veed er Contracten afsluttet i Forveien, og de Folk, som udsendes, have kun at bedømme det Materialie, der bydes, og antage eller casere det.

411. Hage: Det er altsaa en Contract mellem Bestyrelsen her og en enkelt Mand i Udlandet, det er ingen Concurrence?

Schønheyder: Saavidt jeg veed, gjøre de deres Tilbud til Regjeringen, hvilket saa antages eller forkastes efter Prisen. Qvaliteten bedømmes af de Folk, der udsendes.

412. Hage: Bliver det saa hentet af Marinens Transportfartøier?

Schønheyder: Ja.

413. Hage: Anseer De det ikke for en dyr Maade at hente det paa, istedetfor at fragte?

Schønheyder: Jo for saavidt alt, hvad der gjøres af Regjeringen, i Reglen er dyrere end hvis Private gjøre det; men undertiden kan Fragten ogsaa være saa høi, at det kan blive dyrere end at lade det selv afhente.

414. Lütken: Er det Dem bekjendt, hvad man betaler for Materialier, navnlig Egetræ og Planker, og i hvad Forhold det staaer til de Priser, der betales ved andre Mariner?

Schønheyder: De Priser, der betales hos os, ere jo enten efter de bestemte Classer, hvori Træet er sat, eller ogsaa en Middelpriis for hele Partier ifølge Cubikfod, og jeg troer rigtignok, at vi i Almindelighed have opnaaet ringere Priser, end de andre Mariner betale for det samme Slags Tømmer.

415. Lütken: Kjender De de Priser, der betales her?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer variere de mellem 2 Rd. à 2 Rd. 3 Mk. pr. Cubikfod.

416. Lütken: Ere Priserne i Udlandet Dem godt bekjendte ved de engelske og franske Værfter?

Schønheyder: Nei dem kan jeg ikke nævne i dette Øieblik; det er jo ialtfald efter andre Montforter.

417. Lütken: Ere Anskaffelserne til Marinen efter Deres Mening i Almindelighed dyre; kan De tænke Dem nogen Maade, hvorved der kan indtræde nogen Besparelse? Antager De, at nogen anden Marine faaer bedre Materialier til samme Priser, eller ligesaa gode Materialier til billigere Priser, end her betales?

Schønheyder: Det Eneste jeg kan bemærke i den Anledning er, at andre Mariner betale i Almindelighed høiere

Priſer for bedre Materialier; de tage maaſkee ikke ſaa ringe Materialier, ſom vi mange Gange have gjort, og jeg har den Tro, at man ſtaaer ſig ved det.

418. Lütken: Vil De ikke udtale Dem om, hvilke Materialier De antager, at man her benytter, ſom ere af ringere Qvalitet end andre Steder?

Schønheyder: Ja, jeg troer navnlig, at det Egetømmer vi have faaet fra preusſiſke Havne, navnlig fra Stettin, hvoraf vi have faaet ſtore Qvantiteter, er af ringere Qvalitet, end det er ønſkeligt. I England og Frankrig bruges det kun til enkelte Brug, f. Ex. til Klædning. Jeg troer, at det oftere har Feil, hvilket er Skyld i, at der maa caſſeres en ſtor Deel deraf.

419. Hage: Det vilde i England og Frankrig kun bruges til underordnet Brug, ſom man her tager til overordnet Brug?

Schønheyder: Forſkjellen er, at i England og Frankrig have de kun taget det til Klædningstømmer, medens vi her, idetmindſte tidligere, have brugt det næſten udelukkende til Spantetømmer.

420. Lütken: Naar man henſeer til Krigsſkibenes Varighed, er der da Anledning til at troe, at det Egetømmer, der bruges, i Almindelighed er ringere i Qualitet, end man andre Steder bruger, navnlig i England, og kan De i ſaa Henſeende paavise Kjendsgjerninger?

Schønheyder: Man kan ikke godt anſtille nogen Sammenligning i den Henſeende, fordi man i England og Frankrig aarlig giver Skibene en ſtørre Reparation end her, hvor man ialmindelighed udſætter det, til Skibet er 12—14 Aar gammelt, og ſaa giver man dem en gjennemgribende Reparation, medens man i Mellemtiden kun giver dem mindre. Skibenes abſolute Levealder er vel omtrent den ſamme. I Udlandet vare de i Almindelighed maaſkee vel ſaa længe, men da Reparationen foregaaer paa ſaa forſkjellig Maade, kan man vanſkelig anſtille nogen fuldſtændig Sammenligning. I England og Frankrig har man Skibe, der ere over 50—60 Aar gamle, hvilket vi ikke have her, men det kommer jo an paa, hvor ofte og hvor ſtore Reparationer man har givet dem.

421. Lütken: Er det Dem bekjendt, hvilke andre Træsorter der bruges i andre Mariner og navnlig i den engelske?

Schønheyder: Man bruger først italiensk Eg, som er af en udmærket Qualitet; det bruges næsten udelukkende til Spantetømmer, og jeg tviver ikke paa, at den varer noget længere, end den Eg, vi bruge her, men den er overmaade vanskelig at faae og meget dyr at anskaffe; desuden bruges der Teak- og Mahognitræ, som ere udmærkede Træsorter og som jeg troer, at det var bedst, at man gjorde Forsøg paa at anvende her, selv om man skulde betale den meget høit; Teak har navnlig den Fordeel, at det er meget lettere end Eg, det kan ikke bruges til Spantetømmer, da det forekommer kun som Nettømmer. Det anvendes overmaade meget i England, ikke alene paa Orlogsværfterne, men ogsaa til Coffardiskibe.

422. Lütken: Kjender De Priserne paa de 3 Slags Tømmer i England og her?

Schønheyder: Jeg kan ikke opgive dem, men de stille sig naturligviis endeel høiere, end den Eg vi bruge her.

423. Lütken: Kan De nævne noget Forholdstal i Cubikfod mellem disse Træsorter og vort almindelige Træ?

Schønheyder: Nei, Talstørrelser kan jeg ikke bestemt nævne. Desuden bruges der i England engelsk Eg, som ogsaa er et ypperligt Materiale og navnlig bruges til Klædning; endvidere bruger man i England Fyr til Klædning udenbords, og det troer jeg staaer sig godt til dette Brug; det er vanskeligt at faae Skibsbyggerne til at gaae ind derpaa, men det er saaledes ogsaa med andre Ting; dersom Mestrene kom til andre Steder og saae, hvorledes man bar sig ad der, vilde de nok gaae ind derpaa. Det er ikke blot billigere at anskaffe, men ogsaa lettere at forarbeide, og gjør ogsaa Skibet lettere, saa at jeg troer, at det er hensigtsmæssigt at anvende det. De øverste Stykker af Spanterne over Portene gjøres ogsaa af Fyr, hvilket jeg bestemt troer, vil være anbefaleligt.

424. Lütken: Med Hensyn til de tre Sorter Tømmer, De udtalte Dem om før, vil De da være istand til at kunne

gjøre noget nærmere Forslag om den Udstrækning, i hvilken de skulle benyttes, uagtet De ikke kjender de nærmere Priser paa dem. De har nu udtalt Dem om, at deres Bonitet er fortræffelig, men Prisen kjender De ikke nøie; nu er Spørgsmaalet, om De paa samme Tid, som De finder Boniteten god, men ikke kjender Prisen, kan udtale, om der vil være Fordeel ved at bruge dem i større Udstrækning?

Schønheyder: Spørgsmaalet er jo ikke blot om Oeconomien, men ogsaa om den større Lethed, Skibet vinder derved. Baade Teak og Mahogni ere lettere Sorter; Forskjellen pr. Cubikfod er vel ikke stor, jeg antager, at Forholdet mellem Teak og Eeg er som 40 til 50, men anvendt i større Udstrækning gjør det endeel, navnlig naar man tillige vil anvende Fyr.

425. Lütken: Er den Maade, hvorpaa Skibstømmeret behugges og tildannes i vore Skove eller hos Leverandeurerne, overeensstemmende med Fremgangsmaaden i andre Mariner?

Schønheyder: Jeg troer, at vi ved Anskaffelsen i Udlandet mange Gange næsten forlange mere med Hensyn til Udhugningen og Undersøgelsen af Træet end andre Mariner, og at Leverandeurerne kunde ønske, at det skeete i mindre Udstrækning.

426. Lütken: Mener De, at vedkommende Officeer er mere vanskelig, at han paaseer mere end Andre, at det er gode Qualiteter, vi faae?

Schønheyder: Undertiden troer jeg, at det er Tilfældet, og at navnlig de Bestemmelser, vi have desangaaende, ere i mange Henseender temmelig strenge; jeg troer ikke, at man altid behøver at undersøge Træet til det Yderste og nøie til Grunden, for at komme til Erkjendelse af dets Beskaffenhed, at man ved mindre Udhugning og et mere overfladisk Skjøn kan komme til Erkjendelse af, om det er antageligt eller ikke.

427. Hage: Viser denne Strenghed sig i, at det er ganske fortrinlige Qualiteter, vi faae leverede?

Schønheyder: Den hjælper mange Gange ikke Noget, fordi der dog er Feil, som man ikke kan opdage; man kan gjøre sig saamegen Umage, man vil, saa er der dog mangfoldige Feil,

der ikke vise sig paa Overfladen, men først komme frem, naar Træet gjennemhugges, og der hjælper altsaa den strenge Undersøgelse ikke noget.

428. Hage: De mener, at Tømmeret fordyres, uden at man faaer en bedre Qualitet?

Schønheyder: Mange Gange vistnok; det er naturligt, at Leverandeurerne blive meget ængstelige ved en saadan Undersøgelse, og derfor forlange høiere Priser.

429. Hage: Ved Anskaffelse ved fri Concurrence blev man altsaa nødt til at gaae mindre strengt tilværks ved Afleveringen her, end man gjør?

Schønheyder: Ja det er nok muligt, at man blev nødt dertil.

430. Lütken: Forekommer det Dem ikke, at man saa efter al Sandsynlighed vilde faae slettere Varer; et mindre virksomt Tilsyn og som Følge deraf slettere Varer.

Schønheyder: Jeg troer, at det strenge Tilsyn mange Gange ikke hjælper, thi der kan være Feil ved noget af Træet, som det ikke kan komme til Kundskab om.

431. Lütken: Men Mange see dog flere Feil, end en Enkelt, saa det er dog vel bedre?

Schønheyder: Folk, der ere vante til at see Træ, ville kunne bedømme, om der er Feil, uden at de behøve at gaae til den inderste Bund af det.

432. Formanden: Er der nogen stor Forskjel, eller er det blot en lille Nuance?

Schønheyder: I de Bestemmelser, vi have for Tømmerets Modtagelse, er der meget strenge Forholdsregler anførte; der er bestemt, at enhver Feil skal oprenses til den yderste Grændse, hvorved man kommer til at hugge langt ind i Træet, medens man ved en langt lempeligere Undersøgelse kan komme til Erkjendelse om, at Træet ikke duer; jeg troer hellere man maatte udsætte sig for at cassere Træet, uagtet det maaskee kan bruges, end at man først skal oprense det lige indtil Bunden, og saa maaskee alligevel komme til at cassere det; thi da er Træet ogsaa uanvendeligt for Andre.

433. Poulſen: Er det en Ting, der afhænger af Leverandeuren, hvorvidt det ſkeer; derſom han vil beholde det, inden det udrenſes, maa det vel ſtaae ham frit for?

Schønheyder: Ja det er ganſke viſt, det afhænger af Overeenskomſten mellem Leverandeuren og Modtageren; ogſaa ved vor Krumboring kan man ikke komme det videre end at man ſiger til Leverandeuren, om han vil tillade, at man oprenſer det, eller om han vil beholde det.

434. Formanden: Men Eet er, om man giver Vedkommende den Inſtrux, at han, naar han har ſeet Træet, hvis Manden ikke tager Træet tilbage, ſkal foretage den nøiagtigſte Underſøgelſe, og et Andet er, om han ſkal lade ſig nøie med et løſeligt Skjøn.

Schønheyder: Hele Overeenskomſten vil gaae lettere, naar der ikke er paalagt Vedkommende en ſaa ſtreng Underſøgelſe.

435. Formanden: Men gaaer det ſaa ikke ud over det Offentlige, naar Underſøgelſen bliver løſere ifølge Bemyndigelſen?

Schønheyder: Det troer jeg ikke, thi der er Folk, ſom ere vante til at ſee paa Træet, og ſom ſtrax ville kunne ſee paa en Feil, der viſer ſig paa det Ydre, hvorvidt den ſtrækker ſig, og naar de handle med Conduite, kunne de ikke ſaa let komme til at antage Træ, hvor der er ſaadanne Feil, der viſe ſig ſtrax. At de alle blive ſkudte ud, troer jeg ikke, man vil være udſat for i mange Tilfælde.

436. Hage: Deres Mening er formodentlig, at de private Værftseiere, der bygge Skibe, anſkaffe deres Træ i det Hele taget paa en fordeelagtigere Maade, fordi de ſtole mere paa deres Skjøn og reſikere at faae noget enkelt Træ, ſom de ved en ſenere Underſøgelſe ikke kunne bruge, men i det Hele taget give en ſaameget lavere Priis for det de anſkaffe?

Schønheyder: Det er rimeligt, at de opnaae lavere Priſer paa den Maade; der er forreſten private Værftseiere, ſom vel ikke ſee ſaa nøie paa, om der ſættes ſaa godt Tømmer ind i ethvert Skib ſom der burde være; han ſætter ogſaa oftere mindre fuldkantet Tømmer ind i Skibet, end man ſætter i Krigsſkibene.

437. Hage: Det beroer da paa de Fordringer, som stilles til dem af dem, der lade bygge?

Schønheyder: Ja, men de Fordringer ere jo ofte meget lave.

438. Formanden: Er det nu støttet paa specielle Sammenligninger, naar De siger, at de Private faae deres Varer billigere; man maa naturligviis gaae ud fra, at det er samme Varer, thi mindre gode Varer kan man ikke sammenligne med bedre?

Schønheyder: Hvad jeg har seet af Træ, der er kjøbt af Private, har ikke været af den Qvalitet, som det, der er kjøbt af Regjeringen, men deraf kan man ikke slutte, at de faae det til billigere Priis.

439. Formanden: Altsaa Priisbilligheden afhænger ikke blot af den numeriske Størrelse, men ogsaa af, hvad der kommer ud deraf. De har altsaa ikke havt Leilighed til at bedømme, om Private kjøbe deres Tømmer billigere end Regjeringen, og ikke blot, at Prisen er lavere, men at det ogsaa er samme Varer. Kun naar det bliver samme Varer eller endogsaa bedre Varer for samme Priis, kan der anstilles Sammenligning.

Schønheyder: Dertil maatte man have anstillet meget nøiagtige Undersøgelser om Prisen i Forhold til Træet.

440. Formanden: Men har De ikke anstillet saadanne?

Schønheyder: Nei, de lade sig ikke let anstille, da man ikke veed, hvorlænge Tømmeret varer hos Private.

441. Lütken: Troer De ikke, at Anskaffelsen er afhængig af de forskjellige Tider og Handelsconjuncturer og andre Omstændigheder, og at det af den Grund overhovedet er vanskeligt at opstille nogen bestemt Maade at gjøre det paa; det er maaskee meget nødvendigt, at det afgjøres ved det ene Skjøn paa een Maade og ved det andet Skjøn paa en anden Maade.

Schønheyder: Det er nok muligt, men der maa kun være saa megen Frihed i den Henseende som muligt, og man bør i den Henseende rette sig saa meget som muligt efter hvad der er Skik og Brug ved den Handelsvare, og hvad der benyttes af Andre, der anskaffe Tømmer.

442. Lütken: Er den Maade, hvorpaa Tømmeret tilhugges

og tildannes i Skovene, overeensstemmende med Fremgangsmaaden andre Steder?

Schønheyder: Ja tildeels; det Eneste er, at vi forlange altid, at Tommeret skal have samme Forlighed, samme Sidehugning, som det kaldes, i Roden og Toppen. Det forlanges ikke af alle Andre; der gaaer derved endeel Træ tilspilde, som Leverandeuren maa have betalt.

443. Hage: Hvilken Maade er den fornuftigste efter Deres Mening?

Schønheyder: Ja jeg troer ikke at man bør staae paa, at Træet skal have samme Sidehugning heelt igjennem; det er for en stor Deel en Følge af, at Spantetømmeret til vore Skibe har samme Sidehugning, ligefra Kjølen til det Øverste af Skibet. Det bruges ikke i den engelske og franske Marine; deres Spantetømmer er ikke saaledes som vort, det aftager opefter og bliver derved billigere og faaer en naturligere Facon.

444. Hage: De antager, at det er en unødvendig Luxus?

Schønheyder: Ja, Tømmeret faaer sin største Styrke paa den Led, hvor det er naturligt, at det skal have den; hos os har det sin største Styrke langskibs, hvorved der gaaer endeel Træ tabt.

445. Hage: Den samme Sidehugning af Tømmerne foroven og forneden haves i alle vore Orlogsmænd?

Schønheyder: Ja.

446. Hage: Endogsaa i de lettere Fartøier?

Schønheyder: Ja, det finder Sted i alle vore Skibe, derfor ere Spanterne i Overskibet finere ud og ind end hos andre Nationer, der her give mindre Sidehugning og større Styrke tverskibs; herved faae Tømmerne hos os Styrken paa den forkeerte Led. Saavidt jeg erindrer, er Sidehugningen paa et Linieskib 12 Tommer, og i det Øverste er Forelsen ikke mere end 5 Tommer; der viser det sig tydeligt, hvor forkeert Styrken falder, og det er vist idetmindste tildeels tidligere en Følge af, at vi altid forlange Træ leveret med samme Sidehugning heelt igjennem.

447. Hage: Efter Deres Mening er det en Fordyrelse uden at bidrage til Styrken?

Schønheyder: Ja de franske Krigsskibe have en større Forlighed paa det øverste Stykke ud og ind. Man antager der Træet med samme Sidehugning som det voxer, og med Hensyn til den Styrke, det skal afgive. Det har jo rigtignok den Mangel, at to Spantetømmer ikke komme til at ligge tæt op til hinanden, men at der bliver en Aabning imellem dem; det troer jeg imidlertid ikke har noget Væsentligt at betyde med Hensyn til Styrken.

448. Wiborg: Naar Tømmeret beholder sin Forlighed saaledes, at det er sværere i Roden end i Toppen, og der strax deraf bliver dannet Spanter, hvorledes faaer De saa Spantet samlet, navnlig Bundstokken sat fast til Zittersen?

Schønheyder: Det boltes sammen, og Bolten kommer til at staae bar imellem Tømmerne, eller man sætter saakaldte Cooks imellem, som dække Bolten.

449. Wiborg: Dersom det er en forsvarlig Bygningsmaade, har man meget paa sin Samvittighed her, thi der vil spares omtrent $^1/_{20}$.

Schønheyder: Ja det er Brug meget i England og i Frankrig, og burde adopteres hos os.

450. Hage: Er der ingen Indstilling gjort om at adoptere det her?

Schønheyder: Indstilling er der vel ikke gjort; men jeg har i sin Tid omtalt det i min Rapport.

451. Hage: Og anbefalet det?

Schønheyder: Ja, det er jo altid Meningen, at man ønsker, at Regjeringen skal tage Hensyn dertil, naar det befindes hensigtsmæssigt. Her er atter det Samme Tilfældet, at hvis Mestrene kom til Udlandet og saae, hvorledes man gjorde det der, vilde de komme til at erkjende, at der ikke er nogen Vanskelighed tilstede. Nu mene de endnu, at Alt skal gaae efter den gamle Vane.

452. Hage: Det vilde være vanskeligt her at faae Mestrene til at begribe det?

Schønheyder: Ja det vil altid have sine Vanskeligheder at faae den Slags Folk til at gaae fra, hvad der er gammel

Coutume. Jeg troer navnlig med Hensyn til at faae dem til at beklæde i Bunden med Fyr, vilde det være vanskeligt. Fabrikmesteren har talt derom, men de vilde ikke gaae ind derpaa, fordi de ikke kjendte dertil.

453. Lütken: Er den Maade, hvorpaa Tømmeret udlosses af Skibene, hensigtsmæssig, og vilde Jernspor fra Skurene til Lossepladserne være til Lettelse?

Schønheyder: Der er ingen Spørgsmaal om, at Jernspor, hvor større Ting skulle transporteres, ere til Lettelse; vi have jo faaet Rullekran, som er til stor Lettelse, og jeg troer, at nogle flere ville være til Gavn.

454. Lütken: Kunne mechaniske Midler derved bringes til Anvendelse, og ved hvilke Arbeider?

Schønheyder: Nei, jeg kjender ikke Noget, Kraner kunne vanskeligt anvendes, det skulde da være Rullekraner.

455. Lütken: Følger man ved Tømmerbesigtigelserne de i Anordningerne af 10de September 1825 og 30te August 1827 anordnede Regler?

Schønheyder: Jeg troer, at disse Bestemmelser i Almindelighed blive lagte til Grund, men strengt taget kunne de ikke følges, thi de ere gamle og Tømmerets Qvalitet har i mange Henseender forandret sig.

456. Lütken: De anseer altsaa ikke disse almindelige Regler hensigtsmæssige efter de nærværende Forhold. Vil De udtale Dem om, hvilke Forandringer der skulde skee med Hensyn til de nævnte Tømmerbesigtigelser?

Schønheyder: Jeg troer rigtignok, at de Feil, som der ere anførte, som skulde gjøre Træet ubrugeligt eller sætte det i de forskjellige Klasser, deels ere over- og deels undervurderede, og jeg troer, at Bestemmelserne om den saakaldte Bankant ikke strengt kunne overholdes, og jeg troer, at i det Hele taget den Inddeling i saamange Klasser, som vi have, ikke er nødvendig og ikke finder Sted andre Steder.

457. Lütken: Hvormange Klasser vilde De foreslaae?

Schønheyder: Høist 2 istedetfor at vi nu have tre. Jeg

troer, at man kunde sætte det i 2 Klasser, Træ, der er anvendeligt til Skibsbyggeriet i det Hele, og Træ, der er uanvendeligt dertil og kun kan bruges til Holmens eget Brug eller til ganske smaa Dele af Skibsbygningen, det saakaldte Holmens Brugs Træ, som efter den oprindelige Bestemmelse ikke maa bruges til Skibsbygning, hvad der dog skeer. Det vil altsaa forkorte Forholdet, thi da maatte man anskaffe det, der var nødvendigt under det Navn, hvortil det skulde bruges.

458. Bøcher: Henholder De Dem med Hensyn til dette Spørgsmaal ganske til det, De for kort Tid siden har indberettet til Ministeriet?

Schønheyder: Ja.

459. Hage: Jeg vilde gjerne vide, om denne Besigtigelse blot gaaer ud paa en Underretning for deres eget Vedkommende, hvorledes man skal anvende det, der engang er kjøbt og antaget?

Schønheyder: Ja det kommer jo her til Landet kjøbt; der finder ingen Besigtigelse Sted her for Leverandeurens Regning.

460. Hage: Ja, det er dog ikke alt Tømmer?

Schønheyder: Fyrretømmeret bliver jo besigtiget og antaget eller forkastet her ved Holmen; jeg troer, at den største Deel af Egetømmeret, som kommer her hjem, navnlig i de sidste Aar, er iforveien antaget i Udlandet og bliver kun besigtiget her for at see, til hvilket Brug det kan være paa Holmen; det er en overflødig Besigtigelse, thi i Udlandet er det jo ikke alene antaget, men ogsaa sat i Klasse og opmaalt.

461. Hage: Naar der skal bygges et Skib, er det saa denne Besigtigelsescommission, der siger: Det Træ er godt til det Brug og det kan casseres. Bliver der meget reduceret paa den Maade?

Schønheyder: En Overbesigtigelse her paa Holmen mener jeg er overflødig; det er ikke Andet, end den samme Bedømmelse, som i Udlandet, kun at det er af andre Mænd. Man kunde jo kalde det et Overskjøn, men det er ikke dygtigere Folk, der bedømme her, end i Udlandet.

462. Lütken: Det er dog vist en Misforstaaelse, der gaaer igjennem her. Mener De, at denne Besigtigelse, naar Tømmeret

udtages for at sættes i Skibene, er overflødig? Eller mener De, at det kan udtages af Transportskibene uden Besigtigelse?

Schønheyder: Ved Udtagelsen til Skibene finder ingen Besigtigelse Sted; Mesteren tager det ud og lader det gaae ud, naar der viser sig Feil.

463. Formanden: Der var Tale om en Indberetning. Var det en, De nylig havde indgivet, eller en ældre, hvorom handlede den?

Schønheyder: Det var i Foraaret; den handlede om Tømmerleverancer i Almindelighed.

464. Formanden: Var der nogen særegen Anledning til at indgive den?

Schønheyder: Jeg havde været i Udlandet ved Besigtigelser og Leverancer af Tømmer.

465. Formanden: Har De selv været udsendt for at kjøbe Tømmer?

Schønheyder: Nei det pleier ikke at være Tilfældet med en Officeer i min Stilling.

466. Hage: Hvad var Hensigten med Deres Reise?

Schønheyder: Det var, at Leverandeurerne havde klaget over, at vi vare for strenge ved Besigtigelserne, og ønsket, at der kunde skee Modificationer i den Retning.

467. Lütken: Svarer den Maade, hvorpaa Tømmeret opmaales her paa Holmen, til Fremgangsmaaden paa andre Orlogsværfter?

Schønheyder: Ja i Realiteten troer jeg det. Naar man vil følge en bestemt Retning er der nogen Usikkerhed med Hensyn til, hvorledes Vankanten skal maales, som ikke længere nu kan følges, fordi man faaer Træer med saa lidt Kant, at de paa enkelte Steder ere heelt runde, en Ting, som slet ikke forudsættes ved Besigtigelsescommissionen, og hvor der handles efter Conduite eller Skjøn.

468. Lütken: Ere de forhaandenværende Midler til at transportere Tømmeret fra Losspladserne til Skurene hensigtsmæssige?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at de Vogne, der bruges, ere henſigtsmæssige; jeg troer ikke, at det er nogen heldig Maade at have Vogne conſtruerede med ganſke ſmaa Hjul, ſom vi have. Paa fremmede Værfter bruge de ialmindelighed en halv Vogn med ganſke overordentlig ſtore Hjul; Tømmeret hænger da under Vognen og løftes op med en Skrue. Det forekommer mig at gaae ganſke let paa den Maade.

469. Lütken: Troer De ikke, at der kan lægges Jernſpor fra Losſepladſerne til Skurene?

Schønheyder: Ja enten Jernſpor eller Steenſpor eller Træſpor. Man har mange Steder Spor af Træ, ſaaledes at Sporene ere lavede af Ender af Tømmer.

470. Flensborg: Jeg troer, at naar man havde Tømmeret paa en ſaadan Vogn med to ſtore Hjul, vilde Hjulene udſættes for at ſlaaes iſtykker. Har De ikke lagt Mærke til det paa fremmede Værfter?

Schønheyder: Nei, det kan jeg ikke ſige; det forekommer mig, at Dreiningen lettere maa ſkee, naar man kun har to Hjul, end naar man har en Vogn med fire Hjul.

471. Flensborg: Men naar man hænger et ſtort Stykke Tømmer med en lang Ende og ſkal dreie ind i en Gade, forekommer det mig, at Hjulene løbe ſtor Fare for at gaae iſtykker.

Schønheyder: Ja det er muligt, at der kan komme Vanſkeligheder i den Henſeende; de overvindes imidlertid ved Praxis og jeg troer, at det er lettere at faae et Stykke Træ paa ſin Plads ved at ſkrue det op, end ved at bære det op paa en firhjulet Vogn.

472. Lütken: Er Henſtuvningen i Skurene henſigtsmæssig med Henſyn til Udtagelſen?

Schønheyder: Jeg har allerede nævnt, at det ikke er bekvemt, at det ene Stykke ligger ovenpaa det andet. Det er derved vanſkeligt at komme til at underſøge, om det paagjældende Stykke Træ har den Form, man ſkal bruge, og vil man have det ud, ſaa er det vanſkeligt at komme dertil; man kommer til

atstage mere ud. Dersom hvert Lag laae paa Jernstænger frit af hinanden, vilde man have en stor Lettelse i den Henseende.

473. Lütken: Er man tilstrækkelig forsynet med Skure eller lukkede Rum til Opbevaring?

Schønheyder: Nei, der er langtfra nok til at opbevare det altsammen.

474. Lütken: Ligger der Meget udenfor Skurene?

Schønheyder: Ja, ofte store Partier; nu ligger der ogsaa endeel. Hvorvidt det imidlertid absolut er nogen Fordeel at have Skure, kan vel ogsaa være tvivlsomt, foruden, at man kan opbevare det ved at dække saadanne Bunker med Bragbrædder, og det er langt billigere.

475. Lütken: Men Udtagelsen af saadanne Bunker har vel sine Vanskeligheder?

Schønheyder: Det har de samme Vanskeligheder, som naar det ligger i Skurene ovenpaa hinanden. Jeg troer imidlertid, at det ogsaa kommer an paa, hvor store Bunkerne ere.

476. Lütken: De sætter altsaa ingen stor Priis paa Tømmerskurene?

Schønheyder: Nei.

477. Bøcher: Men sætter De ikke stor Priis paa Letheden i Udtagelsen?

Schønheyder: Ja, dersom Skurene vare indrettede paa den Maade.

478. Lütken: Vil De forklare, hvorledes De vilde indrette Tømmerskurene, naar De kunde indrette dem fra Nyt af, og hvor De vilde lægge dem?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at Beliggenheden lader Noget tilbage at ønske, den er saa tæt ved Byggestederne som muligt. Med Hensyn til Nærheden ved Beddingerne og med Hensyn til Beliggenheden af dem veed jeg ikke andet, end at ganske Enkelte ligge temmelig adskilte fra hinanden, at man ikke saa let kan komme til dem.

479. Lütken: Mener De dette med Hensyn til at udtage med Kraner?

Schønheyder: Ja der maatte Rulle- eller bevægelige Kraner være det henſigtsmæssigſte. At der var Spor langsmed ethvert Tømmerſkuur, det vilde lette endeel.

480. Lütken: Naar en ny Skibsbygning ſkal paabegyndes, udtages ſaa alle de væſentlige Dele paa eengang, eller efterhaanden?

Schønheyder: Alle de væſentlige Dele, navnlig til Kjølen og Spanterne, udtages ſaavidt jeg veed paa engang; ſenere tager Meſteren de enkelte Stykker ud, ſom han troer at have Brug for.

481. Lütken: Det er altſaa alene afhængigt af Meſteren, hvilket Tømmer han vil benytte?

Schönheyder: Ja alle væſentlige Stykker tager han ud.

482. Lütken: Leverer Tømmerinſpecteuren ham det ikke og ſiger, hvad han ſkal bruge?

Schønheyder: Nei han opgiver Meſteren, hvad Stykker der er i hans Behold, ſom kunne ſvare omtrent til, hvad Meſteren ſkal bruge, og ſaa udtager Meſteren det, for ſaavidt han anſeer det for tjenligt.

483. Lütken: Anſeer De det for heldigt, at der er 3 Mænd, ſom kunne tage af Tømmerbeholdningen, hvad de ville, iſtedetfor at der ſtod Een over det Hele, ſom kan ſige, det er ſkikket, det ſkal bruges?

Schønheyder: Ja i Virkeligheden ſtaaer der Een derover, nemlig Fabrikmeſteren, og i mødende Tilfælde, hvorom der er Tvivl, bliver hans Deciſion indhentet, om det Stykke Træ maa tages til det Brug. Der kan ogſaa være ganſke enkelte Stykker, ſom han gjerne vil holde tilbage til ſpecielt Brug. Forreſten er det naturligt, at Meſtrene maae have temmeligt frit Raaderum, og at man ikke kan paalægge dem for ſtærke Baand, thi de ſkulle jo være anſvarlige for at det Træ, der kommer i Skibet, er godt og anvendes paa bedſte Maade.

484. Lütken: Tømmerinſpecteuren er altſaa kun Regnſkabsfører?

Schønheyder: Ja.

485. Formanden: De vil ikke antage ham for berettiget til at gjøre Indsigelser, og forelægge dem for Fabrikdirecteuren?

Schønheyder: Jo.

486. Formanden: Men han føler sig ikke videre opfordret eller forpligtet til at udøve nogen Control?

Schønheyder: Det er ialtfald meget sjeldent, at han gjør det.

487. Lütken: Troer De ikke, at det i det Hele taget vilde lede til Oeconomi, at Tømmerinspecteuren alene var ansvarlig for det Tømmer, der blev udleveret, at han fik opgivet af Fabrikmesteren, hvad der skulde bygges, og at han saa under sit Ansvar udleverede til vedkommende Mester, hvad der skulde bruges?

Schønheyder: Ja det vilde maaskee være meget hensigtsmæssigt, men det fordrer en dygtig Personlighed, som man ikke altid er istand til at raade over.

488. Lütken: Men hvis der var en Saadan, f. Ex. som afdøde Mester Funch; En som kjendte sin Metier, saa fuldkommen som han, troer De saa ikke, at det vilde lede til Oeconomi med Materialiet, naar en saadan Mand stod over de Andre?

Schønheyder: Jo det troer jeg, men den nuværende Tømmerinspecteur er aldeles ikke skikket til paa den Maade at lede Forretningerne.

489. Hage: De anførte, at Skibsbygmesterne vare ansvarlige; betragtes Fabrikdirecteuren ikke som ansvarlig?

Schønheyder: Ja, Skibsbygmesterne ere jo ansvarlige til Fabrikmesteren.

490. Hage: Men antager De altsaa, at det egentlige Ansvar hviler paa Fabrikmesteren?

Schønheyder: Ja.

491. Hage: Det hænder altsaa meget sjeldent, at Tømmerinspecteuren melder til Fabrikmesteren, at der er skeet utidig Bragning af det Tømmer, han har paaviist til Udtagning?

Schønheyder: Ja det har jeg aldrig hørt. Derimod har jeg nok hørt, at en Mester har villet have et Stykke Træ til et vist Brug, og at saa Tømmerinspecteuren har anseet det for det Rigtigste at indhente Fabrikmesterens Sanction. Dersom f. Ex. en Mester vilde tage et Stykke Træ, der egnede sig til Forstavn, til Spantetømmer, vilde Inspecteuren vel føle sig forpligtet til at indhente Fabrikmesterens Sanction.

492. Hage: Det er altsaa kun i specielle Tilfælde?

Schønheyder: Ja.

493. Lütken: Det er Mesteren og hans underhavende Underofficeer, som hidtil have bestemt, hvilket Tømmer der skal udtages til at sætte i Skibene, og altsaa faae de en meget stor Indflydelse paa Oeconomien med Hensyn til Forbrug af Materialier?

Schønheyder: Ja.

494. Formanden: Sæt nu, at Tømmerinspecteuren var skikket til og havde Evne til at udøve en saadan Control, vilde De saa ikke give Mestrene Ret til at appellere til Fabrikdirecteuren? Nu er jo Forholdet omvendt.

Schønheyder: Ja det forstaaer sig.

495. Flensborg: Er det ikke Meningen med Tømmerinspecteuren, at han skal være Skibsbygmester, og at det kun er af Mangel paa en Saadan, fordi Antallet af Skibsbygmestere er for ringe, at man har taget en Anden?

Schønheyder: Vi have kun havt 2 Tømmerinspecteurer. Den ene havde været Skibsbygmester, den nuværende har ikke været det. At han skal være Skibsbygmester til samme Tid, lader sig vist ikke gjøre.

496. Flensborg: Nei han skulde udnævnes blandt Skibsbygmestrene.

Schønheyder: Jeg troer ikke, at der er nogen Bestemmelse i den Retning; det er vist, at fra Skibsbyggeriet vilde man letteſt faae en saadan Personlighed, thi de ere bedst kjendte dermed. I England har man en Tømmerinspecteur, som har en meget udstrakt Myndighed. Mestrene opgive ham kun, hvad

Træ de skulle bruge, og opgive ham ogsaa Skabelonen, og saa udtager han det, uden at Mestrene vide Besked eller see det. Han giver det til de saakaldte Converters, som tildanne det og bringe det til Skibet.

497. Hage: Er det the master-shipwright, og er han ansvarlig for i dette Tilfælde hvad der sættes i Skibet?

Schønheyder: Ja, det svarer nærmest til Tømmerinspecteuren hos os.

498. Hage: Er han ansvarlig?

Schønheyder: Ja Tømmerconverteren og Tømmerinspecteuren staae under ham. Det er en Fremgangsmaade ved de engelske Værfter, som bestemt har sin gode Fordeel, da de samme Folk Aar for Aar udelukkende have med Tømmeret og dets Tildannelse at gjøre, og derfor drive det mere fabrikmæssigt.

499. Lütken: Hvad er Hensigten med den i den senere Tid indtraadte Fremgangsmaade at skjære Enderne af Tømmeret inden det hugges, hvad enten der findes mistænkelige Tegn i Enderne eller ikke?

Schønheyder: Hensigten er først den, at Enderne som oftest ere noget opsprækkede, og altsaa nødigt maae komme med i det Træ, der skal bruges i Skibet, og det er desuden lettere at opdager Feil i Træet, naar der er en Ende skaaren af, naar Træet har henligget i flere Aar og er bleven mørkt i Enden.

500. Lütken: Naar er den Fremgangsmaade begyndt?

Schønheyder: Det erindrer jeg ikke, det er før min Tid.

501. Flensborg: Hvormeget skjæres der af hver Ende?

Schønheyder: Det er meget forskjelligt, i Almindelighed henved en Fod af hver Ende, ofte mindre. Undertiden kan der vise sig Feil ved den første Afskjæring, og saa skjærer man mere af for at see, om Feilen er gjennemgaaende.

502. Lütken: Har Erfaringen vist, at der derved opnaaes Fordele, som kunde erstatte Tabet af Træ, Tid og Arbeide?

Schønheyder: Jeg troer ikke, at det kan undgaaes; jeg troer ikke, at det vilde være forsvarligt at benytte Træ, som Enden ikke er skaaren af, da man, saa at sige, slet ikke kan vide, hvorledes Træet er beskaffent, naar man ikke faaer det friske deraf frem.

503. Lütken: Gjør man det ogsaa andre Steder, i England og Frankrig?

Schønheyder: Ja.

504. Lütken: Hvorledes forholder man sig paa Holmen med alt det Tømmer, der findes cassabelt under Arbeidet?

Schønheyder: Mesteren henlægger det, som man kalder det, til andet Brug, og forsøger, om han kan bruge det ved andre mindre Stykker til det samme Arbeide, han har for, end det først var bestemt til. Kommer han derved til større Feil, end han først havde ventet, og viser Træet sig aldeles ikke tjenligt til den Skibsbygning, bliver det besigtiget og givet den Characteer, det fortjener, men i Almindelighed casserer man det til Spaanhaven.

505. Lütken: Den Besigtigelse finder Sted ved en Commission af de paagjældende Mestere?

Schønheyder: Det er ikke altid de paagjældende Mestere. Een eller to af Mestrene er skiftevis i Almindelighed ved disse Besigtigelser, men det er ikke altid den Mester, der er ved Arbeidet; og saa er der en Officeer og en Underofficeer.

506. Lütken: Bliver Værdien af det casserede Træ skreven Bygningen tilgode?

Schønheyder: Forskjellen mellem den oprindelige Værdi af Nyt og den, det faaer efter Besigtigelsen, bliver saavidt jeg erindrer, ført paa Skibsbygningen.

507. Lütken: Men derved bliver Skibet jo for dyrt i Regnskabet?

Schønheyder: Ja paa en Maade, men man kan saa sige, at det maa bære sin Andeel af et saadant Uheld.

508. Lütken: Men det burde dog fordeles paa en Maade over alle Bygningerne; paa den Maade vil jo et Skib, naar

man casserer meget deraf, derved kunne blive meget dyrere end andre.

Schønheyder: Ja ganske rigtigt er det vel ikke, men der kan jo kun være en lille Forskjel.

509. Bøcher: Har De en Forestilling om, hvor stor en Procentdeel, der udgaaer?

Schønheyder: Nei.

510. Bøcher: De kan ikke nævne det procentviis?

Schønheyder: Nei det kan jeg ikke.

511. Lütken: Kan Holmen i Almindelighed anſees tilſtrækkelig forſynet med Tømmermateriale, ſaaat det kan blive tilborlig tørt, forinden det bruges?

Schønheyder: I de ſenere Aar har der i ſaa Henſeende, troer jeg, ikke været noget væſentligt at klage over; tidligere var det Tilfældet, at man var mindre godt asſorteret, ſaa at man maatte tage friſk Træ og ſætte det i Skibene næſten ligeſom det kom til Holmen. Hvad man i de ſenere Aar har følt megen Mangel paa, er krumt Træ, hvilket kommer meget af den Façon, man har givet Skibenes Agter-Speil, hvilket fordrer meget krumt Tømmer, og har gjort ſtore Krav til Beholdningen.

512. Hage: Kjender De allerede Virkningen af at have anvendt ſaa friſk Træ?

Schønheyder: Jeg har nævnt, at jeg troer, det er Tilfældet med „Thor"; men det kan maaſkee ligge i, at dette Skib blev bygget meget hurtigt.

513. Hage: Ellers ikke i ſtort Omfang?

Schønheyder: Jeg kan ikke nævne beſtemte Skibe, men det er en bekjendt Sag, at jo friſkere Tømmer der ſættes i Skibene, deſto kortere vare de.

514. Lütken: Vil De ikke udtale Dem med Hensyn til Forraadet af Planker og Brædder, om de ere tilſtede i tilſtrækkelig Mængde, ſaa at der kan haves Udvalg i paſſende Størrelſe efter billige oeconomiſke Krav?

Schønheyder: Der er ingen Mangel kommen til min Kundſkab i den Henſeende. Jeg troer nok, at det, hvis det

skulde behøves, vil falde vanskeligt at faae Planker af den Bredde som tidligere, men jeg troer ikke, der er noget væsentligt at indvende imod at bruge dem smallere en tidligere. Ved Reparationer kan det undertiden være vanskeligt at faae dem af samme Bredde, som de gamle Planker der bibeholdes, men ved Nybygninger er det mindre væsentligt.

515. Wiborg: Har De lagt Mærke til, hvorvidt der i fremmede Mariner ved at beklæde Skibe kræves Planker af eens Bredde overalt?

Schønheyder: Nei. I den engelske Marine sætter man meget hyppig Rod og Top sammen, hvorved man jo kan bruge baade den smalle og brede Ende.

516. Wiborg: Er det almindelig indført i det engelske Skibsbyggeri?

Schønheyder: Ja temmelig almindeligt. Jeg troer endogsaa, det finder Sted ved alle eller dog de fleste Skibe.

517. Wiborg: Veed De Aarsagen til, at det ikke her er blevet foretaget eller forsøgt?

Schønheyder: Ja, det er vist den samme Aarsag, som jeg oftere har nævnet; Mangel paa Kjendskab hos Mesterne til at gjøre det; det er Detailsager, som de Overordnede mindre let kunne gaae ind paa. Man kommer tit til saadanne Specialiteter, som kun kunne være Mesteren forstaaelige, og som han maa undersøge, og hvorved altsaa fordres, at han maa selv have seet det paa Stedet, og kunne gjøre det; kan han ikke det, vil denne Mangel paa Færdighed og Tilsyn være Grund nok til ikke at gaae ind derpaa.

518. Wiborg: Men vil De ikke anse det fordeelagtigere med Hensyn til Skibets Styrke, at bruge Planker af eens Bredde, end saaledes at sætte Top og Rod sammen?

Schønheyder: Ja, det gaaer naturligviis ikke an at tage Plankerne saa smalle, at der ikke er Plads til at sætte i det Mindste 2 forsvarlige Bolte, uden at resikere at kløve Plankerne.

519. Wiborg: Naar det er paa det Rene, har De vel heller ingen Tvivl om, at det vilde være meget oeconomisk?

Schønheyder: Det vilde det være. Man sparer derved endeel Træ af den tykke Ende, som man maa skjære bort, naar man vil have lige tykt Træ overalt.

520. Hage: De anførte, at Skibsbyggernes Uvidenhed med, hvad der foregik paa fremmede Værfter, gjorde det vanskeligt at indføre Noget her, som ellers vilde være hensigtsmæssigt; men det gjælder jo ikke om deres Chef, Fabrikmesteren; han maa jo være vel kjendt med den nyere Praxis, som De anfører som fordeelagtig, og maatte jo altsaa give Ordrer til, at disse Forbedringer bleve indførte paa Værftet ved Byggeriet?

Schønheyder: Ja, men som jeg anførte, er det ikke let for de Overordnede at gaae saaledes tilbunds i Detaillen som Mesteren, der under egne Øine lader det udføre, og i en tidligere Tid med egne Hænder har udført den Slags Ting. Han kan meget bedre blive opmærksom paa de mange, skjønt ganske ubetydelige Ting, der ere at iagttage. Det er derfor ikke gjort med at sige til ham, lad det og det gjøre paa den eller den Maade, f. Ex. brug baade den tykke og spidse Ende af Plankerne; der kan være smaa underordnede Kneb, hvorpaa de Overordnede ikke let blive opmærksomme, medens de Underordnede strax blive det.

521. Hage: Vilde det stride mod Skik og Brug ved Holmen, at den Overordnedes Øie selv var med?

Schønheyder: Nei, det vilde ikke stride mod Skik og Brug; men den Overordnede har større og vigtigere Sager at beskjeftige sig med, hvormed han altsaa ogsaa maa gjøre sig bekjendt. Det vilde heller ikke stride mod hans Værdighed; men, det gaaer her, som overalt, hvor man skal benytte Haandværkere, det er ikke gjort med at sige, det skal gjøres paa den eller den Maade; thi saa komme de og sige, der er den og den liden Vanskelighed derved, og den kan den Overordnede ikke afhjælpe.

522. Hage: Har De havt Noget at gjøre med Bygningen af Jernkanonbaade?

Schønheyder: Ja, jeg har for Øieblikket specielt Tilsyn med de Baade, der bygges privat hos Baumgarten & Buurmeister.

523. Hage: Der er jo bygget nogle paa Holmen?

Schønheyder: Ja, der er næsten 3 færdige.

524. Hage: De ere jo noget billigere end de, hvorom de have sluttet Contract med disse Fabrikanter?

Schønheyder: Ja, efter den Beregning, der er opgjort ved Fabrikvæsenet, stille de sig en heel Deel billigere end den Sum, hvortil disse ere contraherede.

525. Hage: Er der ikke omtrent en Forskjel af 50,000 Rd. paa de tre?

Schønheyder: Det er vel omtrent saaledes. Saavidt jeg erindrer er Bekostningen opgjort til noget over 50,000 Rd. for den ene af de Baade, der ere blevne byggede ved Holmen, 52—53,000 Rd. eller maaskee noget mere; med de Andre er der contraheret om 72,000 Rd.

526. Hage: Hvad er Grunden til, at man ikke har fortsat Byggeriet kraftigere ved Holmen, men er gaaet til Andre og har givet en saa betydelig høiere Priis; er det, for at faae dem saameget hurtigere færdige?

Schønheyder: Jeg antager, at det maa have været Grunden dertil.

527. Hage: Opnaaes denne hurtige Levering?

Schønheyder: Ja, det vil jo Tiden vise. Fabrikanterne gjøre sig vist al mulig Umage, for at skaffe dem færdige til bestemt Tid.

528. Hage: Er der nogen saadan?

Schønheyder: Ja, saavidt jeg veed, skulle alle 3 Skibe være færdige den første Mai næste Aar; jeg veed ikke, om der er nogen Sikkerhed i saa Henseende, der er ingen Mulct bestemt for senere Levering.

529. Hage: Er der ingen Bøde sat for senere Levering?

Schønheyder: Der er betinget, at de sidste 25,000 Rd. af Summen ikke skulle betales dem, førend Baadene ere leverede; men der er ikke fastsat nogen daglig Mulct.

530. Wiborg: Det er ikke nok dermed; er der ikke ogsaa en lille Misforstaaelse med Hensyn til Bekosteligheden, som De

maaskee ogsaa kan ønske at faae observeret. Den Sum, De siger, at Baadene koste, er omtrent rigtig. Den Sum, De angiver, der skal betales for dem, er den, de første Baade kostede; men der er nu contraheret med de nævnte Fabrikanter for en Sum mellem hvad de første og sidste Baade kostede, nærmere de sidste end de første?

Schønheyder: Jeg har naturligviis som Tilsynshavende faaet en Gjenpart af Contracten, og jeg skal tage overmaade feil, naar ikke 72,000 Rd. er betinget for Baadene.

531. Hage: Var det ikke muligt, at vi paa vort eget Værft kunde have bygget i det mindste een af disse Baade til den 1ste Mai?

Schønheyder: Jeg tvivler ikke paa, det var muligt, naar vi antoge flere Folk, som man jo med Lethed kunde faae. Jeg kan ikke troe, der vilde være nogen anden Hindring i Veien; i alt Fald er da det større Tilsyn, som vilde behøves til dem, tilstede.

532. Hage: Naar man altsaa havde taget flere Folk, vilde der ikke have været videre Hindring for at spare i det mindste 16,000 Rd. eller hvad Sum det nu vilde blive?

Schønheyder: Nei, jeg troer ikke, der vilde være Noget til Hinder for at bygge i det mindste nogle af dem ved Værftet, naar man vilde antage flere Folk.

533. Hage: Der er contraheret om 3 heri Byen? (Schønheyder: Ja.) Kunde man ikke have bygget dem alle 3?

Schønheyder: Jeg troer ikke i den Tid, til hvilken der her er stipuleret, nemlig den 1ste Mai.

534. Formanden: Naar blev Contracten afsluttet?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer, engang i Januar.

535. Formanden: Hvor lang Tid have de, der tidligere ere blevne byggede paa Holmen, taget?

Schønheyder: En meget lang Tid. Bestemmelsen om at bygge den første Baad blev tagen tidlig i Aaret 1857, og den tredie er endnu ikke færdig, og det er saavidt jeg veed af Mangel paa Jern; det blev i Almindelighed angivet som Grund, hvorfor

det gik saa langsomt, at man ikke havde Jern ved Haanden; den første Baad var bestemt under Bygning $1^1/_2$ Aar.

536. Lütken: Troer De, Maskinværkstedet kunde have præsteret Maskinen foruden dem, det nu leverer, saa tidlig, at vi kunde have havt een Kanonbaad til den stipulerede Tid?

Schønheyder: Maskinerne vilde maaskee være det vanskeligste; men det er jo uafhængigt af Baadenes Bygning, da man kan tage dem andetstedsfra; man bestiller Maskinen, og, til den kommer, bygger man Baaden.

537. Lütken: Mener De, man skulde have bestilt 2—3 Maskiner for sig og 2—3 Baade for sig, vilde der da have været nogen Fordeel derved; thi Fabrikanterne havde jo saa faaet en mindre Bestilling? Det er jo en stor Fordeel for Fabrikanter at levere 3 Maskiner istedetfor 1 eller 2 af samme Model?

Schønheyder: Samme Fordeel have vi jo paa Holmen.

538. Formanden: Spørgsmaalet er, om det ikke vilde blive fordeelagtigere at bestille til samme Tid hos samme Fabrikant 3 istedetfor 1?

Schønheyder: Jeg troer ikke, det vilde gjøre nogen Forskjel. Fabrikanterne staae jo i en saadan Forbindelse med Værftet, at de kunne faae alle Modeller fra Værftet til Laan, og derfor ville de vist levere een ligesaa billig som tre.

539. Hage: Dersom man nu skulde have paataget sig paa Holmen at bygge alle 3 Kanonbaade, vilde man da ikke havt en heel Deel andre Udgifter end extra Folkehjælp?

Schønheyder: Dersom de alle 3 skulde have været byggede paa Holmen, maatte man først have anlagt en Bedding mere end de vi nu have.

540. Hage: Hvad vilde den have kostet?

Schønheyder: Ja, det kan jeg ikke sige; men det vilde ikke være stort; det er en temmelig simpel Anstalt, hvorpaa de andre ere byggede. Andet Maskineri troer jeg ikke vilde være nødvendigt; men Maskinværkstedet vilde langtfra have kunnet præstere Maskiner til dem alle tre i den Tid, hvorom der nu er stipuleret; det er kun et lidet Værksted, der er beregnet paa Repa-

rationer, og det kan derfor kun med megen Anstrengelse levere nye Arbeider.

541. Hage: Dersom man havde anvendt 50,000 Rd. paa en Udvidelse af Maskinværkstedet, troer De saa, at man kunde have expederet dem alle tre?

Schønheyder: Det er vanskeligt at sige. Det vilde jo være et heelt Bygningsforetagende; hele Værkstedet maatte jo have været udvidet.

542. Hage: Men efter Deres Mening vilde man, ved at anvende nogle Midler paa Beddinger og Udvidelse af Maskinværkstedet osv., kunne have præsteret Arbeidet til den 1ste Mai?

Schønheyder: Ikke med Maskinen, fordi en saadan Forandring af Bygningerne og Udvidelse af Maskinværkstedet vilde tage endeel Tid; Beddingen vilde derimod vist ikke have fremkaldt Vanskeligheder.

543. Hage: De sagde, at Vanskelighed ved at bygge hurtigt, laae i Mangel paa Jern; kan Baumgarten & Buurmeister bedre skaffe Jern tilveie end Orlogsværftets Bestyrelse?

Schønheyder: Ja, det synes næsten saa. Der har ogsaa undertiden en enkelt Gang indtraadt Forsinkelse for dem med Hensyn til Anskaffelsen af Jern; men der har dog, saavidt jeg veed, kun været Tale om een eller to Maaneder, medens man her synes at have savnet det i meget lang Tid.

544. Hage: Hvorfra skulde det komme?

Schønheyder: Fra England.

545. Hage: Og De har ikke hørt, at Alt der skulde være udsolgt?

Schønheyder: Nei, det troer jeg ikke.

546. Formanden: Kan det ikke have ligget i, at man ikke havde Penge?

Schønheyder: Det veed jeg ikke; jeg kan kun sige, at man Intet har havt, Grunden dertil kjender jeg ikke.

547. Formanden: Hvor lang Tid gik hen, inden de fik det?

Schønheyder: Det kan jeg ikke bestemt sige, jeg har ikke

havt det mindſte med disſe Baade at gjøre, og kan kun ſige, at den førſte Baad var $1^1/_2$ Aar under Bygning.

548. Lütken: Var der nogen Ordre til at fremſkynde dens Bygning?

Schønheyder: Der var givet Ordre til at bygge, og der kommer jo ikke uden ſærlig Anledning Ordre til at fremſkynde Bygningen.

549. Hage: De mener altſaa, at man kunde have bygget 3 Kanonbaade ved Hjælp af en ny Bedding til den 1ſte Mai, men at man derimod ikke vilde have været iſtand til at expedere 3 Maſkiner? (Schønheyder: Ja). Men ved at tage flere Folk, havde man dog maaſkee kunnet ſkaffe een Maſkine?

Schønheyder: Ja, det vil jeg nok troe.

550. Flensborg: Kan De opgive en Sum, ſom vilde være nødvendig, for at udvide Maſkinværkſtedet?

Schønheyder: Nei, det kom jo førſt an paa, hvor ſtærkt man vilde udvide det; desuden er det et ſaadant Bygningsforetagende, hvori jeg ikke er inde.

551. Hage: Er det Dem bekjendt, at den engelſke Regjering har contraheret om adſkillige Kanonbaades Levering fix og færdig hos Millers i Liverpool, De kjender vel ikke den contraherede Priis? (Schønheyder: Nei). De har ikke havt Leilighed til at gjøre en Sammenligning med Priſerne i lignende Tilfælde andre Steder og den, vi give her?

Schønheyder: Jeg troer ſlet ikke, de have bygget Jernkanonbaade i England, og alle vore ere jo af Jern.

552. Hage: Det er altſaa førſt i den ſenere Tid, thi jeg har ſeet nævnt, at der var contraheret om Jernbaade?

Schønheyder: Det troer jeg ikke.

553. Hage: Men har De erkyndiget Dem om, hvorvidt man vil levere dem i England?

Schønheyder: Jeg troer ikke, man vil.

554. Hage: Man har ikke forlangt det? (Schønheyder: Nei!) Heller ikke i Motala?

Schønheyder: Det er mig ikke bekjendt; det kan jeg ikke vide, det gaaer jo lige ud fra Regjeringen.

555. Hage: Skulle alle Baade leveres præcis 1ste Mai næste Aar?

Schønheyder: Saavidt jeg erindrer, eller seneſt ultimo Mai.

556. Hage: Altſaa en beſtemt Dag næſte Sommer? (Schønheyder: Ja).

557. Hage: Er De temmelig fortrolig med Tilſtanden af vore Seilſkibe? (Schønheyder: Ja). Er der nogle af dem og da hvilke, ſom De vilde anſee for kampfærdige og dygtige i det Hele til at levere et Slag?

Schønheyder: Ja, kampfærdige med Henſyn til den Tilſtand, hvori de ere, troer jeg nok de fleſte ere; men med Henſyn til hvad der nu bruges eller forlanges af Krigsſkibe, er der jo meget faa af dem, der ville kunne præſtere dette.

558. Hage: Men er der ikke endeel af dem, ſom man nu vedligeholder i Flaadens Activiſte, ſom man ikke vilde ſende ud?

Schønheyder: Man vilde jo, hvis man blev nødt dertil, ſende dem ud, og bruge dem i mødende Tilfælde, fordi man ikke har andre. Det kommer jo ogſaa an paa, hvem man faaer at ſlaaes med; er det en Modſtander, der er godt forſynet med Dampſkibe, er det noget precairt at ſende dem ud, da det jo er Skibe, ſom allerede paa Grund af Mangel paa Dampkraft vilde ſtaae overordentlig langt tilbage; desuden ere de mindre Skibe overlæsſede med Kanoner.

559. Hage: Derſom vi nu ſee bort fra Sverige, lade det ganſke ude af Betragtningen, er der da nogen Nation, med hvilken vi kunne komme i Krig, hvor vi kunne komme til at anvende vore Træſeilſkibe?

Schønheyder: Ja, man kommer jo nærmeſt til at tænke paa Preusſen, og da vilde man vel ſagtens bringe dem i Anvendelſe; men det kan nok være, at man vilde være temmelig ilde faren; thi Preusſen har allerede en ſtor Mængde mindre Skibe med Dampkraft, og vore Krigsſkibe vilde maaſkee derfor komme tilkort.

560. Hage: Vi vilde altsaa i en Affaire med Preussen nærmest see hen til den Dampkraft, vi havde, og ikke til vore Seilskibe?

Schønheyder: Det maatte vi vist. Jeg troer, det vilde være at resikere temmelig meget at sende Seilskibe ud i en saadan Krig uden at være ledsagede af Dampskibe, hvilket dog ogsaa er en temmeligt mislig Maade at understøtte saadanne Skibe paa; der vil nemlig være mange Tilfælde, hvor det ikke lader sig gjøre, navnlig i en nogenlunde frisk Kuling, hvor det er vanskeligt at komme til at buxere Skibet, foruden at jo i Affairen Buxeertouget meget let bliver skudt over, og saa er jo Seilskibet overladt til sig selv.

561. Hage: For at stille Spørgsmaalet reent: naar det stod til Dem, hvad vilde De saa gjøre med alle de Seilskibe, vi have?

Schønheyder: Ja, en heel Deel af dem vilde jeg sagtens lade ligge hen uden at røre ved dem, saalænge de vilde ligge, og saa enten hugge dem op eller sælge dem. Der er jo enkelte af dem, som vilde kunne forandres til Skueskibe, f. Ex. „Dannebrog" og „Tordenskjold", de andre ere ikke meget værd; man er jo hørt op med i en Række af Aar at gjøre noget ved dem, og nu troer jeg, Tiden er kommen til ikke at holde paa dem, men derimod anvende Penge paa Skueskibe, med Undtagelse af de to nævnte.

562. Hage: Det større Antal foreslaaer De ophugget og solgt, og Inventariet anvendt til nye Fartøier eller bortsolgt?

Schønheyder: Eller at lade dem ligge hen, saalænge de kunne leve og paa nogen Maade ansees som sødygtige, men ikke anvende flere Penge paa dem. Jeg seer ingen Grund til at fremskynde Salg eller Ophugning, saalænge de kunne ansees sødygtige.

563. Hage: Er dette ikke af Kjærlighed til disse Skibe, at De vil have, at de saaledes skulle ligge hen, uden Haab om egentlig nogensinde at komme til at bruge dem?

Schønheyder: Nei ikke af Kjærlighed til Skibene, men fordi jeg troer, at man ikke vinder Noget, ved at fremskynde saadant Salg eller Ophugning. Hvis man sælger dem, troer jeg, det vil blive vanskeligt at komme af med dem til en nogenlunde Priis,

og Opbugningen afgiver noget nær samme Provenu om 10 Aar som nu.

564. Hage: Dersom De kunde faae en anstændig Priis for dem, saa solgte De dem?

Schønheyder: Ja, det kommer an paa, hvad man kalder en anstændig Priis, man maatte da idetmindste have det samme for dem, som man vilde faae ved at hugge dem op.

565. Hage: Altsaa naar De fik en anstændig Priis for dem, solgte De dem?

Schønheyder: Jeg troer dog, jeg vilde lade dem ligge, saalænge de ikke foraarsagede betydelige Udgifter, og det kunne de ikke gjøre, derfor seer jeg ikke, hvorfor man skulde sælge dem.

566. Hage: Men De vil conservere deres Inventarium, Kanoner, Ankere o. dsl.?

Schønheyder: En meget stor Deel deraf kan jo komme til Anvendelse ved nye Skibe.

567. Hage: Men saalænge man holder dem, holder man ogsaa, hvad der hører til dem?

Schønheyder: Ja, men det kan jo anvendes til nye Skibe.

568. Hage: Men det er dog betydelige Udgifter, der medgaae, deels til at vedligeholde dem og deels deraf, at man ikke kan anvende Inventariet paa anden Maade.

Schønheyder: Det troer jeg ikke er saa betydeligt.

569. Hage: Maaskee ikke directe, men indirecte.

Schønheyder: Ja, naar man vil tage Hensyn til Renter og Capital; Vedligeholdelsen koster ikke Noget.

570. Hage: Det maatte altsaa være en meget høi Priis, der kunde friste Dem? (Schønheyder: Ja.) Men saa solgte De dem?

Schønheyder: Man sælger jo Alt, naar man kan faae en saadan.

571. Hage: Ja, naar man kan undvære det?

Schønheyder: Ja, saa sælger man jo Alt; thi man kan da skaffe Andet istedet.

572. Hage: De er altsaa ikke for, nu at sælge Skibene,

uden at man kan faae noget andet istedet? (Schønheyder: Nei.) Men det er Deres Mening, at man skulde see at omdanne dem, hvormed det lader sig gjøre, til Skrueskibe, og derimod lade de andre ligge hen, som endnu ere sødygtige, jeg vil ikke sige krigsdygtige, og deraf følger da, at der kun er ganske enkelte, som der kan være Tale om at sælge eller ophugge? (Schønheyder: Ja.) Er der Mange, som De troer vilde kunne converteres?

Schønheyder: Jeg veed kun „Dannebrog" og „Tordenskjold".

573. Hage: I samme Smag som „Skjold"?

Schønheyder: Nei det vilde jeg ikke.

574. Hage: De anseer den ikke for hensigtsmæssig?

Schønheyder: „Skjold" er allerede ældre, og det kan være, at det var værd at anvende stor Bekostning paa den. Jeg troer ikke, det vil blive, hvad man kalder et godt Krigsskib; det er vel noget bedre end det var som Seilskib alene; men skulde man omdanne et Skib engang endnu til et Skrueskib, vilde jeg paa ingen Maade, at man skulde gjøre det som med „Skjold"; man skulde da i det Hele forlænge det, for at faae en ordentlig Maskine og tilbørlig Plads i det; jeg troer, at Pladsen i „Skjold" bliver meget indskrænket og Farten ringe.

575. Hage: Vil det ikke være nødvendigt, dersom „Skjold" skal gaae ud paa en 14 Dages Reise, at sende et Transportskib med Kul?

Schønheyder: Nei, den vil jo sagtens kunne indtage Kul til en 8 Ugers Reise; et Skib kommer godt frem, naar Dampen er oppe 3—4 Gtmaal i Maaneden.

576. Hage: Altsaa det, der er skeet med „Skjold", ønsker De ikke gjentaget?

Schønheyder: Ja, et aldeles lignende Tilfælde vil der paa ingen Maade blive Spørgsmaal om.

577. Hage: De nævnte „Dannebrog", den vil de skære over og da forlænge den?

Schønheyder: Ja, foruden at gjøre de nødvendige Forandringer med Hensyn til Skruen. Der vilde da, troer jeg, komme

et ret tilfredsſtillende Skrueſkib ud af det, naturligviis ikke ſom et, der fra Begyndelſen er bygget ſom ſaadant.

578. Hage: Saavidt jeg veed, har man i England havt et lignende Tilfælde ſom her med „Skjold", med hvilket man heller ikke var fornøiet. Det er Dem vel bekjendt, at et Skib i England, der var behandlet paa ſamme Maade ſom „Skjold", er blevet kaſſeret ſom aldeles ubrugeligt?

Schønheyder: Ja, det har jo i det mindſte været Tilfældet, at de have ſagt, det var aldeles ubrugeligt; men kaſſeret troer jeg dog ikke det er blevet. Saadanne Skibe brnges jo ſom Vagtſkibe paa de engelſke Kyſter, hvortil de ere tjenlige. De Skibe, der vare med i Krigen mod Rusland, var man meget lidt fornøiet med, men det kunde jo være, fordi man ſammenlignede dem med complette Skrueſkibe.

579. Hage: Har De ſeet the Surveyor general of the navy Sir Baldwin Walker?

Schønheyder: Ja, da jeg var ſidſt i England.

580. Hage: Har De ikke ſpurgt ham om hans Mening om Skibe, der ere converterede ſom Skjold?

Schønheyder: Han var kun lidt fornøiet med dem; men man havde gjort det paa Grund af Omſtændighederne, fordi man ſavnede Skrueſkibe; der var 3—4 Stykker ombannede forinden; men jeg troer, det var ſørſt under Krigen, man fik Anledning til ikke at være tilfreds med dem.

581. Hage: Da man i England fandt, at de aldeles ikke vare værd at have, begyndte man her derpaa?

Schønheyder: Jeg har ikke ſagt, at de i England ikke vare til at bruge; thi de gjøre deres Nytte.

582. Hage: Hvilken Nytte?

Schønheyder: Som Vagtſkibe.

583. Hage: Liggende i Havnen?

Schønheyder: Ikke alene ſom hvad man forſtaaer ved et Vagtſkib, et Repræſentationsſkib, men ogſaa beſtemt til at forſvare Havnen i mødende Tilfælde. Endeel Tjeneſte ville de altid kunne

gjøre; men man finder dem for indskrænkede og at de have for lidt Fart.

584. Hage: Skjold er aldeles ikke bestemt til at gaae ud fra Rheden eller Havnen? (Schønheyder: Jo). Er De, dersom jeg tør spørge derom, tilfreds med de nye Skibe, vi have bygget?

Schønheyder: Ja, der kan jo altid være en Deel tilbage at ønske ved saadanne Skibe. Jeg troer, der er lagt for megen Vind paa at prale med en stor Deel Kanoner, mere end ønskeligt er; man maa heller give dem færre Kanoner, end under enkelte specielle Omstændigheder et større Antal end der er ønskeligt, saa at man, naar de gaae tilsøes, igjen maa tage dem fra dem, fordi de ikke kunne føre dem.

585. Flensborg: Er dette nu ikke sjeldnere Tilfældet end for endeel Aar tilbage?

Schønheyder: For endeel Aar var det overmaade tidt Tilfældet, og jeg troer, det finder Sted endnu.

586. Hage: Der er jo for nylig løbet eet af Stablen, og er et andet ikke nær færdigt?

Schønheyder: Jo, og desuden er eet paabegyndt.

587. Hage: Hvorvidt er man i England og Frankrig enig i Tegningen af saadanne Skibe; er der nu en almindelig Tro paa, at man bygger dem bedst efter den og den Tegning, eller er der forskjellige Meninger i saa Henseende?

Schønheyder: Jeg troer, at den Forskjellighed, der er i Tegningen, er temmelig ringe. Forskjellen ligger nærmest i det Forhold, man giver Skibet efter dets Størrelse og Bestaffenheden af det Artilleri, det skal føre, og der er der jo nogen Forskjel. Med Hensyn til Formen er Afvigelsen mindre eller meget liden; man har noget nær adopteret de Former, der bruges ved fremmede Skibe.

588. Hage: Det forekommer mig, at Forenden af vore Skibe er forskjellig fra hvad jeg har seet i England?

Schønheyder: Jeg yttrede i forrige Møde, at Bygnings-

maaden i saa Henseende her var forskjellig fra den i fremmede Mariner.

589. Bøcher: Bygger man ikke i Frankrig paa samme Maade som her?

Schønheyder: Jeg har kun seet det i England.

Bilag 1: Contract mellem Marineministeriet og Fabrikanterne Baumgarten & Burmeister om Bygningen af 3 Jern-Damp-Kanonbaade samt Forfærdigelse af de dertil hørende 3 Par Høitryks-Skrue-Maskiner af 70 Hestes Kraft pr. Par, med Kjedler, Reservegjenstande, Værktøier og Inventariisager m. m.

1.

Fabrikanterne forpligte sig til at bygge de ommeldte 3 Jern-Kanonbaade ganske efter den dem foreviste Tegning, dertil kun at benytte Materialier af bedste Slags og af saadanne Dimensioner, som ere anbragte i Jernskruekanonbaaden Nr. 2, og til Tømmer- og Snedkerarbeidet at anvende de forskjellige Sorter Træmaterial, der findes anført paa vedhæftede Specification, betegnet Litr. A.

2.

Alt til Skroget henhørende Træarbeide, saavelsom fast Inventarium, Master, Rundholter, m. m., optaget i det Fabrikanterne foreviste Reglement for Damp-Kanonbaaden Nr. 1, udføres og leveres saaledes som nærmere bestemmes af Værftets Vedkommende, og Alt i enhver Henseende ligesaa complet og forsvarligt som det, der er anbragt i Skruekanonbaadene Nr. 1 og 2, der paa Forlangende ville blive foreviste.

3.

Maskinerne med Kjedler construeres og forfærdiges saaledes, som nærmere beskrevet i den vedhæftede 1ste Specification. Endvidere skal medfølge de i de ligeledes vedhæftede Specificationer Nr. 2 og 3 betegnede Værktøier, Inventariesager og Reservestykker, Alt af bedst muligt Material.

4.

Kanonbaadene med deri opsatte Maskiner og Kjedler samt øvrigt Tilbehør afleveres ved Nyholm complet færdige med Alt, hvad Contrahenterne efter denne Contract have at præstere, inden Udgangen af Mai Maaned 1861.

Til yderligere Oplysning om, hvad der er at forstaae ved „complet færdige" fra Fabrikanternes Haand, er vedtaget, at der skal præsteres, hvad Skroget angaaer, alt hvad der er indbefattet i de Poster, der i vedheftede Udskrift af Holmens Beregning over Kanonbaaden er opført til en Bekostning af ialt 37,214 Rd. 42 ß., og hvad Maskineriet angaaer, alt hvad der er indbefattet i de ovennævnte af Directeuren for Maskinvæsenet afgivne Fortegnelser Nr. 1, 2 og 3.

5.

Prøvningen af Maskinerne med Tilbehør foranstaltes af Marinen. Fabrikanterne underrettes om, naar den skal iværksættes, for at de derved kunne være tilstede med Hensyn til deres Forpligtelse efter § 6. Bliver Fabrikanterne derved udsat Noget til Ansvar, saa have de, foruden strax at afhjælpe det Manglende, tillige at erstatte Omkostningerne ved Prøven.

6.

Fabrikanterne indestaae for, at Maskiner og Kjedler med Tilbehør i enhver Henseende svare til deres Hensigt, ligesom de ogsaa ere ansvarlige for Arbeidets Godhed 12 Maaneder efterat Maskinerne ere prøvede. Hvad der muligen maatte komme i Uorden eller gaae istykker, og som kan tilregnes Constructionen eller Materialet, have de strax for egen Regning at istandsætte.

7.

Skulde Værftet ønske, til Efterretning for Fremtiden, at have Arbeidstegning til nogen enkelt Deel af det udførte Arbeide, saa ville Fabrikanterne paa Begjæring levere samme uden Erstatning.

8.

Alt Arbeide, saavel Skrogene som Maskinerne vedkommende, Intet undtaget, udføres under Tilsyn af den eller dem, som dertil

af Chefen for Orlogsværftet befuldmægtiges. De Tilsynshavende besigte saavel Jern- som Træmaterialet og Arbeidet, og have Ret til at cassere, hvad der ikke anseés forsvarligt. Opstaaer Meningsforskjel mellem de Tilsynshavende og Fabrikanterne om Beskaffenheden af Materialiet eller om selve Arbeidet, indstilles Sagen til Afgjørelse af respective Directeuren for Maskinvæsenet og for Skibbyggeriet, hvis Bestemmelse i saa Henseende i Et og Alt bliver at tage til Følge.

9.

Betalingen for hver af Kanonbaadene med Maskiner, Kjedler og Tilbehør, de paa vedhæftede Specificationer Nr. 1, 2 og 3 nævnte Værktoier, Inventariesager og Reservestykker, alene med Undtagelse af det i Specificationen Nr. 1 omtalte særskilte Dampkammer, hvorom Accord vil være at afslutte saasnart Constructionen er bestemt og approberet, er accorderet til ialt 72,210 Rd., skriver to og halvfjerdsindstyve Tusinde to Hundrede og ti Rigsdaler Rigsmønt, der fordele sig saaledes:

For Skroget.....	22,000 Rd.
— Tilretning af Bedding, Forstøtning under Bygningen, Udløbning, Grovsmedarbeide, Kleinsmedarbeide, Tømmerarbeide, Snedkerarbeide, Dreierarbeide, Glarmesterarbeide, Malerarbeide, deri indbefattet alle dertil hørende Materialier, Spiger, Sømmæ., Intet undtaget, Saugskjærerløn, Master og Rundholter.....	14,950 —
— Dampmaskinen med Kjedler og Tilbehør, alt saaledes som detailleret i Specification Nr. 1 (med Undtagelse af det ovennævnte særskilte Dampkammer)	31,000 —
— at forfærdige Kjedlerne udelukkende af Lowmoor-Plader, en særlig Godtgjørelse af.....	980 —
— i Specificationen Nr. 2 anførte Værktøier og Inventariesager	530 —
— i dito Nr. 3 opførte Reservestykker	2,750 —
Tilsammen...	72,210 Rd.

10.

Naar Contracten er affluttet, udbetales Fabrikanterne et Forſkud af 10,000 Rd., ſkriver Ti Tuſinde Rigsdaler Rigsmønt. Successive ſom Arbeidet ſkrider frem, udbetales dem et ſaadant Beløb ſom efter Atteſt fra Værftets Vedkommende ſvarer til Værdien af det præſterede Arbeide, dog ſaaledes, at der i indeværende Finantsaar i det Hele kun udbetales dem et Beløb af indtil 135,000 Rd. for alle 3 Kanonbaade. I hvad der ſaaledes tilkommer dem at faae udbetalt indeholdes 8 pCt., indtil det ommeldte Forſkud af 10,000 Rd. er liquideret og et Beløb af 5,000 Rd. er tilbageholdt, hvilket ſidſte Beløb først anviſes, naar den Tid af 12 Maaneder, i hvilken Fabrikanterne ſkulle indeſtaae for Maſkinernes Soliditet, efter Beſtemmelſen i § 5 er udløben.

Skulde Fabrikanterne mod Formodning ikke fremme Arbeidet ſaaledes, at Kanonbaadene med Maſkiner og alt Tilbehør ere afleverede til den i § 4 faſtſatte Tid, nemlig inden Udgangen af Mai Maaned 1861, tilbageholdes et Beløb af 25,000 Rd., der først udbetales 12 Maaneder efterat Afleveringen er ſkeet, uden nogen Rentegodtgjørelſe, og uden at Miniſteriet ved en ſaadan Tilbageholdelſe i nogen Maade opgiver ſin Ret til de Skridt, hvortil ſamme forøvrigt maatte være foranlediget, paa Grund af Contractens Misligholdelſe fra Fabrikanternes Side.

Til Sikkerhed for, hvad der ſom ovenanført udbetales Fabrikanterne, betinger Marineminiſteriet ſig Underpant i alle de til den omcontraherede Beſtilling henhørende Materialier af hvad Navn nævnes kan, være ſig i raa, eller bearbeidet Tilſtand, derunder indbefattet Modeller, Tegninger og Skabeloner, Intet undtaget, ſom paa ethvert Stadium af Contractens Vedvarenhed forefindes i Firmaets Værkſteder, eller andet det tilhørende Sted, hvilket Pant Miniſteriet, i Tilfælde af Contractens Misligholdelſe eller af indtraadt Hindring for dens Opfyldelſe, ſkal være berettiget til at tiltræde og modtage fremfor enhver Anden, til hvilken Ende der ved Firmaets Begjeringer om deslige Forſkud ſkal meddeles Directeuren for Maſkinvæſenet og Directeuren for Skibbyg-

geriet saa nøiagtig Oplysning som muligt om Værdien af det anvendte Materiale, hvori dette bestaaer, og hvor det er beliggende, samt hvorvidt Bearbeidelsen, i Forhold til det Heles Færdigblivelse kan skjønnes at være fremskredet, hvorom Directeurerne derefter gives Leilighed til at forvisse sig. Med Hensyn til denne §'s Indhold betinger Marineministeriet sig endvidere i den Kongelige Tjenestes og Statskassens Tarv at lade Paragraphen thinglæse, dog uden Udgift for Firmaet.

11.

Fabrikanterne have paa egen Bekostning at besørge og holde de til nærværende Bestilling henhørende Gjenstande assurerede mod Brandskade til et saadant Beløb, som paa enhver Tid svarer til, hvad der paa samme er dem betalt, og imod Forskudsbetalingen at overlevere Policerne som de ere udstedte og successive forhøies, til Marineministeriet som subsidiairt Pant i Forsikringssummen, i Tilfælde af Ildsvaade.

12.

Skulde Meningsforskjel opstaae om Forstaaelsen af nogen Post i denne Contract, underkaste Fabrikanterne sig ene og alene Ministeriets Afgjørelse efter Ret og Billighed, uden at derom kan reises nogen Retssag fra deres Side.

Denne Contract, der angaaer den Kongelige Tjeneste, og desaarsag er udfærdiget i Henhold til Frdg. 28de December 1828 § 42 3, er til Bekræftelse forsynet med Marineministerens Underskrift og Ministeriets Segl paa den ene Side og med Fabrikanternes Firma's Underskrift og Segl paa den anden.

Kjøbenhavn, den 15de Juni 1860.

Steen Bille. (L. S.)

Baumgarten & Burmeister. (L. S.)

For Modtagelsen af de i nærværende Contract ommeldte Tegninger, saavel til Skroget som til Maskinerne, meddeles herved vor Tilstaaelse.

Kjøbenhavn, den 15de Juni 1860.

Baumgarten & Burmeister.

I Henhold til den for den Kongelige Kasse ved Indholdet af § 10 og 11 stillede Panteſikkerhed og den herom tagne Forbeholdenhed, at fuldbyrde samme ved Thinglæsning, bedes deme Contract thinglæst og protocolleret inden den Kongelige Lands Overret samt Hof- og Stads-Ret, under hvis Jurisdiction Firmaet Baumgarten & Burmeister er henhørende og dets Eiendomme er beliggende.

Marineministeriet, den 2den Juli 1860.

Steen Bille.

Bilag 2: Erklæring afgiven til Marineministeriet om Bygningen af 3 Skruekanonbaade.

Ved Skrivelse af 12te d. A. har Ministeriet begjæret meddeelt, om der ved den foreløbige Contract, som herved remitteres, maatte være Noget at bemærke forinden den udfærdiges og underskrives, i hvilken Anledning det indberettes:

Contracten angaaer Bygningen af 3 Jerndampkanonbaade med 3 Par Høitryks Maskiner af 70 Hestes Kraft med alt Tilbehør, og den contraherede Sum er anført til 72,210 Rd. pr. Stykke, samt Tillæg efter Accord for særskilt Dampkammer.

Det formodes, at de i flere §§ nævnte Specificationer Nr. 1, 2 og 3 vedkommende Maskinerne, ere overeensstemmende med dem, som ere indsendte af medundertegnede Tuxen. I saa Fald vil det være nøie bestemt, hvad Debitanterne skulle levere under Benævnelsen Maskiner, Værktøier og Reservegods, men med Hensyn til Skibene selv, da savnes nærmere Bestemmelse for, til hvilken Grad de skulle være fuldførte.

§ 4 indeholder, at Kanonbaadene med deri opsatte Maskiner og Kjedler samt øvrigt Tilbehør afleveres paa Nyholm complet færdige, saaledes at de strax kunne tages i Brug. Efter denne §

maa det antages, at Alt til Baadene henhørende skal leveres med disse; men i de øvrige §§ omtales ikke: 1) Artilleriegods med alt Tilbehør, 2) Jernvandkasser og Bødkergods, 3) Seil, Presenninger etc., 4) Takkellads, Kjeder, Ankere, Varpegods etc., 5) Kabys med Tilbehør, 6) Køietøi, Nandsler etc. til Mandskabet, 7) Fartøierne med Tilbehør, Jernjollebomme etc., 8) Flage, Signalgods, Lanterner etc., 9) Ballastjern, samt en Mængde andre Inventariegjenstande, der nærmere maatte specificeres; 10) Billedhugger-Arbeide.

Saafremt det altsaa er Meningen med Contracten, at Baadene skulle leveres i complet færdig Tilstand, da maae de forannævnte Gjenstande medfølge, hvorfor Reglementerne til Dampkanonbaad Nr. 1 vedlægges.

ad § 5. Det antages rigtigst, at Fabrikanterne selv prøve Maskinerne og bære Udgifterne derved, da disse ellers vilde falde Værftet til Last, og Prøverne tillige maae gjentages, saafremt der opdages Mangler.

Der foreslaaes tilføiet en § imellem §§ 5 og 6, omtrent saaledes lydende:

Ethvert Arbeide, der ikke er complet udført ved Baadenes Aflevering, og ikke strax udføres af Entrepreneuren naar det begjeres, vil blive udført ved Værftets Foranstaltning, og det bliver da af Ministeriet at afgjøre, om Bekostningen skal erlægges af Fabrikanterne.

ad § 9. Da der i denne § ikke er anført Fartøier, Seil, Takkellads, Inventarie- og andre Gjenstande henhørende til Skibet, saa bemærkes, at alt fast Inventarium efter medfølgende Reglement: Billedhugger-Arbeide, Kabys med Tilbehør, Meubler, Jernvandkasser, Stangsystemet i Dækket, samt Bolte og øvrigt Arbeide ved Skibet for Artilleriet og Takkelladsen formenes at burde være medindbefattet i Contracten. Saafremt kun disse Gjenstande betragtes som henhørende til Skibet, er den for Skroget med Tilbehør anførte Sum 36,950 Rd. circa 5,000 Rd. høiere end den antages at ville blive, naar Arbeidet udførtes ved Værftet.

Maskineriet med Tilbehør kan efter Værftets Beregninger udføres for circa 10,000 Rd. mindre end anført i Contracten, saaledes at naar Baadene byggedes ved Værftet, vilde det koste Marinen circa 15,000 Rd. mindre pr. Baad eller 45,000 Rd. for de omcontraherede 3 Baade.

Orlogsværftet, den 17de Mai 1860.

D. E. Tuxen. O. Suenson.

Bilag 3: Bemærkninger i Anledning af Holmens Erklæring om Bygningen af 3 Skruekanonbaade.

Da Forhandlingen med Fabrikanterne Baumgarten & Burmeister er baseret paa Holmens Beregning (Nr. 3616 i 1857) over hvad de paagjældende Dele af Skruekanonbaaden Nr. 1 kostede, nemlig:

	Rd.	ß.	Rd.	ß.		Rd.
Skrog, Master og Rundholter	37,214.	42.	37,214.	42.	{som Fabrikanterne levere for}	36,950.
Desuden Fartøier og Seil.	1,392.	7.				
som Fabrikanterne ikke levere, og Artillerigods, Takkellage, Ankere, Ballastjern etc....	8,105.	71.				
som Fabrikanterne ikke levere.						
	Rd.	ß.				
Maskineriet med Tilbehør, contraheret i England ved Directeuren for Maskinvæsenet...	39,106.	65.				
Transport...	39,106.	65.	46,712.	24.	37,214.	42. 36,950.

	Rd. ß.	Rd. ß.	Rd. ß.	Rd.
Transport...	39,106. 65.	46,712. 24.	37,214. 42.	36,950.
hvortil Assurance, mere Fragt end anslaaet etc., (v. Nr. 4217 i 1857).....	1,953. 25.			
	41,059. 90.			
Maskineriets Anbringelse i Baadene etc..	4,449. 68.			
		45,509. 62.	45,509. 62. { som Fabrikanterne levere for }	31,000.
Falt som Baaden Nr. 1 kostede.....		92,221. 86.		
hvoraf de nu med Fabrikanterne omcontraherede Dele beløbe sig til			82,724. 8.	
men som efter Contracten leveres for..			67,950.	..... 67,950.
altsaa for.....			14,774. 8.	
mindre end de paagjeldende Dele af Baaden kostede, efter Holmens ovennævnte Beregning.				
For at faae Kjedlerne af Lowmoor Plader, og for Levering af Værktøi og Reserve-Stykker, endvidere.....				4,260.
				72,210.

Da Fabrikanterne desuden have forbundet sig til, uden forøget Betaling at levere, hvad den nu fremlagte Liste over det til Baaden hørende faste Inventarium muligen indeholder mere, end i Holmens ovennævnte Beregning maatte være indbefattet af saadant Inventarium;

Da Holmen efter den indkomne Erklæring af 20de Januar d. A. (Nr. 67 Secret.) ikke vilde være istand til at bygge de tre omhandlede Baade med Maskiner til den Tid, inden hvilken

de vare bestemte at skulle være færdige, nemlig Foraaret 1861, men navnligen foreslog, at Maskinerierne maatte bygges hos Private, og det følgelig alene af den Grund ikke kan komme i Betragtning, om det ogsaa skulde være muligt, at Holmen, saaledes som opgivet i Erklæringen af 17de Mai, nu kan bygge Skroget for 5,000 Rd. mindre end i Aaret 1857, og Maskineriet for 10,000 Rd. mindre end Baumgarten & Burmeister, altsaa for 21,200 Rd. mindre end det ved Directeuren for Maskinværkstedet contraherede Maskineri til Baaden Nr. 1;*)

saa vil der formeentlig kun blive Spørgsmaal om formelle Berigtigelser efter den nævnte Erklæring:

Den udhævede Mangel af Bestemmelse om, til hvilken Grad Baadene skulle være fuldførte, kan bedst afhjælpes ved at tilføie, at der, hvad Skroget angaaer, skal præsteres alt hvad der er indbefattet i de Poster, der efter Holmens Beregning over Baaden Nr. 1 havde kostet ialt 37,214 Rd. 42 ß., og, hvad Maskineriet angaaer, alt hvad der er indbefattet i de fra Directeuren for Maskinvæsenet indsendte Fortegnelser Nr. 1, 2 og 3; — Det Bemærkede ved § 4 i Contracten vil derefter kunne tages til Følge ved en passende Tilføielse.

Prøven af Maskinerne bør formeentlig udføres af Holmen, og kun i det Tilfælde, at noget udsættes Fabrikanterne til Ansvar, bør de, foruden at afhjælpe det Manglende, ogsaa betale Omkostningerne ved Prøven.

Den foreslaaede nye § mellem § 5 og § 6 er ikke hensigts-

*) Det bemærkes, at efter modtagen Beretning (Nr. 1559 b. A.) vil en saadan Maskine fra Napier & Sonner eller fra Randolf Elders & Co. koste i Gjennemsnit = 3600 £ Sterling, hvilket med Tillæg af Fragt, Assurance, Told, Modtagelse og Anbringelse i Baaden, (efter hvad dette kostede for Baaden Nr. 1), beløbe sig til 39,700 Rd., eller 5500 Rd. mere end nu accorderet Baumgarten & Burmeister, og det uagtet i deres Maskiner anbringes kostbare Metal-Foringer, som efter Mr. Wains Forklaring ikke er indbefattet i de nævnte engelske Fabrikanters Overslag og heller ikke i Bekostningen for Maskinen Nr. 1.

mæssig, da Fabrikanterne ere og bør være forpligtede til selv, paa egen Bekostning, strax at afhjælpe enhver Mangel i Contractens Opfyldelse.

Sextende Møde, den 22de December 1860.

Directeur for Skibbyggeriet, Fabrikmester O. Suenson.

1. Formanden: Hvorvidt antager De, at det vilde være i Statens Interesse, navnlig i oekonomisk Henseende, at lade Nybober ophøre at afgive Beboelsesleiligheder for Søofficerer, Officianter og Mandskab?

Suenson: Jeg maa tilstaae, jeg har ikke gjort nogen Undersøgelse i den Henseende, da det sorterer directe under Ministeriet. Jeg har ingen Idee om, hvad Nybober koster eller hvad der kan bringes ud deraf. Det maa undersøges. Med Hensyn til de 24 Rd., som en Mand betaler for sit Huus, maa man give ham noget mere, naar han skal boe i Byen, og med Hensyn til hvad der vedkommer Værftet, da kan man nu med Lethed faae fat paa og føre Tilsyn med Folkene, hvilket vilde ophøre, naar Folkene bleve spredte omkring i en større By eller et større District. Det Øvrige maa være en Bygmesters Sag, eller det er Noget, der kan sættes op med Tal, hvad det koster.

2. Formanden: Spørgsmaalet er, om ikke den Afstand, som er fra Holmen til Nybober, navnlig hvis Folkene skulde gaae hjem ved Middagstid, er temmelig stor?

Suenson: Nybober er dog den nærmeste Deel af Byen, hvorfra de kunne komme til Holmen. Dersom vi havde en anden Vei, saa at de kunde komme fra Christianshavn, hvorpaa der har været tænkt, saaledes at man lagde Indgangen til Værftet fra Christianshavn, vilde det maaskee være bedre. Der foreligger Planer til Anlæg af en Vei og Opfyldning af et Fladvand, hvorved der vilde skaffes et stort Terrain tilveie, hvorpaa man

kunde faae Plads til at bygge. Det Ønskeligste er at have det Mandskab, der skal arbeide paa Værftet, saa nær som muligt, og derfor er det ønskeligt at have Boliger til dem nær ved Værftet.

3. Formanden: Men forudsat, at der var private Boliger, saa at man ikke behøvede at bygge? En anden Sag var det jo at tage Hensyn til, hvor det gunstigste Terrain var for en Entrepreneur til at bygge.

Suenson: Man har tænkt paa at ville gaae over til at have Casserner, byggede for det Offentliges Regning

4. Formanden: For det udskrevne Mandskab?

Suenson: Ja, maaskee ogsaa for det yngre af det faste Mandskab.

5. Formanden: Ja det hænger jo sammen med den hele Organisationsmaade. De kjender jo saameget til Forholdene, at De kan sige, hvorvidt man foreløbigt, uden Skade for Tjenesten, kunde evacuere de overcomplette Boliger i Nyboder, og inden hvilken Tid det kunde skee?

Suenson: Ja der er slet ingen Grund for Værftet til at holde paa de Bygninger, som ikke bruges af Værftets Arbeidsfolk, og Alt, hvad der er overflødigt i Nyboder, er til ingen Nytte for Værftet. Med Hensyn til Tiden, er det noget, som Værftet ikke har Noget med at gjøre, det afhænger af Ministeriet.

6. Formanden: Antager De, at det nu bestaaende System med faste Arbeidere paa Værftet er hensigtsmæssigt?

Suenson: Der blev rørt derved for en Deel Aar siden, og jeg var Medlem af den Commission, som udarbeidede den nye Plan, der traadte i Kraft 1856. Før den Tid var det egentligt fast Mandskab, og denne Commission søgte at løse det Baand, som bestod, og bringe det saa nær som muligt i disse Forhold til at være private Arbeidere. Imidlertid var der mange Forhold, der gjorde sig gjældende, og for at bringe det over til aldeles privat, vilde man vistnok have maattet skride ind i forskjellige Lovgivningsforhold. Saaledes som det staaer hos os nu, ere f. Ex. vore Mestre ikke erkjendte for Mestre

i Byen. De Lærlinge, vi opdrage, blive ikke erkjendte for Svende i Byen, og naar vi skulle have Lærlinge, hvad der er nødvendigt paa ethvert Sted, hvor man har Værksteder, kunne de slet ikke komme an noget andetsteds, hvis vi afskedige dem. Saavidt jeg veed, vil dette ikke gjælde om de frie Laug, f. Ex. Skibsbyggerne. Derimod ere Grovsmedene, Kleinsmedene, Seilmagerne og Snedkerne afsondrede fra Byen, saalænge Laugsvæsenet bestaaer.

7. Formanden: De nævnte, at De havde været Medlem af en Commission, hvis Arbeider have været Grundlaget for den nuværende Ordning. Vil De ikke oplyse, af hvem den bestod?

Suenson: Den blev nedsat 1851, den bestod af Admiral Schifter, Zahrtmann, Blom, Turen, Michelsen, Braëm; der døde nogle af Medlemmerne i den Tid, den bestod. Jeg troer, at jeg var det yngste Medlem.

8. Formanden: Naar afgav den sin Betænkning?

Suenson: I 1852, men Sagen blev ikke endeligen fastsat før flere Aar efter; først begyndtes der paa interimistiske Foranstaltninger for at see, hvorledes det vilde gaae, og saa i 1856 kom den endelige Organisation.

9. Formanden: Hvori bestod den interimistiske Organisation?

Suenson: Jeg maa tilstaae, der skete saamange Forandringer i Organisationen, at jeg ikke har det saa aldeles paa rede Haand; men saavidt jeg erindrer, var den faste Tjenestetid 20 Aar, og naar den var gaaet, vare Haandværkerne pensionsberettigede og saa kunde man ikke afskedige dem; de vare altsaa antagne paa Livstid, naar de vare blevne opdragne til Karl paa Holmen. Dette blev forandret til, at de skulde tjene i 6 Aar efter at de vare oplærte til Haandværkere.

10. Hage: Hvor gammel skal man være for at blive Karl?

Suenson: Der er ingen Alder bestemt, men de skulle have lært deres Profession; hvilket varer mellem 3 og 5 Aar.

11. Hage: Hvad udtrykker Benævnelsen Karl?

Suenſon: Det udtrykker, at de ere dygtige til at være Svende i deres Profeſſion.

12. Formanden: Hvad var Forſkjellen mellem de interimiſtiſke og de ſenere Beſtemmelſer?

Suenſon: Det greb ind i alle Forhold, baade i Lønningen og i Myndigheden.

13. Formanden: Men med Hensyn til Mandſkabets mere eller mindre faſte Anſættelſe?

Suenſon: Det troer jeg ikke der er ſkeet nogen Forandring i ſiden 1853.

14. Lütken: Skete der ikke en Forandring under van Dockums Miniſterium, i det 6 Aar blev forandret til 3?

Suenſon: Nei Tjeneſtetiden for enhver Mand, der bliver antagen i Tjeneſten, naar de ere blevne opdragne ſom Lærlinge, er 6 Aar, ellers 3 Aar. Det kom ikke til at gjøre nogen Nytte, fordi Mandſkabet iforveien var antaget paa 20 Aar, ſaa at det, at de kun ſkulde anſættes i 3 Aar, ikke kunde faae nogen Betydning før længere hen i Tiden.

15. Hage: Det er vel det ſtørſte Antal, der er fra den ældre Capitulationstid?

Suenſon: Ja vi have naturligviis en ſtor Deel ældre Mandſkab paa Værftet.

16. Hage: Som ere antagne paa længere Tid?

Suenſon: Ja jeg erindrer ikke ganſke, om det ikke ved den miniſterielle Reſolution ſiges, at den nye Capitulationstid gjælder for de Ældre, og at ſaaledes Forholdet er blevet brudt; det er nok muligt, at det ſkete i 1856, da det ældre Forhold blev hævet over det Hele.

17. Formanden. Har man altſaa, dengang man gjennemførte Reglen om de 3 Aars Capitulation, anvendt denne paa Alle, ogſaa paa de Ældre?

Suenſon: Saavidt jeg erindrer, gjælder det for Alle; jeg kan ganſke viſt erindre, at jeg har indſtillet ældre Folk til Af-

skeed, som have tjent i 18 Aar f. Ex., og der maa altsaa være en Ordre for det.

18. Formanden: Hvor tidlig er De kommen i Deres nuværende Stilling ved Holmen?

Suenson: I December 1847.

19. Formanden: Ansaae De Dem dengang ikke berettiget til at indstille Folk til Afskeed, naar De meente, at der var tilstrækkelig Grund dertil?

Suenson: Ja, men saa skulde det være saadanne Grunde, som maatte ansees for gyldige, naar Retten skulde komme til at undersøge dem; det skulde indstilles til Ministeriet og dette skulde decidere i Sagen.

20. Formanden: Men paa hvilke Grunde ansaae De Dem for berettiget til, at indstille en Mand til Afskeed uden Pension?

Suenson: Der maatte naturligviis være en høi Grad af Forsømmelighed eller Uorden, som de havde gjort dem skyldige i; hvis en Mand havde sat Absent, f. Ex. 8 Gange i eet Aar, saa blev han uden Videre indstillet til Afskeed, eller ogsaa tiltales han for Retten og straffes, og saa antager jeg, at man kan indstille ham til at afskediges, enten de 3 Aar ere omme eller ikke.

21. Formanden: Ja det kom da an paa, for hvad han var bleven straffet?

Suenson: Alene det, at han blev 8 Gange borte fra Holmen i eet Aar, vilde paadrage ham Straf for Retten.

22. Formanden: Men hvilken Forskjel er der indtraadt nu i den Henseende? Paa hvilke graverende Grunde vilde De nu anse Dem for berettiget til, at indstille en Mand til Afskeed?

Suenson: Man afskediger dem, naar man ikke er fornøiet med dem, uden Grunde; man siger blot, at man ikke er tilfreds med dem.

23. Formanden: Hvorledes gaaer dette til?

Suenson: Underofficererne og Mesteren give Melding, om

de ere fornøiede med Folkene, og arbeide disse ikke flinkt, paapasseligt og ordentligt, saa blive de uden Videre indstillede til Afskeed, uden at der angives nogen Slags Grunde derfor, saasnart deres Capitulationstid er ude.

24. Formanden: Det anvendes paa Alle, ogsaa paa de Ældre?

Suenson: Ikke paa Alle, ikke paa de Pensionsberettigede.

25. Formanden: Forholdet er altsaa med Hensyn til de ikke Pensionsberettigede, at saasnart 3 Aar ere gaaede, naar deres Capitulationstid er udløben efter den nye Organisation, saa anseer De Dem berettiget til at afskedige dem, som om de vare fuldkommen frie fra første Færd af?

Suenson: Ja:

26. Formanden: Men nu med Hensyn til de Pensionsberettigede?

Suenson: Ja, dem have vi ikke Tilladelse til at afskedige, thi de skulle have Pension, naar de afskediges; det er vistnok imidlertid et sjeldent Tilfælde, det er ikke indtruffet i min Tid, at jeg har villet afskedige en Pensionsberettiget paa Grund af uordentligt Forhold, thi det finder ikke Sted ved det ældre Mandskab. De ere vante til at gaae paa Holmen, og have Interesse for deres Arbeide.

27. Hage: De siger, at de ældre Folk, de pensionsberettigede, vise Interesse for deres Arbeide; men naar De nu fandt en Saadan, som ingen Interesse viiste, og som De havde Grund til at klage over som Arbeider, hvad vilde da skee?

Suenson: Saa vilde han blive indstillet til Afskeed, fordi han havde begaaet den og den Forseelse, eller ogsaa vilde han blive tiltalt for Retten.

28. Hage: Men det er ikke hændet i Deres Tid?

Suenson: Ja, det er muligt, at der har været et enkelt Tilfælde, men saa er Manden bleven tiltalt og straffet for Retten, og saa har der ikke været Tale om at afskedige ham.

29. Hage: Hele Antallet af de pensionsberettigede Arbeidere viser saamegen Interesse, som man kan forlange, og passer Arbeidet saa nøie, at der ikke er Anledning til at indstille Nogen til Afskeed?

Suenson: Afskeed paa Grund af Forsømmelighed, eller fordi en Mand ikke har gjort hvad man kunde vente af ham, kjender jeg ikke blandt det ældre Mandskab.

30. Hage: Men naar De nu er misfornøiet med en Mands Arbeide og Opførsel, og de 3 Aar ikke ere omme — det maa dog være hændet — skal han saa ogsaa indstilles, eller lader De ham blive de 3 Aar ud?

Suenson: Han indstilles til Afskeed, med Angivelse af Grunden, uagtet hans Capitulationstid ikke er udløben.

31. Hage: Skeer det ofte?

Suenson: Ja.

32. Hage: Hvor hyppigt i Løbet af eet Aar?

Suenson: Almindeligviis henimod Nytaarstid; jeg troer, at jeg har indstillet 3—4 iaar.

33. Hage: Men naar De ellers i Løbet af Aaret finder, at en Arbeider ikke gjør, hvad De kan vente af ham, lader De ham saa ogsaa vente til Nytaar?

Suenson: Ja, det kommer an paa, af hvad Grund. Er det for en mindre Forseelse, har man Ret til at sende ham hjem og tage Daglønnen fra ham; det er skeet flere Gange.

34. Hage: Men det maa være for grovere Forseelser, at man afskediger ham paa en anden Tid, end naar Aaret er omme?

Suenson: Ja, jeg troer ikke, at man kan gjøre det uden speciel Anledning; dersom det er en saadan Forseelse, hvorfor man mener, at Manden skal tiltales, bliver han straffet for Retten.

35. Hage: Men jeg sætter mig i Deres Sted som en privat Bygherre, vilde De saa heller ikke lade ham gaae og tage en anden; saa strengt gaaer det ikke til?

Suenson: Nei.

36. Formanden: Det er altsaa Deres Mening, at naar den nye Bestemmelse anvendte Capitulationen paa alle de Ældre, maatte det blive det Vanskeligste, at der vare Pensionsberettigede; thi jeg seer ikke, at det har Betydning for Andre end for dem.

Suensson: Nei, det har ingen Indflydelse paa dem, der have tjent mindre end i 20 Aar.

37. Formanden: Hvorvidt vil De nu, som Fortsættelse af hvad der allerede er skeet, hvilket dog ikke er kommet til fuld Gjennemførelse, anse det for hensigtsmæssigt, at man fremdeles forkortede Capitulationstiden, eller vilde De anse det for rettere, at man gik over til et andet System; at man aldeles forlod Capitulationssystemet og holdt sig til fuldkommen frie Contracter, som paa de private Værfter?

Suensson: I det Øieblik, Spørgsmaalet gjøres ikke med Hensyn til Andet, end Arbeiderne paa Værftet, vil jeg troe, at man med frie Arbeidere kom videre frem. Man havde friere Valg og kunde antage og afskedige efter Nødvendighed, hvilket med Hensyn til den ordinaire Drift kunde have sine Fordele. Man havde tidligere Frygt for at gaae til en kortere Antagelsestid. Med Hensyn til at ansætte Capitulationstiden til eet Aar eller $^1/_2$ Aar eller maanedsviis, som man ellers antager Folk af Tyendeklassen, var man bange for med den Masse af Haandværkere, som Værftet har, at de alle skulde sige op paa eengang, og at der, naar Løningerne vare faste og man ikke kunde forandre dem, kunde skee saadanne Tilfælde, især ved Dyrtid, at vi ikke kunde faae det fornødne Mandskab, eller at de i Krigstid Alle kunde sige op, og at Marinen saaledes kunde komme til at staae uden Haandværkere eller Folk. For at modarbeide den skadelige Virkning, det kunde have for Marinen i det Hele, gik man ud fra at tage 3 Aar, og man deelte det saaledes, at $^1/_3$ af Mandskabet var berettiget til at sige op hvert Aar, og at man kunde skifte $^1/_3$. Det var da det høieste Antal.

38. Formanden: Vi ville ikke indlade os paa, hvorledes man fandt det rigtigst at ordne Forholdet dengang. Spørgs-

maalet er, hvorledes De mener, at man nu maatte betragte Sagen. Mener De, at det vilde være at befrygte, hvis man gik over til friere Haandværkere uden Capitulationstid, at man vilde komme til at mangle Arbeidere?

Suenſon: I det Tilfælde, at Holmen fik en ſaadan Myndighed, ſom den aldrig har havt, til at antage Folk og lønne dem, ſom den fandt paſſende, mener jeg, at der Intet var iveien for at ſkaffe Folk; men kun under den Omſtændighed, at den fik frie Hænder, ſom enhver privat Mand har fri Haand over ſine Folk og kan byde høiere Betaling naar fornødent gjøres, tror jeg, at der ikke vil være Mangel paa Folk, og at man nok vil kunne ſkaffe dem tilveie. Som Forholdet hidtil har været, at man har været indſkrænket til beſtemte Lønninger og ikke har kunnet give mere, kommer man let i det Tilfælde, at Private byde mere og ſaaledes tage Folkene fra os.

39. Formanden: Det vil altſaa efter Deres Mening blive et Pengeſpørgsmaal?

Suenſon: Ja.

40. Formanden: Mener De, at, forudſat, at der gives Leilighed til at give ſamme Løn, ſom paa private Værkſteder, vil der ikke være Fare for, at man kommer til at ſavne Arbeidere?

Suenſon: Der er dog andre Forhold, ſom ville indvirke, ſom f. Ex. at vore Arbeidere nu ere frie for Værnepligt, Borgervæbningen og Brandvæſenet i Byen. Det vilde da ogſaa blive en væſentlig Ting, naar der blev frie Haandværkere, at den ene Autoritet ikke kunde tage dem fra den anden, naar der brød Krig ud.

41. Formanden: Ja, det kan da ikke være Tilfældet med Henſyn til Brandvæſenet og?

Suenſon: Nei, med Henſyn til Brandvæſenet ikke, men derimod med Henſyn til Borgervæbningen; hvis der blev befalet Exercits eller at de ſkulde møde under Vaaben ſom Borgere, kunde de ikke møde paa Værftet ſom Arbeidere, ſaa at det vilde give Forvirring.

42. Formanden: Tænkte De ogsaa herpaa, naar De meente, at der var forskjellige Forhold, som Lovgivningen maatte ordne?

Suenson: Ja, Værnepligten og den borgerlige Væbning. De Haandværkere, som ere paa Værftet, kunne jo ikke staae under forskjellige Autoriteter. Hvis Værftets Mandskab skulde underkastes forskjellige Autoriteter, som kunde commandere over Folkene, stode vi jo kun med dem, der bleve tilbage.

43. Formanden: Det hænger jo imidlertid sammen med Værnepligtens Ordning og det søværnepligtige Mandskabs Anvendelse gjennem Udskrivning til Fordeel for Marinen.

Suenson: Ja, men denne kan ikke være tjent med, at navnlig dens Haandværkere tages bort fra den til en anden Tjeneste, enten militair eller borgerlig, at man saa mulig kunde skaffe den andre Mænd, som ikke havde været paa Værftet og ikke kjendte det Mindste til Arbeidet der. Man kom i en stor Forlegenhed med saadanne frie Folk, og dernæst ogsaa med Hensyn til Opdragelsen; ethvert Værksted maa have sine Lærlinge, som maae opdrages, og som det er nu, kunne vi ikke opdrage frie Folk, da de ikke kunne blive Svende eller Mestere i Byen.

44. Formanden: Vil ikke dette Forhold i og for sig stille sig anderledes fra 1ste Januar 1862, og dernæst vil Forholdet ikke vende sig om, naar vi først tænke os en fri Ordning af Arbeidet ved Værftet. Vil saa ikke Værftet kunne faae Svende og maaskee ogsaa Mestere fra Byen, saa at der slet ikke vil blive Spørgsmaal om, hvorledes de, der ere blevne opdragne paa Holmen, kunne komme frem i Byen, hvorimod de, der ere opdragne i Byen, og have faaet almindeligt Stempel paa sig, ville kunne komme frem ved Holmen?

Suenson: Jeg gjorde opmærksom paa, at vi maae have Lærlinge, der maae kunne blive til Svende, men det kunne de ikke blive, naar de ikke gjøre Svendestykke i Byen og arbeide under Byens Mestres Tilsyn; altsaa i det Øieblik, vi skulle gjøre en Forandring, ville de Lærlinge, vi opdrage, komme til at staae i en meget uheldig Stilling.

45. Formanden: Men har De sat Dem ind i den nye Ordning, som indtræder den 1ste Januar 1862? Naar De bruger Mestere fra Byen, vil saa ikke ogsaa Forholdet ordne sig med Hensyn til Lærlinge? Det er ikke blot Holmens Lærlinge som de kan bruge, men de kan ogsaa faae fra Byen, da enhver Mester kan antage Lærlinge.

Suenson: Jeg skal kun gjøre opmærksom paa Overgangstiden. Naar Holmens Mestre ere Mestre i Byen, er det jo det Samme, men jeg tænker mig Overgangstiden fra det Ene til det Andet.

46. Formanden: Mener De altsaa, at det var ønskeligt, som den regelmæssige fremtidige Ordning, at man skulde have fuldkommen frie Contracter med de egentlige Haandværkere, eller vilde De foretrække omtrent den bestaaende Ordning muligt med en kortere Capitulationstid end den nuværende. Det næste Spørgsmaal er, hvis De mener, at den fuldkommen frie Ordning er den hensigtsmæssigste, om de da tilraader strax at gaae over dertil, eller om der derimellem skulde ligge en kortere Capitulationstid?

Suenson: Jeg troer, at det vilde være rigtigere at gjøre en Overgangsperiode med en kortere Capitulationstid, og jeg troer, at det vilde meget let indvirke forstyrrende, om Forholdet pludselig blev løst og det blev aldeles blandet sammen med Byens.

47. Formanden: I hvor lang en Tid vilde De saa anse den kortere Capitulationstid for hensigtsmæssig? Og naar De vil forkorte Capitulationstiden, vil De saa sætte den f. Ex. paa 1 Aar eller 6 Maaneder?

Suenson: Jeg troer ikke, at det vil gjøre saa megen Forskjel; man veed ikke, hvad Uro der er i Folk. Man maa tage Hensyn til, paa hvad Maade det gaaer med Værfter i andre Lande; jeg kjender ikke noget Værft, der ligger som Kjøbenhavns. Her er Orlogsværftet i Hovedstaden, medens ethvert andet Sted, hvor der er et Værft, er Værftet Byen, og det er egentligt talt Værftets Arbeidere, som udgjøre Byen. Paa et saadant Sted kan man meget let have frie Arbeidere, som ere Huuseiere i Byen.

De arbeide paa Værftet og ere, skjøndt de ere frie, dog aldeles bundne til Værftet; thi de kunne ikke sælge deres Huus og drage bort; de kunne kun faae Arbeide der. De ere saaledes nok paa en Maade frie, men ere dog bundne til Værftet. Her i Hovedstaden derimod, hvor Værftet kun udgjør en lille Deel af Fabrikerne, vil Forholdet vise sig forskjelligt. Jeg har megen Ængsteligheд for, at det vil virke forstyrrende, da man ikke forud kan vide den Virkning, det vil have. Den Erfaring vi have, er, at Byens Haandværkere ikke have den Stadighed og faste Villie, at de kunne møde hver Dag, uden at blive borte, til bestemt Klokkeslet, som Holmens Haandværkere, og det har ikke engang Byens Mestre; de vilde føle sig generede og utilfredse med at være paa Værftet, som vore Mestre, hele Dagen og ikke være frie til at gaae hjem, naar de have Lyst, og passe andre Forretninger omkring i Byen. Den Slags Baand, som hviler paa vore Folk, ere de Private ikke fornøiede med.

48. Formanden: Lad os opfatte Spørgsmaalet skarpere og lad os holde de to Ting ude fra hinanden, Overgangstilstanden med den kortere Capitulation og den fuldkomne Frihed. Naar vi tale om Overgangstiden med den kortere Capitulation, saa er der to Spørgsmaal at gjøre: hvor kort det er tilraadeligt at sætte Capitulationstiden, og hvilken Varighed De vilde anseе for den heldigste for den Mellemtid, hvori de vilde prøve den kortere Capitulationstid for at forberede den fuldstændige Løsning af alle Baand?

Suenson: Med Hensyn til den kortere Capitulationstid anseer jeg eet Aar for at være en passende Overgang, saaledes, at man overgik fra 3 Aar til eet. Man kunde ogsaa gjøre det saaledes, at Capitulationstiden udløb hver 6 Maaneder, saa at Halvdelen traadte fra paa een Tid og Halvdelen paa en anden Tid. Man kunde antage dem paa et Aar, hvilket finder Sted over hele Landet med ethvert Tjenestetyende. Hvor lang Tid Overgangen skulde vare, inden man gaaer over til det frie Arbeide, vil jeg nødig udtale mig om, fordi det for mig endnu staaer som

aldeles usikkert, hvorvidt det vil være fordeelagtigt for Værftet at have aldeles frie Arbeidere.

49. Formanden: Derfor stiller jeg det ogsaa betingelsesviis; dersom man besluttede at gaae over til et fuldkomment frit System, saa har De allerede foreløbigt antydet, at De antog det for hensigtsmæssigt, at der var en Overgangstid. Gaae vi altsaa ud fra den Forudsætning, som muligt ikke udtrykker Deres personlige Mening og som i alt Fald ikke tillægges Dem som Deres, hvor lang Tid vilde De saa tilraade for en saadan Overgangs Tilstand, og opstaaer ikke det Spørgsmaal, hvis man overhovedet kom ind paa et fuldkomment frit Arbeidssystem, om man ikke gjorde ligesaa ret i at bryde overvært strax og see Følgerne deraf, istedetfor saaledes at gaae stykkeviis frem?

Suenson: Der er ingen Ting iveien, naar man vil resikere Følgerne deraf.

50. Formanden: Med andre Ord, har De tænkt over den særlige og forskjellige Maade, hvorpaa det kan tænkes, at den langsomme og den bratte Overgang vilde virke paa Arbeiderbefolkningen?

Suenson: Jeg troer ikke, at det vilde gjøre Noget for de nuværende Folk; de vilde blive allesammen.

51. Formanden: Opgaven maatte vel være at indrette det saaledes, at man beholdt de Flinke og Dygtige, som man gjerne vilde have; troer De, at det stiller sig forskjelligt, enten man vælger den langsomme eller den bratte Overgang, naar man forøvrigt ordnede det paa en fornuftig og hensigtsmæssig Maade?

Suenson: Jeg troer ikke, at der er Noget iveien for at tage den bratte Overgang, men jeg antager, at Værftet saa maa have en ganske anden Myndighed til at bestride Udgifter og antage Folk, end det hidtil har havt.

52. Hage: De mener imidlertid, at alle de Folk, der finde sig tilfredse med de Vilkaar de nu have, vilde blive, uagtet man ikke fornyede deres Capitulation?

Suenson: Ja, jeg troer ikke, at det bliver nogen stor Afgang. Dengang, da Ministeriet gjorde Brud paa den gamle

Contract, blev det udtrykkeligt erklæret, at enhver Mand, som ikke ønskede at blive i Tjeneſten, kunde tage sin Afſked.

53. Formanden: Men paa hvilke Vilkaar, naar han ikke var penſionsberettiget?

Suenſon: Ja, naturligviis ikke paa andre, end at han kunde gaae.

54. Hage: De mener altſaa, at man forſaavidt uden Riſiko kunde lade være at fornye Capitulationerne?

Suenſon: Ja, de Folk, vi have nu, vilde vel blive.

55. Hage: Følgelig maatte man, naar en Mand døde, eller gik af med Penſion, søge at ſupplere det Antal, man kommer til at mangle, af de bedſte Folk, man kan finde.

Suenſon: Jeg tillod mig at gjøre opmærkſom paa nogle ganſke andre Forhold. Nu ſuppleres hele vort Mandſkab fra Lærlinge, og naar vi ikke tage Lærlinge, komme vi meget i Forlegenhed, thi saa ſkulle vi tage vorent Mandſkab til at udføre det Arbeide, ſom Lærlinge nu gjøre.

56. Hage: Men der vil jo ikke være Noget til Hinder for, at De tager Lærlinge efter det frie Syſtem.

Suenſon: Det er der Ingenting iveien for, at vi kunne gjøre. Med Henſyn til Skibsbyggerne her i Byen er Forholdet det, at man ſiger til en Dreng, at han gjerne kan gaae over og arbeide paa Pladſen, og ſaa give de ham 1 eller 2 Skilling om Timen, og naar de ikke ere fornøiede med ham, lade de ham gaae igjen. Derved faae de en heel Deel unge Mennesker ud paa Værftet, Nogle af dem gaae ſaa bort og Andre komme igjen. Der bliver en betydelig Fluctuation.

57. Hage: Jeg troede, at de vilde beholde de Dygtigſte og lade de Andre gaae?

Suenſon: Ja, de ere naturligviis ikke bundne. De kunne gaae, naar de have Lyſt, og naar vi have begyndt at tage os af dem.

58. Hage: Antager De ikke, at Statens Tjeneſte ſom faſt vil i de Folks Øine have Meget at betyde; troer De, at

nogle af Deres Folk for Øieblikket ville foretrække at gaae over i privat Tjeneste?

Suenſon: Der er i den Henſeende en meget ſtor Forſkjellighed; det er vanſkeligt at tale om, da der hos os er en Masſe forſkjellige Haandværksfag, og det, der gjælder for det ene, gjælder ikke for det andet. Det er f. Ex. Tilfældet, at en Skibsbygger kan jeg engagere for 1 Rigsdaler, medens de betale ham 8—9 Mark paa private Pladſer, og dog have de undertiden meget ondt ved at faae Folk.

59. Hage: Er det frie Folk?

Suenſon: Ja. Det kommer af Forholdene, thi paa de private Pladſer er en Mand, der bliver engageret til dagligt Arbeide, udſat for, naar han møder, at Meſteren ſiger til ham: Idag har jeg intet Arbeide, De maa gaae hjem igjen. Det er ikke Tilfældet paa Værftet; naar vi have antaget en Mand, ſkaffe vi ham Arbeide, og det gjør en ſaa betydelig Forſkjel for en Mand, at han veed, at han er ſikker paa Arbeide og paa Dagløn; han arbeider Mere. I det Øieblik, man tager en Svend, ſom arbeider i et Værkſted, er Forholdet ikke det ſamme.

60. Hage: Jeg troede, at hvad De der har anført, netop tydede paa, at det vilde være let for Holmen at faae frie Folk af den bedſte Slags for en mindre Priis end den, der gjælder paa andre Værfter.

61. Formanden: Vil ikke den Kjendsgjerning, De der fremhævede, bidrage til, at, derſom Holmen bød den ſamme Priis ſom andre Steder, vilde man være nogenlunde ſikker paa at beholde diſſe Folk, netop paa Grund af Arbeidets Stadighed?

Suenſon: Jeg vil gjerne troe, at naar det Hele er indført og organiſeret, vil det gaae; vi have paa Værftet havt en Masſe af Private; men der er mange Forhold, ſom der gribe ind. Een og Anden er bleven opdraget hos ſin Meſter paa et Værft, og naar denne har været fornøiet med ham, gaaer han ikke let bort fra denne Meſter. Naar altſaa Holmen ſkal recrutere ſig med private Folk, faaer den de daarligſte Folk, thi de bedſte holder Meſteren paa, naar han har opdraget dem, og det Samme vil

være Tilfældet med Værftet, saa at det vil beholde de bedste af de Folk, som det selv har opdraget, og saasnart det vil forøge sit Antal, vil det faae de daarligste Folk fra Byen.

62. Hage: Det forekommer mig at være det Modsatte af, hvad De nylig yttrede, at man netop ved Stadigheden i Arbeidet, som Folkene kunne vente, kunde faae bedre Folk, og i Almindelighed for billigere Priser. Naar Holmens Tjeneste organiseres paa samme Maade, som paa private Værfter, vil der jo i meget lang Tid ingen Mangel være paa overordnede Arbeidere, naar man beholder dem, man nu har, og for saavidt man vilde lade Mesteren betale de samme Priser, som i Byen, kan man udsøge de bedste. Forekommer det ikke Dem, at det maa være den nødvendige Følge af den hele Retning, som man antager vil komme ved Overgangen til frit Arbeide?

Suenson: Dersom Værftet vil gaae op til at give de samme Priser for private Skibsbyggere, som der gives i Byen, saa troer jeg ogsaa, at vi kunne faae af de bedste Folk, men hvis vi ville holde os til de Priser, vi give vore faste Folk, ville vi ikke faae af de bedste. Naar vi sige: Vi ville give den Priis for en ordentlig dygtig Skibsbygger, saa blive vistnok de flinke Folk ved de private Værfter, thi til dem siger vedkommende Mester, at de skulle faae Arbeide paa hans Værft. De staae under bedre Forhold end de simplere Folk.

63. Hage: Det er jo en Beregningssag, hvad Holmens Folk koste mod de private?

Suenson: Ja.

64. Lütken: Antager De ikke, at det vil være en god Prøve paa det nye System, at begynde det saasnart som muligt ved at antage friere Arbeidere uden at ansætte nye faste, og lade det gamle System vedblive i nogen Tid?

Suenson: Vi antage ikke nye faste Folk; de gaae op fra Lærling af; de skulle begynde med at være Lærlinge, og vi kunne ikke arbeide uden Lærlinge.

65. Lütken: Man maatte da antage Lærlinge fra Byen?

Suenson: Ja, det vilde vi helst.

66. Lütken: Ja, og saa gjøre dem til Karle?

Suenson: Ja, vi have antaget for fra Byen, men det er et Baand, der paahviler os, at vi skulle tage Lærlinge fra Nyboders Skole.

67. Formanden: Naar man nu bestemte at gaae over til et frit Arbeidssystem, uden en saadan Overgangstilstand gjennem en forkortet Capitulation, hvorledes mener De saa, at det kunde skee, uden at krænke Folkenes Ret, og paa den hensigtsmæssigste Maade for Tjenesten?

Suenson: Den simpleste Maade maatte være den, at vi fik ved Værftet den Ret, at de Lærlinge, vi opdrage, havde de samme Rettigheder som Byens, naar de bleve Svende hos os. Det maatte være det Første, thi ellers har den Dreng, der bliver antagen af Staten i Søetatens Tjeneste, ikke samme Ret som den, der bliver antaget af en privat Mester. Dernæst maatte der være aldeles frit Valg med Hensyn til vore Lærlinge, saa at vi maatte kunne tage dem, hvor vi vilde, og endelig maatte der skee en Forandring med vore Lærlingers Lønning, thi de ere efter min Formening lønnede for høit; de lønnes med Gage, Kost, Mundering og Huus; det vil sige, de søge Huus forsaavidt et saadant er ledigt.

68. Formanden: Ja, Huus faaer han dog vel ikke?

Suenson: Ja, hans Moder faaer det, men det er paa hans Navn det gaaer. Lærlingen rykker op, og saa kommer hele Suiten af sig selv.

69. Formanden: Men hvorledes vilde De behandle alle de ældre Folk? Hvorledes vil Forandringen kunne skee, uden at krænke de Ældres Ret?

Suenson: Ja, de have jo capituleret paa 3 Aar, og naar disse ere gaaede, maa man kunne sige dem op, og antage dem enten paa 1 Aar eller 6 Maaneder eller paa 1 Maaned eller paa 1 Dag, ligesom man vil.

70. Formanden: Altsaa maatte man vente, indtil Enhvers Capitulationstid var udløben?

Suenson: Ja, og saa er der de Pensionsberettigede.

71. Formanden: Hvilken Forskjel vil de gjøre mellem de Pensionsberettigede og de Ikke-Pensionsberettigede?

Suenson: De Pensionsberettigede anse vi os slet ikke berettigede til at sige op.

72. Formanden: Vil det volde nogen Vanskelighed, at man har disse forskjellige Classer af Arbeidere, thi der vil jo her være 3 forskjellige Classer? Naar man nu sagde, fra 1ste Januar 1862 f. Ex. skulde Forandringen indtræde, vilde man altsaa fra det Øieblik have 3 Classer, de Pensionsberettigede, de Ikke-Pensionsberettigede, hvis Capitulationstid ikke var udløben, og de Ikke-Pensionsberettigede, hvis Capitulationstid var udløben. Naar man altsaa, som der blev anført, vilde gaae over fra det ældre til det nyere System, vil der saa være nogen saadan stor Vanskelighed med Hensyn til de forskjellige Arter af Elementer?

Suenson: Det, der skeer for Øieblikket, vil være aldeles Intet, thi saaledes som Forholdet er nu, er det paa den Maade, at der slet ikke gjøres Noget. Enhver Mand, der nu er ansat paa 3 Aar og ikke vil blive i Tjenesten, skriver en Meddelelse om, at han vil gaae, naar hans Capitulationstid er udløben, saa at han altsaa kun i det Tilfælde, at der er kommen en saadan Meddelelse, gaaer bort. Dersom der ikke er kommen nogen saadan Meddelelse, mener man, at han bliver, og det Samme skeer fra Værftets Side, at man, naar man ikke vil af med en Mand og han vil blive, Intet siger. Der er kun Spørgsmaal om ganske enkelte Mænd ved Capitulationstidens Udløb, og i det Øieblik, at der kommer en Meddelelse om, at, naar de 3 Aar ere gaaede, maae vi ikke capitulere paa mere end 1 Aar, paa 6 Maaneder, paa 1 Maaned eller paa 8 Dage, hvilket jo er aldeles ligegyldigt, saa er Alting færdigt dermed; dersom der er Folk, som ikke ville blive, saa komme de og sige det; ville vi af med nogle Folk, da sige vi blot til dem, at de kunne gaae.

73. Formanden: Hvorlænge forud skal en Mand anmelde sig til Afgang?

Suenson: 6 Maaneder.

74. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigt, at der blev

tillagt de Folk, som arbeidede en vis Aarrække uafbrudt paa Holmen som frie Arbeidere, Adgang til Pension?

Suenson: Ja, det troer jeg vilde være en meget god Ting.

75. Hage: Naar det skeete, troer De saa ikke, at Folkene maatte være tilfredse dermed, og at Værftet vilde vinde det, at det havde friere Hænder til at beholde dem, eller lade dem gaae. Der maatte jo altid være det Billighedshensyn at tage, at man ikke paa lette Grunde skulde berøve en Mand hans Pension og lade ham gaae, men det forekommer mig, at det vilde være en stor Spore for Mandskabet til at arbeide flinkt. Mener De ikke, at det vilde være en Betryggelse for Holmen til at faae bedre Folk?

Suenson: Naar Folkene vare sikkre paa, at de, efter at have arbeidet som Karle i 20 Aar f. Ex. eller i 18 Aar, fik Pension, saa blev man bunden, ligesaavel som nu, saa at man ikke kunde give den Mand Afskeed, som havde tjent i 20 Aar, thi ved at afskedige ham kunde man ikke tage Pensionen fra ham; man kan altsaa ikke afskedige ham under nogen Betingelse, da han har Pension.

76. Formanden: Han kan altsaa kun afskediges med Pension?

Suenson: Ja.

77. Formanden: Gaaer det ikke i Almindelighed ind til Ministeriet, saa at kun Ministeriet afskediger en Mand, ligesom det ogsaa indrømmer ham Pension, eller er det ikke Ministeren, der gjør det?

Suenson: Nei, Ministeren pensionerer ikke; han bestemmer Mandens Afskedigelse og saa gaaer det til Invalidecommissionen.

78. Formanden: Afskediger Ministeriet, forinden det er afgjort, at Vedkommende faaer Pension?

Suenson: Vi have havt det Tilfælde, at Ministeriet har afskediget en Mand, der havde tjent i over 20 Aar. Han gik til Commissionen, men fik ikke Pension; saa gik han tilbage

og bad om at blive antaget i Tjeneſten paany; han er nu bleven affkrediget iaar med Penſion.

79. Formanden: Er altſaa ikke den Forudſætning rigtig, at Miniſteriet ikke affkrediger Nogen, før det veed, om han faaer Penſion eller ikke? Man kan fornuftigviis ikke gaae ud fra den Forudſætning, at en Mand bliver affkrediget og atter kommer ind igjen fordi han ikke faaer Penſion.

Suenſon: Jeg troer, at Miniſteriet først reſolverer, at en Mand ſkal have ſin Affked, og at dernæſt bliver Penſions-Schemaet udfyldt, hvilket gaaer til vedkommende Commisſion.

80. Formanden: Vilde det ikke være godt, at man ſørger for itide at vide, om Manden faaer Penſion; ſtaaer det ikke for Dem ſom aldeles klart, at en ſaadan Affkredigelſe maa betragtes anderledes, efterſom den er med Penſion eller ikke, ſaa at det falder underligt, at der ſkal reſolveres om Affked paa en Tid, hvor man ikke veed, om det Ene eller det Andet vil ſkee?

Suenſon: Ja jeg taler om Forretningsgangen ſom den nu er.

81. Formanden: Der er altſaa efter Deres Mening ingen Ulempe ved disſe 3 forſkjelligartede Claſſer?

Suenſon: Nei.

82. Formanden: Overgangen vil ſkee ganſke umærkeligt, hvorledes den nu end i Tidens Løb vil ſtille ſig?

Suenſon: Ja.

83. Formanden: Og der er ingen andre Punkter i Lovgivningen, der trængte til Aendring for at ſikkre Syſtemets practiſke Gjennemførelſe?

Suenſon: Der maa jo i enhver Henſeende ſørges for, at de Arbeidere, ſom ere ved Værftet, ikke af andre Autoriteter kunne commanderes bort derfra, thi det vilde være til ſtor Skade.

84. Formanden: De Udtryk, De brugte, paſſe viſt mindre godt, thi her er jo ikke Tale om i Ordets ſædvanlige Betydning at commandere Folkene bort ſom ved militair Tjeneſte. Det er mig ikke klart, om De mener, at den almindelige borgerlige Lovgivning ikke ſkal finde Anvendelſe paa de Folk, der blive

antagne som frie Arbeidere; det vil ikke kunne opstilles som en almindelig Regel; den Sag er mig uklar.

Suensson: Værftet kan paa ingen Maade være tjent med, naar der f. Ex. er sagt, at alle Borgere skulle møde paa Exerceerpladsen, at der saa ingen Folk kom paa Værftet.

85. Formanden: Hvorledes stiller det sig for de Private?

Suensson: Det veed jeg ikke, men Værftet her er et Orlogsværft og et Krigsværft, og man maa kunne gjøre en Calcule over, hvad Kræfter det har at disponere over; naar det skal have frie Arbeidere og Folkene kunne blive borte, ville vi staae der, og intet Arbeide faae gjort.

86. Formanden: Men naar vi gaae til Bunds i dette Forhold, er det afgjort, at der maa finde en Forhandling Sted mellem Marineministeren og en anden Minister, med andre Ord, at her er Spørgsmaal enten om en Undtagelse fra Lovgivningen, eller om et Forhold, der kan ordnes administrativt.

Suensson: Ja, jeg troer nok, at det kunde ordnes, men jeg maa gjøre opmærksom paa, at for at kunne faae nogen bestemt Formening om, hvorledes det kunde komme til at gaae her i Hovedstaden, maatte man sætte sig ind i Meget og være bekjendt med alle Forholdene, og det er jeg ikke i den Grad, at jeg kan udtale nogen bestemt Formening derom.

87. Formanden: Men er der flere Synspunkter end dem, De har nævnt, som De mener trænge til nærmere Overveielse?

Suensson: Jeg vil kun gjøre opmærksom paa, at det for Orlogsværftets Vedkommende er af stor Vigtighed, især under en Krigs- og Udrustningsperiode, at kunne skaffe sig en heel Deel Haandværkere, thi alle dem, som vi nu have, kunne vi stole paa, men i Tilfælde af, at det er frit, kunne vi ikke stole paa Folkene, især paa dem, der ere meget dygtige, og man maa desforuden see at skaffe sig en Masse Haandværkere for at drive Tingene frem med Kraft. Efter den Erfaring, vi havde i sidste Krig, kunde vi have faaet dem, men paa Grund af Lovgivningen og andre

Forhold fik vi dem ikke. Vi havde private Skibsbyggere paa Værftet, men de bleve commanderede bort fra Værftet og tagne bort fra os, skjøndt de vare Tømmermænd, satte til Matroser, hvortil de vare udskrevne, da de havde faret tilsøes.

88. Formanden: Hvilken Lovgivningsbestemmelse tænker De her vel nærmest paa?

Suenson: Den Bestemmelse i Udskrivningsloven, som siger, at de Folk, som Marinen har Brug for, kan den ikke bruge til Orlogsværftet, men skal sende dem bort med Skibene, og dernæst er der ved Værnepligtsloven paabudt, at de, som skulle være Soldater, blive tagne bort fra Marinen, og endelig er der ved private Haandværkere den Omstændighed, hvad vi ogsaa have oplevet navnlig med private Smede, at de uden Videre gik deres Vei. De sagde: „Vi ville have høiere Dagløn, ellers gaae vi", og saa gik de.

89. Formanden: Ja for saavidt man ikke giver dem høiere Dagløn?

Suenson: Ja, men det er dog en høist uheldig Stilling for et Orlogsværft.

90. Formanden: Hvorledes var De fornøiet med de Arbeidere, De havde fra Byen?

Suenson: Meget godt.

91. Formanden: De kunde faae saa mange De vilde?

Suenson: Det var i Reglen en Mængde Mandskab, der kom fra Provindserne, som arbeidede paa Holmen istedetfor at gaae tilsøes, da de vare udskrevne.

92. Formanden: Men uden at De regner dem med, kunde De saa faae saa mange flinke Folk, som De vilde have?

Suenson: Nei kun efterhaanden; det gik meget langsomt. Vi maatte skrabe dem sammen, efterhvad de kom hertil, og det er Concurrencen med Byen ved saadanne Leiligheder, som er temmelig vanskelig at komme igjennem, thi i saadanne Tilfælde maae Byens og Holmens Mestre byde hinanden over.

93. Hage: Hvorledes stillede Prisen sig dengang for frie Arbeidere i Sammenligning med Deres faste?

Suenson: Jeg satte en bestemt Priis, som jeg sagde var

det høieste, hvortil enhver Mester i de Forhold maatte gaae, naar det var de Dygtigste, vi kunde faae; og efterhaanden som de vare mindre dygtige, gik Betalingen ned pr. Dag. Jeg troer, at det Høieste vi gav, var 7 Mk. for en Svend.

94. Hage: Altsaa omtrent det Samme som Deres egen Priis er paa Holmen?

Suenson: Det er vanskeligt at sige, hvad vor egen Priis er paa Holmen, vore Folk komme ikke paa een Rigsdaler, naar man kun tager Hensyn til Manden alene, ikke til Mestere, Underofficerer og det overordnede Personale.

95. Hage: De troer, at der ingen Vanskelighed er ved at lade Deres egne Folk arbeide sammen med de frie, og De troer heller ikke, at der er nogen Besværlighed ved at afskaffe det nuværende System med Hensyn til Kost, Skolegang, Hospital, Mundering o. s. v.?

Suenson: Med Hensyn til Kost, Skolegang o. s. v. da er det en aldeles ligegyldig Sag, men det er ikke Tilfælde med Hensyn til Huus, hvilket nærmest har Interesse for Værftet. Naar Folkene slet ikke ere at faae fat paa og ere spredte rundtomkring, er der Ingen, der veed, om de ere syge eller døde, eller hvor man skal faae fat paa dem, og det er for et Orlogsværft en meget uheldig Stilling at være i.

96. Hage: Vilde De foretrække, naar det stod til Dem, at Folkene boede Holmen nærmere?

Suenson: Ja, saa nær som muligt.

97. Hage: Vilde De anse det for hensigtsmæssigt, naar Staten efterhaanden kunde realisere Nyboders Terrain, da at bygge Boliger i Nærheden af Værftet for et Antal Arbeidere, navnlig de bedste af dem, som de kunde gjøre Regning paa?

Suenson: Jeg troer næsten, at det vilde være nødvendigt for at Orlogsværftet kunde gaae. Der kommer undertiden om Aftenen Ordre om Ting, der skulle udføres, og naar vi ikke kunne faae fat paa Folkene, kunne vi ikke sætte de befalede Arbeider igang.

98. Hage: De vilde altsaa ikke have nogen Betænkelighed, naar der var saadanne Bopæle, som leiedes ud til Folkene for de Priser, man satte derpaa, og saa disse Folk vare frie?

Suenſon: Det Eneſte, der interesſerer Værftet, er, at Folkene ere i Nærheden og at man kan faae fat paa dem.

99. Formanden: Hvorvidt antager De, at Arbeiderne i Smedierne have den fornødne Dygtighed til at arbeide i fuldſtændigt med nye Maſkiner forſynede Værkſteder?

Suenſon: Jeg troer ikke, at der kan være Noget ivеien for, at vore Folk kunne benyttes ved de nye Værkſteder naar vi faae nye Maſkiner; de ere uøvede deri, men overhovedet flinke Folk. Det er vanſkeligt at faae godt Arbeide med daarligt Værktøi, men let at gjøre det med godt. Der kan maaſkee være Spørgsmaal om, at enkelte Mænd faae Leilighed til at gjøre ſig bekjendte med, hvorledes enkelte Stykker Værktøi bruges.

100. Formanden: Hvorvidt kunne Sjouere anvendes i Forening med Haandværkere i større Udſtrækning, end det nu er Tilfældet f. Ex. til Bolteſlagning?

Suenſon: Sjouere er et meget almindeligt Udtryk paa Holmen. Vi kunne gjerne kalde Bolteſlagere og andre Haandværkere Sjouere. Vi forſtaae derved enhver Mand, vi antage for Dagen, og det kan være baade Tømmermænd, Bolteſlagere, Murſvende, kort ſagt, alle mulige Profeſſioner.

101. Formanden: De lægger Forſkjellen netop i, at Manden er antagen paa en enkelt Dag, ikke i Beſkaffenheden af Arbeidet og ikke i Priſen?

Suenſon: Der er Variation i Sjouerpriſen ligeſom i Haandværkspriſen; der er Folk, antagne ſom Sjouere, der have 4—5 Mark om Dagen, og der er Haandværkere, ſom ogſaa kun have 4—5 Mark om Dagen.

102. Formanden: Det er altſaa ikke Beſkaffenheden af Arbeidet og ikke Priſen, de faae, ſom gjør Forſkjellen, men blot den Tid, hvorpaa Vedkommende er antagen?

Suenſon: Saaledes ſom det er paa Værftet for Øieblikket, kalde vi enhver Mand Sjouer, der er antagen dagviis. Jeg troer ikke, at der er noget Sted, idetmindſte ikke under mig, hvor vi kalde dem, der ere antagne dagviis, anderledes; derimod kalde vi dem Haandværkere, der ere antagne ugeviis.

103. Formanden: Naar De antager Haandværkere, er det altsaa paa 8 Dages Opsigelse?

Suenson: Ja, fra begge Sider.

104. Formanden: Naar De antager Sjouere eller Folk paa een Dag, saa kan det være Folk af forskjellig Art?

Suenson: Ja, det er ganske vist; der er ganske almindeligt Tilfældet, at der er Forskjel. Der har været Sjouere, som have gjort Bolteslagerarbeide; vi have Tømmermænd, som anvendes under Navn af Sjouere og gjøre Tømmerarbeide. Det er Folk, vi ikke ville antage paa længere Tid, men kun til enkelte specielle Arbeider, og som gaae under Navn af Sjouere.

105. Formanden: De mener, at naar De blandt dem finder Folk, der have Dygtighed til et vist Arbeide, bruger De dem dertil, istedetfor til det simplere og almindeligere Arbeide, hvortil Sjouere bruges?

Suenson: Ja.

106. Formanden: Vil det være fordeelagtigt, i videre Udstrækning at bruge Dagleiere til saadant Arbeide?

Suenson: Der er ikke Noget ieveien derfor, men det vil gjøre Forholdet endnu løsere. Skjøndt Sjouerne blive antagne kun for een Dag, er det dog omtrent de samme Folk, der komme; men det er jo aldeles usikkert, om de komme eller ikke, og Værftet staaer altsaa saaledes, at man om Morgenen ikke veed, om man har Folk til Arbeidet om Dagen, og det er jo dog uheldigt for et Orlogsværft ikke at vide, hvorvidt Folkene komme til Arbeide.

107. Formanden: Har det vist sig, at den Mulighed, at man kunde savne Sjouere, kan være tilstede i Virkeligheden?

Suenson: Ja, der har ofte været Mangel paa Sjouere paa Værftet.

108. Formanden: Har det været pludseligt paa een Dag, eller har det været under saadanne Forhold, at det var forklarligt, da der har været meget Arbeide i Byen? Har det været af tilsyneladende lunefulde Grunde, eller af Grunde, som man kunde forudsee og modvirke med Penge?

Suenson: Det ligger Noget ved Holmen og Noget hos Folkene.

Naar Holmen ikke regulerer sit Sjouerarbeide saaledes, at der antages et bestemt Antal Folk, naar de møde til at faae Arbeide, kan der blive Mangel. De Folk, der komme, maae være sikkre paa eller dog have Sandsynlighed for at blive antagne. Naar nu Holmen til visse Tider har indskrænket sit Sjouerantal til et lille Antal, og har brugt et saadant i nogen Tid, møder kun et lille Antal. I det Øieblik vi saa pludselig skulle bruge flere, kunne disse ikke faaes. Saaledes skeer det ogsaa, at naar Holmen skal bruge et bestemt Antal Folk, og der forefalder Arbeider paa et andet Sted, hvorved Folkene ere visse paa, at de kunne blive antagne, eller naar Folkene vide, at der er Arbeide for flere Dage paa et andet Sted, saa gaae de ikke til Holmen.

109. Formanden: Hvilken Klasse af Folk benyttes til at reise Stillads, Bukke, til at dokke, til at reise Spanter, indlægge Dæksbjelker og bringe svære Vægter ombord? Bruges dertil Skibsbyggere, Tømmermænd og Dagleiere i Forening?

Suenson: Saasnart det er et Arbeide, som fordrer Matrosdygtighed, bliver det udført ved Hjælp af de Folk, som vi have fast ansatte ved Værftet; saasnart det er et Arbeide, der kun udfordrer physisk Kraft og ingen Dygtighed, bruges dertil, hvad vi kalde Sjouere. Saaledes som det nu er, skeer Dokningen næsten udelukkende af Skibsbyggere, uagtet det er et blot physisk Arbeide at lukke Portene op, men da Skibsbyggerne ere i Nærheden, saa tager man dem, for ikke at kalde et nyt Sæt Folk til for en Times Arbeide. Arbeidet reguleres altid paa den Maade, som findes at være meest oeconomisk.

110. Formanden: Vilde det efter Deres Mening være hensigtsmæssigt, at de forskjellige Klasser af Haandværkere havde faste Sjouere eller Arbeidsmænd?

Suenson: Nei; thi naar de vare faste, havde de jo altid et bestemt Antal, som de bestandig vilde finde paa at give Arbeide, selv om saadant ikke var nødvendigt; naar det derimod er løse Folk, kan en Mester en Dag bruge 12, en anden 6, en tredie maaskee slet ingen.

111. Formanden: Bruges for Tiden regelmæssig de samme Sjouere til de samme Arbeiders Udførelse?

Suenson: Almindeligt, naar man er fornøiet med dem; det er en Underofficeer der udtager dem, man skal bruge, af den Masse, der møder om Morgenen. Jeg har ikke dermed at gjøre, det hører under Equipagen. Det er jo iøvrigt naturligt, at den Underofficeer, der har havt Folk under sig, med hvilke han har været fornøiet, søger at faae de samme igjen til samme Slags Arbeide, som han veed de engang kjende til.

112. Formanden: Anseer De den Betaling, Sjouerne faae, for passende?

Suenson: Der har ikke været Noget i Veien dermed, og den nærmer sig jo nogenlunde til en lav Dagløn for Haandværkerne; den varierer mellem 4 Mk. og 3 Mk. 8 Sk. Der er imidlertid saamange Brancher under Værftet, og jeg kan kun tale om dem, hvormed jeg har at gjøre, de faae 3 Mk. 8 Sk.; ved Tømmertransport og Skibsbyggeriet har de undertiden mere, nemlig 4 Mk.; en Enkelt, der bruges som Underofficeer eller Tilsynsmand for dem, har indtil 1 Rd.

113. Formanden: Hvormange Sjouere har De i Reglen?

Suenson: Det kan vel være en 80 Stykker.

114. Formanden: Hvormange af dem har i Gjennemsnit 3 Mk. 8 Sk.?

Suenson: Næsten Alle.

115. Formanden: Er det nu de bedste Arbeidere fra Byen, der søges, naar Private antages til at arbeide paa Værftet?

Suenson: Vi gaae ud fra, som jeg før tillod mig at bemærke, at det næsten ikke er muligt, ialtfald meget vanskeligt at faae de bedste Private, fordi de blive hos den Mester, der har opdraget dem, saalænge han er fornøiet med dem; han beholder dem almindelig i en Række Aar.

116. Formanden: Troer De, naar man nu eller senere fik private Arbeidere, at man, ved at give en høiere Løn, i Virkeligheden vilde faae Arbeidet billigere, at der vilde blive ydet

saameget mere Arbeide, at det høiere betalte Arbeide dog til syvende og sidst vilde være det billigste?

Suensson: Jeg troer ikke, det vilde hjælpe Noget at give en høiere Løn for Dagarbeide; skulde man give en høiere Løn, maatte det være for præsteret Arbeide og for Akkordarbeide. For Resten ere Arbeiderne nu meget fornuftige Mennesker, som godt vide, hvad de indlade sig paa; der er andre Forhold, der have absolut større Indflydelse end Lønningen, og navnlig det Forhold, at i det Øieblik de vide, at de kunne have stadigt Arbeide især om Vinteren, arbeide de hellere for 1 Rd. om Sommeren, naar de kunne have det samme om Vinteren, end for 8 Mk. om Sommeren, naar de skulle ligge ledige om Vinteren; det, hvorpaa det navnlig kommer an, er, hvorvidt man regulerer Arbeidet saaledes, at de kunne beholde det Aaret rundt.

117. Formanden: Saa fornuftige ere Folk efter Deres Mening i Almindelighed, at de lægge afgjørende Vægt derpaa? (Suenson: Ja!) Men vil det saa ikke være et Moment for, at Værftet lettere kan vove en saadan Forandring i det hele Arbeidssystem?

Suenson: Jeg troer slet ikke, der er Noget i Veien derfor, i det Øieblik man vil vove Pengene.

118. Formanden: Har De havt Leilighed til at sammenligne den Betaling, de faae, der arbeide paa private Værfter, med den hele Maade, hvorpaa de Folk ere stillede, som høre til det Kgl. Værft?

Suenson: Det er jo meget vanskeligt at gaae ind paa de enkelte Ting ved private Fabriker; men jeg troer nok, jeg tør sige, at en dygtig Arbeider ved Værftet har mindre end en dygtig Arbeider hos Private.

119. Formanden: Støtter dette Resultat sig paa en omhyggelig Sammenligning af alle Enkeltheder, eller er det mere et Skjøn?

Suenson: Det maa jo være et Skjøn, forsaavidt jeg ikke kjender de enkelte Værksteders eller Fabrikers Lønning; jeg taler

paa engang om de mange forskjellige, og kan derfor kun tage et Gjennemsnit af hvad der gives i Byen med det, der gives paa Holmen.

120. Formanden: Men det er Dem dog bekjendt, hvad der paa private Værfter betales de forskjellige Arter Haandværkere, og paa den anden Side, hvad Marinen betaler; har De i det Hele ingen Leilighed havt til at opgjøre de forskjellige Factorer i Beregningen meget nøiagtig? Det Resultat hvortil De kom, var det bygget paa speciellere Undersøgelser eller paa et omtrentligt Skjøn?

Suenson: Det er efter min Formening aldeles klart, at, naar vi tage Alt hvad en Haandværker koster Marinen, og hvad den private Mand giver for de bedste Haandværkere, giver den private Mand mere.

121. Formanden: Tør De saaledes heelt igjennem sammenligne Holmens Folk med de bedst lønnede Private, og tager De det Moment i Betragtning, som ligger i Rimeligheden af hele Aaret igjennem at have Arbeide, og den Usikkerhed, der maaskee i saa Henseende kan være paa de private Værfter, naar Spørgsmaalet ikke netop er om de bedste?

Suenson: Jeg sammenligner ikke andet end Holmens bedste Folk med de bedste private, og Holmens mindre lønnede, med de mindre lønnede private.

122. Formanden: De anstiller altsaa Sammenligningen heelt igjennem? (Suenson: Ja.) Og saa er det Deres Mening, at der betales noget mindre for Holmens end for tilsvarende, meer eller mindre godt lønnede private Folk? (Suenson: Ja.) Og det hele Aaret igjennem? (Suenson: Ja.) Saaledes at det ikke blot er om Sommeren? (Suenson: Nei.) Med andre Ord: De troer, at naar man gik over til et andet System, vilde det blive bekosteligere? (Suenson: Ja.) I det mindste hvad Pengeudgiften angaaer? (Suenson: Ja!) Et andet Spørgsmaal er, om der ikke derved vilde opnaaes et større Arbeidsudbytte, thi saa blev det jo lige? (Suenson: Ja.)

123. Formanden: Efter hvilke Regler skeer Oprykningen fra de lavere til de høiere Klasser navnlig for Skibsbyggerne?

Suenson: Efter de Regler som ere givne, at der ikke maa være mere end et vist Antal Folk lønnede i hver af de 4 Klasser, der benævnes 1ste, 2den, 3die og 4de, og af hvilke 4de er den Laveste. Oprykningen i 4de Klasse skeer efter aflagt Prøve paa Dygtighed, og efter en Erklæring fra Mesteren om, at Vedkommende er prøvet og fundet dygtig til at være Karl, hvilket er en fælles Benævnelse for de forskjellige Haandværkere, naar de ophøre at være Lærlinge, altsaa det samme som at være Svend.

124. Formanden: Er det Skik og Brug, at Mesteren lader Lærlingen specielt gjøre en Prøve, Svendestykke, forsaavidt han har opført sig godt?

Suenson: Ved flere Fag bliver der gjort Svendestykker; i Smedien f. Ex. en stor Hage, ved Skibsbyggeriet hugge de et krumt Tømmer til, og der bliver seet paa, at de selv derved have taget Bestik; i Snedkerværkstedet gjøre de deres Høvlebænk.

125. Formanden: Hvorlænge staaer i Reglen en saadan Dreng i Arbeide?

Suenson: De blive sieldent Svend før efter 4 Aars Forløb.

126. Formanden: Og de begynde vel i en Alder af 15 Aar?

Suenson: Ja, og ere en 19—20 Aar, naar de komme i nederste Klasse.

127. Formanden: Efter hvilke Regler skeer Oprykningen til de høiere Klasser?

Suenson: Paa den Maade, at de Skibsbyggere, der ere i de to laveste Klasser 4de og 3die, og som i Reglen arbeide som Underkammerader .....

128. Formanden: Hvad vil det sige?

Suenson: Det vil sige, at ved ethvert Skibsbyggerarbeide arbeide altid to sammen, der kaldes Kammerader, hvoraf den ene hedder Over- og den anden Underkammerad. Der maa altid være To om at hugge et Træ og ved alt Andet, der fore-

falder, ligeledes, ikke alene ved større Arbeider, men selv ved mindre maa den Ene have Hjælp af en Anden, selv om det blot er at slaae en Linie, maa der være To. De, der ere i 1ste og 2den Klasse, kaldes Overkammerader, de i 3die og 4de Underkammerader, saaledes at der altid arbeider To sammen af en høiere og lavere Klasse. Naar det nu arriverer, at der er endeel Lærlinge, eller nogle Ældre der ikke kunne arbeide som Overkammerader, komme undertiden Nogle af 3die og 4de Klasse til at arbeide som Overkammerader, og man seer da, om de ere dygtige og kunne forestaae et Arbeide, hvorpaa de da, naar der bliver Pladser ledige i den høiere Klasse, rykke op i dem.

129. Formanden: Hvis jeg forstaaer Dem ret, er Forskjellen mellem 3die og 4de, 2den og 1ste Klasse kun en ydre?

Suenson: Fjerde Klasse indeholder Folkene i de første 5—6 Aar fra de have været Lærlinge; det er altsaa yngre Mænd, som trænge til Noget at uddanne sig, inden de komme paa fuld Lønning; de skulle ogsaa paa en Maade i den Tid ved deres Arbeide betale lidt tilbage af den høie Lønning, de have havt i Lærlingsaarene, derved at Staten i den Tid har opdraget, oplært, født og klædt dem.

130. Formanden: I disse 6 Aar ville altsaa Lærlingerne komme til at tjene i laveste Klasse; thi de ville vel ikke let rykke hurtigere op?

Suenson: Undertiden efter 5 Aars Forløb, men der er ogsaa Folk, der have staaet 10 Aar i denne Klasse.

131. Formanden: Men naar en Mand kommer i 3die Klasse, er der ingen Forskjel mellem hans Arbeide der og i 4de Klasse?

Suenson: Mandens Evner ere mere udviklede, Arbeidet er det samme.

132. Formanden: Naar vi altsaa see bort fra de oeconomiske Hensyn, hviler Inddelingen i Grunden paa et Totals- og ikke paa et Fiirtalssystem.

Suenson: Det er dog Tilfældet overalt, at denne Overgang fra at arbeide som Lærling til at arbeide som Svend ikke

skeer pludselig; saavidt jeg veed, er der i det Mindste Ingen, der pludselig gaaer over fra at være Lærling til at sættes paa fuld Løn som Svend.

133. Formanden: Men der er jo 4 Classer?

Suenson: Ja, men jeg skal gjøre opmærksom paa, at Forskjellen mellem dem er meget ubetydelig; egentlig talt bruges de kun, for under vore Forhold at have Noget til at belønne og straffe med; Forskjellen mellem 3die, 2den og 1ste Classe er kun 4 ß. om Dagen; mellem 3die og 4de derimod 8 ß. Hele Tingen med disse Classer er saaledes kun, at Folkene skulle have lidt at stræbe efter og anstrænge sig for, og at man kan gjøre Valget mellem dem, der skulle sættes op, og dem, der ikke fortjene det.

134. Formanden: Efter hvilke Regler skeer nu Oprykningen fra den ene til den anden Classe?

Suenson: Ligefrem efter Alder; det vil sige, i det Øieblik der er Spørgsmaal om Oprykning, spørger man, hvem ere de ældste Folk, og hvem er igjen af dem de dygtigste, og de sidste tager man da, forsaavidt man ellers er tilfreds med dem.

135. Formanden: I Reglen er altsaa Anciennieteten bindende?

Suenson: Der skeer Overspring i Classerne ved flere Leiligheder, men man tager først Hensyn til de Ældre, naar de ere de dygtigste.

136. Formanden: De skulle være kjendelig ringere end de Yngre, for at overspringes?

Suenson: Jeg kan ikke sige, hvorvidt Grændsen gaaer, det hører jo til Detaillen af Arbeidet; men i Reglen ere de af større Dygtighed gaaede frem for de mindre Dygtige, og kun naar de ere lige dygtige, gjør Alderen Udslaget.

137. Formanden: Vilde det ikke være korrektere at angive det saaledes, at naar den Yngre er i høi Grad dygtigere end den Ældre, rykker han op foran ham?

Suenson: Jeg kan ikke gaae ind derpaa, da det er noget

vanskeligt for mig; men hvad der holdes over og hvorom der er givet Mesteren Ordre, det er, at de først skulle tage Hensyn til Dygtighed og derpaa til Alderen. Dygtigheden skal være det overveiende.

138. Formanden: Fabrikdirecteuren vil vel ikke let kunne afvige fra Mesterens Indstilling?

Suenson: Nei ikke undtagen Folkene komme og sige, at der er gjort Uret ved Mesterens Indstilling. Det skeer jevnlig, og Sagen bliver da undersøgt; man spørger da Underofficeren, under hvem de have arbeidet, og saasnart man maa erkjende, at en Mand er dygtigere end en Anden, gaaer den Dygtigere forud.

139. Formanden: Det er nu, naar en Ældre bliver forbigaaet; hænder det ogsaa, at en Dygtigere klager over, at en mindre dygtig er gaaet fremfor ham?

Suenson: Det er jo menneskelige Forhold; men det er Noget, der ikke ofte skeer. Der er et meget smukt Forhold mellem disse Folk; jeg har havt det Tilfælde, at en Mand, der skulde avancere op, er kommen til mig og har bedet om, at en anden Mand maatte rykke op, da han havde Kone og Børn; en Anden er kommen til mig og har bedet om, at han maatte blive sat ned i en lavere Classe istedetfor en Anden, fordi denne trængte meer til den høiere Løn end han.

140. Formanden: Betragter Ingen det som en Krænkelse, naar han ikke kommer op?

Suenson: Jo, naar han bliver sprungen forbi, betragtes det som en Krænkelse; det er det allervanskeligste Forhold, at der kan være Flere, der ere komne ind i Classen i det samme Aar, og naar nu En af dem skal op, synes de Andre, der blive staaende, at det er en Krænkelse.

141. Formanden: Troer De, at der, hele Classe-Inddelingen fastholdt, kunde opnaaes mere, hvis Dueligheds-Hensynet blev det ene gjældende, saa at Alderen ikke havde Noget at gjøre; at det altsaa kunde være hensigtsmæssigt at tilstæde

Dueligheden en ſtørre Indflydelſe, ſaa at der kunde ſpringes Claſſer over?

Suenſon: Det ſkeer jo, at der ſpringes Claſſer over.

142. Formanden: Er det nogenſinde hændet?

Suenſon: Jeg erindrer i det Mindſte et Tilfælde, at En er gaaet ind fra 2den Claſſe og bleven Underofficeer; at Nogen fra 3die Claſſe er kommen i 1ſte troer jeg imidlertid ikke.

143. Formanden: Troer De, at der vilde vindes noget Væſentligt ved at udtale, at Dueligheden ſkulde være det Eneſte, der kom i Betragtning ved Oprykningen?

Suenſon: Det er viſtnok et rigtigt Princip, ſom der ogſaa er holdt over; men jeg troer ikke, det hjælper, at udtale det, eller at man derved vil komme videre end nu. Det gaaer der ſom overalt, naar Lærlingen efter nogle Aar ſkulde ſpringe den Mand forbi, der havde opdraget ham og gjort ham til en dygtig Mand, vilde han ikke ſelv føle ſig fornøiet dermed; der er ſom ſagt, et meget peent Forhold mellem dem; men i det Øieblik vi kom til frie Arbeidere, vilde jo hele dette Spørgsmaal falde bort.

144. Formanden: Troer De ikke, at man, naar Claſſer overſpringes, i Grunden opløſer hele Claſſe-Syſtemet?

Suenſon: Jeg maa ſige, at jeg betragter hele Claſſe-Syſtemet paa en, om man vil, mere almindelig Maade. Jeg betragter de 4 Claſſer kun ſom en Maade at lønne Folkene paa; De, der ſtaae i 4de Claſſe, betale af paa det, ſom de have faaet formeget i Lærlingsaarene; de i 3die og 2den Claſſe anſeer jeg ſom de dygtigſte Folk, men ſom paa Grund af deres Ungdom, om man vil, ikke faae Lønning i Forhold dertil, i det de i den Tid, de ſtaae i disſe Claſſer, lægge Penge til Side, ſom de først faae ſenere, naar de komme i 1ſte Claſſe, hvor de trænge meeſt dertil, idet deres Familie da tager til og de have de ſtørſte Udgifter; naar de have ſtaaet en Tid i 1ſte Claſſe, begynde de at gaae nedad, men de kunne da taale det, thi ſaa ere deres Børn voxne og deres Udgifter færre. Den Maade at lønne Folk paa, anſeer jeg abſolut for at være den bedſte.

145. Formanden: Efter hvad De før ſagde, vil 25 Aars

Alderen være den Tid, da de Flinkeste komme i 3die Classe; hvorlænge blive de i Gjennemsnit der?

Suenson: Det er forskjelligt paa de forskjellige Steder. Der er i de senere Aar megen Forskjel; Classerne ere nu anderledes end før den sidste Organisation, og det er kun de sidste Aars Erfaring, vi nu have.

146. Formanden: Hvori bestaaer væsentligt Forskjellen?

Suenson: Før var 4de Classe betydeligt større end de øvrige, nu ere alle 4 ligestore. Det er f. Ex. i dette Øieblik Tilfældet hos en Skibsbyggermester, der har 120 Mand, at der er Folk, der have været 25 Aar Karle, inden de ere komne i 1ste Classe, fordi han har saamange ældre Folk.

147. Formanden: Er det nogenlunde ligelig fordeelt?

Suenson: Ja. Hos den nævnte Mester er der nu kommet et uheldigt Forhold tilstede; undertiden har Styrken været forøget og undertiden formindsket, men det er ikke skeet gradeviis; man har paa engang faaet en Mængde Mennesker af samme Alder i en Afdeling, og de komme saa ingen Vei, naar Mesteren har lutter gamle Folk i samme Afdeling; det er nemlig saaledes, at, naar en Mand er kommen til en Mester, ønsker han helst at blive ved det Arbeide, han engang er sat til.

148. Formanden: Skeer Oprykningen da afdelingsviis og ikke over det Hele?

Suenson: Hver Mesters Folk avancere for sig; Mesteren med sine Underofficerer taler kun om sine Folk, som ere de samme fra de komme til ham og til de forlade Tjenesten.

149. Hage: Vilde det ikke være rigtigere, at betale Lærlingerne mindre og 4de Classe mere? (Suenson Jo.)

150. Formanden: Ved det Resultat, De kom til mellem Holmens og private Folk, tog De da ogsaa Hensyn til, hvad der anvendes paa Lærlinge?

Suenson: Ja, thi i andre Professioner blive Lærlingen ogsaa født og klædt i det Huus, hvor han er Lærling, og det er

altſaa vanſkeligt at ſige, hvad Enhver har, men man maa udregne det efter et omtrentligt Skjøn.

151. Formanden: Naar overhovedet Claſſe-Syſtemet faſtholdes, finder De det da ikke henſigtsmæsſigt, om der ſkete den Forandring, De ſidſt antydede, at Lærlingerne fik noget mindre, og 4de Claſſe noget mere? (Suenſon Jo!) Men i det Hele finder De den ſidſte Organiſation henſigtsmæsſig?

Suenſon: Det Eneſte jeg veed, der er Misnøie med, og man beſværer ſig over, er denne Gaaen ned fra første til en lavere Claſſe.

152. Formanden: Vil De noget nærmere forklare, hvorledes det ſkeer?

Suenſon: Saafnart Manden ikke anſees dygtig til at beſtride det Arbeide, ſom maa fordres af ham i 1ſte Claſſe; fordi han bliver gammel, og begynder at blive ſvagelig, ſaa at han ikke kan arbeide, ſom man maa forlange, ſaa gjør dette, at man finder, at han ikke bør have fuld Lønning, og at der er andre Folk, der bør komme op og faae en høiere Løn. For nu at bringe det tilveie, lader man ham gaae ned i en lavere Claſſe. Det ſkeer ogſaa paa mange andre Steder i Byen, at ældre Arbeidere, naar de tage af i Arbeidsdygtighed, faae en mindre Dagløn.

153. Formanden: I hvilken Alders Periode indtræder det i Gjennemſnit?

Suenſon: Det er meget forſkjelligt. Vi have Folk, der have ſtaaet i 1ſte Claſſe til deres 70de Aar; vi have Folk, der ere gaaede ned i deres 50de Aar, ja endog tidligere. Der er i ſaa Henſeende megen Forſkjel, deels holde Folk ſig i deres Legemskræfter forſkjelligt, deels indvirker deres Opførſel ogſaa meget derpaa.

154. Formanden: Naar det bliver nødvendigt at ſætte en Mand ned, kan han ſaa gaae ned til 3die Claſſe?

Suenſon: Ja til 4de.

155. Formanden: Oprykning og Nedgang ſkeer kun engang om Aaret efter foregaaende Indſtilling af Meſteren og Reſolution af Fabrikdirecteuren?

Suenſon: Chefen for Orlogsværftet kan nu afgjøre det; tidligere maatte det ſkee af Miniſteren.

156. Formanden: Finder der nogen Prøve eller Examen Sted uden ved Overgangen fra Lærling til Karl?

Suenſon: Ikke for Haandværkerne.

157. Formanden: Det er altſaa kun Vedkommendes Dygtighed, der kommer i Betragtning?

Suenſon: Ja. Med Hensyn til et Spørgsmaal før, vil jeg dog gjøre den Bemærkning, at det Sted, hvor der ſkeer ſtore og voldſomme Overgange, er i Smedien; jeg vil ikke ſige, at de ſpringe Claſſer over, men der er Folk, der ere løbne hurtigt i Veiret, medens gamle Smede ere blevne ſtaaende. Der er ſtor Forſkjel med Hensyn til disſe Arbeidere, hvilket ligger i denne Profeſſion, da den ikke er en ſaadan, at Folk i Almindelighed uden Videre kunne ſiges, at kunne lære den; der hører Talent og Øie til at blive Smed, og der er Folk der aldrig blive det. Foruden Kræfter hører der Haandlag og Øie dertil, og de ſidſte tvende Egenſkaber ſpille der en Hovedrolle. Det ſamme er ikke Tilfældet i den Grad ved Skibsbyggeriet.

158. Formanden: Hvilke Regler følges ved Forfremmelſen af Meſtre?

Suenſon: Med enkelte Undtagelſer ere de opdragne ved Skibsbygningsſkolen eller have tidligere været Underofficerer.

159. Formanden: Hvilke Regler følges ved Antagelſen af Underofficerer?

Suenſon: Man gaaer ligefrem efter det Praktiſke. De bliver kun Spørgsmaal om den Mand, ſom man troer efter hele det Kjendſkab, man har til hans Arbeidsdygtighed, Opførſel, hans Maade at omgaaes Folkene paa, kan være bedſt ſkikket til at udtages til Underofficeer.

160. Formanden: Der er altſaa ingen Prøve foreſkreven? (Suenſon: Nei.) Det ſkeer efter Indſtilling af Meſteren og gaaer til Fabrikdirecteuren?

Suenſon: Ja, og Chefen for Orlogsværftet udnævner ham.

161. Formanden: Hvem udnævner Meſteren?

Suenſon: Meſtrene og Meſterſvendene udnævnes af Kongen; de ere Embedsmænd.

162. Formanden: Hvormange Meſterſvende har De?

Suenſon: Der er 3 Skibsbygmeſtre, hvoraf den ene har to og de to een, der er 3 ved Smedien, altſaa i det Hele 7 Meſterſvende der ere kongelig udnævnte. Der er tre, ſom ſtaae lige med Meſterſvendene, dog at de ikke ere Embedsmænd, nemlig Fabrikſkriveren, Tømmerinſpecteurens Aſſiſtent og en Conſtructionsaſſiſtent, de ſtaae mellem begge, forſaavidt de, hvis jeg huſker ret, ere kongelig udnævnte men ikke have Adgang til Penſion.

163. Formanden: Med Hensyn til Meſterſvendenes og Meſtrenes Udnævnelſe er der ingen Prøve foreſkreven ſom abſolut Betingelſe? (Suenſon: Nei.)

164. Formanden: Kan det for Tiden ſiges at være et Syſtem, at Ingen kan blive Meſter uden at være gaaet Holmen igjennem, eller kan Enhver indſtilles, hvorfra han ſaa kommer, naar han findes meeſt qvalificeret dertil?

Suenſon: Meſteren kan tages, hvorfra det ſkal være. Vi have havt flere fra Byen.

165. Formanden: Der har været en i den ſenere Tid, men var det ikke ganſke extraordinairt?

Suenſon: Vi have havt en gammel Seilmagermeſter fra Byen, Berg, der lever endnu, og en Snedkermeſter Hanſen.

166. Formanden: Hvad var Grunden dertil?

Suenſon: Man havde ingen dygtige ved Værftet, og ſaa ſøger man dem jo, hvorfra man kan faae dem.

167. Formanden: Men naar man har dygtige ved Værftet, vil man ikke falde paa at ſøge dem i Byen?

Suenſon: Det vil jeg ikke ſige; men der er Meſtre ved Værftet, ſom man veed, man ikke kan faae udenfor det, det er f. Ex. Tilfældet med Grovſmedmeſteren; der exiſterer ikke noget Værkſted, det ſkulde da være i den allerſeneſte Tid, ſom kan gjøre det Arbeide, Holmen gjør; de præſtere ikke ſaadanne Arbeider i hele Landet, og de, der forefalde, komme til Holmen.

168. Formanden: Men en Skibsbygmeſter?

Suenſon: Der er jo heller ikke Nogen udenfor Holmen, der har Kjendſkab til Bygningen af Krigsſkibe eller lignende ſvære Arbeider.

169. Formanden: Mener De da, at det vil have overordentlig Vanſkelighed for en udmærket begavet Mand, der ikke havde gaaet Holmen igjennem, at tilegne ſig den fornødne Færdighed?

Suenſon: Enhver vil vel nok kunne tilegne ſig denne Færdighed; men han maatte da gaae paa Holmen, for at kunne udføre det, ſom der fordres.

170. Formanden: Men Spørgsmaalet er, om det ikke vilde være heldigt her at have Opmærkſomheden henvendt paa Andre udenfor, og ikke at anſee ſig bunden, om ikke i Theorien ſaa dog i Virkeligheden, til dem, der ere ſaa at ſige fødte dertil?

Suenſon: De ere ikke paa nogen Maade fødte dertil. Jeg maa gjøre opmærkſom paa, at jeg troer, at Holmen næſten kan ſiges at opdrage Skibsbyggere ikke blot for Landet men ogſaa for Udlandet. Det er paa Værftet, at denne Opdragelſe ſkeer, ved at Folk komme derind og gaae og ſee paa Arbeidet, og det kan vel være, at Private, ved at gaae denne Vei, ved at arbeide inde paa Værftet, kunne rykke op til at blive Meſtre; der er i det Mindſte ikke Noget iveien derfor. Forøvrigt er der en Skole, ſom egentlig opdrager Meſtre, nemlig Skibsbygningsſkolen, der er paa Værftet, og det ikke alene Skibsbygmeſtre men Meſtre i alle Profeſſioner. Det er et Curſus, der gaaer ud paa Mathematik og Tegning; de faae ogſaa Adgang til Kunſtacademiet, for at udvikle ſig i den Retning.

171. Formanden: Paa hvormange Aar er Underviisningen beregnet?

Suenſon: Det har været 6, i de ſenere Aar er det gaaet ned til 4—5; det er gaaet noget hurtigere.

172. Formanden: Hvormange Claſſer er der?

Suenſon: Der er kun 2, og Underviisningen gives hele Aaret, baade Sommer og Vinter. De arbeide praktiſk 2 Dage

om Ugen, medens de de andre have Information i Skolen. Praxis gaaer beſtandig ved Siden af Underviisningen, ſom meddeles dem 24 Timer om Ugen, i 4 Dage, 6 Timer hver Dag.

173. Formanden: Hvorofte finder der Prøve Sted?

Suenſon: Der er en Abgangseramen ved Optagelſen i Skolen, en Overgangseramen fra den ene Claſſe til den anden og endelig en Afgangseramen.

174. Formanden: Hvormange Lærere er der?

Suenſon: To, Conſtructeur Hanſen i Mathematik og Conſtructionsaſſiſtent Alſtrup i Tegning.

175. Formanden: Hvormange kan der være i Skolen?

Suenſon: Vi have havt 12; der ſkulde egentlig kun være 8, 4 i hver Claſſe. Vi havde været længere fremme, derſom ikke Maſkinvæſenet var kommet og havde taget endeel bort. To Lærlinge, ſom gik i denne Skole, ere gaaede over til Maſkinværkſtedet.

176. Formanden: Betale Eleverne Noget?

Suenſon: Nei, Underviisningen meddeles frit.

177. Formanden: Hvem antager dem?

Suenſon: Naar der bliver en Afdeling vakant, ſkrives der til alle Holmens Meſtre, at alle de Lærlinge, ſom troe ſig dygtige til at komme ind i Skolen, kunne melde ſig. De komme da og bringe deres Tegninger og øvrige Beviſer paa hvad de have præſteret; thi de have gjerne gaaet paa Kunſtacademiet, inden de komme paa Holmen. Der finder ſaa en Concurrence Sted mellem dem, hvor deres Kundſkaber blive undersøgte i Danſk, Retſkrivning, Regning, Decimalregning, og den Slags Forkundſkaber, hvorefter jeg gjør Indſtilling til Chefen for Orlogsværftet om, at de og de anſees for ſkikkede til at optages i Skolen.

178. Formanden: Af dem, der have gjennemgaaet denne Skole, komme vel de fleſte Underofficerer og Meſtre?

Suenſon: Ja, men der har været gjort et Spring. De Folk, der gjennemgaae Skolen, ſtaae i deres Haandværksnumer, enten ſom Smed, Dreier eller Skibsbygger, og blive ſtaaende deri, men de kunne ſaa ſpringe op til første Claſſe og til Underofficeer;

der bliver ikke taget noget Hensyn til de øvrige Forhold, som ikke gjælde for dem.

179. Formanden: Har De Exempel paa, at de ere sprungne lige ind i første Classe?

Suenson: Ja, det troer jeg nok; det vil sige, naar de afgaae fra Skolen; naar det er Folk, der ere blevne færdige med deres Lærlingeaar, inden de komme paa Skolen, kan det hænde, at i de 4—6 Aar, de gaae paa Skolen, kunne de komme op i 3die Classe, at de altsaa, naar de ere gaaede ud fra Skolen, ere komne op i første Classe eller blevne Underofficerer.

180. Formanden: Jeg forstod Dem, som om det i Regelen var unge Mennesker, der vare Lærlinge, som kom ind i Skolen, og at de ikke efter de almindelige Forhold til den Tid vilde naae til at komme op i 3die Classe, hvilket jo almindeligt først skeer til det 30te Aar.

Suenson: Det er Lærlinge, der melde sig og blive optagne; men jeg maa gjøre opmærksom paa, at de undertiden kunne have staaet lige ved Overgangen til at blive Karle, eller at det kan være, at det er en Mand, som netop er bleven Karl, der er bleven optagen i Skolen. I Løbet af de 4—6 Aar han nu er gaaet i Skolen, er det undertiden passeret, at han er kommen op i 3die Classe, inden han forlader Skolen.

181. Formanden: Det er vel aldeles exceptionelt?

Suenson: Nei, jeg gjorde jo før opmærksom paa, at vi have havt Folk, der have arbeidet sig op i 3die Classe paa 5—6 Aar, og Skolen varede tidligere 6 Aar.

182. Formanden: Jeg fremhæver det kun, fordi alle de Mestre, vi have talt med, have paastaaet, at der ikke var noget Tilfælde, hvor man havde sprunget en Classe over, undtagen at en Mand var bleven Underofficeer; de kunde ikke erindre noget Tilfælde, at en Mand ellers havde sprunget en Classe over.

Suenson: Jeg maa gjøre opmærksom paa, at de Mestre, der ere blevne spurgte, have ikke taget Hensyn til Skolen, de have betragtet den, som Noget, der laae udenfor. Hvad angaaer dem, der gaae igjennem Skibsbygningsskolen, da avancere de hurtigt,

og der har for deres Vedkommende været Spring gjennem Classerne, Nogle paa den Maade, at naar der er gaaet 1—2 Aar, medens de have været ved Skolen for at uddannes til Underofficerer, ere de komne ind i de øverste Classer, uden at gaae igjennem de lavere; En er saaledes fra 4de sprungen lige ind i 2den Classe. De, der gaae denne Skole igjennem, ventes i Fremtiden at skulle blive Mestre, og de avancere derfor hurtigt op og blive Underofficerer. Naar vi tage de 4 sidste Aars Elever og see, hvorledes de have avanceret, da er En, efter at have taget Examen i 1854, bleven Underofficeer i 1859, eller 8 Aar efterat han var bleven Karl. Naar Mestrene derfor have yttret, at der ikke skete Spring gjennem Classerne, hidrører dette fra, at de aldeles have ladet dem, der gaae i denne Skole, udenfor Betragtningen, som Noget der laae udenfor hele det øvrige Avancement.

183. Formanden: Det er altsaa i Almindelighed den Stamme, hvoraf Mestre og Mestersvende skulle tages?

Suenson: Mestre og Mestersvende tages udelukkende derfra, Underofficerer tildeels.

184. Formanden: Vilde det efter Deres Mening ikke være til Gavn for Tjenesten, om de kom til at reise udenlands, for at besee fremmede Værfter?

Suenson: Jo, men det er ogsaa skeet; vi have en Mesterssvend ved Smedien, som har arbeidet to Aar i England; det er endeel Aar siden; vi have ogsaa en Mester ved Skibsbyggeriet, som har været udenlands. Vanskeligheden ligger imidlertid deri, at, naar de skulle have nogen Nytte deraf, skulle de i flere Aar være borte fra deres Arbeide her; den ligger fremdeles i Sproget og i at komme ind paa fremmede Orlogsværfter; derfor har man almindelig gjort det paa den Maade, at, naar en Officeer er reist, har han taget En med sig, som han da har kunnet hjælpe til at komme ind og see de forskjellige Ting paa Værfterne. I den senere Tid ere private Fabrikker i det Store komne mere frem, men der har altid været tragtet efter at komme ind paa Orlogsværfterne og see, hvad der skete, men det er forbundet med temmelig

store Vanskeligheder, især naar man gaaer ud paa at see Noget i Detaillen, at spørge sig for.

185. Formanden: Er det Dem bekjendt, om der har været gjort alvorligt Forsøg paa at skaffe hine Folk Adgang til at faae bedre Erfaring paa fremmede Orlogsværfter, eller har man ladet sig afskrække derfra ved disse Vanskeligheder?

Suenson: Ved Contracten om Hekla og Ægir, der begge bleve byggede i England, blev det gjort til en udtrykkelig Betingelse, at vedkommende Contrahenter skulde hver modtage tvende Haandværkere, som skulde arbeide frit i deres Værksteder i den Tid, Arbeidet paa disse Skibe stod paa. Der var 4 fra Smedeværkstederne, som bleve sendte derover, af hvilke en var Kleinsmed, Blom, som nu er Maskinmester, en er Mestersvend ved Holmens Grovsmedværksted, og to ere, saavidt jeg veed, døde.

186. Formanden: Det var et singulairt Tilfælde; men jeg tænker fortrinsviis paa, at man kan have ønsket at faae Plads paa fremmede kongelige Værfter, og er det Dem da bekjendt, at man har gjort alvorlige Forsøg, at man med Iver har bestræbt sig derfor, eller har man holdt sig tilbage af de formeentlige Vanskeligheder?

Suenson: Jeg troer rigtignok, at der i tidligere Tider, for en 20 Aar siden, er gjort, hvad der i den Henseende kunde gjøres, for at skaffe vore Folk an. Jeg havde da en Mestersvend ved Skibsbyggeriet med ovre i England; han er senere død; men den engelske Regjering har været meget skrap til at modsætte sig Adgangen til dens Værfter; det er meget vanskeligt, saafremt der ikke er Tale om alene at gjøre en Fornøielsestour; er der derimod Spørgsmaal om virkelig at komme ind i Sagen, er der Forbud mod Alt.

187. Hage: Men ikke nu?

Suenson: Jeg har havt meget store Vanskeligheder dermed, og efter Alt hvad jeg veed, er der endnu et saadant Forbud. Under den engelske Marine er det saaledes forbudt Mestrene at fremvise Tegninger eller give Oplysninger af den Slags.

188. Formanden: Det er en naturlig Selvfølge, at det ikke maa skee uden speciel Ordre.

Suenson: Jeg har selv været i det Tilfælde, at jeg ikke har kunnet drive det til at faae Lov til at gaae en 5—6 Gange ind paa et Orlogsværft.

189. Hage: Men det er en Række Aar siden, man har gjort Forsøg paa at faae Haandværksfolk anbragte paa et af de engelske Orlogsværfter?

Suenson: I de senere Aar er der, saavidt jeg veed, intet Forsøg gjort.

190. Formanden: Troer De ikke, det lader sig gjøre i Frankrig?

Suenson: Det veed jeg ikke; men naar der er Spørgsmaal om at gaae paa Værfterne, og at sætte sig ind i Detaillen, troer jeg ikke, de ønske det; de ville ikke have, at man maa komme for dybt ind derpaa.

191. Bocher: Men kunde det ikke være hensigtsmæssigt at see andre Værfter end Orlogsværfter; selv Englænderne anbefale jo deres Haandværkere at see Arbeider udenfor Værfterne, og kan det derfor ikke ogsaa være hensigtsmæssigt her for vore Folk, og maa det ikke ogsaa ansees gavnligt for Arbeidernes Fremme, at de gaae udenfor Orlogsværfterne og see andre Fabrikker?

Suenson: Jo, det er ganske vist en god Opdragelse, naar man vil bekoste det.

192. Formanden: Men troer De ikke, det vilde komme igjen?

Suenson: Ja, der komme vi igjen til Spørgsmaalet om faste og frie Folk. I det Øieblik vi sende en Mand til England for at lade ham arbeide i et engelsk Værksted, maae vi betale hans Reise og Ophold der, thi den engelske Værkstedseier giver ham Intet, han betragter det som Gunst, at han faaer Lov til at arbeide der; men naar han saa kommer hjem, efter at have været et Par Aar borte, og vi skulde have Gavn af ham, saa siger han mange Tak; vi have jo intet Baand paa ham.

193. Formanden: Naar vi antage, at vi gaae over

til et nyt Syſtem, har De ſaa ikke tænkt Dem, at der maatte være visse overordnede Pladser, der maatte være faſte, og hvor har De tænkt Dem Grændſen?

Suenſon: Jeg maa gjøre opmærkſom paa, at den Mand, der ſkulde reiſe med Nytte, maatte egentlig være i en yngre Alder.

194. Formanden: Hvor tænker De Dem Grændſen for dem, man beholdt faſte ved de Tilſynshavende?

Suenſon: For Haandværkernes Vedkommende maatte alle Underofficererne være faſte. Det er ogſaa nu Beſtemmelſen, at de der ere opdragne paa Skibsbygningsſkolen, maae, fordi de have nydt denne Opdragelſe, være tjenſtpligtige i 12 Aar, efterat de have præſteret deres Examen.

195. Bøcher: Naar vi antage, at der var en privat Meſter i Byen, man kunde være tjent med, troer De ſaa, at man kunde faae gode Kræfter for den Løn, vore faſte Meſtre faae?

Suenſon: Jeg troer ikke, vi faae nogen dygtig privat Meſter for den Løn.

Syttende Møde, den 24de December 1860.

Directeur for Skibbyggeriet O. Suenſon.

(Fortſættelſe.)

196. Formanden: Har De havt Leilighed til at anſtille nogen Sammenligning mellem Bekoſteligheden af Arbeider paa Værftet og private Arbeider?

Suenſon: Der har ikke været nogen ſaadan directe Sammenſtilling at kunne gjøre; der har været gjort nogle enkelte Forſøg f. Ex. med Fartøiers Bygning.

197. Formanden: Hvad forstaaer De ved Fartøier?

Suenson: Der menes Baade. Man har ladet bygge Fartøier hos forskjellige Mestre rundt omkring; de ere blevne byggede efter samme Tegning hos forskjellige Mestre. Det er nok en 6—8 Aar siden at der blev tilbudt Værftet Fartøier billigere, end det selv kunde bygge dem, men vi have ikke havt et Tilfælde, at nogen af de Mænd, der paatog sig at bygge dem, skjøndt det var paa flere forskjellige Steder, har tilbudt at bygge Fartøier igjen.

198. Formanden: Hvori søger De Grunden dertil?

Suenson: Derved at de have tabt Penge ved at bygge dem.

199. Formanden: Hvorledes mener De, at Bekosteligheden ved de andetsteds byggede Baade har staaet i Forhold til Holmens egne?

Suenson: Det kan jeg ikke sige; Ministeriet vil egentligt bedre kunne oplyse det, thi det har faaet Prisen opgivet, og har afsluttet Contract med de Private, og det kommer saaledes ikke til Værftet. Det kommer an paa, om der efter Contracten kun leveres de og de Gjenstande, eller alt, hvad der hører til et Fartøis complette Inventarium. Værftet maatte bag efter complettere de Fartøier, som kom fra Andre. Man fandt, at Baadebyggeriet kostede overordentligt Meget paa Værftet, og saa bestilte man Baade fra Bornholm, Helsingør og her fra Byen af Forskjellige. De tilbøde sig at bygge dem, og de fik Værftets Tegninger over de Fartøier, som bleve byggede paa Holmen. Den ene Contract, som hver havde paataget sig, blev opfyldt, men de kom ikke senere igjen.

200. Hage: Bleve de alle leverede, som de skulde?

Suenson: Ja, de bleve byggede under Tilsyn. I Helsingør havde jeg Tilsyn med dem. Det Eneste man kunde sige, var, at det gik noget langsomt; saaledes leverede de dem i Helsingør circa $2^1/_2$ Aar senere end de skulde leveres, og Vedkommende erklærede selv, at det ikke kunde betale sig, naar Fartøierne skulde bygges som Arbeide, men kun, naar han havde ledige Folk fra andre Ting og kunde sætte dem igang dermed. Kun paa den Maade betalte Arbeidet sig til de Priser, naar han ikke havde Andet at give Folkene at bestille.

201. Hage: Maatte den Tilsynshavende blive der paa Stedet?

Suenson: Nei Tilsynet bestod kun i, at man gjorde et Par Reiser.

202. Hage: Var det ikke bekjendtgjort andre Steder i Landet, at Marinen onskede Fartøier?

Suenson: Ja, hvorledes Detailen skeete, kan jeg ikke sige; det gik ud fra Ministeriet, der vilde gjøre Forsøg med at see at skaffe billigere Fartøier til Holmen. Der er ogsaa gjort Forsøg med Hensyn til forskjellige andre Gjenstande f. Ex. Smedearbeide og Seilsyning og forskjellige saadanne mindre Gjenstande. Med Hensyn til Skibe, vil det være meget vanskeligt, thi vi bygge sjeldent to Skibe, der ere eens, og altsaa er det overordentligt vanskeligt at anstille en Sammenligning.

203. Hage: Vi tale om Fartøier.

Suenson: Ja jeg er gaaet fra Fartøier over til andre Gjenstande, der forfærdiges ved Værftet; deraf ere flere blevne forfærdigede hos Private f. Ex. Smedearbeide.

204. Hage: Er der ikke ogsaa bygget Fyrskibe hos Private?

Suenson: Jo.

205. Hage: Hvorledes stillede Prisen sig imod Holmens?

Suenson: Jeg troer ikke der skal vise sig stor Forskjel. Holmens Skibe vare noget dyrere, men det var andre Skibe efter andre Tegninger.

206. Hage: Erindrer De, at det dengang blandt Publicum blev ansect for en ganske uhyre Priis Holms fik for det Fyrskib, de byggede, mod, hvad Priserne ere paa andre Steder i Landet f. Ex. Troense, Bornholm, Nykiøbing og andre Steder?

Suenson: Ja det gaaer jo med Skibe som med alle andre Ting; man kan faae dem baade billige og dyre. Jeg troer, at det Samme fandt Sted med disse Skibe eller Fartøier. Man hørte, at man kunde faae Fartøier langt billigere hos Andre, der vilde paatage sig at bygge dem; og saa paatoge de sig at bygge Fartøier for en vis Priis, men da de fik at vide, hvorledes de skulde udstyres, troer jeg, at de ere komne tilkort.

207. Hage: Har De Grund til at antage, at man ikke andre Steder i Landet paa private Værfter kan faae bygget ligesaa godt som her?

Suenson: Ja.

208. Hage: De veed vistnok ogsaa, at Arbeidslønnen udenfor Kjøbenhavn er betydelig billigere, ligesom ogsaa Pladsleie og Materialiernes Transport er billigere; er der ingen Forsøg gjort paa at faae bygget Transportfartøier, Fyrskibe eller Sligt andre Steder, end i Kjøbenhavn?

Suenson: Der bygges i dette Øieblik Transportfartøier ovre ved Rendsborg af Jern; med Træarbeide er der ikke gjort Forsøg. Der bygges ikke directe for Marinen, men for Fyr- og Vagervæsenet.

209. Hage: Hvor gaae Fyr- og Vagervæsenets Reparationer for sig?

Suenson: Der ligger nu en Vagerkutter ved Svendborg under Reparation.

210. Hage: Men med nye Bygninger har der ikke været gjort Forsøg?

Suenson: Man søger først til Kjøbenhavn, fordi det ellers er saa vanskeligt med Tilsynet; Bygningen gjøres jo ogsaa kostbar, naar man til Control skal have en Mand derovre, som man kan stole paa. Derved fremkommer en Bekosteligheed, som ikke finder Sted her i Kjøbenhavn.

211. Hage: Men den er jo let at beregne?

Suenson: Ja.

212. Rothe: Af mindre Fartøier er der jo bygget hist og her; saaledes to Kuttere i Helsingør og en i Nyborg.

Suenson: Ja, det er noget andet, thi det var Fartøier med en egen Façon. En Kragejolle blev bygget ved Helsingør; jeg troer, at vi bygge dem ligesaa billigt, maaskee billigere ved Værftet.

213. Formanden: Antager De det gjørligt, og har De selv havt Leilighed til at anstille Sammenligning med Hensyn til Bekosteligheden ved fremmede og vore egne Orlogsværfter?

Suenſon: Det er naturligviis af den Slags Ting, ſom maa undersøges i visse Retninger.

214. Formanden: Har De anſtillet nogen saadan alvorlig Undersøgelse?

Suenſon: Den Slags Sammenſtilling, der har været anſtillet, har navnlig været med Hensyn til Materialforbruget. De fremmede Orlogsværfter kjende ellers ikke til Bekosteligheden; ved dem ere disse Ting en gros; Værftet har ikke der med Materialiernes Anskaffelse at gjøre; de have Materialierne, og de, der udføre Arbeidet, have ikke med Priserne at gjøre. I England og Frankrig er det Miniſteriet, der besørger Anskaffelsen, og forskjellige Entrepreneurer levere forskjellige Materialier ved de forskjellige Værfter. Hvorledes det bliver beregnet, veed jeg ikke.

215. Formanden: Ja, det er jo et andet Punkt, men for dem, der ville anſtille Sammenligning, er det jo blot et andet Sted, hvor de skulde søge Oplysningen. Man kan jo godt anſtille Sammenligning, hvad enten man faaer Oplysningerne i Miniſteriet eller i Værftets Contoir.

Suenſon: Jeg har nok sat mig ind deri, men det kan jo være forandret. Det er flere Aar siden, jeg satte mig ind i Detaillen ved fremmede Værfter; hvorvidt de Priser, de lægge til Grund for deres Beregning, ere rigtige eller ikke, tør jeg ikke erklære mig om, men der er en meget betydelig Forskjellighed i den Maade, hvorpaa de anſtille Beregningerne.

216. Formanden: Da De har beskjæftiget Dem med en saadan Sammenligning; da De har kunnet skaffe Dem saadanne Materialier, og da De har kunnet fjerne den værſte Anstødssteen for Sammenligningens Brugbarhed, til hvilket Reſultat er De saa kommen derved?

Suenſon: Jeg har ikke sagt, at jeg er kommen til noget Reſultat med Hensyn til Priserne fra Skib til Skib, thi der er altfor mange vage Ting, ſom skulde opſtilles for, at man kan gjøre nogen directe Sammenligning, og desuden er der den Ting, at vi ikke her i Landet bygge noget Skib, ſom kan ſammenlignes med Skibe paa andre Værfter, thi de bygge deres Skibe med

et vist Tilbehør, og det, at der anvendes mere eller mindre Bekostelighed i forskjellige Retninger af de forskjellige Nationer, gjør, at man kan opstille Beregningen omtrent som man vil.

217. Formanden: Enhver, der færdes med Tal, veed, at, naar Spørgsmaalet er, om der kan opstilles Beregning, forlanges der ikke en absolut Afgjørelse, men de kjender Anskaffelsesmaaden, og de andre Momenter, som det kommer an paa, maatte dette vel bringe dem ud over de Vanskeligheder, som frembyde sig ved en forstandig Sammenligning. Det er det, jeg mener De har været i Besiddelse af; jeg mener ikke, at De har en saadan Sammenligning, som er saa sikker, at den hverken kan angribes fra den ene eller den anden Side.

Suenson: Jeg har ikke de nødvendige Data til at sætte en complet Beregning op, hvorved der kan gjøres en Sammenligning.

218. Hage: Har De f. Ex. ikke til et Skib af en given Størrelse opgivet Qvantum af de forskjellige Materialier, Træ og Jern, saa at De kunde sammenligne det Skib med eet af tilsvarende Størrelse hos os?

Suenson: Jeg skulde næsten troe, at vi havde Tabeller her over Alt, hvad der blev brugt.

219. Hage: Men i Deres egen Erfaring har De ikke saaledes opgjort det?

Suenson: Der har været megen Strid. Jeg har det Qvantum, der kunde findes i Protocollerne, det Qvantum, der bruges til de engelske, franske og danske Krigsskibe; der er skrevet vidtløftige Afhandlinger derom, men det er bleven bestridt. Alene om Spørgsmaalet om Træqvantummet er Striden bleven ført halve Aar igjennem. Naar saadant et enkelt Punkt bliver bestridt, kan man opkaste Tvivl om Alting.

220. Hage: Har det Qvantum, der har været bestridt, været mere end 5—10 pCt., thi en Grændse maa jo dog kunne opstilles?

Suenson: Det, som blev opstillet fra min Side, da jeg vendte tilbage fra en tre Aars Udenlandsreise, var, at man i

Frankrig og England, efter hvad jeg kunde opdage, brugte mindre Træ til Skibene end her. Det var en aldeles fast Overbevisning, jeg var kommen til, ved at see Arbeidet i fremmede Lande. Tillige var det en saa vigtig Sag, hvor stort et Quantum af Materialier der gaaer i en Bygning, og naar man i England og Frankrig tænkte sig Muligheden af, at det halve Træ af det, man tog ud, kom i Skibet, da var det det Maal, man satte sig. Naar man her undersøgte, hvormeget man her fik i Skibet, kom vi til, at der ikke var stort mere end $^1/_3$ i Skibet af det Træ, vi toge ud; af det Quantum Cubikfod Træet indeholdt, naar vi toge det ud, kom der ikke stort mere end $^1/_3$ i Skibet.

221. Hage: Laae det ikke i den forskjellige Tildannelse?

Suenson: Der blev givet forskjellige Grunde derfor, men man var i og for sig enig derom; det var en meget vidtløftig Sag, der blev fremsat Argumenter for og imod, det kan deels ligge hos Træet selv, hvilket kan give Anledning til, at der gaaer mere bort af een Slags Træ, end af en anden Slags, og deels i Arbeidsmaaden, og med Hensyn til denne blev der dengang fremsat, at vi brugte slet ikke ved Orlogsværftet at bøie Planker, men byggede Alt af Krumtømmer, og det var een af de Ting, som ved denne Discussion blev forandret, at man meente, at man burde gaae over til at bøie Planker, hvilket vi aldeles havde forladt her i Løbet af 40 Aar.

222. Hage: Forekommer den hele Maade Dem at være fornuftigere i fremmede Lande, og hvilken vil De foretrække?

Suenson: Det er naturligt, at Enhver, som kommer ud for at see og gjøre sig bekjendt med Arbeidsmaaden, maa søge at optage det Bedste og forkaste det Daarligste, og derfor har det altid været saaledes i Marinen, at enhver Kundskab, man kom til, om een eller anden Fremgangsmaade paa et andet Sted, blev veiet og undersøgt, hvorvidt den var fordeelagtigere eller skadeligere end dem, man bruger hos os, og derved er det jo, at der bestandig skeer Fremgang efter alle disse forskjellige Overveielser.

223. Hage: Men hvilken af disse to Arbeidsmaader ved

Træanvendelsen, som De der har sammenstillet, vil De foretrække, vor eller den fremmede?

Suensson: Der er meget forskjellige Methoder, hvoraf flere blive anseete for bedre hos os, og der er andre, som blive anseete for at være bedre hos Fremmede, og de, som ere bedre hos Fremmede, blive foreslaaede til Indførelse hos os, medens der bliver udtalt, at vore bedre bør vi beholde.

224. Formanden: Skulde De maaskee kunne og vilde De overveie, om De var istand til at give os skriftligt en saadan nogenlunde anskuelig Sammenligning, forsaavidt De har Materialier dertil, naturligviis ikke en saadan, som ikke skulde kunne angribes af Andre, men saaledes som Sagen efter Deres Opfattelse stiller sig, som et sandsynligt Resultat af en saadan Sammenligning. For nu at tage en enkelt Detail, hvorvidt antager De, at det mindre Arbeide, saasom Kobber- og Kleinsmedearbeide, Blikkenslagerarbeide, Meubler o. s. v. kan forarbeides billigere af Private, end paa Værftet?

Suensson: Der har gjentagne Gange gjennem en lang Aarrække være gjort Forsøg i den Retning, og egentligt talt blev Resultatet af Undersøgelsen det, at vi gjorde det billigere paa Værftet. Det er af den Slags Ting, som der altid holdes Øie med, hvor de Ting gjøres billigst og skaffes billigst tilveie for Marinen. Det er bestandigt næsten med hver Slags Gjenstand, at det bliver undersøgt, hvorvidt det er bedst at gjøre det paa Værftet eller udenfor.

225. Formanden: Det vilde jo under ingen Omstændigheder være til Skade for Tjenesten, hvis det blev udført af Private; det er jo blot et Pengespørgsmaal?

Suensson: Alt, hvad der vedkommer Værftet er jo kun et Pengespørgsmaal; det er kun dets Ønske at præstere Alt for den billigste Priis.

226. Formanden: Efter hvilke Regler foretages alt Malerarbeide ved Værftet, og hvorvidt mener De, at deri kan skee nogen Indskrænkning?

Suenſon: Alt Malerarbeide er privat; det er en privat Entrepreneur, der udfører alt Malerarbeidet.

227. Formanden: Er han privat engageret paa Værftet?

Suenſon: Nei, han bliver betalt pr. Qvadratalen han maler.

228. Formanden: Og der anvendes efter Deres Mening ikke formeget Malerarbeide?

Suenſon: Derom har jeg ingen Mening; det har jeg ikke, egentlig talt, med at gjøre.

229. Formanden: Ja, derfor har De da nok kunnet danne Dem en Mening derom?

Suenſon: Der er visſe Malerarbeider, der foretages for Skibsinventariets Conſervation, og deraf bliver der ikke udført mere, end der er abſolut nødvendigt, for at det kan holde ſig; man lader Skibene ligge ſaalænge med den Maling de have, indtil man for Conſervationens Skyld finder det nødvendigt at male dem. En anden Ting er, hvad der males for Synets Skyld, og det ſkeer kun ved Udruſtninger, ved Skibe, der ſendes bort, thi ſaa maa jo Alting udføres for at det kan ſee anſtændigt ud.

230. Formanden: Hvad er Deres Mening om det nu beſtaaende Forhold mellem Arbeidsſtyrken og de til Materialier bevilgede Pengemidler, hvorved maa henſees til, at Dampmaſkiner og Kjedler ikke udføres paa Værftet. Antager De, at dette Forhold er det rette, eller kan der gjøres Forandring?

Suenſon: Det har viiſt ſig, at vi fortære de Materialier, der anſkaffes, og at vor Beholdning ikke gaaer op, men at den ſnarere gaaer nedad i enkelte Ting; men jeg maa ſige, at jeg troer, at Materialet vil kunne ſtaae ſig efter hvad vi kjende til det. Vi have altid været i Mangel, det vil ſige, at vi have aldrig havt vore Beholdninger, ſaa vidt jeg kjender til det, i den Stand vi ønſkede, men omtrent dog paa ſamme Punkt, ſaa at den Arbeidsſtyrke, vi have, efter den Erfaring vi have paa Værftet, omtrent ſtaaer i Forhold til de Materialier, vi kunne bruge.

231. Formanden: Men De vil dog ſnarere mene, at forholdsmæſſig, ſaalænge de have den ſamme Arbeidsſtyrke, an-

vendes der for lidt paa Materialier, saa at, naar der ikke anvendtes mere, var Arbeidsstyrken for stor?

Suenson: Vi have i en Aarrække havt en heel Deel private Arbeidere, og derved er Arbeidsstyrken forøget. De ere nu for Størstedelen borte, men paa den anden Side gaaer der Arbeidskraft til andet Brug, idet vi faae Arbeider at udføre for andre Autoriteter, hvilke refunderes. I det Øieblik, vi udføre Arbeider for Andre, faae vi baade Refusion for Arbeidskraften og de Materialier, som bruges.

232. Formanden: Kan De skjønne i Gjennemsnit, hvormange Procent, der anvendes til fremmed Brug, hvormeget den private Udleining af Arbeidsstyrken kan være mellem Aar og Dag?

Suenson: Det har været meget variabelt; der har været Aar, hvor vi have gjort meget betydelige Arbeider; jeg troer ikke, at man let kan faae noget Gjennemsnit; i mange Aar har det været næsten Intet og i mange Aar meget Betydeligt.

233. Formanden: Hvad kalder De meget betydeligt? For Finantsaaret 1859—60 er der opstillet blandt Udgifter ikke directe vedkommende Værftet, omtrent 95,000 Rd., og hvis De tager alt Andet med, Skibe og Fartøier til Hs. Majestæt Kongens Brug, forskjellige Bygninger og Institutioner under Marineministeriet, Lastdragere, Fyr-, og Vagervæsenet, Postvæsenet m. m., bliver det omtrent 200,000 Rd., men til de egentlige andre Arbeider der refunderes, er det 95,000 Rd.; er det Meget eller Lidt?

Suenson: Jeg vil troe, at naar man skulde tage et Gjennemsnit, vil det kunne staae derved; det er overordentligt forskjelligt. Naar der bygges Fyrskibe, kunne vi komme til at anvende meget betydelig Kraft til at bygge for Fyrvæsenet. Vi have havt en russisk Fregat herinde, som vi anvendte Meget paa i et Par Maaneder. Det er aldeles en Tilfældighed, at der kan komme Eet og Andet, som foraarsager en betydelig Arbeidskraft.

234. Formanden: Vil man kunne regne det for 1/10, 10 pCt. i Gjennemsnit?

Suenson: Ja, det troer jeg.

235. Formanden: Hvorvidt antager De, at der, paa de forskjellige Steder, navnlig ved Skibsbyggeriet, kan gjøres nogen Indskrænkning i Antallet af Opsynsmænd, Formænd og Underofficerer?

Suenson: Ja, Værftets Sammendragning paa Nyholm vil jo bevirke en Formindskelse i Antallet. Saalænge nemlig Forretningerne ere spredte, maa der mere Tilsyn til, end naar det er samlet paa eet Sted, og man kan da disponere over de Mænd, som alene ere ansatte, fordi der er forskjellige Værfter.

236. Formanden: Men lad os tage Skibsbyggeriet alene?

Suenson: Det Antal Underofficerer, der er ved Skibsbyggeriet, troer jeg, er meget indskrænket. Vi have en første Skibsbygmester, der har 160 Mand foruden Lærlinge, og 8 Underofficerer, altsaa 20 Mand, foruden Lærlinge og Sjouere, pr. Underofficeer.

237. Formanden: Mener De nu ikke, at enhver Underofficeer gjerne kunde have en talrigere Rode under sig?

Suenson: Vi maae være forberedte paa, at vi kunne have syge Underofficerer.

238. Formanden: Er der ikke Noget som kaldes Sætteunderofficerer?

Suenson: Jo, men det er Noget, man nødigt gaaer til; kun i ganske specielle Tilfælde, hvor det er absolut nødvendigt. Dernæst er der en anden Ting, at vore Underofficerer blive meget ofte commanderede bort, saa at vi i dette Øieblik f. Ex. have 3 borte.

239. Formanden: Hvor blive de commanderede hen?

Suenson: Enten ved Skovforretninger eller de have Tilsyn med andre Arbeider. Der er for Øieblikket, saavidt jeg erindrer, Een ved Transportbaadene og To paa Skovhugst.

240. Formanden: Jeg forstaaer det saaledes, at i og for sig kan en Underofficeer heelt vel have en Rode paa mere end 20 Mand under sig.

Suenson: Ja, han har tidt een paa over 30.

241. Formanden: Det maa altsaa være Tilfældet nu?

Suenſon: Ja, det er rigtignok ikke fra den ſamme Meſter de ere borte, men i ſaadanne Tilfælde kommer man til at hjælpe ſig med Sætteunderofficerer, ſom maae fungere ſaalænge til Underofficererne komme. Man tager imidlertid nødigt Sætteunderofficerer, fordi det er uheldigt for en Mand, den ene Dag at være Underofficeer og den anden Dag Arbeider.

242. Formanden: De troer ikke, at en Underofficeer kan have 40—50 Mand under ſig?

Suenſon: Nei, ikke naar han ſkal udføre, hvad vi forlange af ham; han ſkal vide, hvad hver Mand har beſtilt hver Dag, og dernæſt holde Regning med det Træ, Spiger og Bolte, der bruges og hvor det er ſat hen; han ſkal ſkrive op og notere hver Smule, der forbruges af den Maſſe af Materialier. Han ſkal ogſaa udtage Materialiet og løbe omkring paa Værftet og ſee, hvad Træ, der kan bruges til visſe Steder, ſaa at han har meget betydelige Forretninger.

243. Bøcher: Er det paa Grund af Vacance, at der kun er 8 Underofficerer til 160 Mand i førſte Klaſſe, thi efter Styrkeliſten er der opført 11, ſaa at Forholdet er omtrent ſom 1 til 15?

Suenſon: Sagen er, at der er Folk, ſom ſtaae i Underofficeersnummer, men ikke ere Underofficerer paa den Maade, at de have Tilſyn med Arbeidet. Der er f. Ex. for Øieblikket kun 1 Underofficeer ved Tømmervæſenet, der ſkulde være 2 efter Reglementet; han har ſlet ingen Skibstømrere under ſig; dernæſt er der en, der lønnes ſom Underofficeer; det er den Mand, der beſørger alle Commisſioner til Smedien, henter alle Ting fra Hovedmagazinet og beſørger Arbeidere fra Holmen til Byen med dertil anſatte Folk; han er ogſaa ved Jerntransporten. Saa er der en Boreunderofficeer, der har med alle Boreremedierne og hvad dertil hører at gjøre. Jeg regnede heller ikke Borerne og Boltefſlagerne med; de ligge under een Underofficeer og gaae fra een Meſter over til en anden, efterſom der er meer eller mindre Arbeide, og den Underofficeer beſørger Alt, hvad der vedkommer det. Altſaa ved den førſte Skibsbygmeſter er der kun anſat 8 Under-

officerer. Der er 4 Underofficerer hos den 3die Skibsbygmeſter, men derimod er der en Deel flere Underofficerer over Mandſkabet i Flaaden. De have med Skibenes Reparation at gjøre, hvilken ſpreder ſig paa ſaa mange forſkjellige Steder, at man er nødt til at have flere Underofficerer, der maae gaae omkring og have Tilſyn, naar man vil være ſikker paa, at Folkene beſtille noget.

244. Formanden: Hvilken af de Overordnede beſtemmer den daglige Fordeling af Arbeidet?

Suenſon: Forſaavidt det er et væſentligt Arbeide, ſaa er det mig. Jeg giver Arbeidet til Meſteren og ſiger til ham, dertil bruge vi ſaa og ſaa mange Mand. Jeg gaaer ikke ind i den Detail, at jeg ſiger, at der ſkal være een mere eller mindre; jeg giver det kun i Hovedtrækkene; forøvrigt er det Meſtrene, der fordele dem. Altſaa Meſtrene efter Fabrikdirecteuren anvise i Henhold til den Hurtighed, hvormed Arbeidet ſkal fremmes, og ſaa ſnart Meſteren ikke kan beſtride Arbeidet med ſine egne Folk, ſkeer det efter Beſtemmelſe fra mig, at Folkene gaae over fra en Meſter til en anden, men jeg holder ſaa meget ſom muligt paa, at hver Meſter beholder ſine Folk; det er kun, naar Nøden tvinger dertil, at det Modſatte ſkeer.

245. Formanden: Er Fordelingen ved de forſkjellige Arbeider henſigtsmæssig indrettet, ſaaledes at Opſynet er let at før. Ere Kræfterne meget ſpredte?

Suenſon: Det er vanſkeligt for mig at beſvare det Spørgsmaal, thi vi anſtrenge os for at gjøre enhver Ting paa det Bedſte, og naar Spørgsmaalet altſaa gaaer ud paa, om Alt ſkeer paa den bedſte Maade, ſaa maa jeg ſvare: „Ja".

246. Formanden: Det er vel Deres Mening, at Localiteterne, ſom de ere, lægge mange Vanſkeligheder iveien, og at der upaatvivlelig vil opnaaes en betydelig Fordeel ved Sammendragningen?

Suenſon: Det er abſolut en ſtor Fordeel, naar Værftet ſamles paa eet Sted.

247. Formanden: Med andre Ord, at der nu er en

ſtørre Spredning af Kræfterne, ſom vil kunne fjernes og mod-arbeides ved Sammendragningen?

Suenſon: Ja, det er ganſke viſt.

248. Formanden: De kunde dog anſkueliggjøre os nogle af de Forhold, hvori der vil vindes, og Kræfternes Spredning modarbeides ved en ſaadan Sammendragning. Mener De, at det er noget Ubetydeligt, eller vil De antage det for Noget, der kjendeligt vil virke i mange Retninger?

Suenſon: Der er intet Spørgsmaal om, at det vil have Virkninger, ſom man egentligt ikke kan angive i Summer eller Penge, thi f. Ex. blot den Ting, at Smedeværkſtedet er her paa Gammelholm, og at der til de Stykker Arbeide, ſom ſkulle gjøres for Nyholm, ſkal ſendes Skabelon herover, er en meget væſentlig Ting. Det vil blive ganſke anderledes, naar den, ſom ſkal have med Arbeidets Udførelſe at gjøre, kan gaae hen og ſee det paa Stedet, og det vil lette baade Udførelſen og Opſynet ganſke betydeligt, og der vil ſpares en heel Deel Arbeide, og det vil blive mere tilfredsſtillende udført end nu, da det ofte maa gjøres om.

249. Formanden: Er en Rode af Skibsbyggere altid ſamlet paa eet Sted?

Suenſon: Altid, undtagen forſaavidt, at det er nødvendigt, at man ſpreder dem.

250. Formanden: Mener De, at et ſtørre Opſyn vilde bidrage til en ſtørre Oeconomi, eller kan Opſynet formindſkes uden at lide?

Suenſon: Det Spørgsmaal om Antallet af Tilſynshavende har været underkaſtet ſaa mange Underſøgelſer og Prøvelſer, om der kunde indtræde en Beſparelſe, og man har indſkrænket ſig til det mindſte Antal, ſom man kunde, naar man ſkulde opfylde, hvad der forlangtes. Forøvrigt har der været Spørgsmaal om En af Meſterſvendene vilde kunne falde bort, naar den gamle Dok forlodes, og en Meſterſvend i Smedien, naar Smedien flyttes. Underofficerernes Antal i Smedien er nylig indſkrænket, og ved enhver Leilighed, hvor der ſkeer mindſte Forandring, er der Spørgsmaal om Indſkrænkning, hvor den paa nogen Maade kan

foretages, f. Ex. ved nye Værksteder, hvor der dog skulde være en Tilgang af Underofficerer. I Saugmaskinen er der ogsaa en overcomplet Underofficeer.

251. Formanden: Har en Formand eller en Qvarteermand tilstrækkelig Myndighed over Arbeiderne?

Suenson: Nei, det vil jeg ikke sige, de have; de have ikke megen Myndighed. Alt gaaer jo igjennem saamange Autoriteter, at Myndigheden falder bort paa Veien.

252. Formanden: Hvad vilde De gjøre, for at samle den op eller, for at den ikke saaledes skuldre smuldre bort paa Veien?

Suenson: Jeg skal gjøre opmærksom paa, at det egentligt talt nu først er den nye Organisation, som erkjender, at Haandværksunderofficeren har nogen Myndighed over Arbeiderne udenfor den, at anvise Arbeide og lede det.

253. Formanden: Hvori bestaaer den Myndighed nu?

Suenson: Den bestaaer deri, at Underofficeren skal paasee, at Arbeidet udføres, og melde, saasnart der er det Mindste iveien, til sin Mester; men Tingen var den, at tidligere laae hele Tilsynet med Arbeidsdriften under Equipagen, og Mandskabet, som Militair betragtet, var deelt i Compagnier og laae under Compagnichefer. Underofficerer og Formænd bleve temmelig betragtede som staaende eens med de Andre. Den egentlige Skilning i saa Henseende er væsentlig først skeet ved den nye Organisation.

254. Formanden: De berørte nu et Punkt, som gaaer videre; naar ere Folkene blevne henlagte under Fabrikdirecteuren?

Suenson: Det skete ved det nye Reglement i 1856.

255. Formanden: Men hvilken yderligere Myndighed mener De, at der burde eller kunde tillægges Underofficererne?

Suenson: Ja, der maae vi begynde fra oven af. Jeg veed f. Ex. ikke, at jeg, egentligt talt, har nogen Myndighed. Jeg kan ikke gjøre Andet, end skrive til Værftets Chef, at det og det er passeret, og forlange en Mand tiltalt for Retten.

256. Formanden: Har De slet ikke nogen administrativ Myndighed?

Suenson: Nei, jeg veed, egentlig talt, ikke, at jeg har nogen Myndighed. Fabrikmesteren har indtil den sidste Organisation staaet mere som en Techniker og Veiledende med Hensyn til Arbeidets Udførelse, medens han slet ikke havde Noget med Arbeidet at gjøre. Han havde nok at gjøre med Maaden, hvorpaa det blev udført, men ikke med Driften deraf.

257. Formanden: Men er han nu ikke efter den sidste Organisation af 1856 stillet anderledes?

Suenson: Jo.

258. Formanden: Som den, der egentlig gjennem Mestrene foreståaer Arbeidet?

Suenson: Ja.

259. Formanden: Nu er Spørgsmaalet, hvilke Midler han har til at faae sin Villie sat igjennem?

Suenson: Han har som saadanne Midler Avancement og Nedsættelse, hvilket han imidlertid ogsaa maa indstille, og den Ting, at han kan skrive til Chefen for Orlogsværftet, at det og det er passeret. Han kan endvidere efter Reglementet hjemvise en Mand for Drukkenskab eller Forsømmelighed.

260. Formanden: Mister saa Manden Lønnen for den Dag?

Suenson: Ja enten en halv eller en heel Dags Løn.

261. Formanden: Kan Mesteren gjøre det paa egen Haand, eller skal det forebringes Fabrikmesteren?

Suenson: Ingen Mand kan gaae udenfor Værftet, uden at det forebringes Fabrikdirecteuren, som afgjør det.

262. Formanden: Ja, deri ligger jo en Myndighed, naar han paa Grund af Drukkenskab eller Forsømmelighed kan tage Daglønnen fra Manden; er det den eneste umiddelbart anvendelige Myndighed?

Suenson: Ja.

263. Formanden: Kan De tænke Dem nogen Udvidelse af Myndigheden, som var hensigtsmæssig?

Suenſon: Man kunde jo gaae til ligefrem at arreſtere Folkene, hvilket jo ikke er noget Stort; nu maa man ſende Sagen ind til den høiere Autoritet. Der kunde ogſaa være den Myndighed, at arreſtere fra Arbeidstidens Ophør til den næſte Dags Arbeidstids Begyndelſe, men ſelv Chefen for Orlogsværftet er, efter hvad jeg veed, ſaa indſkrænket i ſin Myndighed, at det er meget lidt, der i den Henſeende kan gjøres.

264. Formanden: Men Spørgsmaalet er, om det ikke er en vigtig Myndighed, ſom De har, at De kan tage Arbeidslønnen og Arbeidet fra Vedkommende?

Suenſon: Ja, det er abſolut et meget godt Middel.

265. Formanden: Naar De har talt om Anholdelſe, vil den ikke være en Overgang til, at Sagen ſtilles for Retten; altſaa ikke i og for ſig noget umiddelbart Tvangsmiddel til Arbeidets Fremſkyndelſe. Her er Spørgsmaal om den umiddelbare Tvingen til Arbeidets Fremſkyndelſe; her har De altſaa foruden Lønnens Fratagelſe ikke noget Middel, ſom ikke ſlaaer over i en ſenere efterfølgende Straf?

Suenſon: Ja, der kan jo nok være Spørgsmaal om at dictere mindre Straffe, f. Ex. Arreſtation for en vis Tid.

266. Formanden: Altſaa en diſciplinair Revſelſe?

Suenſon: Ja.

267. Formanden: Men der er ikke nogetſomhelſt andet Middel til umiddelbart at opretholde Myndigheden til Arbeidets Fremme?

Suenſon: Jeg har ikke været i det Tilfælde; det er gaaet meget godt i den Tid, jeg har havt med Forretningerne at gjøre. Jeg har nok været i det Tilfælde, at jeg har betænkt mig paa at lade en enkelt Mand arreſtere, men jeg har ikke gjort det, uden tillige at ſende Melding til Chefen for Orlogsværftet og faae paa en Maade en Sanction derpaa.

268. Formanden: Dermed ſynes jeg, at det er givet, at der ikke let kan være Tale om nogen udvidet Myndighed for Underofficererne; hvorpaa ſkulde den gaae ud?

Suenſon: Derfor mener jeg ogſaa, at det ikke godt kan ſiges, at Underofficererne have Myndighed.

269. Formanden: Men De begyndte med at ſige, at de havde utilſtrækkelig Myndighed, og jeg veed ikke, hvilken De mener, at de ſkulde have?

Suenſon: Naar der gaaes over til privat Arbeide, og de ſkulde have nogen Myndighed, maatte det jo være dem, der kom til at ſige: Den Mand vil jeg ikke have.

270. Formanden: Det er jo i det Væſentlige det Samme; nu lader man Manden gaae hjem uden Løn den Dag, og om den Frie ſiger man, at man ikke vil have ham. Mangel paa Løn og paa høiere Løn er en Straf.

Suenſon: Ja, men Hovedtingen er den, at tidligere bleve Haandværksunderofficererne ikke anſete ſom Mandens militaire Foreſatte eller ſom dem, Folkene ſtode under ved Compagnierne. Underofficererne og Meſtrene havde ogſaa Nummer, og bleve ikke betragtede ſom mere.

271. Formanden: Hermed har De i det Væſentlige alt beſvaret det følgende Spørgsmaal, hvilke Tvangsmidler der gives til at bringe Folkene til at arbeide. Der gives altſaa ikke Andet end dette, at ſende Manden hjem paa Grund af Forſømmelighed og tage Lønnen fra ham. Det gjør Fabrikdirecteuren paa egen Haand, efter at Meſteren har forebragt ham Sagen. Et egentligt Tvangsmiddel er det jo ikke, men ſnarere en Straf.

Hvilke Pligter have Qvarteermændene at opfylde dagligt?

Suenſon: De møde om Morgenen ved Klokkelyduingen og mønſtre Mandſkabet; det er baade Qvarteermændene og Formændene; de ere ſtillede eens. Dernæſt ſætte de Folkene i Arbeide ved de forſkjellige Ting, der ere blevne hver anviiſt at udføre med ſit Mandſkab. De paaſee, at Folkene ere ved Arbeidet og udføre det paa rigtig Maade, og de beſørge og levere dem alt Materialet dertil, og ſtaae i Regnſkab for disſe Materialier til Meſteren. De ſkulle kunne gjøre Rede og Rigtighed for, hvad

Folkene beſtille i Løbet af Dagen, og de ſkulle paaſee, at Folkene ikke forlade Arbeidet i urette Tid, og at de komme til det igjen i rigtig Tid. Dernæſt er det dem, der viſitere Mandſkabet, naar det gaaer ud, at det ikke har taget noget med ſig fra Værftet, og følger dem ud deraf.

272. Formanden: Den Anviisning af Arbeidet maa vel ſtøtte ſig paa en Meddelelſe fra Meſteren. Gjøre Meſtrene disſe Meddelelſer dagligt eller Aftenen forud eller for længere Tid?

Suenſon: Det afhænger af Arbeidets Natur og Meſterens Perſonlighed, hvad han lader ſine Underordnede udføre, men det er naturligt, at naar Meſteren anviſer et Arbeide, ſom f. Ex. at ſætte Klædning paa, hvilket jo er et ſtørre Arbeide, er det for flere Dage; altſaa en Fortſættelſe. Er det Smaating, f. Ex. Apteringsarbeide, maa Meſteren ſee ſtadig til og paaſee det Specielle og det nye Tilkomne ved dette Arbeide.

273. Formanden: Pleie Meſtrene at møde om Morgenen ved Klokkelydningen?

Suenſon: Det er forſkjelligt. Det er almindeligt, at de møde ½ Time efter Klokkelydningen; der er ingen faſt Tid, men Meſtrene ere ialmindelighed næſten ude paa Holmen under hele Arbeidet; men naar der er Spørgsmaal om, at han vil forlade det, ſaa kan han det.

274. Formanden: Arbeider nogenſinde en Rode uden Opſyn af en Qvarteermand?

Suenſon: Nei, de kunne ikke arbeide uden Opſyn. De kunne ikke gjøre noget førend Underofficeren er mødt, da de jo ſkulle mønſtres, ellers ere de ikke mødte.

275. Formanden: Men de kunde jo være ſtillede hen til et viſt Arbeide og have faaet Materialier?

Suenſon: Nei, naar en Underofficeer er ſyg eller er borte fra ſine Folk, bliver der ſtrax ſat en Anden til at have Tilſyn med dem.

276. Formanden: De antager vel ikke, at han, naar der arbeides i Accord, ſaa kan være borte?

Suenſon: Nei, ſaa maa han meget mere være tilſtede. Accordarbeide udfordrer et ſtrengere Tilſyn. Det er een af de Ting, der har været urgeret meget, at Folkene tjene ved Accord og at Underofficererne ſynes, at det er ubilligt mod dem, at de tjene Ingenting, ſkjøndt de faae mere Arbeide ved Accorden.

277. Formanden: Vilde det da være rigtigt, at de fik nogen Fortjeneſte af, at der arbeidedes i Accord?

Suenſon: Nei, jeg har udtrykkelig ſat mig derimod. Egentligt talt burde Underofficererne have Fortjeneſte, naar Folkene ikke tjente Noget ved Accorden. Det er to Intereſſer, der ſkulle ſtilles i Modſætning til hinanden. Det har ofte været under Overveielſe, men jeg har ſat mig imod, at de faae noget af Accorden, thi ſaa var Tilſynet ikke ſaa ſkarpt. Skulde der gjøres noget, ſkulde det være, at Underofficeren ſkulde have Noget, naar Folkene ikke fortjente Noget, eller Underofffcerernes Fortjeneſte ſkulde tiltage, efterſom Folkenes aftog; det ſkulde være to Intereſſer, ſom ſtode mod hinanden.

278. Formanden: Kunde der ikke tænkes et Præmieſyſtem for Underofficererne efter de Foreſattes Skjøn?

Suenſon: Det er en vanſkelig Sag at gaae ind paa. Vi ſtaae ſaa vagt med Accorderne nu og ville viſt blive ſtaaende derved, ſaaledes at der er Tvivl om, hvorvidt der vindes ved en Accord, fordi man har givet en god Accord eller fordi Folkene have arbeidet godt.

279. Formanden: De beſvarer altſaa Spørgsmaalet benægtende derhen, at Underofficererne ikke maae tjene med Folkene?

Suenſon: Ja.

280. Formanden: Sendes der en Formand med, naar der ſkal hentes Materialier til dagligt Brug til Roden?

Suenſon: Han ſendes ikke med; det er ham, der henter det.

281. Formanden: Tager han ſaa Folk med?

Suenſon: Naar det er ſvære Materialier, udtages de af Tommerinſpecteurens Folk og bringes hen til Stedet. Underofficeren har blot en Mand med med Skabelonen, for at finde det Træ, der paſſer nærmeſt.

282. Formanden: Vilde det være gavnligt, at paalægge Formændene eller de yngste Underofficerer at arbeide med?

Suenſon: Det har været under Overveielſe, men de kunne det ikke, naar man forlanger, at de ſkulle føre Regnſkab.

283. Formanden: De ſagde, at Formænd og Qvarteermænd vare eet, er det bogſtaveligt? Hvoraf kommer da den dobbelte Benævnelſe?

Suenſon: Der har fra Arilds Tid for hver 2 Underofficerer ſkullet være en Qvarteermand, ſom ſkulde ſtaae en Gradation over Formændene, men det er aldeles uden Betydning; Meſtrene ſtaae i directe Forbindelſe med alle deres Underofficerer, og diſſe ere aldeles lige i alle Henſeender undtagen i Lønning; Qvarteermændene have noget Mere.

284. Formanden: Har De Noget at tilføie til hvad De allerede har udtalt, om det Skadelige i at benytte Sætteunderofficeer, ſom igjen ſkulde træde tilbage?

Suenſon: Den Mand, der bliver ſat ſom Underofficeer, kommer i et andet Forhold til ſine Kammerater, og ſkal han ſaa træde tilbage, bliver det ubehageligt baade for ham og for Tjeneſten.

285. Formanden: De mener altſaa, at naar De dog ikke kan ſætte ham ind ſom Underofficeer, er det ikke godt at lade ham midlertidig rykke op?

Suenſon: Vi have havt det Tilfælde i Krigens Tid, da de mange private Haandværkere gjorde, at vi fik Sætteunderofficerer. Vi toge nogle af de dygtigſte Folk og gjorde dem dertil, men da Folkenes Antal indſkrænkedes og de maatte træde tilbage i Nummer igjen, gik de reent af Veien og forfaldt.

286. Formanden: Og det, uagtet de ſom Underofficerer havde havt meeſt med Fremmede at gjøre.

Suenſon: Men de vare dog Underofficerer for det Hele.

287. Formanden: Vil De udtale Dem nærmere om Controllen fra oven, deels Meſtrenes med Underofficererne, deels den høiere med Meſtrene. Altſaa først med Henſyn til Meſtrenes Control med Underofficererne, mener De da, at der er en tilſtrækkelig kraftig, energiſk, paapaſſelig Control?

Suenſon: Meſtrenes bedſte Control beſtaaer i, at han veed omtrent, hvad Tid eller Arbeidskraft der behøves til ethvert Arbeide, og naar han altſaa ſætter en Underofficeer med Folk til et Arbeide, maa han følge det, ſaa at han veed, om det er præſteret hurtigt eller langſomt, og altſaa kan tilkjendegive Underofficeren ſin Tilfredshed eller Utilfredshed med den Maade, hvorpaa dette Arbeide er udført.

288. Formanden: Hvad Middel har Meſteren her? Han har vel egentligt ikke Andet end det, der ligger i Perſonlighedens Magt og Beviſtheden om, at han har Indflydelſe paa deres Forfremmelſe og Carriere?

Suenſon: Ja, det er Hovedſagen, og ſaa har han det Middel, at kunne ſætte en Underofficeer til et meer eller mindre behageligt Arbeide.

289. Formanden: Det er vel ikke et ſaa ganſke ringe Middel?

Suenſon: Nei, og ſaa kan han ogſaa give ham bedre og baarligere Folk, ſaa i den Henſeende har Meſteren en ganſke god Indflydelſe.

290. Formanden: Er det et Middel, ſom almindeligt benyttes?

Suenſon: Ja.

291. Formanden: Der generer Meſteren ſig ikke, hverken for de andre Underofficerer eller for Folkene?

Suenſon: Nei.

292. Formanden: Hvad Tilſyn fører nu Fabrikmeſteren med Meſtrene?

Suenſon: Fabrikmeſteren fører en Slags Control med alle de Materialier, der forbruges, og al den Arbeidskraft, der anvendes. Der bliver ikke udført, og er ikke i lang Tid bleven udført noget Arbeide, uden at han veed, hvad Materialier, der har været brugt til det Arbeide, og hvad Arbeidskraft der har været brugt, og hvorledes det ſtiller ſig til andre Arbeider, der tidligere er udførte.

293. Formanden: I hvilken Detail gaaer Fabrikmeſterens

Virksomhed, deels med Hensyn til de Ordrer, som gives forud, og det Tilsyn, som under Arbeidets Udførelse føres med Ordrernes Efterkommelse?

Suenson: Naar vi holde os til Skibsbyggeriet, naar der er Spørgsmaal om at bygge nye Skibe, bliver der givet Mestrene Ordre til at udføre den Skibsbygning. Dermed er egentligt talt Mestrenes Ordre færdig. Naar de ikke blive forstyrrede i det, gaaer det fra Kjølen lægges, til Skibet er færdigt, kun efter denne Ordre; men under hele Fremgangen af Arbeidet consulere Mestrene bestandig Fabrikmesteren med Hensyn til Detailens Udførelse, saasnart der er Spørgsmaal om den mindste Afvigelse fra den foregaaende Praxis, fra Tegningen eller Udførelsesmaaden. Paa den anden Side er Fabrikmesteren daglig paa Holmen, og faaer derved Leilighed til at gaae ombord og see til de forskjellige Arbeider og yttre sig om, hvad han mener der kan udføres paa en hensigtsmæssigere og bedre Maade, og tale derom med Mesteren, og saa gives der enten skriftlig eller mundtlig Ordre til at udføre det paa den og den Maade.

294. Formanden: De antydede, at den Ordre, der blev given til Mesteren med Hensyn til Skibes Bygning, var kun een enkelt, og dermed var saa Sagen klar. Dermed hører sammen, hvilke Tegninger og Forklaringer Mesteren modtager, og hvilke han selv maa udføre. Der maa jo følge Tegninger med Ordren om Skibets Bygning?

Suenson: De egentlige Bestemmelser for ethvert Træ, der gaaer ind i Skibet, er givet ved de Tegninger, der tilstilles Mesteren.

295. Formanden: Hvilke ere de?

Suenson: Først den egentlige Skibstegning med Middelspant, Dæksplan, Gjennemsnit, og derpaa findes Alt, hvad der vedkommer Skibet.

296. Formanden: Hvilke Tegninger udfører Mesteren selv?

Suenson: Han udfører Detail-Tegningerne, som vi kalde dem. Det vil sige: Naar jeg fra Constructionskammeret afgiver

en Tegning af et Middelſpant, ſtaaer derpaa viiſt hver Rangklædning, der kommer paa Skibet, ud- og indvendig, fra Kjølen til det Øverſte, men Meſteren udfører ſin Tegning over hele Detaillen, og tager ikke alene diſſe Rang, men Længden af hver Planke, Støbene, Boltene o. ſ. v.; det beſørger han ſelv efter viſſe beſtemte Regler, ſom ere givne for, hvorledes Fordelingen af Bolte, Spiger og Nagler ſkal finde Sted i Skibet.

297. Formanden: Er det et betydeligt Arbeide for Meſteren?

Suenſon: Ja det er ikke ringe, det er et væſentligt Arbeide. Ligeſaa ved Dæksplanen. Han faaer Dækket og Middelſpantet opgivet, ligeſom Dæksplankernes Bredde og Antal, men han lægger ſaa hele Planen for Dækket og lægger hver enkelt Planke med ſine Støb, beſtemmer altſaa, hvor lang hver enkelt Planke ſkal være, og derved maa han rette ſig efter, hvad Materiale han kan faae, og han maa ofte forandre i ſin Tegning, fordi han ikke kan faae de Længder eller Bredder, ſom han foreløbigt har beſtemt. Det giver ſaa gjerne Anledning til Conference med Fabrikmeſteren, om han maa afvige fra de givne Beſtemmelſer paa Grund af, at det fornødne Materiale ikke findes.

298. Formanden: Men den nærmere Detailudførelſe har Fabrikmeſteren beſtandig et vaagent Øie med?

Suenſon: Der er viſſe Ting, ſom ere courante, faſte, ſaa at man veed, at det ſkal være ſaaledes, Noget, ſom man ofte ikke giver nogen Ordre om, at den og den Ting udføres paa den og den Maade. Der gives en Generalordre, ifølge hvilken Meſteren veed, at han har at holde ſig til den ſidſte Ordre, der er given om diſſe ſmaa Detailler, der kunne være i Nærheden af Fuldførelſen. Fabrikmeſteren er næſten daglig ombord under det ſidſte Arbeides Udførelſe, da der jo er ſaamange Ting, der gribe ind under de forſkjellige Autoriteter, med det Techniſke, Artilleriet, Bekvemmeligheden for alle de forſkjellige Individer ombord i Skibet o. ſ. v., ſaa at der tales paa Stedet med Meſteren og bliver givet ham Beſkeed.

299. Formanden: Det var med Henſyn til Udførelſes-

maaden; men med Hensyn til Udførelsestiden har da Fabrikmesteren ogsaa sin Opmærksomhed henvendt paa, at Arbeidet fremmes med den tilbørlige Hurtighed og Raskhed?

Suenson: Der gjøres bestandig for hvert Aar en Beregning over, hvormange Mand der have arbeidet paa det og det Arbeide, og hvormange, der fra Begyndelsen af regnedes at skulle gaae dertil; hvorvidt Arbeidet skulde være fremmet og hvormange Folk, der nu behøves for at fuldføre det, og hvad Styrke man deraf kan anvende i det kommende Aar, og hvorvidt det skulde være færdigt ved Aarets Udgang, og det giver bestandig Leilighed til at tale om hvorvidt det er hurtigt eller langsomt fremmet.

300. Formanden: Er det Regel, at der, naar et Skib skal bygges, gjøres et Slags Budget?

Suenson: Ja, der gjøres et Budget for hvert Aar.

301. Formanden: Ja det er to forskjellige Ting. Det Ene er et generelt Arbeidsbudget, som slutter sig til Finantsaaret; det Andet er en Opgjørelse for det enkelte Skib, støttende sig paa Arbeidskraften. Naar et enkelt Skibs Udførelse er bleven bestemt, lægger man saa en fast Plan for den Kraft, man dertil vil benytte? Har den i Almindelighed holdt nogenlunde Stik, eller har man maattet afvige fra det gjorte Overslag?

Suenson: Man har i Almindelighed faaet det gjort i den Tid, man ventede. Undertiden har det været overskredet noget, og saa er vedkommende Mester bleven kaldet og der er blevet talt om, hvad Grunden kunde være til, at han har brugt saameget mere i Sammenligning med, hvad der var regnet paa. Undertiden kan det være grundet paa, at man har arbeidet to Vintre og een Sommer paa eet Skib, og to Somre og een Vinter paa et andet Skib.

302. Formanden: Ligeoverfor Mestrene har Fabrikdirecteuren ubetinget Myndighed, saa at hans Ordrer med Hensyn til Arbeidet ere bindende?

Suenson: Ja.

303. Formanden: Med Hensyn til Materialets Benyttelse vil der blive recurreret til ham?

Suenſon: Der er givet Regler for, hvad Materiale der ſkal benyttes.

304. Formanden: Jeg mener med Hensyn til Afgjørelſen af det concrete Tilfælde, hvor der er Uenighed mellem Tømmerinſpecteuren og Meſteren?

Suenſon: Ja, ſaa afgjør Fabrikdirecteuren Spørgsmaalet.

305. Formanden: Skeer det hyppigt?

Suenſon: Ikke hyppigt, men flere Gange, de blive ellers enige indbyrdes. Der er en Tvang for Meſteren i den Henſeende, at Tømmerinſpecteuren vil tvinge ham til at modtage det ældſte Materiale, der gives, og Meſteren vil have det billigſte for ham, eller det, der falder nærmeſt til, hvad han ſkal bruge.

306. Formanden: Vil Tømmerinſpecteuren anvise det ældſte?

Suenſon: Ja, baade det ældſte og det, der falder nærmeſt til Maalet.

307. Formanden: Mange Gange vil Meſteren vel ogſaa have det ældſte?

Suenſon: Ja, naar det er det bedſte, hvilket ikke falder ſammen, thi begge Parter ere interesſerede i, at der tages det, der falder nærmeſt, men ikke i, at det er det ældſte. Naar der henligger ældre Træ, er det, fordi der er nogen Feil ved det og det ikke har været ſkikket til Brug, og ſaa vil det være en Tvang for Meſteren at modtage det til Bygningen, naar han kan ſee iforveien, at han rimeligviis ikke kan faae Noget ud af det.

308. Formanden: Hvorledes forholdes med de andre Ting under Fabrikdirecteuren?

Suenſon: Med Henſyn til Smedearbeider følger det af, at der kan være enkelte ſpecielle Smedearbeider fra andre Autoriteter, der ſkulle have Inventariegjenſtande, at det er vedkommende Autoritets Sag at tage nærmere Beſtemmelſe og underſøge, om det bliver udført, ſom den ønſker det. Med Henſyn til andre Arbeider, der blive udførte i Værkſtedet, ſkeer det efter Ordre fra Chefen for Orlogsværftet; enhver Gjenſtand, der ikke er nagelfaſt,

skal der en Ordre til fra Chefen for Orlogsværftet, for at der kan gives Anledning til, at Regnskabsføreren kan blive debiteret derfor. Det er en Form. Det er ofte Tilfældet, at der bliver udført Gjenstande, som ikke ere nagelfaste og som bagefter, for at Vedkommende kan blive debiteret derfor, beordres. Fabrikmesteren anseer sig forresten bemyndiget til at lade anskaffe alle de Gjenstande, som ansees for nødvendige til Skibets Complettering og som vedkomme hans Fag, og de besørges saa bestilte ved Skibsbygmesteren, som gjør Afslagning paa de Ting, der høre til Skibet, og sender det saa til Værkstedet. Med Hensyn til Master og Rundholter gaaer man frem efter Seiltegningen. Ligeledes med Hensyn til Seilsyning faaer Mesteren sin Anviisning. Der confereres med Takkelmesteren om Takkelagens Forfærdigelse. Med Hensyn til Fartøier er der en Plan for, hvad Antal der hører til Flaaden i sin Heelhed, og det Maal ere vi omtrent komne til nu, at vi have saamange Fartøier, at vi kunne forsyne hele Flaaden, naar den skulde ud, det vil sige, idetmindste den væsentlige Deel af den. Der bliver altsaa for Fremtiden kun for hvert casseret Fartøi at bygge et nyt. Med Hensyn til Snedkerarbeide faaer Snedkermesteren en Apteringstegning, hvorpaa er viist alle de forskjellige Afdelinger, Kamre og Lukaffer, samt de øvrige væsentlige Gjenstande der skulle udføres. Der er saa Fremgangsmaaden, at Snedkermesteren udarbeider en Tegning over Zirater, Paneel o. s. v. og fremlægger den for Fabrikmesteren førend Noget tages i Arbeide. Det er saaledes ligeledes Detailtegninger, som Snedkeren gjør paa samme Maade som Skibsbyggerne.

309. Formanden: Hvilket Tilsyn har nu Holmens Chef med Fabrikmesteren og i det Hele med de enkelte Directeurer, og hvorvidt anseer De den nuværende Ordning af Forholdene for hensigtsmæssig?

Suenson: Jeg anseer det for hans Hovedforretning, at føre den militaire Commando paa Værftet, og at bringe de forskjellige Autoriteter til en Samvirken, altsaa holde det saaledes at der arbeides under de forskjellige Autoriteter paa Værftet under

Værftets Chef til samme Maal, saa at den ene Branche ikke skrider frem for den anden.

310. Formanden: De antager ikke, at han er berettiget eller forpligtet til at gribe ind i de enkelte Branchers Forhold?

Suenson: Jo han er fuldkommen berettiget til at gribe ind, og, saavidt jeg veed, er han den Eneste, der har Myndighed og en Instrux. Ja jeg troer dog, at Takkelmesteren ogsaa har en Instrux. Som Directeuren nu staaer, er han den, der udfører de Ting, der blive befalede, men han har ikke nogen Slags bestemt Instrux eller Myndighed; den kan tages fra ham hvad Øieblik det skal være.

311. Formanden: Han kunde jo gjerne have en Instrux eller Myndighed, der kunde fratages ham.

Suenson: Men saa dog med visse Formaliteter.

312. Formanden: Er Fabrikmesterens Myndighed mere precair og udsat for at kunne fratages ham?

Suenson: Der er ingen Bestemmelse eller Instrux for ham, ligesaalidt som for nogen underordnet Autoritet. Chefen for Orlogsværftet kan uden Videre sige: Det vil jeg have saaledes og det skal besørges saaledes, det skal være saa og saa.

313. Formanden: Det gjælder om Forholdet mellem Chefen og Directeuren for enhver Green?

Suenson: Jeg troer, at Takkelmesteren har en Instrux. For mit Vedkommende har det i mine yngre Aar ligget mig meget paa Hjerte at faae at vide, hvad der egentlig var min Pligt, og hvad jeg kunde gjøres ansvarlig for og havde bestemt at paasee, og gjennem forskjellige Ministerier har jeg udbedt mig og talt om en saadan Instrux, men er aldrig kommen saavidt, at jeg har faaet nogen.

314. Formanden: Men efterhaanden kommer man til at erkjende, at det maaskee ligger i Personligheden?

Suenson: Chefen for Orlogsværftet kan gribe ind i hvilke Brancher han vil, kan gaae i den Detail han vil, han kan di-

recte commandere over Underofficerer og Folk og gaae alle Mellemautoriteter forbi.

315. Formanden: Hvorledes mener De, hans Stilling egentlig burde være, skal han indskrænke sig til den militaire Commando og til at holde de forskjellige Kræfter i en god Samvirkning med hverandre, eller vilde De anse en umiddelbar Indgriben af ham for svarende til vore Forhold?

Suenson: En Overautoritet bør indskride overalt, naar den mærker, at Noget er galt et Sted, men ogsaa kun da; jeg har derfor i min Virksomhed altid gjort mig det til Regel, at jeg har betroet dem, jeg har under mig, visse Brancher, visse Arbeider, og saalænge jeg har fuld Tillid til, at de gjøre deres Arbeide med Interesse, Iver og Dygtighed, lader jeg dem udføre de Detailler, der overdrages dem, uden at gribe ind i deres specielle Forretninger, og jeg troer, at det i alle Henseender er den bedste Maade, hvorpaa Tjenesten drives.

316. Formanden: Vilde De mene, at en saadan Embedsstilling, et saadant Led, som Holmens Chef, mellem Værftet og Ministeriet kunde undværes, eller vilde De anse det betænkeligt at opgive et saadant personligt Centrum paa Værftet?

Suenson: Jeg troer, han er aldeles nødvendig, og at det aldeles ikke vilde gaae uden ham; i Særdeleshed naar man tænker sig Omskiftning af Minister; thi det vilde jo næsten være en Umulighed at vente bestandig at faae til Minister en Mand, der var saaledes inde i hele Detaillen, at han kunde bestyre Orlogsværftet.

317. Formanden: De har ikke tænkt paa den Combination, der finder Sted under andre Forhold, og vel ogsaa lod sig gjøre her, hvor Holmen er i Kjøbenhavn, at der var en Directeur i Ministeriet, der supplerede Holmens Chefs Embede?

Suenson: Det er jo ligegyldigt, om Chefen for Orlogsværftet hedder Directeur i Ministeriet eller Chef for Orlogsværftet, naar kun Embedsforretningerne ere de samme.

318. Formanden: Det er ikke ganske ligegyldigt. Der er jo Spørgsmaal om, hvorvidt De anseer det hensigtsmæssigt, at det er en Mand, der staaer udenfor selve Ministeriet, der

indtager denne Mellemstilling som Holmens Chef, eller om De troer, at det ligesaagodt kunde gaae, dersom Manden havde en Stilling i Ministeriet. Eller vilde De mene, at den sidste Combination maaskee endog havde sine Fordele?

Suenson: Jeg troer, det kommer saameget an paa, hvorledes Forretningerne blive ordnede; jeg troer ganske vist, det er onskeligt, at der i Ministeriet var en eller flere Mænd, som vare fuldkomment inde i Værftets Organisation og Drift, hvad der der foretages og hvorledes Tilstanden er ved Værftet, for at de kunde virke til, at der bestandig blev taget de meest hensigtsmæssige Forholdsregler; men for at det skal være Tilfældet, maa den eller de Mænd stadig følge med Værftet, og nu er Spørgsmaalet, om det kan forenes, om man kan opnaae, at der er i Ministeriet en Mand, som tillige stadig fulgte med, hvorledes Forholdet var paa Værftet.

319. Formanden: Har De tænkt over denne Combination; Virkningen deraf kan vise sig i forskjellig Retning; saaledes deri, at der var en større Bevægelighed i Tjenestens Udførelse, naar en Ministerial-Directeur fik Embedet; ogsaa kan den efter den menneskelige Natur vise sig deri, at der fandt en større og mere energisk Indgriben Sted fra Chefens Side, naar han tillige var Directeur, fordi han senere kunde vente at blive støttet af Ministeren, og at altsaa de enkelte Underdirecteurer eller de, der umiddelbart kom under ham, blev sænkede, deres Magt formindsket, idet han havde Leilighed til en bestemtere og mere energisk Indskriden; deres Selvstændighed kunde under saadanne Forhold let holdes inden de rette Grændser, hvilket under visse Omstændigheder kunde være til Fordeel uden at skade under andre. Har De tænkt over de Eventualiteter, der kan frembyde sig, saa at De kan udtale, hvorvidt De finder en saadan Combination tilraadelig; maaskee De dog tilsidst kommer til det Resultat, at det mere er afhængigt af Personligheden end af Organisationsmaaden?

Suenson: Skulde jeg udtale mig nærmere derom, kom jeg ind i selve Ministeriet, og der er jeg ikke bekjendt.

320. Formanden: Det troer jeg ikke, De gjør. Her

er slet ikke Spørgsmaal om Personer; her er kun Tale om den Art Indflydelse, som en vis Organisationsmaade, en vis Ordning ifølge sin Natur, deels paa Grund af Forretningslivets Natur deels paa Grund af hele den menneskelige Characteer, maatte medføre.

Suenson: Jeg troer, at i det Øieblik Chefen for Orlogsværftet skulde være Directeur i Ministeriet, vilde han samle for stor en Deel af Ministeriet under sig, fordi dette er deelt i 4 Brancher, der alle have med Orlogsværftet at gjøre; naar derfor Alt, hvad der vedkommer dette, blev samlet under een Mand i Ministeriet, troer jeg, der for de Øvrige vilde blive meget lidt at gjøre. Den Mand, der som Directeur i Ministeriet skulde bestyre hele Orlogsværftet, troer jeg, vilde faae saameget at bestille i Ministeriet, at han aldrig vilde komme paa Orlogsværftet. Jeg troer ikke, det kan skee, eller at det vil være muligt, for det vilde være at samle for meget oppe i Ministeriet under een Branche, og, efter hvad jeg kan see, maatte der skee en Omordning af hele Ministeriet.

321. Formanden: Denne Sag kan sees fra forskjellige Sider. Consequentsen kunde føre til, at der blev en Understatssecretair, hvad mange Gange er Tilfældet i et Ministerium, hvor der ikke, som her, er Departementschefer umiddelbart under Ministeren. Men naar De mener, at en saadan Forening vilde medføre et ganske overordentlig betydeligt Arbeide og gribe saameget ind i Ministeriets Organisation, vilde De saa med Hensyn til selve Holmens Bestyrelse finde et Mellemled paa Holmen, et Centrum der, nødvendigt, eller antager De, at de forskjellige Directeurer uden nogen Chef kunde samles i et Art Raad, der stod umiddelbart under Ministeriet?

Suenson: Ja, det kommer saameget an paa Personlighederne. Naar der var en fast Organisationsplan, kunde det nok tænkes, men der maatte altid være en Chef, som man i mødende Tilfælde kunde henvende sig til, og saa maatte der ogsaa skee en Omorganisation paa Holmen, som jeg ogsaa kunde tænke mig, saa maatte de Autoriteter, der nu ere paa Holmen, betydeligt indskrænkes; som det nu er, gribe de betydeligt ind i hinanden, saa

at der maa være en Mand, man kan henvende sig til. De forskjellige Autoriteter maatte, som sagt, noget indskrænkes.

322. Formanden: Maatte deres Myndighed indskrænkes?

Suenson: Ikke deres Myndighed, men Antallet af dem.

323. Formanden: Hvilke f. Ex. maatte fjernes?

Suenson: Vi ere nu 8, der staae under Holmens Chef, nemlig 2 Equipagemestre, hvoraf den Ene forsvinder ved Flytningen, Søtøimesteren, Takkelmesteren, Fabrikmesteren, Directeuren for Maskincorpset, Inspectionsofficeren ved Reberbanen, Inspectionsofficeren ved Dokken, der alle betragtes som sideordnede Autoriteter, desuden maa paa en Maade endnu hertil regnes Hovedmagasinforvalteren og Veiermesteren. Af disse falde imidlertid foruden den ene Equipagemester de to bort, nemlig Inspectionsofficeren ved Reberbanen, naar denne nedlægges, og Inspectionsofficeren ved den gamle Dok, da der er Udsigt til, at Forretningerne der ville blive saa ubetydelige, at den kan betragtes som bortfalden. Der bliver saa 5 tilbage, som jeg mener maatte reduceres til 3, nemlig En, der havde Bestyrelsen af Værkstederne og Alt, hvad der vedkommer Haandværksdriften, En, der havde Bestyrelsen af alt hvad der vedkommer Equipagen og Takkelvæsenet, og En, der havde Bestyrelsen af alt det Militaire, Artillerie og Vaaben.

324. Formanden: De mener altsaa, at der skulde være i det Hele 3 Directeurer, der saa bragtes i en bestemt collegial Forbindelse?

Suenson: Ja, naar de havde bestandig en Chef at henvende sig til, ellers kunde det ikke gaae; der maatte altid være Een der strax kunde afgjøre Sagerne; naar den, der var Chef, stadig var i Ministeriet, maatte man først henvende sig der.

325. Formanden: Men er der efter deres Mening en bestemt Forskjel derimellem, om der er en Chef udenfor Ministeriet, eller kun en Mand i Ministeriet, til hvem man kan henvende sig?

Suenson: Der kan saa let indtræffe Tilfælde, hvor den ene Autoritet ikke kan røre sig, naar den anden ikke vil, hvor den Ene aldeles kan standse den Anden, hvor man derfor strax maa

have en Decision, og uden at behøve at skrive eller forelægge Sagen, strax kan faae den afgjort. Derfor mener jeg, at der ikke maa være for mange Autoriteter paa Værftet, og at de, som ere der, altid maae kunne faae en Decision strax.

326. Formanden: De mener mundtlig, thi man kan jo altid træffe Ministeriet skriftlig. (Suenson: Ja).

327. Hage: Dersom et Skib bliver dyrere end paaregnet, dersom Arbeidet ikke befindes saa godt, som man ventede, eller der er forbrugt mere Materiale dertil, end bestemt, bebreider man saa Fabrikmestren det?

Suenson: Det har ikke været Tilfældet; men jeg troer, man vilde i saa Fald bebreide ham det, som rette Vedkommende, man havde at henvende sig til.

328. Hage: Forekommer det Dem ikke ofte, at det, for at Arbeidet kunde gaae bedre, vilde være nyttigt, naar De havde Ret til, ikke blot at afskedige Manden for en Dag og berøve ham Daglønnen for denne, men til, naar De fandt en daarlig eller doven Arbeider, at kunne sige til ham: Du skal gaae og ikke komme mere igjen?

Suenson: Det er ganske vist, at Myndigheden ved Holmen er meget stærkt indskrænket, og at det kan have en skadelig Virkning paa Arbeidsdriften. Men Spørgsmaalet er for mit Vedkommende, naar man gaaer over til private Folk, om det ikke vil medføre andre Uleiligheder i andre Retninger, som kunde være mere skadelige end dem, der nu finde Sted.

329. Hage: De er altsaa enig i, at det vilde være nyttigt, om De havde det i Deres Magt i ethvert Tilfælde, at kunne sige til en Mand: Vi ville ikke mere have Dig, Du skal blive borte?

Suenson: Ganske vist; man betænker sig længere paa at gjøre en skriftlig Indberetning, og der skal jo formelige Beviser for, at en Mand har begaaet noget Galt, for at man nu kan indstille ham til Afsked; saa skal det gaae til Ministeriet, der skal decidere, og det er en lang Vei.

330. Hage: Er noget Tilfælde Dem bekjendt, hvor en

Mand er bleven endelig afskediget, fordi han har været en Driver, en doven Person? (Suenson: Ja.) Uden at han har været drikfældig eller forsømmelig i at komme, men blot fordi han har været lad, fordi man har fundet ham lad, søvnig ved sit Arbeide, er noget Tilfælde Dem bekjendt, hvor en Mand alene af den Grund er bleven afskediget?

Suenson: Jeg tør ikke sige alene af den Grund, fordi det Ene i Almindelighed er forbundet med det Andet; det Ene finder ikke alene Sted. Det er et ganske almindeligt Udtryk, naar en Underofficeer eller Mester klager over en Mand: han har ingen Lyst til at arbeide, der er ingen Drift i ham, han er uskikket til Tjenesten; det er saadanne Udtryk, der bruges, ogsaa om man veed, han er forsømmelig. Det er paa Grund af disse Punkter, at en Mand bliver indstillet til Afskedigelse.

331. Hage: Erindrer De, naar sidst et saadant Tilfælde indtraf?

Suenson: Jeg skulde mene, at det er skeet i Løbet af det sidste eller de to sidste Aar.

332. Hage: Men det er kun ganske enkelte Tilfælde i Løbet af Aaret?

Suenson: Ja, det er meget godt Tilfældet, at det ikke er indtruffet i Løbet af 1 eller 2 Aar, men det finder Sted, at Saadant skeer. Jeg maa imidlertid gjøre opmærksom paa, at Værftet ikke faaer Folk op som Haandværkere, uden at de have gaaet mange Aar paa Værftet, først som Lærlinge og derefter som Haandværkere; man kjender jo derfor deres Character, og forandre de sig, har man jo Leilighed til at indstille dem til Afskedigelse. Er det Folk fra Byen, faae de strax deres Afsked, og det er som oftest Tilfældet med dem; jeg skulde saaledes tage meget feil, om ikke i Løbet af dette Aar netop 2 Smede ere indstillede til Afsked udenfor Contract-Tiden, og det just paa Grund af, at de ikke have arbeidet med Flid.

333. Hage: Naturligviis med de private Haandværkere eller Arbeidere fra Byen foregaaer Afskedigelsen omtrent uden Ceremonie?

Suenſon: Nei, naar vi have taget private Folk i faſt Tjeneſte, og det er dem jeg taler om nu, ere de blevne antagne paa 3 Aar, og de Folk, med hvem det er Tilfældet, behandles paa ſamme Maade ſom de, vi ſelv have oplært.

334. Hage: Naar en Mand afſkediges, er Proceſſen da den, at Underofficeren melder til Meſteren, at han er utilfreds med hans Arbeide, at denne, efter at have underſøgt Sagen, melder det til Fabrikmeſteren, denne igjen til Holmens Chef og han ſaa til Miniſteriet; dette lader da den fornødne Underſøgelſe foranſtalte, og ſaa falder der en Slags Reſolution, at den Mand afſkediges? (Suenſon: Ja).

335. Hage: Er der intet Tilfælde, hvor De har faaet en Skibsbygning udført ſaa færdeles tilfredsſtillende eller meget billigere end de ventede, at der er blevet givet Præmier til vedkommende Skibsbyggere eller de Folk, der have foreſtaaet det?

Suenſon: Det kan jeg ikke ſige; Præmierne maae da være komne bagefter, og det maa Miniſteriet have gjort. Jeg har været ved Dampſkibet Hekla, ſom blev bygget i England, og der blev nogle Penge bagefter betalte; om de kaldte det Præmier, veed jeg ikke; de bleve betalte, fordi Entrepreneuren ſkrev en meget betydelig Regning op over det Beløb, der var contraheret, under Navn af extraordinairt Arbeide; jeg modſatte mig at betale det, da Skibet var færdigt, med det fulde Beløb, men da der blev Tale om at gaae til Retten, og man vilde ſtandſe Skibet, blev der indgaaet et Slags Forlig, hvorefter der blev betalt Entrepreneurerne Noget, men det var ingen Præmie.

336. Hage: Jeg mener her ved Værftet; er det ikke Dem bekjendt, at der er blevet udbetalt Præmier til Folkene, Underofficererne, Meſteren, Fabrikdirecteuren for meget hurtigt udført Arbeide?

Suenſon: Nei, det finder ikke Sted, det har været Tilfældet tidligere; det var i min Formands Tid; der har i den nyere Tid været uddeelt Noget for Arbeide, der ikke vedkom Marinen, extraordinairt Arbeide.

337. Hage: Har De ved Sammenligning fundet, at de og de Arbeider udføres hurtigere og billigere end f. Ex. for 50 Aar siden?

Suenſon: Jeg har ladet opſætte i Tabelform, ſaavidt man kunde, Antallet af de Arbeidere, der have været brugte ved nye Skibsbygninger, Antallet af Arbeidsdagene, der have været brugte, og har ført det ſaa langt tilbage ſom det kun var muligt; derefter troer jeg, man omtrent vil komme til det Reſultat, at der bruges nu det ſamme Antal Arbeidsdage ſom dengang, medens der udføres ganſke anderledes Arbeide og med mere Beſværlighed derved, at Materialierne ere mindre og altſaa ſkulle ſammenſættes paa ganſke anden Maade, og ligeledes derved, at Arbeidet bliver udført med ganſke anderledes Omhu og Accurateſſe end tilbage i Tiden.

338. Hage: Selve Tømmermandsarbeidet? (Suenſon: Ja.) Kunne Deres Underofficerer have Haab om i en rimelig Tid at avancere; det er egentlig ikke nogen meget god Stilling, naar de ere ſærdeles flinke?

Suenſon: Der er egentlig talt, ſom Forholdet er, ingen Haandværker, der kan vente at avancere til Underofficeer; det er en Undtagelſe, naar det ſkeer, og den ſtore Maſſe bliver ikke andet end Haandværkere; naar den Undtagelſe finder Sted, at en Haandværker bliver Underofficeer, bliver han aldrig meer end Underofficeer.

339. Hage: Selv om han viſer en ganſke ſæregen Dygtighed, Nidkjærhed og Iver bliver han Aar ud og Aar ind uforandret i ſamme Stilling?

Suenſon: Han antages ikke at have Opdragelſe og de fornødne Kundſkaber til at kunne avancere høiere end til Underofficeer; der er Undtagelſer derfra, der er i dette Øieblik en Meſter og et Par Meſterſvende ved Skibsbyggeriet, ſom ere gaaede op ligefrem ad den praktiſke Vei; men til at blive Meſter anvendes egentlig kun de yngre Kræfter, der ført blive Underofficerer, efterat man har ſkaffet dem en theoretiſk og praktiſk Dannelſe.

Der blev ſpurgt om, hvor Avancementet ſtandſede og jeg ſvarede, at det ſtandſede ved 1ſte Claſſe og at det var en Undtagelſe, naar en Mand avancerede til Underofficeer. Det ſyntes at frappere. Jeg vil da gjøre opmærkſom paa, at naar vi tage et Værkſted eller en Afdeling beſtaaende af 20 Mand og dertil have en Underofficeer, er der, naar en Mand paa 30—40 Aar er bleven Underofficeer — og i den ſenere Tid ønſke vi helſt yngre endnu — Sandſynlighed for at han kan leve i 20—30 Aar, og altſaa kan der i den Tid ikke gjøres Flere til Underofficerer; i 20—30 Aar kan Ingen i det Værkſted eller den Afdeling blive Underofficeer. Altſaa er Avancementet ſtoppet for en heel Deel Menneſker, og man kan ikke antage at mere end een af 20 — det er jo iøvrigt meget forſkjelligt — kan komme op til den Poſt. Jeg troer derfor, at Betegnelſen var rigtig, at Avancementet egentlig ſtandſer ved 1ſte Claſſe, og at det er en Undtagelſe, om Nogen kommer op til Underofficeer. Der blev gjort det Spørgsmaal, om en Mand ikke, om han er nok ſaa dygtig, kan avancere, naar Forholdet er ſaa, at der ingen Plads er vacant. Man kan ikke ſkaffe en Lærling op, naar der ingen Plads er, men jeg ſkal gjøre opmærkſom paa, at vi ſøge at bringe de dygtigſte og flinkeſte Folk frem. Jeg troer at det Udtryk, jeg ſaaledes brugte om Avancementet, blev misforſtaaet.

340. Hage: Muligen blev mit Spørgsmaal ogſaa misforſtaaet; ſaavidt jeg mindes, gik det ud paa, at jeg vilde have oplyſt, om en aldrig ſaa dygtig Mand og, kort ſagt, en nok ſaa udmærket Perſonlighed ikke kunde, efter vor Maade at gaae frem paa, ſvinge ſig op til nogen overordnet Poſt under nogen Omſtændighed?

Suenſon: Jo, han kan ſvinge ſig op til Meſter.

341. Hage: Men der ſtopper han?

Suenſon: Ja.

342. Hage: En Mand kan ikke fra Soldat blive General, for at bruge en Lignelſe?

Suenſon: Tingen er, at naar det ſkulde ſkee, ſom For-

holdene nu ere, maatte der skee noget Særegent. Der hører et præsteret Bevis for Kundskaber til, for at komme i de overordnede Poster, og naar en Mand ikke har gjort sig bemærket ved Andet end ved sin Maade at være paa, kan man ikke sætte ham op i høiere Poster.

343. Formanden: Men hvorledes kan man sige, at der ikke kunde komme en udmærket Mand, der kunde legitimere sin Berettigelse? En anden Sag er, at unægtelig Organisationsplanen ikke kan tage Hensyn dertil.

Suenson: Nei, der findes Intet derom i den.

344. Wiborg: Saavidt jeg veed, anseer enhver simpel Mand i Tjenesten det for det Høieste at blive Mester eller Skipper, saa ere de efter deres Mening au comble de la gloire.

Suenson: Ved Artilleriet have vi dog havt en Undertøimester, der er avanceret op fra simpel Mand.

Bocher: Vi have en Maskinist, der er avanceret op i Værkstederne til en Stilling, der staaer over en Lieutenants.

345. Hage: Er det aldrig arriveret, at en af Nyboders Drenge har viist sig saa flink og dygtig deels i Skolen og deels paa den mindre Uddannelsesskole, hvorom vi sidst talte, at der har været nogen Anledning til at tage og sende en saadan Dreng til Søcadetacademiet og lade ham gaae Officeersveien; er det aldrig brugt?

Suenson: Jeg kjender ikke Noget fra Skolevæsenets Side i den Henseende; dermed har jeg Intet at gjøre; men i Tilfælde af, at vi ville følge disse Drenge, er der bestandig bleven gjort Udvalg af dem; de bedste komme i den egentlige Drengeskole, som er i Nyboder, og den leverer Elever til Lærlinge ved Holmen. Af disse Lærlinge blive, forsaavidt angaaer dem, der komme til Haandværk, igjen de dygtigste optagne paa Skibsbygningsskolen for at blive uddannede til Mestere, og det er den Carriere, de tragte efter, men med Hensyn til Kundskab staae de i visse Henseender saaledes tilbage, at de skulde have en ganske anden videnskabelig Dannelse for at kunne naae til de høieste Poster, og

blive bekjendte med Forholdene i fremmede Lande. Der hører jo ganske andre Ting til for at naae disse.

346. Formanden: Det Punkt, De nævnte først, hører sammen med, hvor snevert Opryknингen er begrændset, at ingen Fordeling kan finde Sted i de forskjellige Afdelinger, men at Opryknингen skeer i hver mindre Kreds for sig?

Suenson: Ja det er saaledes hos enhver Mester. En Seilmager kan ikke blive Andet; Baadebyggerne, Smedene o. s. v. ere opdragne hver i sin Profession. Det eneste, hvorom der kunde være Tale, er Skibsbyggerne, hvor der er 3 forskjellige Mestre, der have Folk; men naar der er Spørgsmaal om at besætte en Plads, have de hver en Mand, der er særdeles skikket til at være Underofficeer, og Ingen kan afgjøre, hvem af dem der er den bedste, og derfor maa man lade dem avancere ved hver Mester, saa at naar en Mester har en Underofficeersplads vacant, vil der ryke En op af hans Folk, undtagen jeg skulde ønske at faae En frem, der er opdraget ved Kamret, som skal være Underofficeer, for at komme op til Mester; han er da bleven sat til en Mester, hvor han ikke hørte til. Der finder ellers ingen Flytning Sted; de avancere først og fremmest under samme Mester.

347. Hage: De anførte, at De havde Fartøier til hele Flaaden, mener De inclusive alle de gamle Seilorlogsmænd af hvad Navn nævnes kan?

Suenson: Det gaaer ikke paa den Maade; det gaaer her, som overalt, at man har en Regel, som man opfatter som den Rettesnor, hvorefter man arbeider; saaledes ogsaa med Hensyn til Fartøier; der bliver lagt en Plan, at Søetaten antages at burde have en Flaade bestaaende af det og det Antal Skibe, saaledes som det nu er bestemt ved den sidste Resolution; derefter bygges der da de Fartøier, som ere nødvendige til den Flaade, vi skulle have, og ikke til den, vi have.

348. Hage: Men alle gamle Skibe have deres Fartøier?

Suenson: Nei, intet Skib har noget Fartøi, men der er saamange, som der behøves til et bestemt Antal Skibe.

349. Hage: Har De fuldstændig Ret til at vrage ethvert Slags Materiale, som De vil bruge til et Skib, uden Appel til Nogen?

Suenson: Vragning finder ikke Sted.

350. Hage: Naar De har taget Noget ud til en Skibsbygning og finder, at det ikke godt egner sig dertil, kan De saa uden videre kassere det?

Suenson: Der er ikke noget Stykke Materiale, som engang er kommet ind paa Holmen under en vis Benævnelse, for hvilket denne kan forandres uden ved Besigtigelsescommissionen.

351. Hage: Men altsaa gjennem en saadan kan De vente at faae kasseret det, De ikke synes bør sættes i Skibet? (Suenson: Ja.) Skeer det jevnligt?

Suenson: Det skeer bestandig, men kun i liden Udstrækning; thi naar en Mester engang har lagt Haand paa et Stykke Træ, er det hans, udtaget til det eller det Skib, og naar han altsaa kan anvende endog kun en Stump deraf paa en hensigtsmæssig Maade til det bestemte Skib, beholder han det; thi det kan ikke hjælpe ham at faae det besigtiget og nedsat, da han, det vil sige Skibet, kommer til at betale Forskjellen mellem hvad det var før og hvad det nu er; han beholder derfor Træet, saalænge han seer Udsigt til at kunne bruge det ved Bygningen.

352. Formanden: Spørgsmaalet kan stilles saaledes, om Tømmerinspecteuren, naar der er Noget, Mesteren vil have, kan sige Nei dertil? Men vi kunne ogsaa vende det om: naar Tømmerinspecteuren siger til Mesteren, at han skal tage det og det Stykke Træ, og denne siger Nei og gaaer til Fabrikdirecteuren, afgjør denne saa ikke Sagen i sidste Instants?

Suenson: Mesteren kan sige, det vil jeg ikke have; det bliver da liggende, og der gjøres Indstilling om, at de og de Stykker Træ kunne ikke anvendes og om de maae blive satte ned i Charakteer.

353. Formanden: Men hvor der er Spørgsmaal om, hvorvidt det kan bruges til et Skib, maa Fabrikdirecteuren kunne

ſige til Tømmerinſpecteuren, at det ikke ſkal bruges? (Suenſon: Ja).

354. Bøcher: Med Hensyn til Formændenes og Quarteermændenes Arbeide yttrede De, at de havde saameget Skriveri, at det tog en stor Deel af deres Tid; er det heldigt, at det ligger paa Arbeidsunderofficeren, vilde det ikke være heldigere, om de bleve frie derfor og det lagdes paa en Anden?

Suenſon: Det er ikke godt muligt, at en anden Mand kan notere op og være ansvarlig for, at de og de Kobberbolte eller Metalspiger, eller Jernspiger, det og det Materiale er blevet brugt og anvendt der. Underofficeren, som er tilstede, maa notere op hver Bolt og Spiger, der anvendes, for at han kan aflægge Regnskab derfor. Mesteren udleverer ham det i Quantum, og han maa gjøre Rede og Rigtighed for hver Bolt og Spiger.

355. Bøcher: Jeg veed ikke, om det er Dem bekjendt, at man i England netop har gjort den Forandring, for at kunne have færre Underofficerer til et større Antal Folk, at man paa Siden af Underofficeren har sat En, der opskriver enhver Bagatel og indfører det i Regnskabet; han er rimeligviis for flere Sæt Folk; men Formænd og Quarteermænd ere blevne aldeles frie for det Skriveri, fordi det tog deres Tid bort fra det egentlige Arbeide, hvilket man ansaae for uheldigt for dette?

Suenſon: Der er jo en anden Arbeidsmaade i England med deres Saugværker og Maskiner, som bidrager til, at Underofficerernes Stilling bliver ganske forskjellig, hvad vi ikke kunne udføre hos os. Hos dem leverer Tømmerinspecteuren ikke Mestrene raat, men tildannet Træ; han gjør altsaa, egentlig talt, endeel af det Arbeide, som Mesteren gjør hos os; derved kommer Underofficeren til ikke at have det allermindste at gjøre med at udtage Træ-Materiel, det gjør Tømmerinspecteuren, som tillige besørger det tildannet og kjørt lige til at sættes i Skibet.

356. Bøcher: Vi mangle altsaa et Mellemled, der besørger Tildannelsen af Træet, inden det kommer i Skibet, og derfor maae vi altsaa have Underofficerer?

Suenſon: Men naar Tømmerinſpecteuren ſkal levere Meſteren Træet ligeſom det ſkal bruges, maa han have langt flere Folk til at ſøge Træet ud, og altſaa maa der ogſaa ſtaae flere Underofficerer under ham.

357. Bøcher: Vilde De ikke anſee det heldigere end Forholdet her, hvor der er et temmeligt ſtort Antal Underofficerer til Folkene, nemlig 1 : 15, 13, 12 ved Skibsbyggeriet, medens det i England er 1 : 25, 22, hvilket er en temmelig betydelig Udgift; er der ingen Maade, hvorpaa man kunde komme bort fra den ſtore Maſſe Underofficerer til dette Antal Folk?

Suenſon: Jeg maa gjøre opmærkſom paa, at vi her have til 40 Skibsbyggere og 10 Lærlinge i hver Claſſe, altſaa i Alt 160 Skibsbyggere og 20 Lærlinge, 8 Underofficerer; de Andre maa man gjerne give et andet Navn; det er egentlig først ved den nye Organiſation, at de fik dette Navn og bleve ſatte ind ſom Underofficerer; de have aldrig før været kaldt ſaaledes.

358. Bøcher: For Tiden have vi 11 til 160 Mand?

Suenſon: Ja, men der er Nogle borte i andre Forretninger, en er ved Saugmøllen, en ved Tømmervæſenet.

359. Bøcher: I Styrkeliſterne ſtaaer der opført ſom lønnede Underofficerer 11 til 160 Mand, 6 til 80 Mand og 10 til 120 Mand, hvilket altſaa bliver 1 : 12 og 15 Arbeidere, og i Sammenligning med andre Steder ſynes det et vel ſtærkt Forhold?

Suenſon: Derſom vi tage England og gaae tilbunds i Sagen, ville vi finde, at de Mænd, ſom ikke hos os ere virkelige Underofficerer, findes der paa andre Steder opførte men under et andet Navn, og paa den Maade faaer man ud, at der er 1 Underofficeer til 25 Mand, medens vi have 1 til 12 og 15, men det er ikke ganſke rigtigt, da de findes paa andre Steder.

360. Poulſen: Der er blevet yttret her, at der kunde indføres Oekonomie og Beſparelſe i flere Retninger ved Skibsbyggeriet, og at, naar det ikke var ſkeet, havde det fornemlig ſin Grund i Meſtrenes Eenſidighed. Forholder det ſig ſaaledes?

361. Formanden: Spørgsmaalet kunde maaſkee ogſaa ſtilles ſaaledes, om den Maade, hvorpaa Meſtrene rekruteres,

deres hele Opdragelse og Mangel paa Reisen i Udlandet kan lægge Vanskeligheder i Veien for Fabrikdirecteuren med Hensyn til at iværksætte hensigtsmæssige Forandringer, gjøre hensigtsmæssige Forsøg, da han selv maatte være Mester, naar han skulde udføre dem, fordi Mestrene mangle Evne til at gaae ind paa den Slags Forsøg?

Suenson: Jeg kan ikke negte, at der i flere Henseender er Noget i denne Bemærkning; derved at vore Mestre ikke reise og see Noget i Udlandet, blive de naturligviis som tildeels praktisk opdragne Folk meget tilbøielige til at holde fast ved den Arbeidsmaade, de have seet udføre fra deres Barndom. Imidlertid maa jeg dog sige, at i den Periode, jeg har havt med Sagerne at gjøre, er der ikke noget Fag, uden at der er foregaaet meget betydelige Forandringer deri med Hensyn til Arbeidsmaaden. Jeg vil ikke negte, at det jo paa sine Steder og ved sine Leiligheder kan have mødt temmelig Modstand; men jeg maa ogsaa udtale, at der heller ikke er Nogen, der mere end den praktiske Mand, naar en Ting er gjennemført og har viist sig god, bagefter erkjender det, og det troer jeg erkjendes fuldkommen, at der er indført mange gode Forbedringer.

362. Hage: Men er ingen strandet?

Suenson: Jeg erindrer i det mindste ingen.

363. Formanden: Har De maattet opgive nogen paa Grund af passiv Modstand?

Suenson: Naar Noget er strandet paa Grund af Modstand, har det været, fordi Fabrikmesteren selv har ladet sig overbevise af de Grunde, der bleve anførte for, at det ikke vilde føre til noget fordeelagtigt Resultat. Der er blevet sat Forandringer igjennem, mod passiv Modstand, og de senere ere blevne erkjendte for gode.

364. Hage: Og de Grunde, der bleve fremførte for Fabrikmesteren, lede ikke af den passive Modstands Indflydelse?

Suenson: Det er meget vanskeligt at tale i Almindelighed, naar en bestemt Sag ikke ligger for, om en Gjenstand, der forekommer i Masser og tidt, men jeg maa gjøre opmærksom paa,

at det nok kan være, at man naar man seer, at der ikke kan vindes noget væsentligt ved en forandret Fremgangsmaade, og tillige, at de Mennesker, der ere vante til at arbeide paa den gamle Maade, og som altsaa skulde kjende den og vide, om der paa den Maade erhverves godt Arbeide, selv betragte en saadan Forandring for tvivlsom, at man da bliver noget tilbøielig til at antage, at det dog kan være muligt, at det, naar man ikke seer nogen væsentlig Nytte deraf, kan være ligesaagodt at opgive Forandringen.

Attende Møde, den 28de December 1860.

Directeur for Skibbyggeriet O. Suenson.

(Fortsættelse.)

365. Formanden: I hvilken Udstrækning benyttes for Tiden Accordarbeide i de forskjellige Arbeidsgrene?

Suenson: Det afhænger af forskjellige Forhold, om Accordarbeide kan gaae eller ikke. Der hører til, at Folkene stadigt, hvor Accord skal afsluttes, maae være nogenlunde sikkre paa, at der ikke kommer Forstyrrelse; og det kan undertiden være vanskeligt nok, da der pludseligt kan komme en Ordre om, at een eller anden Ting, som man ikke har forudseet, skal gjøres, og Folkene derfor maa holde op og gaae bort fra Accorden. En anden Hindring er ogsaa, at der har været Mangel paa Lyst hos Mandskabet til at gaae i Accord, og det har formeligt været Tilfældet, at man har maattet forcere, for at faae dem til at gaae i Accord. Det har ikke været til at opdage, hvori det har ligget; skjøndt der har været ganske god Fortjeneste, synes der ikke at være megen Hang til at komme til Accord.

366. Formanden: Vil De ikke udtale Dem nærmere om, hvorledes Accordarbeide er organiseret?

Suenſon: Mesteren gjør efter den Erfaring, han har, og efter det Materiales Tilſtand, der ſkal bruges, et Overſlag, og vælger de Arbeidere, ſom fordres til det Arbeide. Det er tildeels et Skjøn, og i det Øieblik, der er Spørgsmaal om Accord, gaaes der ud fra, at der baade ſkal vindes Noget for Manden og Noget for Staten.

367. Formanden: Hvorledes fører De det nærmere igjennem?

Suenſon: Det føres igjennem paa den Maade, at det overlades til hver Mester for ſit Vedkommende, og jeg tør ikke ſige, om der følges nogen faſt Vei. Ved Baadeværftet og Snedkerværkſtedet er der indgaaet meget forſkjellige Accorder, efter den Tilſtand, hvori Materialiet fandtes. Der er Forſkjel paa den Arbeidsmængde, een Mand kan producere fremfor en anden, men der er forøvrigt ikke nogen beſtemt Plan. Man gaaer ud fra den Erfaring, man har fra tidligere Tid, om i hvad Tid Arbeidet kan udføres. Der gives et Antal Dage, hvori man veed, at det Arbeide kan udføres, og saa ſkjønner man, hvor ſtort et Antal Dage, der er paaſende til at gaae i Accord med Folkene i; man vælger da de Folk, man ſkal bruge, og ſiger til dem, at man vil gaae i Accord med dem om det Arbeide i saa mange Dage.

368. Formanden: Vil De forklare noget anſkueligere, hvorledes der ved Accord opnaaes nogen Fordeel, hvilken Garanti der haves, for at der vindes Noget fra begge Sider, og hvilken Garanti, man har, naar Folkene ikke arbeide ordentligt i Accord. Man kunde nemlig tænke ſig det paa forſkjellige Maader; vi ønſkede nu gjerne, at De vilde forklare, hvorledes Sagen praktiſk gribes an?

Suenſon: Med Hensyn til det første Punkt, hvad Garanti man havde, for at der vandtes Noget for Staten ved Accorden, gaaer enhver vedkommende Mester frem efter Optegnelſer og Underſøgelſer fra tidligere Tid og hans egen Erfaring, og gjør da den Calcule, at det Arbeide har været udført og kan udføres

med saa mange Mand i saa mange Dage, naar det tidligere er bleven udført i Dagløn med det og det Antal Folk.

369. Formanden: Vil De exempelviis nævne et Arbeide, som er udført i et vist Antal Dage med et vist Antal Mand, for noget nærmere at anskueliggjøre det Forhold, som i Almindelighed kan antages at ligge til Grund?

Suenson: Jeg vil antage, at en Mester kan lægge Dæk i et Skib, kalfatere og afpudse det i 10 Dage med 20 Mand uden Accord; saa vil han, naar der bliver Spørgsmaal om en Accord, sige: Ja det Arbeide maa vi have gjort noget billigere, vi skulle vinde Noget derved, lad os see at faae det gjort i samme Tid med 17—18 Mand eller med 20 Mand i 9 eller 8 Dage.

370. Formanden: Hvilken af Veiene er den sædvanlige, enten at bespare Mandskab eller Dage?

Suenson: Man gaaer begge Veie.

371. Formanden: Hvilken er den hyppigste?

Suenson: Det kommer an paa, hvorledes man tager Calculen. Ved tidligere Arbeider har det varieret med Folketallet, naar der var meer eller mindre at bestille.

372. Formanden: Hvilken Maade understøtter De fortrinsviis?

Suenson: Det er mig aldeles ligegyldigt. Jeg tager ikke Hensyn til Andet, end Antallet af Dage multipliceret med Antallet af Folk; om der er mere eller mindre af hver Deel, er som det falder bedst.

373. Formanden: Hvori ligger nu Opmuntringen for Folkene, dersom Arbeidet udføres ved et mindre Antal Folk, den tjenbelige, haandgribelige Opmuntring for Folkene?

Suenson: Der er ikke videre Opmuntring end den, at de mulig ved anstrengende Arbeide, uagtet Staten vil have nogen Fordeel derved, dog kunne tjene noget, ved at arbeide i Accord.

374. Formanden: Falder det ikke Folkene mere i Øinene

under den anden Form, hvor man har det sædvanlige Antal af Mandskab, men hvor det saa ligger i Dagene?

Suenson: Jeg troer egentlig ikke, at de have holdt nogen bestemt Regning derover. Folkene kjende ikke dertil i den Grad; de gjøre deres Skjøn for hvert Arbeide og see paa, hvad de troe, de kunne præstere.

375. Formanden: Naar nu Arbeidet udføres hurtigere end Forudsætningen var, hvad saa?

Suenson: Saa faaer Mandskabet Betaling for de Dage, Accorden er indgaaet paa; naar der er indgaaet Accord med 20 Mand paa 9 Dage, og de gjøre det i 8, faae de den 9de Dags Løn udbetalt extra.

376. Formanden: Men naar nu det Modsatte er Tilfældet, at de ikke blive færdige til den Tid?

Suenson: Saa bliver der forlangt et Beviis fra Mesteren for at Folkene have arbeidet ordentligt, raskt og dygtigt, have anstrengt sig for at ville frem i deres Arbeide, og saa beholde de deres Dagløn.

377. Formanden: Men dersom De finder, at de ikke have arbeidet ordentligt?

Suenson: Saa vil der blive dem trukket af, som altid, for Forsømmelighed ved Arbeidet.

378. Formanden: Skeer det nogensinde?

Suenson: Jeg erindrer ikke, at der ved nogen Accord har været saadan Mangel.

379. Formanden: Er nu den Form, den Maade at organisere Accorden paa hensigtsmæssig? Mener De ikke, at den ogsaa kunde være som Stykarbeide, hvor man ikke refererede sig til Dage, men hvor man sagde: Vi betale saa og saa meget for saa mange Alen eller hvad det nu er?

Suenson: Det refererer det sig altid til, men naar vi gjøre Overslag, gjøre vi det til Dagløn istedetfor til Mark og Skilling.

380. Formanden: Al Accord under Dem træder frem under Form af Dagløn?

Suenſon: Ja.

381. Formanden: Sluttes ſaa ſelve Contracten ſkriftlig?

Suenſon: Ja.

382. Formanden: Og forelægges Fabrikdirecteuren til Approbation?

Suenſon: Ja Meſteren har et Papiir, hvorpaa der ſtaaer, at han ønſker at indgaae Accord med ſaa og ſaa mange Mand i ſaa og ſaa mange Dage for at udføre det og det Arbeide, og udbeder ſig Tilladelſe dertil, og det bliver ſaa efterſeet, om noget Lignende tidligere er ſkeet, og derefter bliver det paaſkrevet og dermed træder Accorden i Kraft. Saa bliver der ſkrevet paa ſamme Papiir hver Mand, der er i Accord, naar Arbeidet er begyndt og naar det er endt, og ſaa bliver det udregnet i qvart Dage, hvad Gevinſt, der har været derved, og det bliver ſaa anviiſt til Udbetaling til hver Mand iſær.

383. Formanden: Det ligger i Forholdenes Natur, at Fabrikdirecteuren ikke let vil fravige, hvad der er foreſlaaet fra Meſterens Side?

Suenſon: Nei, kun hvis Meſteren vil tilſtaae dem mere, end der er paſſende, ſaa vil han blive gjort opmærkſom paa, at der tidligere er ſluttet en lignende Accord paa en anden Maade. Der føres nemlig hos mig en Protocol over hver Accord, der er indgaaet, og denne behøver jeg blot at ſlaae op i, men det er meget ſieldent, at der er Grund til at nedſætte.

384. Formanden: Lægges der nu ſærlig Vægt ved de Accorder, der ſluttes med Folkene, paa, til hvilke forſkjellige Klaſſer de Folk høre; og er der taget noget Henſyn til den Klaſſeinddeling, ſom beſtaaer med Henſyn til Betalingen, eller ſlutter det ſig til den reglementerede Dagløn; er der ikke gjort noget Forſøg paa at ligeliggjøre den extraordinaire Fortjeneſte, det Folkene faae udover Daglønnen, ſaa at alle de, der arbeidede i Accord, fik ligemegen Fortjeneſte?

Suenſon: Forſkjellen mellem Klaſſerne er meget lille i Forhold til den normerede Betaling. Der er imidlertid gjort

Forſøg i den Henſeende. Med Henſyn til Skibsbyggerne og en ſtor Maſſe af Haandværksfag gaaer det paa den Maade, at der bliver uden videre taget en Rode, en Underofficeer med hans Folk; det er gjerne Folk af alle Klaſſer og Lærlinge med. Der kan jo nok være flere Folk af een Klaſſe end af en anden, men der ſees efter, at det er nogenlunde jevnt fordeelt. Der betales ligefrem Gevinſt uden Afdrag; Manden af første Klaſſe faaer ſin Part og Lærlingen ſin af den Dagløn, der tilkommer dem efter deres Klaſſe. Derimod har der været nogle Accorder ved Snedkerne paa en anden Maade, thi der arbeider hver Mand enkelt, der indgaaes Accord med en enkelt Mand. Saa gjøres det paa den Maade, at der, hvad der ofte er Tilfældet, gives 4, 6, 8 Mand Accord, men hver har ſit Stykke Arbeide. De faae f. Ex. ſaa mange Alen Paneel og ſaa mange Dage dertil og gjøre det ſaa færdigt i et viſt Antal Dage; der ſluttes derfor gjerne Accord paa engang med 6—8 Mand, men hver har ſit Arbeide.

385. Formanden: Men træder det frem her, da det ikke ſynes at være fælles Arbeide?

Snenſon: Jo, thi der ſluttes Accord ſaaledes, at en Mand i 4de Klaſſe faaer til det ſamme Arbeide flere Arbeidsdage, end en Mand i 1ſte Klaſſe, paa Grund af, at han har mindre Lønning, ſaa at man ſøger derved at nærme dem til hinanden. Da Manden i 4de Klaſſe har ſaa meget mindre Lønning, end en Mand i 1ſte Klaſſe, ſkal han have ſaa mange flere Dage end denne, for at han kan faae ſamme Priis for ſit Arbeide ſom Manden i 1ſte Klaſſe. Man kan jo f. Ex. give 6 Mand hver at gjøre en Dør, ſom kan være aldeles eens, ſaa ſiger man ikke, at en Mand i 4de Klaſſe ſkal gjøre ſin Dør i ligeſaa mange Dage, ſom en Mand i 1ſte Klaſſe.

386. Formanden: Hvorfor har man gjort det?

Suenſon: Fordi man har meent, at forſaavidt Arbeidet var lige godt, bør Lønningen ogſaa være det. Man faaer derved ſamme Betaling ud for ſamme Arbeide, ellers vilde man komme

til, at naar Een i 1ste Classe og Een i 4de Classe havde gjort hver en Dør, vilde den ene Dør blive dyrere end den anden.

387. Formanden: Anseer De det for rigtigt og anvender De det, hvor De kan?

Suenson: Ja, hvor vi kunne, thi der er ingen Grund til at negte en Mand i 4de Classe at tjene ligesaameget som en Mand i 1ste Classe, naar han kan arbeide ligesaameget.

388. Formanden: Hvad sige Folkene i 1ste Classe til, at de skulle gjøre Arbeidet i kortere Tid, end de i 4de?

Suenson: Der har aldrig været noget Spørgsmaal om den Sag.

389. Formanden: Men det er vel ikke anvendt i et betydeligt Omfang?

Suenson: Nei, det er vel ikke saa hyppigt, men ved enhver Accord tages der Hensyn til den Classe, hvori Folkene staae, og derefter bestemmes Arbeidsdagene.

390. Formanden: Dette Tilfælde bestaaer altsaa deri, at der gives dem i øverste Classe kortere Tid end dem i lavere. Men hvor det nu ikke ordnes paa den Maade, men Folk af forskjellige Classer arbeide sammen, gjøres der da Forsøg paa saaledes at nuancere Accorden efter de forskjellige Classer, hvori Folkene ere?

Suenson: Nei, der hjælper den Ene den Anden.

391. Formanden: I hvilken Udstrækning benyttes nu Accordarbeide? Mener De, at det bør benyttes ved alle Arbeider, eller er der Nogle, hvor De anseer det for utilraadeligt, og hvilke ere det?

Suenson: Alle de Arbeider, hvortil man skal have Accord, maae være saaledes, at man veed, at man kan lade Folkene blive i Ro ved Arbeidet. Det er een af Hovedbetingelserne for at indgaae paa Accord, og det er een af de Ting, der gjør det vanskeligt at gaae i Accord, at man ingen Sikkerhed har i den Henseende. Desuden er det Tilfældet, at der er mange Arbeider, hvor man bliver forstyrret ved Veirliget, eller at de Folk, der ere ved Arbeidet, skulle hjælpe ved et andet Arbeide, saa at det ikke er muligt at sætte en vis Afdeling ganske bestemt affondret og sige,

at den ikke skal gjøre andet Arbeide end dette, og det er det, som gjør det vanskeligt for Værftet at sige, om Staten egentligt tjener Noget ved Accorderne; thi i det Øieblik, vi gjøre Overslag over, hvor lang Tid de ville være om et Arbeide, saa gjør man dette Overslag efter, hvad Tid man mener, at de tidligere have været om et saadant Arbeide, naar det ikke har været i Accord. Det er ofte Tilfældet, at Folkene, fordi det har været daarligt Veir, have maattet gaae hjem eller søge Huus og altsaa ikke have været ved Arbeidet. Saa tage de Tømmer eller Træ med dem ind i Skurene og maae arbeide der, saa godt de kunne, men dette har der ikke tidligere været holdt Regnskab over med den tilbørlige Nøiagtighed. Naar der nu ansættes Folk til Accord ved et Arbeide, og de ikke have kunnet gjøre saameget Arbeide som ellers, naar Veiret havde været anderledes, og den saaledes ikke bliver færdig i rette Tid, fordi Folkene ikke have kunnet arbeide ved den af disse eller andre Grunde og altsaa miste, gjøre de deres Ret gjældende, og forlange Erstatning for den Tid, de have spildt fra deres Accord.

392. Formanden: De seer altsaa ikke i selve Arbeidets Beskaffenhed nogen Hindring for at benytte Accord; hvad selve Arbeidet angaaer, finder De ikke Noget til Hinder derfor?

Suenson: Der er dog den Ting, at Mesteren og Underofficeren gjøres ansvarlige, og især have de tilbage i Tiden været i høi Grad gjorte ansvarlige, saa at Mesteren og Underofficeren have risikeret at miste deres Stilling, fordi et eller andet Uheld var indtruffet, og det gjør, at Mestrene og Underofficererne ere meget ængstelige for, at der skal være noget Galt ved Arbeidet, som det udføres. Nu er det ganske vist, at ved Accordarbeide vil Manden, der arbeider, vel skynde sig dermed saameget som muligt, og altsaa bliver der mindre Forsigtighed fra Mandens Side med Hensyn til Arbeidet, og der er mange saadanne Ting, som det er vanskeligt at controllere, saaledes Kalfateringen, ligesom at undersøge hver Bolts, Spigers og Nagles Indsættelse, hvilket kan være særdeles vanskeligt for noget Tilsyn at efterse. Derfor ville de Foresatte nødigt gaae ind paa Accord ved disse Arbeider,

hvor Risicoen bliver deres, medens de slet ingen Fordeel have deraf, men udsætte sig for, at det bliver daarligt gjort.

393. Formanden: Men kan dette Hensyn have den Indflydelse, at de modsætte dem, at saadanne Arbeider, f. Ex. Kalfateringsarbeider, gjøres i Accord.

Suenson: Ja, Mestrene have modsat sig at gaae ind paa Accord ved den Slags Ting; de have sagt: Jeg kan ikke paatage mig det Ansvar?

394. Formanden: Og Fabrikmesteren har ikke drevet det igjennem?

Suenson: Nei, jeg har ikke havt Grund dertil. Der er saa mange andre Arbeider, hvorved der kunde være Spørgsmaal om at anvende Accord, og vi have ikke villet forcere det frem.

395. Formanden: Hvilke andre Arbeider er det?

Suenson: Accord er ikke indført som almindeligt; det er kun i enkelte Ting; det bliver, egentligt talt, kun benyttet, hvor vedkommende Mester troer, at han kan fremme Arbeidet paa den Maade.

396. Formanden: Det afhænger af Arbeidets Art?

Suenson: Accord benyttes i det Hele taget ved nyt Arbeide, hvor man kan regne altid at kunne disponere over et stadigt Antal Folk, f. Ex. ved at sye Seil i Seilmagerværkstedet, forfærdige Master hos Mastemagerne, bygge Baade ved Baadeværftet, gjøre visse Dele af et Skibs Bygning, lægge Dæk, klæde et bestemt Antal Planker, hugge et vist Antal Tømmer til Spanterne, samle og reise Spanterne o. s. v. Der har fornylig været en Kalfatering af et Skib i Accord; det var første Gang. Det var det Skib, der sidst løb af Stabelen.

397. Formanden: Hvorledes var De tilfreds dermed?

Suenson: Det var den første Mester, der har risikeret at lade det gjøre, saa at man ikke kan sige Noget endnu.

398. Formanden: Hvilken Mester var det?

Suenson: Det var Mester Petersen. I England, veed jeg, at man har havt megen Ængstelighed i den Henseende, og det har været en ikke ringe Ting at undersøge det, hvad vi nødig

ville gaae til; naar en Kalfatering er gjort i Accord, have de formeligt boret et Stykke ud paa et Par Steder i Skibet og taget Plankestykker med Kalfatering ud af Skibet for at see, om det var drevet ordentligt tilbunds, og det skulde være den Control, man skulde have der, at ingen Mand vidste, om man kom og borede i hans Rum, og saa blev vedkommende Mand ansvarlig for, at Arbeidet blev godt udført. Det er det Væsentlige, for at man kan indlade sig paa Accorden, at man kan disponere over og være nogenlunde sikker paa Folkene; men det frembyder sig ved Siden deraf, for den, der har Overtilsynet med det Hele, at der er en heel Deel Steder, hvor der, om jeg saa maa sige, er megen Uro. Det er i alle de smaa Værksteder, hos Seilmagerne f. Ex. Der arriverer meget let Noget med et Skib ude. Der kommer Seil og Flag ind, som skulle bruges i en Fart, og saa maa hele Værkstedet forlade hvad det har, og gjøre det. Det Samme skeer med Master og Rundholter, nogle knækkes og nogle skulle besigtiges. Det Samme gjælder med Hensyn til at bygge Fartøier. Vi have 100 Fartøier i Brug om Aaret, og der kommer altsaa hvert Øieblik Fartøier ind, som ere blevne havarerede; og de skulle gjøres færdige, da de skulle bruges igjen. Vi skulle have et eller andet Fartøi ud, og saa maa man tage fat fra den Side. Ved Skibsbyggeriet er det Samme Tilfældet med den Afdeling af Folk, der have Reparationerne. Ved nye Skibes Bygning have Folkene det meest roligt og der frembyder dette Moment sig ikke.

399. Formanden: I hvilket Forhold bruges der Accord ved de nye Skibes Bygning, hvormange Procent af Arbeidet vil De antage, kan udføres i Accord?

Suenson: Ja det er ikke let at opgive, hele Accordvæsenet er ikke paa nogen Maade gjennemført hos os.

400. Formanden: Naar vil De bruge Accord? hvorledes er Accordarbeidets nuværende Form indført? hvad er Anledningen dertil og Deres egen personlige Mening om Tilraadeligheden og Ønskeligheden af en Udvidelse, og hvorledes opfatter De i det Hele taget dette Forhold?

Suenson: Tingen er, at inden der blev tænkt paa Accord,

er der bleven iagttaget, hvad Arbeide, der er blevet udført paa de forskjellige Steder, uden at Vedkommende vidste deraf.

401. Formanden: Fra hvis Side skete disse Jagttagelser?

Suenson: Fra Fabrikmesterens Side. Jeg har ladet deels Mesteren og deels Underfabrikmesteren gjøre Regning over, hvad der udførtes. De noterede op, hvad der blev gjort, og det var i Særdeleshed i Seilmagerværkstedet, at det viste sig, at, skjøndt Folkene sad trygt og roligt ved deres Arbeide og syede fuldkomment jevnt, var det Arbeide, der blev udført, det Antal Alen der blev syet i een Dag af en Mand, meget ringe, og det gjorde, at der blev skrevet om en Bemyndigelse for Holmen til at lade dem arbeide paa Værkstedet i Accord, thi Værftet havde ingen Bemyndigelse til at anvende eller udgive nogen Slags Penge udenfor det, der ligefrem var fastsat. Saavidt jeg erindrer, var det medens Admiral Schifter levede og var Overeqvipagemester, men under ham var Sagen bleven liggende hen. Han døde og Admiral Zahrtmann kom i hans Sted; saa blev der talt mundligt derom med ham, og da henviste jeg til, at jeg havde gjort Skridt i den Retning, men at der ikke var skeet Noget. Der blev da sendt ham en Copi af hvad jeg tidligere havde indsendt, og nogle Dage efter havde vi en generel Bemyndigelse til at indgaae Accord. Nu blev der først opstillet Bestemmelser om, hvorledes der skulde forholdes med disse Accorder; der blev sendt et Circulaire om til alle Mestrene, om at Accord kunde indgaaes paa de Betingelser og paa den Maade, som den nu føres igjennem; det skeer nu paa samme Maade som fra først af. Det er meget smaat gaaet fremad, og der har været og er tildeels hos Mandskabet endnu megen Modstand til at gaae ind derpaa. Jeg har saaledes paa engang kaldt hele Mandskabet paa Baadeværftet sammen og spurgt dem, om de vilde gaae i Accord paa et Fartøi. Jeg viste dem, at vi havde noteret, hvormange Dage de havde været derom tidligere, og sagde, at jeg vilde give dem nærligen det samme Antal i Accord; men de vilde ikke.

402. Formanden: De kunde ikke twinges?

Suenſon: Nei, der er ikke Noget, ſom ſiger det, og ſaaledes ſom Forholdene vare, maatte der heller ikke kunne tages Noget fra dem, thi naar de arbeidede ordentligt, havde de jo tjent deres Lønning. Der er viſtnok ingen anden Maade at ſætte Accorden op paa, end den, hvorpaa vi gaae frem.

403. Formanden: Mener De, at der vindes Noget ved det nuværende Accordſyſtem?

Suenſon: Jeg har udtalt mig derom i 1843, da jeg kom hjem fra en Udenlandsreiſe, hvor jeg havde iagttaget Arbeidet paa forſkjellige Steder og havde gjort mig bekjendt med, hvorledes det der er gaaet til forſkjellige Tider. Den Formening, jeg derved er kommen til, gaaer ud paa, at det kan være baade godt og ſkadeligt, at det gjælder om at føre det igjennem med en vis Ro og Moderation; thi ſaa kan det viſt være meget godt. Det Meſte, ſom opnaaes ved Accord, er at bringe Mandſkabet til at arbeide hurtigere, og det er aldeles beſtemt min Formening, at enhver arbeidende Mand faaer ved Accordarbeide en vis Vane, en vis Hurtighed, hvormed han i det Hele vil gjøre ſit Arbeide, og naar han førſt engang har faaet Vane til en vis Hurtighed i at arbeide, vil han beholde denne Vane, enten han arbeider i Accord eller ikke, ſaa at man, ved Hjælp af Accord, kan indføre en større Arbeidsmængde, baade i og udenfor Accord; men paa den anden Side er det ogſaa ganſke viſt, at det ſaa let overgaaer til, at der bliver mindre Nøiagtighed og mindre Soin ved Arbeidets Udførelſe, og i det Øieblik, man opdager den mindſte Smule af den Slags, troer jeg, at man maatte ſtandſe med Accord.

404. Formanden: Vil De nu forklare, hvorledes det efter Deres Opfattelſe er gaaet frem, hvorlænge har det været indført?

Suenſon: Det er fra 1852, altſaa 8 Aar, men i Begyndelſen var det meget lidt, det var iſær ved Seilmagerværkſtedet, hvor der blev lagt ſærdeles Vægt derpaa; ſidenefter har det beſtandigt udvidet ſig.

405. Formanden: I hvilken Udſtrækning, omtrent?

Suenſon: Jeg vil nødig nævne noget Tal.

406. Formanden: Der er ingenting ivеien for, at De, hvis De foretrækker det, kan give os skriftligt en anskuelig Fremstilling til Oplysning om Accorden, altsaa i hvert Aar, hvormange Dage og hvormeget der er vundet. Vindes der efter Deres Mening mere for det Offentlige eller mere for Folkene?

Suenson: Det er forskjelligt; naar der vindes, er det hovedsagelig Folkene, der vinde.

407. Formanden: Er der nu nogen oeconomisk Begrændsning for Fabrikdirecteuren til at drive det igjennem, eller har han den fornødne pecuniaire Bemyndigelse?

Suenson: Der er bleven givet Tilladelse til at indgaae Accord, og deraf følger, at naar Accord er indgaaet, maa Pengene udbetales.

408. Formanden: Der er altsaa ikke stillet nogen finantsiel Skranke, saa at der sagdes, at det ikke maatte anvendes i større Omfang, at Accord skulde indskrænkes til en bestemt normeret Sum?

Suenson: Nei.

409. Formanden: Der er altsaa ingen finantsiel Vanskelighed?

Suenson: Nei.

410. Formanden: Er det nu Deres Mening, at Folkene, naar de ved en saadan Accord drives til stærkere Arbeide, maae og ville arbeide saa stærkt, at dette System ikke i sin Heelhed kan gjennemføres hele Aaret rundt, Folkene derved vilde blive overanstrengte? Mener De, at der maatte indtræde nogen Hvile for Folkene, eller at det meget vel kunde gjennemføres heelt igjennem med den samme Arbeidsenergi uden Overanspendelse? Det er jo et ikke uvigtigt Punkt for Bedømmelsen af det hele Forhold.

Suenson: Det er meget vanskeligt at sige, hvad det tager paa Arbeidernes Kræfter; jeg antager, at vore Folk som Forholdet er her, blive anstrengte ved Accord, og jeg kan see det paa dem ved flere Accorder. Jeg antager, at det er en ligefrem Følge deraf, at der ikke er nogen Lyst og Iver efter at indgaae

Accord, og at to Arbeidere kunne staae ved Siden af hinanden og den Ene kan tjene Penge og den Anden ikke; de kunne have det samme Arbeide begge To, og han, der Ingenting tjener, har tidt ingen Lyst til at tjene det Samme som den Anden. Det forekommer mig at være et Bevis for, at det maa anstrenge dem.

411. Formanden: Det kan ikke betvivles, men Spørgsmaalet er, om der er Overanstrengelse forbunden dermed. Kan man ikke sige, at de, der ikke ville arbeide paa den Maade, arbeide saa daarligt, at det er Grunden til, at de ikke ville indlade dem paa Accord; at de ere meget sløve Arbeidere, at de savne den fornødne Spore og vilde finde en Accord for anstrengende. Hvorledes stiller sig for Dem Forskjellen mellem Arbeidsiveren, i Tilfælde af at der er Accord, og sædvanligt Arbeide? Er der saa stor Forskjel, at De kommer til det Resultat, at det sædvanlige Dagløsarbeide er uforsvarligt mat?

Suenson: Det er et meget vanskeligt Spørgsmaal at besvare. Der er ingen Tvivl om, at der paa forskjellige Steder kan indføres en forskjellig Drift, om man saa vil, og at det kan gaae meget hurtigere paa eet Sted end paa et andet, at den ene Nation kan arbeide hurtigere og stærkere end den anden; men jeg troer ikke, at man i den Henseende vil finde nogen Forskjel mellem det, der finder Sted hos os paa Orlogsværftet, og det, der finder Sted udenfor. Jeg troer ikke, at man finder Haandværkere i Byen, i Almindelighed taget, som anstrenge sig mere end vore Arbeidere paa Orlogsværftet, og det er jo af den Slags Ting, der finder Sted, at Mestrene i Byen ogsaa give deres Arbeidere Mere, naar de ville drive Arbeidet iveiret.

412. Hage: Det er Dem formodentligt bekjendt, at Deres Arbeidere, naar de have forladt Holmen, især naar Dagene ere længere, paatage sig privat Arbeide for Resten af Dagen eller for en Deel deraf.

Suenson: Ja de kunne jo nok foretage sig Noget hjemme, men det er mig ikke bekjendt, at de paatage sig noget anstrengende Arbeide. Jeg veed nok, at de tjene Noget udenfor, og Folk,

der ville tjene ſig op, maae anſtrenge ſig til det Yderſte. Der er jo Folk, der arbeide om Natten med, men jeg mener ikke, at de foretage ſig noget anſtrengende Arbeide. Det beviſer kun, at de kunne udholde at arbeide i længere Tid.

413. Hage: Antager De ikke, at de paatage ſig det Arbeide, ſom de forſtaae og ſom hører til deres Bedrift?

Suenſon: Ja, men der er jo naturligviis henhørende til en vis Bedrift meer eller mindre anſtrengende Arbeider, og det er almindeligviis, efter hvad jeg kjender dertil, ſmaat Pillearbeide, Reparationer eller hvad de kunne gjøre hjemme i deres Huus, at de kunne hjælpe et Sted til med Et eller Andet, hvilket de paatage ſig, men jeg troer i Almindelighed ikke, at det er anſtrengende Arbeide, de udføre udenfor.

414. Hage: Veed De noie Beſked med, hvad de paatage dem hjemme?

Suenſon: Nei.

415. Hage: Det er altſaa blot en Formodning?

Suenſon: Ja, men jeg veed f. Ex., at der er Folk ved Theatret for at hjælpe ved Coulisſerne, at der er Folk ved Tivoli og Caſino for at hjælpe til der, men det er jo ikke noget anſtrengende Arbeide.

416. Hage: Vilde De kalde det et anſtrengende Arbeide, derſom Folkene bleve ved med Arbeidet i Byen til Kl. 11—12 om Aftenen?

Suenſon: Det kommer an paa, hvad man forſtaaer ved anſtrengende Arbeide. Jeg forſtaaer derved det, ſom fatiguerer, naar man arbeider i kort Tid. Man kan jo ogſaa ſige, at det er anſtrengende, at en Mand ſkal ſtaae paa ſine Been et beſtemt Antal Timer uden at arbeide.

417. Hage: Vil De ikke kalde det anſtrengende, naar en Mand møder Kl. 4 om Morgenen paa Holmen og bliver ved at arbeide til Kl. 11—12 om Aftenen?

Suenſon: Ja, det er ganſke viſt anſtrengende i ſin Retning.

418. Hage: Altsaa uden at vide, hvor anstrengende det Arbeide er, som de paatage dem, antager De dog, at det er almindeligt, at Folkene paatage sig Arbeide, efter at de ere komne hjem fra Holmen?

Suenson: Jeg fatter ikke den Ting. Jeg troer ikke, at der er noget Menneske, der gaaer i Seng, naar han kommer hjem fra Arbeide, og ikke foretager sig noget Arbeide; det er saaledes ogsaa Tilfældet med Holmens Haandværkere, at de foretage sig Noget, naar de komme hjem, men det kan være meget forskjelligt; de kunne gjøre noget smaat Legetøi eller andet Pillearbeide, som at skjære noget ud med en Kniv o. s. v.

419. Hage: De veed ikke, hvad det er, de foretage dem?

Suenson: Nei.

420. Hage: Kunde nu ikke Ulysten til at paatage sig Accordarbeide staae noget i Forbindelse med det Arbeide, de udføre, naar de komme hjem den øvrige Deel af Dagen, idet de kunde tænke sig, at de kunne arbeide usvækkede, naar de arbeidede uden stor Anstrængelse paa Holmen, idet de sagde til sig selv: Du kan saa arbeide bedre, naar du kommer hjem og tjene flere Penge? Er det en rimelig Formodning eller ikke?

Suenson: Det vilde jo være det Allerbedste, naar de kunde tjene baade paa Holmen og udenfor.

421. Hage: De antager det altsaa for en rimelig Slutning og for en ganske almindelig Bevæggrund fra Arbeidernes Side, at de anstrænge sig saa lidt som muligt ved Arbeidet paa Holmen, for at de kunne holde bedre ud, naar de komme hjem.

Suenson: Nei, jeg synes at det Rimeligste var, at de tjente paa Holmen ved Accord og saa bagefter hjemme.

422. Hage: Spørgsmaalet var, om det ikke maatte være en Grund til, at de ikke gjerne vilde paatage sig Accord, at de ville spare deres Kræfter til Arbeidet hjemme?

Suenson: Det troer jeg ikke. Jeg troer, at den Mand, som arbeider hjemme, arbeider for at skaffe noget Mere tilhjælp til Familiens og Børnenes Underhold. Naar de kunne skaffe sig

det ved at arbeide paa Holmen, er det rimeligt, at de tage det der, og saa benytte Tiden bagefter til at arbeide om Eftermiddagen, naar de komme fra Holmen. Jeg antager, at den Mand, der arbeider hjemme, og anstrænger sig for at ernære Familien, vil hellere gaae i Accord paa Holmen og tjene der først, og saa bagefter tjene Mere hjemme.

423. Hage: De anførte, at de Arbeidere, der ere beskjæftigede ved Accordarbeide, blive meget anstrængte?

Suenson: Jeg har undertiden seet dem meget anstrængte.

424. Hage: Vil det ikke slide mere paa Mandens Kræfter, naar han først anstrænger sig ved Accordarbeide, og han saa igjen arbeider, naar han kommer hjem?

Suenson: Saavidt jeg har forstaaet det, er Spørgsmaalet egentligt talt, om Holmen giver nok i Accord. Der er intet Spørgsmaal om, at den Mand, der vil tjene Penge, vil tjene dem lige saa gjerne hos een Herre som hos en anden, og dersom altsaa Holmen betaler nok for Accorden eller formeget, vil han absolut hellere arbeide paa Accord for Holmen, end arbeide hjemme.

425. Hage: Det er jo fra Mandens Side en Beregningssag. Mit Spørgsmaal gaaer blot ud paa, hvad De mener. Betragtninger anstille vi selv.

Formanden: Jeg maa gjøre opmærksom paa, at den der svarer, er ligesaa berettiget til at anstille Betragtninger.

426. Hage: Fabrikmesteren gjorde opmærksom paa, at Folkene ved Accordarbeide i Reglen blive anstrængte, og at de for en stor Deel havde Ulyst til at paatage sig Accord. Nu antog jeg, at den Omstændighed, at Folkene gaae fra Holmen Kl. 4 og altsaa have en stor Deel af Dagen tilovers og derefter paatage sig Arbeide hjemme, kan anstrænge dem, og at de, som Følge deraf, vilde gjøre følgende Beregning: Hvad kan du holde ud og hvad kan du fortjene, og det er alene for at komme til at danne sig en Mening om Arbeidssystemet, at jeg har gjort mine Spørgsmaal?

Suenson: Jeg vil kun gjøre den Bemærkning, at de Folk,

der arbeide hjemme efter at de have forladt Værftet, ere flinke og ordentlige Folk, som anvende deres Tid paa at arbeide, og ikke drive den hen til Fornøielser eller ødelægge den paa anden Maade. Netop de Folk, der arbeide meget, ville helst gaae i Accord for derved at tjene paa Værftet. Kunne de saa desuden arbeide hjemme, have de dobbelt Fortjeneste.

427. Hage: De anførte, at ved Accordarbeidet var det vanskeligt at faae Arbeidet gjort med samme Omhu som Dagløns-arbeidet, men da Tilsynet ved Accordarbeidet er ligesaa skarpt som ved Dagløns-arbeidet, kan saa ikke det stærke Tilsyn sørge for, at den Ulempe ikke indtræder?

Suenson: Jo, men der er jo en meget betydelig Forskjel naar enhver Mand, der udfører Arbeidet, interesserer sig for, at det bliver udført saa accurat som muligt, og den Ting, at han interesserer sig derfor maa indskrænke Tilsynet meget. I det Øieblik en Mand er interesseret i at gjøre det godt, bliver Tilsynet overflødigt; men naar dette ikke er Tilfældet, kan det, om der endog er nok saa meget Tilsyn, komme til at staae paa Grændsen, om man skal casfere Arbeidet, eller lade det passere, medens det ellers gjøres fuldkomment saa godt som man kan ønske det.

428. Hage: Men nogen egentlig Ulempe har De ikke erfaret af Systemet?

Suenson: Ikke med vore Folk, og jeg troer ikke, vi ere komne til det Point af Accordafslutning, at der kan være Spørgsmaal om Farer i den Henseende. Jeg mener, at naar man ved stærkt at forcere Accorderne vilde twinge Folkene til at arbeide, vilde man komme til at Arbeidet blev jadskket.

429. Hage: Der har været Vanskelighed ved at faae Folkene til at paatage sig Accordarbeide, skjøndt det er blevet dem viist, at de før have udført det Arbeide i det Antal Dage, og der er bleven dem tilbudt det samme Antal. Alle disse Vanskeligheder vilde jo falde bort, naar man gik over til et frit Arbeidssystem med frie Arbeidere, det vilde blive bedre og fordeelagtigere for Staten, og man vilde bedre kunne gjennemføre et udvidet Accordsystem. Er det ikke saa, ogsaa efter Deres Mening?

Suenſon: Det kom an paa, hvad de frie Arbeidere vilde paatage ſig. Derſom de ſagde nei, ſaa kunde jeg ſige, at de ſkulde gaae deres Vei, men ſaa fik jeg det jo ſlet ikke gjort.

430. Hage: Men ſaa er der jo Andre at faae?

Suenſon: Ja, almindeligviis.

431. Hage: De vilde faae Nytte af Concurrencen?

Suenſon: Ja.

432. Hage: Har der været Dem meddeelt en Bog, ſom kom fra England, ſom ſpecificerer en Mængde Accordarbeider og føier Priſerne til?

Suenſon: Nei.

433. Hage: De veed, at man først i de ſenere Aar i England er gaaet over til Accordarbeide i ſtørre Udſtrækning?

Suenſon: Nei, for 20 Aar ſiden havde man der Accord i ſtor Udſtrækning.

434. Hage: Men dog langtfra ſaa meget ſom nu?

Suenſon: Tingen er, at man i nogle Aar i England forlod Accordarbeidet, fordi man kom til den Erfjendelſe, at man betalte Mere i Accord, end naar der var Spørgsmaal om at arbeide i Daglon. Det blev dengang opgivet og det antager jeg tildeels var Grunden til, at der har været Frem- og Tilbagegang med Accordarbeide.

435. Formanden: Siden De nævner dette Punkt om Erfaringerne i England, var ſaa ikke det Accordſyſtem, de forlode, forſkjelligt fra det Syſtem, der nu følges?

Suenſon: Jeg har ikke kunnet følge dermed. De ſidſte Oplysninger, ſom Commiſſionen har, har jeg ikke.

436. Formanden: Hvilket Accordſyſtem brugtes dengang?

Suenſon: De havde Tabeller over de forſkjellige Arbeider, ſtore trykte Bøger, hvori der ſtod de forſkjellige Arbeider og Priſen for hvert af dem, og dem arbeidede de efter. Om de ikke havde fulgt med Materialets forſkjellige Beſkaffenhed, veed jeg ikke, men paa eengang opdagedes det i England, at de betalte

meget mere til deres Folk paa Grund af denne Taxt, end Folkene fik, naar De toge dem i Dagløn.

437. Formanden: Saa valgte de altsaa ikke at revidere Specificationerne, men kastede det Hele overbord?

Suenson: Ja.

438. Formanden: Vilde De anse det for hensigtsmæssigt hos os, at man fik saadanne Priisspecificationer? Lægger De an derpaa, samler De det Materialie, De faaer ved de Arbeider, der blive udførte, eller anseer De det for uhensigtsmæssigt for Tiden at komme ind derpaa?

Suenson: Jeg troer, at enhver Fasthed i disse Bestemmelser, bestemte Priser, bestemte Dage, bestemt Betaling for et vist Arbeide, vil være skadeligt. Det vil nemlig føre til, at man kommer til et Punkt, hvor man vil blive staaende stille og ikke kan bringe det videre.

439. Formanden: Kunde det ikke benyttes paa forskjellig Maade, at det var Noget, der ikke var publiceret og kjendt af Folkene? Et Andet er, at der haves et Materiale, som staaer til Bestyrelsens Raadighed.

Suenson: Nei, jeg troer ikke, at der er Noget, der kan blive hemmeligt mere. Det maa altid kjendes af en heel Deel Mennesker, og det vil gjøre, at det ikke kan holdes hemmeligt.

440. Formanden: I Virkeligheden er det dog den Vei, De gaaer, men med mindre Gjennemarbeiden af den Erfaring, De har. Hvorpaa bygger De den senere Erfaring, for enten at lægge til eller trække fra?

Suenson: Vi søge at bruge Accord til at skjærpe Arbeidet, men i det Øieblik, at vi havde faste Priser eller et vist Antal Dage, vilde vi slet ikke kunne skjærpe det.

441. Formanden: De lægger an paa at drive Arbeidet ned, gjøre Accorden skarpere?

Suenson: Ja.

442. Poulsen: Med Hensyn til den Ulyst, som De siger er tilstede blandt de Over- og Underordnede, kan den ikke have sin Grund i andre Omstændigheder? Kan man ikke tænke sig, at

Underofficererne vilde, af Misundelse over den større Fortjeneste og fordi der er større Uleilighed ved Tilsynet, lægge Hindringer iveien; at Mesteren, naar han har givet en Accord, som viser sig noget rundelig, kan see igjennem Fingre med, at det bliver trukket ud, at der ikke vindes saameget derved som han troer, at der kan vindes, og at det kan have Indflydelse paa Folkenes Lyst?

Suenson: Jeg maa tilstaae, at jeg ikke i den Grad er kommen tilbunds i den Sag, saa at jeg ganske i Almindelighed tør udtale mig derom; med Hensyn til Mestrene vil jeg gjøre opmærksom paa, at vi have det Tilfælde, at to Snedkere ere blevne satte til det samme Arbeide, og at den Ene har vundet det halve Antal Dage . . .

443. Poulsen: Jeg taler nærmest om Skibsbyggeriet?

Suenson: At Underofficererne skulde lægge dem Noget iveien, troer jeg ikke. Der er for stor Aabenhed og Frimodighed til at tale.

444. Poulsen: Ja, om de end ikke directe skulde lægge dem Noget iveien, saa er der mange smaa Ting, ved hvilke de kunne standse dem.

Suenson: De Folk, der ere i Accord, ville nok selv sørge for, at de ikke blive standsede i Arbeidet. Underofficererne have travlere da end ellers for at skaffe Folkene det Materiale, de skulle bruge, saa at disse ikke blive standsede. Det fører et bedre Liv ind i det Hele, at Underofficererne maae sørge for at skaffe Materialierne tilvrie saa hurtigt som muligt, for at Folkene ikke skulle blive standsede.

445. Poulsen: Jeg synes, at der netop derved kan opstaae Forsinkelse. Fortjenesten har viist sig meget forskjellig, hvilket jeg troer, kan ligge deri, at der har viist sig Usikkerhed fra Mesterens Side, og det mener jeg, kan føre til at der lægges dem Hindringer iveien, og det kan vække Ulyst hos Folkene.

Suenson: Jeg troer ikke, at denne Ulyst ligger i de nuværende Forhold, men derimod i Traditionen fra ældre Tid og en Ængstelighed for at blive dreven for høit; thi Folkene indsee meget godt, at det er et System til at drive dem, og det er nok

Noget af det, der snareſt holder tilbage, medens der jo skal Tid til at føre det nye Syſtem og det nye Princip igjennem. Jeg troer, det er meget godt i det Øieblik der ikke lægges Hindringer iveien fra andre Sider, at der kan anvendes de fornødne Penge, og der bliver opmuntret til at drive Arbeidet paa denne Maade. Da mener jeg, at det vil antage et meget betydeligt Omfang, hvilket det har gjort i de sidſte Aar imod tidligere. Der vil vist ikke være Noget iveien derfor.

446. Poulſen: De nævnte før, at der er en meget stor Forskjel mellem Materialierne, der anvendes hos Snedkerne og hos Baadebyggerne. Er der ikke, navnlig ved disse to Grene, sporet en betydelig Hjælp af Saugmaskinen?

Suenſon: Det gjorde en stor Forskjel ved Materialet, at Saugmaskinen skulde bearbeide det; det blev derved tildannet til en saadan Grad af Fuldkommenhed og udskaaret endog med Lister og Falser, at det er noget aldeles Nyt for Mestrene og Underoffiſ-cererne at gjøre nogen Calcule over, hvad Arbeide der nu udſ-fordres, mod tidligere, fordi de faae ganske anderledes tilberedt Materiale.

447. Poulſen: Derved lettes det ogsaa for Folkene?

Suenſon: Ja.

448. Formanden: Hvorvidt antager De, at Arbeidsſ-tiden ved Værftet, saaledes som den nu er ordnet, er hensigtsſ-mæssig, saavel for Tjeneſten som for Folkene, eller kunne Forandſ-dringer deri foretages til Fordeel for Tjeneſten, uden at man gaaer Arbeiderne for nær?

Suenſon: Jeg troer ikke, at man med den Beliggenhed, som baade Værftet og Mandskabets Boliger har, kan finde nogen bedre fordeelte og arrangeret Arbeidstid end den, vi nu have. Sagen har ofte været under Overveielse, men man er bleven staaende ved det Nærværende som det hensigtsmæssigſte.

449. Formanden: Der har været udtalt for Commisſ-sionen en Tvivl, om ikke en eller anden Forandring i den nuværſ-rende Arbeidstid var hensigtsmæssig, navnlig en saadan, hvorved der vel ikke blev givet Folkene Tilladelse til at gaae hjem, men

en noget længere Middagstid; hvilket jo staaer i Forbindelse med, om der bør levnes dem nogen Tid til privat Arbeide om Eftermiddagen?

Suenson: Ja, den halve Time Middag om Sommeren er ganske vist en meget kort Tid; men jeg troede, at det var mere specielt, forsaavidt der var Spørgsmaal om at udvide Middagstiden en halv Time, saa at den blev 1 Time og altsaa Folkenes Arbeidstid om Eftermiddagen blev en halv Time længere.

450. Formanden: Spørgsmaalet gaaer nærmest ud paa, om ikke Arbeidernes Kræfter bleve saa meget friskere, at den offentlige Tjeneste ikke vilde tabe Noget ved at give Folkene en længere Middagshvile?

Suenson: Ja, det er nu ganske vist meget dreit, men Tingen er, at vi have saa mange forskjellige Værksteder og Forhold, som skulle slaaes under Eet. Det er i Særdeleshed de Folk, der staae under aaben Himmel i Solen og arbeide, der lide meget, og det er ikke muligt at skaffe dem Skygge eller et andet Sted, hvor de kunne tye hen. Dem gaaer det ud over, men med de Andre, som staae i deres Værksteder, er det aldeles ligegyldigt.

451. Formanden: Er der nogen Nødvendighed for at skære Alle over een Kam, kan der ikke gjøres Forskjel mellem dem under aaben Himmel og de Andre?

Suenson: Man vilde jo gjerne have en bestemt organiseret Arbeidstid paa Værftet. Det vilde gribe forstyrrende ind, naar Nogle gik for de Andre. Man skulde altid passe paa, at ingen af dem, der skulde gaae senere, gik for tidligt.

452. Formanden: Man kunde jo give Skibsbyggerne i Sommerdagene en længere Middagstid?

Suenson: Jeg troer ikke, at der paa Grund af deres Forhold vilde være noget iveien derfor. Derimod troer jeg ikke, at man skulde gjøre nogen Forandring med Hensyn til de Andre.

453. Formanden: Men Spørgsmaalet er, om ikke Middagstiden til Nytte kunde tænkes længere?

Suenſon: Ja.

454. Formanden: Anſeer De Begyndelſestiden om Morgenen for henſigtsmæssig? Troer De, at der vilde opnaaes mere ved at begynde noget ſildigere og lade Arbeidstiden vare noget længere am Eftermiddagen?

Suenſon: Vore Folk ere nu vante til den Tid, og der har aldrig været Noget iveien for, at de møde til rigtig Tid. Hele Spørgsmaalet dreier ſig jo egentligt om, at ſtaae en Time tidligere op om Morgenen.

455. Formanden: Vi komme jo her igjen ind paa Spørgsmaalet, om den lange Eftermiddag giver Anledning til Arbeide udenfor Holmen, ſaa at Folkene blive mere optagne og ikke komme friſke til Arbeidet om Morgenen?

Suenſon: Jeg troer ikke, at man kan lægge noget Baand paa Folkene, derſom de anſtrenge ſig og anſee det for nødvendigt for deres Families eller deres eget Bedſte, at de arbeide, om det ſaa gaaer ud paa Natten. Beholder man dem en Time længere paa Holmen, arbeide de en Time længere om Aftenen, medens de ſaa igjen have en Time længere at ſove i om Morgenen. Det Hele bliver jo kun rykket en Time frem.

456. Formanden: De mener ikke, at det vilde være henſigtsmæssigt at lade Folkene gaae hjem om Middagen?

Suenſon: Nei, Middagen er jo den varmeſte Tid. Jeg troer, at de lede mere derved, end ved at blive paa Værftet og arbeide.

457. Formanden: Kunde De tænke Dem nogen Ordning ved Værftet, hvorved der kunde gives dem varm Middagsſpiſe?

Suenſon: Der har været Tale om at have et Caffekogeri. Videre troer jeg ikke der kan være Spørgsmaal om at gaae. De ſpiſe ikke varm Mad, og det blev ikke benyttet, hvis de kunde faae det.

458. Formanden: Det kunde ikke tænkes, uden Uorden og Forſtyrrelſe, at der var et Dampkjøkken?

Suenſon: Nei.

459. Formanden: Spiſe Folkene ikke varm Mad, naar de komme hjem?

Suenſon: Jo, af og til.

460. Formanden: Men ved denne ſildige Middagstid ligger jo det Spørgsmaal nær, om det ikke kunde tænkes ordnet ved et Dampkjøkken?

Suenſon: Det er jo noget ganſke Andet, hvad Konen kan ſkaffe hjemme og hvad de kjøbe for Penge. Det vilde ialtfald være en Pengeudbetaling, ſom de neppe vilde gjøre.

461. Formanden: De ſagde, ſom Boligernes Beliggenhed nu er, og De har før antydet Boliger, ſom ſkulde ligge nærmere. Vilde De under andre Forhold anſee det tilraadeligt at give Hjemlov om Middagen?

Suenſon: Derſom Folkene fik deres Boliger ſaa nær Værftet, at de i kort Tid kunde komme frem og tilbage, var Forholdet et andet, og under disſe Omſtændigheder kunde man overveie det, men min Betragtning gik ud fra de nærværende Forhold.

462. Formanden: Vil De med faa Ord recapitulere, til hvilke Arbeider Sjouerne anvendes?

Suenſon: Det er overalt, hvor den phyſiſke Kraft er det Væſentlige, hvor man altſaa tager Folk, ſom man alene efter Udſeendet kan dømme ere brugelige til det Arbeide.

463. Formanden: I de 13 Aar, De har foreſtaaet Arbeidet, er da Benyttelſen af Sjouerarbeidet aftaget eller ikke?

Suenſon: Sjouerarbeidet varierer efter Forholdenes Natur, efter de andre Arbeider, der foretages, det ſtiger og falder med dem.

464. Formanden: Jeg mener proportionelt, under de ſamme Betingelſer, er Benyttelſen da aftaget eller tiltaget?

Suenſon: Jeg maa tilſtaae, at der er Forſkjellighed i den Henſeende. Der har været Perioder, hvor der fra Miniſteriets Side er blevet lagt overordentlig Vægt paa Udgiften til Sjouervæſenet, og hvor der ligefrem er kommet Beſtemmelſe om, at man ikke maatte bruge flere Penge eller et ſtørre Antal Sjouere end det og det; derved er der ſkeet betydelig Indſkrænkning i Sjouer-

arbeidet, men Følgen har saa været, at Haandværkerne have maattet gjøre Sjouerarbeide.

465. Formanden: Deri ligger indirecte Svaret; men vil De ikke gaae nærmere ind derpaa. Spørgsmaalet er, i hvilket Omfang De finder det tilraadeligt at benytte Sjouere i Samvirken med de mere faste Haandværkere; Spørgsmaalet er netop dette — og i den Henseende har der gjort sig forskjellige Grundsætninger gjældende — anseer De det for rigtigt at benytte Sjouere sammen med Holmens virkelige Arbeidere?

Suenson: Der er kun et Princip, der fra Værftets Side gjør sig gjældende, og det er, at Sjouere bruges overalt, hvor der er stadigt Arbeide alene for physiske Kræfter, hvor der altsaa ikke udfordres nogen Kunstfærdighed, fordi det er de billigst lønnede Mænd; men der har været Forhold, hvor man er bleven tvungen ind i andre Retninger.

466. Formanden: Kan De ikke der lidt nærmere forklare Principets Anvendelse — Alle ville være enige om Princip et, men det kommer meget an paa dets Anvendelse — f. Ex. ved Skibsbyggeriet, og i hvilket Omfang det der benyttes; Tal kunde der meget bidrage til at anskueliggjøre Spørgsmaalet?

Suenson: En af Skibsbygmestrene, der har 160 Skibsbyggere, har i Almindelighed 10– 12 Sjouere daglig, og de gjøre ikke Andet end bære Materialet frem og tilbage, eller læsse og kjøre det for ham, naturligviis ved Hjælp af Tallier og Heste, bringe det op i Skibe, reise Stilladser, lægge Stillinger til Rette for Folkene o. s. v.

467. Formanden: Er det Forholdstallet for disse Mestre, at de have 10 Sjouere daglig?

Suenson: Den anden Mester har kun 6, de andre 10—12.

468. Formanden: Det er nogenlunde regelmæssigt? (Suenson: Ja) og det har været saaledes i flere Aar?

Suenson: Der har været betydelig flere, da Mesteren selv skulde udtage sit Tømmer, nu leverer han ikke Folk dertil.

469. Formanden: Har Variationen ikke været større for Equipagemesterens end for Deres Vedkommende?

Suenſon: Jeg troer ikke, der har været nogen ſtor Variation; der har været gjort Indſtrænkninger, fordi der ingen Pengemidler var til at bruge Sjouere, men ſaa brugte man Tømmermænd til Sjouerarbeidet.

470. Formanden: Det var altſaa kun en nominel Beſparelſe? (Suenſon: Ja). Men naar man forfølger den Variation, der har været, har ſaa Grunden til at ønſke Indſtrænkninger ikke været mere for Equipagemeſterens end for Deres Vedkommende?

Suenſon: Der har ikke været nogen Forandring i Princippet, Alt er gaaet efter ſamme Princip hos mig.

471. Formanden: Benyttes de ſamme Sjouere til det ſamme Arbeide daglig, hvortil Haandværkerne i Reglen have Sjouerhjælp?

Suenſon: Der er altid, naar Meſtrene have Sjouere, undtaget en Tømmermand, ſom har at lede de Arbeider, ſom udføres af dem; han faaer Beſkeed paa hvad der ſkal gjøres i Løbet af Dagen; Meſteren opgiver altid Equipagemeſteren Dagen forud, hvormange Sjouere han ſkal bruge den næſte Dag; denne Tømmermand møder da om Morgenen og udtager de Folk, der ſkulle bruges, og kjender han da viſſe Folk, ſørger han, ſaavidt muligt, for beſtandig at faae de ſamme Folk.

472. Formanden: Søges nu de bedſte Folk, ſom ere at erholde, til Arbeide paa Holmen, eller kan man faae bedre Kræfter til bedre Betaling?

Suenſon: Der er en meget betydelig Forſkjel paa de Sjouere, der nu haves paa Holmen, og dem man tidligere havde.

473. Formanden: Hvori ligger det?

Suenſon: Jeg veed det ikke, det var tilbage i Tiden ganſke usle Mennesker, ſom næſten ikke havde Klæderne paa Kroppen, Intet at ſpiſe og drikke, hvorfor de heller ikke kunde arbeide, medens det nu er meget arbeidsdygtige Folk.

474. Formanden: Altſaa en væſentlig Fremgang til det

Bedre? (Suenſon: Ja.) Hvori ſøger De Grunden dertil, er Lønnen bleven forhøiet?

Suenſon: Ja, noget. Jeg veed, at der fra Politiets Side tidligere har været gjort Begjering om, at man ſkulde tage de Mennesker, ſom ikke andetſteds kunde faae Arbeide, og ſom tildeels vare komne ud af Straffeanſtalterne, og ſkaffe dem Arbeide paa Holmen.

475. Hage: Hvortil brugte man dem, naar de ikke kunde arbeide?

Suenſon: De fik noget Arbeide, ſom de kunde udføre.

476. Formanden: Anſeer De Betalingen for Sjouerarbeidet tilſtrækkelig?

Suenſon: Der har ikke været Mangel paa Folk.

477. Formanden: De mener, man kan faae Folk for den Betaling der gives?

Suenſon: Ja, meget ordentlige.

478. Formanden: Benyttes Haandværkere i Forening med Sjouere til Udtagelſe af Tømmer?

Suenſon: Det er blot Sjouere der gjøre det.

479. Formanden: Vilde Jernveie eller Maſkiner til Transportvæſen paa Værftet kunne benyttes med Held, og i ſaa Fald paa hvilke Steder paa Værftet?

Suenſon: Der er intet Spørgsmaal om, at der kan gjøres betydeligt i den Retning; der foreligger jo ogſaa forſkjellige Forſlag om ſlere Ting, baade om Jernbaner og Kraner iſær Rullekraner, fra Capitain Tuxen og mig.

480. Hage: Naar ere de blevne gjorte?

Suenſon: Der er gjort Forſlag i den Henſeende for mange Aar ſiden, og der gjøres jo beſtandig hvert Aar Forſlag; forøvrigt er der nu i Løbet af dette Aar ſkeet Foreſpørgsler fra Miniſteriet.

481. Hage: Men disſe aarlige Forſlag have ikke ført til noget Reſultat?

Suenſon: Vi gaae jo beſtandig i den Retning fremad. Den Jernbane, der er anlagt paa Holmen, kom for en 2—3 Aar

siden, og Rulle-Kranen paa Losseplads for en 2—3 siden; den benyttedes først ved Bygningen af den nye Dok, men er i Aar bleven flyttet hen paa Losseplads. Der er gjort Forslag fra de forskjellige Commissioner, der have været nedsatte angaaende Holmens Flytning; der arbeides bestandig paa at bringe Værftet frem i den Retning.

482. Formanden: Har den nye Jernbanevei bidraget til passende Reduction af Arbeidere og Heste?

Suenson: Der er intet Spørgsmaal om, at den nye Jernbanevei er et fordeelagtigt og godt Arbeide, der vil hjælpe paa Transporten; men at den egentlig talt vil foraarsage nogen Reduction, troer jeg ikke. Den blev anlagt specielt med Hensyn til de længere bortliggende Værksteder, som bleve anlagte samme Tid, nemlig den store Saugmaskine og Alt hvad dermed staaer i Forbindelse, og derhen bringes Materialet ad denne Jernbane frem og tilbage fra Tømmerskurene; det er det Hovedpunkt, hvorfor den blev anlagt, dette nye Værksted og hele den Transport, den ikke fandt Sted før, da man tog Gjenstandene ligefra Tømmeroplaget til Brug ved Skibsbyggeriet.

483. Formanden: Antager De, at de nuværende Tømmerskure ere hensigtsmæssige, specielt med Hensyn til Oplosningen og Udtagelsen af Stablerne?

Suenson: Det er en Ting, man længe har tænkt paa at arrangere paa en anden Maade, men hvor man bestandig er strandet paa Bekosteligheden. Naar Tømmerskurene og Oplagsstederne skulde være hensigtsmæssig indrettede, skulde de være saaledes, at man kunde komme til hvert enkelt Træ, derom er der gjort Forslag for over 20 Aar siden, og der spekuleres derpaa endnu i dette Øieblik, om man muligt kunde faae et eller to saadanne opførte; men det er meget bekosteligt, da ikke meget Tømmer kan ligge deri, idet hvert Stykke skal have sit Underlag at hvile paa.

484. Hage: Har De selv gjort Forslag til nye Skures Opførelse?

Suenson: Ja, der er opført nye i de sidste Aar; men

Tingen er, at der i Almindelighed ikke kommer Forslag ind, før Sagen er nogenlunde moden, og man seer en Mulighed til dens Udførelse, thi ellers var der altfor Meget at tage fat paa, og det kunde heller ikke hjælpe at sende til Overautoriteten en Mængde Forslag til Ting, som man vidste, der ikke kunde være Tale om at udføre.

485. Hage: Naar Tingen er moden hos Dem, og De finder det rigtig at foreslaae det og det, naar det er til Tjenestens og Statens Tarv; gjør De saa ikke Deres Forslag?

Suenson: Jo, med Hensyn til Tømmerskurene var det i den Tid, der var Spørgsmaal om Kranen paa Lossepladsen; fra den Tid af staaer dette Spørgsmaal om nye Tømmerskure hen, og det har været taget under Overveielse af Chefen for Maskinvæsenet at opføre Bygninger ved Siden af Kranen, saa at man lige fra Lossepladsen kunde ved Hjælp af Kranen tage Tømmeret op, og saa føre det langs ad Gaden og lige kaste det ind i Huset fra Siden af.

486. Hage: Har De ledsaget Deres Forslag med Overslag over Bekosteligheden?

Suenson: Nei, der Spørgsmaal, om Husene skulle staae ved Siden af Kranen, er endnu ikke forelagt Ministeriet; men der arbeides paa Model og Plan for, hvorledes det skulde være.

487. Hage: Men De anførte, at, naar der var Spørgsmaal om Tømmerskurenes Hensigtsmæssighed eller Utilstrækkelighed, kom især finantsielle Grunde i Betragtning. Har De ingen Mening om, hvad hele Forandringen vil koste?

Suenson: Jeg har ikke været paa fremmede Værfter i de sidste Aar; men jeg troer ikke, at noget Værft har sin hele Beholdning saaledes liggende, at man kan komme til hvert enkelt Træ og paa den Maade lægge det ind.

488. Hage: De vil dog vidst finde den Forandring, De har tænkt Dem, ønskelig, og har De derfor ikke tænkt paa hvad den vilde koste?

Suenson: Der vilde ikke være saa farligt; der var Tale

om 2 Tømmerſkures Opførelſe ved Kranen, men Vanſkeligheden laae i, at det ſtod i Forbindelſe med nogle Forandringer af Bolværkerne ved Losſepladſen, Forandringer, der iøvrigt ſkulle foretages ved Værftet ifølge de beſtaaende Planer.

489. Hage: Men ſamtlige Forandringer kunde uden Ulemper foretages, naar de fornødne Midler vare tilſtede, der er vel ikke andet i Veien end Pengene? (Suenſon: Ja.)

490. Hage: De har ingen Idee om, hvorvidt det kan koſte 50,000 eller 100,000 Rd. at opføre Bolværker, opfylde Pladſen o. ſ. v.?

Suenſon: Nei, men jeg troer, at Directeuren for Maſkinvæſenet kan nærmere udregne det, thi det er ham, der ſkal udføre alle de Huus- og Vandbygningsarbeider, hvorom der er Tale; jeg kjender dem ikke, men det Hele kommer jo an paa, hvorledes Sagen ſkal gjennemføres og udføres.

491. Formanden: De vil altſaa kun anſee enkelte Skure af denne Art for henſigtsmæssige, med ſærdeles Henſyn til Bekoſteligheden?

Suenſon: Tanken var at begynde der og ſee, hvorledes det vilde gaae, og ſaa ſenere opføre en Række ned af Gaden; nu ligger hele Tømmeroplaget i en Mængde ſmaae Gader iſtedetfor man ſkulde have hele Beholdningen i en eneſte ſtor Gade.

492. Formanden: Hvad mener De om ſlet ikke at have Skure?

Suenſon: Der er mange Meninger, men der er intet Spørgsmaal om, at Skurene bevare Træet godt og gjøre Gavn.

493. Formanden: Men Arbeidet med at udtage Tømret, er det ikke ſaa betydeligt, at det ſluger den Fordeel, ſom ſkulde være ved den bedre Bevaring?

Suenſon: Der er ſkeet mange Forbedringer, hvorved det er blevet lettere, og jeg troer, at naar man gaaer i Detail, kan det ikke gjøres billigere; ſelv om man lader det ligge uden Skure, vil det viſt blive det ſamme.

494. Poulſen: Der kan vel ikke være Tale om at lægge

Træet uden Skuur, naar det ikke tilføres ganske rundt, som paa fremmede Steder?

Suenſon: Det ſkaaner jo paa det, men naar det ligger udſat for Regn og Sol, er det ſkadeligt for Træet.

495. Formanden: Er Saugmaſkinen henſigtsmæssig placeret, og drages der ſaamegen Nytte af den ſom muligt, eller trænges der til Forbedringer i den Retning?

Suenſon: Den er jo efter megen Overveielſe placeret paa det Sted, hvor den ligger, og det er viſt fuldkommen henſigtsmæssigt, naar det Hele bliver ſamlet. Naar man ſeer en ufuldført Ting i ſine Enkeltheder, frapperes man tidt, men naar det Hele bliver færdigt, vil det viſt befindes henſigtsmæssigt. Baadeværftet ligger efter Planen tæt derved, og det bruger en ſtor Deel Materiale derfra; Snedkerværkſtedet og Dreierværkſtedet ligge ovenover og ved Siden af, de bruge ligeledes meget derfra; Maſteværftet og Tømmerværftet komme til at ligge paa ſamme Ø, efter Beſtemmelſen ogſaa i Nærheden deraf, og de ſkulle ogſaa bruge en Deel Materiale derfra; ſaaat de Værkſteder, der meeſt ſkulle benytte Maſkinen, komme til at ligge i Nærheden af den. Derimod er det ganſke viſt, at det ſtore Tømmer ligger længere borte; men det er ikke ſaa farligt. Manglen er, at der ikke haves Dybde nok i den Canal, der ligger ved Værkſtedet, ſaa at vi kunne udloſſe det, ſom ſkulde ſkjæres paa Maſkinen; der arbeides paa at faae tilbørlig Dybde i Canalen og ſkeer det, bliver der en Losſeplads for det Materiale, der ſkal behandles paa Maſkinen, og ſaa kommer det til at gaae lige ind i Maſkinen, og derfra hen paa de forſkjellige Steder, hvor det ſkal bruges. Dernæſt ligger alt det Træ, ſom egentlig er den ſtørſte Maſſe af det, der ſkjæres, nemlig Fyrretømret i Maſtegraven, lige ved Saugmaſkinen, og det flyder ad Canalen lige op til det Sted, hvor det trækkes paa Land og bringes i Maſkinen. Jeg mener derfor, at der er god Grund til, at Maſkinen ligger paa det Sted, og at det ogſaa vil findes henſigtsmæssigt, naar hele Værftet er ſamlet paa Nyholm.

496. Bøcher: Kan det ſvære Tømmer paa Skibsbygger-pladſen blive oplosſet og ſkaaret ſtrax; man bruger det jo ikke, førend det er 3—4 Aar gammelt, det maa da først ind i Tømmer-ſkurene og derfra ſenere til Maſkinen?

Suenſon: Egetømmeret er det i det Hele taget ikke Meningen at ſkjære paa denne Maſkine; det er kun Ret-Tømmer, kun Plançons, ſom blive ſkaarne til Planker, forſaavidt vi faae dem, Andet var der ikke tænkt paa, da Maſkinen blev anlagt; dernæſt kan der være at ſkære mindre Ting, ſom Bødkerne, Snedkerne, Baadebyggerne og Maſtemagerne bruge. Nu viſer det ſig ogſaa, at den kan heldig anvendes til flere Ting, end der ved Anlægget var tænkt paa, deriblandt er der ogſaa Spørgsmaal om at ſende Tømmer ned, for alene at ſkjære en Side eller Ende af; men dertil kan Transporten aldrig betale ſig; man maatte da have en Saugmaſkine endnu alene dertil; thi at læsſe megen ſvært Tømmer op paa en Vogn og bringe det til Maſkinen, og derfra igjen tilbage, hvor det ſkulde bruges, medfører en betydelig Bekoſtning.

497. Bøcher: Vilde det ikke være hensigtsmæssigt at have Saugmaſkinen ved Skibsbyggerpladſen; det forekommer mig, at der maatte være en Arbeidsbeſparelſe ved at ſkære Tømret med Saug iſtedetfor at hugge det med Øxe?

Suenſon: Det ſkeer ogſaa ved Saug af private Saug-ſkærere.

498. Bøcher: Men det er ved Haandkraft?

Suenſon: Jeg troer, at naar man har ſtore Transporter, er det fordeelagtigſt at anvende Haandkraft. Om man ogſaa havde en Saugmaſkine lige ved Skibsbyggeriet, kunde den jo dog ikke flyttes fra det ene Skib til det andet. For altſaa blot at faae en Ende affkaaren, ſkulde man have det ſvære Tømmer paa en Vogn og igjen af den, for at faae det i Maſkinen og tilbage igjen, men al den Transport troer jeg vil medføre en ſtørre Bekoſtning, end der vil medgaae til to Saugſkærere, ſom løfte Tømret i Veiret ved Hjælp af en Kran og ſaa ſkære det. Jeg troer ikke, der vindes Noget ved at transportere et enkelt

Stykke Tømmer til Maskinen, for at faae en Ende eller Side afskaaren.

499. Formanden: Hvorvidt ere Spillene hensigtsmæssigt construerede, og ere de anbragte i tilstrækkelig Mængde?

Suenson: Jeg har ikke Noget dermed at gjøre. Der er i den senere Tid anvendt Meget paa at opfinde et nyt Spil, men det er ikke faldet heldigere ud end de gamle. Dersom det skal være et Spil med Indgribninger og saadanne Ting, hvorved man skal anvende en betydelig mindre Kraft og faae langsommere Arbeide, det vil sige, med faa Folk udføre Arbeidet langsommere, medens man nu udfører det med flere Folk hurtigere, saa ere disse Maskiner noget, der skal holdes i Orden og passes bestandig, selv om man ikke ofte har Brug for dem, og det bliver derfor et stort Spørgsmaal, om de ere hensigtsmæssige eller ikke. De Mænd, som have med dette Arbeide at gjøre og som kunne sige, hvor tidt det kommer for, maae nærmere kunne udtale sig derom. Jeg har, som sagt, slet ikke Noget med Brugen af Spil at gjøre.

Nittende Møde, den 29de December 1860.

Directeur for Skibsbyggeriet O. Suenson.

(Fortsættelse.)

500. Bøcher: Er den Maade, hvorpaa Holmen forsynes med Byggemateriale, efter hvad der er Dem bekjendt, overeensstemmende med Fremgangsmaaden i andre Mariner, og i modsat Fald, hvori bestaaer da Forskjellen?

Suenson: Andre Steder er det almindeligt, at Materialet leveres af Leverandeurer efter Contract, medens her, idetmindste en stor Deel af Materialet, anskaffes directe ved Kjøb. Mini-

steriet besørger disse Kjøb, og hvorledes det egentlig foregaaer, er jeg aldeles ikke inde i.

501. Bøcher: De vil altsaa ikke kunne besvare, om en Forandring deri er ønskelig. Har De aldrig havt med Tømmerbesigtigelserne i Udlandet eller med Kjøbet af Tømmeret at bestille?

Suenson: Nei.

502. Formanden: Men Fremgangsmaaden i Almindelighed er Dem dog bekjendt, saa at De kan bedømme, hvorvidt De antager den hensigtsmæssig, eller hvorvidt der burde foretages Forandring deri?

Suenson: Jeg troer ikke, at det paa nogen Maade vilde gaae med at have Leverandeurer til at levere visse Træsorter. Det er hovedsagelig Fyrretræ, der leveres af Leverandeurer. Efter den Erfaring, vi have, har der været større Vanskelighed med det, der leveres efter Licitation, end naar det anskaffes directe.

503. Formanden: Hvori bestaae disse Vanskeligheder?

Suenson: Leverandeurerne levere simpelt Materiale.

504. Formanden: Hvorfor gjøre de det mere end Andre?

Suenson: Ministeriet har jo ikke Interesse i Andet end at skaffe godt Materiale, hvorimod Leverandeurerne levere det saa simpelt som muligt for den Betaling, de faae derfor.

505. Formanden: Hvorfor skulde de, der levere til Ministeriet, være anderledes beskafne med Hensyn til at ville tjene, end andre Sælgere?

Suenson: Der er intet Spørgsmaal om, at begge Fremgangsmaader kunde følges, men saaledes som vore Forhold ere, kan Besigtigelsen vanskelig skee her saaledes som paa det Sted, hvor Anskaffelsen skeer; Marinen er her i Kongeriget den eneste, der bruger nogle visse Størrelser af Materialier i et temmelig betydeligt Quantum, og jeg troer ikke, at der paa Stedet her findes saa mange Handlende, der beskjeftige sig med denne Forretning, at den tilbørlige Concurrence kunde skaffes tilveie, og at man kunde faae Leverandeurer, der paatoge sig at levere et vist Quantum saadant sjeldnere forekommende Materiale til en vis Priis. Efter

den Erfaring, vi have med Fyrretræ, er det Tilfældet, at Leverandeurerne udeblive hele Aar med det Materiale, de have paataget sig at levere, og dermed ere vi paa ingen Maade tjente. Dernæst finder det Sted i Udlandet, for Ministeriet, at der skeer en Besigtigelse, hvorved der vrages iblandt Materialier, som ikke ere kjøbte. Her paa Værftet er der en Besigtigelse, hvor denne Bragning er Antagelse eller Forkastelse af Materialier, der ere anskaffede. Vi have havt det Tilfælde, at der kasseredes betydelige Qvantummer, der leveredes her, hvilket medfører en betydelig Uleilighed for Værftet, idet man skal have Arbeide med først at faae det optaget paa Land og siden faae det bragt ombord igjen. Vedkommende Leverandeur kommer vel til at betale den directe Udgift, men det foraarsager alligevel en betydelig Uleilighed for Værftet.

506. Formanden: Der er jo en bestemt Forskjel imellem, hvorledes Eeg og Fyr anskaffes. Hvorledes forholdes der med Hensyn til Eeg?

Suenson: Eeg kjøbes i Udlandet af Ministeriet.

507. Formanden: Paa hvilken Maade? Kan De forklare det i almindelige Træk?

Suenson: Jeg veed, at der er reist Folk omkring og har seet Træerne paa Roden og udsøgt dem i Skovene; ved partielle Leveringer har der været accorderet om visse Priser i de forskjellige Classer af Træ, hvortil hver Classe skulde leveres; saa har der været Folk ovre paa Handelspladserne, som have eftersect Træet og casseret det, der var mindre godt, og derefter har Ministeriet ladet det hente.

508. Formanden: Er det almindeligt, at der kjøbes paa Roden?

Suenson: Nei, men jeg er temmelig ubekjendt med det hele Kjøbmandskab.

509. Formanden: Hvorledes forholdes med den Fyr, der anskaffes paa anden Maade?

Suenson: Den anskaffes her ligefrem efter Licitation, eller efter Tilbud om at levere til visse Priser, og naar en Leverandeur har paataget sig at levere efter visse Dimensioner, Stør-

relſer, og Qualitet af Materialet og til beſtemte Priſer til en beſtemt Tid, ſkal Værftet modtage diſſe Varer directe fra ham.

510. Formanden: Hvem pleier at concurrere til diſſe Fyrleverancer?

Suenſon: Det er forſkjellige ſtørre og mindre Huſe her i Kjøbenhavn.

511. Formanden: Mon den Betragtning, De gjorde gjældende, at der ikke vilde danne ſig nogen Concurrence, fordi Værftet var det eneſte, der i betydeligt Omfang brugte dette Materiale, rammer Fyr ligeſaavel ſom Eeg?

Suenſon: Nei, Fyr er en courant Handelsvare, baade for Marinen og for Andre. Det Fyr, der leveres ved Licitation, er ikke det mere udmærkede Materiale til Skibsbyggeriet, thi det kjøber Miniſteriet ſelv. Det er kun de ſimplere Fyrrematerialier og dem, ſom gaae ſom almindelige Handelsvarer her paa Stedet, der bortliciteres.

512. Formanden: Mener De virkelig, at naar der ikke var Andet til Hinder, end Frygten for, at der ſkulde mangle Concurrence, der ſaa var Noget til Hinder for at gjøre Forſøg i den Retning, idet jo andre Pladſer kunde træde med i Concurrence, naar de her fandt et Marked, ſom de fandt det værd at komme ind paa?

Suenſon: Der er ogſaa den Ting iveien, at der altid ſøges efter at ſkaffe Værftet en vis Beholdning af visſe Sorter Træ, og der er mange forſkjellige Dimenſioner og Bugter. Der opgives altſaa ligefrem hvad Former og Størrelſer af Træ der ønſkes; det kan man vel ogſaa opgive til Leverandeuren og ſige, at han ſkal ſkaffe det, men det er dog meget ſimplere paa et ſtort Marked, hvor der handles med Træ, at udſøge det Træ, man vil have. Man kan viſtnok ogſaa overlade det til Leverandeuren at udſøge det, men ſaa bliver det jo det ſamme ſom at Værftet ſender Folk ud og udſøger det. Man er langt bedre tjent med, at Værftet ſelv ſkal ſøge ſit Træ ud, da vi ſaa faae Træ, ſom vi ikke kunne ſætte Noget ud paa. Naar Træet ikke har den Form, den Størrelſe og de Bugter, ſom vi ville have,

bliver der et ubehageligt Forhold mellem Leverandeuren og Værftet, og saavidt jeg kan see, vil det blive meget vanskeligt at sætte det i Contract. Paa de engelske og franske Værfter, hvor der bruges overordentlig store Masser, og hvor der bygges Skibe af alle Slags, vil det blive noget lettere. Selv der udpeges til Leverandeurerne, hvad Sorter man vil have, men da der leveres store Skibsladninger paa eengang af samme Leverandeur, falder det der noget lettere at blive assorteret med stort Tømmer, medens dette er umuligt hos os, med det lille Qvantum, vi bruge.

513. Formanden: Antager De, at man, naar Tømmeret først er kommet hertil, er mindre streng med Bragningen og Undersøgelsen, end paa fremmede Steder?

Suenson: Det er altid ubehageligt for alle Vedkommende, naar man veed, at en Ting er kjøbt til et bestemt Brug paa visse Betingelser. Man kommer da let i Strid i det Øieblik man skal cassere noget Materiale, som er anskaffet i et bestemt Øiemed, hvorved man enten berøver den private Leverandeur eller Staten Penge. Det er et ganske andet Forhold, end naar man staaer aldeles frit og kan sige: Det vil jeg have og det vil jeg ikke have.

514. Hage: De anførte, at der var Handlende, der havde paataget sig Leverance af Fyrretømmer, men udebleve et heelt Aar, til stor Ulempe for Værftet. Hvad blev der foretaget med de forsømmelige Leverandeurer?

Suenson: Der blev ikke foretaget Andet, end at naar det ikke var leveret til den bestemte Tid og man savnede det, blev der skrevet dem et Brev til, hvori man bad dem at sende det, og saa blev der skrevet igjen et Brev og naar det saa ikke hjalp, blev der skrevet til Ministeriet, hvorved det blev underrettet om, at det, der skulde leveres, var ikke blevet leveret, og saa er der, saavidt jeg veed, den Bestemmelse, at det kan kjøbes paa Leverandeurernes Regning.

515. Hage: Har man ladet et heelt Aar hengaae efter den Tid, det skulde leveres, uden enten at Leverandeurerne ere forfaldne i Bøde eller det er blevet anskaffet for deres Regning?

Suenſon: Ja, jeg maa antage, at det er ſkeet. Jeg ſkulde næſten troe, at der er leveret Materialier to Aar efterat de ſkulde leveres.

516. Hage: Det har altſaa beroet paa Beſtyrelſen, hvorvidt den vilde have det anſkaffet paa Vedkommendes Regning?

Suenſon: Ja.

517. Hage: Hvorpaa grunder De den Formodning, at der ikke her ſkulde findes Handlende nok til at træde i Concurrence om Leveringen af Materialier?

Suenſon: Enhver Handlende ſpeculerer paa at fortjene Penge paa de Forretninger, han paatager ſig, og i det Øieblik, der ſkal være Fordeel for ham, maa han have Udſigt til, at han, om ikke med nogen Fordeel, dog ikke med altfor ſtort Tab, kan affætte paa Stedet, hvad han faaer casſeret af Værftet. Derſom han altſaa ſkal kjøbe Varerne i Udlandet for at ſælge dem til Værftet og udſætte ſig for, at de blive casſerede der og han ſaa er udſat for, at han maa ſælge det, der bliver casſeret, med ſtort Tab, troer jeg, at ingen fornuftig Mand vil indlade ſig paa en ſaadan Speculation.

518. Hage: Har det været forſøgt?

Suenſon: Det veed jeg ikke.

519. Hage: De maa dog indrømme, at det er den eneſte Maaleſtok, man kan have?

Suenſon: Jeg udtaler kun min Mening.

520. Hage: Antager De ikke, at naar Marinen gjennem offentlig Concurrence vil anſkaffe, hvad den behøver, der da vil findes Handlende, ſom, lokkede af Udſigten til Fordeel, vilde paatage ſig det, og at, derſom Fordelen engang var ſtor, den almindelige Misundelſe vilde bringe ſaamange flere Lyſthavende frem paa Markedet næſte Gang, ſaa at man fik billigere Priſer?

Suenſon: Det er aldeles en Handelsſpeculation, ſom jeg ikke kan indlade mig paa at bedømme; det maa en Handlende vide bedre, end jeg.

521. Hage: Vilde der være Noget iveien for at opgive iforvejen, hvad De behøver?

Suenſon: Nei, der opgives hvert Aar aldeles beſtemt, hvormange Træer af enhver Form og Slags, der behøves.

522. Hage: Naar De blot havde ſolide Contrahenter og havde Ret til at vrage, hvad De ikke kunde bruge, og kunde tage hvad De vilde af hvad Contrahenten havde, vilde der jo aldeles ingen Riſico være for det Offentlige?

Suenſon: Nei aldeles ikke.

523. Hage: Antager De ikke — jeg taler ikke om den nuværende Beſtyrelſe — at det Offentlige er udſat for Tab eller Misligheder paa flere Maader, naar man i Udlandet henvender ſig til de private Leverandeurer og der anſkaffer Materialier. Det er jo dog idetmindſte Tilfældet hele Verden over; den ene Dag har man en fuldkommen dygtig og redelig Mand til at beſørge det, men man kan ligeſaagodt være uheldig for egen Regning, ſom naar man har med en ſolid Mand at gjøre her paa Stedet?

Suenſon: Ja, jeg indſeer kun ikke, hvad Forſkjellen er. Jeg meente, at det var ligegyldigt i og for ſig, om man kjøbte Varer paa det ene eller paa det andet Marked. Den ærede Taler mener, at det er bedſt at kjøbe Varerne i Kjøbenhavn, og jeg mener, at det er bedſt at kjøbe dem paa det Sted, hvor der findes meeſt af dem. Jeg ſeer ikke nogen Forſkjel derpaa, naar man kan ſtole paa ſine Folk. Jeg forſtaaer ikke Spørgsmaalet.

524. Hage: Er Deres Mening den, at den ſikkreſte Maade for det Offentlige er, at kjøbe Varer leverede her paa Stedet, naar De tager alle Forhold i Betragtning? Jeg ſpørger derfor, om ikke det Offentlige er udſat for at blive mindre godt behandlet, naar det handler paa egen Regning paa fremmede Steder?

Suenſon: Der kan naturligviis tages Feil overalt, men jeg mener, at der er det ſamme Forhold her ſom i Udlandet. Det er en Mand, der kjøber ſine Varer; enten han kjøber dem i Kjøbenhavn eller i Danzig eller i Riga, maa efter min Mening være aldeles ligegyldigt, naar det blot er en paalidelig Mand, ſom har Tilſyn med de Varer, der anſkaffes til en beſtemt Priis. Hovedforſkjellen er den, at her i Kjøbenhavn kan der intet Udvalg

gjøres. Her kan kun det Træ anskaffes, som er bragt hertil, og det maa enten antages eller forkastes, hvorimod der i Udlandet er et stort Marked, hvor man kan vælge.

525. Hage: Hvor er det store Marked?

Suenson: Jeg har ikke reist paa Skovhugst, Skovforretninger eller Tømmerindkjøb, saa at Sagen for min Forestilling staaer saaledes, at Enhver kjøber paa det Sted, hvor der er det største Marked paa den Handelsvare, man vil have, og hvor man faaer det billigst. Jeg mener ethvert stort Marked, ligegyldigt hvor.

526. Hage: De troer altsaa, at der er større Sikkerhed ved at kjøbe og udtage for egen Regning paa fremmede Steder, end ved at contrahere med vederhæftige Folk om at levere det her paa Pladsen, hvor det kan blive eftersee og casseret eller antaget?

Suenson: Der er ikke Noget iveien for at man kan foretage den Affaire. Jeg har opstillet de Grunde, hvorfor jeg troer, at det vilde være vanskeligt at faae den Sag sat igang paa den Maade, og jeg anseer det for tvivlsomt, om der opnaaes nogen Fordeel derved. Der er ikke noget iveien for at forsøge det, men jeg synes jeg har anført saamange fyldestgjørende Grunde, at jeg troer, at man i enhver Henseende vil anerkjende, at den private Mand, der skal kjøbe Varer, ikke vil kjøbe dem paa et Sted, hvor de ikke ere almindelige, men hvor de kun anskaffes til hans Brug, men derimod paa det Marked, hvor Andre ogsaa kjøbe denne Vare, og hvor den findes i saadanne Masser, at man kan vælge det, man vil have.

527. Hage: Det vilde jo være ubilligt at fordre, at Fabrikmesteren skulde være Kjøbmand, men det vil dog være Dem bekjendt, at Handelen har mange Veie, og at Fordeel lokker til at søge Veie, som Folk udenfor Handelsstanden ikke kjende.

Suenson: Ja, men saa kommer man ind paa det Spørgsmaal, om det ikke var bedst at antage her i Kjøbenhavn en Kjøbmand til at anskaffe Varer i Udlandet, som man vragede paa Stedet i Udlandet.

528. Hage: Det vilde, forekommer det mig, være en stor

Risico for Marinen og en stor Fordeel for vedkommende Leverandeur. Jeg skulde troe og henstiller til Deres egen Overveielse, om ikke det, at træde i Contractsforhold med en fuldkommen vederhæftig Mand, som, om det var fornødent, kunde stille Sikkerhed for, hvad han paatager sig, om at levere visse Stykker Træ til den og den Dag paa Holmen, og man saa udsatte ham for en alvorlig Bedømmelse, om det ikke vilde føre til, at Marinen blev forsynet med, hvad den behøvede.

Suenson: Tør jeg gjøre opmærksom paa, at alle de Spørgsmaal, jeg har svaret paa, antog jeg gik ud paa Pengespørgsmaalet, Spørgsmaalet om, hvad der var mest oeconomisk eller mest fordeelagtigt i Pengesager, og jeg har i den Henseende udviklet, hvad jeg antager, der vilde medføre mest Besparelse i det Øieblik, det blev udført hensigtsmæssigt, nemlig, at det var bedre at anskaffe Varer directe paa det store Marked, end gjennem en Leverandeur. Der er slet ikke Noget ivеien for at gaae den anden Vei og forsøge det, men jeg antager forøvrigt, at det uden at jeg egentlig kjender til Sagen, vil medføre en større Pengeudgivt.

529. Hage: De anførte, at man i Udlandet besigtigede Træet, der skulde leveres, paa Afladningsstedet. Er det Dem bekjendt, at man i England kun modtager de Varer, man har contraheret om, paa selve Værftet?

Suenson: Ja, det er Leverandeurer, der levere paa Værftet.

530. Hage: Er det Dem bekjendt, at Alt, hvad Værftet behøver, anskaffes paa den Maade jeg antydede, ved Contracter med bosiddende Folk, som maae stille Sikkerhed og ere underkastede Bøde, naar de ikke levere, hvad de paatage sig og i rette Tid?

Suenson: Ja.

531. Formanden: Har Værftet, efter Deres Erfaring, ved de Fyrreleverancer, som her have fundet Sted, ligeoverfor Contrahenterne havt en ubegrændset selvstændig Myndighed til at afgjøre, om Contracten var opfyldt eller ikke?

Suenson: Ja.

532. Formanden: Ved hvem udøves dette Tilsyn?

Suenſon: Ved en Commisſion, beſtaaende af en Officeer, en Meſter og en Underofficeer.

533. Formanden: Har De ingen Indſigelſe derpaa?

Suenſon: Forſaavidt der opſtaaer Strid mellem Leverandeurerne og Commisſionen, kan jeg blive tilkaldt for at afgjøre det, men det er kun et Slags Overſkjøn og ikke noget lovfaſt; det er kun en Afgjørelſe i Mindelighed. Contracten ſiger kun, at Commisſionen antager eller forkaſter, uden nærmere at ſtaae Nogen til Regnſkab.

534. Bøcher: Ere Priſerne paa det Materiale, der leveres paa Holmen, ſpecielt Egetømmer og Planker, Dem bekjendte, og troer De, at det er billigere eller dyrere, end hvad man giver paa fremmede Værfter for ſamme Slags Træ?

Snenſon: Der er Noget, der er mig bekjendt, og Noget, der er mig ubekjendt. Tingen er, at Værftet faaer opgivet nogle Priſer, men det er ikke Anſkaffelſespriſerne, og altſaa kan jeg ikke ſige, at jeg kjender de Priſer, hvorfor det directe er anſkaffet. De Priſer, vi faae opgivne, maae være beregnede paa en vis Maade, det er Varerne, leverede paa Stedet, men det er ved en Calcule, at det kommer frem.

535. Bøcher: Har De ikke gjort nogen Sammenligning mellem de Priſer, Værftet faaer opgivet for Tømmeret, og Priſerne paa franſke og engelſke Værfter, for ſamme Qualitet, Dygtighed og Dimenſioner?

Suenſon: Det Egetømmer, vi faae leveret, troer jeg, i det Hele taget, er til betydelig billigere Priis pr. Cubikfod, end det, der leveres til de franſke og engelſke Værfter. Imidlertid er der noget Særegent ved de franſke Leverancer, ſom jeg ikke erindrer i dette Øieblik, om at Tømmeret ſkal hugges i viſſe Skove.

536. Bøcher: Af den Rapport, De i 1843 har indgivet om Leverancen i Frankrig, fremgaaer det, at Regjeringen har en Slags Eiendomsret over alt det Tømmer i hele Riget, ſom den vil bruge til Skibsbyggerie, og vedkommende Eiere ere forpligtede til, uden videre at ſkove det Træ imod Betaling.

537. Formanden: De nævnte, at De fik Priſer opgivet,

om hvilke De antager, at det ikke er de virkelige, men calculatoriske. Hvorledes hænger det sammen dermed?

Suenson: Der bliver hvert Aar fra Ministeriet opgivet Værftet Priser paa de forskjellige Materialier, der bruges eller haves i Magasinet ved Værftet, hvormed der skal regnes, indtil der kommer nye Priser. Denne Priistabel er beregnet i Ministeriet og meddeelt Værftet til at gjøre Beregning efter.

538. Formanden: Meddeles der en saadan hvert Nytaar?

Suenson: Ved hvert Finantsaars Begyndelse.

539. Formanden: Det er ikke den virkelige Anskaffelsespriis for de Materialier, der komme ind i Aarets Løb?

Suenson: Jeg kjender ikke til den Maade, hvorpaa det opgjøres.

540. Formanden: Er det Priser for de Ting, som blive anskaffede i Aaret, eller er det en Priiscourant paa Alt, hvad der haves, thi dermed er det givet, at det ikke er Prisen paa, hvad der anskaffes, men en calculeret Opgivelse?

Suenson: Der er mange Ting, der have en constant Priis i en Række af Aar, medens andre variere.

541. Formanden: Omfatter den Alt, hvad der haves under Deres Departement?

Suenson: Forsaavidt den ikke omfatter Alt, haves der en Bestemmelse for, at saa gjælder den Priis, der er givet sidste Gang. Forsaavidt det er en Gjenstand, der ikke har nogen fast Priis, forespørges der, hvorledes den skal beregnes.

542. Formanden: Er en saadan Priiscourant opgiven for hvert Aar eller for en Række af Aar?

Suenson: Der er altid en gjældende Priiscourant, hvorefter der regnes. Jeg vil ikke sige, at vi faae een hvert Aar, den gjælder ofte for længere Tid.

543. Formanden: Vil De lade Commissionen faae en Gjenpart af disse Opgivelser, for den Tid, De har været Fabrikmester?

Suenson: Ja.

544. Bøcher: Ere, efter Deres Mening, Anskaffelserne til

Marinen for dyre, og kan De tænke Dem nogen Maade, hvorpaa Besparelser i den Retning kunde indtræde; antager De navnlig, at nogen anden Marine faaer bedre Materialier til samme Priser eller ligesaa gode Materialier til lavere Priser, end her betales?

Suenson: Det er et meget vanskeligt Spørgsmaal; jeg er ikke inde i Handelsforholdene.

545. Bøcher: Men Qualiteten og Prisen sammenlignet med andre Værfters?

Suenson: Der maa tages Hensyn til Beliggenheden, Transportomkostningerne. Da jeg havde Leilighed til at beskjæftige mig nøiere med Detaillen, gjorde jeg nok en Sammenstilling, men det er saa længe siden, at det maa have forandret sig betydeligt, at det ikke kan have Betydning. Det kommer ogsaa an paa, med hvad Strenghed Materialet bliver modtaget paa Stedet. Priserne variere ganske bestemt efter den Besigtelsescommission, der modtager Varerne, og det er bekjendt ogsaa i Udlandet, hvor der er mange forskjellige Værfter, at Prisen paa eet Værft er anderledes end Prisen paa et andet, ikke paa Grund af Fragtforskjellen, men paa Grund af, at man veed, at paa det Værft er man strengere med Besigtelsen, end paa det Værft, saa at det er en meget vanskelig Sag at gaae ind paa.

546. Bøcher: Kan det være Tilfældet paa fremmede Værfter, at en Leverandeur tjener mere ved at levere paa eet Værft til lavere Priser, end en Anden paa et andet Værft til høiere Priser?

Suenson: Ja, det kommer an paa den Maalestok, der anlægges.

547. Formanden: Der er Spørgsmaal om hvad der er mest oeconomisk, men vilde dog ikke Leverancerne udjevne sig, idet Besigtelsen var mere streng, naar man kunde betale Mere, saa at Fortjenesten maatte blive den samme i Tidens Løb?

Suenson: Ja.

548. Bøcher: Kunde De opgive os de Priser, der i England og Frankrig betales pr. Cubikfod for visse Dimensioner Tømmer til Skibsbrug, en Opgivelse, som kan passe for Tiden.

I Rapporten var der en detailleret Opgivelse af Prisen for alle Stykker Tømmer i England og Frankrig, men det er jo nu omtrent 20 Aar gammelt.

Suenſon: Der er anſkaffet Træ til os fra fremmede Steder og Prisen har været meddeelt, men jeg erindrer den ikke, ſaa at jeg kan opgive den her. Der er desuden andre Mænd, der have reiſt i de ſenere Aar, og ſom maa være mere inde i disſe Forhold, der ikke have nogen vedvarende Interesſe for mig, ſom ikke har med de Pengeſpørgsmaal at beſtille.

549. Bøcher: Henſeet til vore Krigsſkibes Varighed, er der ſaa Grund til at antage, at det Egetømmer, vi bruge, er af ringere Qualitet, end det, der bruges i andre Mariner og navnlig i den engelſke, og kan De paaviſe Kjendsgjerninger i ſaa Henſeende?

Suenſon: Med Henſyn til Skibenes Varighed troer jeg, at vore Skibe viſe ſig fuldkomment eller ligeſaa varige ſom andre Nationers Skibe, men forſaavidt dette ſkulde være Beviis for Træets Qualitet, kunde der være Tvivl derom, idet der kunde være Spørgsmaal, om der ikke brugtes mere Omhu og Forſigtighed ved Bearbeidelſen og Behandlingen.

550. Hage: Naar De taler om Varigheden, tænker De ſaa paa lige Brug af Skibene?

Suenſon: Der er ikke nogen Erfaring hos os for, at det at bruge et Skib, egentligt talt, har Indflydelſe paa Varigheden. Brugen gjør nok, at det kan trænge til mere Efterſyn, men Varigheden, den Ting, at Træets Indre ſkulde forraadne og fordærves, troer jeg ikke vil variere med Brugen.

551. Hage: Mener De ikke, at et Skib, der i flere Aar holdes i de tropiſke Egne, ſnarere fordærves, end naar det ligger hjemme i Havnen?

Suenſon: Det er ganſke viſt af den Slags Ting, der have Indflydelſe, men det kommer ogſaa an paa, i hvad Aldersperiode det udſendes. Tager man et aldeles friſkt, nyt Skib med friſkt Tømmer i, vil det viſt have betydelig Indflydelſe derpaa,

men tager man et ældre Skib, troer jeg, at det vil have meget ringe Indflydelse.

552. Bøcher: Kunde De ikke opgive en bestemt Middeltid, som Englænderne antage, at deres Skibe vare, og en Middeltid, som vi ved Erfaringen vide i vor Flaade, at vore Skibe af samme Slags have varet, indtil en Hovedreparation indtræder?

Suenson: Jeg troer, i den sidste Tid antager man i England, Varigheden for 15 Aar, indtil en Hovedreparation indtræder. Man har forlænget den betydeligt der, men det er ogsaa vist, at hele den gamle engelske Flaade ikke har varet den Tid, men kun 10—12 Aar, og saa er det ogsaa vist, at den engelske Hovedreparation bliver dreven i en ganske anden Udstrækning end vor, saa at det vil være særdeles vanskeligt at anstille nogen Sammenligning.

553. Formanden: Naar De taler om Hovedreparationer, efter hvor lang Tid regner De saa i Almindelighed, at en saadan vil komme ved et nyt Skib her hos os?

Suenson: Efter 12 Aar.

554. Formanden: Og i hvilket Omfang vil den være, hvormange Procent vil den i Gjennemsnit udgjøre?

Suenson: Det er overordentlig forskjelligt; eet Skib kan være meget medtaget og et Andet næsten ikke feile noget.

555. Bøcher: Regner man ikke i Almindelighed den halve Priis af Skibet?

Suenson: I England gaaer man ud fra, at Bekostningen er $^1/_3$ og man kan ofte komme til $^2/_3$. Ved den gamle Flaade har man der mange Skibe, hvor det er documenteret, at Hovedreparationen har kostet mere, end et nyt Skib.

556. Formanden: Hvorledes stiller Forholdet sig hos os?

Suenson: Jeg vil antage, at $^1/_3$ nærmer sig til Maximum.

557. Formanden: Og naar en saadan Hovedreparation har fundet Sted, hvorlænge kan saa Skibet bruges med den?

Suenson: 10 Aar.

558. Formanden: Og saa bliver det opgivet?

Suenſon: Saa kan det faae en ny Hovedreparation og gjerne gaae 10 Aar til.

559. Formanden: Anſeer De det for tilraadeligt?

Suenſon: Der er ingen Ting iveien derfor, og Skibet kan være ligeſaa ſolidt ſom fra først af; men Tingen er, at under de nærværende Forhold og Omſtændigheder varieres der ſaa uendeligt i Størrelſer og Former, ſaa det er et andet Spørgsmaal, om det er rigtigt at vedligeholde Skibet; men, afſeet derfra, er Hovedreparationen Nr. 2 ligeſaa tilraadelig ſom Hovedreparation Nr. 1, og Hovedudgiften vilde blive den ſamme. Det viſer ſig i det Hele taget temmeligt ofte, at ved et Skib, der har faaet ſkiftet Træ ved Reparation, er det ved den næſte Reparation det nye Træ, der er daarligt, medens det gamle Træ har holdt ſig.

560. Hage: Har De gjort Beregning over Varigheden af Skibe nutildags mod tidligere, og da i hvilket Tidsrum?

Suenſon: Der er ingen Ting iveien for at vedligeholde et Skib, ſaa at det kan vare overordentligt længe; men Spørgsmaalet er, hvad Skibe man tilbage i Tiden gik ud med, og i hvilken Tilſtand de Skibe vare, ſom de kaldte Krigsſkibe og brugelige Skibe. Vi have Sagn fra gammel Tid, at de tog Ankertoug om Skibet og ſurrede det ſammen med. De Skibe have beſtemt været i en meget daarlig Tilſtand.

561. Formanden: I hvilken Periode har det været Tilfældet?

Suenſon: I forrige Aarhundrede.

562. Hage: De kan ikke ſige Deres egen Mening om, hvorvidt Skibene af een eller anden Grund ere varigere nutildags end tidligere i dette Aarhundrede?

Suenſon: Jeg tvivler ikke om, at de ere betydeligt varigere nu. Tilbage i Tiden ſatte man for friſkt Træ i dem. Siden 1815 derimod, da vi have begyndt at bygge igjen, efter at vor gamle Flaade var borte, bygger man af ældre Materialier. Før den Tid, var Alt i en mere raa Tilſtand; Materialierne laae under aaben Himmel efter at være bleven anſkaffede, og bleve fugtige ſatte ind i Skibene og fordærvedes hurtigere, man brugte

ogsaa Skibene i en meget daarligere Tilstand, men man har ingen Documenter fra den Tid, saa at man kan anstille nogen Sammenligning. Den Flaade, som man senere i Tiden har anskaffet, har man tildeels endnu, saa man har ikke ved den kunnet anstille nogen Sammenligning. Der kan nemlig kun være Sammenligning mellem de Skibe, som ere byggede siden 1818, da det første Skib løb af.

563. Bøcher: Har den Omhu, hvormed Skibet bliver bygget, en saadan Indflydelse paa dets Varighed, at man maa anse det for at være af saa overordentlig Vigtighed, at man maa tilsidesætte andre oeconomiske Hensyn derfor; at nemlig den overordentlige Omhu, hvormed hvert enkelt Stykke, hvoraf Skibet bestaaer, bliver udført og som alene koster en Deel Penge, er vel anvendt, henseet til den længere Varighed, som Skibet derved erholder?

Suenson: Omhuen bestaaer ikke i den Nøiagtighed, hvormed Arbeidet udføres, men hovedsagelig i, at Materialet er aldeles tørt, inden det benyttes eller indelukkes, og at man, saavidt muligt, har forsikret sig om, at der ingen Sygdomsstof er i Materialet.

564. Bøcher: Men med Hensyn til denne Omhu ved Forarbeidelsen af hvert Stykke, hvoraf Skibet bestaaer, er det meddeelt os, at den er af overordentlig Vigtighed, specielt med Hensyn til Skibets Varighed, at man ikke bør frafalde den, at det er et Oeconomie-Spørgsmaal af Vigtighed og Betydning.

Suenson: Det følger ganske af sig selv, at i det Øieblik, man har et godt og tørt Materiale, behandles det med Omhu, thi saa beholder Materialet den Form, det engang har faaet; har man derimod daarligt Materiale, kan det ikke hjælpe, hvad man gjør ved det. Det forandrer for en stor Deel sin Form af sig selv.

565. Bøcher: Resumeet er, at det er Deres Mening, at den Omhu, hvormed Skibet bygges, er en stor Factor med Hensyn til dets Varighed?

Suenson: Jeg kan gjerne udtale mig i den Retning, at det nok kan være, at der har været anvendt vel meget Pillearbeide

ved større Arbeider i vore Skibe, maaskee noget mere, end fornødent. Jeg har antaget, at Grunden dertil maa ligge i, at dengang vi byggede vore Postdampskibe og den Slags Skibsbygninger, kom vi til at aptere dem og sætte Meubler i dem, hvilket skulde være stadseligt indrettet; vi kom da til paa engang af trænge til en Mængde Snedkere, da Snedkerværkstedet var meget ringe besat, og saa blev der taget Bestemmelse om, at vi skulde bruge vore Skibstømrere som Snedkere. Det har skadet os, idet vi have brugt en Masse Skibsbyggere til Snedkerarbeide, og medens de vare daarlige Snedkere, er de blevne for fine Skibsbyggere. Vi have følt, at de ved at have været nogle Aar ved Snedkerarbeidet, ere komne ind i det finere Arbeide. Der er nu en Tilbagegang i den Henseende.

566. Hage: Bestaaer det Forhold endnu?

Suenson: Nei, det er hævet.

567. Bocher: Er det Dem bekjendt, hvilke andre Træsorter der benyttes i andre Marineer, og vilde det være oeconomisk og hensigtsmæssigt i større Udstrækning at bruge saadanne Træsorter hos os, vi bruge jo kun Eeg og Fyr?

Suenson: Der har været skrevet derom og gjort Forsøg med forskjellige Sorter Træ, Teak, Mahogny, afrikansk- og amerikansk Eeg. Det har kun været enkelte Træer, vi have faaet, og der har ikke været noget saadant udmærket ved de enkelte Stykker, der ere blevne anskaffede, at der i det Hele taget har været Grund til at bestemme sig for dem. I England bruger man en Masse forskjellige Træsorter, men jeg troer rigtignok, at det er af Mangel, fordi de ikke kunne skaffe de Masser, de forbruge; saa tage de hvad de kunne faae, og anvende det paa den hensigtsmæssigste Maade, det stærkeste Materiale, hvor der skal være størst Styrke, og de kunne derved fordele Materialet hensigtsmæssigt; men efter den Trang vi have, er det i Særdeleshed krumt Tømmer, som det er vanskeligt at skaffe, og næsten alle disse andre Sorter Materialier ere hovedsagelig rette, saa at de ikke give os nogen væsentlig Fordeel, medens det heller ikke kan nytte os at have enkelt Tømmer i Skibene som er noget varigere end de Øvrige. Derfor

troer jeg det ikke væsentligt, at man bruger enkelte Stykker af andre Træsorter.

568. Bøcher: Altsaa, saafremt vi vedblivende kunne faae Egetømmer i samme Udstrækning som nu, mener De, at det er meest hensigtsmæssigt at bruge det, og de Andre bruge andre Træsorter mere af Mangel paa Egetømmer?

Suenson: Ja.

569. Formanden: Hvilken anden Eeg er bedre, end den vi i Reglen bruge?

Suenson: Der er baade den engelske og den franske og den gamle danske Eeg, som man anseer for at være bedre, end det man kalder østersøisk Eeg, hvilket i Almindelighed deler sig i mange forskjellige Sorter, saa at det er meget betydelige Variationer af Eeg, der komme fra de Steder.

570. Hage: Er det Dem bekjendt, at man i de senere Aar i England har standset med Anskaffelsen af østersøisk Eeg, undtagen som Planker?

Suenson: Det var allerede Tilfældet for 20 Aar siden, at man ikke brugte østersøisk Eeg i de engelske Skibbyggerier, undtagen til Planker.

571. Hage: Men i den lange Aarrække have vi dog, saa at sige, udelukkende holdt os dertil?

Suenson: Ja.

572. Hage: Formodentligt er det Dem bekjendt, at man paa de engelske Værfter sætter italiensk Eeg høiest?

Suenson: Ja.

573. Hage: De kjender ikke Forskjellen i Prisen paa dette og det, vi anskaffe her?

Suenson: Det ansees for dyrere. Jeg troer endogsaa, det er betydeligt dyrere; det er kun skikket til Tømmer og er meget vanskeligt at behandle, da det spalter meget stærkt.

574. Formanden: De mener altsaa, at den østersøiske Eeg er den, der svarer bedst til vore Forhold?

Suenson: Ja.

575. Formanden: Er det, fordi De troer, at vi ikke kunne faae anden, uden alt for stor Bekostning?

Suenson: Ja, det er netop en Fordeel for os, at der i England er gjort Forbud mod østersøisk Eeg. Jeg troer, at det skriver sig fra den Tid, da den store Opdagelse blev gjort, at en stor Masse Skibe vare raadne, hvilket blev tilskrevet den østersøiske Eeg, man havde anvendt i Skibene, og der er intet Spørgsmaal om, at det var Tilfældet med de engelske og franske Skibe. Jeg troer, der skal mere Omhu til at behandle det Træ end andre Træsorter. Det vil sige, at de svagere Træsorter skulle have mere Tid til at tørres, og at der skal anvendes mere Forsigtighed med at indelukke dem, thi naar de indelukkes med Safterne i, ere de meget udsatte for at forraadne.

576. Hage: Have vi ingen Exempler paa Fyr?

Suenson: Jo, i dette Øieblik. Thor bliver efterseet i denne Tid og er meget medtaget; den er ikke mere end 10 Aar gammel. Den er ikke efterseet fuldstændig, Skaden er kun opdaget over Vandet; den er sat ind i Dokken og vi antage, at det er kun Overskibet, der er medtaget, paa Grund af, at vi vare nødte til at bruge friskere Træ dertil, fordi det var om at gjøre at faae Skibet hurtigt færdigt. Vi have havt en Corvet „Diana", som blev ophugget efter 5 Aars Forløb.

577. Hage: Naar blev den bygget?

Suenson: Attenhundredeogniogtyve.

578. Formanden: Det er altsaa Deres Mening, at man i England, naar man troer at have opdaget Noget, er gaaet for vidt, og ikke havde behøvet at tage den Forholdsregel, ganske at opgive Brugen af østersøisk Eeg?

Suenson: Ja.

579. Bøcher: Er det Dem bekjendt, at England og Frankrig have faaet betydelige Leverancer over Holland af, hvad vi kalde østersøisk Eeg?

Suenson: Nei.

580. Hage: Meningen er, at det, der gaaer under Navn af østersøisk Eeg, kommer fra mange Steder?

Suenſon: Ja, det er Alt hvad der udſkibes fra øſterſøiſke Havne.

581. Hage: Det fra de indre Egne af Tydſkland er det dog urigtigt at kalde øſterſøiſk Eeg, f. Ex. det, der kommer med Jernbanen over Harburg.

Suenſon: Det kommer fra meget forſkjellige Steder og det er umuligt at efterſpore, hvor et viſt Træ har ſtaaet.

582. Bøcher: Er der nogen Forandring ønſkelig i den Maade, hvorpaa Tømmeret tilhugges og tildannes i Skovene?

Suenſon: Det er en meget vanſkelig Sag; ſaaledes ſom det kommer til Værftet, er dette meget vel tilfreds dermed.

583. Bøcher: Det kommer jo tilhugget fiirkantet?

Suenſon: Der er Ingenting iveien for, at vi kunne modtage det mindre fiirkantet tilhugget, ikke med ſkarpe Kanter, hvoraf jo endeel ſenere gaaer bort. Der er Steder, hvor man modtager det aldeles rundt, men det er et Pengeſpørgsmaal med Henſyn til, hvad der betaler ſig bedſt. Transporten ad den Vei, det kommer hertil, antager jeg vil være mere bekoſtelig; det er aldeles en finantſiel Underſøgelſe.

584. Bøcher: Antager De ikke, at jo mindre der hugges bort i Skovene, deſto mere Fordeel vil man have deraf paa Værftet, idet man kan bringe mere ud deraf?

Suenſon: Ja, men man ſaa betale det dyrere, naar man betaler det pr. Cubikfod.

585. Bøcher: Men under Forudſætning af, at det ikke betales dyrere?

Suenſon: Saa er det bedre.

586. Puggaard: Conſerveres det ikke ogſaa bedre?

Suenſon: Derom er der viſt intet Spørgsmaal.

587. Bøcher: Er den Maade, hvorpaa Beſigtigelſen foretages i Skovene eller ved Modtagelſen af Træet, henſigtsmæssig?

Suenſon: Jeg antager, den er aldeles nødvendig. Kjøbet ſkeer paa den Maade, at man kun antager noget Træ, men caſſerer endeel.

588. Bøcher: Kunde der ønskes en Forandring med Hensyn til Strengheden i Besigtelsesmaaden?

Suenson: Der skeer et Eftersyn, naar Materialet kommer til Værftet, og jeg anseer det for at være noget af det mest hensigtsmæssige, at der skeer et saadant Eftersyn, hvorved man overbeviser sig om, at Materialet er givet den Characteer i Udlandet, som det efter sin Beskaffenhed bør have.

589. Formanden: Ved hvem skeer det Eftersyn her, naar Materialet kommer her, efter at være prøvet i Udlandet?

Suenson: Ved en Commission, bestaaende af en Officeer, en Skibbygmester og en Underofficeer. Det er en temmelig fast Commission; Inspectionsofficeren ved Skibbyggeriet har i lang Tid været i den.

590. Formanden: Hvilken Myndighed tilkommer der denne Besigtelsescommission?

Suenson: Den har ikke videre Myndighed, end i det Øieblik, den finder Træer, som have faaet en Characteer, som den mener de ikke fortjene, saa siger den: De Træer mene vi bør ikke have den Characteer.

591. Formanden: Er saa Deres Bestemmelse afgjørende?

Suenson: Nei, saa er der en Overbesigtelsescommission, som bestaaer af Fabrikmesteren og to Mestere, og den bestemmer saa, hvad Characteer Træet skal have.

592. Formanden: Men hele denne Afgjørelse har kun Betydning for Holmens indre Oeconomi, ikke ligeoverfor Leverandeurerne?

Suenson: Men det har en overordentlig vigtig Indflydelse, da det er Holmens Underofficerer og Tømmermænd, der besigtige Træet i Udlandet, idet det virker ganske overordentligt ind paa disse Mænds Besigtigelse i Udlandet.

593. Formanden: Holmens Underofficerer og Tømmermænd besigtige i Udlandet; altsaa den Officeer, der reiser, ledsages af een eller to Underofficerer?

Suenson: Ja.

594. Formanden: Men det er ikke de samme som ere i Commissionen?

Suenſon: Nei, men de ſaae altid at vide, naar der har været Noget at udſætte ved Holmen paa de Træer de have beſigtiget, og de ville nødig have, at de Beſigtigelſer, de have foretaget, ſkulle critiſeres; det er Noget, ſom ved Erfaringen har viiſt ſig, at man har fundet ſig foranlediget til, ved ſaadanne Materialiers Ankomſt, at ſætte dem ned.

595. Formanden: Det kan vel ikke i Forhold til hele Anſkaffelſen, ſiges at være betydeligt; hvormange Procent kan det være?

Suenſon: Det er viſt ikke 1 pCt. Der bruges ikke ved Værftet en egentlig Beſigtigelſe; der ſees kun paa Materialet efter at det er taget ud af Skibet, og finder man noget, der vækker Mistanke, beſigtiges det.

596. Bøcher: Gaaes der frem efter Reglerne i Reſolutionerne af 1825 og 1827? Er der Noget ved disſe Regler, der kunde ønſkes forandret efter de nuværende Forhold?

Suenſon: Den Sag er under Forhandling; der er indgaaet Forſlag til Miniſteriet.

597. Hage: Men De antager, at den Beſigtigelſe, der finder Sted her, naar Træet kommer hjem, er ſkarp, ſtreng og nøieſeende?

598. Suenſon: Jeg vil ikke ſige, at den er ſtreng, der bliver ikke gaaet ud paa at gaae tilbunds i Træet og underſøge det. Man betragter det ſom Træ, der er kjøbt, ſaa at man ikke ſpilder Tid og Arbeide med at gaae ind paa at underſøge det tilbunds; men i det Øieblik, man opdager det Allermindſte, bliver det taget nøiere for og ſaa bliver det ordentligt underſøgt.

599. Hage: Træet kommer mærket her med Characteer?

Suenſon: Ja.

600. Hage: Derſom jeg, ſom privat Handlende, kom og tilbød Træ, ſom jeg havde mærket, og ſagde: Det ſkal jeg have den og den Priis for, vilde De ſaa underſøge det paa en anden Maade, naar jeg var Leverandeur, end naar det kom, anſkaffet af Dem ſelv?

Suenſon: Ja.

601. Hage: Antager De, at der vilde blive ſtørre Forandring, end der nu finder Sted i Characteren?

Suenſon: Ikke væſentlig, thi de Mænd, der have med de Ting at beſtille, have et overordentligt godt og ſkarpt Øie til at opdage Feil, ſaa jeg troer ikke, at det vil være noget Væſentligt, medens det fremmede Træ, man ſkal kjøbe, maa ſlettes paa hver enkelt Side langs Længden med en Øxe, og der maa hugges i Enden af det for at ſee, om der ikke er Daarlighed, men det foretages ikke med det Træ, der er anſkaffet af Miniſteriet.

602. Hage: Naar De nu antager, at der ikke finder en Characteernedſættelſe Sted for Øieblikket for mere end 1 pCt., hvorledes troer De da, at Forholdet vilde ſtille ſig, naar det ſamme Træ leveredes af private Contrahenter og Handlende?

Suenſon: Jeg mener, at det kommer an paa den Handlende.

603. Hage: Men naar han har valgt det paa ſamme Maade, ſom Deres Folk bære ſig ad med at mærke det?

Suenſon: Det er jo Spørgsmaalet, hvem det er, der har vraget det i Udlandet, og hvorledes det der er beſigtet. Derſom Kjøbmanden ſkal kjøbe og vrage i Udlandet, veed jeg jo ikke, hvormange Procent der er caſſeret i Udlandet.

604. Hage: Jeg vilde gjerne vide Deres Mening, om De troer, at det, ſom De faaer leveret paa Holmen, udtaget og mærket af Deres egne Folk, vilde, naar det blev leveret af private Contrahenter, ſtaae i den ſamme Characteer ſom nu?

Suenſon: Ja, det troer jeg. Vi behandle ikke den ene Part anderledes end den anden.

605. Hage: Jeg meente, at der vilde finde en ſtrengere Underſøgelſe Sted?

Suenſon: Ja, vi maae underſøge det med den Strenghed, der er nødvendigt for at modtage det.

606. Hage: Men De vil dog indrømme, at Deres Beſigtigelſe paa Holmen er noget mindre ſtreng, fordi De ſtoler paa, at de Folk, De har havt ude, have ſat den rigtige Characteer paa Træet?

Suenſon: Ja, men jeg maa gjøre opmærkſom paa, at det er ogſaa arriveret, at vi have ſat en bedre Characteer paa det.

607. Bøcher: Mener De, at den Udgift, det koſter,

at holde en Besigtigelse i Udlandet, at lade en Officeer og Folk reise, betaler sig fuldkommen?

Suenson: Ja, jeg veed ikke hvad Quantum der casseres der.

608. Formanden: Denne Udgivt er aldeles nødvendiggjort af Anskaffelsesmaaden. Spørgsmaalet er, om Systemet fordyres derved saaledes, at der kan blive en betydelig Forskjel for den private Leverandeur, naar man gik over til Leverance ved privat Contract?

Suenson: Man maa jo antage, at Kjøbmanden maa ogsaa reise og see paa Varerne paa Stedet; Ministeriet har meget paalidelige Commissionairer, men stoler dog ikke paa dem.

609. Bøcher: Er der Noget at erindre ved den Maade, hvorpaa Tømmeret opmaales paa Holmen? Skeer det paa samme Maade som paa fremmede Værfter?

Suenson: Det er ogsaa af de specielle Spørgsmaal, som komme for ved Tømmerbesigtigelserne. Der er ikke noget Væsentligt at udsætte paa den Maade, hvorpaa Tømmeret opmaales. Der er et Spørgsmaal om, hvorledes man skal tage Rundmaal, naar Tømmeret ikke er firkant hugget. Der er Spørgsmaal, der kunne opstaae i Detailen, og der kan være forskjellige Meninger om, hvorledes det skal gjøres. Det er temmelig ligegyldigt, naar der blot haves en fast Bestemmelse.

610. Bøcher: Er det den samme Maade, som benyttes paa de engelske Værfter?

Suenson: Maal er jo Maal. Der kan være Tale om at tage Maal i begge Ender, og saa tage Middeltallet og sige, at det er Maalet paa Midten, eller at tage det directe paa Midten. Det er jo en Ubetydelighed og en aldeles ligegyldig Sag.

611. Bøcher: Ere de forhaanden værende Midler til Tømmerets Transport fra Lossepladsen til Skurene hensigtsmæssige? Kunde det med Hensyn til Oplosningen af Tømmer, og navnlig med Hensyn til Transporten fra Oplosningsstedet til Skurene være hensigtsmæssigt at have Jernbaner?

Suenson: Opmærksomheden har længe været henvendt paa at gjøre Noget i den Retning i flere Aar, ligesom man ogsaa har været opmærksom paa at opfinde et Transportmiddel, der

kunde være hensigtsmæssigere end dem, vi have, men hidtil er der ikke kommet noget frem. Der er gjort nogle Undersøgelser, som jeg nærmere kan opgive, med Hensyn til hvad denne Transport koster. Det viser sig at Udlosningen af Egematerialet, Tømmer og Planker, kan ansættes til 1½ ß. pr. Cubikfod. Bekostningen ved Heste og Folk, der bruges til Henkjørselen, kan ansættes til 2—3 ß. for det almindelige mindre Materiale og Planker og til 4 ß. for det meget store Tømmer. Der er altsaa en Variation efter Størrelsen af Materialet. Det er Udgifterne ved at lægge det paa Vognene, transportere det med Heste til Stedet og lægge det ind i Skuret. Jeg troer ikke, at man vil komme til nogen væsentlig Besparelse i den Retning. Den 3die Udgift, der er ved Tømmeret, er Omstablingen, Omordningen og saa er der Besigtelsen, at vende og dreie det for at komme til at see det, Hugning, Mærkning og Tilsyn med Skurene. Dette er med Hensyn til Egetræet. Alt Fyrrematerialе skal sænkes i Gravene og tages op og transporteres. Naar man tager disse Momenter sammen, troer jeg ikke, at der vil kunne spares Noget væsentligt i den nuværende Udgift. Der er gjort forskjellige Forsøg i den Retning og vi ere komne til i de senere Aar at flytte Tømmeret kun een Gang istedetfor tidligere to, man havde da den dobbelte Bekostning dermed.

612. Becher: De Transportmidler, som nu haves, er jo Vogne paa smaa Hjul, som gaae langsomt, og derved forekommer det mig, at der vil gaae mere Tid tabt med alle de Mennesker, der skulle slæbe Tømmeret. Er det ikke rimeligt, at de 4 eller 6 ß. pr. Cubikfod, som Transporten koster som den nu er, kunde nedsættes, eller at man, naar man fik lettere og hurtigere Transportmidler, behøvede mindre Kraft til Transporten?

Suenson: Det Arbeide, som der er med at lægge paa Vognene og tage af Vognene, maa dog udføres. Som det nu er indrettet, ere disse Vogne det faste Punkt, hvorfra man maa gaae ud, naar der skal arbeides med Træet. Vi have gjort Forsøg med store tohjulede Vogne, hvorpaa Tømmeret skrues op og bort-transporteres. Hestene løbe lettere med de Vogne, men det at

faae Tømmeret op og ind i Skurene bliver saa meget besværligere, at der tabes derved.

613. Bøcher: Ligger det ikke i, at Midlerne til at faae det i Skurene ikke ere hensigtsmæssige. Man kunde tænke sig Vogne med Dreieskiver paa, saa at de kunde dreies, naar man kom til Skurene, medens de, som man nu har, ere vanskelige at bevæge?

Suenson: Men Sagen er, at de skulle staae fast, medens Tømmeret tages af.

614. Bøcher: Kunde der ikke tænkes forbedrede Kræfter, saa at man kun brugte det halve Antal Heste?

Suenson: Det er muligt, at der kunde skee Noget i den Retning.

615. Hage: De siger at Prisen er $1^1/_2$ ß. pr. Cubikf. Hvormeget mener De, at det er pr. Skibslast efter Fartøiets Drægtighed?

Suenson: Vi regne 60 Pund pr. Cubikfod. Der er i Virkeligheden noget mere. Der slaaes jo tidt af i Maalet, paa Grund af Mangler, og saa hænger Træet jo alligevel ved.

616. Hage: De kjender Læstedrægtigheden af idetmindste et af Deres Fartøier? Kan De mindes det?

Suenson: Jeg kan ikke sige ligefrem, i hvad Forhold Læstedrægtigheden staaer til Tømmer-Qvantummet, det har inde.

617. Hage: Vil De opgive Læstedrægtigheden af et Fartøi og dets Ladning i Cbf., for at man kan vide, hvad hele Udlosningen beløber sig til for et saadant Fartøi?

Suenson: Ja.

618. Bøcher: Ere Skurene hensigtsmæssigt beliggende, og er der en tilstrækkelig Mængde af dem med Hensyn til at kunne bevare alt Tømret paa Værftet?

Suenson: Et tilstrækkelig Qvantum er der ikke; thi meget maa ligge udenfor; imidlertid er i den senere Tid Skurenes Antal forøget, saa at man nogenlunde kan hjælpe sig dermed; derimod er der intet Spørgsmaal om, at i det Øieblik man vil gaae over til, hvad der har været under Ventilation i en Række af Aar, at

bygge koſtbare Tømmerſkure, ſkulle de placeres paa en anden Maade og ſaa ſkal det nuværende Syſtem af Skure, ſom haves til Tømmerets Opbevarelſe, gjøres om.

619. Bøcher: Vil De anſee det oekonomiſk heldigt at indrette dem ſaaledes, at Tømret kan lægges ind og ſpecielt tages ud med ſtørre Lethed end nu; maa det ikke antages, at naar enkelte Tømmer ſkulle udtages, medfører det betydelig Bekoſtning?

Suenſon: Ja det koſter ogſaa ved Indlægningen, fordi man maa ſørge for at faae de ældre Aargange af Veien, for at faae det nye Tømmer lagt underſt.

620. Bocher: Kan De opgive et enkelt ſpecielt Tilfælde, hvoraf man kan ſee, hvad Bekoſtning der medgaaer, for at faae ſaadant Tømmer ud, der ligger underſt?

Suenſon: Det kan man ſee i Regnſkabet, ſaa at man nøiagtigt kan faae at vide, hvad det koſter.

621. Bøcher: Ja, man kan ſee, hvormange Sjouere der have været ved Udtagelſen?

Suenſon: Man kan jo tage en Tid, hvor i det mindſte 100 Træ ere tagne ud, og man kan da ſee, hvad de have koſtet, og derefter udregne Gjennemſnitsprisen; det har vi optegnet, hvad Arbeidskraft der har været brugt, for at faae 100 eller et andet beſtemt Antal Træer ud.

622. Poulſen: Er det ikke efter Deres Formening en Bekoſtning, der er meget ſtor, i Forhold til hvad den kunde og burde være, naar Tømmerſkurene havde været indrettede ſaaledes, at man bequemt kunde komme til?

Suenſon: Vi have Noget, der er givet; vi have altid ſkullet komme ud af det med ringe Midler; jeg maa desuden gjøre opmærkſom paa, at den fattige Mand kan ikke præſtere det ſamme ſom den rige Mand; derſom vi havde koſtbare Skure, toge vi Tømret lettere ud, og havde vi ſtore Huſe over vore Skibsbeddinger, arbeidede vi lettere.

623. Bøcher: Spørgsmaalet er, om de Summer, der anvendtes i disſe Retninger, vilde gjøre Arbeidet billigere?

Suenſon: Jeg troer, der er mange Retninger, hvori vi

kunde anvende betydelige Summer, dersom Spørgsmaalet var om at faae Arbeidet paa en billigere Maade, og det er vanskeligt at sige, hvilken Retning man først skulde kaste sig over; men der er intet Spørgsmaal om, at det kan gjøres billigere, naar man anvender Capitaler til at anlægge Huse og Jernbaner.

624. Formanden: Sagen er ikke blot, om Arbeidet kan gjøres billigere, naar man anvender Capitaler i disse Retninger, men om Besparelsen er saa stor, at man derved tillige i det Væsentlige kan vinde Renterne af Capitalen?

Suenson: Jeg troer ikke, man kan opstille det paa den Maade, at der kan vindes Renter. For at tage en anden Ting: vi have det uheldigste Clima, idetmindste uheldigere end England og Frankrig, til at arbeide i under aaben Himmel, men alligevel arbeide vi paa den Maade; i England og Frankrig have de derimod ikke en Bedding, uden at den er under Huus; de have anvendt uhyre Capitaler paa at sætte Tag over deres store Beddinger og lukke dem til, for at Folkene kunde arbeide i Ro og under alt Slags Veirlig. Der er intet Spørgsmaal om, at det er fordeelagtigt, men der kan ikke være Tale om Forrentning af den Capital, der staaer i en saadan Bygning.

625. Bøcher: Efter Deres eget Opgivende koster et saadant Skuur c. 20,000 Rdlr., og Renten deraf er ikke saa farlig, at den jo vil kunne indvindes ved den større Arbeidskraft?

Suenson: Nei, det er kun et Tag; en saadan Bygning, som er opført i Frankrig, løber op til over 100,000 Rdlr.

626. Bøcher: Ja, det er paa Granitsøiler; men jeg tænker mig kun et Tag, sat paa Støtter af Træ.

Suenson: I England begyndte man at gjøre dem af Træ og mindre kostbare; men man har senere opført dem med Jernsøiler og Jernarbeide.

627. Bøcher: Den Luxus behøvedes ikke.

Suenson: Det betaler sig dog vistnok. Træet raadner, og saa skal Taget bestandig fornyes; man maa have Noget, der kan staae sig.

628. Bøcher: Hvis jeg ikke tager feil, har De selv fore-

ſlaaet at bygge Tage over Beddingerne, netop for at faae den meeſt mulige Arbeidskraft ud af Folkene i vort Klima?

Suenſon: Det er jo en Gevinſt for Fremtiden, hvis man anvendte Penge derpaa, men om Renter deraf kan der neppe blive Tale. Marinen anvender ingen Penge, der forrente ſig, tvertimod, de Penge, den anvender, koſte ſtadig mere; ſaaſnart vi faae Penge til at bygge Skibe, koſte disſe aarlig Vedligeholdelſe, altſaa flere Udgifter end før; naar vi faae Capitaler til at bygge andre Gjenſtande, koſte de i Fremtiden i det mindſte Vedligeholdelſe, og altſaa flere Penge.

629. Hage: En Soldat betaler ſig heller ikke, det er altſaa ikke alene Marinen, hvorom det kan ſiges.

Suenſon: Nei, men naar man ſpørger, om det vil forrente ſig, at Marinen opfører Bygninger, mener jeg, at der ikke godt kan være Tale om, at Noget i ſaa Henſeende ſkulde forrente ſig.

630. Formanden: Der er Ingen, der venter, at Skibene ſkulle forrente ſig; men naar der er Tale om Valget mellem at bevare en meget daarlig Arbeidsmethode og at bygge nye Indretninger m. v., kan man opkaſte det Spørgsmaal, om man ved at udgive 100,000 Rdlr. til en Maſkine, derved kan opnaae ſaameget mere og billigere Arbeide, at Renter og Amortiſation ſaaledes ganſke eller dog for en ſtor Deel indvindes ved ſenere Arbeider, ifølge den Udgiftsbeſparelſe, der indvindes paa Grund af den fordeelagtigere Arbeidsmethode?

Suenſon: Jeg maa dertil bemærke, at jeg troer, at man, hvis man gaaer tilbunds i Sagen, vil finde, at ved alle Mariner er der anvendt ganſke umaadelige Summer paa at bringe dens Værfter frem, uden Henſyn til, om det forrenter ſig, og derſom vi ville antage det Princip, ikke at indføre andre Forbedringer end dem, der forrenter ſig, komme vi til at ſtaae Aarhundreder tilbage.

631. Formanden: Det ſkal ikke være et ufravigeligt Princip, men en Spore, en ſtærk Opfordring til at bygge, hvor det kan ſiges, at Fordelen i alt Fald undtagelſesviis er ſaa ſtor, at man kan tale om Forrentning.

Suenſon: Ja, jeg vil kun fremhæve den Ting, at jeg troer, at de Indretninger, ſom efter min Mening egentlig directe kunne ſiges at forrente ſig, have vi, men derimod ere vi tilbage med de Indretninger, man andetſteds har indført, ſom ikke forrente ſig. Der er nok en aarlig Fordeel i Driften, fordi de haves; men i det Øieblik der tages Henſyn til Capitalen, der er medgaaet til deres Anſkaffelſe, vilde en ſtor Mængde af dem ikke betale ſig.

632. Hage: De tager dog formodentlig i Betragtning, at naar man andre Steder har anvendt ſtore Summer, ſom efter Deres Mening ikke forrente ſig, faaer man alligevel Renten paa en Maade; naar man ellers vilde have været 3 Aar om at bygge et Skib, og Staten ſiger, jeg vil have det færdigt om et Aar, er man ogſaa berettiget til at give mere ud derfor; paa den Maade kan man ogſaa faae Renten ind? (Suenſon: Ja.) Det er jo den Henſigt, man har med at faae Skibe byggede, at det ikke ſkal vare altfor længe, men ſkee nogenlunde hurtigt, og altſaa bliver det en Opgave at faae indført de Forbedringer, ſom kunne ſætte os iſtand til at arbeide paa enhver Aarstid, og arbeide hurtigt, uden at være generet i paakommende Tilfælde, fordi man mangler det Ene eller Andet, for at kunne expedere det. Er det ikke paa den Maade, man maa tage Sagen?

Suenſon: Jo, jeg tager den netop paa den Maade. Derſom vi paa nogen Maade ville følge med Udlandet, maa enhver Foranſtaltning, ſom bringer aarlig Fordeel i Fremtiden, være henſigtsmæssig for Marinen, og man maa ſlet ikke ſee hen paa, om den Capital, der engang er anvendt paa at gjøre denne Anſkaffelſe, bringer nogen Rente.

633. Bøcher: Naar en ny Skibsbygning ſkal begyndes, hvorledes forholdes da med Udtagelſen af Tømmer; tages Kjøl, Stevn, Spanter ud under Eet eller ſkeer det ſtykkeviis, og hvem har dermed at gjøre?

Suenſon: Saaſnart et Skib ſkal bygges, faaer vedkommende Skibsbygmeſter Ordre til Bygningen, og han er den Eneſte, der kan tage Træ ud dertil. Det ſkeer paa den Maade, at han

tager ud i Masse, da han skal bruge en Mængde; han tager ud af alle Størrelser, og har den Lettelse, at han kan tage ud i Bunker paa engang, og af de Træer han har faaet ud, som han lægger paa en stor Plads, udvælger han og undersøger, hvorledes han kan faae den bedste Sammenstilling, til de Dele, han skal have.

634. Bøcher: Hvorledes forholdes der nu med denne Udtagelse, naar han kasserer eller skyder Træ tilside, hvem har da den afgjørende Stemme?

Suenson: Ved Behandlingen af Træ opdages der undertiden Feil, og skeer det, naar Mesteren ikke bruge det, naar det er skadelige Feil, som kunne indvirke paa Grund af et tilstedeværende Sygdomsstof; han bliver derfor enten ved at skjære og hugge, til han faaer den daarlige Deel bort, som kan være farlig, eller ogsaa lægger han det heelt tilside, og siger, det vil jeg see at bruge til noget andet. Kan han ikke bruge det ved den Skibsbygning, han har under Arbeide, indkommer maanedlige Indberetninger fra Mesteren om, at det Træ, hvorfor han intet Brug har, maa blive ombesigtiget; der afholdes da en ny Besigtigelse, som ogsaa foraarsager Tømmervæsenet Arbeide, det faaer da en ny Charakteer, som nyt Træ, modtaget ved Værftet, efter dets Qvalitet og bliver igjen taget til Indtægt.

635. Bøcher: Men er det Mesteren, der skal bygge Skibet, som har den afgjørende Stemme, saa at han kan decidere, om han vil bruge Træet, og har Tømmerinspecteuren ingen Mening?

Suenson: Mesteren, der engang har faaet Træet, afgjør det.

636. Bøcher: Mesteren tager det ud, Tømmerinspecteuren leverer ham det ikke?

Suenson: Jo, efterhvi han Intet kan faae uden dennes Tilladelse.

637. Bøcher: Tømmerinspecteuren er altsaa den første Udleverer af Træet, han bedømmer først, om det er skikket?

Suenson: Han gjør ikke Andet, end siger Mesteren, hvor han skal søge Træet. Ved Udtagelsen opgives nemlig visse Længder, Bugter, Dimensioner, som man skal have; Tømmer-

inſpecteuren gaaer da med vedkommende Underofficeer og ſiger, der er det Træ, I have begjert og ſkulle bruge; det udtages ſaa ved Tømmerinſpecteuren og beſørges af ham bragt hen paa det Sted, hvor Meſteren ſkal bruge det.

638. Bøcher: Men naar Tømmerinſpecteuren negter at tage til Meſteren et Træ, han vil have?

Suenſon: Saa kommer Sagen til Fabrikmeſteren, der afgjør den.

639. Bøcher: Anvendes der tilbørlig Opmærkſomhed paa, at det Træ, der udtages, tages af paſſende og ikke for ſtore Dimenſioner, at ikke for meget af Træet kommer til at gaae bort ved Tildannelſen; er den fornødne Oekonomie i ſaa Henſeende tilſtede?

Suenſon: Der ſøges naturligviis altid efter at ſkaffe den ſtørſt mulige Oekonomie tilſtede; men det er en vanſkelig Sag.

640. Bøcher: Er det overladt til Meſteren i ſaadan Grad, ſom det er henſigtsmæsſigt, at udtage Træet, eller troer De at han er ſaa intereſſeret i den enkelte Bygning, at han antager, at han ikke behøver at tage noget ſynderligt Henſyn til, om der er Oekonomie i hvad han udtager, naar han kun tager tilſvarende til det, han ſkal bruge?

Suenſon: Det holdes der over, og det er Meſteren, der ſkal ſee at ſkaffe Skibet tilveie med ſaa lidt Træ ſom muligt, og han gjøres anſvarlig, hvis der bruges for meget; man holder ſig til ham og ſiger, ſaa mange Kubikfod har De brugt, mens De kun burde have brugt ſaa mange.

641. Formanden: Burde ikke Tømmerinſpecteuren ogſaa være anſvarlig?

Suenſon: Det kan han ikke; Meſteren ſiger, jeg ſkal have det og det, men Tømmerinſpecteuren underſøger ikke, om han kan lade ſig nøie med mindre eller andet; han er kun anſvarlig for, at Meſteren faaer Træ, ſom paſſer ſaa nær ſom muligt til det Begjærede. Der kommer nu og da det Spørgsmaal frem, om man, naar man har Træ, der kommer det forlangte meget nær, men

ſom er nyt, ſkal tage det, eller noget, der ikke kommer det ſaa nær, men ſom er ældre, og man tager da det ſidſte, ſelv om det er meget gammelt.

642. Bøcher: Det kaſſerede Træ belaſtes Skibet?

Suenſon: Ja med Forſkjellen mellem den Værdi, det faaer, og den, det tidligere havde.

643. Bøcher: Hvad er tilſigtet med den i den ſenere Tid indførte Fremgangsmaade, at afhugge Enden af Tømret?

Suenſon: Det er ikke Noget, der er begyndt i den ſenere Tid, det er derimod meget gammelt, det er ſaavidt jeg erindrer ſiden 1815, da det blev beſtemt ved en Collegiereſolution, efterat en Commiſſion havde været nedſat og underſøgt Sagen.

644. Bøcher: Anſeer De det for rigtigt at ſkjære Enderne af et Stykke Træ, naar der ikke et Noget at ſee paa det, førend det benyttes?

Suenſon: Der er egentlig her Tale om en Erfaringsſætning; det viſer ſig meget ofte ved tørt Træ, at det bedærves ved Enderne. Den Omſtændighed, at Træet pludſeligt eller hurtigt tørres i Enden, ſtandſer Safterne der, og der kommer ſaa en Periode, hvor de ikke kunne uddunſte, hvorfor det er ganſke almindeligt, at der en 3—4 Tommer fra Enden er en Anſamling af Vædſker, der fordærver Træet. Det finder i det mindſte Sted med en ſtor Deel Træ, naar det er af ſvagelig Natur, men naar man ſauger 1 Fod eller 6 Tommer bort, ſeer man Manglen ved Træet. Man kan ſaa meget mindre ſee det, uden denne Bortſkjæring, ſom Mangelen ikke træder ſynlig frem ved Yderenden, men er indelukket paa det enkelte Sted, hvor Safterne have ſamlet ſig. Det har flere Gange været under Ventilation, om man ikke ſkulde ophøre dermed, og ſtrax tildanne Træet; men efter det Antal af Feil, der opdages, er man kommen til det Reſultat, at der er en Beſparelſe ved at ſkjære Enderne af; thi i det Øieblik man begynder med at tilhugge Tømret, uden at ſee hen paa Enderne, og man ſaa, naar man har tilhugget det, ſkal ſkjære diſſe af, er det hele Træ ødelagt; hvorimod man ved denne Affkæring af Enderne forkorter et Stykke Træ, ſom for

det meſte alligevel ſkal forkortes, og finder man ſaa Daarlighed, vil det ſtrax viſe ſig, om man kan bruge det til det paagjældende Arbeide, og, hvis ikke, henlægges det til andet Arbeide.

645. Bøcher: Er det en beſtemt Erfaringsſætning,, at der ved Enderne ſamler ſig Bædſker, ſom ikke gaae heelt ud, og ſom, naar de ikke ere der ved Udtagelſen, ikke ſenere komme?

Suenſon: Ja, ſaaledes forklarer jeg mig det.

646. Bøcher: Kan Værftet anſees tilſtrækkelig forſynet med Tømmer, ſaa at det har nok til at ſætte i Skibene, ſom har ligget i det Antal Aar, ſom anſees fornødent; er Beholdningen ſaa ſtor?

Suenſon: Det er meget variabelt; deels ſkeer Anſkaffelſen 3—5 Aar, førend man veed, hvad Skibe man ſkal bygge, og der ſkeer jo idelig Forandringer i de lagte Planer; medens man f. Ex. har tænkt paa at bygge ſtore, ſkal man bygge ſmaa Skibe og omvendt, ſaa det næſten er en Umulighed at have en lige god asſorteret Beholdning, naar der ikke bygges efter en faſt Plan; thi Beholdningen ſkulde jo være indrettet derefter. De mange Forandringer i den ſenere Tid i ſaa Henſeende have virket meget forſtyrrende ind derpaa.

647. Bøcher: Naar man tager de ſidſte 20—30 Aar, da der er lagt en Plan for Flaaden med Henſyn til Qvantummet af Skibe, veed De da, om Værftet er gaaet tilbage i Tømmerbeholdningen eller nogenlunde holdt paa det ſamme Stadium?

Suenſon: Skibenes Størrelſe er jo nu en gandſke anden; efter min Mening har Beholdningen et Aar kunnet være ſtørre end det andet; men i det Hele er den ikke gaaet tilbage.

648. Bøcher: Til Fluctuationen i Skibsbygningerne i de ſenere Aar kan der vel ikke tages Henſyn?

Suenſon: Det er en lang Række Aar tilbage, da der ſkete Forandring i Skibsbyggeriet; førſt den Periode, da der byggedes en Maſſe Kanonbaade, ſenere den, da der byggedes Hjul-Dampſkibe. Vi have Tømmer, der hedder til 70, 40, 24, Brig, Baadebrug og Baad. Til Skrue-Fregatter og Corvetter er Materialet omtrent det ſom tidligere benævntes med de 3de førſte Characterer, men derimod bruge vi nu hverken Brig, Baadebrug eller Baad;

vi bruge saaledes af de 6 Dimensioner paa Tømmer i det Væsentlige slet ikke de 3.

649. Bøcher: Er Beholdningen af disse tre Slags for Øieblikket stor, i Forhold til hvad De venter nu at komme til at bruge?

Suenson: Ja meget stor i Forhold dertil.

650. Formanden: Men er den i og for sig betydelig?

Suenson: Det er en af de Ulykker, vi lide under ved alle disse Forandringer, at vi have Beholdninger, for hvilke vi ingen Brug have.

651. Formanden: Der er saa 2 Udveie, den ene at sælge og den anden at bruge det til et andet Formaal end det, hvortil det oprindelig var bestemt; paa hvilken af disse Maader bliver Tabet mindst?

Suenson: Jeg troer ikke, at der kan være Spørgsmaal om, at den mest oekonomiske Maade er selv at bruge af det; men saa komme vi ind paa, at der skal bygges Transportskibe eller andre smaa Fartøier.

652. Formanden: Man er ved dets Anskaffelse gaaet ud fra den Forudsætning, at det skulde bruges til andre Dimensioner af Skibe?

Suenson: Ja, vi sælge aarlig saadanne Træer.

653. Formanden: Hvor stor vil Beholdningen af disse Træer omtrentlig kunne anslaaes?

Suenson: Jeg tør ikke nævne Tal; jeg vil nødig ind derpaa, da man meget let kan opmaale det og bestemt sige, hvormange Kubikfod der er.

654. Hage: Man sælger aarlig, hvad man ikke kan bruge?

Suenson: Det vil sige, naar de Træer, der henlægges, blive saa gamle, at vi slet ingen Brug have for dem, sælge vi dem.

655. Hage: Men naar de faae Træ hjem, og de maa tage Dimensioner, som de ikke ønske, fordi de tage det i Partier, sælges da ikke det Træ strax?

Suenſon: Det er kun ſkeet enkelte Gange i Krigens Tid; man kjøbte da i Maſſe; men vi kjøbe nu efter Udvalg beſtemte Dimenſioner.

656. Hage: Sælges ved Auction, hvad der ſkydes ud?

Suenſon: Det har været til ubeſtemte Tider.

657. Hage: Hvert Aar?

Suenſon: Det tør jeg ikke ſige beſtemt; Tingen er, at der ligger endeel Træ, hvorom ingen Beſtemmelſe er tagen.

658. Hage: Erindrer De, hvormange der i Gjennemſnit ſælges?

Suenſon: Jeg antager 1—200 Stykker, det er i Almindelighed ſmaa Træer.

659. Bocher: Er Forraadet af Planker og Brædder af paſſende Dimenſioner, henſeet til det, hvortil de ſkulle bruges?

Suenſon: Der anſkaffes beſtandig efter de Regler, ſom opgives af Værftet ſelv.

660. Bocher: Ere de Dimenſioner, Brædderne have, paſſende til det Brug, ſom ſkal gjøres af dem; have de den Bredde og Tykkelſe, ſom er den meeſt henſigtsmæssige med Henſyn til Forarbeidelſen, eller kunde De ønſke Forandringer i Materialets Dimenſioner?

Suenſon: Der er i den ſenere Tid ſkeet en Hovedforandring med Henſyn til Saugmaſkinen. Naar Brædderne ere kjøbte tynde og have ligget i nogle Aar, ſlaae de ſig, ſaa de ikke ligefrem kunne høvles paa Saugmaſkinen, men der maa da af Maſkinen affkæres en Kant eller Sideflade, for at faae en lige Flade og ſaa høvle dem. Dette viſer ſig at føre ſaa ſtor Bekoſtning med ſig, at man er gaaet fra Brædder til det Brug og har taget ſaakaldte 3 Tommer Brædder eller Planker; dem faae vi derfor i ſtore Quantum — vi have forøvrigt altid havt dem — og ſaa ſkære vi dem til den Tykkelſe af Brædder, vi ville have, og høvle dem med det ſamme, ſaa at de lettere forarbeides.

661. Bocher: Der er altſaa taget det fornødne Henſyn til Dimenſionerne? (Suenſon: Ja.)

662. Puggaard: Jeg vilde spørge, om man ikke til udenbords Klædning og under Vandet med Fordeel kunde bruge Fyrreplanker af god Qvalitet istedetfor Egeplanker?

Suenson: De kunne bruges, men det er tvivlsomt om med Fordeel. De bruge i Udlandet Fyr under Vandet, og der er heller ikke noget Spørgsmaal om, at det er ligesaa varigt og staaer sig, men det har ikke den Styrke som Eeg.

663. Puggaard: Har det ikke under visse Omstændigheder større Styrke, naar et Skib rører Grunden?

Suenson: Det er et stort Spørgsmaal; men det er ikke den Slags Styrke, jeg meente; det var med Hensyn til, at det ingen stor Stivhed har til at modstaae Bøining, det har ikke dertil den Styrke som Egetræ, og dernæst er det Træ, der bruges til udenbords Klædning, en anden Slags Fyr end den vi have; vor Fyr er meget god til sit Brug men meget blød; vi have proberet flere Gange at sætte Bolte i Fyr, men det holder vanskeligt, hele Forbindingen bliver svagere; naar vi klinke en Bolt, som gaaer igjennem hele Skibskroppen og ender i en Fyrreplanke, kan den ikke staae; thi klinker man paa den, gaaer hele Klinkningen igjennem Planken.

664. Puggaard: Kunde vi ikke faae samme Fyr som andre Nationer?

Suenson: Jo, men jeg tvivler om der vil opnaaes nogen egentlig Fordeel derved; hvis vi skulde have specielt Fyr fra andre Steder, faae vi det neppe til billigere Priser end den Eeg, vi anvende, og man skulde da have denne Træsort til dette specielle Brug.

665. Puggaard: Jeg troede, det vilde være billigere og maaskee ogsaa have den Fordeel, at man kunde faae det i større Længder end Eeg?

Suenson: Der har ogsaa været brugt Alm.

666. Hage: Man kjender altsaa ikke Prisen paa dette Fyr? (Suenson: Nei.)

667. Puggaard: Er det Pitch pine?

Suenson: Det er en haardere Træsort, end vi have;

vi kunne ikke præstere det samme med den Fyr, der faaes fra Danzig; vi ere navnlig bange for at anvende den, fordi Boltene ikke komme til at staae.

668. Puggaard: Bruge ikke andre Nationer f. Ex. Sverrig, Fyr under Vandet, eller er det Egetræ?

Suenson: Jeg skulde næsten troe, det var Eeg.

Poulsen: I Sverrig bruge de paa Orlogsværftet altid Eeg under Vandet.

669. Hage: Hvor De har seet Fyr anvendt, har De ikke sammenlignet Priserne mellem den og den Eeg, vi bruge?

Suenson: Der er flere Ting, som maae tages med i Betragtning; thi naar vi bestemte os til at ville bygge med Fyr, maatte vi jo have Skibstegninger og Dimensioner derefter; vi maatte da sætte en tykkere Fyrreklædning end naar vi sætte Eeg, ikke at tale om, at der er endnu andre Momenter, hvortil der da maa tages Hensyn, hvad Bekosteligheden angaaer.

670. Hage: Hvor De har seet Fyr anvendt istedetfor Eeg, har De gjort Beregning over Bekosteligheden af de to Maader at klæde paa?

Suenson: Det kommer gaaske an paa, hvorledes Vedkommende vurderer Styrken af sin Klædning, jeg kan ikke ligefrem tage Fyr og sætte det istedetfor Egetræ.

671. Hage: Lad os tage 4 Tommer Fyr istedetfor 2 Tommer Eeg, saa kan det dog beregnes?

Suenson: Ja, men saa kommer hele Forboltningen og hvad dermed hænger sammen; det kan beregnes, men jeg har ikke gjort det; vi have været særdeles tilfredse med den Klædning, vi have; den lider intet under Vandet.

672. Hage: Men der vilde vindes Meget i pekuniair Henseende, naar der ved denne Fyrreklædning opnaaes det samme eller mere.

Tyvende Møde, den 5te Januar 1861.

Directeur for Skibsbyggeriet O. Suenson.

(Fortsættelse.)

673. Formanden: Hvorvidt ere Værkstederne tilstrækkeligt forsynede med Maskiner; ere de alle beliggende paa en for Driften hensigtsmæssig Maade og have de tilstrækkelig Størrelse?

Suenson: Værkstedernes Størrelse troer jeg i det Hele taget er ret passende. Hvad Beliggenheden angaaer, bliver den for de ældres Vedkommende aldeles omgjort ved Overflytningen fra Gammelholm til Nyholm, og der vil da blive sørget for, at enhver Ting bliver placeret paa den hensigtsmæssigste Maade, ligesom der ogsaa vil blive taget Hensyn til, at det skeer paa den billigste. Hvad Maskinerne angaaer, da er der intet Spørgsmaal om, at der er Meget, man i længere Tid har ønsket, og som man venter vil komme tilstede ved Overflytningen. I det Hele troer jeg, at der vil opstaae flere Spørgsmaal, vedkommende Orlogsværftet i Almindelighed, de forskjellige Mangler ved det ville klart fremtræde, og jeg troer, at der vil blive meget betydelige Arbeider at udføre, naar man først har faaet Værftet samlet paa eet Sted, medens det hidtil har været splittet ad paa 3. Ved den Leilighed vil man faae Værkstederne ordnede paa den bedste Maade og med de bedste Maskiner. Men desforuden er der meget betydelige Mangler, som maae afhjælpes, for at man skal kunne sammenligne det med fremmede Værfter, og sige, at det er i en saadan Tilstand, at man der kan udføre alle til Flaaden hørende Arbeider med Orden og Hurtighed. Der er saaledes ikke tilstrækkelig Dybde i Flaadens Leie, for at alle Skibe kunne ligge paa det hensigtsmæssigste Sted. Opmuddringen ved den nye Dok er ikke tilstrækkelig, idet der er grundet lige udenfor den; der vil saaledes være meget betydelige Opmuddringsarbeider at foretage, ligesom ogsaa ved Bolværkerne, for at Skibene kunne ligge der og losse deres Ladninger. Canalerne

ere heller ikke dybe nok og maae ogsaa opmuddres. Slag-beddingerne maae forlænges, og en Ophalerbedding er aldeles nødvendig. Vi maae ogsaa have en ny Dok til foruden den sidst anlagte; thi Dampskibene og Skrueskibene ville ofte komme til at trænge til Eftersyn, og det er derfor absolut nødvendigt at have en Dok, hvori man kan sætte dem ind til Eftersyn, medens den anden benyttes til Reparationer, da man ellers er udsat for, at Skibe maae ligge og vente halve Aar, indtil Reparationen af andre Skibe er færdig. Vi mangle et større Maskinværksted og en større Kran til at udtage og indsætte større Maskiner og Kjedler i Skibene. Der er nu stor Risiko, hvergang det skal skee, fordi vi ingen Kran have, der kan løfte Kjedler af den Vægt der nu forfærdiges, og de ville blive sværere endnu. Alt Vand til Værftet maa nu bringes med Fartøier, fordi vi mangle Vand-ledninger. Gas haves ikke heller. Der mangler fremdeles en hensigtsmæssig Communication mellem Byen og Værftet; der maa derfor sørges for en bedre Forbindelse mellem dem, for at man med Lethed kan skaffe Materiale ind og ud fra Værftet; der mangler Broer for at kunne passere fra Ø til Ø; en er vel anlagt, men der mangler en for at skaffe de 3 Øer i For-bindelse med hinanden, over hvilken man kan kjøre. Meget maa nu føres over Vandet ved Fartøier, eller over Isen; thi over Land kan man ikke transportere vægtigere Ting. Foruden disse store Gjenstande mangle vi en Mængde Smaating, der kunne befordre og lette Arbeidet, saaledes kunne navnlig Jernbaner anlægges og Maskiner opstilles paa forskjellige Steder. Jeg troer, at jeg nu har nævnt de vigtigste Ting, der savnes. Naar man nu vil undersøge, hvad der er Anledning til, at der ikke er gjort mere, skjøndt der er gjort Meget i de senere Aar mod tidligere, for at afhjælpe disse Mangler, troer jeg, at den Betragtning maa frem-stille sig, at i de sidste 12 Aar har man bestandig stræbt at skaffe saa mange Krigsskibe som muligt tilveie og at holde dem man havde, i en saadan Orden, at de kunde bruges i muligt indtrædende Krigstilfælde, idet det bestandig har været usikkert, om ikke Krig kunde udbryde; af den Grund har man ikke troet

det forsvarligt, at anvende af de ordinaire Midler til Værftets Forbedring og Udvidelse, fordi det med disse faae Midler neppe vilde være muligt at holde det Antal Skibe, der ansaaes nødvendigt, i complet dygtig Stand, naar paafordredes; man har saameget mindre troet at kunne forsvare at anvende af ordinaire Midler til Værftets Forbedring og Udvidelse, som det er saa betydelige Mangler, der er Spørgsmaal om at afhjælpe.

674. Formanden: Vil De ikke, ganske calculatorisk, nærmere anskueliggjøre os, hvad De antager, Bekostningen vil være ved de forskjellige af Dem nævnte Arbeider, som der er en bestemt Trang til?

Suensson: Jeg antager, at foruden Overflytningsomkostningerne vil et complet Værft kunne skaffes tilveie for en 2 Mill. Rd.

675. Formanden: Hvad forstaaer De ved Overflytningsomkostningerne?

Suensson: Nye Bygninger istedetfor de gamle paa Gammelholm.

676. Formanden: Altsaa foruden de dermed forbundne Omkostninger, i Henhold til de derom førte Forhandlinger, anslaaer De Udgifterne calculatorisk til 2 Mill. Rd. (Suensson: Ja.) Og Overflytningsomkostningerne anslaaer De til?

Suensson: Jeg antager 7—800,000 Rd. foruden det der er anvendt derpaa.

677. Formanden: Kan De calculatorisk angive, hvorledes disse 2 Mill. skulde anvendes?

Suensson: Ved en ny Dok veed vi, der er Spørgsmaal om 1 Mill. Rd.; en Ophalerbedding vil vist med Tilbehør løbe op til 100,000 Rd.; til en saadan Kran som den, hvorom der her er Spørgsmaal, der skal kunne tage de sværeste Kjedler og sætte dem ind eller tage dem ud af de sværeste Skibe, altsaa løfte dem i en betydelig Høide, vil der vist medgaae et lignende Beløb. Med Hensyn til Vand- og Gasledninger foreligger der Forslag, og de ville rimeligviis blive udførte under Overflytningen, da det er nødvendigt for de nye Værksteder at have

Vand; angaaende Broer foreligger der ogsaa Forslag, og de ville vel gaae ind under Overflytningen, da det er fremhævet, at der maa anlægges Broer, for at skaffe Communication med Byen; hidtil er hele Transporten fra Byen til Nyholm skeet fra Gammelholm over Vandet; men naar Gammelholm hører op at være Værft, falder denne Communication bort, og der maa derfor være en directe, som bliver sat i Forbindelse med Flytningen. De Uddybningsarbeider, der ere at foretage, ere betydelige og ville medtage en ikke ubetydelig Sum, Maskinværkstedet ligesaa; dette ligger udenfor Flytningen, da det allerede er paa Nyholm; Forlængelse af Slagbeddinger er ogsaa nødvendig, men det gjøres af de ordinaire Midler.

678. Hage: De har i en Række af Aar mærket Savn af Maskiner og Værktøi i Deres Værksteder, fornemmelig i Smedien? (Suenson: Ja.) Har De gjort Forestillinger til Ministeriet om det Hensigtsmæssige i at anskaffe det, der manglede?

Suenson: Det er en Sag, der vist har været ombebatteret i en 30—40 Aar; der er bestandig og gjentaget fremhævet Manglerne ved Smedien, men bestandig har man ventet paa Overflytningen, hvorved man skulde have heelt nye Maskiner; thi Manglen ligger fornemmelig i, at den Dampmaskine, som driver det Hele i Smedien, er gammel, daarlig og svag.

679. Hage: Har De som Fabrikdirecteur gjort en bestemt Forestilling til Ministeriet om, at det og det burde anskaffes?

Suenson: Det tør jeg ikke bestemt sige; men jeg har havt Deel i det Meeste, som er foreslaaet; som Medlem i forskjellige Commissioner.

680. Hage: Vilde det ikke have været rigtigt fra Deres Side?

Suenson: Dertil har jeg ikke følt Anledning; da jeg vidste, at der var indgivet Forslag, behøvedes det ikke; Sagen har været omventileret i Commissionen, hvoraf jeg var Medlem, og derfra ere Indstillinger indgivne til Ministeriet.

681. Hage: Er det ikke Skik og Brug, at De i Deres Stilling, eller Equipagemesteren eller den Mand, der foreſtaaer de mekaniſke Værkſteder, ſelvſtændig gjøre Foreſtilling til Miniſteriet om, at det og det vilde det være oekonomiſk rigtigt at anſkaffe, da det vilde befordre Arbeidets Hurtighed; eller bliver det ved, at det bringes paa Omtale, og ſaa ingen Indſtilling gjøres derom; jeg ønſker gjerne at vide Forretningsgangen?

Suenſon: Det er meget forſkjelligt i den Henſeende, og det kommer ogſaa meget an paa, om det er større eller mindre Gjenſtande, hvorom der er Spørgsmaal; er det mindre, ſkeer der ſtrax directe Indſtilling, om det maa blive gjort; men er det større Foretagender, kommer det ikke frem paa den Maade; i det Øieblik der er Spørgsmaal om Capitaler, om Forandringer, ſom gribe ind i flere Ting, ſkeer der ikke ſpeciel Indſtilling, men det gaaer da gjennem Commiſſioner.

682. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigt fra Deres Standpunkt og ifølge Deres Embede, naar der var Noget, ſom De beſtemt maatte anſee for at være til Fordeel for Tjeneſten, da ligefrem at gjøre Foreſtilling derom, og ſaa overlade til høiere Vedkommende, hvorvidt de vilde følge den eller ikke?

Suenſon: Jo, det vilde viſt være fuldkommen rigtigt.

683. Hage: Der er altſaa ikke kommet noget Reſultat af de Foreſtillinger, De ſelv har gjort, eller af Overveielſer i Commiſſioner med Henſyn til Anſkaffelſen af de fornødne Maſkiner eller Værktøi?

Suenſon: Jo, der er anſkaffet Meget.

684. Hage: Men det er ikke fuldſtændigt, naar ikke Alt er anſkaffet; der ſtaaer jo endeel tilbage?

Suenſon: Ja, der ſtaaer Meget tilbage.

685. Hage: Vilde det have betalt ſig meget godt, om man for flere Aar tilbage havde faaet, hvad der mangler?

Suenſon: Det er meget vanſkeligt at ſige, hvad der ſaaledes vilde have betalt ſig. Derſom vi f. Ex. for 3 Aar ſiden havde anſkaffet en ny Dampmaſkine og havde ſat den ind

i den gamle Smedie, som vi nu skulle forlade, vilde hele Capitalen være gaaet tabt ved Overflytningen.

686. Hage: Endeel Værktøi maatte de dog med Fordeel have kunnet anskaffe her og der?

Suenson: Det er ogsaa skeet.

687. Hage: Commissionen er bleven gjort opmærksom paa, at der har været væsentlig Mangel i Smedien af Værktøi af en bestemt og nyere Slags?

Suenson: Jeg veed ikke andet i den Henseende, end at der i de senere Aar er anskaffet nyt Værktøi og Maskiner, og i den Henseende er der i de sidste 10 Aar gjort meer end i de forudgangne 100 Aar. Naar man har standset med at tilveiebringe Maskiner, der kunde gaae ved Damp og ikke ved Haandkraft, da har Aarsagen været den, at Holmens Dampmaskine ikke havde Styrke nok til at drive dem. Der maatte derfor anskaffes en heel ny Maskine, og altsaa den gamle casseres. Det har været under Ventilation, hvorvidt man skulde anskaffe en heel ny Maskine og Blæseværk, for at det kunde blive aldeles complet i den gamle Smedie; men det er stillet i Bero af Ministeriet, fordi Smedien skulde flyttes.

688. Hage: Hvormeget Vand er der ved den nye Dok?

Suenson: Der har været 18 Fod, i den sidste Maaned f. A.; der har været en Muddermaskine, og om den skulde have skaffet mere Dybde tilveie, veed jeg ikke; der bør være 21 Fod.

689. Hage: Er denne Dok efter Deres Mening lang nok efter Nutidens Fordringer til Skibe?

Suenson: Naar vi skulle bygge dem saaledes, som man er begyndt i den senere Tid, er den ikke lang nok.

690. Hage: Er den stor nok til vort Brug?

Suenson: Det er mig umuligt at forudsee, til hvilken Længde af Skibe, man her vil komme. Det kunde jo være, at vore Skibe fik en meget større Længde end hidtil.

691. Hage: Men efter vore Forhold, altsaa paa den

Betingelse, at Længden for vore Skibe blev den samme som den nu er?

Suenson: Saa er der Intet i Veien. Vi kunne gaae 20 Fod længere end det længste af vore Skibe. Den sidste Fregat, der er sat i Bygning, er 220 Fod, og Dokken er 240.

692. Puggaard: De talte om en Forbindelsesvei med Byen, hvor tænker De Dem den?

Suenson: Lige ved Hansens Plads, den saakaldte Bodenhoffs Plads; der er afsluttet Contract derom.

693. Hage: Er det Hensigten, at Mennesker ogsaa skulle passere denne Vei? (Suenson: Ja.) Saa at altsaa Standsningen ved Bommen vil ophøre, naar den bliver færdig?

Suenson: Ja, hvis Nyboder flyttes, det staaer i Forbindelse dermed.

694. Lütken: Naar Værftet bliver saaledes ordnet, at det faaer 2 Dokke og en Ophalerbedding, er det saa Meningen, at den gamle Dok skal forlades?

Suenson: Ja aldeles, saa snart som muligt; den vil rimeligviis ikke staae længere, og den bliver aldeles ubrugelig for nye Skibe.

695. Formanden: Ere de Midler, der anvendes til Skibenes Conservation, hensigtsmæssige og tilstrækkelige, eller kunne nyttige Forandringer indføres i saa Henseende?

Suenson: Med Hensyn til Skibene har jeg nævnt Tag over Beddingerne som en hensigtsmæssig Ting; det vilde ogsaa være en betydelig Udgift, der vilde komme til for Værftet; men det er ikke absolut nødvendigt; det bidrager til Conservationen og vil fremme Arbeidet, naar der kommer fast Tag over Beddingerne.

696. Formanden: Hvor stor en Gjenstand vilde det være i oekonomisk Henseende?

Suenson: Det kommer an paa, af hvad Materiale man vilde bygge dem, og hvorvidt man vilde gjøre dem til heelt lukkede Huse, hvilket vil have en stor Indflydelse; men disse

Bygningsudgifter vil Directeuren for Maskinvæsenet bedre kunne angive end jeg.

697. Formanden: Men siden vi ere komne ind paa aldeles calculatoriske Angivelser, kan De da ikke angive, hvad De mener, det omtrent vil koste, naar man skulde have nogen Nytte deraf?

Suenson: Jeg antager, det vilde løbe op til 100,000 Rd., for hver Bedding, naar det opføres af Jern og Træ med Glas Binduer, jeg mener Jernpiller til at hvile paa.

698. Formanden: Det vilde De vel betragte, ikke som det daarligste, men som noget godt?

Suenson: Ja, Træ vilde ikke staae sig. Jeg har aldrig gjort nogen Calcule derover, saa det staaer for mig noget fremmed.

699. Formanden: Afseet derfra, ere da de Midler, der iøvrigt anvendes til Skibenes og Fartøiernes Conservation, hensigtsmæssige?

Suenson: Jeg troer ikke, der i den Henseende kan gjøres mere. De allerfleste Skibe have Tag, og det er kun de mindre, der ikke have det; naar de mindste Skibe og Fartøier ere i Oplag, har vi dem paa Land i Huus. Jeg troer saaledes ikke, noget væsentligt kan gjøres til Forbedring i saa Henseende. Det Spørgsmaal have hyppig været under Overveielse, at tage Masterne ud af Skibene og gjemme dem i Huus, og der har navnlig været Spørgsmaal om at opføre et Huus til at gjemme dem i; de forgaae nemlig hurtigt ved bestandig at være udsatte for Veirliget.

700. Formanden: Antager De, at Kanonbaade af Træ eller Jern conserveres bedst ved at staae i Skuur paa Land, eller ved at ligge i Vandet?

Suenson: Der er intet Spørgsmaal om, det skeer bedst ved at de staae paa Land under Skuur.

701. Formanden: Sørges der tilstrækkeligt for Opbevarelsen af det forarbeidede Materiale og Redskaber, som haves i Forraad til Skibenes Brug?

Suenſon: Der er gjort overmaade meget i den Henſeende, for at have det i complet Orden og conſervere det paa bedſte Maade, og jeg troer ikke, at der er nogen Mangel derved.

702. Formanden: Er der i den ſenere Tid gjort Fremſkridt i denne Retning? (Suenſon: Ja.) Hvori beſtaaer det?

Suenſon: Deels med Henſyn til Ordningen i Magaſinerne og Maaden, hvorpaa Sagerne der conſerveres. Jeg kan ſaaledes nævne Skibenes faſte Inventarium, hvortil der er opført en ny Bygning ved den nye Dok, og der er allerede for flere Aar ſiden begyndt paa, at alt Jern- og Metalarbeide holdes i complet Stand og gnides med Olie og males, for ikke at ruſte.

703. Formanden: Bliver det Materiale og Redſkaber, der har været i Brug tilſøes, omhyggelig opbevaret og bragt i Anvendelſe igjen, for at ikke beſtandig Nyt ſkal anſkaffes?

Suenſon: Ja, der er Intet at bemærke i den Henſeende.

704. Formanden: Hvilke Regler følges ved Beſigtigelſen af gammelt Tougværk og Seil, med Henſyn til hvad der ſkal beholdes og hvad der ſkal kaſſeres?

Suenſon: Til Tougværket kjender jeg ikke Noget, det hører under Takkelmeſteren. Hvert Seil, der kommer hjem, bliver efterſeet, og naar det findes at være i en ſaadan Tilſtand, at det kan bruges og repareres, ſkeer det, og naar det er ſat i en ſaadan Stand, at det kan benyttes igjen, bliver det henlagt i Beholdningen.

705. Formanden: Vedligeholdes hvert Skibs Seil, er det nødvendigt i den Udſtrækning, hvori det finder Sted?

Suenſon: Naar Flaaden ſkal være iſtand til at løbe ud, maae vi have Seil liggende til alle Skibe. Til de ældre Skibe, ſom ventes at ſkulle gaae ud af Flaadens Activliſte, ſyes naturligviis ikke nye Seil. I dette Øieblik er der Mangel paa Seil.

706. Formanden: I hvilket Omfang?

Suenſon: Der er et enkelt Linieſkib, der mangler Seil,

Vareſeil mangle f. Ex. til et Par Skibe. Der ligger Seil hen, ſom ere ſyede til Seilſkibe, ſom ere ſaa gamle, at man næſten maa antage, at de ere paa Overgangen til ikke mere at blive brugte; vi have Seil liggende, der ere 30 Aar gamle.

707. Formanden: Antager De det oekonomiſk rigtigt at forandre og benytte gamle Seil, navnlig af kaſſerede Skibe?

Suenſon: Ja, det ſkeer, forſaavidt Seildugene have den nødvendige Styrke; det bliver prøvet og underſøgt, om de have tilſtrækkelig Styrke til at kunne anvendes.

708. Formanden: Ved hvem ſkeer det?

Suenſon: Ved en Meſter, tildeels under Tilſyn af en Officeer. Vi have en Sprængmaſkine til at prøve Dugens Styrke.

709. Formanden: Skeer det deels ved en Meſter deels ved en Officeer?

Suenſon: Tingen er, at enhver Seilmagermeſter har ved ſin Maade at tage paa Dugen en Prøve paa dens Styrke; deels ſkeer der i Virkeligheden en Prøve ved at de ældſte Seil tages frem, og et Stykke af Dugen ſkæres ud, for at prøve Dugens Styrke. Ved denne Leilighed har man ſeet, hvad Styrke den ældre Dug har mod den nyere, og hvorvidt det var forſvarligt at benytte den. Det er ſkeet extraordinairt, fordi man begyndte at blive bange for de i længere Tid henliggende Seil, og derfor anſtillede en Underſøgelſe.

710. Hage: Man har opgivet Fabrikationen af Seildug for offentlig Regning? (Suenſon: Ja.) Har De ikke i mange Aar fundet, at det, de fabrikerede, var meget for dyrt?

Suenſon: Det hører ikke under mig, men under Inſpections-officeren ved Reberbanen og Seildugsværket.

711. Hage: Mener De, vi burde opgive Seilſkibe?

Suenſon: Naar vi kunde faae andre Skibe iſtedet, burde vi ſtrax forlade dem.

712. Hage: Vil De, ſom vi nu ere ſituerede, conſervere dem alle?

Suenſon: Nei, Sagen ſtaaer ſaaledes, at om 10 Aar ville alle Seilſkibe være forſvundne.

713. Hage: Men for Øieblikket antager De, at de kunne bruges? (Suenſon: Ja.) Og at man ikke burde afſkaffe dem, ophugge eller ſælge dem?

Suenſon: Nei, ſaalænge Krigsmaterielet er anvendeligt, troer jeg ikke, man bør ſælge det, iſær ſaalænge man ſtaaer i den Situation, at man kan komme til at bruge det hver Dag.

714. Hage: Ere alle vore Seilorlogsmænd brugelige?

Suenſon: De kaldes ikke Orlogsmænd, uden at de antages brugelige.

715. Hage: Den Liſte, vi have over Flaadens Activſtand, er altſaa af den Beſkaffenhed, at de deri opførte Skibe kunne anſees ſom kampdygtige Skibe?

Suenſon: Ja, ſom det, de ere, ſom Seilſkibe.

716. Hage: De mener altſaa, at man ſkal conſervere dem for Øieblikket?

Suenſon: Ja, men ikke anvende Mere paa dem, end at de efterhaanden gaae bort; der gaaer omtrent 2 Skibe bort om Aaret.

717. Hage: Til hvad anſlaaer De Værdien af de gamle Linieſkibe, vi have liggende, ved Ophugning; man maatte vel kunne bruge endeel af Tømmeret, Materialet, Seil og Tougværket?

Suenſon: Jeg antager, at Skroget vil være 50—60,000 Rd. værd, og et mindre Skib i Forhold dertil.

718. Hage: Rigningen, ſtaaende og løbende Gods maatte vel for en ſtor Deel kunne anvendes til andre Fartøier?

Suenſon: Nei, det er tildeels brugt og gammelt, naar man begynder at omarbeide det, bliver det kaſſeret; man vil nødig ſætte gammelt Materiale, naar det er ſvagt, i nye Skibe; det underſøges derfor beſtandigt, om det har den Styrke, at det endnu kan anvendes.

719. Hage: De antager, at det er meget ſjeldent, at det kan bruges?

Suenſon: Nei, men ikke Alt er ſkikket til at ſættes i et nyt Skib.

720. Hage: De mener, at naar et Skib har udtjent eller er ubrugeligt, bør Materialet ſvare dertil?

Suenſon: Ja, det Ene maa ſvare til det Andet; men jeg troer, at jeg vil kunne oplyſe dette Forhold noget nærmere. Naar man vil tage hele Seilflaaden, det er omtrent 20 Skibe, ſtørre og mindre, ville de omtrent i Handel og Vandel have en Værdi af henved 500,000 Rd. Derſom man altſaa kunde tænke ſig det Experiment, at vi idag kunde ſælge alle Seilſkibene, idag faae Pengene for dem, og anvende dem til nye Skibe, ſom vi ligeledes idag kunde faae færdige, ſaa kunde vi omtrent faae en Dampkorvet for hele Seilflaaden.

721. Hage: Vilde De anſee den for nyttigere end hele Seilflaaden?

Suenſon: Nei, jeg vilde hellere holde paa den, ſom den er.

722. Hage: Men kunde De ikke antage, at man gav Dem Forſkud for Seilſkibenes Værdi, idet man beregnede, hvad der kunde komme ind for dem?

Suenſon: Man kan ikke give mere end Skibene ere værd. Jeg er gaaet til det Yderſte i Tankeexperimentet, at vi kunde ſælge Skibene ſtrax.

723. Hage: Men derſom De ſtrax fik to af de allerbedſte Corvetter eller to Fregatter med Damp, vilde De ſaa hellere have dem end de 20 Seilſkibe?

Suenſon: Ja, to Fregatter vilde være det fiirdobbelte mod en Corvet.

724. Hage: Vilde De foretrække to ſom f. Ex. Ariadne med 24 Kanoner og 1000 Heſtes Kraft?

Suenſon: Jeg ſkulde gjerne, naar det var min Sag, ſælge hele Seilflaaden for to ſaadanne Dampfregatter. Jeg troer, det vilde omtrent ſlaae til.

725. Rothe: Er der ikke med Henſyn til Seilene gjort Overgang til ikke at ſkulle have ſaamange Seil, ſaaledes, at ikke

hvert Skib har sine Seil, men at de med Hensyn til Seilene ere inddeelte i Classer?

Suensson: Det har altid været saaledes.

726. Rothe: Nei, tidligere har hvert Skib havt sine Seil.

Suensson: Men det er forandret. Tingen er, at der har ogsaa været betydelig Variation med Hensyn til Skibenes Seilarealer, saa at det kun er med Hensyn til de senere, at det har kunnet finde Sted.

727. Lütken: Er det ikke for lav en Priis at regne 25,000 Rd. i Middeltal for et Seilskib?

Suensson: Jeg troer, at det vil blive Resultatet. Der er tre Linieskibe at ophugge og sex Fregatter og saa lettere smaa Skibe. Skrogene af Fregatterne staae i 30,000 Rd. og Linieskibene i 60,000 Rd., og naar saa de mindre Skibe komme til, troer jeg omtrent, at det vil slaae til.

728. Rothe: Har De ikke regnet derfra Dannebrog og Tordenskjold, eller har De taget hele Seilflaaden?

Suensson: Jeg har taget det Hele. Det er kun for at stille en nogenlunde bestemt Sum op.

729. Hage: I hvilket Forhold stiller De, og hvilken Værdi sætter De paa et saadant Skib som Skjold? Antager De det bedre, end de gamle Seilskibe, efter at det har faaet Skrue og Maskine?

Suensson: Ja, det vilde jo være en uheldig Speculation, om det ikke havde faaet mere Værdi for de 300,000 Rd., som ere anvendte derpaa.

730. Hage: Antager De det da for en heldig Speculation?

Suensson: Det er i Hovedsagen et politisk Spørgsmaal. Dersom Skibet skulde bruges i Krig i de førstkommende Aar, er vistnok Speculationen heldig, fordi det saa er et brugeligt og godt anvendeligt Krigsskib; men kommer det ikke til Anvendelse, ere Pengene aldeles smidte bort, og saa er det en uheldig Speculation.

731. Hage: I hvilken Henseende kalder De det et godt anvendeligt Krigsskib?

Suenson: I den Henseende, at vi ikke have noget større Krigsskib med Damp, og at vi altsaa ikke have noget større Krigsskib, som vi kunne være sikkre paa, kan bevæge sig frit i alle Forhold, undtagen dette.

732. Hage: Var der Anledning til, naar man vilde udruste Skibe paa denne Maade, da at forlænge dem?

Suenson: Det vilde forøge Bekostningerne meget.

733. Hage: Var Skibet for svagt dertil?

Suenson: Det er ogsaa af de Ting, man staaer paa Overgangen med. Skibet blev naturligviis forlænget noget ved Skruens Anbringelse, nemlig 10 Fod, men det var ikke ønskeligt at foretage mere end den absolut nødvendige Forandring derved.

734. Hage: Men trods dets Svaghed finder De det rigtigt, at man har anvendt 3—400,000 Rd. paa det, for at faae det til at slæbe sig selv?

Suenson: Det er, som sagt, antager jeg, et politisk Spørgsmaal, om det er rigtigt eller ikke. Det er vist, at hvis vi havde anvendt de Penge paa noget andet nyt større Krigsskib, havde vi Ingenting havt i dette Øieblik.

735. Hage: Men var det ikke bekjendt, da vi begyndte paa den Speculation, at man andre Steder havde ophørt at foretage den Slags Converteringer?

Suenson: Det er ganske vist, at Sverrig kun har forandret 2 Skibe, og saa har opgivet det, men det var ogsaa paa en anden Maade, det var Skibe, som fik Skrue uden Brønd. De have Skruen nede altid, hvad der generer dem som Seilskibe. Den Maade, hvorpaa man gik frem, hos os, var mere hensigtsmæssig. I England og Frankrig troer jeg ikke, at de have ophørt at forandre, jeg troer, at de forandre og have forandret Alt, hvad der nogenlunde ansaaes for dygtigt eller værdt at anvende den Bekostning paa.

736. Hage: Men er det ikke uden Undtagelse, at, naar

man i England har gjort denne Forandring, har Skibet været dygtigt til at skjæres over og modtage en Forlængelse?

Suenson: Nei. I England ere 9 Linieskibe forandrede som Skjold. De kalde dem vel Blokskibe og lade dem ligge i Havnene og forsvare Kysterne, men de ansees dog for saa dygtige, at Charles Napier meente, at det var de bedste af de Skibe, han havde i Østersøen under Krigen med Rusland.

737. Hage: Da vi bestemte at foretage Forandringen med Skjold, var det blevet udtalt af de engelske Marineautoriteter og ogsaa i Parlamentet, at det var aldeles forkasteligt, at foretage Noget med saadanne Skibe, og man betragtede disse 9 Blokskibe som aldeles utjenstdygtige som Krigsskibe.

Suenson: Ja, man siger Saameget i Parlamentet, men Spørgsmaalet er, om det er rigtigt.

738. Hage: Men det blev dog erkjendt af Admiralitetsherrerne.

Suenson: Jeg antager dog, at naar den Mand, der blev sat som Commanderende over en Flaade, som bestod af Dampskibe og alle forskjellige Slags Skibe, udtaler med Bestemthed, at de er de bedste, hører der meget til at sige, at de ere ubrugelige. Han havde ganske splinternye Skibe med, og han erklærede dog de gamle for at være de bedste.

739. Hage: Han havde dog kun to nye.

Suenson: Ja, det er et vanskeligt Spørgsmaal. Man har længe staaet i Tvivl hos os, hvorvidt vi skulde foretage Forandringen eller ikke.

740. Hage: Hvormange af de gamle Seilskibe vilde De give for Skjold?

Suenson: De gamle Seilskibe have en meget variabel Værdi, efter at der er foretaget Reparationer ved dem. Nu er Skjold fornylig repareret og har paa Grund deraf en vis Værdi. I politisk Henseende kan man sige, at den har en ganske anden Værdi, men i materiel Henseende har den en vis Værdi.

741. Hage: Foretage vi betydelige Reparationer paa de gamle Seilskibe nu?

Suenson: Nei.

742. Hage: Er det aldeles ophørt?

Suenson: Der er dog enkelte endnu. Cadetskibet Corvetten Valkyrien er f. Ex. iaar bleven hovedrepareret. Omtrent to Skibe ville gaae bort om Aaret og det stemmer med Planen, ikke at gjøre store Omkostninger ved dem. Det Eneste, der er Spørgsmaal om, er, om enkelte af de nye Seilskibe skulle omdannes til Skrueskibe. Det er nu skeet med Skjold, skjøndt det var et ældre Skib.

743. Lütken: De udtalte Dem om de omdannede engelske Skibes Fortrinlighed. Beroede det ikke paa, at de stak saa lidt dybt imod andre Skibe?

Suenson: Jo tildeels.

Lütken: Dengang var det jo anerkjendt, at en ringe Maskinkraft var uheldig.

744. Bødker: De omdannede Skibe vare vist meget brugelige i Østersøen. Det kom vel nærmest an paa, hvad Brug man gjorde af dem?

Suenson: Ja, der var dog flere Skibe her, end omdannede Seilskibe.

745. Formanden: Vil De forklare os, hvilken Fremgangsmaade, der bruges med Hensyn til nye Skibes Construction og nye Tegningers Affattelse?

Suenson: Naar et Skib skal construeres, opgives der almindelig fra Ministeriet det Formaal, som skal haves for Øie ved et saadant Skibs Bygning. Dette er egentligt det første og vigtigste Punkt, den Hovedbestemmelse, hvorefter Tegningen udføres. Det giver undertiden Anledning til en Correspondance om, hvorvidt man troer at kunne naae det Maal eller hvorvidt man troer, at der maa forandres Noget i een eller anden Retning, men den første Udtalelse fra Ministeriet om, hvad der ønskes til Marinen, er egentligt det, der giver Hovedideen, til Skibet og

hvorefter det altsaa bliver construeret; derefter bliver der forfær-diget og beregnet Tegninger.

746. Formanden: Hvor skeer det?

Suenson: Det har næsten udelukkende været Fabrikmesteren eller ogsaa Underfabrikmesteren, men det kan ogsaa overdrages til Andre at forfatte en Tegning.

747. Formanden: Men, som Forholdet er nu?

Suenson Ja, saa er det Fabrikmesteren, der faaer Ordren til at udføre den, og derefter lægger han hele Planen til Skibet gjennem alle dens Detailler, han opgiver saa de forskjellige Di-mensioner og Maal, hvorefter Tegningen affættes i Blyant, saa gjør han enkelte Rettelser og Bemærkninger, efterhaanden som Ar-beidet gaaer frem, og bestemmer Hovedpunkterne. Han udfører saaledes Tegningerne med Andres Hænder.

748. Formanden: Hvilke Kræfter har Fabrikmesteren til sin Raadighed til dette Arbeides Udførelse?

Suenson: En Constructeur, en Underconstructeur, en Assi-stent og 6 Underassistenter; men der er mange forskjellige Ting, de skulle foretage; Tegninger og Beregninger ere næsten det Mindste.

749. Formanden: Hvad er da det Væsentlige?

Suenson: Først ere Constructeuren og Underconstruc-teuren tillige Opdragere og Lærere ved Skibsbygningsskolen, og dernæst er Constructeuren Regnskabsfører med alle de Tegninger, der gaae ud og ind, fører Protocol over alle de Forsøg, der foretages, og hvad Resultat, der viser sig. Han holder alle Kam-merets Bøger til Dato; det er de Bøger, som vise alle Dimen-sioner og Maal, alle de Forandringer, der foretages; alle de Ta-beller, der udgives med Skibe. Hvert Skib, der gaaer ud, faaer nemlig Tabeller med over Dimensioner og Vægt, hvilke Foran-dringer, der skee ved Flytning af Vægten i Skibet. Det maa han altsammen personlig sørge for holdes i Orden, og han er for-øvrigt en Slags Contoirchef. Underconstructeuren har for Øie-blikket, som jeg har fordeelt Arbeidet, hele Tilsynet med Mand-skabet; han fører dets Hovedrulle, han har Alt, hvad der ved-

kommer Forflytning, Oprykning, Sygdom, Forlov, Absenter, Alt, hvad der er Commando og militairt Forhold med Hensyn til Mandskabet. Han fører ogsaa Control med alle Regninger og Udbetalinger, f. Ex. Extraarbeide, Sjouerarbeide eller hvad der afkortes Folkene, fordi de have været borte.

750. Formanden: Har Fabrikkfriveren ikke dermed at gjøre?

Suenson: Nei, han har kun Beregnings- og Regnskabsvæsenet. Dette her er den militaire Control med Mandskabet. Alle Regninger gjennemgaaes af Underconstructeuren, inden jeg underskriver dem, og det eftersees, at hver Mand er anført for den Betaling, der tilkommer ham, og at det stemmer med de andre Lister, der ere indleverede, og den Tid, hvori Folkene have arbeidet. Assistenten har alle Reglementerne. Det vil sige, han har Tilsyn med alt Inventariegodset, der hører til Skibene og ligger under Mestrenes specielle Tilsyn. Han skal paasee, at ethvert Stykke, der forfærdiges, bliver indskrevet i vedkommende Reglement, der sendes til Revisionen, at alt Inventariegodset er i Orden, som vedkommer hvert enkelt Skib, hvilket er et betydeligt Arbeide — der gives med hvert Skib, der gaaer ud, et Reglement, som indeholder enhver Gjenstand, der hører til Skibet. En Underassistent har Alt, hvad der vedkommer Materialet; alle Requisitionerne fra Mestrene paa Materialier og Samlingen af Behovsedlen, der indeholder, hvad der behøves og hvad der findes i Magasinerne. Han gjør fremdeles alle de sammenlignende Tabeller op for mig, hvad Mandskab der har været ved de forskjellige Arbeider. Han har saaledes baade med Hensyn til alle Materialier og Arbeidskraften, at samle alle de Lister, der behøves, for bestandig at have en Oversigt over, hvad der anskaffes, hvad der forbruges, hvad der behøves af de forskjellige Gjenstande, og over Folkekraften. En anden Underassistent har alene med Malingen at bestille; han kan siges at være Tilsynshavende med alt det Malerarbeide, der udføres. Han skal nemlig opmaale ethvert Arbeide, der foretages af Malerentrepreneuren, enten det saa er paa Socadetacademiet, eller Proviantgaarden, eller Værftet,

eller Skibene, eller Dokken, eller Ny- og Gammelholm. Han har bestandig at maale og gjøre Beregning over, hvad der er malet og holde hele Malerregningen complet i Orden. De 4 andre Underassistenter have hver mindre specielle Arbeider. Der er f. Ex. Undersøgelser, Amning, Kjølbrydning, Opmaalinger, der skulle foretages paa Skibene, forskjellige Bøger, der skulle holdes à jour. Det er fordeelt mellem dem saaledes, at hver har Sit at svare for, og desuden have de alle med Tegninger, Constructioner og Beregninger at gjøre.

751. Formanden: Naar nu først Tegningen er udarbeidet, hvorledes bliver den saa prøvet, og i hvilken Detail underkastes den Prøvelse, inden den antages?

Suenson: Naar Tegningen er udarbeidet, bliver den med en Forklaring om, hvad der er tragtet efter, og en Sammenligning med andre Skibe og med de Momenter, der indtræde, sendt til Chefen for Orlogsværftet; derfra til Ministeriet og saa til Constructionscommissionen og derfra tilbage til Ministeriet med Bemærkninger, hvorpaa der følger Approbation, enten fra Ministeriet eller fra Kongen.

752. Formanden: De er jo ogsaa Medlem af denne Commission?

Suenson: Ja.

753. Formanden: Vilde det efter Deres Mening være hensigtsmæssigt til et Forsøg at prøve, hvorvidt brugbare Tegninger kunne fremkomme andetstedsfra, og derpaa være Gjenstand for nærmere Bedømmelse?

Suenson: Ja, der er jo ikke Noget ivеien for, at faae Tegninger fra et hvilketsomhelst Sted og at bygge derefter. Det Vanskelige ligger i, at der er Ingen, der vil paatage sig at bedømme de Tegninger, der ere forfærdigede af en udenlandsk Constructeur, og derfor maa den Mand, der har gjort Tegningerne, bære hele Ansvaret derfor.

754. Formanden: Hvorfor skulde Constructionscommissionen ikke være aldeles pligtig til at indlade sig paa Bedømmelsen

af en Tegning, naar det blev forlangt af Miniſteriet, at den ſkulde afgive en ſaadan?

Suenſon: Conſtructionscommisſionens Bedømmelſe er af en egen Slags, thi den kan aldrig gjøres anſvarlig for, at Skibet ikke ſvarer til dets Beſtemmelſe. Anſvaret maa hvile paa Conſtructeuren.

755. Formanden: Hvorfor?

Suenſon: Commisſionen beſtaaer ikke af Mænd, der have lagt ſig efter det ſom Fagſtudium, ſaa at man aldrig kan paalægge dem Anſvaret.

756. Formanden: Der maa i Conſtructionscommisſionen være Mænd, der tilfulde kunne bedømme de herhen hørende Forhold. Nu ſætter jeg, at der forelaae en Tegning andetſteds fra, vilde det ſaa ikke være dens Pligt, ogſaa at afgive Betænkning over en ſaadan Tegning, ſom indkom til Bedømmelſe? Under hvilket Paaſkud ſkulde den unddrage ſig denne Pligts Opfyldelſe?

Suenſon: Der er ikke Noget ivveien for, at den kan afgive ſin Erklæring, men derimod maa jeg antage, at den, der udfører Tegningen til Skibet, maa være anſvarlig derfor, og at Anſvaret ikke kunde væltes over paa Commisſionen.

757. Formanden: Men det er ikke dermed givet, at Andre ikke ogſaa kunde være anſvarlige med Henſyn til den Betænkning, ſom de i Embeds Medfør havde afgivet over en ſaadan Tegning?

Suenſon: Med Henſyn til et Skibs Bygning er det meget vanſkeligere, end med Henſyn til en anden Bygning eller Tegning, ſom forfærdiges til en Gjenſtand. Derſom vi tage det Tilfælde, for at henvende Opmærkſomheden paa en ganſke almindelig Ting, at der forfærdiges en Tegning til en ſtørre Bygning, et Fængſel eller Hoſpital, der ſkulde bygges, og man lod en Mand udarbeide en Tegning, og man ſaa forelagde denne for en Commisſion eller ellers lod denne Tegning bedømme, troer jeg, at den Commisſion nok vilde udtale ſig derom; men jeg troer ikke, at det nogenſinde vilde komme dertil, at man

gjorde Commissionen ansvarlig for, at Bygningen svarede til sin Hensigt.

758. Formanden: De betoner stærkt Ordet „Ansvar". Hvad forstaaer De derved?

Suenson: Ved et Skib er der saamange Ting, der ere vage, og mange Ting, hvorom der ikke kan bevises og documenteres, hvorvidt de ere hensigtsmæssige eller ikke, før Skibet er færdigt og prøvet.

759. Formanden: Det beviser kun, at Constructionscommissionen ikke skal være ansvarlig for Alt, men derfor kan der dog nok være Noget, hvorfor den skal være ansvarlig?

Suenson: Ja, der er nok Noget, hvorom den kan udtale sig, men Hovedansvaret maa hvile paa Constructeuren.

760. Formanden: Maa den, der giver Tegningen, efter Deres Mening ogsaa forestaae Bygningen?

Suenson: Det er ikke nødvendigt. Den, der giver Tegningen, giver saa bestemte Oplysninger, at der ikke er Noget ivеien for at en Anden kan forestaae Bygningen.

761. Formanden: De mener altsaa, at der ikke vilde opnaaes noget Resultat, ved at forsøge Tegninger tilveiebragte fra forskjellige Personer til Bedømmelse, men at egentligt den Discretion, som Bestyrelsen maa have, viser sig i Valget af den Person, af hvem Tegningerne udføres?

Suenson: Jeg troer, at naar man vil gjøre Noget, skal man henvende sig til paalidelige Mænd og forklare dem ordentligt, hvad man vil have, og overlade dem at udføre det; og naar man har henvendt sig til en bestemt Mand, kan det ikke nytte at lade Andre bedømme det bagefter, thi det fører kun til forskjellige Meninger. Man maa kunne stole paa ham, saa at man kan bygge Skibet efter hans Tegninger og Udtalelser.

762. Formanden: De troer altsaa, at Skibsbygningskunsten i den Grad er en personlig Gave, at Constructeuren ikke skulde kunne gjøre Rede for sin Tegning for en kyndig Mand, som var sat til at bedømme den?

Suenson: Jo, der er mange Ting, der kan gjøres Rede

for, og andre, hvorom der kan være forskjellige Meninger, saa at det er ganske individuelt og Hver beholder sin Mening.

763. Formanden: Maatte ikke en forstandig Constructionscommission kunne tage en Bestemmelse, som den indstillede til Ministeriet, dersom der forelagdes den Tegninger fra Forskjellige?

Suenson: Jeg kan kun sige, at den Mand, man henvendte sig til, maatte besidde mere Kjendskab dertil, end Constructionscommissionen.

764. Formanden: Er det nødvendigt? Kan man uden Videre forudsætte, at en saadan Mand havde den hele Indsigt, Commissionen slet ingen?

Suenson: Jeg troer ikke, at man uden speciel Sagkundskab kan indlade sig paa at bedømme en Skibstegning, og at det selv for en Constructeur er vanskeligt at bedømme en andens Tegning. Jeg troer derfor, at Bedømmelsen af Tegningen vil indskrænke sig til, om der er den Høide paa Batteriet, om der er saamange Kanonporte og saa stor Afstand imellem dem, og om der overhovedet er de Ting, som ligefrem bleve opgivne iforveien, men egentligt tale om Bedømmelse af Tegningen, troer jeg ikke at man kan.

765. Formanden: Men selv ved Bestemmelsen af disse forskjellige Ting, kan der jo ogsaa gjøre sig meget forskjellige Betragtninger gjældende?

Suenson: Men det maa opgives, før Tegningen paalægges Constructeuren, og saa bliver der Spørgsmaal, om han har opfyldt de Betingelser, der bleve ham opgivne.

766. Formanden: Er det paa Grund af vore smaa Forhold, at De antager, at Constructionscommissionen, uanseet at den, der har forfattet Tegningen, er Medlem deraf, ikke er istand til at foretage en saadan nøiere indgaaende Prøvelse, eller er det saa af Nødvendighed? Antager De f. Ex. i Frankrig, hvor der er den meest udbredte Theori i saa Henseende, at det samlede Raad der kan have nogen Overlegenhed ligeoverfor den Bygmester, der forelægger Tegningen?

Suenſon: Det er ſelv der en enkelt Mand, der ſender Tegninger til de forſkjellige Værfter.

767. Formanden: Er der heller ikke der en Skole af ældre Mænd, ſom kan ſiges at have den ſpecielle Dannelſe, at de ere iſtand til med omhyggelig Sagkundſkab at drøfte de Planer, der fremkomme fra forſkjellige Steder? I England er jo den, der bygger Skibet, den, der til enhver Tid har Regjeringens Tillid; det er notoriſk og jo ogſaa ganſke naturligt.

Suenſon: I Frankrig ſtaaer Commisſionen ligeunder Marineminiſteren i Paris og den gaaer alle Tegninger igjennem. Det er enkelte af Marinens Ingenieurer, ſom ſidde i den Commisſion, og det er, ſaavidt jeg kjender Forholdene, Een af dem, ſom nu udelukkende udfører Tegningerne.

768. Formanden: Men den Samme, ſom udfører Tegningerne, er han Medlem, og ledende Medlem?

Suenſon: Ja, han er Medlem nu. Der har nok været en Forſkjel til forſkjellige Tider; men ſom det er nu, er han Medlem der og ſkaffer alle Tegningerne tilveie, og han gjør viſt, hvad han vil.

769. Formanden: Hvem er det?

Suenſon: Dupuy de Lorne.

770. Formanden: Det har været udtalt her, ſom om der i Commisſionen foretoges en ſelvſtændig Prøvelſe af de Tegninger, ſom kom fra Mænd udenfor den.

Suenſon: Det har ogſaa været Tilfældet i Frankrig, at naar man ikke vidſte, hvor man ſkulde henvende ſig, har man ſat det ud ſom Priisopgave blandt Ingenieurerne, og at man ſaa har modtaget forſkjellige Tegninger, og Commisſionen har da valgt derimellem, men den indlader ſig ikke paa at bedømme Tegningerne, den ſiger: Vi foretrække den Tegning. Det er ligeſom om den iforveien kunde have gjort Valg af Perſonen og ſagt: Gjør den Tegning; ſaaledes ſiger den nu til en heel Deel: Hvem vil ſøge at udføre den Tegning; og ſaa gjøre de Valg af en Tegning, ſom er udført i Henhold til de opgivne Momenter.

771. Formanden: Ja, vort Spørgsmaal gaaer jo netop ud paa, om De antager det for hensigtsmæssigt, at man fik Tegninger til Sammenligning med Fabrikmesterens, at man gjorde Forsøg paa at faae Tegninger andetstedsfra, at man kunde henvende sig til Enhver, ligesaagodt som til en enkelt bestemt Person?

Suenson: Som Forholdene stille sig, vil man i saadanne Tilfælde ikke henvende sig til Enhver, men til den meest bekjendte Mand, og naar man henvendte sig til en saadan bestemt Personlighed med en bestemt Opgave, og vilde have, at han skulde udføre det ønskede Arbeide, vilde han ikke finde sig i, at man foretog Forandringer derved, eller lod andre Mænd critisere hans Arbeide.

772. Formanden: Det er muligt, naar man henvendte sig til en engelsk eller fransk Constructeur, men det er ikke sagt, at naar man udstedte en almindelig Indbydelse og opfordrede til at levere saadanne Tegninger, just en saadan Mand fik Præmien.

Suenson: I Frankrig er man, saavidt jeg veed, aldrig gaaet udenfor sine egne Marineingenieurer, og naar der skeer en Opfordring og der bliver sendt Tegninger ind, saa er det paa en ganske anden Maade, af Mænd, der have Interesse af at skaffe gode Tegninger, fordi deres fremtidige Livs Virksomhed beroer derpaa. Bliver deres Tegning antaget, betragtes de som de Første blandt Constructeurerne, og det har megen Indflydelse med Hensyn til deres Avancement og Fremtid.

773. Formanden: Men kunde man ikke tænke sig, at en privat Mand kunde paatage sig det Arbeide?

Suenson: Jo, men det er et Spørgsmaal, om man vilde være fornøiet dermed. Jeg troer ikke, at der nogensinde kan være Spørgsmaal om, at man vil have saadant Arbeide gjort af Andre, end af bekjendt dygtige Personligheder. Jeg synes, at i det Øieblik, man gik til at ville gjøre et saadant Skridt, maatte man henvende sig til bekjendte Folk. Man vil dog ikke, naar der er Spørgsmaal om Millioner, hvilket er Tilfældet naar det er et større Skib, henvende sig til hvilkensomhelst

Perſonlighed og udſætte ſig for at faae et aldeles daarligt Arbeide.

774. Formanden: Man vil naturligviis ikke henvende ſig umiddelbart til en Perſon, til hvem man ingen Tiltro havde. Men det Spørgsmaal er blevet opkaſtet, hvorvidt det kunde være hensigtsmæssigt under en almindelig Form at udſtede en Opfordring. Man har jo ſeet, at man, under ſaadanne Forhold, har givet Folk Leilighed til at legitimere ſig, ſom ikke forud vare kjendte. Spørgsmaalet er altſaa: kan det ſiges, at Bedømmelſen af ſaadanne Tegninger er i den Grad umulig, at der virkelig ikke ſkulde kunne være en Concurrence mellem de Forſkjellige, der i Henhold til Opgavens Momenter indſendte Tegninger; jeg taler ikke om at henvende ſig til en enkelt verdensberømt Conſtructeur?

Suenſon: Der er ikke Noget iveien for at gaae den Vei og at faae en Mængde Tegninger ind, og at man ſaa udvælger en og ſiger: Den foretrække vi, og at de andre ſaa forkaſtes; men jeg mener kun, ſaaledes ſom jeg forſtod Spørgsmaalet, at Conſtructionscommisſionen eller en anden Commisſion ikke kan indlade ſig paa at ſige: Vi ville have den eller den Forandring indført, ſom indvirker paa Skibets Form. Jeg maa gjøre opmærkſom paa, at jeg hele Tiden har havt min Tanke henvendt paa een Tegning, der kom ind, og at man ſaa ſkulde bedømme den paa den Maade, at der kunde være Spørgsmaal om at foretage Forandringer deri.

775. Formanden: Jeg kunde ikke admittere den Tanke, at Conſtructionscommisſionen ikke ſkulde anſee det for ſin Pligt at underſøge de indkomne Tegninger.

Suenſon: Den raadgivende Commisſion kan jo ſpørges om Alt.

776. Formanden: Fabrikmeſteren, der ſelv er i Commisſionen, kan i det Mindſte ikke ſige, at den er udygtig til at afgive Betænkning?

Suenſon: Jeg har hele Tiden ſvaret i den Retning, at Tanken var, at Commisſionen ſkulde foreſlaae Forandringer i Tegningen for at ſkaffe et ſaa henſigtsmæssigt Skib, ſom muligt,

tilveie, men i det Øieblik, der bliver Spørgsmaal om flere Tegninger, og der skal gjøres et Valg imellem dem, bliver det en ganske anden Sag.

777. Hage: De anførte, at der ved et Skibs Construction var saameget Vagt, at man maatte overlade det til Constructeuren at fuldføre det, og saa see, hvorvidt han har opfyldt sit Kald eller ikke; men naar det er Tilfældet, vil det saa være muligt at overlade Bygningen til en Anden, end til Constructeuren, thi det Vage kan ikke transporteres fra den, der har gjort Tegningen, til den, der skal udføre den.

Suenson: Der er ikke noget Vagt mere, naar Tegningen er udført. Det Vage er forskjellige Meninger og Anskuelser med Hensyn til hvilke Former og Linier, der ere meest hensigtsmæssige, hvilke Dannelser af Skibe der i det Hele taget ere meest hensigtsmæssige, men det er bestemt, naar Tegningen er færdig.

778. Hage: De vedbliver altsaa fremdeles den Mening, at med en fuldstændig Tegning kan man overlade en dygtig Bygmester Udførelsen af en saadan Construction?

Suenson: Det er saa klart, at det er anerkjendt over hele Verden.

779. Hage: Jeg gjorde det Spørgsmaal for ikke at være usikker, efterat De havde anført, at der var noget Vagt i Skibets Construction. Har der aldrig her i Landet været udsat nogen Præmie for en Tegning til det og det Skib, naar man har besluttet at ville have et Skib af den og den Størrelse med det og det Skyts? Har det aldrig været bekjendtgjort, at man for den bedste Tegning til et saadant Skib udsatte den og den Præmie?

Suenson: Nei, ikke saavidt jeg veed.

780. Hage: Det er Dem bekjendt, at ved offentlige Bygningers Opførelse er det Skik og Brug at gjøre det? Seer De Noget til Hinder for, ogsaa med Hensyn til Skibes Construction at gaae den Vei?

Suenson: Men jeg vil raade til, naar man gaaer den Vei, ikke at betale Præmien før Skibet er bygget.

781. Hage: Men De siger dog, at naar der er gjort den fulde Tegning, kan De bedømme Skibet?

Suenson: Nei, jeg siger kun, at der ikke er noget Vagt, men man er først rigtig sikker, naar Skibet er færdigt og prøvet.

782. Hage: Naar man udbetalte Præmien, som maatte være af en anseelig Størrelse, vilde man faae Tegninger fra Folk, enten de vare bekjendte eller ubekjendte, men naar de ikke fik Præmien, før Skibet var færdigt, om end Constructionscommissionen fandt, at det var en bedre Tegning, end de andre, der vare indkomne, vilde man ingen Tegninger faae.

Suenson: Men det er meget vanskeligt at sige, hvilken der er den bedste, og det kan Ingen paatage sig at sige. Der vil derfor blive almindelig Misfornøielse blandt alle dem, der have indleveret Tegninger, og selv, naar Skibet er bygget, vil maaskee Ingen paatage sig at sige, hvilket der er det bedste.

783. Hage: Som De her siger, maa jo Constructionscommissionen være overflødig?

Suenson: Nei, aldeles ikke.

784. Hage: De anførte dog, at det var Fabrikdirecteuren, som gjor Tegningen, der maa bære hele Ansvaret.

Suenson: For Tegningens Udførelse med de Bestemmelser, der ere givne. Commissionen kan variere Bestemmelserne, efterat Tegningen er gjort færdig og kommen ind for den; Commissionen har ikke Noget at gjøre med den Correspondance, der føres med Ministeriet om den Tegning, der forfærdiges. Tegningen kommer ind som den er udført, men der er slet ikke Noget ivеien for, at Commissionen siger: Vi ville ikke have noget Skib efter den Tegning.

785. Hage: Er det skeet?

Suenson: Ja.

786. Hage: Er der saa gjort bestemte Forandringer i Commissionen ved den Tegning, som Fabrikmesteren har indsendt?

Suenson: Ja, i visse Retninger, som f. Ex. naar der har været Spørgsmaal om at anbringe flere eller færre Kanoner, større eller mindre Maskiner og Reisning. I saadanne Enkelt-

heder og Hovedformaal kan der gjøres Forandring i Commissionen, men det er skeet aldeles som Raad.

787. Hage: Hvilke Hensyn tager man for Tiden i Særdeleshed ved Bygningen af Orlogsskibe? Sætter De megen Priis paa Seildygtighed eller paa Dampkraften, eller er Skytset det Overveiende? Hvilke ere de nye Forholdsregler nu, naar man bygger et Orlogsskib?

Suenson: Ja, Skytset er et af de overveiende Hensyn, og Bevægeligheden et andet. Bevægeligheden er en af Hovedtingene, ligesaagodt som Skytset, enten den frembringes paa den ene eller paa den anden Maade.

788. Hage: Jeg mener, om der her sættes fortrinlig Priis paa Dampkraften, eller om der stoles fortrinsviis paa Seildygtigheden?

Suenson: Ja, der tages betydeligt Hensyn til Seilkraften, foruden Dampkraften. Et Krigsskib har jo ikke mere end 6 Dages Kul ombord, og det er altsaa et Skib, der under mange Omstændigheder udelukkende maa stole paa sin Seilkraft, og slet ikke kan anvende sin Dampkraft uden under ganske specielle Omstændigheder, og altid maa beholde Kul i Reserve for det Tilfælde, at det skulde behøve Dampkraft.

789. Hage: Det er Dem bekjendt, at man andre Steder lægger Vægt paa et ringe Antal Skyts, men af en større Kaliber, er det ogsaa Tilfældet her?

Suenson: Det er en Sag, som har været meget under Ventilation, og hvorom der er forskjellige Meninger. Efter den sidste Krig hos os, var det en almindelig Udtalelse, at man foretrak 30-pundige Kuglekanoner for 60-pundige Bombekanoner, som vare saa svære og langsomme at lade, at man langt hurtigere og med samme Gjennemtrængning kunde skyde med de første, som med de sidstnævnte.

790. Hage: Vore nye Skibe ere altsaa ikke beregnede paa svært Skyts?

Suenson: Det er vanskeligt at sige hvad der menes med svært Skyts. Alt, hvad vi have bygget i den sidste Tid af større Skibe, kan føre 60-pundige Bombekanoner, men ikke 60-pundige

Kuglekanoner. Vi eie ikke en 60=pundig Kuglekanon. Det er ikke mere end 10—12 Aar siden, vi have indført de 30=pundige Kanoner; før den Tid førte kun vore Linieskibe paa det underste Batteri 30=pundige Kanoner og paa det øverste 18=pundige. Vore Fregatter og Corvetter have nu kun 30=pundige.

791. Bøcher: De sagde, at Tegningen kom frem ved en Conference mellem Ministeren og Constructeuren, og at saa afgav Commissionen sin Mening derom, saavidt den kunde bedømme en Tegning, der ikke var færdig, og at denne ikke kunde strække sig længere, end til at see, om Alt var der. Men vilde det nu ikke være hensigtsmæssigt, naar Ministeren confererede med Constructionscommissionen, forinden Fabrikmesteren fik sin Opgave?

Suenson: Det har ogsaa fundet Sted ved enkelte Leiligheder, hvor der har været Spørgsmaal om, hvad Slags Skibe man skulde foretrække. Det er et reent Tab af Arbeide, naar Tegningen først bliver udarbeidet efter visse Betingelser og der saa først bagefter bliver Spørgsmaal om, hvorvidt disse skulle forandres. Paa den anden Side kan man ikke nægte, at naar der er udarbeidet en Tegning og der er givet flere Oplysninger, kan man lettere komme til Resultatet om, hvad Vei man vil gaae.

792. Bøcher: Men er der ikke forskjellige Meninger og den fornødne Competence tilstede, forsaavidt Commissionen bestaaer af de bedste Kræfter, vi have i Marinen, betragtet som Krigscommission. Det forekommer mig, at den vilde være competent til at give Raad, saa at man forinden det blev bestemt, hvilket Vaaben, hvilket Skib vi skulde have, raadførte sig med Constructionscommissionen, og at saa Fabrikmesteren derefter fik Ordre til at udføre Tegningen.

Suenson: Det er ogsaa skeet ved enkelte Leiligheder, at der fra Ministeriet er forlangt Betænkning af Constructionscommissionen, forinden Tegningens Udarbeidelse.

793. Bøcher: Men det er ikke det Almindelige?

Suenson: Nei.

794. Poulsen: Er der mange eller blot enkelte af Søofficererne, der lægge sig efter Skibsconstruction?

Suenſon: Der læres ved Sœcadetacademiet at affætte en Tegning til et Skib, men det er ikke noget Studium.

795. Poulſen: Antager De, at der findes Nogen blandt Sœofficererne, der er iſtand til, ſelvſtændigt og i alle Henſeender, at forfærdige en Tegning?

Suenſon: Jeg har ikke nogen Kundſkab dertil; det ſkulde være ved Selvſtudium. Der er mig ikke Nogen bekjendt, undtagen den ene, der anſat i den Retning, Underfabrikdirecteuren, og ſaa er der en Officeer ved Høiſkolen, ſom ventes at gaae den Vei.

796. Poulſen: Antager De ikke, at det vilde være nyttigt for Marinen, at der gjordes Noget for at Flere lagde ſig derefter?

Suenſon: Det er der tænkt paa; det er beſtemt, at de ſkulle oplæres igjennem Høiſkolen, og nu gaae flere Officerer til Høiſkolen.

797. Poulſen: Anſeer De det for nødvendigt, at de gaae Høiſkolen igjennem for at kunne gjøre en Tegning, eller vilde de ikke være nok ſaa dygtige, naar de i en yngre Alder bleve beſkjæftigede dermed for at faae en større Dueligheb og Færdigheb; troer De, at naar en Sœofficeer er kommen til en ſaadan Alder, ſom behøves for at gaae Høiſkolen igjennem, han da er ſkikket til det grove Arbeide?

Suenſon: Der er fulgt forſkjellige Veie med at opdrage i den Retning. Imidlertid kan jeg ikke nægte, at jeg troer det er ganſke godt at have været tilſøes og faret først, og da der er Spørgsmaal om Krigsſkibe, at kjende lidt til Krigsvæſenet, inden man begynder at ville bygge Skibe. Det er i den Henſeende viſtnok nødvendigt, at det bliver i en noget ældre Alder at de kaſte ſig over Skibsbyggeriet, og for at kunne gaae ind paa alle de Spørgsmaal, ſom der kunne reiſes, og for at kunne være den, der ſkal kunne beſvare alle de Indvendinger, ſom gjøres, er det rigtignok temmelig mange Kundſkaber der fordres, ſaa at det viſt ikke er noget let Studium. Det er ganſke viſt, at der er lykkelige Talenter, ſom kunne komme frem uden Studium, der kunne ud-

vikle sig af Naturgaver alene, men saalænge man ikke har noget Middel til at faae disse Talenter frem, troer jeg ikke, at der er nogen anden Vei at gaae, end at underkaste det en Prove ved en Examen.

798. Formanden: Der er ingen af Sooffiererne ved Constructionskammeret?

Suenson: Der er Inspectionsofficererne, men det er kun for en Tid at de commanderes til den Tjeneste, og de have kun Tilsyn med Mandskabet i Marken. Der har længe været Ønske om at faae 1—2 Officerer til Skibsbyggeriet.

799. Formanden: Kunde det ikke tænkes, at nogle af Underassistenterne vare Officerer?

Suenson: Underassistenterne have aldrig været ombord i Skibe, undtagen herinde ved Land.

800. Formanden: Men kunde det ikke ordnes saaledes, at der var en vis Tid, hvori Sooffiererne vare Underassistenter?

Suenson: Tingen er, at Underassistenterne tages fra Haandværkere.

801. Formanden: Er det nødvendigt?

Suenson: Ja, derved ere de meget mere inde i alle de Smaating, som der er Spørgsmaal om ved Tegningernes Forfærdigelse, alle disse Detailler ved Udførelsen, som have megen Indvirkning, og de kjende til Tømmeret o. s. v. Tegningerne kunne ogsaa forfærdiges saaledes, at Skibet bliver mindre kostbart uden at det har nogen Indflydelse paa dets Egenskaber. I Frankrig har man fra den polytechniske Skole taget Folk, som ikke have faret tilsøes, og gjort dem til Skibsconstructeurer, men man har da fundet, at man har maattet sende dem tilsøes med Krigsskibe til Øvelse i deres Videnskab, og saa blive de Skibsconstructeurer. Det kan gjøres i samme Genre her. Vore Underconstructions-Assistenter, som gaae denne Vei op, ere mere øvede i Haandværksfagene og i at regne paalideligt, foretage de forskjellige Calculer og affætte med Nøiagtighed. De franske Ingenieurer have det paa den Maade, at de have deres Underconstructeurer under sig; de have Folk, som tegne, affætte og beregne, og de have mere den

Dannelse, som giver Ideer, end den stadige, rolige Vedholdenhed, der udfordres for at sidde og tegne og regne Dag ud og Dag ind; vi søge netop at faae Mænd hertil.

802. Puggaard: Har De tænkt over de nye Skibe, som de bygge i England og Frankrig, som ere beklædte med Staalplader, og mener De, at vi nogensinde skulde komme til at bygge Lignende her?

Suenson: Der er intet Spørgsmaal om, at medens vi nu i Løbet af 20 Aar have gjort to meget pludselige Overgange, fra Seilskibe til Hjulskibe og fra Hjulskibe til Skrueskibe, forestaaer der absolut en ny Overgang, men Ingen veed, hvorledes det vil blive, og det er ogsaa en af de Grunde, hvorfor det er farligt at slaae det Gamle istykker, thi man veed jo ikke, hvad det kan blive til og hvorledes det vil blive omdannet. Der er bygget flere flydende Batterier, man har raseret Linieskibe til Corvetter og behængt dem med Jernplader. Det staaer saa vagt med disse flydende Batterier, at Ingen kan have nogen Mening derom.

803. Puggaard: Jeg læste igaar en Beskrivelse af et Skib i England „Warrior", hvoraf man ventede sig Meget baade med Hensyn til Lethed og Styrke.

Suenson: Ja, ved at beklædes med Jernplader, kan det blive uigjennemtrængeligt og dog godt løbe omkring.

804. Puggaard: De sagde, at den nye Dok var 240 Fod lang, men naar man skulde komme til at bygge Skibe af den Slags, maatte den nye Dok ikke da bygges omtrent dobbelt saa lang?

Suenson: Jeg maa sige, at jeg troer, man er kommet dertil, at man indseer, at Træskibe ikke kunne bygges saa lange, men kun Jernskibe. Træskibe kunne nemlig ikke taale Brydningen paa Længden. Naar der bliver Tale om Jernskibe, kan man bygge dem saa lange, man vil.

805. Puggaard: „Warrior" er bygget hovedsagelig af Jern, endogsaa Spanterne; der er kun ganske lidt Træ.

Suenson: Ja, det er ikke andet end Puder, der ligge

udenfor Jernſkibet. De ere af Teak, hvortil Jernpladerne maae fæſtes, for at give en Slags Elaſticitet.

806. Puggaard: Men naar De tænker Dem, at vi nogenſinde ſkulde bygge ſaadanne her, maatte man da ikke være betænkt paa at faae en meget længere Dok, end vi have?

Suenſon: Ja, ſaa komme vi maaſkee til at gjøre, hvad de andre Steder have gjort, nemlig bygge Dokken længere.

807. Puggaard: Men det er et koſtbart Experiment.

Suenſon: Ja.

808. Puggaard: De talte før om, at de, der conſtruerede et Krigsſkib, maatte bære Anſvaret for, at det var brugeligt. Hvis det nu fandtes ubrugeligt?

Suenſon: Ja, der er jo ikke Noget derved at gjøre. Man kan ikke lade Vedkommende betale det; men det er et perſonligt Anſvar, en Æresſag, hans hele Fremtid der er Spørgsmaal om.

809. Hage: Det er ikke det Samme, ſom at ſætte Navn paa en Vexel.

Suenſon: Man kan dog ikke gjøre en Kjøbmand værre, end ruinere ham, og det bliver en ſaadan Mand ogſaa, ſaa det fører til det ſamme Reſultat.

Een og Tyvende Møde, den 7de Januar 1861.

Directeur for Skibbyggeriet Suenſon.

(Fortſættelſe.)

810. Formanden: Vi ſtandſede i ſidſte Møde ved Tegningernes Affattelſe; gjøres der efter Deres Mening tilſtrækkeligt fra Statens Side, for at ſikkre ſig dygtige Kræfter

til sin Disposition til dette meget vigtige Hvervs Udførelse til enhver Tid?

Suenson: Det er en Ting, hvorom der foreligger Forslag; det er ønskeligt at faae et Par yngre Mænd, som studerede denne Videnskab.

811. Formanden: Hvorledes forholdes der nu, og er der efter Deres Mening fra Statens Side viist tilstrækkelig Opmærksomhed paa dette Punkt?

Suenson: Der er fra min Side ønsket at faae to yngre Mænd ansatte i dette Fag, som kunde lægge sig derefter, saa at der var Flere, der beskjæftigede sig dermed. Der haves Brug for to Officerer, som ad denne Vei bestandig skulde benyttes ved Værftet; det skulde organiseres paa den Maade, at istedetfor der nu er en Fabrikmester med en Underfabrikmester, skulde der være 4 Officerer ved dette Fag.

812. Formanden: Hvilken Stilling skulde de have?

Suenson: De skulde have Tilsyn med Arbeidet i Værkstederne og benyttes til at affatte Tegninger, først af Fartøier og mindre Skibe, og derfra skulde bestandig gaae frem til de større Skibe.

813. Formanden: Hvorledes er der tidligere sørget for at have Mænd til denne Post?

Suenson: Man har tildeels ingen havt; der har formelig været Vakance i 11 Aar, hvor der ikke har været nogen Fabrikmester.

814. Formanden: Har man overladt til Tilfældet om der var Mænd, der muligen uddannede sig i de Kundskaber, hvorom der er Spørgsmaal?

Suenson: Det har ikke været Tilfældet; tidligere blev der holdt Forelæsninger for Officerer, der ønskede at gaae frem ad den studerende Vei, som det kaldes hos os, og der bleve flere Officerer oplærte i de Videnskaber, som ansaaes nødvendige for at blive Fabrikmester og Tømester, som dengang vare de to vigtigste Fag; Maskinvæsenet er senere kommet til; men der var dengang et Fag til, som undertiden var besat, Vandbygningsvæsenet. Det var altsaa de tre Fag, der tidligere var, og dertil blev der holdt egne Forelæsninger, først af den nu afdøde Professor Jürgensen; for Resten maatte de frit studere og præstere en Examen, efter hvis Udfald

de mere eller mindre bleve anſete dygtige til at benyttes i disſe Fag; ſaa blev der valgt, hvad Fag Enhver ſpecielt ſkulde lægge ſig efter, og efterat de havde ſtuderet og vare blevne bekjendte med Arbeiderne herhjemme, kom de paa en Udenlandsreiſe, for at ſee ſig om paa fremmede Værfter, og ſaa bleve de anſatte, naar der var Leilighed dertil.

815. Wiborg: Maaſkee jeg ſom en Oplysning maa nævne, at der tidligere ved Marinen var anſat en ſaakaldet Lector matheseos; den førſte var Bugge, derefter kom Schmidten, ſaa, om jeg ikke feiler, Thune, og endelig Jürgenſen.

816. Formanden: Denne Underviisning var altſaa ſtrengt videnſkabelig mathematiſk; men hvorledes fik man den praktiſke Uddannelſe?

Suenſon: Den praktiſke Uddannelſe fik man paa Værftet og paa Reiſer; den der ſtod for Arbeidet paa Værftet, maatte meddele dem den Erfaring, han havde.

817. Formanden: Var der nogen Form, hvorunder det blev beſørget eller var det afhængig af perſonlig Velvillie, hvorvidt der kunde blive tildeelt dem, der vilde uddanne ſig, fornøden Anviisning paa Værftet?

Suenſon: Der var ingen beſtemt Form, det blev mere betragtet ſom et Selvſtudium.

818. Formanden: Efter hvad De har fremſtillet, har der aldrig været nogen ſikker eller gjennemført praktiſk Anviisning for yngre Mænd, ſom ønſkedes uddannede eller vilde uddanne ſig; det har mere været overladt til Perſonlighedernes egen Drift og til Tilfældigheden?

Suenſon: Det var ikke alene Tilfældighed; Admiralitetet beordrede dem til at ſtudere.

819. Formanden: Der kunde da ikke tages Nogen, der ikke vilde eller ikke kunde?

Suenſon: Det var en Slags Ordre.

820. Formanden: Den Prøve, De omtalte, var vel reent videnſkabelig, blot mathematiſk?

Suenſon: Ja, og ſaa var der en Beſtemmelſe for, en

Ordre til vedkommende Foresatte paa Værftet, at de skulde tage sig af dem.

821. Formanden: De sagde, at Vandbygningsvæsenet tidligere ikke var besat; var det da ikke et offentligt Arbeide, som henhørte under Marineministeriet?

Suenson: Jo, det heed Vand- og Huusbygningsfaget og derunder hørte Beddinger, Dokken og alle faste Broer, Bolværker ɔc.

822. Formanden: Vi har jo ingen Dok bygget i dette Aarhundrede før nu den sidste?

Suenson: Nei, men Dokken skulde dog vedligeholdes. Alle Maskiner, Huus- og Vandbygninger høre nu under det Fag, som ligger under Maskinvæsenet.

823. Formanden: Hvem var dengang ansat derved?

Suenson: P. M. Tuxen, og derfor var han ved Dokken, som dengang var vort største Vandbygningsarbeide.

824. Formanden: Det er nu Deres Mening, at der burde gjøres noget mere i denne Retning, for at opdrage dygtige Kræfter ved Marinen?

Suenson: Nu er Planen lagt og føres igjennem paa en anden Maade; de skulle nu gaae igjennem Høiskolen, istedetfor tidligere at erholde separat Undervisning ved Marinen.

825. Formanden: Det vil vel ikke sige, at de skulle underkaste sig den endelige Høiskoleexamen?

Suenson: Nei, men forsaavidt de ville til Artilleriet skulle de gaae det hele Cursus igjennem, og saa vidt jeg veed har en Officeer gjort det. For Skibbygningsvæsenet skal der oprettes et specielt Lærefag, og der har ogsaa derom fundet Underhandlinger Sted med Høiskolen, fordi der var Tale om at en Officeer, der var færdig med sit første Cursus, specielt skulde studere Skibbyggeriet; der er endnu Underhandlinger om, hvorledes det skal indrettes.

826. Formanden: Men nu den anden Side af Sagen, den mere praktiske, den skulde opnaaes ved, at der var nogle Officerer, som stilledes under Fabrikdirecteuren? (Suenson: Ja.) Er det Forslag indgivet af Dem?

Suenſon: Det er længere ſiden; der har været gjort Spørgsmaal om, hvorvidt der var Brug for Ingenieurer i Værkſtederne, og dertil er der ſvaret Ja.

827. Formanden: Det Forſlag, De omtalte, af hvem er det?

Suenſon: Jeg troer, det ſkriver ſig fra den Tid, da Admiral Bille forrige Gang var Marineminiſter; der har været Tale om at danne et Slags Ingenieurcorps ved Marinen; det er kun ifølge Conference og forſkjellig Correſpondance i den Retning, at jeg udtaler denne Formodning, da Planen udarbeides i ſelve Miniſteriet, men hvorvidt den gjennemføres, kan jeg ikke vide.

828. Lütken: Troer De, at det er en heldig Maade at uddanne Folk paa, alene gjennem Studium; kunde det ikke tænkes at være en heldigere f. Ex. den, hvorpaa Ingenieurerne uddannes i England, baade gjennem Skolen og det Praktiſke?

Suenſon: Der er netop for faa Dage ſiden ſkrevet mod det, at den Officeer, ſom havde taget første Examen ved Høiſkolen, ſkulde der opdrages til Conſtructeur eller Fabrikmeſter eller i den ene eller anden ſpecielle Retning; det er netop udtalt, at man ikke antager det for rigtigt, at de faae deres Underviisning paa Høiſkolen i det andet Curſus, men at dette bør ſkee paa Værftet, og derved ogſaa gives dem Leilighed til at lære Noget af det Praktiſke, ſaaledes den ſimple Ting at hugge med en Øxe; men jeg veed ikke, hvorvidt det vil blive optaget.

829. Lütken: Det var nærmeſt med Henſyn til et Ingenieurcorps, jeg vilde ſpørge, om man ikke ſnarere ſkulde tænke ſig ſaadanne Mænd uddannede i denne Retning ſom f. Ex. Wain er bleven det, baade ved at gaae gjennem Værkſtederne og erhverve ſig Kundſkaber, og ikke alene ved at de have gjennemgaaet Skolen?

Suenſon: Her er jo Spørgsmaal om de praktiſke Kundſkaber; og hvad vi hovedſagelig lægge Vind paa her, det er, at det er Søofficerer, ſom have praktiſk Erfaring i at fare tilſøes, og en anden praktiſk Kundſkab, hvorom der her er Tale, nemlig at de kunne gaae indi Arbeidet; og det er den, man har villet ſøge at ſkaffe tilveie ſenere, hvorved de jo da ogſaa fik praktiſk Erfaring i alle Henſeender. Bille vi tage, hvad der ſkeer i Frankrig, ſom

er den egentlige Opdragelsesanstalt i den Retning, saa gaaer man der den modsatte Vei, idet der i den første Skole praktisk gives dem noget Begreb om Haandværk og at arbeide med forskjelligt Værktøi, paa samme Tid som de faae deres theoretiske Uddannelse, og derefter fare de tilsøes. Nu er Tanken her, at opnaae det samme ved først at fare tilsøes, derefter studere og lægge sig efter det Praktiske paa samme Tid ved at lære af den eller de Mænd, der ere ansatte til at forestaae Arbeiderne; om ethvert Stykke i Skibet veed han da, hvad Styrke der kan gaae derpaa, hvad Form det skal have, hvorledes det anvendes og bruges ombord, altsaa i Solivet. Jeg troer ikke, man nogensinde vil komme til noget Godt i den Henseende, undtagen det er Folk, der have faret tilsøes.

830. Lütken: Men Maskin- og Vandbygningskunsten har da ikke Noget dermed at gjøre, det tænkte jeg nærmest paa med Hensyn til Ingenieurer?

Suenson: Nei; men jeg tænker paa Skibbyggeriet.

831. Lütken: Men Ingenieurer, der beskjæftige sig med Vandbygninger, Maskinbygninger; det hele Bygningsvæsen og Skibbyggeri, det er dog to forskjellige Ting?

Suenson: Man kan vende det paa mange forskjellige Maader, eftersom man tænker sig det. Det er allerede udtalt, at det tidligere var Tanken, at alt Huusbygningsvæsen skulde gaae bort fra Værftet og være privat; men samtidig hermed har det været Tanken, at arbeide Maskinvæsenet og Skibbyggeriet sammen, fordi de gribe saa overordentlig ind i hinanden; paa den Maade bør der kun være eet Hoved, som leder Arbeiderne, for at de kunne komme til at passe sammen og følges ad.

832. Lütken: Det er en anden Ting; men er det nogetsteds Tilfældet, at det er Constructeuren, som gjør Tegningerne til Maskinerne o. dsl.

Suenson: I Frankrig er der paa ethvert Værft kun Een, der har med hele Haandværksdriften at bestille; han har naturligviis Folk under sig, hvoraf En lægger sig specielt efter eet, en Anden efter et andet Fag.

833. Hage: Hvorlænge har De været i Deres nærværende Stilling? (Suenson: 14 Aar.) Var De tidligere Underfabrikmester?

Suenson: Ja, i nogle Maaneder.

834. Hage: Er der i disse 14 Aar kommet nogen underordnet Person f. Ex. i Deres Contoir eller af Skibsbygmestrene, som enten har gjort Forslag til en ny eller anden Construction, eller har indleveret en Tegning, eller er kommen med den mindste Idee om Skibbyggeriet?

Suenson: Ja, der er jo tidt forskjellige Spørgsmaal af den Slags, der komme frem.

835. Hage: Nei, jeg mener, om de uopfordrede ere komne med en Idee eller har indleveret nogen Tegning eller sligt?

Suenson: Ja, der foregaaer saameget af den Slags, at det er vanskeligt at opgive, om Nogen er fremkommen med en Idee; det skeer daglig og bestandig og det omhandles saa og bliver enten fulgt eller ikke fulgt, efterson det findes hensigtsmæssigt eller ikke. Der kan ogsaa være Spørgsmaal om at fremkomme med Tegninger og Modeller til den eller den Idees Udførelse, og naar det er Smaagjenstande, bliver det taget op eller udført i Virkeligheden. Jeg kan nævne Ideer om forskjellige Maader at sammensætte Bundstokken paa af forskjellige Mestre; der komme Ideer om at indsætte Klyds paa en eller anden Maade; der ere bestandig Ideer, der udvexles og udføres.

836. Hage: Er Subordinationen ikke imod at komme med et bestemt Forslag eller en saadan Tegning? (Suenson: Nei.) Opmuntres alle de Undergivne til at komme frem med, hvad de finde hensigtsmæssigt og mene, at der bør gjøres opmærksom paa?

Suenson: Det modtages med stor Fornøielse; enhver Mand søger at fremme de Ting, hvormed han har at gjøre.

837. Hage: Bliver Skibbygmesteren heller ikke taget paa Raad med, naar der skal forfærdiges Tegning til et nyt Skib?

Suenson: Skibbygmesteren er slet ikke inde i, hvorledes en Skibstegning skal gjøres; han er inde i, hvorledes Tømmer og Planker skulle hugges og sammensættes.

838. Hage: Han er ikke inde i den hele Bygningsmaade, den egentlige Tegning dertil?

Suenſon: Nei. Naar Nogen tages paa Raad med ved Tegningen, er det Conſtructeuren og Underconſtructeuren; de blive ſpecielt opdragne til Alt, hvad der vedkommer Tegninger og Beregninger af Skibe.

839. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigt, at en Skibsbygmeſter tillige var iſtand til at levere en ſelvſtændig Tegning til et Skib?

Suenſon: Nei, jeg troer ſlet ikke, det vil kunne gaae. Det er en Sag, hvorpaa en Mand kan anvende hele ſin Levetid, hvis han ſkal bringe det til noget fuldkomment, og ſkulde han beſkjeftige ſig dermed, maatte han aldeles forſømme ſit praktiſke Arbeide.

840. Hage: Har De i England ſeet Noget til at assistant master shipwright leverer Tegninger?

Suenſon: Det er noget ganſke Andet; det ſvarer omtrent til vor Underfabrikmeſter; master shipwright vil vel nærmeſt falde ſammen med Fabrikmeſteren; der er ikke der Skibsbygmeſtre ſom her; vore Skibsbygmeſtre falde egentlig nærmere ſammen med en Formand i England.

841. Hage: Men han er ingen militair Perſon?

Suenſon: Nei, men han gjør heller ikke i Reglen Tegninger.

842. Hage: Jeg ſpurgte, om De havde lagt Mærke til, at der var bygget efter en ſaadan indleveret Tegning?

Suenſon: Ja, men det er en ganſke anden Vei, ſom der følges.

843. Hage: I Deres Tid er der altſaa ikke fremkommet Tegning til en Orlogsmand fra anden Side end fra Fabrikmeſterens Virkſomhed, ikke fra nogen anden Kant?

Suenſon: Her i Indlandet veed jeg ingen; der ſendes undertiden Tegninger fra Udlandet.

844. Hage: Er Underfabrikmeſteren med ved at forfærdige Tegningerne og ved de Beſtemmelſer, der tages?

Suenſon: Han forfærdiger ſpecielt ſelv Tegninger.

845. Hage: Det er altſaa en ſelvſtændig Virkſomhed for ham?

Suenſon: Ja, det paalægges ham ligefrem.

846. Formanden: Naar Underfabrikmeſteren forfærdiger en Tegning, giver ſaa Fabrikmeſteren Betænkning over den ſom Fabrikmeſter, eller kun ſom Medlem af Conſtructionscommiſſionen?

Suenſon: Der har været brugt en forſkjellig Fremgangsmaade i den Henſeende.

847. Formanden: Der er ſagt her, at Fabrikmeſteren i Commiſſionen, ſom Medlem af denne, ikke ſom Fabrikmeſter, giver ſin Betænkning?

Suenſon: Der har været gjort forſkjellige Forſøg i forſkjellig Retning; det har været paalagt Fabrik- og Underfabrikmeſtren paa engang at gjøre en Tegning, for paa en Maade at concurrere ſammen, og ſaa kan der ikke være Tale om nogen Bedømmelſe. Men det har ogſaa været Tilfældet, at Underfabrikmeſteren har forfærdiget en Tegning, ſom er blevet indſendt med Fabrikmeſterens Erklæring.

848. Lütken: Er Barkſkibet „Saga“ ikke bygget efter en Tegning af Underfabrikmeſteren? (Suenſon Jo.) Har De ikke ogſaa gjort Tegninger ſom Underfabrikmeſter?

Suenſon: Jo. Der forfærdiges altid af Underfabrikmeſteren Tegninger til mindre Skibe og Fartøier.

849. Hage: Naar et Linieſkib ſkulde bygges, var der ſaa Intet i Veien for, at Fabrik- og Underfabrikmeſteren indleverede hver ſin Tegning?

Suenſon: Der er udført en Tegning til et Linieſkib af Underfabrikmeſteren.

850. Rothe: Der var de ſaakaldte Pihlſke Brigger; var Pihl ikke gaaet den almindelige Vei igjennem ſom Conſtructeur?

Suenſon: Jo, det var netop under det Interregnum, hvor der ingen Fabrikmeſter var; det varede 11 Aar, og i den Tid blev Fabrikvæſenet beſtyret af Equipagemeſteren og en Con-

ſtructeur; man holdt ſig da deels til de ældre Tegninger, hvorefter man ligefrem forfærdigede Skibene, deels til nye af Conſtructeur Pihl.

851. Formanden: Naar var det?

Suenſon: Det var i Begyndelſen af dette Aarhundrede, før Admiral Schifter anſattes.

852. Formanden: Vilde det med Hensyn til Arbeidets Udførelſe være hensigtsmæssigt at bygge Skibene i lukket Huus, og vilde det være oekonomiſk?

Suenſon: Der er intet Spørgsmaal om, at det vil være hensigtsmæssigt med Hensyn til Arbeidets Udførelſe; om det vil være oekonomiſk, bliver derimod et andet Spørgsmaal, det kommer til at afhænge af Veirliget og Bekosteligheden ved de Tag, der skulde bygges over Beddingerne. Dernæst er der ogsaa den Vanskelighed, at man med Hensyn til Skibenes Størrelſe ikke har nogen Slags Fasthed og altsaa ikke veed, hvor store man kommer til at gjøre disse Tage, eller hvor høie og hvor lange, ligesom ved Dokken.

853. Formanden: Hvad Veirliget angaaer, maatte man jo holde ſig til en Gjennemſnitsberegning, og hvad Tagenes Størrelſe angaaer, da er det jo en Ting, der bestemt kan maales og derefter udføres. Naar dette er givet, vilde De saa, efter de Erfaringer De har gjort, finde det oekonomiſk tilraadeligt?

Suenſon: Jeg har foreslaaet at bygge Tag over Skibene, fordi jeg troede det fordeelagtigt; imidlertid er det tvivlsomt, hvorvidt det vil være en virkelig Fordeel.

854. Formanden: De har altsaa foreslaaet det? (Suenſon: Ja.) Naar Hensyn tages til Varigheden og Prisen, foretrækker De saa Metal eller Kobber til Forhudning af Skibe?

Suenſon: Der er intet Spørgsmaal om, at Kobber er varigere, efter de Forsøg, vi have gjort. Vi have forsøgt med Metal flere Gange, og det er forgaaet før Kobberet.

855. Hage: Hvor stor har Forskjellen været?

Suenſon: Det har været meget variabelt; vi have nu i

denne Tid forsøgt det med et Skib, hvoraf den ene Side er af Metal, den anden af Kobber.

856. Hage: Det er længe siden, at det blev forhudet?

Suenson: En 5—6 Aar.

857. Hage: Endnu har der ikke viist sig Mangler?

Suenson: Jo ved Kjølhalingen har Metallet været repareret, medens Kobberet intet feilede.

858. Hage: Anseer De Kobberet fordeelagtigst trods den store Forskjel i Prisen?

Suenson: Ja, jeg troer, det i Tiden er mere økonomisk; det er en meget stor Udgift, dersom vi skulle sætte et Skib i Dok, fordi Beklædningen er medtaget; den ydre Kobberbeklædning, som den nu er, røre vi ikke nu fra Skibet er løbet af til det kommer til Hovedreparation.

859. Hage: Men De har intet Forsøg gjort, om det ved Skibe med heel Metalhud bliver det samme?

Suenson: Der er meget forskjellige Metalblandinger, saa man veed ikke, om det ene er varigere end det andet.

860. Hage: Jeg tænker nærmest paa det saakaldte Yellow Metal, der sælges heri Byen?

Suenson: Jeg troer, at det ogsaa forandrer sig og bestaaer af forskjellige Bestanddele; vi have gjort forskjellige Forsøg, og det har viist sig, at det paa ingen Maade holder mod Kobber. Dernæst er der andre Ting, der have Indflydelse paa den egentlige Bygning, hvis man skal bruge Metalplader fordi de antages billigere end Kobber; man maa ogsaa have Metalbolte, og de ere mere sprød og staae sig ikke saa godt som de af Kobber.

861. Hage: De eneste Forsøg, der ere gjorte, har det været med Skibe, der have havt Metal paa den ene og Kobber paa den anden Side?

Suenson: Nei, der er gjort flere Forsøg, og saavidt jeg erindrer med hele Skibe.

862. Hage: Er det med Skibe, der have været meget ude at seile, eller have ligget stille i Flaadens Leie?

Suenson: Det har meest været ved Lastdragere.

863. Formanden: Vilde der være Noget i Veien for at forskrive fra England Jernknær til en ny Fregat?

Suenson: Det kommer an paa, hvor hurtigt man kan skaffe dem. Der er en Bestemmelse for, at vi skulle forsøge det ved den Fregat, der er under Bygning, hvor de nye ville tildeels blive skaffede tilveie paa den Maade. Vanskeligheden ligger i, at de maae gjøres nøiagtigt efter Skabelonen; thi skulle vi smede dem om i Værkstederne, bliver det dyrere. En anden Ting er det, om de kunne skaffe hurtigt de Knær, vi skulle bruge. Skabelonen bliver først gjort, naar Bjælken ligger paa sit Sted, thi saa kan man gjøre den paa Stedet i Skibet og langs Bjælken, og naar Skabelonen er gjort, ønsker Skibsbyggeren Knæerne Dagen efter, for saa er han færdig til at sætte dem paa; men saaledes at sende Skabelonen til England og faae Knær smedede og sendte hertil, hvor man maaskee maa smede dem om, det vil forsinke Arbeidet overordentligt. Vi have ikke gjort Forsøg endnu; vi have nemlig kun faaet et enkelt Knæ derfra, som vi have gjort Prøve med, det er ikke blevet brugt, men sprængt; om et Aars Tid eller saa ville vi faae det at see.

864. Hage: Har De forsøgt samtidig at sprænge de engelske Knæ og dem fra Deres egne Værksteder? (Suenson: Ja.) De engelske tabte vel?

Suenson: Forsøgene bleve gjorte med Knær fra det ophuggede Skib Danmark.

865. Hage: Men de vare ligesaa stærke som nye?

Suenson: De holdt fuldkommen med de engelske.

866. Hage: Der var ikke væsentlig Forskjel i Styrken?

Suenson: Der var en bestemt Forskjel; det er nu nogle Aar siden, og jeg vil nødig sige noget Galt; det mindes jeg, at det engelske Jern var sprød og knak, medens det danske var blødt og bøiede sig. Det var Knær, vi tidligere havde smedet her.

867. Hage: Men der var ingen saadan Forskjel, at De vilde være bange for at tage dem fra England?

Suenson: Nei, man vil jo nu gjøre et Forsøg.

868. Lütken: Er der Noget i Veien for at smede dem efter Tegning?

Suenson: Jeg troer ikke, det vil være muligt at gjøre dem saa akkurate, som de bør være.

869. Lütken: Det var dog Tilfældet med et meget stort Skib, ligesaa stort som et Linieskib, der blev repareret her, at det fik sine Knæer efter Tegning sendt fra England, og som bagefter kom i Ilden.

Suenson: Ja, saa bleve de smedede om.

870. Lütken: Der blev kun rettet lidt paa dem.

Suenson: Ja, skulde de smedes om, er det en stor Bekostning; men det er jo en Ting, der kan forsøges. En Koffardimands Knæer ere forøvrigt ogsaa meget svagere end en Orlogsmands; vi have jo Knæer med meget stor Mahl, og andre der slutte imellem to Bjælker. Det vil vist blive meget vanskeligt at smede dem i Udlandet, og i det Hele antager jeg, at den Sag ikke vil være af nogen væsentlig Betydning. Vi gjøre vore Knæer af gammelt Jern, og have i en Række af Aar aldrig gjort dem af andet end af gammelt kassabelt Jern, som ikke kan bruges til Andet.

871. Hage: Hvorledes stiller Prisen sig mellem Knæer, gjort her og i England?

Suenson: Det kommer an paa, hvormeget vi skulle gjøre om paa dem fra England; skulle vi ikke gjøre dem om, ere de engelske en halv Gang billigere; men der er ogsaa noget Galt ved den Beregning, vi have anstillet; vi have nemlig sat en meget stor Værdi paa det gamle Jern, vi have smedet om, skjøndt vi, hvis vi ikke brugte det dertil, ikke vilde faae den Pris derfor, naar vi solgte det.

872. Hage: De veed ikke nøiagtigt, hvad den virkelige Forskjel er, naar De regnede Jernet efter sin Værdi?

Suenson: Det tør jeg ikke sige; der har været saadanne Fluctuationer i Priserne paa Jern, og det har jo Indflydelse paa alt Øvrigt som dermed staaer i Forbindelse, altsaa ogsaa paa

Knæerne. Man skulde jo have Priserne nøiagtigt i samme Øieblik.

873. Formanden: Er Vagtholdet og det anordnede Opsyn til god Ordens Overholdelse paa Værftet tilstrækkeligt, navnlig til at opdage og forebygge Tyverier?

Suenson: Det er indskrænket til det mindst Mulige, paa Grund af Bekostningerne derved, og jeg veed der har flere Gange været urgeret paa, at det var utilstrækkeligt.

874. Formanden: Har De Grund til at antage, at Noget af det Dem anbetroede Materiale er bortkommet?

Suenson: Ikke i det Store; jeg vil ikke sige, at det i saa Henseende har været noget Væsentligt; men vi have jo havt Exempel derpaa. Paa Gammelholm have vi blandt Andet havt Exempel paa, at man har stjaalet Jernknær, der laae udenfor Huset, man er gaaet i Land om Natten og har taget dem med i et Fartøi; ligeledes at man er brudt ind og har skaaret Enden af en Kanonbaads Mast, for at faae det Stykke Kobber, hvormed den var beklædt, og flere lignende.

875. Hage: De bruger bestandig svensk Jern; har De ikke fundet det rigtigt at anvende for endeel billigere engelsk?

Suenson: Det har flere Gange været imder Ventilation, og der er erklæret fra Holmen, at der er intet i Veien for at bruge engelsk, naar man kan faae bestemte Mærker. I det Øieblik vi imidlertid, naar Jern skal anskaffes ved Licitation, sætte, at det skal anskaffes fra et bestemt Fabrik i England, troer jeg ikke, Forskjellen er saa stor. Jeg har iøvrigt ikke Noget med Anskaffelsen at bestille og kjender derfor Intet dertil; jeg kan kun sige, at Holmen har erklæret, at der ikke er Noget i Veien for at bruge engelsk Jern, naar vi faae godt engelsk Jern.

876. Hage: Har De selv paa Skibsværfterne i England undersøgt Qvaliteten af det Jern, man der bruger, og Priserne, man betaler derfor, og sammenlignet det med det, vi bruge, og det, vi betale derfor?

Suenson: Jeg troer, at der er ingen Tvivl om, at Jern, som alle andre Ting, har Priis efter sin Godhed.

877. Hage: Jeg meente, om De selv paa Værfterne havde undersøgt Qvaliteten og Priserne af det, man der brugte, og sammenlignet begge Dele med tilsvarende her?

Suenson: Der er intet Spørgsmaal om, at man kan faae Jern billigere i England end her.

878. Hage: Jeg spørger, om De selv af egen Kjendskab har gjort disse Sammenligninger med det engelske Jern, som bruges paa Orlogsværfterne i England?

Suerson: Nei, jeg kjender det ikke.

879. Hage: Har De altid havt tilstrækkelig Forraad af passende Dimensioner af Jern, eller har De undertiden manglet?

Suenson: Der kan naturligviis, naar vi ikke have noget stort Forraad, komme en pludselig Mangel, hvor vi saa maae tilveiebringe det, vi skulle have, ved Omsmedning.

880. Hage: Det er meget dyrt?

Suenson: Det kommer an derpaa. Hvis vi kunne smede det om af gammelt, bliver det ikke dyrt. Har man saadan Hast, at man er nødt til at smede eller forandre nyt Jern i en anden Form, er det bekosteligere.

881. Hage: De har flere Gange havt det Tilfælde, at Deres Forsyning har været saa utilstrækkelig, at De har maattet tage andre Dimensioner, end De egentlig skulde bruge?

Suenson: Det har været Tilfældet, men dog ikke i nogen overordentlig stærk Grad, f. Ex. at man har havt Mangel paa Bolte af en vis Diameter og har maattet tage sværere Dimensioner og valtse dem igjennem, eller bruge det som det var. Det har været Tilfældet, vi have havt et gammelt Forraad af Jern liggende f. Ex. fra Norge, som vi have søgt at bruge, da vi ikke havde anden Brug for disse Dimensioner og ikke kunde faae noget mere passende.

882. Hage: Vilde det ikke have været noget billigere at sælge det og kjøbe Andet?

Suenson: Det var saadanne Størrelser og Former, som ikke gik i Handelen.

883. Formanden: Er de Skibe, Fartøier, Pramme og desl., som føre Tømmer og andre Ting til Holmen, medens de ligge ved Værftet, under tilstrækkeligt Tilsyn for at forhindre mislig Omgang med Værftets Gods, eller er der i saa Henseende Noget tilbage at ønske?

Suenson: Jeg har slet ikke Noget dermed at gjøre.

884. Formanden: Men De maa dog have noget Kjendskab dertil og en Mening derom?

Suenson: Der har været udtalt Frygt for, at fremmede Skibe kom ind i Flaadens Leie, og at Folkene laae i Skibene, da de jo saa have fri Landgang og kunne gaae omkring paa Værftet, hvorved der kunde skee flere Ting. Holmen ønsker at afsondre sig saa meget som muligt, og det skulde da væsentligt bestaae i, at Intet kunde komme ind eller ud, uden at man vidste det. En Trafik paa Værftet af fremmede Arbeidere, som medføre Materialier, giver Anledning til, at der kan skee Underslæb og Misligheder; og det er ganske vist, at det er en reen Umulighed, naar Fartøierne komme ind og skulle ud igjen, at visitere dem saaledes, at man kan sige, det er Skibets og det er Holmens.

885. Formanden: Troer De ikke, det giver Anledning til Misligheder?

Suenson: Man har ikke mærket Noget.

886. Lütken: Er det ikke sjeldent, der kommer fremmede Skibe ind, er det ikke Holmens Lastdragere?

Suenson: Der er mange fremmede Fartøier, der komme med Materialier til Holmen, f. Ex. Murstein og forskjelligt andet Materiale til Bygningerne, hvilket egentligt ikke vedkommer selve Holmen.

887. Formanden: Er det Dem bekjendt, hvorvidt der finder en Anerkjendelse Sted for dem, der opdage Noget, om der gives Præmier eller anden Opmuntring til dem, som ville gjøre opmærksomme paa, naar Misligheder finde Sted?

Suenson: Jeg kjender ikke Noget dertil.

888. Formanden: Faae Arbeidsfolkenes Koner eller

Børn og Andre Lov til at komme ind paa Holmen og bringe Forfriskninger til Arbeiderne, og ere de under Opsigt?

Suenson: Jeg troer ikke, det tillades Nogen, det er et ganske specielt Tilfælde, at der er nogle Betjente, hvis Koner faae Lov til at komme ind til dem med Mad. Det er vagtgjørende Betjente, og derved troer jeg ikke, der er Noget at bemærke.

889. Formanden: Hvorvidt bruges der Vagtuhre, og ere de hensigtsmæssige og under behørigt Tilsyn?

Suenson: Der bruges Controluhre af den nyeste Slags, der ere saaledes indrettede at man kan see, til hvilken Tid den Patrouillerende har været paa ethvert Sted.

890. Formanden: Mener De efter Deres Erfaring, at der finder tilstrækkelig skriftlig eller mundtlig Samvirkning Sted imellem de Overordnede?

Snenson: Jeg veed ikke, der er Noget i den Retning at erindre.

891. Formanden: Det er et Forhold, vi allerede ere komne ind paa, ved at tale om Holmens Chefs Stilling, hvad De maaskee vil erindre. Her er Spørgsmaalet stillet mere i sin Almindelighed. Der er ikke nogen forretningsmæssig, regelmæssig ordnet Samvirkning, saa at til visse bestemte Tider Sammenkomster finde Sted, for at klare de Spørgsmaal, som i den mellemliggende Tid kunde være fremkomne, og ikke have krævet øieblikkeligt Afgjørelse? Der maa jo være mange Berøringspunkter mellem Fabrikmesteren, Equipagemesteren og Directeuren for Maskinvæsenet.

Suenson: Det skeer ved mundtlig Samtale, hvor den Ene henvender sig til den Anden for at erholde Assistance itide, saaledes at Arbeidet ikke behøver at standse. Med Hensyn til mere indgribende Forretninger er det Fabrikmesteren, der staaer i Forbindelse med dem, og det skeer da ved Tegningers Meddelelse og ved skriftlig at gjøre opmærksom paa, at der til den og den Tid ønskes det og det, for at det vedkommende Arbeide kan fremmes.

892. Formanden: Skeer der Foreſtillinger fra Meſtere og Andre til deres Foreſatte om Forbedringer ved Værftet, f. Ex. om nye Maſkiners Anſkaffelſe og Sligt?

Suenſon: Alt hvad Meſteren anſeer henſigtsmæssigt, gjør han Forſlag om, og der er mange Forſlag komne ind af den Slags og ere blevne exeqverede, baade med Henſyn til Værktoi og Arbeidsmaaden.

893. Formanden: Det afhænger vel meget af Meſterens Perſonlighed? (Suenſon: Ja.) Vil De forklare os, hvorledes Regnſkabsvæſenet er organiſeret?

Suenſon: Ifølge det ſidſt indførte Regnſkabsvæſen aflægger enhver Meſter eller Værkſtedsbeſtyrer Regnſkab for alt Materiale og den Arbeidskraft, han bruger. Naar en Meſter har flere Underofficerer under ſig, aflægger enhver Underofficeer Regnſkab, og disſe enkelte Regnſkaber ſamles hos Meſteren. Det gaaer ud paa, hvormange Folk der hver Dag have været ved de forſkjellige Arbeider, og hvad Materiale der er brugt til hvert forſkjelligt Arbeide; det ſamles maanedsviis og ſendes fra Meſteren til Beregningscontoiret (Fabrikcontoiret,) hvor det bliver beregnet i Penge.

894. Formanden: Med det, De kalder Fabrikcontoiret, have Conſtructeurerne jo ikke Noget med at beſtille; det er der hvor Fabrikſkriveren er?

Suenſon: Ja, men det dannes af lignende Mænd, ſom de der ere ved Conſtructionskamret; Fabrikſkriveren og de to Underasſiſtenter ſtaae aldeles i ſamme Forhold og ere udgaaede fra ſamme Skole ſom Conſtructionsperſonalet; men de ere ſpecielt anſatte derved, og ſaa er der ved Beregningscontoiret desforuden 4 Skrivere.

895. Hage: Contoirperſonalet beſtaaer altſaa af Fabrikſkriveren, 2 Underasſiſtenter og 4 Skrivere?

Suenſon: Ja. De indføre alle disſe Rapporter over Materialet i Bøgerne, paa de forſkjellige Contoer, hvor det ſkal opføres, idet ethvert Skib og ethvert væſentligt Arbeide har ſin Bog. De modtage med det ſamme fra enhver Meſter en For-

tegnelse over, hvad Materiale han har udtaget fra Hovedmagasinet eller faaet fra Byen, og hvad han deraf har forbrugt, og hvad han endnu har, som ikke er udrapporteret, og det controlleres for hver Mesters Vedkommende med det, han har anført i sine Rapporter som forbrugt paa forskjellige Steder.

896. Hage: Hvad Mestrene selv have anført, controlleres det ikke tillige med det, der bliver opgivet fra Hovedmagasinet, som udgaaet?

Suenson: Den Control skeer i Ministeriet ved Revisionen; men det, der controlleres her, er, at Mesteren ikke paa sin Extract anfører et Quantum, som ikke sees at være bragt paa Skibet paa det Sted, hvor det skal. Naar han har forskjellige Steder, hvor der arbeides, og han har brugt 10 Spiger paa eet Sted, 20 paa et andet og 30 paa et tredie, maa Controllen undersøge, om det Antal Spiger af den Slags, som han siger, at han har forbrugt i den Maaned, er virkelig forbrugt. Der sættes altsaa Alt om til Penge, og der gjøres en Maanedsextract paa alle de forskjellige Conti, der blive at føre for den Maaned, og hvad Beløb, der bliver at føre for hver Mester paa hver Conto; det sættes saa om i forskjellige Bøger, hvor disse Extracter samles igjen, for at hver Ting kan samles paa sin rigtige Maade. Foruden Extracterne fra Mestrene, gjøres der ved Fabrikcontoiret en Extract over alt det Egetømmer, Fyrretømmer og Jern, som er udtaget af alle Mestrene tilsammen, hvilket skal stemme med, hvad der fra Hovedmagasinet og Tømmercontoiret er udleveret af Materiale. Denne Control bliver altsaa ført maanedlig, og hver Maaned indgaaer der ogsaa til Revisionen en saadan Fortegnelse over Alt, hvad der er forbrugt af Materiale, samlet paa hele Værftet, og det er et meget vidtløftigt Arbeide at samle det fra alle de forskjellige Brancher, hvorfra det kommer ind.

897. Hage: Ethvert Skib har sin Conto?

Suenson: Ja, sin Bog.

898. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigere, om Mesteren hver Aften opgav til Contoiret, hvad han havde faaet forbrugt eller faaet udleveret?

Suenſon: Det vilde gjøre, at man vilde ſamle altfor Meget paa Contoiret. Det opgives desuden hver Dag; vi kunne gaae ind og ſee det hver Dag paa Meſterens Contoir. Det vilde blive et ſtort Arbeide og en Maſſe Papirer. Meſteren veed neppe ſelv den ſamme Dag, hvad han har brugt, thi naar han har en Mængde Underofficerer under ſig, bliver det ham næſten umuligt.

899. Hage: Det vilde jo ikke blive Andet, end at de fik en Mængde Arbeide mere ſamlet. Vilde det ikke være lettere at controllere og ſee en Feil, der havde indſneget ſig?

Suenſon: Der er næſten aldrig Feil i disſe Opgivelſer, og hvis der er nogen, bliver den ſtrax opdaget.

900. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigſt, at der, ligeſom Meſtrene opgive, hvad de have modtaget fra Hoved-magaſinet, blev opgivet til Deres Contoir, hvad der er blevet udleveret til Meſtrene, ſaa at De havde Contoerne for Mod-tagelſe og Udlevering ſamlede?

Suenſon: Det faae vi ogſaa.

901. Hage: Jeg forſtod Dem før ſaaledes, at det kom først i Reviſionen?

Suenſon: Vi faae hos mig opgivet, baade hvad der er udleveret, og hvad Meſtrene have forbrugt.

902. Hage: De veed altſaa nøiagtigt, hvad hvert Skib koſter, naar det er færdigt?

Suenſon: Ja.

903. Formanden: Vil De nu udtale Dem om Regn-ſkabet i det Hele?

Suenſon: Naar vi ville følge dette Regnſkab, blive de 12 Maaneder anførte paa alle forſkjellige Conti, og ſaa blive de ſlaaede ſammen til Aarsregnſkabet, og dette Aarsregnſkab bliver ſamlet og ordnet paa den Maade, ſom man finder meſt op-lyſende, og derpaa ſendt til Miniſteriet. Der er nogle Ting, ſom kun kunne opgjøres, underſøges og controlleres aarligt, f. Ex. Forbrug af Gjenſtande i Smedien. Det vilde ikke være muligt at underſøge, om det Quantum, Smedien har forbrugt, er rigtigt,

og om der hverken er forbrugt mere eller mindre. Der skeer Controllen paa den Maade, at der hvert Aar bliver undersøgt og veiet Alt, hvad der findes af Materialier i Smedien, og det bliver saa sammenlignet med, hvad der efter Regnskabet skulde være i Behold i Værkstedet. Naar det skulde controlleres maanedligt, vilde man hvergang spilde 1 à 2 Dage for hele Værkstedet dermed, og derfor skeer det kun aarsviis.

904. Formanden: Er der flere Gjenstande, der kun undersøges aarsviis?

Suenson: Nei, det er kun de forskjellige Gjenstande, der forbruges i Smedien.

905. Formanden: Anseer De den almindelige Regnskabsførings Form i sine væsentlige Grundtræk for svarende til Formaalet, eller lider den af Hovedmangler og da hvilke? Bliver dette Aarsregnskab revideret som et Maanedsregnskab?

Suenson: Nei, forsaavidt det er blevet gjort til Penge, bliver det slet ikke revideret; det er kun Contoirets Opgjørelse, der indsendes. Hvad der bliver revideret, er kun Materialierne.

906. Formanden: Aarsregnskabet er altsaa kun en statistisk Opgjørelse, efter Deres Mening. Det egentlige Regnskab er altsaa Maanedsregnskabet, som omfatter Forbruget af Materialier, Forbrugsregnskabet?

Suenson: Ja.

907. Formanden: Altsaa mener De, at, hvad Maanedsregnskabet angaaer, er Revisionen organiseret saaledes, at den paa en let, fornuftig og hensigtsmæssig Maade kan udføre sit Hverv. Er Materialet stillet til dens Disposition, saa at det ikke blot er en Talrevision, men en virkelig Revision, der finder Sted?

Suenson: Jeg troer, at det er godt, at Revisionen er der og undersøger, men saavidt jeg veed, har der aldrig været nogen Udsættelse af Revisionen.

908. Formanden: Er det fordi Revisionen ikke har havt Anledning til at gjøre nogen saadan, eller fordi den ikke har havt Midler til at kunne gjøre nogen?

Suenſon: Der opgives fra det ene Sted, hvad der bliver udleveret, og fra det andet, hvad der bliver modtaget, og Reviſionen beſtaaer da i, at de to Ting ſtemme ſammen, men denne Afſtemning bliver gjort iforveien paa Værftet.

909. Formanden: Reviſionen har altſaa, efter Deres Mening, kun at paaſee, at det Materiale, ſom gaaer ud fra Beholdningen, virkelig er forbrugt?

Suenſon: Om det virkelig er ſkrevet til Forbrug.

910. Formanden: Er det den eneſte Gjenſtand for Reviſionen? er det det Punkt, hvorfra der egentligt gaaes ud?

Suenſon: Ja, jeg veed ikke, at der er noget andet at revidere.

911. Formanden: De brugte Udtrykket: „ſkrevet til Forbrug". Har Reviſionen intet Middel til at forvisſe ſig om, at det virkelig er forbrugt?

Suenſon: Nei.

912. Formanden: Hvem da?

Suenſon: Det er Meſteren, der har Anſvaret, men Fabrikmeſteren ſkal paaſee, at der kun bliver ſkrevet, hvad der er forbrugt.

913. Formanden: Hvorledes er Fabrikmeſteren iſtand til at udføre denne Control, ſom Reviſionen ikke kan udføre, til at forſikkre ſig om, at der noiagtigt er ſkrevet, hvad der er forbrugt?

Suenſon: Ja, der er egentlig ingen Maade; det er umuligt at gaae i en ſaadan Detail. Saaſnart man ved at gjennemgaae Rapporterne finder Noget, der frapperer, ſpørger man ſtrax, hvorledes det kan være, at der er gaaet ſaameget med.

914. Formanden: Vi ſtaae altſaa ved det Spørgsmaal, ſom oftere er kommen frem, om De ikke kjender nogen regelmæssig Control med det Materiale, ſom udleveres til Meſteren og ikke maatte være forbrugt, og hvor det bliver af?

Suenſon: Det kan controlleres, hvad Øieblik det ſkal være; der er ingen Tvivl om, at det kan ſkaffes tilveie og paaviſes, naar det forlanges.

915. Formanden: Men er der ikke nogen regelmæssig

tilbagevendende Control, eller er det mere vilkaarligt, om det falder Mesteren ind? Jeg vil indrømme, at det kun er en Form, som dog har sin Betydning; men for Formens Skyld finder der dog vel undertiden en Afslutning Sted, f. Ex. ved Finantsaarets Slutning?

Suenson: Det er ikke der, at der kan frygtes, at Mestrene ikke have, hvad de skulde have. Den Tanke har aldrig kunnet opstaae.

916. Formanden: Ja vi have jo en Regnskabsperiode, og derfor er det vigtigt, om det, der er udgaaet, er brugt eller ikke. Fordi det ikke er brugt, behøver der ikke at være Tale om nogen Misligheb; Vedkommende kan synes, at naar Noget udleveres fra Materialbeholdningen og det ikke er brugt, er det ligegyldigt, om det kommer i det ene Aars Regnskab eller i det andet.

Suenson: Men der kan ligefrem opgives, hvad der ikke er brugt. Det er smaa Qvantummer, da Mestrene i Almindelighed ikke udtage Andet, end hvad de vente at komme til at bruge, og naar Noget bliver tilovers, levere de det ikke tilbage den sidste Dag i Maaneden, men lade det gaae over til den næste Maaned. De opgive det, men det er ikke store Beholdninger.

917. Formanden: De antydede, at det var ikke væsentligt, men det er dog væsentligt, om det, der er skrevet til Forbrug, virkeligt er brugt.

Suenson: Ja, det Væsentlige er, om det er forbrugt.

918. Formanden: Jeg forudsætter, at det enten er forbrugt eller er i Behold.

Suenson: Naar man skulde tænke sig nogen Misligheb, kunde det være, at en Ting deels var bleven borte og deels kunde være forskreven til Eet og brugt til et Andet, og det er den Misligheb, som kan tænkes og er meget vanskeligt at controllere.

919. Formanden: Revisionen i Ministeriet har altsaa aldeles ingen anden Opgave med Hensyn til Materialet, end at

paasee, at det, som er gaaet ud eet Sted, er brugt et andet Sted eller er i Behold?

Suenson: Nei, jeg troer ikke Andet.

920. Formanden: Det er altsaa Maanedsregnskabet, som Revisionen vil erholde, og alle de Bilag, som Mestrene have indleveret?

Suenson: Ja, Mestrenes Optegnelser sende vi directe til Ministeriet, medens vi beholde Copierne i vore Bøger.

921. Formanden: Er det nødvendigt, at De beholder Copier?

Suenson: Ja, vi tage Copier paa den Maade, at naar Mestrene have optegnet, hvilket Arbeide der er udført og hvad der er medgaaet til de forskjellige Skibe, indføre vi det strax for disse Skibe.

922. Formanden: Men selve Originalerne sendes ind?

Suenson: Ja.

923. Formanden: Hvilken Værdi har det Aarsregnskab, som De omtaler? Hvilken Sandhed ligger der deri, eller af hvilke Mangler lider det efter Deres Mening? Omfatter det f. Ex. Beholdningernes Størrelse ved Aarets Begyndelse og Slutning, Anskaffelser, Forbrug, alle de Penge, der ere anvendte paa Værftet, og hvortil de ere brugte, eller hvortil indskrænker det sig?

Suenson: Den factiske Tilstand er, at Værftet, egentligt talt, ikke bruger Andet, end Materialier og Folk, og det er det Eneste, som Værftet kan aflægge complet Regnskab for: Vi have brugt de Materialier og de Folk, og det kunne vi svare for.

924. Formanden: Træder det frem i den Form i Regnskabet? Siges der, at der er brugt de Materialier og de Personer?

Suenson: Ja, i Mestrenes Regnskab. I Aarsregnskabet er det gjort om i Penge, fordi man ønskede at see, hvad det kostede.

925. Formanden: Hvorpaa hviler da denne Omgjøren til Penge?

Suenson: Det er Materialierne og Folkene, som ere om-

satte til Penge; Materialierne efter de Priser, der ere opgivne af Ministeriet, og Folkene efter en Beregning.

926. Formanden: Med Hensyn til Folkene er der vel ingen Vanskelighed; man holder sig vel til de opgivne Udgifter, eller er det en Calcule?

Suenson: At opgjøre, hvad Folkene koste, giver overordentlig meget Arbeide. Det er jo forskjelligt lønnede Folk, og skulde vi for hver enkelt Mand undersøge, hvor han havde havt 4 ß. mere eller mindre, vilde det være overordentlig vidtløftigt. Dernæst kommer der andre Ting til; deres Kost, som bestandig varierer, deres Huus, deres Sygdom, naar de ligge paa Hospitalet og ligefuldt faae deres Løning. Der er mange Ting, der gribe ind i Mandens Betaling, og for derfor at kunne faae en Calcule, har man søgt, hvad en Middelmand vilde koste i Gjennemsnit hos hver Mester. Dette Gjennemsnitstal beregner man saa for enhver Mand, og for ikke at gjøre Regnskabet altfor indviklet, har man tillige taget Hensyn til, hvad Udgifter man havde med Syge, Værktøi o. s. v., saa at det altsammen er lagt paa Manden. I Smedien er baade Kul og Brugen af Maskiner og Hammere lagt paa Manden, saa at hver Mand anslaaes til en Gjennemsnitspriis med sit Værktøi og Tilbehør.

927. Formanden: Naar der altsaa har fundet den Slags Opgjørelse Sted med Hensyn til Folkeholdet, er der vel ogsaa en kunstig Beregning med Hensyn til Materialet?

Suenson: Der er opgivet Priser pr. Cubikfod af forskjellige Sorter og pr. Alen eller Stykke af de mindre Gjenstande, og der regnes med de Priser, som ere opgivne Værftet.

928. Formanden: Ja, vi have jo allerede berørt dette Forhold, og De har lovet Commissionen at opgive Priserne. De anførte, at det var Priser, som ialmindelighed bleve meddeelte hvert Aar, og det er altsaa efter Deres Erfaring Priser, som ikke stemme med de virkelige Priser, men ere beregnede efter visse Regler, saa at de altsaa ikke fremstille de virkelige Forhold, men ere fremkomne ved et Regnestykke.

Suenſon: Ja, jeg kjender ikke til, hvorledes de Priſer ere gjorte op, men jeg antager, at de ere calculatoriſke; de ere opgjorte i Miniſteriet.

929. Formanden: Gaaer det paa ſamme Maade ſom ved Smedien, hvor Udgifterne til Folkenes Værktøi m. m. beregnes, ſaa at disſe Udgifter ikke ere til Folkene alene? Kunde det ikke være, at der ved Materialierne var Udgifter, ſom ikke vare Udgifter til Materialet, men Folkeudgifter?

Suenſon: Jeg troer rigtignok, at der paa Materialerne er lagt Udgifter til Fragt og andre Omkoſtninger; men det maa beregnes, da det tildeels er med vore egne Laſtdragere, at det føres hertil.

930. Formanden: Ja, kan det ikke føre til, at den ſamme Udgift forekommer paa flere Steder?

Suenſon: Da det kun er i to Aar, at der er gjort et ſaadant Regnſkab op ved Værftet, for omtrent at ſee, hvorledes Pengeforholdet vil ſtille ſig, har man ingen Erfaring for, hvad adſkillige Udgifter virkelig beløbe ſig til. Man ſkal have en meget længere Aarrække, for at kunne tage en Gjennemſnitspriis.

931. Formanden: Derſom der nu f. Ex. til Tømmeret medregnes Omkoſtningerne til Sjouerne, vil ſaa ikke igjen den ſamme Udgift komme frem og findes under „Udgift til Sjouere?"

Suenſon: Jo, men det er ogſaa opført i Holmens Regnſkab ſom Udgifter, der refunderes.

932. Formanden: Alle Udgifter til Sjouere?

Suenſon: Nei, alene hvad der vedkommer Tømmeret.

933. Formanden: Refunderes? af Hvem og til Hvem?

Suenſon: Udgifterne ved Tømmerlosningen, ved Beſigtelſen og ved Laſtdragerne, ſom ere udredede ved Værftet, ere anførte til Refuſion af Miniſteriet.

934. Formanden: Hvad vil det ſige?

Suenſon: Dei er ikke ſat i Værftets Regnſkab ſom directe Udgifter.

935. Formanden: Slet ingen Udgift til Sjouere?

Suenſon: Ingen, der vedkommer Tømmervæſenet.

936. Formanden: Det vil altſaa ſige, at det blot er en Verſurſum?

Suenſon: Det bliver ſat der, fordi det refunderes i Tømmeret.

937. Hage: Det er indklemmet i Tømmerpriſen?

Suenſon: Ja.

938. Formanden: Men findes det ikke igjen under andre Udgifter?

Suenſon: Det er ſat ſom Udgifter, der tildeels refunderes, og betragtes ikke ſom Udgift ved Værftet. Dette veed ikke, om det refunderes eller ikke. Miniſteriet maa ſkaffe Refuſion for de Udgifter, Værftet beſtrider, og ſom ere det uvedkommende. Enten det ſkaffer denne fra en anden Autoritet, eller ved at føre den paa en anden Conto eller ved at lægge den paa Tømmeret, er Værftet ligegyldigt.

939. Formanden: Men det ſynes at viſe, at der ikke er nogen Klarhed, thi er det dog ikke en eiendommelig Maade at refundere det paa, at lægge det paa Tømmeret?

Suenſon: Ja, hvorledes vi ſaa bare os ad med at gjøre Regnſkab paa Værftet, maatte vi gjøre Regnſkab for de Udgifter, vi have med Laſtdragere, Tømmertransport og Oplosning, og det er en Sum, der ſkal fordeles paa alt det Tømmer, ſom er anſkaffet af den øverſte Autoritet. Værftet ſiger: Vi have givet de Penge ud, og dem maa Miniſteriet ſkaffe os igjen, ved at lægge dem paa det Tømmer, det har anſkaffet.

940. Hage: Men det Rigtigſte vilde være at føre en Omkoſtnings-Conto, ligeſom alle Kjøbmænd, hvorpaa Udgifterne bleve opførte, uden at de bleve refunderede?

Suenſon: Men Tingen er, at Værftet ingen Idee har om, hvad Materialet koſter, og altſaa ikke kan ſige, om det bliver en Udgift, ſom bør lægges paa Materialet foruden de andre Udgifter, ſom Miniſteriet har tillagt. Jeg troer ikke, at det fra Værftets Side kan gjøres anderledes.

Hage: Jeg vil indrømme, at det er en ligegyldig Ting,

om Ministeriet blot opgiver, hvilke Priser der skulle lægges til Grund for Beregningen, naar der bygges et Skib. Det kan da ikke, allermindst for Deres Vedkommende, komme an paa et Par Procent meer eller mindre.

941. Formanden: Men i Deres Aarsregnskab er der ikke nogen Opgivelse af Beholdningen?

Suenson: Der er ikke opgivet en Værdi for Beholdningen, men derimod, hvad der er tilkommet og hvad der er gaaet ud; det vil sige, ikke hvad der ligefrem er kommet ind, men hvad der er opgivet fra Ministeriet at være indkjøbt. Om det er kommet ind, vide vi ikke.

942. Formanden: Opgivelsen finder altsaa Sted efter Indkjøb, men ikke efter hvad der virkeligt er indleveret og kommet ind i Beholdningen?

Suenson: Vi faae f. Ex. opgivet fra Ministeriet, at det har kjøbt for 170,000 Rd. Egetømmer. Det er en Udgift for Ministeriet og den sætter Holmen som en Indtægt af Egetømmer, som Noget, der er erholdt ved Værftet, uden at det behøver at være kommet ind.

943. Formanden: Vidner det ikke om en Sammenblanding af Regnskabet? Det er, hvad Ministeriet kan have at sætte i sit Regnskab som kjøbt, et Andet, hvad Værftet kan sætte i sit, som indkommet. Værftet maatte jo dog kunne holde sig til Realiteten.

Suenson: Men Tingen er, at Værftet ikke kan sætte Noget som indkommet, thi vi faae først et Aar efter at vide, til hvilke Priser vi skulle sætte det, som er indkommet.

944. Formanden: De sagde, at hvad der opgives, var ikke Beholdningens Priis, men Tilgang og Afgang; men er det ikke altfor compliceret, naar denne Fremgangsmaade følges, at Værftet siger, at der er tilkommet saameget Tømmer af den Beskaffenhed og udgaaet saameget?

Suenson: Ja, men vi skulle have det i Penge.

945. Formanden: Men Deres Ord før gav Anledning til at troe, at De ikke opgav Beholdningen i Penge, men in natura?

Suenſon: Det vedkommer ikke dette Regnſkab. Der opgives hvert Aar, hvad der er gaaet ind ved Værftet; det maa hvert Magazin opgive.

946. Formanden: I det Regnſkab, ſom De her taler om, finder der en Opgjørelſe af Tilgang og Afgang Sted, ikke en Opgjørelſe in natura, men i Penge?

Suenſon: Ja, det Regnſkab, vi her tale om, angiver Beholdningens Forſtørrelſe eller Formindſkelſe, anſlaaet i Penge.

947. Formanden: Men ſaa forſtaaer jeg ikke, at De kan angive, hvad der er indkjøbt, naar der ikke indſendes en Opgjørelſe, efter hvad der er kommet ind; thi forſt et Aar ſenere faaer De jo Priſen, hvorfor det ſkal beregnes. I det Øieblik, det er kjøbt, faaer De jo ikke denne Priis?

Suenſon: Naar der opgives Værftet en Priis paa Materiale, opgjøres det, ſaavidt jeg veed, af Miniſteriet efter det foregaaende Aars Indkjøb, og naar vi et Aar faae Priis opgivet paa Materialier, er det Priſen efter det foregaaende Aars Indkjøb.

948. Formanden: Lad os nu tænke os — vi ere jo nu i 1861, nærved Regnſkabsaarets Udgang — at Regnſkabet ſkal opgjøres til 31te Marts, kan De ſaa ikke ſige: Saameget er Beholdningen i Virkeligheden forøget med? Men De ſiger: Saameget er opgivet ſom kjøbt; uagtet det i Virkeligheden forſt kommer i det næſte Regnſkabsaar til Holmen, tages det dog med i dette. Naar der nu er opgivet, at Tommeret er kjøbt, men ikke leveret, efter hvilken Priis bliver ſaa dette indkjøbte og ikke leverede Tømmer beregnet; hvis jeg har forſtaaet Dem ret, er det efter Priſerne for det iforveien leverede Tømmer?

Suenſon: Der bliver opgivet maanedlig til Beregnings-contoiret, ſamtidigt med Meſtrenes Rapporter og Regnſkaber, fra Miniſteriet, en maanedlig Fortegnelſe over, hvad dets Udgifter have været til forſkjellige Gjenſtande vedkommende Værftet, og paa denne Fortegnelſe ſtaaer, at Miniſteriet har i den forløbne Maaned givet ſaa mange Penge ud til Egetømmer, og det føre vi ſaa op ſom en Forøgelſe af vor Beholdning af Egetømmer

med det Beløb, Ministeriet har udgivet. Vi føre ikke Andet op, end Beløbet; vi opføre ingen Priis.

949. Formanden: Der opføres ikke Quantummet?

Suenson: Nei, der opføres kun det Pengebeløb, som Ministeriet har udgivet.

950. Formanden: De faae ikke i Aarets Løb nogen Priis opgivet?

Suenson: En Gang om Aaret faae vi en Priistabel, hvorefter vi skulle regne hele det næste Aar.

951. Formanden: Og denne saaledes i Begyndelsen af Aaret givne Tabel, antages som fremkommen ved et Regnestykke over det, som siges hver Maaned at være udgivet til Tømmer?

Suenson: Nei, der regnes slet ikke. Vi anføre slet ikke Andet, end Summen af de Penge, som Ministeriet siger, at det har udgivet til de Materialier. Vi antage, at Beholdningen er tiltaget med det, som Ministeriet siger, at det har kjøbt for.

952. Formanden: Det kan gaae, for saavidt Realiteten og Summen aldrig sammenlignes?

Suenson: Ja.

953. Formanden: Naar De aldrig sammenstiller Effecterne og Pengene, kan det gaae, men naar De gjør det, ligger det meget nær, at gjøre Effecterne om til Penge eller Pengene om til Effecter, og naar De gjør det, kommer De til at anvende den ved Aarets Begyndelse opgivne Priis paa det hver Maaned opgivne Beløb, thi kun derved faaer De at vide, hvortil Pengene ere udgivne?

Suenson: Det er ganske vist, at det Regnskab, Holmen gjør op i Penge, ikke er noget complet Regnskab, men kun en Oversigt. Factum er, at paa den ene Conto bliver der paa en Maade efter de maanedlige Opgivelser fra Ministeriet samlet, hvormange Penge Ministeriet har givet ud til forskjellige Materialier, og paa den anden Side bliver der fra Holmens Side gjort Regnskab over, for hvormange Penge vi efter de Priser, der ere opgivne fra Ministeriet til at regne med, have brugt Materialier af enhver Slags, og saa gjøre vi det Regnestykke, at vi sige: Altsaa er Beholdningen i det Aar tiltagen eller aftagen med det Beløb.

Det er ikke rigtigt, det er ganske vist, men det er den eneste Maade, hvorpaa vi kunne gaae frem med de Data, vi have, for at faae at vide, om Magasinernes Beholdning er tiltagen eller aftagen.

954. Formanden: De har jo ogsaa Realitetsopgivelser til enhver Tid?

Suenson: Tingen er, at Tømmercontoiret ligger aldeles under Holmen, saa at vi med Hensyn til Tømmer kunne sige, at i Aarets Løb er det og det Tømmer kommet til Værftet; vi kunne sætte det til samme Priis som det forbrugte Materialie, og saa gjøre det op. Men men Hensyn til Hovedmagasinet kunne vi ikke gjøre noget Lignende. Dernæst er der en Masse Materialier, som forskrives fra Udlandet, og leveres directe til andre Magasiner paa Værftet; jeg troer, at det vilde give megen Vanskelighed, at stille et complet Regnskab op med Hensyn til det. Jeg vil ikke tale om at stemme det sammen med Ministeriets Regnskab; thi det har undertiden betalt Pengene forud og mange Gange bagefter, medens vi skulle gjøre Regnskab for det Materialie, der ligger paa Værftet.

955. Formanden: Gjælde de Priser, De hvert Aar faaer opgivet, baade for anskaffet og brugt Materiale?

Suenson: Nei vi bruge dem kun til, hvad der er forbrugt. Det anskaffede Materiale holde vi ingen Priis over; vi tage ligefrem den Sum, Ministeriet har opgivet, thi det har anskaffet Materialet, og naar det siger, at det har kjøbt for det Beløb, anfører Holmen det til Indtægt.

956. Formanden: Ganske rigtigt, men i Tanken maa det være det Samme?

Suenson: Men det ligger i Tanken af denne calculatoriske Omdannelse, at det aldrig vil komme til at stemme med de udgivne Penge.

957. Formanden: Efter Deres hele Fremstilling er det imidlertid klart, at de Penge, som opgives at være udgivne, udbetalte maanedsviis, kunne være for Tømmer, leveret i samme Aar, at det vel ikke kan være for Tømmer, som er leveret i det foregaaende Aar, men vel for Noget, som først kommer ind i det

efterfølgende Regnskab, og at det er Noget, hvorom De ingen Besked veed. Anseer De nu hele denne Beregningsmaade for rigtig, eller vilde De anse det for hensigtsmæssigt, at der blev gjort nogen Forandring i saa Henseende?

Suenson: Beregningen er jo, egentlig talt, stillet op, fordi man fra flere Sider ønskede at see, hvorledes det stiller sig med de Penge, der bruges ved Værftet eller de Brancher, som Ministeriet har under sig. Forsaavidt Værftet specielt vedkommer, troer jeg ikke, at der kan gjøres noget mere Complet med Hensyn til de Ting, som Værftet selv har Raadighed over; det vil sige, Værftet gjør visnok et complet Regnskab op for enhver ubetydelig Sum eller Materiale, der bliver brugt, og for enhver Mand, der arbeider paa Værftet, og det gjør det saa complet, som jeg troer, at det kan gjøres.

958. Formanden: Vil De ikke gjentage, om Værftet ogsaa veed fuldkommen, hvori dens Beholdning bestaaer, og hvorledes den aftager og tiltager? Jeg taler ikke om Beholdningens Værdi, men om Værftet veed, hvad der i Realiten kommer ind og gaaer ud?

Suenson: Værftet veed, hvad der er i Tømmerbeholdningen, hvad der gaaer ind og hvad der gaaer ud.

959. Formanden: Det kan altsaa den 31te Marts 1861 sige: Vi have saameget Tømmer; vi havde i det foregaaende Aar saameget; der er kommet saameget til og gaaet ud og forbrugt saameget; altsaa er Beholdningen saa stor?

Suenson: Ja, det gjøres op, men ikke i Pengeværdie. Det gjøres op i Materiale af enhver Slags.

960. Formanden: Men bliver det da gjort op i Materialier hvert Aar?

Suenson: Ja.

961. Hage: Maa jeg spørge, om alt Tømmervæsenet sorterer under Fabrikmesteren?

Suenson: Tømmervæsenet sorterer under ham, men ikke Hovedmagasinet.

962. Hage: Det er egentligt kun Trævarerne, som høre

under ham, alle de andre Sorter høre under Hovedmagasinet?

Suenſon: Ja.

963. Formanden: Hvorvidt anſeer De nu altſaa den hele Regnſkabsform for henſigtsmæssig indrettet, eller hvilke Forbedringer anſeer De for henſigtsmæssige?

Suenſon: Derſom der forlanges fra Holmens Side et Regnſkab over hvad der er brugt og hvortil det er forbrugt, hvad Mængde der forbruges af de forſkjellige Materialier og af de forſkjellige Perſoner paa Værftet, og hvad Quantum Arbeidskraft der forbruges, troer jeg ikke, at Regnſkabet kan være complettere, end det er, men ſaaſnart det kommer til at ſkulle gjøre Alt til Penge, troer jeg, at der mangler en heel Deel.

964. Formanden: Hvad er det efter Deres Mening?

Suenſon: Tingen er, at ſaaſnart man kommer ind paa et Pengeregnſkab, vil man jo opnaae det Formaal, at det ſkulde ſtemme ſammen med det virkelige Pengeregnſkab fra Miniſteriets Side, og det er denne Sammenligning, det næſten er umuligt at ſkaffe tilveie, hvor man paa det ene Sted regner med calculatoriſke Priſer og paa det andet med beſtemt udgivne Penge for kjøbte Varer. Det kan aldrig komme til at ſtemme.

965. Formanden: Hvorledes mener De, at det vilde kunne komme til at ſtemme?

Suenſon: Noget mere maatte det kunne komme til at ſtemme, naar der blev gjort en ſkarpere Adſkillelſe mellem Miniſteriet og Værftet, end der hidtil har været.

966. Formanden: Vil De ikke forklare det noget nærmere? Hvorledes kan en ſaadan ſkarpere Adſkillelſe mere conſequent gjennemføres?

Suenſon: Miniſteriet gjør directe Udgifter, ſom gribe ind i Værftets Udgifter. Det vil ſige: Værftet bygger et Skib og Miniſteriet kjøber Maſkiner eller andre Ting dertil. Den ene Udgift kommer altſaa i Miniſteriets Regnſkab, medens Skibet kommer i Værftets Regnſkab. Naar man nu vil vide, hvad

det Skib complet i sin Heelhed har kostet, skal man have Noget opgivet fra Ministeriet, saa at det altsaa kommer til Udgift i to Regnskaber. Ministeriet sætter det til Udgift og vi ved Værftet sætte det ogsaa til Udgift.

967. Formanden: Ja, men det er der jo ingen Vanskelighed ved at beregne, thi det gjælder blot om, hvad Skibet koster, ligegyldigt om det staaer i Værftets eller Ministeriets Regnskab. Forholdet mellem Værftet og Ministeriet kan let betegnes ved Versur.

Suenson: Ja, det kan nok gaae an, men saa skal der skee den Forandring, at Ministeriet opgiver Værftet alle Udgifter, som ere gjorte fra Ministeriet, og de forskjellige Conti, det skal føres paa, men det finder ikke Sted; vi faae opgivet fra Ministeriet nogle Summer, men vi vide ikke, under hvilke Conti de høre.

968. Formanden: Sporger De ikke derom?

Suenson: Jo.

969. Formanden: Faaer De intet Svar?

Suenson: Det Hele har været et vanskeligt Arbeide at sætte i Gang, og der er jo Ufuldkommenheder deri, som skulle rettes. Imidlertid fremkom der for et Aar siden en Udtalelse om, hvilke Mangler der er, men der er ikke kommet noget Svar derpaa.

970. Formanden: Hvad vil det sige, at der er fremkommet en Udtalelse?

Suenson: Det vil sige, at med det første Regnskabs Indsendelse for lidt over et Aar siden, blev der gjort opmærksom paa Manglerne og de Forandringer, som maatte skee, for at kunne føre dette Regnskab complet igjennem, og ved det andet Regnskabs Indsendelse blev der henviist til de samme Udtalelser. Efter de Bestemmelser, som vare givne fra Ministeriet, skulde, naar det første Aars Regnskab var opgjort, Ministeriet tage Beslutning om, hvorledes det endeligt kunde ordnes. Den endelige Ordning har endnu ikke fundet Sted.

971. Formanden: Jeg kan godt forstaae, at der kan opstaae Vanskeligheder ved en saadan ny Ordning, men naar det fremtræder, at man ikke kan see, naar der gjøres Udgifter, uden at det opgives, til hvilken Conto de skulle henføres, maa der kunne skee Forespørgsel derom. Det synes at være meget simpelt, eller har jeg maaskee ikke Øie for Vanskelighederne, eller hvori ligger det?

Suenson: Hovedvanskelighederne er der gjort opmærksom paa, for et Aar siden, men der er intet Svar kommet endnu.

972. Formanden: Vanskeligheden ved, at disse Detail-Contoer ikke ere opgivne, forekommer mig ikke at være stor. Vil der, efter Deres Mening, kunne tilveiebringes en nærmere Samarbeiden imellem Ministeriets og Værftets Regnskaber, eller mener De, at de bør holdes aldeles særskilte?

Suenson: Der er intet Spørgsmaal om, at man maa holde aldeles adskilt, hvad der er virkelige Pengeudgifter, og hvad der er calculatorisk, men man vil aldrig kunne komme til at faae Værftets Regnskab til at stemme med Ministeriets.

973. Formanden: Der kan være Opgjørelser, som føre til forskjellige Resultater og forfølge forskjellige Formaal, men Elementerne, hvoraf de forskjellige Regnskaber sammensættes, maa dog være de samme, thi ellers er der noget galt?

Suenson: Naar jeg nu siger, at en Smed, der arbeider, beregne vi f. Ex. for 9 Mk. 8 ß. om Dagen, saa skal det stemme med, at een Smed har 1 Rd., een 5 Mk. og een 4 Mk. 8 ß. om Dagen, og at der gaaer saameget istykker paa Maskinen i Aarets Løb, og at der bruges saa meget Kul og alle de Udgifter, der ellers haves dertil.

974. Formanden: Her bruger De ikke Udtrykket Elementer i samme Betydning som jeg. Dette Middeltal er fremkommet af forskjellige Elementer, hvormange Mand, der har været til enhver Tid, og hvormeget Kul, der er forbrugt m. m.

Altsaa hvile baade Detail-Opgjørelsen og Middelopgjørelsen paa de samme Elementer?

Suenson: Men det kan aldrig gjøres saaledes, at det kommer til at stemme som et Pengeregnskab.

975. Formanden: Ganske rigtigt, men Spørgsmaalet er, om der ved Regnskabets Ordning sørges for, at gjøre Forskjellen saa ringe som muligt og ikke at spilde Kræfter paa to Steder. Kunde der tænkes nogen Forbindelse anderledes, end der nu finder Sted, mellem de Contoirer, hvori Arbeidet foretages?

Suenson: Jeg veed ikke, hvilken Omordning der foregaaer fra Ministeriet. Jeg troer, at der er begyndt et nyt Regnskab i dette Finantsaar, men hvorledes det vil gribe ind, veed jeg ikke. Med Hensyn til det Nærmere om dette Punkt, maa jeg henvise til den udførlige Betænkning, som jeg har indsendt med det første Regnskab.

976. Hage: De sagde, at Ministeriet anførte de Penge, det har udbetalt for Tømmer, uden at De har faaet Tømmeret. Naar det nu opgiver, at det har udgivet 17,000 Rd. for Tømmer, hvorledes anfører De saa disse 17,000 Rd.?

Suenson: Vi sige ligefrem, at Tømmerbeholdningen er forøget med 17,000 Rd.

977. Hage: Dersom De nu aldrig faaer det Tømmer?

Suenson Saa er det et Tab.

978. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigere, om Ministeriet underrettede Dem om, at det havde kjøbt saamange Cubikfod med Mærket D, og saamange Cubikfod med et andet Mærke, og debiteret Værftet derfor, og at det tillige opgav, at det havde givet saamange Penge derfor, saa at De havde saavel Prisen som Indholdet af Varerne, at kunne indføre i Deres Bøger, nemlig creditere Ministeriet derfor og debitere Egetræscontoen og Fyrretræscontoen.

Suenson: Der er ikke Noget ivеien for, at det kan gjøres, men saa kommer man ind paa ganske andre Ting, thi saa skal Værftet gjøre disse Middelpriser op for Materialet.

979. Hage: Det er nødvendigt. Jeg spørger, om De

finder, at det vil være den solideste Maade at føre Deres Bøger paa, at De kun paa den ene Side crediterer det, De modtager, og paa den anden Side debiterer Alt, hvad der udleveredes til de forskjellige Brug? Naar De førte et virkeligt Bogholderi, vilde det altid komme til at stemme. Et andet Spørgsmaal er, til hvilke Priser De skal debitere det Skib, De bygger. Sæt, at Egetræ koster 10 Mk. i Gjennemsnit, men man er bleven enig med Ministeriet om at anføre 11 Mk., og der er et bestemt Overskud, saa kan der ingen Vanskelighed være med, ved Aarets Regnskab at erfare, enten det er Tab eller Fordeel, De har paa den Conto. Det vil Ministeriet ogsaa kunne gjøre; det vil føre det samme Regnskab. Vil De ikke mene, at det var en Maade til at komme ud af alle Deres Regnskabsvanskeligheder paa, at føre et forstandigt Bogholderi med et saadant Indhold, at Prisen i Virkeligheden fremtræder i Deres Mellemregning med Deres Kjøbmand, som er Ministeriet?

Suenson: Det, som vi gjøre, er, at vi føre et simpelt Regnskab over, hvad der kommer til Værftet, over, hvad der er iforveien og over, hvad der føres ud, og vi kunne der opgive Stykketallet af hver Slags. Det Regnskab have vi, men vi have det ikke i Penge, og Vanskeligheden er at gjøre det til Penge. Nu forlanges der, at vi skulle gjøre det paa den Maade, at vi skulle sige: Vi have faaet saamange Cubikfod Egetræ, Ministeriet siger os da, hvormeget det har kostet. Det er alene en stor Calcule for Ministeriet. Det kjøber et Parti; det sender Skibe over efter Noget og Andet bliver liggende paa Stedet, og det skal saa gjøre Beregning over, hvad det Tømmer har kostet, der ankommer med et bestemt Skib.

980. Hage: Ja, der er ikke Spørgsmaal om, hvad Vanskeligheder Ministeriet har, jeg spørger blot om Vanskelighederne for Deres Vedkommende, om det ikke for Dem vilde være en let gjørlig Maade at føre Regnskab paa, naar De vilde undgaae alle Vidtløftigheder med Hensyn til Pengespørgsmaalet, thi saaledes som det nu opgives af Ministeriet, faaer De Summer, som De egentlig slet ikke kan behandle; alle de Summer, der

opgives Dem, som calculerede, staae for Dem som noget Uvedkommende.

Suenson: Jeg mener ogsaa, at dersom jeg fik opgivet, at med det Skib er der kommet og losset saameget Materiale til den Priis, vilde det heller ikke hjælpe noget, thi saa kunde de ligesaa gjerne sende Prisen med, at der var givet saa og saamange Penge ud, og dertil skulde lægges de forskjellige Omkostninger, Fragt og Losning.

981. Hage: Det lader jeg Ministeriet om, om det senere vil opgive, hvad det har udbetalt i Omkostninger, Assurance, Commission, det er Noget der fordyrer Varerne. Er det blot Tømmeret, der opgives Dem?

Suenson: Nei, Alt opgives os, ogsaa hvad der kommer i Hovedmagasinet, og disse Summer opføres paa de forskjellige Conti.

982. Hage: Men Hovedmagasinet ligger jo ikke under Dem. De har altsaa Regnskabet for en Ting, som ikke ligger under Dem?

Suenson: Nei, jeg fører ikke Regnskabet. Jeg modtager kun Oplysninger om, hvad der er kjøbt til det Magasin, og modtager en Rapport derfra over, hvad det har udleveret til Mestrene, og fra Mestrene om, hvad de have modtaget.

983. Hage: Hvad gjør De nu med de Summer, som Ministeriet melder, at det har kjøbt for?

Suenson: Jeg fører dem op som Indtægt for Hovedmagasinet.

984. Hage: Naar en Mester begjærer fra Hovedmagasinet, udleveres der ham saa uvægerligt, hvad han forlanger?

Suenson: Ja.

985. Hage: Der er ingen Fuldmagt fra Deres Side nødvendig?

Suenson: Nei.

986. Hage: Han sender i Almindelighed en Underofficeer med sin skriftlige Requisition?

Suenson: Det er ordnet saaledes, at enhver Mester har sin Contrabog.

987. Hage: Ja, men han forlanger dog sin Requisition gjennem en Underofficeer. Dersom det nu var utroe Tjenere, vilde de saa ikke have lettere ved at gjøre sig Fordeel, idet de kun hver Maaned opgive, hvad de modtage, end naar det skete dagligt? Vilde de ikke, ved at have Credit paa at gjøre Regnskab en heel Maaned, have større Leilighed til at kunne omfordele de Gjenstande, som de nu vilde unddrage Tjenesten eller forvanske? Vilde de ikke have lettere ved at dele det til Skibet og sige, at det er anvendt til de og de Reparationer, som f. Ex. Bolte og andre Ting, der kunne tages bort, end naar de daglig opgave, hvad de havde modtaget og forbrugt, saa at de Overordnedes Erindring og Øie stadigt var henvendt paa, hvad der hver Dag medgik?

Suenson: Det er en saadan Masse af Ting, at ingen Overordnet kan overkomme at have sit Øie henvendt derpaa, og Detaillerne ere altfor smaa. At indgive daglige Rapporter vilde føre til, at der kom en Masse af dem. Dersom jeg husker ret, har jeg 50 Underofficerer, og det vilde altsaa blive 50 Rapporter hver Dag.

988. Hage: Det forekommer mig ligegyldigt, om der saa blev 200; de bleve saa meget kortere?

Suenson: De skulde dog sees igjennem; det kunde ikke nytte at faae et Stykke Papiir; for den Controls Skyld skulde der altsaa gjennemgaaes 50 Stykker Papiir hver Dag.

989. Hage: Naar Deres Contoir modtog Rapporterne om, hvad der var modtaget fra Mestrene, og der samme Dag blev gjort Indberetning fra Hovedmagasinet om Udlevering, vilde De, ved at sammenholde disse Papirer, have en øieblikkelig Revision og Control.

Suenson: Der har aldrig været noget Galt eller nogen Feil i Rapporterne, skjøndt de kun indgives maanedligt.

990. Hage: Ja, mit Spørgsmaal gik ud paa, saavidt muligt, at sikkre Tjenesten mod Misbrug. Jeg spørger, om De ikke troer, at ethvert Misbrug snarere vilde undgaaes, ved at der daglig blev meldt, hvad der var blevet modtaget?

Suenſon: Jeg troer, at der er en Misforſtaaelſe i denne Sag; det meldes paa Contoiret, men blot ikke paa Fabrikmeſterens Contoir, men paa Meſterens. Der ſidder en Skriver, ſom har med dette at beſtille, ſom ſamler diſſe Smaating for hver Maaned, og ſaa gaae de til Fabrikmeſteren. Jeg troer, at det er bedſt, at dette ſkeer hos Meſteren og ikke andetſteds, naar Meſteren har et Contoir for ſit Arbeide, og det er derfor indført ſaaledes paa Værftet ligeſom paa et privat Værft. Men nu bliver der paa Orlogsværftet Spørgsmaal om, at ſamle fra mange forſkjellige Meſtere, og det bliver da et ſaa ſtort Arbeide, at man ikke kan have Alt paa eet Sted. Man maatte desuden i ſaa Fald ofte ſende Bud omkring til de forſkjellige Værfter.

991. Hage: Ja, det er en Vanſkelighed ved at Værftet er paa to Steder, og en Extrabekoſtning, at der maatte ſendes Bud; men mit Spørgsmaal gaaer ud paa, om De ikke finder det rigtigt, at et Contoir, der har en Chef, maa faae hver Dag ind Alt, hvad der ligger derunder. Ved ethvert ſtørre Værft er det en abſolut Nødvendighed.

Suenſon: Vi maa huſke paa, at dette er et Beregningscontoir. Naar det ſkulde tage mod Sedler, der bleve ſtukne ind og ſee dem igjennem, vilde de blive forſtyrrede i deres Arbeide; de ſidde ſtadigt ved Beregninger, og diſſe Sedler ſkulle da være Bilag til Regnſkabet.

992. Hage: Ja ved deres Maanedsregnſkaber, men her ville de komme til at ſidde ved deres Dagregnſkaber.

Suenſon: Ja, det vil give megen Forſtyrrelſe og evigt Løberi med Sedler.

993. Hage: Nei, naar de hver Dag komme til en beſtemt Tid, gaaer Tingen af ſig ſelv.

Suenſon: Det kunde godt gjøres, men ſaa ſkulde man tage Contoirerne fra Meſtrene og ſamle dem ſammen der.

994. Hage: Man kunde jo ellers gaae lavere ned; man kunde oprette Contoirer for Underofficererne og derſom Underofficeren bruger en anden Mand til at hente, kunde man komme til at indrette et Contoir for ham.

Suenſon: Ja, Meſtrene maa dog have et Contoir; det beſtaaer kun af en Skriver.

995. Hage: Jeg har den Tro, at der ikke bør være andet Contoir, end eet, hvor Forretningerne ſamles, og ſom ſtaaer under Opſigt af den Mand, ſom er Chef for Forretningerne og ſom ſtaaer over alle Underafdelingerne. Det Modſatte giver Anledning til Misbrug, ikke at tale om, at det forekommer mig ikke at at være en god Forretningsgang.

Suenſon: Der er intet Spørgsmaal om, at Meſtrenes Skrivere kunde ſamles paa eet Sted, og at de Underretninger, der ſkulle gjøres de ſpecielle Contoirer, kunde modtages ſamlede, men jeg kan ikke ſee, at det vilde føre til nogen Gevinſt.

996. Formanden: Kan De, ved Siden af hvad De nu har anført med Hensyn til de enkelte Gjenſtande, tænke Dem noget, der kunde bidrage til at gjøre hele Arbeidet paa Værftet billigere eller opnaae en større Oeconomie paa Værftet, end nu er Tilfældet?

Suenſon: Jeg har ved en tidligere Leilighed nævnt, at Værftet aldeles ikke er udſtyret ſom et Orlogsværft i det Hele taget bør være, for at fremme Arbeiderne paa den hurtigſte og meſt oeconomiſke Maade. Dertil hører mange Forbedringer og flere Indretninger, og naar der i flere af de Spørgsmaal, ſom have været forelagte, har været Tale om, hvorfor man ikke har havt en eller anden Gjenſtand, troer jeg at kunne ſige, at Tingen er den, at der er ſaamange Savn ved Værftet, at der er Spørgsmaal om, hvilke man bedſt kan undvære og hvilke man først maa have; deraf er Holmens Overflytning det vigtigſte Punkt at faae fremmet ſaa hurtig ſom muligt, og jo hurtigere det kan udføres, deſto mere Oeconomi vil der komme. Naar dette Hovedformaal er opnaaet, at vi have faaet Værftet ſamlet paa et Sted, mener jeg, at det er Tiden til at gaae over til andre Forbedringer, ſom kunne gjøres, og hvor hurtigt det kan gaae, afhænger af de Pengemidler, Værftet kan faae til ſin Diſpoſition.

997. Formanden: De anſeer altſaa Orlogsværftets

Sammendragning og de forskjellige Midler til dets bedre Udstyrelse, for det egentlige Hovedpunkt?

Suenson: Ja.

To og Tyvende Møde, den 12te Januar 1861.

Directeur for Maskinvæsenet N. E. Tuxen.

1. Formanden: Hvorvidt antager De det i oeconomisk Henseende for fordeelagtigt, at opgive Nyboder som Beboelseslejlighed for Holmens faste Mandskab og for Officerer?

Tuxen: Spørgsmaalet angaaer naturligviis nærmest Mandskabet, thi Officererne have ingen Berettigelse dertil, og det vil altsaa ikke medføre nogen Afløsning. Med Hensyn til Mandskabet antager jeg, at det vil være oeconomisk. Jeg skal i den Henseende tillade mig at gjøre opmærksom paa et Tal, som jeg troer maa betyde noget i denne Retning. For nærværende Tid betale Folkene 2 Rd. om Maaneden, altsaa 24 Rd. aarlig for deres Leilighed. Det er kun en nominel Sum, idet man nødvendigt maa betragte deres Leilighed som udgjørende en Deel af deres Løn, og jeg antager, at disse 24 Rd., dersom Boligerne vare, som de burde være, ikke kunde ansees svarende til Leien. Det vil vist erindres, at der i sidste Rigsraadssamling var fremlagt en Lov om Opførelse af nye Boliger i Nyboder, hvor der var taget Hensyn til den høieste Grad af Oeconomi ved at opføre Bygninger paa 3 Etager, og hvor Leilighederne vare betænkte af samme Størrelse som de nærværende. Der var Bekostningen anslaaet til 1,150 Rd. for hver Bolig, uden at tage Hensyn til, hvad Grunden kostede. Naar man af disse 1,150 Rd. tager 6 pCt., uden at tage Hensyn til Grunden, og mindre kan man vel ikke tage til Renter og Vedligeholdelse af Bygningen, vil det allerede løbe op til 3 Gange saameget, som Folkene nu give. Man maa altsaa ikke gaae ud

fra de 24 Rd., som nu trækkes fra Mandskabets Løn for deres Boliger, men man maa see hen til, hvad den virkelige Bekostning maatte være, naar en Bolig i enhver Henseende skulde være, som den bør være, og det er anerkjendt, at det ikke er Tilfældet med en ikke ringe Deel af Boligerne, som nu findes i Nyboder.

2. Formanden: Men hvorledes opgjør De saa Spørgsmaalet om det oeconomisk Fordeelagtige, med andre Ord, fra hvilken Forudsætning gaaer De ud, naar disse fordeelagtige Vilkaar ikke tilstaaes Folkene?

Tuxen: Saa maatte deres Løn forandres og dens Størrelse udledes paa en anden Maade. Den ærede Commission vil indsee, at naar man rører ved et Spørgsmaal som dette om Mandskabets Boliger, som kun er en Deel, der optræder som en Factor i den Løn, de nu oppebære, kommer man ind paa hele Spørgsmaalet om Lønningen, som nu deels bestaaer i Penge, deels i Kost, deels i Bolig og deels i andre Agrements. Det, som vel egentligt talt kan være Spørgsmaalet, er at forandre Formen, at lade Lønningen i det Hele taget overgaae til en Lønning i Penge. Saasnart man kom over paa det og skulde ansætte den til en Pengeløn, der udbetaltes ugentlig, som det er Tilfældet med Haandværkere i privat Arbeide, saa vilde man ikke komme til ligefrem at undersøge Værdien af Kosten, Boligen o. s. v., men maatte komme til at opstille en Løn, som svarede mere til de almindelige gængse Forhold.

3. Formanden: Ja, derfor er Spørgsmaalet netop: Er det oeconomisk rigtigt at opgive Nyboder, og under hvilke Vilkaar, og paa hvilke Betingelser? Det hører med, det er Præmisserne til hele Conclusionen.

Tuxen: Men Boligerne vilde kun blive en Deel i det hele store Spørgsmaal.

4. Formanden: Men det er Spørgsmaalet, paa hvilke Vilkaar man maa tænke sig den Deel af Lønningsmaaden opgiven, hvad Staten vilde vinde ved at faae Raadighed over de Grunde og hvad deraf igjen vilde følge, og hvilke nye Offre den maatte paatage sig, naar den ikke længer gav Mandskabet saadanne Bo-

liger, som der er Spørgsmaal om, alt forudsat at Forholdet med Mandskabet ikke forandres; naar vi tænkte os overfor en friere stillet Arbeidsstyrke, kommer Spørgsmaalet om Lønnen jo frem paa en anden Maade?

Taxen: Ja.

5. Formanden: Det er ikke blot Spørgsmaalet om at faae behagelige Boliger og at gjøre Grunden anvendelig, men det kommer an paa, hvad man skal give for at faae det, hvilket Gode det er for vedkommende Arbeidspersonale, der har disse Boliger for den nominelle Priis?

Taxen: Prisen er kun nominel; den er ansat uden Hensyn til hvad en Bolig virkelig maatte koste en Arbeidsfamilie, og det er klart, at dersom de skulde sørge for at skaffe sig en Bolig i Byen, vilde det blive dyrere, end hvad der nu afkortes dem for Quarteer. Naar forøvrigt den Løn, de oppebære, var passende, maatte Man altsaa tænke sig, at der gaves et større Beløb for Boligen, end det, der nu betales. Men hvor stort det vilde være, og hvorledes det vilde stille sig i Forhold til Salget af Bygningerne og Grundene i Nyboder, er jeg ikke forberedt paa at besvare; det maa være Gjenstand for en Calcule.

6. Formanden: Vilde det være fordeelagtigt for Staten, selv at være betænkt paa Boligers Opførelse, som udleiedes efter Contract, og som laae paa et andet Sted nær ved Nyholm, forsaavidt en saadan Grund kunde findes?

Taxen: Jeg troer det ikke. Jeg troer overhovedet, at der med Hensyn til Boliger og andre Spørgsmaal, der vedrøre Maaden, hvorpaa Mandskabets Lønning nu i sin Heelhed er arrangeret, ingen Nødvendighed er for at Staten træder saa umiddelbart til i flere Retninger. Jeg troer ikke, det er nødvendigt at tilveiebringe Boliger. Jeg seer ingen absolut Nødvendighed for, at Haandværkerne boe samlede, og jeg troer ikke, at der er nogen Nødvendighed for Staten til, paa sin Bekostning at opføre Boliger, der udleies til Folkene, under lignende Form som nu. Det medfører desuden, som det nu er ordnet, mange Bekosteligheder; det Politi, som Marinen paa en Maade maa holde i Nyboder, vilde saaledes

under andre Forhold være overflødigt. Idet jeg udtaler dette, maa jeg dog tilføie, at jeg antager, at Staten eller Marinen, som en stor Arbeidsherre, vil gjøre vel i at sørge saa meget som muligt for sine Arbeidere, dog mindre under den umiddelbare Form at opføre Boliger, som udleies til dem, end ved at sørge for at tilveiebringe gode Arbeidsboliger, hvor Folkene kunde komme til at boe for den Leie, der var passende. Jeg troer ikke, at det er nødvendigt at udvikle den Tanke nærmere, hvad der maatte antages for rigtigt i saa Henseende at varetage, men vil blot antyde at jeg vilde anse det rigtigt, at Staten traadte ledende og midlertidig hjælpende til, for at tilveiebringe gode og sunde Arbeiderboliger paa passende Steder i Nærheden af Værftet, hvilke jo formeentlig maatte være paa Christianshavn.

7. Formanden: Det vilde jo i saa Fald komme an paa at tilveiebringe Boliger, der vare hensigtsmæssige og laae paa det rigtige Sted. I hvilken Form det skulde skee, om det Offentlige saa maatte betale Opførelsen eller ved Pengetilskud bidrage dertil, Det er Detail-Spørgsmaal. Hovedsagen er, om det maa antages for hensigtsmæssigt, at det Offentlige deeltog deri, saa at det altsaa tog Hensyn til Værftets Arbeidstid, at Folkene kunde gaae hjem. Det havde sin Betydning, at den store Fleerhed var samlet paa eet Sted i Nærheden, thi ellers vare Folkene ikke under den disciplinaire Tugt som nu.

Tuxen: Dersom der kom en Adgang til Værftet fra Christianshavn og man betragtede den som den egentlige Indgang, ad hvilken Arbeiderne og Haandværkerne kom til Værftet, vilde der blive Spørgsmaal om at skaffe Boliger der i Nærheden til et betydeligt Antal, 800—1000 Familier, og det vilde da rimeligviis fremkalde privat Entreprise, som bestræbte sig for at imødekomme den Trang, der var tilstede. Naar jeg omtaler Statens Medvirkning derved, var det ikke nærmest i dens Egenskab af Stat men i Egenskab af Arbeidsherre, at den skulde træde understøttende til.

8. Formanden: Bygningsarbeidet skulde være privat?

Tuxen: Det skulde være under en anden Form end nu.

Det væsentlige Spørgsmaal forekommer mig at være det: Dersom Nyboder nu opgives, skal man da stræbe at danne en tilsvarende Bygningsmasse paa et andet Sted, under lignende Tilsyn og Bestyrelse, som nu finder Sted, og det troer jeg ikke man skal gjøre.

9. Formanden: Det er det ene Spørgsmaal, om man skulde beholde denne militaire Organisation, som man nu fastholder. Det Andet er, om det Offentlige, under hvilkensomhelst Form, skulde lægge an paa en hensigtsmæssig Concentrering af sunde og billige Boliger paa eet Sted, som laae bekvemt for Værftet?

Tuxen: Jeg maa svare dertil, at jeg maatte anse det for rigtigt og hensigtsmæssigt, at det Offentlige griber noget ind i disse Forhold, søgte at træde ordnende, hjælpende og understøttende til, men ikke, at det traadte til med Noget, der svarede til det Nærværende.

10. Formanden: Hvorvidt anseer De det nu bestaaende System med faste Arbeidere for hensigtsmæssigt og billigt for Staten, eller vilde det efter Deres Mening være rigtigt, at Daglønsarbeide benyttes med Folk, der f. Ex. vare antagne paa en kortere Capitulationstid? Man kunde jo tænke sig det nuværende bibeholdt f. Ex. ved en Lempning af Capitulationstidens Varighed?

Tuxen: Jeg skal hertil først bemærke, at under en af de Brancher, som jeg styrer paa Værftet, har allerede i en lang Række af Aar den største Deel af Arbeiderne været antagne som Daglønsarbeidere — det er ved Maskinværkstedet —, saa at de simpelthen have faaet deres Løn udbetalt ugeviis, uden at der i nogen Henseende har været Baand med Hensyn til Varigheden af dette Forhold. Jeg maa dog sige, at jeg har altid sørget for, at der saavidt muligt har været en Uges Varsel, men ellers har der ikke været Noget iveien, naar man har villet afskedige nogle af Arbeiderne. Der har ikke været følt Ulemper deraf; vi ere aldrig blevne skuffede ved at Folkene have trukket sig tilbage fra et Arbeide, og der har heller ikke været følt Vanskelighed ved at faae

Haandværkere nok, eller ved at faae dem til at gaae ind paa de Lønningsvilkaar, der have været stillede, hvorover jeg har havt fri Haand. Men med Alt det, at jeg herefter maa antages at have en god Mening, om at antage Arbeidere paa den Maade, vilde jeg dog ikke anſee det for klogt eller henſigtsmæssigt, eller førende til de billigſte Vilkaar, naar man ſtræbte at etablere hele Holmens Haandværksſtyrke paa den Maade. Det gunſtige Reſultat, jeg har omtalt, kan desuden for en ſtor Deel have ſin Grund i den Mands Individualitet, ſom er den umiddelbart ſtyrende. Jeg antager en Modification i de nuværende Forhold for ønſkelig, og af forſkjellige Grunde, ſom jeg nærmere ſkal omtale, vilde jeg anſee det for rigtigt, at man efter afſluttet Contract antog Folk paa en vis beſtemt Tid, ſaa at de ikke kunde opſige idag og gaae imorgen, men at der altid var en beſtemt Opſigelſestid faſtſat i Contractsforholdet, og at Folkene kunde betragte ſig ſom antagne for en beſtemt Tid. Denne vilde jeg antage kunde beſtemmes til et Aar for Maſſen af Folkene med en Opſigelſestid af f. Ex. tre Maaneder.

11. Formanden: Det vilde De foretrække ſom en almindelig Regel?

Tuxen: Ja, der er nemlig, om jeg tør tillade mig at gaae ind paa dette Spørgsmaal, en Omſtændighed ved den Maade, hvorpaa Folkene for nærværende Tid ere antagne, hvoraf man ganſke viſt føler ikke ubetydelige Ulemper, ſkjøndt de for en Deel dækkes ved den Maade, hvorpaa Ordningen i det Hele finder Sted paa Værftet. Det er nemlig det, at Folkene ere antagne paa 3 Aar, altſaa ſtaae faſt i Tjeneſten fra begge Sider i den Tid, medmindre de begaae en eller anden Forſeelſe; foruden det, er der ved kongelig Reſolution faſtſat et beſtemt Antal af Haandværkere i hver enkelt af de forſkjellige Brancher; vi finde ſaaledes et faſt Antal af Skibsbyggere, Smede, Dreiere, Snedkere, Tømrere o. ſ. v. Det vil være indlyſende, at Værftets Øiemed maa være, til en vis Tid at udføre et viſt beſtemt Arbeide, og det kan derfor hænde ſig, at man trænger til en heel Deel Smedearbeide, medens Skibsbyggerarbeidet i det Aar er af mindre fremtrædende

Betydning, eller man kan trænge til en Deel Snedkerarbeide, medens de andre Virksomheder ikke behøve at drives saa stærkt. Man kan naturligviis ikke gaae over til at tage Haandværkere af en Art til at udføre Arbeidet af en heel modsat Beskaffenhed, og selv om det var to beslægtede Virksomheder, vilde det blive et uoeconomisk Arbeide. Resultatet vil derfor blive, at man, hvor man absolut trænger til forøget Virksomhed, maa antage private Folk, og hvor man ikke trænger til det Antal Folk, man har, medfører det enten en Slappelse i Virksomheden paa det Sted, eller at man udfører mere Arbeide, end man, egentlig talt, trænger til; kort sagt, man føres over paa det System, at udføre Arbeide i Forhold til den Arbeidskraft, man er i Besiddelse af, istedetfor at en rigtig Betragtning af Forholdene nødvendig maatte føre til, at Arbeidet var Gjenstanden, og det fornødne Antal Folk var det Middel, man skulde benytte. Dersom man nu havde Folk antagne med aarlig Contract, og det var bleven Praxis, at man stræbte hen til det Maal, at indrette sine Arbeidskræfter efter det Arbeide, man skulde gjøre, saa vilde man, da man nødvendig maa have Planen, forud for at kunne ordne Alt med Hensyn til Materialiernes Anskaffelse, Tegningernes Udførelse o. s. v., være istand til gradviis — der behøver aldrig at være pludselige Spring i et saadant Værfts Arbeide — at ordne Antallet ad denne Vei, som Virksomheden efterhaanden dannede sig. Jeg antager saaledes, at man med aarlige Contracter vilde kunne ordne Forholdet paa en hensigtsmæssig Maade.

12. Formanden: Vilde ikke ogsaa det Formaal naaes derved, at den faste Styrke, naar man saaledes gaaer til en kortere Capitulationstid, var reduceret til et Minimum, som kunde antages, saa at det mere Varierende fik sin Fyldestgjørelse gjennem de løsere Contracters Indgaaelse?

Tuxen: Ja, ganske vist, men jeg anseer det for at være rigtigst, at Størstedelen af de Folk, man beskjæftiger, ere satte under nogenlunde lige Vilkaar. Jeg anseer det ikke for ønskeligt, at en vis Deel er ansat paa visse Vilkaar, og en anden Deel

paa noget derfra forskjellige, og jeg troer, at naar der var et lille Antal af faste og et stort Antal af løse, som svarede dertil, vilde der fremkomme Utilfredshed.

13. Formanden: Har De havt Leilighed, da der var et større Antal løse Folk, til at see, om de forskjellige Vilkaar, hvorunder Folkene arbeidede, have havt en skadelig Indflydelse?

Tuxen: Jeg har ikke mærket det paa Haandværkerne. Jeg har i sin Tid gjort et temmelig stort Experiment, nemlig ikke alene at antage Haandværkere ved Maskinværkstedet, men ogsaa Maskinmestre og hvad vi kalde Underofficerer, og med dem har jeg havt den allerstørste Uleilighed, idet de sammenlignede sig med de andre og fandt sig mindre gunstig stillede.

14. Formanden: Det er en anden Sag. Antager De det ikke for hensigtsmæssigt, selv om De kom til frie Contracter med Folkene, at et passende Antal af Underofficererne vare faste?

Tuxen: Jeg seer ikke nogen Nødvendighed derfor, undtagen for Mestrenes og Mestersvendenes Vedkommende, som jo ere faste Embedsmænd.

15. Formanden: De fleste af dem, der have været for Commissionen, have tilraadet det.

Tuxen: Jeg maa tillade mig at bemærke, at i de forskjellige Forhold er der stor Forskjel paa, hvilken Rolle de faste Underofficerer spille. Ved Smedien og Maskinværkstedet ere de Arbeidere som de Andre.

16. Formanden: Jeg tænker mindre herpaa, end f. Ex. paa Skibsbyggeriet.

Tuxen: Jeg vilde nødig yttre mig om de Fag, jeg ikke har at bestille med, men jeg maa sige, at naar man antager Folk med Aars Contract, anseer jeg dem for at være faste.

17. Formanden: Ja, men mit Spørgsmaal var nærmest stillet under Forudsætning af, at vi havde fuldkommen frie Folk.

Tuxen: Ja, saa antager jeg, at Underofficererne maae staae i et fastere Forhold. Naar Folkene vare antagne aldeles løst, vilde jeg anseе det for rigtigt.

18. Formanden: Hvori finder De Betænkelighed ved

at gaae videre end til et Aars Capitulation, som De antydede?

Tuxen: Jeg finder den først i, at jeg ikke holder af, paa engang at gjøre saa overordentlig gjennemgribende Reformer, og som vilde bringe stor Forstyrrelse ind i Forholdene, som de nu ere. Det kan gjerne være, at man, naar man havde faaet det ordnet saaledes, at Haandværkerne ved Værftet havde eet Aars Capitulation og simpelthen Lønning i Penge, kort derefter vilde gaae over til at faae aldeles frit Arbeide; men jeg troer ikke, at man skal gjøre Experimenter af den Art, fordi det ikke godt lader sig beregne, hvad det i sine Consequentser vilde føre til.

19. Formanden: Har De mærket nogen væsentlig Indflydelse, da der sidst foregik Forandring, idet man gik over til en kortere Capitulationstid? Har det havt nogen gjennemgribende Indflydelse, derved at et betydeligere Antal har benyttet sig af Leiligheden til at kunne gaae bort, eller at Folkene have betragtet sig anderledes stillede end tidligere?

Tuxen: Jeg troer ikke, at det har havt nogen væsentlig Indflydelse. Ved de Folk, jeg har med at gjøre, Hmustømrerne, er der kun een Mand, der er gaaet bort, fordi der aabnede sig en god Stilling for ham, og fordi der var særlige Forhold, der gjorde det ønskeligt for ham at gaae bort. Jeg har ikke hørt klage over, at det er skeet ved andre Haandværksfag, men maaskee er det blevet oplyst her, at det var Tilfældet ved Matros- og Artillericorpset, da denne Ordning blev indført, at endeel opsagde deres Tjeneste; men ellers troer jeg ikke, at Forandringen har havt nogen Indflydelse. Den har kun medført for Folkene en Følelse af, at de ere mere selvstændige, end tidligere, og en Smule mere frit stillede, men de ere ikke gaaede deres Vei.

20. Formanden: De troer altsaa, at hvis man gik over til eet Aars Capitulation, vilde Forholdet ikke forandres?

Tuxen: Nei.

21. Formanden: Troer De, at det vilde fremkalde

et ſtærkt Brud, hvis man med Overſpringen af denne Capitulationstid paa et Aar, gik til en fuldkommen Contractfrihed?

Tuxen: Det vilde juſt ikke medføre, at Folkene gik deres Vei, men jeg troer, at det vilde fremkalde en Følelſe af Uſikkerhed hos dem alle, ſom vel vilde være uberettiget, og jeg ſeer ikke, hvorfor man af theoretiſke Hensyn ſkulde fremkalde den.

22. Formanden: Hvorfor en Uſikkerhedsfølelſe hos Folkene?

Tuxen: Fordi de vilde troe at have Grund til at frygte for at blive opſagte.

23. Formanden: Have Folkene ikke Frygt for, at en forkortet Capitulationstid ſkulde fremkalde Opſigelſe, thi man har ogſaa antaget ligeoverfor de ældre Folk, i en tidligere Periode, at Marinen ſtod frit med Hensyn til Contracterne?

Tuxen: Ja.

24. Formanden: Det er opfattet ſaaledes, at det Offentlige ogſaa var frit ligeoverfor de Ældre?

Tuxen: Ja, ganſke viſt.

25. Formanden: Man kunde tænke ſig Indſigelſer, men det er jo ikke ſkeet?

Tuxen: Nei, det er ſaaledes, at Chefen for Orlogsværftet er fuldkommen berettiget til at opſige enhver Mand ſin Tjeneſte, naar han ikke er penſionsberettiget, men jeg behøver vel ikke her at bemærke, at det ikke har været benyttet.

26. Formanden: Det er netop det, mit Spørgsmaal gaaer ud paa, om det benyttes. Jeg ſpørger derfor, om der er en ſaadan Uſikkerhedsfølelſe paa Grund af denne Opſigelighed?

Tuxen: Som denne Opſigelighed nu finder Sted, benyttes den for de mindre dygtige Subjecter og navnlig blandt de Yngre. Naar en Mand har ſtaaet 3 eller 6 Aar i Tjeneſten og ikke gjør Gavn, benytter man ſig deraf, men i Forhold til de Ældre, troer jeg ikke, at det er blevet benyttet; det ſkulde da være ved en ganſke enkelt Leilighed.

27. Formanden: Det har altsaa ikke fremkaldt nogen Usikkerhedsfølelse hos de Ældre?

Tuxen: Jeg tør ikke sige, om der har været en saadan forbigaaende Følelse hos dem, men den maa fuldstændig have lagt sig, og jeg vilde troe, at det samme Tilfælde skulde indtræde og gjøre sig gjeldende, naar Capitulationstiden indskrænkes til et Aar, skjøndt den suart vilde lægge sig; men derfra er der et meget stort Spring til at sige, at de kun skulle tjene fra Dag til Dag, og der er maaskee andre Betænkeligheder derved, som fortjene at lægges Mærke til.

28. Formanden: Hvilke andre Betænkeligheder ville der faae Betydning?

Tuxen: En anden Betænkelighed, som under visse Omstændigheder kunde have Betydning, er, at Folkene kunne gaae deres Vei, enten af Misfornøielse eller fordi de troe at kunne faae større Fortjeneste hos en anden Arbeidsherre.

29. Formanden: Ganske vist, men naar man gik over til aldeles frie Daglønsarbeidere, kunde det da være at befrygte, at under visse Forhold f. Ex. Krig, Tjenesten kom til at savne Arbeidere?

Tuxen: Det er muligt, man kunde blive nødt til at sætte Lønnen betydeligt høiere op, end den, man ved en anden Maade at antage Folk paa, kunde lade sig nøie med.

30. Formanden: Hvad vilde De, Alt vel overveiet, finde meest oeconomisk fordeelagtigt for Staten, enten at beholde et Aars Capitulation, hvormed var forbunden Bibeholdelsen af den nuværende Betaling og Klassesystem, kun muligviis med den Forandring, De antydede, at der istedetfor Boliger og andre slige Ydelser in natura, ordnedes en fast Pengeløn; eller vilde De antage det for meest oeconomisk fordeelagtigt, at overgaae til et fuldkomment frit Arbeidssystem med den større Magt over Folkene, som ligger i en større Lethed til at kunne opsige? Hvad troer De vilde blive det dyreste, hvorved ikke blot er at tænke paa det numeriske Beløb i Penge, men paa dette sat i Rapport til det Arbeide, der fremkommer?

Tuxen: Jeg vil besvare ganske kort, hvorledes det forekommer mig, at det kunde være paa den rigtigste Maade, og jeg skal dernæst, hvis det ikke undslipper mig, fremsætte nogle Bemærkninger i forskjellig Retning. For det Første mener jeg, at Alt, hvad der under de nærværende Forhold udgives som Løning, under hvilkensomhelst Form og Skikkelse det end er, skal ombyttes med en Pengeløn, der betales ugentlig. Det vil altsaa medføre en Bortfalden af Kost, Bolig, Skoleunderviisning og — hvad jeg rigtignok har nogen Betænkelighed ved — Hospital, men jeg tænker ikke herved paa den nuværende Pensionsberettigelse; thi Pension er et overmaade nyttigt Baand til at holde Folkene. Jeg antager, at Alt, hvad en Mand nu oppebærer i Egenskab af Løning, skal ansættes til en Pengeløn, som udbetales ugentligt, og det skal finde Sted ikke alene for de simple Haandværkere, men ogsaa for Underofficererne, dog ikke Mestrene og Mestersvendene. Naar det er givet, og det troer jeg er uomtvisteligt, at Marinen ikke skal søge at forfølge Formaal, som alt passes af andre offentlige Autoriteter, eller paa anden Maade ere tilstede, da behøver den ikke at sørge for Kost eller Skole for Folkene eller for at holde Politi til deres Boliger. Naar Lønnens Form saaledes var bestemt, da troer jeg, at den billigste Maade at faae Haandværkere paa er, at sikkre dem stadigt Arbeide for længere Tid. Dette opnaaer man i høi Grad ved at indgaae Contract med Folkene paa længere Tid, saa at de kunne sige: Naar jeg tager Tjeneste der, er jeg baade Sommer og Vinter sikker, og dersom jeg er flittig og der er Arbeide for mig, vil jeg blive staaende i den Tjeneste. Jeg troer altsaa, at man ved at have Arbeidere med en længere Contract, som dog ikke maatte overstige et Aar, kunde sikkre sig at faae dem for en billigere Løn. Naar der for det Andet spørges om, hvorvidt en eller anden Form maatte give større Arbeidsudbytte, vil jeg tillade mig en almindelig Bemærkning. Jeg troer ikke, at der er nogensomhelst theoretisk Form for Antagelsen af Folk, der giver det bedste og billigste Arbeide. Den Ting, som bringer Folkene til at yde Meest, er paa den ene Side, at de Mænd, der

umiddelbart lede dem ved Arbeidet, ere kyndige og nidkjære, og paa den anden Side, at Folkene føle sig tilfredse i deres Stilling. Naar man vil efterse Udtalelser af Andre og paa andre Steder om disse Ting, vil man finde, at der existerer de meest forskjellige Meninger om, hvilken Maade der skulde være den hensigtsmæssigste, for at bringe det meste Arbeide ud af Folkene. Disse forskjellige Meninger, i Forening med min egen Overbeielse af Sagen, bringe mig til at antage, at der ikke er nogen bestemt Form, som er den bedste, men at det ligger i, at Folkene føres til Arbeide paa den rigtige Maade, og ere stillede og lønnede paa en saadan Maade, at de have Grund til at være tilfredse. Ved en Forandring i den nuværende Organisation maa man ingenlunde spende Forventningerne høit om, derved at faae betydeligt mere Arbeide ud af Folkene. Haandværkernes Stilling i Soetatens Tjeneste er en misundelsesværdig Stilling for Haandværkere. Der er ingen Haandværkerfamilie, som har den Tryghed i deres hele Forhold, som netop de have, og naar de ledes paa rette Maade til Arbeidet, troer jeg, at alle Betingelser ere tilstede for at der kan udrettes Meget, ligesom jeg i det Hele taget troer, at der bliver udrettet, hvad man kan vente af Arbeiderne. Jeg troer, at der arbeides med Flid og i det Hele taget forstandigt i den Henseende paa Værftet. Forøvrigt troer jeg, — det er Noget jeg ikke kan bevise, men jeg har en bestemt Følelse af, at der ganske sikkert efterhaanden udrettes langt Mere paa Værftet af den enkelte Mand ved de forskjellige Haandværk, end tidligere har været Tilfældet.

31. Formanden: Hvori søger De Grunden dertil?

Tuxen: Mulig i en tiltagende Nidkjerhed hos dem, der bestyre Arbeidet, og en bedre Tone og Opdragelse hos Folkene. Det er en bekjendt Sag, at vor Almue, og da navnlig de Folk, der staae i Marinens Tjeneste, ere moralsk bedre og benytte deres Tid og Kræfter paa en bedre Maade end tidligere, — Drukkenskab, som tidligere var en almindelig udbredt Last, er næsten ukjendt, — og det er klart, at disse Omstændigheder kunne have megen Indflydelse paa hvad der udrettes.

32. Formanden: De lægger altsaa stor Vægt paa, at denne Tryghedsfølelse, som spiller en stor Rolle hos Arbeiderne, faaer Fyldestgjørelse ikke blot i Virkeligheden men ogsaa i Formen. De mener, at det ikke er tilstrækkeligt, at Arbeiderne kunne være fuldkommen sikkre paa, at de paa Grund af Værftets Størrelse faae Arbeide hele Aaret om, naar de opføre sig ordentlig. De anseer det for rigtigt at bidrage dertil, ved at det udtrykkes i selve Contracten?

Tuxen: Ja. Naar jeg betragter Sagen theoretisk, vil jeg antage, at det er overflødigt, og at man gjerne kan antage frie Arbeidere. Da det er nødvendigt for en stor Bedrift at have faste Arbeidere, Folk som blive gamle i Tjenesten, vilde det ikke falde Nogen ind at lade duelige Haandværkere gaae, saalænge de have Villie at blive; og der er Udsigten til Pension et vigtigt Moment, som vil gjøre, at de stadigt ville arbeide saaledes, at de kunne vente, at man vil beholde dem.

33. Formanden: De nævner den samme Tanke, som af Flere sees at være gjort gjældende, at ogsaa under det frie Contractsystem bør de, der have været en passende Tid, f. Ex. som nu, i Værftets Tjeneste, være pensionsberettigede? (Tuxen: Ja.) Og at dette vil kunne benyttes som et Middel, — hvilket Staten i et ganske andet Maal end den private Arbeidsherre kan raade over, — til at faae de bedste Folk, det at de vide, at naar de have været saa og saa mange Aar i Tjenesten, blive de pensionsberettigede efter det gamle System?

Tuxen: Ja, det er ikke alene dette Hensyn, men ogsaa et andet, som kommer i Betragtning. Naar en Mand har været i Tjenesten, en 20, 22, 24, 26 Aar, bliver han gammel, det Arbeide, han gjør, har ikke stort at sige; men hvem vilde smide en saadan gammel Mand paa Gaden, naar man vidste, at der ikke kunde ydes ham lidt paa hans gamle Dage? Følgen deraf vilde være, at man beholdt en stor Deel gamle Mænd i Tjenesten af reen Medlidenhedshensyn, fordi man følte, at man ikke kunde give Folk, der havde tjente tro i 30 Aar, hen til Mangel.

34. Formanden: Tilraader De nu denne Capitulationstid paa eet Aar blot som en Overgang, og vilde De saa ikke tilraade at lade den fremtræde som saadan i et forud fastsat Aaremaal, saa at derefter hørte ogsaa denne fastere Form op; eller mener De, at det var Noget, man ikke skulde udtale sig om, men overlade til Fremtiden at afgjøre? I den Tid, man havde Aars-Capitulation, forudsætter jeg iøvrigt, at De vilde fastholde det nuværende Klassesystem med Hensyn til Betalingen, eller vilde De ogsaa der tænke Dem nogen Forandring?

Tuxen: Jeg troer ikke, at man uden Nødvendighed skal udtale sin Bestemmelse om, at det kun er tilsigtet at vare en kort Tid; jeg troer, man rolig skal overlade det til en nær Fremtid at gjøre yderligere Skridt til en saadan Reform, som jo kunde komme ganske naturlig derved, at man ophørte med at slutte Aarscontracter fra samme Tid, som man tænker at tage et større Antal løse Arbeidere. Jeg troer ikke, det er nødvendigt eller rigtigt at udtale noget derom, skjøndt jeg er af den Mening, at man rimeligviis vil komme dertil efterhaanden. Med Hensyn til det andet Spørgsmaal om at beholde Klasseinddelingen ...

35. Formanden: Der indtræder en stor Forskjel, eftersom man beholder hele Systemet uantastet, blot med en forandret Capitulationstid, eller gaaer over til frit Arbeide; i sidste Tilfælde bliver det en reen Overeenskomst, baseret paa de almindelige Priser paa Arbeide?

Tuxen: Naar jeg slutter en Aarscontract, kan jeg ogsaa sætte mine Betingelser.

36. Formanden: Spørgsmaalet er, om De derved tænker Dem hele Lønningssystemet ophævet eller bevaret?

Tuxen: Jeg veed ikke, om den Ting er bleven klart seet, at, saasnart man rører alvorligt ved Lønningssystemet i dets nuværende Form paa et Punkt, styrter det Hele egentlig talt sammen.

37. Formanden: Vil De forklare Deres Anskuelse i saa Henseende. Anvender De det paa Forandring med Hensyn til Bolig og Kost?

Tuxen: Paa Bolig, Kost, Skoleunderviisning, Hospital o. s. v.

38. Formanden: Lad os holde os til Bolig og Kost?

Tuxen: Saasnart man kommer til en bestemt Pengelon, er det jo Noget, der er anerkjendt overalt, at man ikke lønner Alle ligegodt, men i Forhold til deres Duelighed, og altsaa maa man have et bestemt Antal Lønningsclasser, hvortil man holder sig. Vi have for Øieblikket 4 for Haandværkerne, mellem hvilke jeg ikke antager, at der er et rigtigt Forhold. Der er nemlig et Spring i Daglønnen af 10 ß. fra 4de til 3die Klasse, men kun af 4 ß. mellem de andre Klasser, og det er meget lidt; man vil let indsee, at en Stigen fra 3die til 2den og fra 2den til 1ste Klasse har meget lidt Indflydelse med Hensyn til Indtægterne. Det System, jeg har benyttet i Maskinværkstedet, hvor Forholdet har stor Lighed med og i det Hele svarer til hvad der finder Sted hos Private, er, at der er en Differens af 8 ß., som gaaer heelt igjennem alle Klasser.

39. Formanden: Hvormange Klasser har De?

Tuxen: Det kommer an paa, hvor langt nede man begynder, om man regner med, hvad der kaldes Arbeidsmænd.

40. Formanden: Forstaaer De derved Sjouere?

Tuxen: Nei, der er endeel Folk ansatte ved Værftet, som paa en vis Maade ere Haandværkere, men lønnes lavere end Arbeiderne i de 4 Klasser, f. Ex. Boltslagere, Borere o. desl., det er ikke Sjouere, og regner man dem med, have vi flere Klasser.

41. Formanden: Hvormange Gradationer vil De saa have?

Tuxen: Jeg vil ikke sige, det vil være nødvendigt at have mere end 4—5 Gradationer.

42. Hage: Tager De Lærlinge med?

Tuxen: Nei, de ere udenfor og ere ikke medregnede. Jeg mener at en Differens af 8 ß. vilde være rigtig og passende. Der er for Resten mange Ting ved den Sag at bemærke, og det er ikke godt at opfatte Alt paa engang. Jeg anseer det

ganske vist for nødvendigt, at der er normeret et nogenlunde bestemt Antal i de forskjellige Lønningsclasser, da derved hele den tilstaaede Sum kommer ud; der kan ikke være fuldstændig Vilkaarlighed med Hensyn til hvormange der f. Ex. skulde have 80 ß., hvormange 96 ß. og hvormange 1 Rd. 24 ß.; der kunde ikke i denne Henseende være fuldstændig Frihed, men der maatte være en vis Fasthed. Man skal jo holde sig indenfor et vist Beløb med hele Totallønningen, saa at der vilde fremkomme Lønningsclasser i Lighed med de nuværende, men med nogen Modification; navnlig den, at hvert Aar maatte Værftets Chef træde sammen med sine Underordnede og overveie, hvormange Lønningsforhøielser der kunde tilstaaes de enkelte Fag. Det vilde nærme sig efterhaanden til at blive mere fast, om der end nu og da vilde blive enkelte smaa Forandringer, hvorved Midlerne til at forøge Lønnen for duelige Arbeidere ligeliggjordes mere over hele Værftet.

43. Formanden: Ikke som nu, hver Afdeling for sig?

Tuxen: Nei, det maatte nødvendigt finde Sted over hele Værftet. Det er nemlig en af de større Mangler for Øieblikket, der fremkalder Uretfærdigheder og temmelig stor Misfornøielse, idet der gives visse Fag, hvor der maaskee er flere Hundrede Haandværkere af samme Art, som kunne avancere gjennem disse Klasser, medens der er andre Fag, hvor der ikke er $^1/_{10}$ af dette Antal. Det er klart, at det fører til en Stagnation, som gjør, at de Yngre et Sted rykke hurtigt op, medens et andet Sted Ældre komme langsomt frem. I en Henseende har dette en væsentlig Betydning, nemlig for deres Udsigt til at faae Medaillen for tro Tjeneste, der tildeles, efterat de have tjent i 25 Aar tro og flittig, uden i den Tid at have været underkastet Dom eller Straf, men der fordres tillige, at de skulle være Haandværkere i 1ste Klasse ved Periodens Slutning; men det vil være let at indsee, at der i et Haandværksfag kan staae fuldkommen saa dygtige Folk i 2den Klasse, som i andre i 1ste Klasse. Endnu i dette Aar har man maattet negte Indstilling til Medaillen for to meget hæderlige og flinke Mænd, der staae som Haandværkere

under mig, fordi de ikke vare i 1ste Klasse og fordi jeg ikke vilde eller kunde give den Erklæring, at det udelukkende var paa Grund af Mangel paa Avancement, thi derved bandt jeg mig til at maatte forfremme dem det følgende Aar, medens der jo ved Spørgsmaalet om Forfremmelse maa tages Hensyn til den relative praktiske Dygtighed, som kan være betydelig forskjellig, uagtet man for Begges Vedkommende kan erklære, at de opfylde Fordringerne til Dygtighed og Flid.

44. Formanden: De finder ikke nogen særdeles Vanskelighed forbunden med at lade Oprykningen skee over hele Værftet?

Tuxen: Det maa ikke tages efter Bogstaven paa den Maade. Man maatte kun med nogen Modification kunne tildele et og andet Fag et noget større Antal i de høiere Lønningsklasser, end det havde havt i de foregaaende Aar; nogle smaa Modificationer maatte der blive deri, thi jeg vil ikke sige, at det lod sig gjøre, uden at gjøre Tingen altfor compliceret, at lade Avancementet gaae over det Hele. Min Mening er, at man maa tænke sig, at Værftets Chef med sine Underordnede træder sammen hvert Aar og efter Forslag fra Vedkommende undersøger, hvilke rimelige Modificationer, der maae foregaae i det kommende Aar med Hensyn til Lønningsklasserne. For ikke at blive misforstaaet, skal jeg udtale, hvorledes det, man kalder Folkenes Dagløn eller Gage, thi saaledes kaldes det ogsaa, beregnes. Sagen er da den, at man nu ansætter et bestemt Antal Arbeidsdage i Aaret, 293, og beregner Lønnen derfor med et passende Afdrag for de øvrige Emolumenter; den udkomne Sum dividerer man saa med 12, og udbetaler det saaledes bestemte Beløb hver Maaned. Men jeg troer, at naar man gaaer over til en anden Beregning af Lønningsforholdene, maa man ogsaa gaae over til kun at lønne Folkene for de Dage og den Tid, de ere tilstede, saa at de selv komme til at føle umiddelbart Værdien af hver Dag, de ikke arbeide enten paa Grund af Fridage, som jo gives i Aarets Løb, eller paa Grund af Veirforhold. Deraf vilde ogsaa følge, at der ved at fastsætte en saadan Løn, maatte tages Hen-

syn til, at den ikke burde være den samme for lange og korte Dage; selv om man ikke vilde gaae over til en formelig Lønning efter Timepenge, hvad der vilde være det correcteste, burde man dog sætte en forskjellig Lønning Sommer og Vinter.

45. Formanden: Under Forudsætning af at man gik videre end til eet Aars Capitulationstid, har De saa anskueliggjort Dem, hvorledes Bestyrelsens Stilling vilde blive, navnlig ligeoverfor Finantsbevillingerne? De antydede, at under det System, De havde tænkt Dem, maatte der være visse Gradationer, noget Spillerum, saa at vedkommende Bestyrelse kunde sætte det ene Aar saamange, det andet saamange, i 1ste, 2den eller 3die Klasse; naar vi nu tænke os fuldkommen frie Contracter, har De saa gjort Dem det klart, hvor stor Myndighed der maatte tilkomme Bestyrelsen med Hensyn til Vilkaarenes Fastsættelse; er det muligt at foreskrive Grændserne, eller maatte man holde sig til runde Summer?

Tuxen: Jeg troer, man maatte holde sig til en rund Sum, beregnet paa Middeldage, altsaa en calculatorisk.

46. Formanden: De kan ikke tænke Dem Bestyrelsen bunden for et Aar ved bestemte legislative eller administrative Former, men mener, at den maatte have frie Hænder til at følge Arbeidspriserne paa det almindelige Marked?

Tuxen: Nei, saaledes var det ikke min Mening; det troer jeg ikke, Bevillingsmyndigheden vilde gaae ind paa. Jeg troer, at man efter den Erfaring, man havde, maatte beregne hvormange Mand man behøvede til et Arbeide, man agtede at udføre, og derefter calculere, hvormeget Middel-Daglønnen for dem vilde udgjøre, og saa anslaae en eller anden Størrelse f. Ex. 400,000 Rd. Dette Tal maatte saa være Gjenstand for Bevillingen, og det maatte ikke overskrides.

47. Formanden: Fra den Forudsætning gik jeg ogsaa ud, at der maatte sættes en bestemt Sum, men at dens Anvendelse i det Enkelte maatte være overladt til Administrationen; altsaa, naar vi tænke os en Forskjel mellem Ministeriet og Værftets Bestyrelse som en løbende Bestyrelse, at denne da under et

frit Arbeidssystem inden de Grændser, som ved selve Summens Størrelse var sat, sluttede de Contracter, som den, naturligviis under Ansvar til sine Foresatte, fandt nødvendige?

Tuxen: Jeg troer, at jo større Frihed, man giver Værftets Bestyrelse i at fastsætte disse Lønninger, naar der er frit Arbeide, desto bedre er det. Jeg kan give et lidet Exempel paa, hvorledes det gaaer paa et enkelt Sted, og for Resten meget godt paa den Maade; men jeg er ikke ganske sikker paa, at det vilde være rigtigt i det enkelte Aar ganske almindelig at give Bemyndigelsen paa den Maade. Ved Maskinværkstedet er Antallet af de faste Folk beregnet i Henhold til de Dampskibe, vi dengang, da dette blev ordnet, havde at besætte, for at sørge for at have et tilbørligt Antal Folk til Skibene, og denne Arbeidskraft blev der tillige gjort Regning paa ved Værkstedet. Man indsaae imidlertid snart Nødvendigheden af at have yderligere Midler at raade over. For blot at holde mig til et enkelt Aar, det indeværende, har Ministeriet tilladt, at der ved dette Værksted maatte benyttes en Sum af 19,000 Rd., for at drive de Arbeider, som vare nødvendige. Denne Sum, der iøvrigt er noget mindre end den, der blev forlangt, har Ministeriet havt den Tillid til vedkommende Værkstedsbestyrelse at stille til dens Raadighed, uden at blande sig det allerringeste i de Lønningsclasser o. s. v., der maatte blive bestemte, og det har blot forbeholdt, at Summen ikke overskrides. Det er gaaet paa den Maade, at Folkene ere blevne antagne og afskedigede, eftersom der var Trang ved Arbeidet; man holder hver Maaned Regnskab med, hvormeget der er givet ud i den foregaaende Maaned, og indretter Folkeholdet derefter. Ere Midlerne ei tilstrækkelige, maa man udsætte et eller andet Arbeide. Det vilde i Lighed dermed være en meget simpel Form, at Ministeriet sagde til Værftet: Der er 200,000 Rd. til at engagere Folk for, deraf skal der gaae saameget til Skibsbyggere, saameget til Smedde, saameget til Snedkere, saameget til Maskinværkstedet o. s. v.; men jeg troer ikke det vilde være rigtigt, uden at der fra Værftets Side, inden Arbeidet begyndte, var vedtaget en klar Plan for de Arbeider, Ministeriet havde paalagt det at

udføre i Aarets Løb, og den maatte være indsendt til Ministeriet og approberet af dette, baade med Hensyn til Størrelsen af Lønnen, Antallet af Lønningsklasserne og Størrelsen deraf for hver af de enkelte Brancher, og den maatte Værftet holde sig til. Jeg troer ikke, det er rigtigt at give en almindelig Bemyndigelse; og naar det er skeet ved Maskinvæsenet, er det, fordi Forholdet der ikke er fuldstændigt ordnet og fordi lignende Forholdsregler tilstedes overalt, hvor der antages private Arbeidere; men jeg troer, at, naar man kommer over til det samme System for alle 1000—1200 Arbeidere, maa der bringes en Ordning ind deri, at ikke Enhver vilkaarlig skal kunne gjøre, hvad han vil. Derimod vil det være nødvendigt, hensigtsmæssigt og rigtigt under de nærværende Forhold, at der var tilstaaet enhver Bestyrelse af de enkelte Brancher en vis Sum, indenfor hvilken den kunde opmuntre ved Accordarbeide og Sligt. Dette skeer nu ved Summer, der tilveiebringes ved at sørge for, at der er Vacancer i de forskjellige Haandværksfag, og saa med Ministeriets Billigelse benytte de Penge, der svare til disse Vacancer, til at raade over paa denne Maade.

48. Formanden: Det er jo et Accordsystem, knyttet til det bestaaende faste Mandskab; men Qvæstionen er, om der ved et fuldkomment frit System kan være aldeles faste Regler og Grændser, om der kan være saadanne faste Lønningsclasser som nu, eller om det ikke er nødvendigt i saa Tilfælde at give Værftets Bestyrelse et større Spillerum, end De synes at ville antyde. Det er et meget relativt Udtryk, De brugte, at der naturligviis maatte være faste Regler; men hvorledes kan man saa stille en Sum til Disposition, den kan ikke siges at være til Accordarbeide; thi Alt bliver jo da saa at sige Accordarbeide?

Tuxen: Nei, det kan det ikke blive.

49. Formanden: Jo, i en vis Forstand er Alt Accordarbeide i Sammenligning med det nuværende System.

Tuxen: Nei, en meget stor Deel Arbeide maa altid drives for Dagløn.

50. Formanden: Ja, det forstaaer sig. Men kan De tænke Dem under et fuldkommen frit Contractsystem saadanne faste Normer opstillede med Hensyn til Contracters Afslutning for Værftets Bestyrelse, at de kun kunde fraviges gjennem Summer, stillede til Disposition ved specielle Arbeider, medens den ellers var bunden til faste Contractsvilkaar, eller troer De det nødvendigt i saa Hensende indenfor visse Grændser at give den daglige løbende Bestyrelse et større Spillerum? Med andre Ord, mener De, at det maatte være Ministeriet, der gjennem faste Priser paa længere Tid normerede det Hele, eller at en større discretionair Myndighed, indenfor visse Grændser og Forholdsregler og indenfor Summens Totalitet, maatte tilstaaes Værftets Bestyrelse?

Tuxen: Jeg troer, Ministeriet maa sige det sidste Ord i denne Sag. Jeg mener, at der maa og bør være en vis Fasthed i den Løn, der paa ethvert enkelt Sted skal bydes de Haandværkere, som arbeide der, baade med Hensyn til Størrelsen af de forskjellige Lønninger i det System, man har med at gjøre, og med Hensyn til Antallet af dem. Jeg kan ikke see Andet, end at Administrationen vilde give Raadigheden over Pengemidlerne altfor meget udaf sine Hænder, naar den uden Videre overdrog det til Værftet, ligesom det ogsaa forekommer mig af Vigtighed, at der er temmelig megen Fasthed i selve Lønningssatserne. Jeg troer ogsaa, det er Tilfældet i den private Industrie, at der er temmelig Fasthed i de egentlige Daglønssatser for Murere, Tømrere, Smedde, Snedkere o. s. v., skjøndt forskjellig i forskjellige Retninger.

51. Formanden: Det er jo Spørgsmaalet, om denne Fasthed skal komme i Værftets Bestyrelse, idet Alt fastsættes ved Resolution fra Ministeriet eller om den skal fremkomme ved Forholdets indre Natur?

Tuxen: Det er klart, at den Bestemmelse, som i saa Hensende, hvis Værftet havde fuldkommen frie Hænder, blev taget, maatte, naar Aaret var omme, blive Gjenstand for Ministeriets Kritik.

52. Formanden: Ja, hvad Øieblik det skulde være, det er jo ingen Hemmelighed.

Tuxen: Nei, men netop derfor er det ønskeligt, at denne Kritik finder Sted, inden man begynder Arbeidet, saameget meer, som det jo er praktiske Forhold.

53. Formanden: Det praktiske Spørgsmaal er, om Værftets Bestyrelse skal have større Myndighed og da ogsaa større Ansvar, eller om den, naar et Arbeide gaaer istaa, skal kunne sige, jeg har ikke havt Myndighed, jeg maa forelægge alle Spørgsmaal for Ministeriet, og deraf følger, at jeg er fuldkommen fri; thi jeg har ikke kunnet gjøre Noget?

Tuxen: Nei, det forekommer mig, at Ministeriet bør træde til, og maa være ikke alene noie bekjendt med de Regler, man søger at følge, men ogsaa have givet sit Samtykke til deres Udførelse.

54. Formanden: I deres hele Gjennemførelse i Detaillen; Eet er Grundsætningen, et Andet Gjennemførelsen?

Tuxen: Man maa tænke sig meget noie ind i et saadant System, for at kunne besvare ethvert Spørgsmaal, der kan reises, og bestemt svare derpaa. Alt, hvad der haves af Lønningsklasser, er man ikke forpligtet til at benytte, og det er heller ikke Meningen; men paa den anden Side er man ikke berettiget til at overskride det; desforuden maatte en saadan Fastsættelse af Lønningernes Størrelse og Lønningsklasser nødvendig føre til, at man under trykkende Tidsforhold kunde raade over et Tilskud, og det maatte være Ministeriet, som samtykkede i dets Anvendelse. Naar der paa den anden Side arbeides i Accord, maa naturligviis enhver Bestyrer af de enkelte Virksomheder have fuldkommen Myndighed til at ordne disse Contracter, saaledes at de ere afgjorte, naar han har afsluttet dem, og han maa kunne betale dem; men han maa være begrændset med de Pengemidler, han har; Totaliteten kan han benytte i et vist Forhold. Men her kommer den practiske Vanskelighed frem med Hensyn til det Maximum, det Beløb, som maatte anvendes udover det sædvanlige, til

Accordarbeide. Hvorledes der i saa Henseende skulde være at forholde, maatte der tages Bestemmelse om.

55. Formanden: Har De efter Deres Erfaring i Deres Forhold noget Begreb om, til hvor stort et Beløb denne Sum til Accordarbeide maatte ansættes?

Tuxen: Derom har jeg ingen bestemt Forestilling; det afhænger saameget af Arbeidernes Natur. Det vil ogsaa af hvad der tidligere er meddeelt Commissionen være den bekjendt at det er efterhaanden og først i de senere Aar, at Accordarbeide er anvendt i betydeligere Udstrækning og under en saadan Form, at man kan bedømme, hvormeget der efter et Middeltal kan medgaae paa den Maade.

56. Formanden: Det er et Spørgsmaal, vi senere skulle komme til; jeg fremhævede det kun her, forsaavidt der skulde være noget Sammenhæng mellem det og det senere System, og det der skulde være af Betydning eller spille nogen Rolle med Hensyn til Baand eller Frihed; kan De tænke Dem, om den vil være stor eller ringe, om den vil udgjøre 10 eller 40 pCt.?

Tuxen: Jeg troer, at 10 pCt. vil komme nærmere end 40 pCt. Dersom man f. Ex. drev alt Arbeide i Accord, vilde 25 pCt. blive det høieste; men da umuligt alt Arbeide, maaskee ikke det Halve, kan drives i Accord, vil 10 pCt. komme Sandheden nærmere.

57. Formanden: Vil De med Hensyn til det almindelige Spørgsmaal sige, om De har tænkt over, hvorvidt Værnepligtslovgivningen og hele den øvrige Lovgivning, deels Næringslovgivningen, deels den militaire Lovgivning, kan lægge Vanskeligheder i Veien for at gaae over til et fuldkommen frit Contractssystem med Arbeiderne. Man har meent, der kunde opstaae Conflicter mellem Værftets Trang til Arbeidere og de Fordringer, som i Kraft af den borgerlige og militaire Lovgivning af andre Autoriteter kunde stilles, dersom de ikke ved mindelig Overeenskomst fjernedes?

Tuxen: Jeg kan ikke indsee Andet, end at Værnepligtsloven maatte kunne fremkalde endeel Uleilighed for Marinen, idet Folk,

som den havde til sine Arbeider, kunde blive udskrevne til Hæren eller Flaaden; men i den Henseende er det et stort Spørgsmaal, om den Ting at arbeide paa Orlogsværftet, bør have nogen Indflydelse i saa Henseende, om en Mand bør kunne frie sig for Værnepligten ved at arbeide paa Orlogsværftet; det forekommer mig i det mindste meget tvivlsomt.

58. Formanden: Hvorledes opfatter De dette Forhold; nu for Øieblikket er det jo Tilfældet? (Tuxen: Ja.) Mener De ikke, det er et meget væsentligt Moment i Vægtskaalen, naar man fastholder Princippet baade i det nuværende System og i en forkortet Capitulationstid? Spørgsmaalet er, om De selv har havt dette Moment for Øie, skjøndt De ikke har omtalt det, eller De ikke mener, det har saa stor Betydning, at det burde komme afgjørende i Betragtning?

Tuxen: Det forekommer ikke mig, at det burde komme afgjørende i Betragtning.

59. Formanden: Hvad Betydning mener De, det vil faae for Marinen?

Tuxen: At den i visse Mellemrum bliver berøvet nogle af sine Haandværkere; men deri maatte den finde sig og see at faae Andre istedet. Jeg troer nok, man vilde komme ud derover. Jeg har havt Leilighed til at gjøre endeel smaa Erfaringer i den Retning. Ved Maskinværkstedet vare Flere af de private Arbeidere, der kun vare antagne ved Contract, blevne udskrevne baade til Armeen og til Marinen; men de, der bleve udskrevne til Hæren, satte saamegen Priis paa at blive i deres Tjeneste, at de stillede for sig, og Marinen ydede endogsaa Laan til en Mand. Andre bleve udskrevne til Flaaden; jeg antog, at Marinen maatte være berettiget til at benytte saadanne Udskrevne som Maskinfolk ombord i Skibene; enten gjorde de da denne Tjeneste, eller ogsaa bleve de i enkelte Tilfælde permitterede; man hjalp sig altsaa. Dette nævner jeg blot, for at vise, hvorledes Forholdet har været, da det kom frem i enkelte Tilfælde. Der er intet Spørgsmaal om, at det vilde være en stor Gene for Marinen, om dens Haandværkere i meget betydeligt Antal bleve udskrevne til Tjeneste

i Landhæren, men det forekommer mig, som sagt, noget tvivlsomt, om den Ting, at arbeide for Marinen, burde være tilstrækkelig til at fritage Folk for dens Værnepligt. Man veed jo, at Mange søge Udflugter.

60. Lütken: Med Hensyn til den almindelige Udskrivning og følgende Indkaldelse til de aarlige Øvelser har det vel ikke stort at sige; men Spørgsmaalet er om en Indkaldelse i Krigstid, hvorved hele Værftet kom til at mangle alt det Mandskab, som var mellem 22 og 30 Aar?

Tuxen: Det vilde være meget ubeleiligt, det er ganske sikkert.

61. Lütken: Der vilde ikke være Spørgsmaal om Stilling, i det Mindste vilde det ikke godt være muligt for dem at stille for sig?

Tuxen: Ja, det vilde være meget ubeleiligt, som sagt; dette Hensyn til Værnepligtsloven er ganske vist et af dem — jeg vilde have nævnt det før — der til en vis Grad træder op, naar der er Tale om absolut frit Arbeide; men det er, som sagt, et Spørgsmaal, jeg ikke kan tillægge nogen afgjørende Betydning; man kunde jo maaskee ogsaa træffe visse Lovbestemmelser i den Henseende.

Tre og Tyvende Møde, den 16de Januar 1861.

Directeur for Maskinvæsenet N. E. Tuxen.

(Fortsættelse.)

62. Formanden: Har De overveiet den Samtale, vi havde sidst? Er der noget Punkt deri, som De ønskede nærmere at forklare eller at føie Et og Andet til?

Tuxen: Det var saamange forskjellige Punkter, der bleve omtalte under Mødet sidste Gang, at jeg ikke har gjennemtænkt dem efter den Tid, men jeg vil tillade mig en almindelig

Bemærkning, for ikke at blive misforstaaet. Jeg har under Forhandlingerne antaget, at det var Haandværksstyrken alene, som der var Spørgsmaal om. Jeg har nemlig den Anskuelse, at de militaire Underclasser, Matros- og Artillericorpset, maae organiseres fra et ganske andet Standpunkt end Haandværkerne. Det er og har været en Mangel ved alle tidligere Organisationsforsøg, at man har villet sammenblande disse to forskjellige Klasser af Personer med hinanden, uagtet de ere aldeles heterogene. Med Hensyn til hvilke Principer, der skulde lægges til Grund for Organisationen af de militaire Klasser, veed jeg ikke, om det er Commissionens Hensigt at komme ind paa dette Spørgsmaal. Det er meget vanskeligt, og jeg ønsker egentligt helst ikke at udtale mig nærmere derover, hvorimod jeg dog, hvis der gjøres bestemte Spørgsmaal i den Henseende, ikke vil holde mig tilbage for at give Tilsvar.

63. Formanden: Jeg anseer det for rettest, i denne Sammenhæng at gaae ind paa de Spørgsmaal, som De her antydede med Hensyn til de militaire Klasser, thi der vil jo komme Klarhed frem, naar vi omtale de to Corpser, som De mener maa behandles efter forskjellige Grundsætninger. Hvad er da Deres Mening om den nuværende Ordning, er den hensigtsmæssig eller hvilke Forandringer ere tilraadelige?

Tuxen: Det er et vanskeligt Spørgsmaal, som jeg ikke fuldstændigt har gjennemtænkt, skjøndt jeg dog har beskjeftiget mig dermed. Jeg troer, at der maatte lægges et ganske andet Princip til Grund for Ordningen af den militaire Styrke, hvor man i en langt høiere Grad, end det tidligere har været Tilfældet, tog Hensyn til de Værnepligtige. Indretningen af de militaire Underclasser maa nærmest betragtes som en Skole for Underofficerer, men om man ogsaa ad den Vei er istand til at opdrage meget dygtige Underofficerer, er det dog ikke tilstrækkeligt til i en Haandevending at skaffe et dygtigt Skibsmandskab tilveie, hvor tjenlige de end ere til hurtigt at organisere et Krigsskib. Jeg vil derfor blot tillade mig at udtale ganske faa Ord med Hensyn til det Grundprincip, som jeg troer, at man skulde efterstræbe ved Ordningen af disse Forhold,

nemlig det, at man skal bestræbe sig for til enhver Tid at have en fuldstændig lille Styrke uddannet her tilstede, jeg vil sige paa circa 1,500 Mand, organiseret som en fuldstændig Skibsbesætning og indøvet paa en saadan Maade, at man ved Hjælp af den, ved at indkalde Mandskab af den Beskaffenhed, hvoraf Udskrivningen for nærværende Tid er istand til at kunne give det, kan udstrække sig til en Styrke af det Tredobbelte, saa at de fuldstændigt uddannede Folk, ved at forene een Del af dem med to Dele af de ikke indøvede og uddannede Folk, vilde være istand til at danne ret gode Skibsbesætninger. Naar jeg siger, at der bestandig skulde være 1,500 Mand tilstede, mener jeg dog, at endel af de Folk kunde være ombord i udrustede Skibe, og endvidere, at endeel af dem, for at spare Bekostningerne derved, navnlig om Vinteren, kunde være permitterede til deres Hjemsted. Til en Organisation, der var baseret paa et saadant Grundprincip, maatte nødvendig slutte sig hvad man kalder et Depotcompagni, som indeholdt et større Antal af Underofficerer, og hvori man vilde komme til at optage noget lignende, som findes i de nuværende Corpser. Hvad jeg har udtalt her, er maaskee noget dunkelt, men jeg troer, at man ved at overveie det nærmere dog maaskee vil finde, at Princippet ikke er urigtigt.

64. Rothe: Troer De, at det kan realiseres at holde en fast Styrke paa 1500 Mand, eller omtrent det Tredobbelte af nu?

Tuxen: For det Første have vi en Del af Aaret en Styrke, som vist ikke er meget mindre, nemlig naar vi have en Øvelseseskadre udrustet, med Exerceerfregatten og andre Skibe; for det Andet have vi om Vinteren her tilstede circa 400 Mand i de to Corpser, og for det Tredie antager jeg, at det er til meget lidt Nytte, at vi ere i Besiddelse af Krigsmateriel, naar vi ikke have uddannet Mandskab til at benytte det. Det er Hensyn, som ere blevne altfor meget forsømte i vor Marine; de vare totalt forsømte, indtil for 13 Aar siden. Hvad der senere er skeet for at indøve Folkene ved Exerceerfregatten, er en meget god Begyndelse, men vi ere blevne staaende altfor længe paa det samme Punkt, og man maa være enig i, at den i Forhold til Bekostningen ikke stifter

tilstrækkelig Nytte til at sikkre Marinen et dygtigt Skibsmandskab. Enhver Bekostning maa veies i Forhold til den Nytte, den bringer, og jeg for min Person nærer ingen Tvivl om, at en lille Marine, som er kraftig ved sine gode Skibe og vel instruerede Personale, er langt at foretrække for et større Antal Skibe, der ligge i en Havn, naar man ikke har en vel instrueret Besætning til at sende i Søen med dem.

65. Lütken: Saavidt jeg har forstaaet Dem, er Meningen, at der af den Del af de Værnepligtige, som ikke forlade Landet, skulde udskrives Folk, som skulde staae i Søetatens Tjeneste paa samme Maade, som det er Tilfældet ved Landetaten, og at det blev afhængigt af Pengemidlerne, hvormeget af dette Mandskab, der kunde holdes til Tjeneste?

Tuxen: Jeg har ikke brugt det Udtryk „de Værnepligtige, der ikke forlade Landet". Jeg sætter tvertimod megen Priis paa, at den Del af Befolkningen, der uddanner sig for Søen, kan komme til at aftjene sin Værnepligt saavelsom de Andre. Det, jeg yttrede, vilde egentlig føre til, at de Folk, der indkaldes til Tjeneste, efter hvad jeg har tænkt mig, vare forpligtede til at blive til Tjeneste i 18 Maaneder, at de endel af denne Tid vilde være dels til Indøvelse og dels til Besætning af Skibene, og at de endeel af Tiden vilde være permitterede.

66. Puggaard: Jeg forstaaer Dem saaledes, at De mente, at det ikke kunde hjælpe at have Skibe, naar man ikke havde dygtigt Skibsmandskab til at sætte derpaa. Med Hensyn til den sidste Bemærkning, at de Indkaldte skulde holdes til Tjeneste i 18 Maaneder, troer De da, at det er tilstrækkeligt til at danne dygtige Matroser?

Tuxen: Nei, ikke uden forsaavidt en Del af dem tidligere havde uddannet sig til Matroser og havde faret iforveien. Jeg troer ganske vist ikke, at man i 18 Maaneder kan danne dygtige Matroser, især da ikke engang hele Tiden kunde anvendes dertil. Hvad det væsentligt kommer an paa at uddanne, er dygtige Søsoldater, at indøve Folkene tilstrækkeligt i Brugen af de forskjellige Vaaben, som de komme til at betjene, og det kan skee i kortere Tid.

67. Puggaard: Jeg gjorde blot denne Bemærkning, fordi jeg havde Tvivl om, at man kunde uddanne Matroser i 18 Maaneder.

Tuxen: Det er ogsaa mere for at uddanne Matroser i Brugen af Vaaben.

68. Formanden: Deres Mening vil føre til en Oplosning af det faste Mandskab?

Tuxen: Ja, delviis, thi det vil ikke skee med Underofficererne.

69. Formanden: Derfor siger jeg ogsaa med Mandskabet.

Tuxen: Ja, for en stor Del, uagtet man vil finde det rigtigt at holde et bestemt Antal ved et saadant Depotcompagni, som jeg omtalte, hvilket vistnok ogsaa Værnepligten vilde tillade at gjøre, idet Folkene kunde tage fast Tjeneste paa 8 Aar.

70. Lütken: Maa man ikke med Hensyn til Flaadens Bemanding gjøre en bestemt Forskjel mellem de to Klasser Mandskab, mellem dem, som skulle uddannes til Matroser, og dem, som skulle uddannes til Søsoldater? Den første Del er uddannet, idet de alt ere Matroser; den anden Del er det derimod ikke. Mener De nu, at de Alle skulde indkaldes som Værnepligtige og tjene deres 16 Aar i Linien og Forstærkningen, og at der paa den Maade skulde komme et større øvet Mandskab tilstede til Flaadens Bemanding?

Tuxen: Jeg maa bestemt sætte Priis paa, til enhver Tid at være istand til at kunne indkalde nogle indøvede og uddannede Folk til at gjøre Tjeneste paa Skibene, men det vil være let at indsee, at naar Folkene i flere Aar ikke have været indkaldte paany, ville de efter 6—8 Aars Forløb ikke have nogen stor Øvelse. Jeg troer, at man maa lægge meget stor Vægt paa, at man i et givet Øieblik har en Styrke tilstede, som er uddannet, og som man kan faae den bedst mulige Nytte af, enten samlet eller ved at fordele den over et større Antal, og naar man saaledes havde Skibs-Mandskaber indkaldte og forsøgte at uddanne dem, mener jeg, at man ikke skulde gjøre Forskjel imellem de Folk, man havde, hvad enten de vare Søvante eller Usøvante; man skulde uddanne dem alle i lige Grad, til hvad Tjeneste, der kunde forefalde, dog ikke til Matrostjeneste. Naar de egne sig dertil,

bør man ikke genere sig for, at uddanne Matroser til saa dygtige Artilleriister som muligt.

71. Formanden: Hvorvidt antager De, at det, at Værftet sammendrages paa Nyholm, vil kunne medføre nogen Indskrænkning i Værftscorpset, og i hvilket Omfang?

Tuxen: Det afhænger for en stor Del af, hvorledes man vil organisere Tjenesten paa Værftet. For Øieblikket ere de saakaldte Værftsarbeidsmænd spredte under tre Autoriteter, Ekvipagemesteren, Takkelmesteren og Tømesteren. Denne Spredning, som er baseret paa, hvad man for nogle Aar siden antog for passende paa ethvert af disse Steder, fører ikke til den største Oeconomi ved Anvendelsen af Folkene. En Sammendragning af dem til eet Sted, hvorfra de efter Behov kunde udgaae til andre Steder, vilde i mine Tanker føre til en Besparelse i Antallet. Jeg nødsages til at gaae et Skridt videre, og nævne et Punkt, jeg oftere har overveiet, og troer rigtigt. Det er, at en Sammendragning af Takkelmesterens og Ekvipagemesterens Stilling paa Værftet vilde føre til en ikke ringe Besparelse, saavel af denne Slags Folk, som af det Arbeide, der udføres af dem. Ekvipagemesteren har et Antal af denne Slags Folk, der ere underlagte Matrosunderofficererne og to af de saakaldte Skippere, som indtage den første Plads i Matroscorpset; de maa forstaae Matrosarbeide, og naar der er Leilighed dertil, lægge de Seisinger eller foretage andet Skibmandsarbeide, et Arbeide, der ogsaa nu udføres paa Takkelloftet. Vi have egentlig fire Steder, hvor der gjøres Arbeide af Folkene af eensartet Beskaffenhed, nemlig ved Bradbænkene paa Nyholm og Gammelholm, paa Takkelloftet, og hos Tømesteren. Naar denne fuldkommen eensartede Virksomhed blev samlet paa et Sted, vilde det medføre Besparelse, forsaavidt man da kun lod udføre Arbeider, som vare nødvendige og hensigtsmæssige, og ikke alene for at beskjæftige de Folk, der staae paa disse bestemte Steder, ligesom der ogsaa vilde medføres Besparelse med Hensyn til det Locale, hvor der arbeides. Sammendragning af Ekvipagemesterens og Takkelmesterens Stilling antager, jeg vilde være til Gavn for Værftet og af Interesse for Tjenesten, og medføre ikke faa Besparelser i forskjellig Retning. Hvilket Antal af disse Arbeids-

mænd der vilde kunne beſpares ved Værftets Sammendragning, kan jeg ikke angive, men jeg troer, at Størſtedelen af dem, der ere paa Gammelholm, maatte kunne beſpares, og jeg troer, at en yderligere Beſparelſe vilde kunne finde Sted ved en Forandring i den hidtilværende Organiſation.

72. Formanden: De har altſaa ikke noget nærmere at ville tilføie med Henſyn til Deres Forklaring i ſidſte Møde i Almindelighed. Jeg vil derfor ſpørge Dem, om De ikke har noget ſpecielt at bemærke for de Grene af Orlogsværftet, der ligge under Dem. Hvilken er Deres Stilling ved Værftet?

Tuxen: Maſkinvæſenet, ſamt Huus- og Vandbygningsvæſenet er mig underlagt.

73. Formanden: Naar blev det Dem underlagt?

Tuxen: For 15 Aar ſiden.

74. Formanden: Og Deres Forhold har været det Samme?

Tuxen: For Huus- og Vandbygningsvæſenet har det været det Samme. Maſkinvæſenet exiſterede ikke, da jeg kom dertil, og det har efter forſkjellige Forandringer i Organiſationen først for faa Aar ſiden opnaaet den Form, det nu har. Den nuværende Organiſation af Maſkinvæſenet er aldeles conform med den Organiſation, ſom der forøvrigt er ved Værftet. Der er ved Maſkinværkſtedet til at tilſee alle Dampſkibsarbeider og føre Tilſyn med alt Arbeidet, en ſaakaldet Overmaſkinmeſter, Wain, ſom har Titel af Maſkininſpecteur; ſaa er der Meſtere, Meſterſvende, Qvarteermænd, Formænd og Svende.

75. Formanden: Er der hos Dem Forſkjel mellem Formændene og Qvarteermændene?

Tuxen: Nei, det er kun en Forſkjel i Lønnen; det er ikke henſigtsmæssigt, at disſe to Benævnelſer findes; det er egentligt een og ſamme Klaſſe og de avancere fra Formænd til Kvarteermænd, blot efter Anciennetet. Maſkinmeſtrene ere beſtemte til at være Maſkinmeſtere i de ſtørre Dampſkibe, og Meſterſvendene til at være Undermaſkinmeſtere i de ſtørre og Maſkinmeſtere i de mindre Dampſkibe, og de ſkulle føre Tilſyn med Arbeider ved Værftet; men dertil er

den nuværende Styrke af Maskincorpset aldeles utilstrækkelig til det Antal Dampskibe, vi have.

76. Formanden: Hvor stort et Antal Folk har De?

Tuxen: Der skal være 120—130, men der er en betydelig Vacance; af 44 Svendepladser ere de 26 vacante. Jeg vil dog tillade mig at bemærke, at ved Værkstedet benyttes 100 Mand private Haandværkere foruden de faste; af Svende er der ikke mere end 12 ved Værkstedet.

77. Formanden: Af de normerede 120 Mand er der altsaa kun Halvdelen tilstede?

Tuxen: Ja.

78. Formanden: Og saa iøvrigt 100 privat antagne?

Tuxen: Ja.

79. Formanden: Hvorved De altsaa i Virkeligheden har omtrent 160 Mand?

Tuxen: Ja.

80. Formanden: Altsaa i Virkeligheden 20—30 pCt. mere end normeret?

Tuxen: Ja, der er kun beregnet Folk til at besætte Skibene og ikke til Værkstedet. Der er altid en Del af det normerede Antal borte med Dampskibene og en Del i Postvæsenets Tjeneste.

81. Formanden: Hvorledes anvender De den almindelige Sætning, De opstillede sidst, paa de Grene, der staae under Dem?

Tuxen: For Maskinvæsenets Vedkommende er der af to Grunde en stor Del af den faste Styrke vacant, nemlig fordi jeg deels ikke har stræbt efter at faae alle faste Pladser besatte, men tvertimod har ønsket, at en Del blot tjente som Private, og deels fordi, det vil jeg tilstaae, jeg har havt Vanskelighed ved at faae Folk til at gaae ind paa de Conditioner, der vare stillede.

82. Formanden: Har De som Directeur fri Raadighed over de Penge, der bespares ved Vacancer?

Tuxen: Ja.

83. Formanden: Og kan De sætte en Contract frit op, saa at De faaer fri Disposition overeensstemmende med Markedsprisen?

Tuxen: Med Hensyn til, at der blev sagt Contract, maa

jeg bemærke, at jeg ikke er berettiget til at indgaae en Contract, hvorved jeg er bunden paa længere Tid; det er kun ugeviis.

84. Formanden: Men De antager Folkene med den Betaling, som De anseer for hensigtsmæssig?

Tuxen: Ja, Stillingen er saaledes, at der er endel vacante Nummere, og de Summer, som svare dertil, har jeg fri Raadighed over, og foruden det er der i indeværende Finantsaar tilstaaet mig et bestemt Beløb i Penge, og det raader jeg ogsaa aldeles over.

85. Formanden: Der er altsaa ikke foreskrevet Dem Noget med Hensyn til Prisen for Folkene?

Tuxen: Nei, jeg antager og afskediger dem, eftersom der er Trang dertil og Omstændighederne fordre det, og med en Uges Opsigelse, hvilket jeg ikke overskrider.

86. Formanden: Forvolder det Dem ingen Vanskelighed, at De har et Arbeidsmandskab sammensat af to Elementer, der arbeide under forskjellige Vilkaar?

Tuxen: Ved Maskinværkstedet gjør det meget lidt til Sagen, fordi det ene Element, det faste, anseer sig for udpeget til at fare med Dampskibene, hvad der ogsaa er Hensigten med dem. Meget Faa af det fast antagne Mandskab tjene i Værkstedet, de tjene mest i Skibene og have derved Udsigt til Forfremmelse. Ingen kan vente at blive forfremmet til Formand eller Qvarteermand eller høiere Poster, uden at have aflagt fuldstændig Prøve paa sin Dygtighed for at styre en Maskine. Derfor efterstræbes der ogsaa at fare tilsøes, ogsaa af dem, der ikke ere fast ansatte. Jeg har endnu aldrig havt den mindste Uleilighed af det blandede Forhold i Værkstedet, men jeg maa vistnok for Størstedelen, hvad jeg ogsaa tidligere har yttret, tilskrive dette den særdeles dygtige Inspecteur for Værkstedet, og den gode Maade han veed at tage Folkene paa.

87. Formanden: Hvormange Folk har De borte nu? Nu maa De vel have mange af de faste Folk hjemme?

Tuxen: Der er en Fregat ude og en Corvet, foruden Postvæsenets Dampskibe, men forøvrigt ere de Fleste hjemme.

88. Formanden: Med Hensyn til denne Green af de Forretninger, der høre under Dem, har De ikke noget Særligt at tilføie?

Turen: Nei, men den anden Green, Huus- og Vandbygningsvæsenet, er stillet paa en særegen Maade. Der er nemlig i Etatens Tjeneste et Antal af Huustømmermænd til at foretage forskjelligt Tømmerarbeide, som forefalder, ved Reparationer eller Bygning af Broer, Bolværker og de forskjellige Arbeider, som høre til denne Branche. Hvorimod andre Professioner, som høre til Bygningsvæsenet, som Murere, Glarmestere, Jernstøbere, etc. besørges ved privat Industri; for Bygningernes almindelige Vedligeholdelse er Contract med en privat Mester. Andre Grene af Arbeider f. Ex. Smedde-, Snedker- og Deierarbeide udføres i Værftets Værksteder, hvorved naturligviis disse Værksteder blive bebyrdede paa en dobbelt Maade. For det Første maa det være meget vanskeligt for Fabrikmesteren, under hvem Smedien og Snedkerværkstedet staae, at lægge en bestemt Plan for det næste Aars Arbeide, da han ikke veed, hvilke Fordringer, der kunne blive stillede til hans Værksted fra en Branche, som Bygningsvæsenet. For det Andet er det en betydelig Complicering af Regnskabet, at forskjellige Autoriteter med forskjelligartede Virksomheder blive blandede ind i et andet Værksteds Bedrift og det Regnskab, der affattes der. Dette fører i dobbelt Henseende til Skade. Paa den ene Side medfører det, at den egentlige Opgjørelse af Regnskabet, som maa finde Sted paa eet Sted, navnlig under Fabrikmesterens Ledelse, bliver foretaget af Folk, som umuligt kunne have nogen Kjendskab til, hvad der er gjort, og derfor meget let kunne komme til at blande een Ting i en anden. Det at man staaer udenfor den umiddelbare Ledelse af Regnskabsvæsenet, bevirker paa den anden Side, at man bliver fremmed for sin egen Green af Administrationen. Man er ikke istand til at følge Bekostningen af den enkelte Ting med Skarphed og Nøiagtighed, hvilket er ønskeligt for at vide, at der anvendes Oeconomie, og for at faae den Oversigt, som sætter istand til at gjøre gode Dispositioner for den kommende Tid. Disse forskjellige Ulemper, i Forbindelse med, at de Arbeider, der udføres ved Huus- og Vandbygningsvæsenet, ere af en saadan Beskaffenhed, at man let kan finde Alt, hvad man behøver, i

private Værksteder udenfor Holmen, har ført mig til den Tanke, at det maatte anseés for hensigtsmæssigt at udskille hele denne Branche fra Værftets almindelige Virksomhed. Da det endvidere altid er misligt for Marinen, absolut at opdrage en enkelt Embedsmand for et bestemt Fag, idet man er udsat for at gjøre et uheldigt Valg i en ung Alder, og man maaskee kan faae en Mand uden Energi og practisk Dygtighed, har jeg tænkt mig det ønskeligt, at kunne overdrage disse Arbeider til en anden Institution, som var fuldkommen skikket til at udføre dem. Det er det kongelige Ingenieurcorps, som desuden meget ønsker at overtage Virksomheder af en saadan Art. Man vilde i dette Corps af videnskabelig dannede Mænd til enhver Tid være sikker paa at faae, hvad Marinen maatte behøve. Jeg forudsætter med Bestemthed, at den Mand, der af Corpset blev udseet til at styre disse Arbeider, maatte være underlagt Marineministeriet, saalænge det stod paa, idet han maatte arbeide efter dets Dispositioner; det er jo ikke Andet end, hvad der finder Sted med Hensyn til Veivæsenet. Den Tanke, jeg her har fremstillet, er altsaa at udskille Huus- og Vandbygningsvæsenet fra Værftets øvrige Virksomhed og for en stor Deel ogsaa fra dets sædvanlige Anskaffelse af Materialier; det vilde da godt kunne bestyres af en Mand, med hvis Opdragelse og Uddannelse Marinen slet ikke havde beskjæftiget sig.

89. Formanden: Har det i Reglen et saadant Omfang, at De vilde antage det for hensigtsmæssigt, at en Mand særligt stilles i Spidsen derfor. For Øieblikket, siger De, at denne Virksomhed er forenet med Deres øvrige Virksomhed?

Tuxen: Men denne Forening er meget byrdefuld; thi der ere to Brancher komne under een Mand, hvilke fordre en total forskjellig Uddannelse. Dernæst antager jeg det for hensigtsmæssigt, at alt Marinens Bygningsvæsen blev samlet, at ikke blot Alt, hvad der foregaaer paa Værftet, men ogsaa, hvad der vedrører Fyrvæsenet, Nyboder, og alt Slags kunde komme under een Bestyrelse. Det vilde blive en stor Lettelse for Marineministeriet ved Behandlingen af alle disse Sager, og derved vilde Faget blive mere omfattende. I disse Aar er der en meget stor Virksomhed ved Bygningsvæsenet.

90. Formanden: Der er jo noget Forbigaaende, noget Tilfældigt ved det til forskjellige Tider?

Tuxen: Ja.

91. Formanden: For at samle de mere almindelige Spørgsmaal under Eet: De har allerede antydet, at De anseer det for hensigtsmæssigt at samle to af de fem sideordnede Stillinger, som for Tiden findes under Holmens Chef paa Værftet. Hvorvidt anseer De nogen yderligere Forandring for ønskelig i den bestaaende Organisation af de forskjellige Directeurers Stilling, det være sig lige overfor Holmens Chef eller indbyrdes?

Tuxen: Jeg maa først bemærke, at en Sammendragning af Equipagemesterens og Takkelmesterens Stillinger maatte føre til en Forandring i en anden Retning, nemlig at der maatte tilføies en Person, som ikke nu findes paa Værftet. Der er en heel Klasse af Forretninger ved Orlogsværftet, som i mine Tanker ikke ere repræsenterede paa forretningsmæssig Maade. Det er først alle de Udbetalinger af Penge, der foregaae paa Værftet til Folk, der lønnes dagviis og ugeviis. Det er lagt under Equipagemesteren. Der udbetales ikke ubetydelige Summer paa Værftet, men dersom man kom til at overgaae til at lønne hele Mandskabet i Penge, hvilke da i mine Tanker absolut maatte udbetales dem ugeviis, vilde det være absolut nødvendigt at foretage en Forandring i dette Forhold og skaffe en ansvarlig Person tilstede, en Mand, som kunde bære Ansvaret ligeoverfor Orlogsværftets Chef, for de Penge, som medgik til hans Udbetalinger. Nu antager Equipagemesteren en privat Mand, som er ansvarlig til ham, og Regnskabet besørges af en Embedsmand, der benævnes Sjouerskriver, som ikke har sin Plads paa Værftet, men hvis Forretning er annecteret en af Embedsmændene i Ministeriet.

92. Formanden: Vilde De, at den, der fik det hele Regnskabsvæsen, skulde stilles i lige Linie med de fire andre Directeurer?

Tuxen: Der er andre Ting vedkommende denne Sammendragning, som jeg vil tilføie, hvoraf man vil finde, at det var en Stilling af større Betydning, end just at udbetale disse Lønninger. Der er et andet Forhold, som ved nærmere Prøvelse

vil vise sig mindre hensigtsmæssig paa Værftet. Det er, at alle de Materialier, som komme ind paa Værftet, gaae paa en altfor umiddelbar Maade over i vedkommende Regnskabsførers Hænder — jeg taler naturligviis kun om Sagen i Almindelighed og tænker ikke paa nogen Person. Jeg finder det urigtigt, at Hovedmagasins Forvalteren kan staae i umiddelbar Forbindelse med Leverandeurerne udenfor Værftet, at Varerne nogensinde kunne komme directe i hans Hænder fra en saadan Leverandeur, og med alt Tilsyn fra Equipagemesteren, der jo har saa mange andre Forretninger, kan det ikke undgaaes, at Varer kunne komme ind i Localer, der ere under Hovedmagasinforvalterens Nøgler, uden at blive nøiere undersøgte.

93. Formanden: Hvad forstaaer De ved umiddelbar Forbindelse?

Tuxen: At han for visse Varers Vedkommende kan forlange dem fra Leverandeuren.

94. Formanden: Modtager han ikke Meddelelse fra Ministeriet, om at det og det vil blive ham leveret?

Tuxen: Jeg formoder, at det er Tilfældet; men hos de Leverandeurer, med hvem der findes Accord om at levere efter Begjæring fra Værftet, maa Hovedmagasinsforvalteren vist umiddelbart kunne hente Olie, Spiger og flere saadanne Materialier og lade det bringe ind paa Værftet til sit Magasin uden behørig Control, og jeg synes ikke, at det Forhold er fuldkommen rigtigt. Det forekommer mig, at der burde i alle disse Forhold være et Mellemled, en Værftscommissair, som modtog alle de Varer, der kom ind paa Værftet, i eet, udelukkende under hans Control staaende Locale, og først efter at have undersøgt deres Quantitet og Qvalitet, leverede dem til den Regnskabsfører, som skulde modtage dem. Det er en Organisation, som ikke er opstaaet i mit Hoved, men jeg troer, at den findes maaskee ved alle større Etablissementer af den Art. Derved bliver ogsaa Equipagemesteren befriet for sin Virksomhed i denne Retning, og for at skulle have Varekundskab i mange forskjellige Retninger. Jeg troer, ei det er rigtigt at paalægge en Officeer, som ikke har

uddannet sig i den Retning, et saadant Ansvar, og naar der gaves Equipagemesteren en saadan forøget Bestilling, som det tillige at forestaae Takkelvæsenet, vil der vist ved Værftet savnes en Embedsmand som den anførte, hvis Savn vil blive følelligere, naar Værftet sammendrages paa Nyholm, da der saa kun vil blive een Equipagemester, som vilde blive overbebyrdet. Der er endnu en Forretning, som maatte overdrages denne nye Embedsmand (Værftscommissairen), men det er et Terrain, hvor jeg mangler Kundskaber, nemlig at foretage en Afslutning af Værftets Bøger i det Store.

95. Formanden: Vilde De under en saadan Mand lægge Regnskabsvæsenet i det Hele?

Tuxen: Ja i det Store. Der er en Klasse af Regnskabsvæsen, som ikke kan tages bort fra de umiddelbare Autoriteter ved hvert enkelt Sted. Det er aldeles umuligt for en hvilkensomhelst anden Mand at revidere det Regnskab, der opgjøres af Mestrene. Andre end de Autoriteter, som bestandigt gaae over Værkstedet, kunne ikke gjøre det; kun de kunne til den yderste Detail kjende den Virksomhed, der foregaaer, og ved Erfaringen erholde Øvelse i at bedømme, hvad der kan præsteres og hvad der medgaaer af Materialier. Det kan Ingen, der staaer udenfor; det maa f. Ex. Fabrikmesteren gjøre for alle hans Værksteder. Men der er desuden en Balance at opgjøre; en Overførelse paa de forskjellige Hovedconti, en Control med, at de bevilgede Midler af Materialier og Penge til visse Arbeider ikke overskrides, og en endelig Afslutning af Bøgerne, der vistnok burde overdrages en Mand, som stod udenfor den egentlige Arbeidsvirksomhed.

96. Formanden: Iøvrigt vil der ikke efter Deres Mening være nogen Forandring at gjøre i de forskjellige Underchefers Stilling og Virksomhed?

Tuxen: Der er endnu et Punkt, hvori en Forandring var ønskelig at indføre. Directeuren for Maskinvæsenet maatte man see at blive af med, og inddrage hans Virksomhed under Fabrikmesteren. Efterhaanden er Skibsbyggeriet og Maskinvæsenet for

Dampskibene voxet i den Grad sammen, at to Virksomheder af den Art ikke godt kunne bestaae ved Siden af hinanden. Der vilde være bestandige Rivninger mellem de to Autoriteter, naar de ikke af Interesse for Tjenesten strøbte at forenes og aftale Alt indbyrdes med hinanden med Hensyn til Arbeidet, for at faae Tingene til at gaae. Jeg maa dog sige, at vi her i Landet have staaet meget langt tilbage med Hensyn til Udviklingen af Industri og Videnskabelighed i den Retning. Det vil ikke være Tidspunktet for Øieblikket at foretage en saadan Forandring, man er ikke forberedt derpaa, men det er noget, man skal see hen til at uddanne ved at oprette et lille Corps, som udelukkende er beskjæftiget ved Skibsbyggeriet og det nautiske Maskinvæsen. Jeg vil altsaa tænke mig en Tømester, en Equipagemester, en Fabrikmester og en Værftscassérer eller Regnskabsfører eller Commissair, som de vigtigste Embedsstillinger under Chefen for Orlogsværftet, og endelig en Bestyrer af Huus- og Vandbygningsarbeiderne.

97. Formanden: Hvorvidt vil De tænke Dem en Forandring i Stillingen for Holmens Chef?

Tuxen: Med Hensyn til Værftets hele indre Organisation og de Arbeider, som foregaae der, troer jeg, at Chefen for Orlogsværftet er rigtig stillet, og jeg vil ikke tilraade nogen Forandring i den Stilling. Skulde der gjøres nogen Forandring, maatte det nærmest være den, at Officeerscorpset tillige blev underlagt ham.

98. Formanden: De vil ikke anse det for tilraadeligt at henlægge Værftets Bestyrelse under en af Directeurerne i Ministeriet?

Tuxen: Jeg vil anse det for utilraadeligt i administrativ Henseende. Først er det til stor Gavn, at Værftets Bestyrer besøger Værftet og er istand til at opfatte hele den Virksomhed, som der foregaaer, uden at hans Tanker ere formeget spredte ved andre Forretninger. Dernæst forekommer det mig, at dersom en Directeur i Ministeriet har Tid til at beskjæftige sig med Værftet, saa er det bedre, at han ophører med at være Directeur i Ministeriet og bliver Chef for Værftet. Jeg troer, at

det er to Stadier paa den administrative Trappe eller Scala, som bør adskilles. Det Ene er Ministeriet, hvad der rører og bevæger sig der, og det Andet er Fabrikken, hvor der forfærdiges Skibe og paa en vis Maade Mandskab til Skibene. Det er en ganske anden Branche. Man bør ikke blande dem sammen, thi det vil føre til, at Ministeren egentlig bliver Chef for Orlogsværftet.

99. Formanden: De antager altsaa ikke, at vore smaa Forholds Modsætning til de store, at Værftets Concentration paa det samme Sted ved Bestyrelsens Centrum, kan føre til et andet Resultat end det, vi see paa fremmede Steder. Man har her i Commissionen gjort den Anskuelse gjældende, at man maaskee var noget hildet i ældre Traditioner, som mulig kunde medføre, at man antog det for givet, at der burde være en selvstændig Chef for Orlogsværftet og saa overførte det forøvrigt fra Steder, hvor Alt forekom i større Stiil, hvor Værftet laae fjernt fra den egentlige Centralbestyrelse. De mener tvertimod, at det er begrundet i Organisationens Natur, at en saadan Virksomhed som Værftet maa have et eget Centrum og kan ikke placeres under Directeurer, der stode directe under Ministeriet, selv om man vilde samle dem som en Art Collegium, hvilket vilde blive nødvendigt, naar der ikke var en Chef?

Tuxen: Jeg troer det er urigtigt i administrativ Henseende at ville blande de to Ting sammen. Jeg antager tvertimod, at det kunde være rigtigere, at endeel af de Forretninger, som nu foregaae i Ministeriet, kunde gaae over til Værftet. Saaledes troer jeg f. Ex., at naar en Post som den, jeg har omtalt, som Værftets Commissair bliver oprettet, vil endeel af Revisions-Arbeidet kunne henlægges under den. Jeg troer ogsaa ved samme Leilighed at burde nævne, at Værftet er i Kjøbenhavn og er fast bundet der ved mange Bygninger, men hvad borger for, at Ministeriet ikke kan blive flyttet fra Kjøbenhavn.

100. Formanden: Det forekommer mig at være en phantastisk Betragtning.

Tuxen: Det er vel muligt, men jeg troer, at man ikke skal benytte en tilfældig bestaaende Ordning til at slaae dem

sammen. Jeg vil gjentage, at det er Noget, der ligger i Forholdets Natur, at Værftet bestaaer som et Hele, som det, der udfører sine Arbeider efter Ordrer ved de Midler, der tilstaaes; det opgjør sine Bøger og naar det er færdigt leverer det dem til Ministeriet til Gjennemsyn, Revision og Control.

101. Formanden: Vil De udvikle Deres Anskuelse om, hvad der hensigtsmæssigt kunde være at gjøre fra Statens Side, for at sikkre Marinen til enhver Tid de sagkyndige tekniske Kræfter, som der behøves til hele Værftets Bestyrelse; hvad der for Tiden finder Sted og hvorledes det kunde være at ordne og at forbedre, hvorved jeg ikke blot tænker paa de overordnede Poster, men ogsaa paa den Forsorg, som udenfor selve det praktiske Liv fra Statens Side kunde være at gjøre?

Tuxen: Der er i Virkeligheden fire forskjellige Brancher ved Værftet at tage Hensyn til, Skibsbyggeriet med Maskinvæsenet, Artilleriet, Huus- og Vandbygningsvæsenet og endelig Takkelagens Tilvirkning, foruden det stadige Tilsyn med hele Virksomheden. Takkelagens Tilvirkning nævnte jeg sidst, fordi det er min Mening, at man ikke behøver at uddanne Mænd dertil, men det skal man ordne paa en saadan Maade, at enhver dygtig Søofficeer kan overtage den Post og i nogen Tid kunne forblive derved, saa at han kan vente at gjøre Fyldest der. Det bliver altsaa egentlig kun de tre første Stillinger som der bliver Tale om. Med Hensyn til Huus- og Vandbygningsvæsenet har jeg allerede anført, at man efter min Mening ikke bør bestræbe sig for at uddanne Personer i den Retning. Det er saa Faa, der kunne benyttes dertil, at de ere meget udsatte for de Chancer, jeg før udtalte, og der er aldeles ingen Trang dertil for det Første, da man har to ganske sikkre Udveie, af hvilke den ene er at benytte det af Staten uddannede militaire Ingenieurcorps. Den Anden er, at udvælge en Mand i det practiske Liv, som har uddannet sig i den Retning, og hvorpaa der efterhaanden ikke vil være Mangel, Mænd f. Ex. der ere dannede ved det kongelige Kunstacademi som Architekter, eller gjennem den polytechniske Læreanstalt som Civilingenieurer, og have erhvervet Duelighed og aflagt practiske

Prøver. Det Hensigtsmæssigste er at vælge til en saadan Plads Een, som er opdraget fra Ungdommen dertil. Det andet Fag, Artilleriet, staaer for mig paa en noget lignende Maade. Der er ogsaa kun Anvendelse for faa Personer, 2 à 3 paa engang. Det er altsaa klart, at naar en Mand bliver Toimester i sin kraftige Alder, kunne Undertoimesteren og de andre Officerer blive Oldinge, inden de faae en ansvarlig Stilling derved, og det kunde let hænde sig, at vi til sine Tider vilde være mindre vel tjente dermed. Det har ogsaa vist sig tilforn, at man har været i stor Forlegenhed med at besætte disse Embeder. Det forekommer mig derfor, at Landartilleriet frembyder sig som en Anstalt, som Marinen med fuld Nytte og Fortrøstning maatte kunne benytte sig af. Der er for Øieblikket ved Artilleriet en Toimester og en Undertoimester. Dersom vi trængte til flere Officerer ved Artilleriet til Tjeneste ved Værftet, vilde jeg anse det som det Hensigtsmæssigste, at man fik en flink, ung Artillerioffiseer, som i et vist Antal Aar blev sat à la suite i sit eget Vaaben, og fik Tjeneste i Marinen, og saa kunde træde tilbage igjen, og vi derpaa fik en Anden, saa at vi altsaa til enhver Tid havde forskjellige uddannede Kræfter, som vi i paakommende Tilfælde kunde benytte til at besætte Underdirecteurposten med. Derved vilde man sikkre sig, at der altid havdes Folk, som vare skikkede til Øiemedet og uddannede dertil og endnu i en saa ung Alder, at en saadan Plads var tillokkende for dem. Jeg troer altsaa ikke, at man for Søartilleriets Vedkommende skal anstrænge sig for specielt at uddanne Kræfter dertil. Det er overhovedet et Punkt, som jeg udtalte mig om i forrige Møde, at man ikke skal bestræbe sig for, at forfølge Øiemed, der forfølges andetsteds.

102. Formanden: Men De vilde ikke have Noget imod, at Søofficererne fik Leilighed til at uddanne sig?

Tuxen: Nei, naar de, der følte sig kaldede, fik den ved den militaire Høiskole. Hvad Skibsbyggeriet og Maskinvæsenet angaaer, mener jeg, at man væsentligst skal bestræbe sig for at uddanne Elementer. Det er af megen Vigtighed dertil at have Mænd, med omfattende videnskabelig Uddannelse i forskjellige Ret-

ninger. Man vilde der kunne beskjæftige 1 Directeur, 2 Underdirecteurer og 3—4 Lieutenanter, altsaa et Personale, der ikke er saa ganske ubetydeligt. Der maatte dog kunne gjøres Regning paa nogen Forfremmelse, og det maatte være fastsat, at naar en Directeurpost blev ledig, og der var en Lieutenant, hvis practiske Anlæg og Dygtighed Værftet havde havt Leilighed at gjøre sig bekjendt med, maatte man kunne vælge ham til at besætte den overordnede Post, med Forbigaaelse af Underdirecteuren, som man ikke antog sig for saa vel tjent med. Jeg maa dog strax her tilføie en Bemærkning, nemlig den, at jeg antager, at man til enhver Tid, naar man behøver et Embede besat, helst maa see at faae de bedste Kræfter til at faae det besat med; det er ikke sagt, at unge Mennesker ville træde ind i en saadan Stilling, hvor der kun er en ringe Leilighed for dem til at avancere op; jeg antager det vel for muligt, at man efterhaanden lettere vil være istand til at finde Kræfter, som specielt have uddannet sig dertil, men man maa dog ikke med Tryghed stole derpaa. Det er et Fag, hvortil man maa uddanne videnskabelige og tekniske Kræfter.

103. Formanden: Hvor vilde de være at skaffe tilveie?

Tuxen: Videnskabeligheden ved den militaire Høiskole og det Tekniske ved Værftet selv.

104. Formanden: Saa vilde De henvise den videnskabelige Underviisning til Høiskolen?

Tuxen: Ganske vist.

105. Formanden: Vilde De med Hensyn til det Tekniske træffe særlige Foranstaltninger ved Værftet?

Tuxen. Nei, jeg mener, at den Virksomhed, der foregaaer der, er tilstrækkelig for enhver Mand med et aabent Øie og Lyst til at arbeide sig frem, naar man tillige ved Reiser vil give ham Leilighed til at uddanne sig, for at see, hvordan det gaaer paa fremmede Værfter.

106. Formanden: Og nu med Hensyn til Mestrene?

Tuxen: Der er ikke nogen anden Fremgangsmaade at følge end den, der til forskjellige Tider er bleven fulgt herhjemme, deels at vælge blandt de Kræfter, der have uddannet sig ved Værftet,

deels, naar man ikke fandt dem tilstrækkelige i et givet Øieblik, at søge at engagere andre Folk udenfor. Det Sidste har været benyttet ved Baadebygmesteren for nogle Aar siden.

107. Formanden: Hvorvidt troer De, at man med Held kunde see at skaffe dem, der skulde befordres til Mestre, Leilighed til i Udlandet at gjøre sig bekjendt med en tilsvarende Virksomhed?

Tuxen: Det kommer meget an paa, paa hvilket Trin af Dannelse de staae. Naar vi tænke os, at vi udsende en saadan Mand for at see, hvorledes det gaaer til i Udlandet og der at lære, kommer det meget an paa, hvilken Dannelse han har, om han væsentlig kan lære Noget paa den Maade. Langt bedre er det, og det vil jeg altid sætte megen Priis paa, at man søger, naar man trænger dertil, Kræfter, som selv have uddannet sig dertil. Naar f. Ex. unge Mænd, der have erhvervet sig nogle Kundskaber og Dannelse herhjemme og som i Øieblikket ikke have nogen Ansættelse, men som med Kraft ville søge at bryde sig en Bane, naar de reise ud og tage Arbeide paa fremmede Steder paa private eller kongelige Værfter og der søge at skabe sig en Virksomhed, og de saa senere komme hjem, mener jeg, at man hos dem tør gjøre Regning paa at finde langt mere brugbare Kræfter, end man vilde kunne opnaae ved at sende en Mester eller en saadan Mand til Udlandet for at uddanne sig der.

108. Formanden: Troer De, at de Vilkaar, der kunne bydes af Værftet, ere saadanne, at man kunde vente, at Folk, som havde uddannet sig saaledes, vilde gaae ind derpaa?

Tuxen: Jeg troer, at man skulde byde Mestrene en høiere Løn.

109. Formanden: Men som Forholdene ere nu, er det saa ikke en Følge af Systemet, af Omstændighedernes eller Begivenhedernes Magt, at man ikke let nu sætter nogen fremmed Mand ind som Mester ved Holmen?

Tuxen: Der har til enkelte Tider her været Mænd, som man har kunnet erhverve, men man søger ikke uden Trang dertil. Naar alle Poster ere besatte, kan man ikke antage en saadan Mand,

og naar en Poſt bliver ledig, ſøger man helſt at forfremme dem, man har.

110. Formanden: Troer De ikke, at der har været ſavnet herhjemme hos de Forfremmede Kjendſkab til Virkſomheden paa fremmede Steder, fremmede Værfter, fordi de ved deres Opdragelſe herhjemme ere blevne mere og mere befæſtede i, hvad der var overleveret, ſaa at de have havt ſtor Vanſkelighed, ikke blot ved at ſætte ſig i Forbindelſe med noget Nyt, men ogſaa ved at gaae ind paa, hvad der er bleven dem viiſt fra fremmede Værfter? De har maaſkee ſelv, naar De tager Henſyn til Deres egen Stilling, anſtillet meget heldige Experimenter, men hvorledes forholder det ſig i Almindelighed?

Tuxen: Jeg kan ikke ſvare Andet, end at man let kunde frygte, at det forholdt ſig ſaaledes, men jeg kan ikke ſige, at man føler Virkningen deraf. Det vilde jo være at kaſte en Skygge paa de Mænd, der beklæde flere af disſe Poſter, og hvorimellem der er Mange ſærdeles dygtige.

111. Formanden: Nei, det kan man aldeles ikke kalde at kaſte en Skygge paa dem. Det ligger i Sagens Natur, at de Dygtigſte kunne ikke gjøre Noget, naar der ikke ſtaaer Midler til deres Raadighed.

Tuxen: Det er viſt, at den Mand, ſom har med aaben Sands havt Leilighed til at virke under forſkjellige Forhold, maa nødvendig indſuge Ideer, ſom ikke let komme til den, ſom bliver paa ſamme Sted og under ſamme Forhold, hvori han fra Barnsbeen har været, og hans Fædre og Bedſtefædre før ham.

112. Formanden: Jeg ſpurgte ikke om det Fordeelagtige, thi det antager jeg for givet, men jeg ſpurgte, om det ikke var gjørligt at ſkaffe de Mænd, der ville uddanne ſig, Leilighed til, enten ſom Meſterſvende eller paa et andet Stadium i deres Udvikling at foretage en ſaadan Reiſe i Udlandet. Efter Deres Kjendſkab herhiemme og paa fremmede Steder, troer De ſaa, at det var Noget, der lod ſig gjøre, naar man havde Opmærkſomheden ſtadig henvendt derpaa?

Tuxen: Jeg troer det kunde være godt, dersom man i en yngre Alder . . .

113. Formanden: Hvad kalder De en yngre Alder? Mener De som Mesterſvende?

Tuxen: Nei yngre endnu, i en Alder af 25—30 Aar, naar de have fuldt udviklet Arbeidsdygtighed og de ere i deres meeſt blomſtrende Alder. I en ſaadan Alder, troer jeg, at det var meget ønſkeligt, at de fik Leilighed til at komme til Udlandet, til fremmede Værfter paa Steder, hvor der er en raſk Virkſomhed og hvor de fik Leilighed til at gjøre ſig bekjendte med Arbeidet, ſaa at de kunde have nogen Nytte deraf. Jeg tviſler paa, at det vilde kunne ſkee paa fremmede Orlogsværfter, maaſkee kunde de nok blive uddannede ſom Tømrere og Smede i Værkſtederne der, men naar jeg har fæſtet Øiet paa England, er jeg overbeviiſt om, at der frembyder ſig fuldkommen ſaa meget at lære paa private Fabrikker og Skibsbygningspladſer ſom paa de kongelige Værfter. Det kongelige Skibsbyggeri adſkiller ſig kun ved Skibenes ſærlige Tegning og ſtærke Forbindning og Kanonernes Opſtilling, men det er Noget, ſom ikke vedkommer den reent practiſke Mand, ſom ſkal bygge efter Tegningen.

114. Formanden: Men iøvrigt mener De ikke, at der er noget Særligt i ſaa Henſeende at gjøre fra det Offentliges Side? Der er jo en Skole, hvori der gives Underviisning?

Tuxen: Ja, der er en Skole, hvori der gives Underviisning i Skibsbygningstegning, Mathematik og Theorien deraf; en Saadan er der ikke for Maſkinvæſenet. En af Grundene, hvorfor der ikke er det, er, at der ikke har været Tid til at gjøre noget Saadant endnu, og at der ikke er Lærekræfter tilſtede, ſom med Held kunne benyttes dertil. Der er endelig en anden Omſtændighed, idet jeg oprindelig er gaaet ud fra at paalægge Vedkommende ſelv at ſkaffe ſig de Kundſkaber, ſom behøvedes, for at blive forfremmet.

115. Formanden: De ſynes at antyde, at det kunde være henſigtsmæsſigt, at der blev gjort noget Tilſvarende for Maſkinvæſenets Perſonale?

Tuxen: Jeg vil anſee det for henſigtsmæssigt, at de kunde komme til at gjennemgaae en Tegneſkole paa Værftet og at der kunde bibringes dem nogle elementaire Kundſkaber i Mathematik, Phyſik og Maſkinlære. Jeg vilde have organiſeret noget Lignende for længere Tid ſiden, men der har ikke været Leilighed dertil. Deels hører der til, at man kan forſkaffe ſig Lærere, ſom kunne ſtille ſig paa et rigtigt Standpunkt overfor ſaadanne mindre uddannede Naturer, og der ſkal ogſaa udenfor Tjeneſten være Tid til at tænke paa det Theoretiſke. Jeg har lagt mere Vægt paa den mere practiſke Uddannelſe af disſe Folk, og ved at examinere dem, inden de bleve anſatte i en mere betroet Stilling, forvisſet mig om de have anvendt deres Tid til at erhverve ſig ſaadanne Kundſkaber, ſom ere aldeles nødvendige; men jeg vilde ønſke, at jeg var iſtand til at kunne tilveiebringe en lignende Skole for dem, ſom den, der er ved Skibsbyggeriet.

116. Hage: Efterhaanden ſom der nu kun bliver eet Etabliſſement for Orlogsværftet, vilde De ſaa ikke anſee det for uheldigt, at Mandſkabet er ſkilt fra Værftet ved en ſaa lang Vei, og at der er en ſaa beſværlig Maade at komme frem og tilbage paa?

Tuxen: Jo ganſke viſt.

117. Hage: Altſaa vilde De ſtemme for, naar det ellers kunde ſkee, at Nyboders Etabliſſement blev efterhaanden opgivet og realiſeret for Statens Regning?

Tuxen: Jeg har allerede udtalt mig derfor i ſidſte Møde.

118. Hage: Kjender De nogen bekvem Byggeplads i Nærheden af Orlogsværftet?

Tuxen: Jeg bliver nødt til at beſvare dette Spørgsmaal paa en lidt anden Maade. Saaſnart man kommer over til en ſaadan Forandring i Lønningen, hvorved man efterhaanden kommer til at opgive Nyboder, mener jeg, ſom jeg ogſaa nævnte i ſidſte Møde, at man ikke ſkal lægge an paa at bygge Boliger for Statens Regning og under Statens Tilſyn, for Haandværkerne.

119. Hage: Men mit Spørgsmaal er, om der er nogen bekvem Byggeplads?

Tuxen: Der kunde blive en Grund, som Staten kunde disponere over.

120. Hage: Hvor der kunde, om man fandt det rigtigt, opføres Boliger for Arbeiderne?

Tuxen: Ja, jeg skal tillade mig at henvise til et Forslag, der er indgaaet fra mig i Forening med et Par Andre ved Værftet, om at foretage en Forandring ved enkelte Localiteter paa den sydlige Grændse af Værftet mod Christianshavn, hvorved der vilde frembringes et ganske betydeligt Terrain. Jeg har ikke overveiet det nærmere, men jeg tvivler ikke paa, at der vil fremkomme tilstrækkelig Plads til at opføre Boliger paa, men den skal først opfyldes.

121. Hage: De omtalte, at den Omstændighed, at Mandskabet kun var antaget paa en kort Tid, vilde give dem Frygt for Opsigelse og en vis Usikkerhed. Troer De ikke, at det rimeligviis kunde virke til at fremme Flid og Opmærksomhed for Arbeidet hos Mandskabet?

Tuxen: Jeg troer, at jeg nævnte det allerede med Hensyn til Antagelsen paa eet Aar. Jeg vil dertil bemærke, at Autoriteterne ved Værftet have et Middel i deres Haand til at opmuntre og straffe øieblikkeligt, idet de kunne opmuntre ved Accord og straffe ved at paalægge Bøder for enhver Forsømmelse, saa at der ikke staaer Noget tilbage i den Henseende at ønske. En Mand, der viser gjentagen Dovenskab, er man istand til at afskedige strax, trods den treaarige Capitulationstid.

122. Formanden: De sagde, at man kunde straffe paa en practisk og hensigtsmæssig Maade ved at paalægge Bøder for en Forseelse, hvorledes forstaaer De det?

Tuxen: Dersom jeg f. Ex. kommer gaaende paa Værftet og seer en Mand, som har forladt sit Arbeidssted, og har lagt sig til at sove ved Siden deraf, saa decreterer jeg, at han skal miste $^1/_4$, $^1/_2$ eller $^3/_4$ Dagløn.

123. Formanden: Det, De kalder Bøde, bestaaer altsaa i, at De fradrager ham ganske eller tildeels hans Løn?

Tuxen: Ja.

124. Formanden: Altsaa ikke ud over Daglønnen?

Tuxen: Nei, det forstaaer sig.

125. Hage: Jeg vilde spørge Dem som Forretningsmand, om ikke efter almindelige Regler netop hvad De anførte som heldigt ved den nærværende Tilstand, den Tryghed, som Mandskabet føler paa Grund af den Maade, hvorpaa det er antaget, er skadelig for Udviklingen af Flid og Dygtighed?

Tuxen: Theoretisk, ja, man skulde troe det, men jeg troer ikke, at det virker saaledes i Praxis; det er Alt, hvad jeg kan svare. Jeg yttrede ogsaa, at jeg havde den Overbeviisning, at Mandskabet var gaaet frem i Flid og Dygtighed.

126. Hage: De anførte, at der arbeides i det Hele med Flid. Mandskabet gaaer hjem Kl. 4 om Eftermiddagen. Nu er det Commissionen meddeelt, at Mandskabet i det Hele taget paatager sig Arbeide efter at være kommen hjem, og der er yttret megen Frygt for, at de ved dette fortsatte Arbeide, hyppigt lige til Kl. 10 om Aftenen, miste noget af deres Arbeidsdygtighed, saa at de, naar de komme til Holmen om Morgenen, ere mindre oplagte til at udføre det Arbeide, som Staten er berettiget til at kræve af dem. Er De af den Anskuelse, eller troer De, at der ikke er Noget at bemærke derved?

Tuxen: Jeg troer, at de to Ting, at foretage sig Arbeide og at arbeide over sine Kræfter, ere aldeles forskjellige; det er individuelt. Der er mulig Folk, der gjøre det Sidste.

127. Hage: De har ikke lagt Mærke dertil i Deres Virksomhed?

Tuxen: Jeg kan ikke sige det.

128. Hage: Har De sammenlignet Arbeidet og de Vilkaar, hvorunder det skeer af Deres Folk og af Private i andre Værksteder i Byen?

Tuxen: Ja, for Maskinværkstedets Vedkommende, f. Ex. med Hensyn til Smedearbeidet, Forfærdigelsen af Dampkjedler. Det har jeg sammenlignet saavidt muligt.

129. Hage: Hvorledes stiller det sig?

Tuxen: Der er ingen kjendelig Forskjel. Der udføres

fuldkommen saa meget i vore Værksteder for de samme Penge som andre Steder. Det ordnes ved at gjøre Accord.

130. Hage: Har De ved at gjøre denne Sammenligning med Hensyn til Priserne, taget i Betragtning Alt, hvad Mandskabet nyder udenfor den faste Løn, incl. Pensionsberettigelsen?

Tuxen: Pension kjende vi ikke ved Maskinværkstedet, paa Grund af, at der næsten udelukkende er Mænd, som ingen af disse Goder nyde; det er private Folk.

131. Hage: De har ikke gjort nogen Sammenligning mellem Deres eget faste Mandskabs Arbeide og privat Arbeide udenfor Holmen?

Tuxen: For Maskinvæsenets Vedkommende ikke, fordi det er saa yderst faa faste Arbeidere, der er der; det er næsten udelukkende private Arbeidere. De Tømmermænd, der staae under mig, har jeg ofte havt Leilighed til at sammenligne med private Tømmermænd, der have arbeidet paa Værftet, og jeg kan ikke sige, at vore Tømmermænd staae tilbage for de private.

132. Hage: Men nu i Maskinfaget?

Tuxen: Der kan jeg ikke dømme om, hvorledes de faste vilde være, da jeg benytter meget Faa af dem ved Maskinværkstedet, som staae under de Vilkaar, som den faste Styrke ellers, men de ere i det Hele taget særdeles dygtige, fordi de ere udpillede Folk.

133. Hage: Dersom De mere og mere kom til at benytte frie Arbeidere, vilde De saa finde det hensigtsmæssigt, at de ligesom de faste Arbeidere kunde nyde Gavn af Præmier, Medailler og Sligt, som Mandskabet sætter Priis paa?

Tuxen: Jeg vilde anse det for rigtigt.

134. Hage: Ogsaa til private Folk? (Tuxen: Ja). Det finder jo ikke Sted nu? (Tuxen: Nei). Ingen privat Mand kan faae Medaille?

Tuxen: Nei, jeg tillod mig at yttre, at man skulde søge at faae Vilkaarene saa lige som muligt for alle dem, af hvem man ventede at drage Nytte.

135. Hage: Der var Tale om at lade Folkene reise.

Deres Hovedindvending mod at sende ældre Folk ud for at see, hvorledes det gaaer til paa fremmede Værksteder, var vel ogsaa deres Ukyndighed i Sproget?

Tuxen: Ja, det forstaaer sig.

136. Hage: De vilde altsaa finde det hensigtsmæssigt, om man tog udmærkede Elever fra den Skole, der bestaaer, og lod dem med nogen Hjælp fra det Offentliges Side arbeide nogle Aar paa fremmede Værfter?

Tuxen: Jeg vil ansee det for meget rigtigt, at de Elever, man har der i Skolen, naar de ved practisk at arbeide paa Værftet havde lært at arbeide, og man var istand til at bedømme deres Characteer og hvad Nytte, man kunde have af dem, kom til at reise. Man løber dog en lille Risico, idet Mange maaskee ikke vilde komme tilbage. Jeg har ikke Noget imod Tingen i sig selv; kun en Ting troer jeg, at man skulde holde over, og det stemmer ogsaa med, hvad der er blevet sagt, at det skulde være med ikkun nogen Hjælp af det Offentlige, for at de skulde være tvungne til at bestille Noget.

137. Hage: Ved at have et toaarigt Budget for en Virksomhed for et Værft, der saa let kan blive større eller mindre, mener De ikke, at der er nogen Ulempe forbunden dermed, idet der for 2 Aar er anviist et bestemt Beløb af Penge til Arbeidet, saa at der slet ikke haves Midler til at foretage Andet?

Tuxen: Ja, det er ganske vist; jeg troer, at et eetaarigt Budget vilde være hensigtsmæssigst. Ministeriet maa derfor nu holde en betydelig Reservefond for at kunne møde uventede Spring, som altid kunne komme. Der kan være Skibe, som kunne trænge til en betydelig Reparation, hvortil der er anviist 10,000 Rd. men som kunne komme til at koste 50,000 Rd. og dog maa Reparationen foretages, og ved Siden deraf maa Virksomheden drives, saa at det kan undertiden nok hænde, at de Beløb, der ere tilstaaede, ikke altid ville kunne fyldestgjøre de tilstedeværende Mangler.

138. Formanden: Men for Værftet existerer der jo ikke toaarige men eetaarige Budgetter?

Tuxen: Ganske rigtigt; men dog forsaavidt, at det andet Aar altid er bundet ved det første Aars Virksomhed.

139. Hage: Ved at overgaae til frie Arbeidere vil det jo være besværligt netop at regne især for to Aar, hvad Priserne ville være i Markedet; vilde det derfor ikke være rigtigt, at der blev bevilget saamange Mand istedetfor saamange Penge?

Tuxen: Jo, det vilde jeg anseе for meget hensigtsmæssigt, ikke alene til Arbeiderne paa Værftet, men ogsaa til Udrustningerne af Skibene, kort sagt, at der overalt blev bevilget et Antal Mand til en calculatorisk Priis pr. Mand, istedetfor bestemte Summer.

140. Rothe: Det skulde da vel kun være for de Steder, hvor der ikke er ansat faste Folk, men der derimod benyttes frie Arbeidere?

Tuxen: Det vilde blive en Sum for sig selv, uafhængig af den anden, ligesom den til Udrustningen af Skibene; jeg anseer det for hensigtsmæssigt, om der blev calculeret saa og saamange Mand i en bestemt Tid istedetfor bestemte Pengesummer.

141. Hage: De har Mesterſvende, som udgjøre en Classe Embedsmænd; anseer De det hensigtsmæssigt, at Folk, som arbeide under Dem, ere i den Grad fast ansatte, at de høre med til Embedsstanden, eller vilde De foretrække, at de bleve betalte efter deres Flid og Dueligheд, og at De som Chef var istand til at sige til en saadan Mand: Du skal gaae; thi Du er ikke den Post voxen; jeg vil ikke have Dig?

Tuxen: Man maa tage Hensyn til, i hvad Land man lever, hvorledes Forholdene der ere, i hvilke Fordomme hele Nationen er opdragen. Jeg troer, at en saadan fri Stilling uden denne Sikkerhed, som navnlig Embeds-Pensioneringen giver, vilde det ikke være rigtigt at gjennemføre i alle Stillinger. Hvad Mestrene angaaer, vilde jeg saaledes anseе det for aldeles hensigtsmæssigt, at de vedblive at staae som Embedsmænd, og jeg kunde ønske, at de bleve høiere lønnede, fordi man derved vandt dygtigere Kræfter. Med Hensyn til Mesterſvendene har jeg for min Person aldeles ikke lagt nogen stor Vægt paa, at de skulde være Embedsmænd; egentlig talt har jeg ønsket, at de maatte

være Mænd, der betragtedes som hørende til Underklasserne; men da de træde op i mange Stillinger, som komme Mestrenes nær, vil jeg ikke foreslaae eller tilraade, at nogen Forandring skeer i det, der engang har faaet Hævd.

142. Hage: Naar Folk paa den Maade ere fast ansatte, og, som De antager, med temmelig ringe Løn, saa er vel den Omstændighed, at de ere saa trygge i deres Stilling, det, der gjør, at Marinen bestandig faaer ret brugbare Folk?

Tuxen: Ja, ikke alene ret brugbare Folk, men jeg maa sige efter min bestemte Overbeviisning, at Mestre og Mesterssvende ved Værftet ere Folk, som alle ere meget nidkjære i deres Tjeneste; det er ganske vist Tilfældet.

143. Hage: Men er det da ikke en almindelig Erfaring, hvorfra vi altsaa skulde gjøre en fuldstændig Undtagelse, at Folk bestandig ville have noget høiere og bedre at stræbe efter i deres Stilling, og er disses Stilling ikke engang for alle saaledes bestemt, at de ikke kunne komme videre og aldrig faae mere at leve af; om de ere aldrig saa udmærkede, blive de staaende der, og kunne ikke avancere videre?

Tuxen: For alle Livs- og Embedsstillinger er der jo et høieste Maal.

144. Hage: Men Mesteren kan ikke blive Fabrik- eller Maskindirecteur?

Tuxen: Jo, naar han er dygtig dertil.

145. Hage: Er der Exempel paa, at en Saadan er bleven Fabrikdirecteur?

Tuxen: I dette Aarhundrede vel ikke, i det mindste ikke siden 1802, da den nuværende Organisation med disse forskjellige Chefer ved Værftet blev indført. Men, saavidt jeg veed, blev en Mester Thuresen i forrige Aarhundrede Fabrikdirecteur, idetmindste har jeg seet hans Navn i Protokollerne, uden at dog hans tidligere Stilling er mig videre bekjendt. Noget lignende har været Tilfældet med Pihl, der havde været ved Constructionskamret, men han fik aldrig det fulde Ansvar at bære. Med Hensyn til det stillede Spørgsmaal maa jeg imidlertid bemærke, at imellem

Directeurerne og Mestrene ved Værftet er der den Forskjel, at de Første ere Mænd, der væsentlig have erhvervet sig videnskabelig Dannelse og ved Siden deraf forskaffet sig en saadan praktisk Indsigt, saa at de kunne bestyre og bedømme Arbeiderne; Mestrene ere af den Klasse Folk, der have tjent sig op med Øxen, og de besidde almindelig en ringe videnskabelig Uddannelse; den sidst afdøde Skibsbygmester dannede i saa Henseende en hæderlig Undtagelse; men forøvrigt er der et meget stort Spring. Men dersom vi udefra fik en Mester ind, som havde erhvervet sig de fornødne Kundskaber, jeg kunde f. Ex. tænke mig en polytechnisk Candidat, der kastede sig over Skibsbyggeriet, da kunde han godt, naar han havde uddannet sig nogle Aar og gjort Rede for sin Dygtighed, og der var en Plads, gaae over fra Mester til at blive Bestyrende.

146. Hage: Det er jo Noget, man finder allevegne, at Folk af udmærket Dygtighed kunne skaffe sig baade videnskabelig og anden Dannelse; men vilde De finde det rigtigt, at der Intet var til Hinder for, at hvilkensomhelst Mand, naar han blot havde de fornødne Egenskaber, kunde stige op til de høiere Poster?

Tuxen: Jeg troer, at ved Besættelsen af ethvert Embede er det et væsentligt Hensyn at træffe de gode Kræfter, som gjøre sig gjældende.

147. Formanden: De udmærkede Mænd falde ikke for hver Dag.

Tuxen: Nei.

148. Hage: De gjorde nylig den, efter min Mening, meget rigtige Bemærkning, at, saaledes som det nu stiller sig, burde den, der havde Smedien under sig, ogsaa have Maskinværkstedet, de burde lægges under een Mand; men det bringer mig ind paa hele Ordningen paa Værftet, og jeg vil da spørge Dem, om De ikke vilde finde det rettest, at den hele Forretning kunde blive samlet paa eet Sted, at den burde behandles paa samme Maade, som enhver anden saadan stor Forretning, nemlig staae under een Mands umiddelbare Bestyrelse, som baade var Fabrikdirecteur, Maskindirecteur, Skibsbygger, kort sagt alting,

og havde Forretningen saa at sige i sin Haand, uden bestandig at skulle referere til Ministeriet; jeg sigter navnlig til en Chef for Etablissementet, under hvem Regnskabet og hele Bestyrelsen umiddelbart skulde staae?

Tuxen: Jeg maa i den Henseende gjøre opmærksom paa, at Orlogsværftet deler sig i flere Hoveddele; den ene er den egentlige Fabrikvirksomhed, nemlig Bygningen af Skibe og Tilveiebringelsen af de forskjellige Materialier dertil; den anden er den egentlige Udrustning. Som Følge heraf antager jeg ikke, at een technisk Bestyrelse burde paa den Maade stilles over det Hele. Jeg troer at under Fabrikmesteren bør være henlagt Skibsbyggerne, Fabrikvæsenet, Smedien, Snedkerne, Dreierne, kort sagt, alle de Virksomheder, der høre til det Maal at faae Skibene færdige og klare til at modtage deres Takkelage, Seil, Proviant, Ankere o. s. v. Naar hele denne Virksomhed er underlagt een Mand, er der allerede tilveiebragt den Eenhed, som bør eftertragtes. Udenfor dem er der andre Virksomheder, f. Ex. Tilveiebringelsen af Vaaben, Kanoner, Haandvaaben, Uddannelsen i dem, Forfærdigelsen af Takkelage, Anskaffelse af Materialier til Værftet, dets Antagelse og Besigtigelse, alt dette skal og bør ikke vedkomme ham.

149. Hage: Da Etablissementet ikke er større, kunde De saa ikke tænke Dem, at en særdeles dygtig Mand, som havde Alt under sig, kunde med den fornødne Hjælp paa en hensigtsmæssig og god Maade styre det Hele, saa at det var, om jeg saa maa sige, under eet Contoir?

Tuxen: Jo, det troer jeg nok, men jeg troer ogsaa, at man i alle Organisationer skal tillade en vis Elasticitet, bygget paa de Kræfter, man har, og at man skal vogte sig for ikke at bringe saa meget sammen under een Bestyrelse, at det er vanskeligt at finde en Person, som kan gjøre Fyldest. Derimod mener jeg, som jeg alt har sagt, at man ikke behøver at nære nogen Frygt for at slaae Maskinvæsenet og Skibsbyggeriet sammen.

150. Hage: Antager De, det er særligt for os, at vi ikke skulde have Kræfter til at bestyre alle disse Ting under Eet, eller er det allevegne Tilfældet?

Tuxen: Vor hele Virksomhed er ikke saa stor, den er ikke storartet; men ingen Steder finder man disse forskjellige Virksomheder samlede paa een Haand.

151. Hage: De har dog vist været paa et af de kolossale private Værfter i England, f. Ex. Greens eller lignende; der, veed De, staaer een Chef i Spidsen for og styrer det Hele. Naturligviis har han Flere under sig, som besørge de forskjellige Grene, men en saadan Mand har jo en Flaade, der maaskee er næsten ligesaa stor som vor, og der er jo ogsaa baade Byggeri, Reparationer, Udrustninger, Proviantering og alt muligt, ikke at tale om, hvad vi slet ikke have, den store Virksomhed med Hensyn til Skibe i fjernere Egne, hvor de komme hen. Hele denne Virksomhed er jo der i een Mands Haand?

Tuxen: Jeg kjender ikke denne Mands Virksomhed nærmere, og man maa efter min Mening nøie kjende Forholdene, for at kunne med Klarhed fælde en Dom. Man maa f. Ex. vide, hvad Arbeide den enkelte Fører af Skibet har; thi med Hensyn til Skibets Tiltakling er han vist i mange Tilfælde Equipagemester for sit Skib. Jeg kan ogsaa nævne et stort Skibsværft, der ikke laae saameget langt fra Greens; det var Ditchburn & Mare. Der fandt man et Skibsværft af kolossal Størrelse; der byggedes en Mængde Skibe af de største Dimensioner baade af Tømmer og Jern; det ene laae, saa at sige, paa Hovedet af det andet, der var en uendelig Virksomhed. Dette Værft blev bestyret af en Mand paa 25—26 Aar, men han gik fra Forstanden, efterat have bestyret det i nogle Aar. Englænderne tage Mænd i deres Tjeneste, der ere i en meget ung Alder, de overlæsse dem med Penge og lade dem arbeide som Trældyr; de blive hurtigt opslidte. Det gaaer imidlertid kun, hvor der er et stort Marked for Kundskaber og Talenter, hvor man kan søge sine Mænd, som lønnes rundelig og benyttes saalænge de ere brugelige, hvorpaa man lader dem gaae og faaer andre friske Kræfter. Naar der spørges, om det er egent for os at være saa langt tilbage, da er dette ikke egent for os, men i Forhold til England ere vi naturligviis tilbage. De egentlige technisk Skoler ere af nyere

Oprindelse, hvor Enhver uddanner sig i en bestemt Retning og da finder Afløb til visse bestemte Canaler. Men den Tid kan komme, hvor vi komme mere frem; en Industri som Maskinvæsenet er jo heri Landet ikke 10 Aar gammel i noget Omfang. Vi ere, som sagt, langt tilbage.

152. Hage: De antager, at man i England anstrenger de unge Mænd formeget, troer De ikke, vi kunde bede vore unge Mænd om at anstrenge sig noget meer; vi ere maaskee noget for conservative?

Tuxen: Jeg troer, at de unge Mænd heri Landet ingenlunde savne Dueligheed i at arbeide; men det er et Spørgsmaal, om man ikke ved at pakke for meget sammen, taber i Intensiteten.

153. Formanden: Troer De, vi kunne byde en Lønning, svarende til den i England, naar man samlede Alt paa een Mands Haand?

Tuxen: Man skal ikke forsøge det; maaskee findes Gagen heller ikke for Tiden.

154. Formanden: Betalingen spiller jo en stor Rolle?

Tuxen: Ja.

155. Hage: Det er Dem bekjendt, at Smaafolk begynde med smaa Kaar, og at kun en særdeles Dygtighed giver forhøiet Betaling? (Tuxen: Ja.) Hos os er jo i Regelen den almindelige Betaling temmelig ringe, om man vil, baade for Dygtige og Ikkedygtige.

Tuxen: Ja, det udjevner sig.

156. Hage: De mener, man burde have noget større Myndighed til at belønne Dygtigheden med en høiere Pengesum end den almindelige?

Tuxen: Man kan ikke springe alle Forhold over paa engang; der er jo i saa Henseende bestemte Regler; men det vil være det ærede Medlem bekjendt, at man til sine Tider har kunnet komme udenfor disse Regler, navnlig med Hensyn til Stillinger, til hvilke der høre mere end sædvanlige Kræfter, for at kunne besætte dem. Jeg skal saaledes nævne ved Orlogsværftet, at man der har seet sig istand til at lønne den Mand,

ſom har med Maſkinværkſtedet at gjøre, jeg vil ikke ſige høit efter hans Dygtighed, men dog ſaaledes, at han er tilfreds.

157. Hage: Men det er ſjeldent? (Tuxen: Ja.) Er udenfor dette ene Tilfælde noget Dem bekjendt ved Værftet?

Tuxen: Ja, ved Maſkinvæſenet, ellers ikke; men der trængte man dertil, og derfor har man ſeet ſig iſtand til der at opnaae høiere Pengelønninger for flere af Folkene; der er for Øieblikket to foruden Wain, med hvilke det er Tilfældet, nemlig Major, der tilligemed Wain har Indfødsret, og en Englænder ved Navn Hikins.

158. Hage: Vilde det ikke være henſigtsmæssigt, naar vi kom bort fra den nuværende Tilſtand, og vi, ligeſom i England, havde aldeles frie Arbeidere, at have den Beſtemmelſe, at, naar en Mand havde arbeidet i 20 Aar og begyndte at blive affældig og ſvagelig, var han penſionsberettiget?

Tuxen: Jeg vil nødig føres bort fra mit Standpunkt. Jeg har ſagt, at jeg ikke for nærværende Tid vilde tilraade at gaae over til Arbeide med aldeles frie Folk, men at man derimod ſkulde holde ſig til et Contractsforhold paa et Aar. Efterat have erklæret dette, vil jeg ſige, at, ſelv naar Arbeiderne bleve aldeles frie, burde der tilſtaaes dem Penſion. Jeg har forøvrigt anført, at jeg anſaae det for rigtigt.

159. Hage: Vilde De ikke anſee det for rigtigt, at der under een og ſamme Chef var ſamlet det hele Regnſkabsvæſen for alle Brancher paa Holmen, og at det ſtod under denne Mands Overtilſyn?

Tuxen: Jeg har egentlig udtalt mig over dette Punkt idag, og ſkal blot bede om Tilladelſe til at maatte gjøre opmærkſom paa et Punkt. Regnſkabsvæſenet deler ſig i forſkjellige Grene; det Materiale, der kommer ind, maa Regnſkabsføreren gjøre Rede for, ſaa at man kan ſee, hvor det er blevet af; men den egentlige Regnſkabsfører paa de laveſte Stadier paa Værftet er Meſtrene; de maae gjøre Rede for, hvad de bruge, for deres Folk og Materialierne til dem, og hvorledes de forgrene ſig til hvert Arbeide. Saadanne Billetter opgjøres daglig i alle Værkſtederne

og indsendes hver Maaned til Fabriksmesteren og for hver Hovedbranche, hvorpaa da det Hele sammendrages. Efterat dette er skeet og overført paa de Conti, som de enkelte Værksteder have bidraget til at fremføre, kommer det ind i Regnskabsrevisionen, det egentlige Regnskabsvæsen, om man vil, Uddragningen af Hovedresultatet; og det, mener jeg, bør gaae over paa en enkelt Haand.

160. Hage: Jeg skulde mene, at naar der var en Chef, som havde hele Orlogsværftet under sig, skulde hans Contoir være saaledes indrettet, at f. Ex. det, De antog for at være farligt, at Hovedmagasinforvalteren modtager Varer, ikke maatte kunne skee, thi Alt skulde da gaae gjennem Contoiret. Jeg vilde foreslaae, at ikke hver Maaned, men hver Dag, hver Aften skulde disse skriftlige Rapporter indleveres i Contoiret, saaledes at der kun var eet Regnskabscontoir, hvor Alt var samlet, og man til enhver Tid kunde have et Overblik over, hvorledes hver Green af hver enkelt Bestyrelse stod, og at Revisionen altsaa gik ud paa at see, om dette Contoir havde sine Ting i Orden; naar der da var noget at udsætte i en eller anden Retning med Hensyn til Regnskab, kunde man dervm forhøre sig hos alle Underordnede i Dagens Løb. Hvad siger De til det Project?

Tuxen: Jeg vil dertil sige, at det kan være godt at vende Opmærksomheden til andre Steder og see, hvorledes man der bærer sig ad. Der er intet Sted, hvor de stræbe at centralisere og ordne Alt, hvad der hører til saadanne Ting, i den Grad som i Frankrig. Paa de franske Orlogsværfter er der gjennemført et meget fuldstændigt Regnskab, og det vil gaae temmelig meget i den Retning, det ærede Medlem antydede. Det er nemlig der bestemt, at der hver Dag af hvert Værksted skal gjøres Rede for, hvad Materiale det har modtaget, hvad Arbeide det har udført, hvormange Folk det har brugt til hvert enkelt Arbeide o. s. v., og ved ethvert saadant Værksted er der saa igjen et Magasin med en Regnskabsfører, som gjør det omvendte Regnskab, hvormeget han har udleveret af Materialier ikke alene til Værkstedet, men til bestemte givne Arbeider. Naar der f. Ex. skal gjøres en Laas, hvori der f. Ex. er $^3/_4$ ℔ Messing, 15 Lod Staal og $^3/_4$ ℔

Jern, udleveres der fra Magasinet netop saameget Messing, Staal og Jern, som der skal bruges til denne Laas; det hugges af og hvad der ikke bruges bliver senere leveret tilbage. Dette System har man søgt der at gjennemføre til den yderste Grad af Nøiagtighed, saa at hvert Stykke Arbeide øieblikkelig kunde faae sin Chargering for hvad der af Materiale var indgaaet til det, og ligeledes øieblikkelig sin Dechargering for hvad der ikke var benyttet. Men denne Fremgangsmaade er for det Første i allerhøieste Grad besværlig, og en Grund for, at den ikke i Praxis kan udføres, sees af de mangfoldige Maader, hvorpaa den omgaaes, f. Ex. ved at skrive med Kridt og ikke føre til Bogs, førend efter 1 eller 2 Dages Forløb; og for det Andet, og det vil jeg bede lagt Mærke til, har man ikke vovet at samle alle disse Billetter i Contoiret hos Værftets Chef, men har samlet hver enkelt Branche for sig, og derefter ladet det gaae ind til Værftets Chef.

161. Hage: Jeg har ikke kjendt det franske System. Har man gjort noget Forsøg paa at indføre det her? (Tuxen: Nei.) Jeg troede, at Tilstanden her var en Efterligning deraf?

Tuxen: Nei; men det viser sig saaledes, at selv hvor man er gaaet til den yderste Detail, har man fundet det rigtigt at dele de detaillerede Regnskaber efter Hovedbrancher, fordi der ere saa Faa, der ere istand til at overse det eller som have en fuldkommen klar Opfattelse deraf, Ingen uden dem, som have speciel Kundskab til og daglig omgaaes med saadanne Ting.

162. Hage: Vil De paa Grund af vore Forhold anse det nødvendigt, at Holmens Chef skal være en høi Officeer?

Tuxen: Vi komme bestandig tilbage til, at man ikke overskuer hele den Virksomhed, han har. Han er tillige commanderende Admiral for ethvert Skib, som ligger under Tiltakling, og enhver Skibschef, selv om det er den høieste Officeer i Marinen, Flaadeinspecteuren, eller en Eskadrechef, ja, de ældste Officerer i Marinen kunne staae under hans Commando. Man maa erindre, at her ikke alene er Tale om en Fabrik, men tillige et

Udrustningsværft, et militairt Etablissement, og derfor er ogsaa en høitstaaende Officeer fuldkommen paa sin Plads. Denne Ting har imidlertid ikke den mindste Indflydelse, den kan ikke medføre nogen Skade, saa at man ikke skulde have en tilstrækkelig kraftig Drift under ham; thi Enhver af de enkelte Branchers Chefer har sit Ansvar, et bestemt personligt Ansvar ligeoverfor Ministeriet med Hensyn til hvad der hører til hans Forretninger.

163. Hage: Det militaire Hensyn vil altsaa lede Dem til at have en Chef, som kun kan være en høitstaaende Officeer, en Slags Admiral for udgaaende Skibe?

Tuxen: Kun for dem, der ligge under Tiltakling, for at skulle gaae ud.

164. Hage: Hvis det ikke var, vilde De have Chefsposten blot besat som en Forretningsmand?

Tuxen: Ja, naar der alene var Tale om en Fabrik.

165. Hage: Naar man deelte Posten saaledes, at den for det, De nævnte, kun kunde beklædes af en høi Officeer, kunde man saa ikke gjerne have en anden Chef for alt det Øvrige?

Tuxen: Jeg seer ingen Trang dertil. Man maa ogsaa erindre, at saaledes som Organisationen er i Marinen, er det ikke en Stilling, hvortil der avanceres; man kan vælge den dygtigste Officeer blandt Capitainerne til at besætte denne Plads med.

166. Poulsen: Antager De, at en saadan Skole, som De ønskede oprettet for Maskinvæsenets Vedkommende, kunde forenes med den allerede bestaaende Constructionsskole under samme Bestyrelse?

Tuxen: Ja; men der maatte tilføies nogle Disciplíner; Begyndelsesgrundene vilde være de samme.

167. Puggaard: Antager De det hensigtsmæssigt, at Folkene erholde Proviant in natura istedetfor Penge?

Tuxen: Jeg anseer det hensigtsmæssigt, at Folkene faae Penge istedetfor Proviant in natura. Kun omtrent Halvdelen af Folkene, ja maaskee endogsaa kun en Trediedeel af dem tage Proviant in natura. Men jeg maa strax gjøre et Forbehold her, nemlig, at selv om man ophører med at give Kost, troer jeg ikke,

at Marinen kan ophøre med at have et Proviantmagasin, og lønne Folk, for at modtage og opbevare de forskjellige Proviantsorter til Skibenes Forsyning; det er en absolut Nødvendighed.

168. Puggaard: Var det ikke muligt, at Skibenes Proviantering kunde skee ved Licitation, paa samme Maade som den private Rheder bærer sig ad?

Tuxen: Jeg tvivler ikke paa, det kan skee ved Licitation, det skeer jo i dette Øieblik; men hvad jeg vilde anse for absolut nødvendigt, det er, at en paalidelig Mand med tilstrækkelig Varekundskab i Flesk, Brød, Smør, Gryn, Øl o. s. v. er tilstede for at modtage det og forvisse sig om, at det er forsvarligt og kan udleveres til Skibene. Dernæst maa jeg anse det nødvendigt at have et Oplag af visse Proviantsorter, som Brød, Øl, Kjød, Flesk o. s. v., for at kunne forsyne Skibene under et længere Togt.

169. Hage: Vilde De ikke betragte det som tilstrækkeligt, dersom der sluttedes Contract med vederhæftige og respectable Folk om, paa Anfordring at levere det og det?

Tuxen: Det kan gjerne være, at det kunde skee paa denne Maade, derom kan jeg imidlertid Intet sige. Dog maatte man forsikre sig om, at Skibene ikke i et givet Øieblik savnede Proviant, fordi Vedkommende ikke holdt eller ikke kunde holde Ord. Jeg kan imidlertid ikke nægte, at jeg anseer det for en Nødvendighed at have en Skibsproviantforvalter, som under en vis Control modtager Provianten; og denne Control mener jeg føres bedst paa den Maade, at han har et Sted, hvor han modtager Provianten; det maa naturligviis være en Mand, paa hvis Kundskab til hvad der leveres, og paa hvis Retsindighed med Hensyn til at modtage og opbevare det, man maa kunne stole. Der er jo heller ikke alene Tale om strax at forsyne vedkommende Skib med Proviant, men ogsaa om at sende den til andre Verdensdele. Man maa ogsaa have visse Sorter liggende, for strax at kunne forsyne et Skib, medens det passerer her forbi, efterat det maaskee i Østersøen har forbrugt det Halve af sine Provisioner.

Fire og Tyvende Møde, den 17de Januar 1861.

Directeur for Maskinvæsenet N. E. Tuxen.

(Fortsættelse.)

170. Formanden: I hvilken Udstrækning og efter hvilke Regler benyttes Accordarbeide i de Forhold, som høre under Dem?

Tuxen: Den Udstrækning, hvori Accordarbeidet benyttes, afhænger meget af Beskaffenheden af de Arbeider, som forefalde, saa at jeg ikke bestemt kan betegne det. Der kan være Tidspunkter, hvori der næsten intet Accordarbeide er, naar der ikke er tilstrækkeligt dertil passende Arbeide, og paa andre Tider kunne en stor Deel Folk være beskjæftigede paa denne Maade.

171. Formanden: Hvilke Egenskaber ved Arbeidet gjøre Accord hensigtsmæssig?

Tuxen: Det kommer an paa, om Arbeidet er af en saadan Beskaffenhed, at en Accord med Forstand kan lade sig arrangere, saa at Vedkommende er istand til at bedømme, hvad Arbeidskraft der hører dertil.

172. Formanden: Hvoraf afhænger det?

Tuxen: Det afhænger af, hvor reent Arbeidet ligger for. Naar det er nyt Arbeide, er man i Reglen istand til at slutte Accord derom; med Reparationer gaaer det derimod ikke saa let.

173. Formanden: I Reglen benytter De altsaa altid Accord ved nyt Arbeide?

Tuxen: Jeg maa modificere det noget. Der kan være Arbeide i Maskinværkstedet, nyt Arbeide, hvor Accord ikke altid lader sig anvende, idet Arbeidet kan være af en saa sammensat Natur, at man kun vanskeligt er istand til at bedømme det. Ved Huus- og Vandbygningsvæsenet ere just nu for Øieblikket den allerstørste Deel af Folkene beskjæftigede med Accordarbeide. Ved Maskinværkstedet er det i Særdeleshed alt Kjedel- og Pladearbeide, f. Ex. Bygning af Jernkanonbaade eller Forfærdigelse af Dampkjedler af

een eller anden Form, hvorved Accord anvendes i fuld Udstrækning, ligesom ogsaa ved andre Arbeider der, for saavidt det lader sig gjøre, som ved Boring af Cylindere, Forfærdigelse af eensartede Gjenstande. Der er forøvrigt en Ting, som gjør, at Accord undertiden bliver opgivet, hvor man ellers vilde anse det for hensigtsmæssigt at benytte det. Det er, naar man ikke kan faae Folkene til at gaae ind paa den Accord, som man anseer for at være rigtig, naar de forlange flere Penge for at udføre det, end man vil give dem; i saa Fald opgiver man Accorden. Naar det er frie Arbeidere, som kunne afskediges med en Dags Varsel, maa de udføre Arbeidet i Dagløn, efterat være gjort opmærksom paa, at hvis de ikke udføre det i en vis Tid, ere de ikke sikkre paa at beholde deres Plads. Paa den Maade er det lykkedes os at faae Arbeide udført i Dagløn i Maskinværkstedet ligesaa hurtigt, som vi vilde have faaet det udført i Accord, idet Folkene have jugeret feil.

174. Formanden: Naar De nu skulde angive i Gjennemsnit procentviis, hvorledes Accordarbeide stiller sig i Forhold til Dagløns arbeide, hvorledes vilde De saa angive det? Vilde det være 50 pCt.?

Tuxen: Nei, jeg troer knap saameget; det vilde vist ikke være mere end 25 pCt. Jeg opgav for 5 Aar siden paa given Foranledning, hvorledes det stillede sig dengang, og det kan i de forskjellige Aar være meget variabelt, idet man, naar der forefalder meget Reparationsarbeide, ikke kan anvende Accord, da man ikke forud kan jugere Tiden dertil. Med Hensyn til Bygningsvæsenet have vi i de senere Aar i betydelig Udstrækning fulgt det Princip, at overdrage nyt Arbeide, som ellers vilde have været Gjenstand for Accord, aldeles i Entreprise til Haandværkere, hvorved det reent gaaer ud af vor Calcule. Derved kommer Accordarbeide til at see ud som lidet, idet det bliver unddraget Værftets Regnskab, men en Accord kommer der dog tilstede paa en Maade. Accordarbeidets forholdsviis ringe Udstrækning ligger kun i, at Arbeidets Natur er meget forskjellig, og at Accord ikke altid er mulig ved Reparationsarbeide.

175. Formanden: Men i det Hele ønsker De at fremme Accordarbeide saa meget De kan?

Tuxen: Ja, ganske vist.

176. Formanden: Paa hvilken Maade sluttes Accord? Hvilken er Maaden, hvorpaa Accorden stilles ligeoverfor Folkene?

Tuxen: Der er to forskjellige Maader. Den ene, som er den meest gjængse paa Værftet, bestaaer i at accordere Arbeidet bort i et vist Antal Dage; den anden, som for Jernarbeide og navnlig for Kjedelarbeide er den almindeligste, bestaaer i, at man accorderer i Penge. Man calculerer, hvor meget et Par Dampkjedler ville veie, og bedømmer, hvormange Skilling Folkene bør have pr. Pund heraf, og saa gjør man enten Accord med Folkene om Totalsummen for det hele Arbeide, hvilken ofte kan være meget høi, f. Ex. over 3000 Rd., saa at det kan omfatte et stort Arbeide, en stor Sum paa engang — eller ogsaa accordere vi om noget vist pr. Pund og veie saa Arbeidet bagefter.

177. Formanden: De kjender altsaa i Deres Virksomhed, hvad der ellers synes temmelig ukjendt, Accord umiddelbart i Penge?

Tuxen: Ja.

178. Formanden: Men det er først i den senere Tid?

Tuxen: I Maskinværkstedet er det meget almindeligt for Kjedelarbeide; for andre Arbeider, f. Ex. at bore en Cylinder eller at dreie et Stykke, kan der ikke være en bestemt Regel i saa Henseende, og det er meest i Dagantal.

179. Hage: Men Pengeaccord er vel kun for de private og ikke for de faste Folk?

Tuxen: I Maskinværkstedet har jeg fulgt den Regel, at lade Underofficererne, de Mænd, der lede en Accord om en Kjedel f. Ex., og som ere de første ved Arbeidet, gaae med ind i Accorden, og derved ere de faste Folk komne til at faae Deel i en Pengeaccord, og det har hændet sig, at der har været 1 eller 2 af dem. Der er kun 6—8 Mand fast ved Maskinværkstedet. Jeg lader mig ikke binde i den Henseende, de blive ogsaa indbe-

fattede i en Pengeaccord og regnes med og deres Dagløn bliver saa fradragen.

180. Formanden: Ved de andre mere sædvanlige Accorder har De vel Forholdet paa den Maade, at de faste Folk aldrig kunne tabe, men kun vinde?

Tuxen: Ja, det er unegteligt Tilfældet.

181. Formanden: Hos Dem er der aldrig brugt andet System end det, at naar Vedkommende brugte længere Tid end der var accorderet, er det ikke gaaet ud over dem?

Tuxen: Tingen er, at det supponeres, at der for den Dagløn, Folkene oppebære, forlanges Flid og kraftigt Arbeide af dem, men at de, naar der er Udsigt til Extrafortjeneste, kunne udføre betydeligt mere. Det kan høves til et Tillæg af 50 pCt. af hvad man vilde kalde et forsvarligt og godt Arbeide, som en Mand er istand til at udføre. I et kortere Tidsrum er jeg overbeviist om, at en Mand kan udrette langt mere, end hvad der ellers udrettes af ham i samme Tid. Derfor supponeres det, at der ved Accord er Udsigt til Fortjeneste, og dersom Folkene tabe ved Accord og man forresten har Overbeviisning om, at de ikke have været dovne, maa jeg antage, at Accorden er bleven afsluttet af Mangel paa Forstand hos dem, der have indladt sig derpaa, og at Folkene ikke bør tabe derved.

182. Formanden: Naar en Accord afsluttes paa sædvanlig Maade i Dage, hvorledes vil da Forholdet stille sig til, hvad der bliver udført uden Accord? Hvormange Dage bliver det nedsat med? Hvormange Dage vil man give til at udføre Arbeidet i Accord og hvormeget kunne Folkene vinde ved at gjøre det hurtigere? Hvilket Tal vil De her tænke Dem som det omtrent normale?

Tuxen: Jeg antager, at Folkene ville være istand til at vinde 1 Dag af 3 eller 4.

183. Formanden: Naar vi nu antage, at et Arbeide vil tage 20 Dage i Dagløn, hvormange Dage vil saa Accorden gaae ud paa?

Tuxen: Jeg vil antage, at et Arbeide, der under en meget

jevn Gang af Arbeidet vilde have taget 20 Dage, vil blive accorderet i 18 Dage og udført i 15—16 Dage.

184. Formanden: Gaaer De ikke længere ned ved Accorden end 2 Dage?

Tuxen: Nei, det troer jeg ikke.

185. Formanden: Men det er jo langtfra 50 pCt., som De nævnte før, hvorledes fik De det ud?

Tuxen: Det skeer muligviis, men kun under ganske extraordinaire Forhold, at Folkene saaledes drive sig frem ved et Arbeide.

186. Formanden: Men 2 Dage paa 20 og 50 pCt., derpaa er der jo dog stor Forskjel.

Tuxen: Tingen er, at Spørgsmaalet ikke lader sig saaledes besvare. Det er umuligt at sige med Sikkerhed, i hvilken Tid et Arbeide kunde udføres. Det er kun ved den Erfaring, man kan have faaet ved saadanne Arbeider tidligere, at det lader sig bestemme. Der er desuden saadanne Grader i den Raskhed, hvormed der kan arbeides, at det i høi Grad er individuelt hos Folkene og ikke med Sikkerhed lader sig beregne. Jeg vil derfor sige, at naar en Mand, ved jevnt vœk at arbeide paa en Accord vinder $^1/_4$ af Tiden, hvilket han faaer godtgjort, vil man neppe tage en feil Basis. Jeg kan ikke besvare Spørgsmaalet anderledes.

187. Formanden: Saaledes som der i Almindelighed er blevet forklaret her for Commissionen, vilde et Arbeide, der ellers bliver udført i 20 Dage, blive bortaccorderet i omtrent 16—17 Dage og derpaa blive udført i omtrent 13—14.

Tuxen: Det vilde være en streng Kritik over det sædvanlige Arbeide.

188. Formanden: Det have vi hørt, ja vi have endog hørt, hvad De maatte kalde en strengere Kritik.

Tuxen: Jeg maa tillade mig en Bemœrkning med Hensyn til Erfaringen i den Retning, og det er, at det egentlige System med Arbeidet i Accord er meget nyt paa Værftet.

189. Formanden: Hvor langt gaaer det tilbage hos Dem?

Tuxen: Naar jeg vil tale om, hvorlænge der har været arbeidet paa at bringe Accord istand, maaskee 10 Aar, men det var overordentlig vanskeligt at bringe det istand.

190. Formanden: Ogsaa hos Dem?

Tuxen: Ikke i Maskinværkstedet, der har det været indført fra Begyndelsen af, men hos Tømrerne er det først efterhaanden og navnlig i de sidste Par Aar, at det er blevet drevet i nogen Udstrækning, og det har derfor været mig meget vanskeligt at samle nogen bestemt Erfaring, for at komme til en omtrentlig Oversigt og faae et bestemt Udgangspunkt. I den Retning har jeg for nogen Tid siden begyndt med at lade føre meget nøiagtig Bog over Accordarbeiderne, og derved vil man jo efterhaanden faae en klarere Oversigt over, hvad der egentligt foretages, men Erfaringen er for kort til med Bestemthed at kunne besvare navnlig den Ting, hvormeget man sætter Accordtiden lavere end den, som det jevnere Arbeide vilde udkræve, thi man supponerer altid, at der arbeides med Flid, og derfor antager jeg ikke, at man kan gaae ned til $^3/_4$ af den Tid, hvori Arbeidet ellers bliver gjort.

191. Formanden: Erfaringen kan dog ikke være for kort til at sige, hvorledes det har stillet sig i de sidste Par Aar?

Tuxen: Ja, men det kommer saa meget an paa Skjønsomhed ved at slutte Accord.

192. Formanden: Derfor spørger jeg om Resultatet?

Tuxen: Jeg kan ikke sige det bestemt i Tal.

193. Formanden: Men det kan De dog undersøge? De maa jo for de sidste Aar have Data, hvoraf De med Bestemthed kan see, hvad Folkene have vundet ved at de have arbeidet hurtigere end dengang de ikke vare i Accord.

Tuxen: Det beroer saa overordentligt paa Jugement, at jeg ikke tør opgive det i Tal med Bestemthed.

194. Formanden: Der maa jo dog ialtfald være et bestemt Skjøn, hvorfra man gaaer ud, som en Erfaring?

Tuxen: Men de Tilfælde, der forekomme, ere saa variable i deres Beskaffenhed, at man har overordentlig Vanskelighed ved at sige, hvad der er det Retteste, i hvilket Antal Dage man skal afslutte en Accord, og i hvilket Antal Dage den bliver udført.

195. Formanden. Troer De, at man i nogle Aar kunde opstille almindelige Regler, Specificationer, Lister, o. s. v., som kunde hjælpe til at forandre det, eller vilde det bestandigt blive et Skjøn efter den fremadskridende Erfaring?

Tuxen: Ved visse Arbeider, navnlig nyt Husbygnings-arbeide, kan det skee, og det er væsentligt, fordi det er bragt i System i det sædvanlige practiske Liv.

196. Formanden: Hvormange Arbeidere har De i den Branche?

Tuxen: I Virkeligheden kun nogle og tredive. Det vil sige, der er nogle og treds, men Nogle ere ved Nappertværkstedet og Andre benyttes til forskjellige løbende Smaating, saa at jeg kun kan sige, der er en tredive Stykker. Jeg skal give et Exempel paa, hvorledes man paa en Maade tjener en hel Deel ved Accord. Det er paa en Aarstid, som den nuværende, hvor der er visse Arbeider, som man vil have udført og derfor nødes til at befale visse af Folkene at møde paa Holmen til Arbeide, selv om Flaget er heist paa Grund af Kuldegraden. De, der komme, oppebære deres Daglon; de, der blive borte eller ikke ere tilsagte til at møde, oppebære en halv Daglon. Det føles lidt haardt af dem, der blive tilsagte at arbeide ude i 6—7 Graders Kulde, naar de Andre blive hjemme, men giver man dem Accord, arbeide de med Liv. Der vil paa den Aarstid blive grumme stor Forskjel mellem det Arbeide, der udføres i Accord, og det, der udføres uden Accord.

197. Hage: De anførte, at naar faste Folk og frie Arbeidere bleve antagne til Accord i Penge, decourterede De de faste deres Daglon?

Tuxen: Ja.

198. Hage: Blot Daglønnen eller noget mere paa Grund af deres Emolumenter udenfor Pengene?

Tuxen: Der er opgivet en reglementeret Dagløn, som benyttes ved at decourtere ved forskjellige Leiligheder.

199. Hage: Antager De, at den indeholder den Fordeel, der kan være paa Huus og de andre Agréments, som Mandskabet har?

Tuxen: Ikke ganske.

200. Hage: De ere altsaa noget fordeelagtigere stillede end de frie Arbeidere?

Tuxen: Ganske vist.

201. Hage: De har ikke gjort noget Forsøg paa at lade et bestemt Arbeide udføre paa Deres Værksted i Dagløn og siden tage det samme Arbeide og lade det udføre i Accord?

Tuxen: Nei, ikke paa den Maade.

202. Hage: Vilde det ikke være den hensigtsmæssigste Maade, for at komme til Erkjendelse om, hvorledes disse to Betalingsmaader stillede sig?

Tuxen: Det kan vel være. Man benytter i den Henseende de practiske Mænds Erfaring, om den Tid, som Arbeidet jevnt har medtaget eller antages at have medtaget.

203. Hage: Men de practiske Mænds Erfaring maa jo staae tilbage for et bestemt Bevis?

Tuxen: Skal man anstille Forsøg af den Art, maa det være uden at Vedkommende vide deraf, og i den Henseende vil man ogsaa nu noget nær kunne skaffe sig de Data, man behøver, idet der ved alle Arbeider ved Værftet anføres Antallet af alle de Folk, der ere derved.

204. Hage: Men det forekommer mig ikke at være den nærmeste Vei for at komme til Sandheden?

Tuxen: Man kan slaae efter i Bøgerne og see, hvad Tid Arbeidet har medtaget.

205. Hage: Men De vil indrømme, at det er ikke det Samme, som at lade to Arbeider af samme Beskaffenhed udføre paa de to forskjellige Maader?

Tuxen: Det forstaaer sig, men det er overordentlig sjeldent, at Arbeiderne ere aldeles identiske, naar de ere af større Omfang.

206. Hage: Ved Huusbyggeriet maatte det jo let kunne findes?

Tuxen: Man er, for at nævne et Exempel paa, hvorledes man kan jugere, hvad et Arbeide skal medtage, gaaet ud paa at dele ethvert Arbeide i alle sine enkelte Detailler for Beregningens Skyld. Naar f. Ex. et Bolværk skal bygges, har man Pælene at tilspidse, at sætte Sko paa, at afskjære og sætte Ring paa Enderne, at nedramme dem, at overskjære saa mange Qvadrattommer paa Overfladen, at skjære Tap paa hver enkelt Pæl, at bringe Hammeren tilstede, at tilhugge den paa de fire Sider, at bringe Taphullerne tilstede, at sætte dem paa sit Sted, at bore hvert Hul, at sætte Nagler i. Alle disse Ting ere saadanne, som alle ere opgjorte med Hensyn til, hvilken Tid de kunne antages at medtage ved et Arbeide, som det almindeligt i Reglen udføres allevegne, ei alene her paa Værftet. Den Beregning stiller man op, derefter gjør man Bekostningsoverslaget og dette danner Basis for Accorden. Paa den Maade kommer man egentlig til et Resultat ved nyt Arbeide, og det er det Middel, vi have. Det er for Huus- og Vandbygningsarbeidet drevet til en høi Grad af Detail, ikke alene hos os, men ogsaa i fremmede Lande. Man har f. Ex. i Frankrig Bøger med nøiagtige Opgivelser, baade fra ældre og nyere Tid, og det er ogsaa et lignende System, der gaaer igjennem hele Huusbygningsvirksomheden i det private Liv. Man vil saaledes finde, naar man tager Priislisten frem for Tømrere og Snedkere, denne opgjort pr. Qvadratfods Overflade og en bestemt Længde; det er det, som danner Basis for at komme til Accord om nyt Arbeide. Naar det er Reparationsarbeide, beroer det paa et reent Jugement, hvad man undertiden kan overdrage i Accord, som f. Ex. ved et Demoleringsarbeide, ved Nedrivning af Noget. Der udregner man sædvanligt, hvad Vægten kan være af det, der skal flyttes, og altsaa hvormange Mand og hvormegen Tid, der behøves for at flytte hvert enkelt Stykke, og hvad Tid, det bør tage at drive Bolte, Nagler og Søm ud, og derefter sætter man saa Calculen op og kommer

til Reſultatet. Det er efter Erfaring, at man kommer til dette Reſultat.

207. Hage: Med Henſyn til et Bolværk, ſom de nævnte, er det ſaa ikke det bekvemmeſte for at anſtille en ſaadan Sammenligning, idet man, naar man havde 20 Alen Bolværk at ſætte op paa ſamme Terrain i ſamme Dybde, kunde give 10 Alen til hver, hvorved man vilde faae den bedſte Nettesnor for Accorden.

Tuxen: Det vilde det vel være, men her paa vort Værft forefalder det meget ſjeldent, at man bygger Ting af ſamme Beſkaffenhed. Det er mange Aar ſiden, at vi byggede Bolværk paa en lavere Dybde, og ſkulde vi faae et ſaadant Arbeide at gjøre, ſtaaer det nu ſom noget Nyt.

208. Hage: Tages der ved Deres Accorder Henſyn til Conjuncturerne; jeg forſtaaer derved Markedsprisen paa Arbeide?

Tuxen: Det gjøres der egentlig ikke. Der har for de faſte Folk aldrig været Anledning dertil, idet deres Koſtportioner o. ſ. v. udligne Forſkjellen, men for de frie Folk er det ſkeet.

209. Hage: I Løbet af det ſidſte Aar veed De, at der har været en meget ſtor Forſkjel paa Accordarbeidets Priis. Hos Murerne, for at tage et Exempel, pleier en $1^1/_2$ Steens Mur at koſte 24 Sk. Man har imidlertid deraf kunnet faae mere end man havde Anvendelſe for for 16 Sk. Jeg nævner dette for at vise, at disſe etablerede Priſer, hvorover der gives Priiscouranter, ere og maa være forſkjellige, efterſom der er Overflødighed eller ikke paa Folk.

Tuxen: Ganſke rigtigt, men det holder ſig dog temmeligt faſt til Priſerne, men i afvigte Aar, hvor der var ſaa megen Trang til Arbeide, er jeg rigtignok tilbøielig til at antage, at der er bleven ſluttet Accord til meget lave Priſer.

210. Hage: De ſagde, at De brugte ſaa mange faſte Folk, hvoraf et beſtemt Antal var ved Arbeidet og Andre, hvis jeg ikke hørte feil, løb omkring; har De mange Folk, hvem der ikke er anviiſt et beſtemt Arbeide, men ſom bruges til forefaldende Arbeider?

Tuxen: Man maa gjøre Regning blandt Tømrerne paa 8—10 Mand, som udføre og ere henviste til disse Arbeider.

211. Hage: Af hvormange Mand?

Tuxen: Der er i det Hele c. 60 Mand. Det er forskjellige løbende Arbeider, f. Ex. naar et Skib har seilet paa Estakaderne ved Toldboden, hvilket strax maa repareres; hist maa der sættes en Pæl for at befæste et Skib; her skal der gjøres det Arbeide; der skal der repareres saa mange Trillebøre, saa mange Bradbænksspil; ligeledes de Smaaredskaber til Materialboden eller Takkelloftet som der bruges. Dermed ere 8—10 Mand beskjæftigede.

212. Hage: Og ere dertil bestemt ansatte?

Tuxen: Nei, men jeg søger altid at holde dem borte fra større Arbeider, som bortaccorderes, for at de stadigt kunne være disponible.

213. Hage: Vilde det ikke være rigtigt at holde visse Folk til disse løbende Forretninger, der rimeligviis maatte blive mere bekjendte med alle Localiteterne end de nu ere?

Tuxen: Der er en bestemt Underofficeer, som har dermed at gjøre, og da en stor Deel af disse Arbeider gjøres i Huus, bruger man gjerne de ældre Mænd dertil.

214. Hage: De talte om de Folk, som vilde melde sig paa en Tid som denne, da det fryser temmelig stærkt. Blive de nu ikke Alle beskjæftigede, naar de komme ud paa Holmen?

Tuxen: De komme der ikke, naar det ikke befales dem.

215. Hage: De, der ikke ville komme, faae en halv Dagløn og blive hjemme?

Tuxen: Ja.

216. Hage: Vilde det ikke være muligt at spare denne halve Dagløn, ved at beskjæftige dem med Arbeide, som de kunde gjøre i Huus, og som ikke var meget forskjelligt fra, hvad de vare vante til?

Tuxen: Saaledes som Beirforholdene ere hos os, kan det passere, at der er Vintre, hvor det slet ikke indtræffer; det er yderst variabelt.

217. Formanden: Er det en fast Kuldegrad?

Tuxen: Ja, 6 Grader.

218. Hage: Saa standses der med alt Arbeide?

Tuxen: Ja, med alt Arbeide paa aaben Plads, undtagen ved visse Arbeider, som man vil have fremmede, hvortil man tilsiger de Folk, man vil have.

219. Hage: Kunde De ikke finde det hensigtsmæssigt, at man saae at faae det Arbeide gjort, som ellers fordrer længere Tid, og at man gjorde det Experiment under de nuværende Omstændigheder?

Tuxen: Dersom man kunde forudsætte, at det vilde vedvare en 8 Dages Tid, kunde det nok arrangeres med de Folk, jeg har under mig.

220. Hage: Men for hele Værftet?

Tuxen: Nei, det kan ikke lade sig gjøre.

221. Hage: Men træde ikke alle Cheferne sammen for at undersøge, om de ikke kunne spare den halve Dagløn?

Tuxen: Der er et saa stort Antal Folk ved Skibsbyggeriet, at man ikke vil kunne finde et saadant Arbeide for dem. Desuden behøver man i Almindelighed tilvante Folk til Arbeider inde i Huset. For at nævne nogle af Arbeiderne ved Skibsbyggeriet i Huus, er der Forfærdigelsen af Roer, Gangspil til Skibene, Rat, men dertil have de sikkert Folk, som ere vante til det Arbeide, og de kunne ikke let tage et vilkaarligt Antal dertil.

222. Hage: Der er Skibmandsarbeide, at plukke Værk?

Tuxen: Til Værkplukning behøve vi ikke extraordinair Hjælp, det gjøres i Straffeanstalterne og Fængslerne, og af det Materiale have vi stor Overflødighed.

223. Formanden: Hvorvidt anseer De den nuværende Arbeidstid for hensigtsmæssig? Hvorvidt troer De, at der med Fordeel kunde gjøres nogen Forandring deri?

Tuxen: Den nuværende Arbeidstid om Sommeren fra Kl. 5 om Morgenen til Kl. 4 om Eftermiddagen anseer jeg egentligt talt ikke for at være gunstig. De locale Forhold,

Maaden, hvorpaa Værftet ligger, og den lange Vei over Toldboden og Broer o. s. v., for at komme til og fra det, gjør det meget vanskeligt at lade Folkene gaae bort i Middagsstunden, og det vilde jeg anse for hensigtsmæssigt om Sommeren, hvis det kunde skee; men det kan ikke skee, som Forholdene nu ere, da der vilde gaae for megen Tid tilspilde derved.

224. Formanden: Om man altsaa endog kunde tænke sig en bedre Ordning under andre Forhold end nu, vilde De dog for Tiden anse den nuværende Arbeidstid for god?

Tuxen: Som Forholdene nu ere, seer jeg ikke, at der kan gjøres nogen Forandring. Jeg kan ikke negte, at jeg har Meget imod den tidlige Morgentime, jeg finder, at Kl. 5 er for tidligt, navnlig for Smedene, som arbeide hele Vinteren fra det Klokkeslet. At de begyndte en Time sildigere om Morgenen og at man lagde en Time til om Eftermiddagen, vilde jeg dog ikke anse for hensigtsmæssigt.

225. Formanden: Naar nu Nyboder blev opgivet, og der slet ikke blev gjort Noget fra det Offentliges Side for at samle Folkene i Nærheden af Værftet, turde De saa tilraade, at de gik hjem om Middagen?

Tuxen: Jeg troer det; de vilde sørge for at faae Boliger i Nærheden.

226. Formanden: Hvorledes vilde De saa tilraade Arbeidstiden?

Tuxen: Fra Kl. 6—6 med en Middagstid paa halvanden Time.

227. Formanden: Saameget mere vilde De tilraade dette, naar der var concentrerede Boliger paa Christianshavn? (Tuxen: Ja.) Og det vilde De anse for fordeelagtigt? (Tuxen: Ja.) Er det for Deres eget Vedkommende eller i Almindelighed, at De antager Morgentimen for ufordeelagtig?

Tuxen: I Almindelighed.

228. Formanden: Derom er der Meningsforskjelligheed; der er Mange, som have meent, at Morgentimen var den bedste.

Tuxen: Jeg troer, at det Hensigtsmæssigste er at begynde Arbeidet Kl. 6.

229. Formanden: Er der ikke hos Dem i Maskinværkstedet en Forskjel deri, at Folkene ikke ubetinget kunne faae den samme Hvile der, som Folkene ellers ere istand til?

Tuxen: Maskinværkstedet er meget uheldigt situeret, fordi det ikke kan holde en længere Arbeidstid end Værftets almindelige, paa Grund af Beliggenheden og Forholdene. Naar man drev en betydelig Smedie, kunde det gjerne være, at Forholdene vilde tilsige, at man ordnede det noget anderledes med Folkenes Hjemgang og Middagstid, for at kunne raade over Varmen hele Dagen.

230. Formanden: Træder ikke noget Lignende allerede frem hos Dem nu? Der er dog en lille Hvile?

Tuxen: Det mærkes ikke; men jeg troer ogsaa, at naar man vil gaae ind paa at gjøre en Forandring i den nuværende Arbeidstid, maatte man indrette det særskilt for de forskjellige Værksteder og Forhold, og ikke forlange at gjennemføre just et enkelt, absolut, eensformigt Princip for Alle. Der maatte være Værksteder, hvor man kunde arbeide ved Lys og Ild, saa at man i Smedien kunde indrette en eensformig Gang hele Aaret rundt, og i andre Værksteder eller under aaben Himmel om Vinteren kunde man have en samlet Arbeidstid for at benytte den lyse Dag, medens man om Sommeren maatte have Arbeidstiden deelt.

231. Formanden: De troer ikke, at det vilde medføre nogen forholdsmæssig Ulempe, saaledes at faae en forskjellig Arbeidstid?

Tuxen: Folkenes Løn kunde rettes derefter.

232. Formanden: Det mener De altsaa var nødvendigt?

Tuxen: Arbeidstiden kan ei til enhver Aarstid være eens for Alle. I aaben Luft kan den om Vinteren neppe være 8 Timer, medens den i Smedien kan holdes 10 Timer hele Aaret rundt.

233. Formanden: Ere de Værksteder, som De har,

henſigtsmæssige baade hvad Ordning, Størrelse og Beliggenhed angaaer?

Tuxen: Jeg vil begynde med Maskinværkstedet; det er temmelig indskrænket, og den Tid vil snart komme, ja, den er der næsten, hvor det vil være nødvendigt at tilveiebringe et større Maskinværksted.

234. Formanden: Hvor gammelt er det nuværende?

Tuxen: 10 Aar.

235. Formanden: Men man vovede ikke dengang at anlægge det i større Maaleſtok?

Tuxen: Nei, jeg troer jeg kan nævne meget gode Grunde for, at man dengang ikke anlagde det større. For det Første stod den mechaniske Industri saa lavt, at der ingen Arbeidere var at faae, men at enhver enkelt Mand maatte opdrages dertil. For det Andet var der heller intet Arbeide at udføre, thi vi havde dengang meget faa Dampskibe, og til at udføre det Arbeide, de krævede, behøvedes der kun meget ringe Midler. Det vilde derfor vist have været saa meget mere urigtigt dengang at foretage Anlæg af et stort omfattende Maskinværksted, som man med fuld Bestemthed kunne forudsee, at et saadant Forslag ikke vilde blive godt modtaget, og at der ikke vilde blive bevilget Pengemidler dertil.

236. Formanden: Hvad blev der dengang anvendt dertil?

Tuxen: Jeg troer 50,000 Rdlr., men det maa bemærkes, at der blev benyttet en gammel Bygning, som senere har faaet en Tilbygning, og at alle de Værktøier, der bleve anskaffede, kunne flyttes over i et nyt Værksted. Jeg troer, at dengang var den Maade, hvorpaa Værkstedet blev anlagt, det eneste Fornuftige, der kunde gjøres.

237. Formanden: Er det nu blevet udvidet i de 10 Aar?

Tuxen: Der er blevet anskaffet betydeligt Værktøi, selv endnu i dette Aar.

238. Formanden: Til hvilket Beløb omtrent samlet?

Tuxen: Jeg vil antage, at der med det Dreierlad, som vi faae, og det Værktøi, vi have faaet tidligere, er for en 30,000 Rdlr.

239. Formanden: Det Hele nærmer ſig vel altſaa til 100,000 Rdlr.?

Tuxen: Ja.

240. Formanden: Naar De nu taler om en betydelig Udvidelſe, i hvilket Forhold tænker De Dem ſaa den?

Tuxen: Det maatte idetmindſte fordobles, for deri at kunne beſkjæftige i det mindſte dobbelt ſaa mange Haandværkere, og dertil maatte ſaa ſlutte ſig andre Ting, f. Ex. et Jern- og Metalſtøberi, hvorved Omfanget vilde blive meget større. Man vilde ligeledes behøve adſkillige vigtige Indretninger f. Ex. en Ting, hvis Savn er følelig, en god Kran til at ſætte Maſkiner og Kjedler i Dampſkibe med.

241. Formanden: De Ting, De her nævner, gaae naturligviis udenfor de 100,000 Rdlr.?

Tuxen: Ja, jeg mener en Fordobling af det nuværende Værkſted og dertil et Metal- og Jernſtøberi. Det vil løbe op til 400,000 Rdlr. med det hele Anlæg, men der vil finde et Afdrag Sted for de Maſkiner, vi nu have; jeg har ingen Beregning gjort derover.

242. Formanden: De 200,000 Rdlr. beler De paa Jern- og Metalſtøberiet og Kranen?

Tuxen: Der var en Bygning paa det Sted, hvor vi have anlagt Værkſtedet.

243. Formanden: De ſagde en lignende Udvidelſe, ſom vi før anſlog til 100,000 Rdlr.; det blev altſaa 200,000 Rdlr., og ſaa føiede De til et Jern- og Metalſtøberi og en Kran. Derpaa ſpurgte jeg om den ſamlede Udgift, og ſaa ſvarede De 400,000 Rdlr. Nu ſpørger jeg, om Støberiet og Kranen ere indbefattede derunder?

Tuxen: Det troer jeg nok at de ville være.

244. Formanden: Hvormeget anſlaaer De en ſaadan Kran til?

Tuxen: Jeg vil antage, man kan have den for 30,000 Rdlr.

245. Formanden: Saa vil det være 170,000 Rdlr. til Jern- og Metalſtøberiet?

Tuxen: Nei, Maskinværkstedet er efterhaanden kommet til at trænge til andre Ting. Der er forskjellige Ting, som det Anlæg, der maatte udføres, maatte indbefatte, for at det kunde blive et mechanisk Værksted med de fornødne Maskiner, saaledes en Smedie for Jern af mindre Omfang, en Kobbersmedie, et Jern- og Metalstøberi, de fornødne Bygninger til at indeholde Alt dette, de fornødne Magasiner, Kraner, Sporveie og hvad der hører til, for at gjøre et saadant Anlæg anvendeligt, og jeg troer ikke, at man vil kunne erhverve Alt dette under et Beløb af circa 400,000 Rdlr.

246. Formanden: Antager De nu denne Udvidelse for det mest pressende Bygningsarbeide ved Værftet, eller er der andre, der bør gjøres først?

Tuxen: Jeg antager, at de Arbeider, der vedrøre Værftets Sammendragning, ikke ere indbefattede herunder, men maa holdes for sig selv. Af de nye Indretninger udenfor disse vil jeg stille Maskinværkstedets Udvidelse i første Række.

247. Formanden: Er der ikke nye Arbeider, som De vilde stille foran?

Tuxen: En ny Dok vilde jeg ikke stille overst; den kan vel blive nødvendig i Tiden, men den er ikke paatrængende nødvendig.

248. Formanden: Naar vil den Nødvendighed indtræffe?

Tuxen: Det, der kan gjøre Trangen til en Dok mere nødvendig end hidtil, er den almindelige Indførelse af større Skrue-Dampskibe, som kunne fordre en hyppigere Indsættelse i Dokken. De hidtil kjendte almindelige Jernskibe lægger jeg ikke saamegen Vægt paa, fordi Marinen aldrig vil komme til at besidde et større Antal af hvad vi nu kalde Jernskibe, som „Slesvig" og de andre, men det er ganske vist, at der er andre Arter af Jernskibe, som der kan være Tale om, men saa kræve de ogsaa meget lidt Reparation. — For at fortsætte, hvor jeg begyndte, Erfaringen kunde vise, at der var en virkelig Trang til at tilveiebringe flere Dokbekvemmeligheder end vi nu have for Øieblikket, paa Grund af saadanne Skibe, men man maa gjerne see den Tid lidt an, saa meget mere som vi i dette Øieblik ere i Besiddelse af en ny og en gammel Dok, hvor den største Del af Flaadens Skibe kan komme ind.

249. Formanden: Hvorlænge troer De, at den gamle Dok kan vare?

Tuxen: Efter den sidste Reparation, som blev foretaget paa den, anslog jeg efter den Erfaring, jeg tidligere havde, Dokkens Varighed til 20 Aar. Det var i 1847, saa at der altsaa er gaaet en rum Del af den Tid, men jeg har ikke mærket den allermindste Forringelse af det nye Arbeide, som blev gjort dengang, saa at jeg er tilbøielig til at antage, at det vil vare meget længere, end jeg dengang supponerede. Derimod er den indre Del af Dokken i en daarlig Forfatning, men jeg antager dog, at den kan staae sig nogle Aar endnu. Jeg kan derfor ikke sætte et nyt Dokkearbeide i første Linie, men maa gjøre det med Hensyn til Maskinværkstedet. Hvad de andre Forbedringer ved Værftet angaaer, vil jeg udtale, at da Marinen har opgivet Reberbanen, der jo vilde have medtaget 2—300,000 Rdlr. at flytte, tør man haabe at man noget rundeligt vil give større Midler ikke blot til saadanne Bygninger paa Værftet, som ere nødvendige for at remplacere, hvad Fraflytningen af Gammelholm maa føre med sig, men ogsaa til nogle andre Bygninger, der have været forudsatte i den Plan, som er bleven lagt, og opførte i det Overslag, som engang er indgivet over Fraflytningen.

250. Formanden: Hvilke Bygninger tænker De her paa?

Tuxen: F. Ex. Oplagshuse til Inventariesager og Materialier, hvilke ikke ligefrem følge af Overflytningen, men have været opførte i Overslaget. Men der er en Ting endnu, nemlig et Værksted for Tømmervæsenet. Jeg udtalte før, med Hensyn til den Virksomhed, der ligger under mig, Ønsket om at faae et nyt Maskinværksted, som der er Trang til, men det er ikke mindre Tilfældet med et nyt Tømmerværksted; thi vi have slet intet. Der har ikke paa Nyholm været noget Værksted for den Branche, men vi have benyttet os snart af et og snart af et andet Skuur, og nu er der blevet etableret for de Folk, der gaae og arbeide, et Skuur, men det maa vige Pladsen, naar der skal anlægges et Masteværft der. Det vil være nødvendigt at anlægge en Materialgaard, hvor der er et lille Værksted for Tømrerne og hvor Materialierne kunne opbevares, samt de Redskaber, man skal bruge. Som en af de

Forbedringer, som jeg nævnte, at Huus- og Vandbygningsvæsenet snart maatte komme i Besiddelse af, maa dette først nævnes; men forresten veed jeg, at det har været Gjenstand for megen Overveielse, og at der har været omtalt mange Forbedringer og Forandringer ved Værftet i forskjellige Retninger. Orlogsværftet har staaet i lang Tid i Stampe; der blev ikke anvendt Meget derpaa; men der er siden 1848 udført betydelige Arbeider og gjort mange Forbedringer, som have lettet Virksomheden en hel Del. Saadanne Forbedringer udføres aarligt, og i Almindelighed har Ministeriet seet sig istand til at tilstaae mindre omfattende Midler Aar for andet, for at gjøre en saadan Fremgang i forskjellige Retninger, og det vil jo forhaabentligt kunne fortsættes, maaskee ved nu, da Stemningen synes at gaae i den Retning, at fremdrage nogle af de mere omfattende Arbeider, som man maaskee nu kunde faae Midler til at udføre.

251. Formanden: Vil De for Oversigtens Skyld nævne de større Arbeider af den Art, som ere foretagne i de sidste 10 Aar, og dertil knytte en Angivelse af dem, der staae tilbage?

Tuxen: Jeg skal nævne en Ting, som er bragt tilveie for 2 Aar siden. Der existerede dengang ingen Communication, undtagen for Fodgængere, imellem Nyholm og Frederiksholm. Naar en Høst skulde bringes over, maatte den færges over, og al Transport skeete ved Pramme, hvilket baade var tidsspildende og besværligt, og umuligt om Vinteren. Der blev da bygget en solid Bro og anlagt en Sporvei, som forener disse to Øer. Jeg behøver ikke at nævne den nye Dok, Maskinværkstedet, flere Bygninger til Oplag af Tømmer, for saavidt forbedrede, som Tømmeret conserveres bedre deri; et Saug- og Høvleværksted.

252. Formanden: Hvilke Ting savner De, foruden et udvidet Maskinværksted og en Materialgaard med et Tømmerværksted?

Tuxen: Foruden de Bygninger, som ville blive nødvendige ved Værftets Sammendragning, vil en Forøgelse af Sporveiene være ønskelig, hvilke, med Undtagelse af om Vinteren, medføre en stor Bekvemmelighed; og der er endnu et Punkt, hvorpaa man maa have sin Opmærksomhed henvendt, skjøndt det er meget vanskeligt

at komme paa det Rene med; det er en bekvemmere Stuvning af Egetømmeret.

253. Formanden: Hvad mener De om at bygge under Tag?

Tuxen: Det vilde jeg anſee for særdeles gavnligt.

254. Formanden: Ja Spørgsmaalet er ikke om Behageligheden, men om Udgiften vil være heldig anvendt?

Tuxen: Det tvivler jeg ikke paa, at den vil være, men det er ſtore Summer, der ville medgaae dertil.

255. Formanden: Har De gjort nogetſomhelſt Overſlag over en ſaadan Udgift?

Tuxen: Nei, men for vort Clima er Bygningen af Skibe under Tag særdeles ønſkelig. Det har allerede viiſt ſig, da Marinen begyndte at bygge under flyttelige Tage, at man vandt meget derved i Arbeidstid, ligeſom man nærede den Mening, at Skibets Varighed vilde forøges derved. At bygge, ikke blot under Tag, men i ſaadanne Huſe, ſom paa de engelſke Værfter, anſeer jeg for en overordentlig ſtor Forbedring.

256. Formanden: De troer, at den Udgift vil lønne ſig?

Tuxen: Ja, jeg troer det.

257. Hage: Derved vilde den halve Dagløn blive beſparet?

Tuxen: Ja, omtrent.

258. Formanden: Med Henſyn til Beddingerne er der ikke Trang til Noget?

Tuxen: Vore Beddinger trænge til Forbedring; vi ere i Begreb med at forlænge dem, hvorpaa de ſtørſte Skibe ſtaae, længere ud i Vandet for at Skibenes Afløbning kan foregaae med Sikkerhed, og en tilſvarende Forandring er nødvendig ved alle tre Beddinger.

259. Formanden: Hvor ſtor er Udgiften derved?

Tuxen: Den kan for hver af de tre Beddingers Vedkommende, ikke ſættes lavere end 100,000 Rdlr.; altſaa ialt 300,000 Rdlr.

260. Formanden: De har ikke en omtrentlig Foreſtilling om, hvad Bygningen af de omtalte Tage vilde koſte?

Tuxen: Nei, jeg kan ikke nævne noget Tal. Det kommer an paa, hvorledes man vil bygge dem. Jeg vilde anſee det for

rigtigt at bygge dem af Jern, thi jeg troer, at af Træ vilde være farligt med Hensyn til Ildsvaade, ligesom ogsaa Varigheden vilde være betydelig mindre, naar de vare af Træ. Jeg vil benytte Ordet Bygning istedetfor Tag; man har i Frankrig benyttet sig af Tage, der vare aabne mod Siderne, men der synes Erfaringen at vise, at der blev en for stærk Gjennemtræk i disse Skure, saa at Træet tørredes for hurtigt og Folkene leed mere, end ved at arbeide i fri Luft. I England derimod er der en fuldstændig Stue, hvori de staae, og det samme er ogsaa blevet anvendt paa de amerikanske Værfter.

261. Formanden: Har De overveiet det Spørgsmaal, hvorvidt det er hensigtsmæssigt at have kostbare Opbevaringssteder for Tømmeret?

Tuxen: Det er en Ting, som Opmærksomheden er henvendt paa. Jeg troer, at det er hensigtsmæssigt, idetmindste for visse Klasser af Skibstømmeret, at skaffe sig bedre Skure til at opbevare det i, men man maa med alt det ogsaa tage Hensyn til, hvad man har, ved Siden af, hvad man ønsker. Den Del af Værftet, der kan benyttes til Tømmeroplag, er i den Grad opfyldt med Skure, at der i den første Tid ikke kan gjøres nogen væsentlig Forandring i den Henseende. Der er bleven opstillet en saakaldet Rullekran, der blev benyttet ved Dokken, og man agter at forsøge, om man med den kan lægge Tømmeret ud til begge Sider, hvorved der vilde bespares betydeligt Arbeide. De hensigtsmæssigste Skure, jeg har seet til Oplag af Tømmer, have været byggede efter følgende Princip. Et stort Huus med Tømmeret lagt til begge Sider, i hvis Midte der var en Sporvei, over hvilken en bevægelig Kran, der kunde føres igjennem hele Bygningen. Den tog Tømmeret ud af Vognen, og ved Hjælp af Tailler bragtes Tømmeret ind paa Reoler af Jernstænger, hvorved hvert enkelt Tømmer kunde udtages for sig; men disse Indretninger vilde blive meget kostbare. Dersom man ikke kunde føre Systemet igjennem, som det bestaaer i England, hvor Tømmeret sauges til en vis bestemt Tykkelse, som saa kan oplægges, kan det ikke lade sig indrette; og hvad jeg troer med største Bestemthed at kunne

paastaae, er, at der paa de bedst indrettede engelske Værfter kun findes meget faa Bygninger af den Art i Forhold til det Tømmer, der skal opbevares, og at Størstedelen af Tømmeret er stablet udenfor Huus.

262. Lütken: Skulde det nye Maskinværksted, som De omtalte, være saa stort, at der kunde forfærdiges nye Maskiner?

Tuxen: Værkstedet har ikke været betænkt til at forfærdige nye Maskiner, og jeg vil ikke gjøre Værftet til Productionssted for saadanne Maskiner. Vi tog dem fra de bedste Fabrikanter i Udlandet, saalænge ingen indenlandske vare tilstede. Nu anseer jeg det for det Hensigtsmæssigste, da vi have et Fabrik i Indlandet, at overdrage dem til et saadant, ikke alene fordi vi derved faae dem billigere, men ogsaa fordi jeg anseer det for umuligt at holde en Dampskibsflaade, naar man ikke understøtter en Industri i den Retning i Landet selv. Det nuværende Maskinværksted har ikke været bestemt til at forfærdige saadanne Maskiner. Ikke destomindre have vi dog forfærdiget mindre Maskiner, navnlig for at give de Folk, der vare bestemte til at fare med Dampskibene, Leilighed til at udføre noiagtigt Arbeide og gjøre dem fortrolige med Maskinernes enkelte Dele. Naar vi fik et større Maskinværksted, maatte det være forsynet med større Indretninger, fordi Maskinerne i Skibene faae et større Omfang og det kunde da hænde sig, at man, naar Tiden tillod det, vilde sætte en større Maskine i Arbeide, men jeg troer ikke, at Værkstedet skal anlægges derefter.

263. Lütken: Men naar det ikke skulde benyttes til alle Maskiner, og Maskinerne skulde gjøres et andet Sted, vilde det saa være nødvendigt at have et Jern- og Metalstøberi?

Tuxen: Jeg vil ikke sige, at et Jern- og Metalstøberi var nødvendigt; men dog er Metalstøberiet, som ikke er nogen stor Gjenstand, en Ting af meget stor Vigtighed, dels fordi man derved sikrer sig Qualiteten af det Metal, man benytter, og dels, fordi man bedre er istand til at hjælpe sig i en Haandevending; og det Samme omtrent er Tilfældet med Jernstøberiet. Jeg husker ikke Tallet, men det er ikke for en ubetydelig Værdi, at vi aarligt modtage Støbegods, baade støbt Jern og Metal til

Maſkinværkſtedet for at remplacere Stykker af Maſkiner, og det var navnlig dem, Støberiet ſkulde benyttes til at tilveiebringe. Forøvrigt er Kjøbenhavn og Omegn ſaa godt forſynet med gode Støberier, at jeg ikke af den Grund anſeer det for ſaa vigtigt at tilføie et Støberi, ſom at faae Maſkinværkſtedet i Orden.

264. Lütken: De antager, at Ordningen af Maſkinværkſtedet er vigtigere end en ny Dok; jeg huſker ikke, om „Jylland" kan dokkes i den gamle Dok?

Tuxen: Jo.

265. Lütken: Men i ethvert Tilfælde kan „Skjold" og det Skib, der ſtaaer paa Stabelen, ikke?

Tuxen: Nei.

266. Lütken: Til de ſtørre Skibe have vi altſaa kun een Dok; naar der nu ſtaaer et Skib deri under Reparation, kan et andet, efterat være ſkudt paa, ikke blive dokket?

Tuxen: Ja, theoretiſk er det fuldkommen rigtigt, men fra 1736—1858 have vi kun havt een Dok.

267. Lütken: Da kjølhalede man de mindre Skibe.

Tuxen: Det kan man unegteligt ei ſaa let gjøre nu; det vilde ogſaa være af Intereſſe for Værftet at faae en Ophalingsbedding for de mindre Skibe. Man maa ogſaa med Henſyn til de nye Indretninger, Værftet har erhvervet i den ſenere Tid, lægge Mærke til den ſtydende Dok, et i mine Tanker vigtigt Redſkab.

268. Hage: Hvad Slags Skibe kan De ſætte op paa den?

Tuxen: Alle Kanonbaadene, for hvilke den navnlig er beſtemt, og mindre Skibe.

269. Hage: De kan ikke tage en Corvet?

Tuxen: Nei.

270. Hage: Ikke engang af de ſmaa?

Tuxen: Nei.

271. Hage: Har De jevnt hen havt alle de Redſkaber og Værktøier, De behøver i Deres Værkſted; Alt, hvad der Tid

efter anden er kommet frem og anerkjendt for det Bedste, har De faaet det prompte?

Tuxen: For Maskinværkstedets Vedkommende har der været stor Liberalitet med at forsyne det efter de Begjæringer, der ere indkomne.

272. Hage: De har faaet, hvad De har forlangt?

Tuxen: Ja.

273. Hage: Jeg forstod, at da De svarede, at det var nødvendigt at udvide det til det Dobbelte, ønskede De det væsentligt for at kunne gjøre større Arbeider, hvortil der nu er for indskrænket Plads?

Tuxen: Det forøgede Antal Skibe kræver mere Arbeide.

274. Hage: Og vel ogsaa større Arbeider?

Tuxen: Ja.

275. Hage: Vil De da gjøre en Deel mere af det Arbeide, som det nu overlades til den private Industri at gjøre?

Tuxen: Ja, dersom man fik et Metal- eller Jernstøberi, thi med Undtagelse af at støbe enkelte Gjenstande, besørger Værkstedet alle de Arbeider, som vedkomme Skibene.

276. Hage: De vilde ikke finde det rigtigt at gjøre nye Maskiner af en betydelig Størrelse til en Orlogsmand?

Tuxen: Nei.

277. Hage: Er det, fordi De antager, at de vilde blive Dem dyrere end den Priis, hvortil De kan contrahere om dem eller forskrive dem?

Tuxen: For nærværende Tid er Maskinværkstedet i Besiddelse af fortrinlige techniske Kræfter, jeg mener Maskininspecteuren; men man kan ikke gjøre Regning paa altid at have en Embedsmand, der er den Ting saa fuldkommen mægtig som han, og har det Talent til at udføre Constructioner og Enkeltheder paa den bedst mulige Maade, og derfor mener jeg, med Hensyn til at Sagerne ere i bestandig Fremadskriden, at vi maae gaae ud paa at søge Talenter og Dygtighed, hvor de findes. Det er

ikke alene den tilsyneladende Priis, men Hensigtsmæssigheden af at Arbeidet kommer tilveie paa den Maade, der maa tages i Betragtning.

278. Hage: Skulde den videnskabelige Dannelse ikke gaae ud paa at sikkre os Folk af den Beskaffenhed, De nævnte, og ere ikke alle Foretagender baserede paa, at de skulle bestyres fornuftigt?

Tuxen: En videnskabelig Mand maa være fuldstændig istand til at dømme, om hvad han seer er hensigtsmæssigt i alle sine Enkeltheder og opfylder alle Fordringer, men derfor er det ikke sagt, at han er opfindsom.

279. Hage: Jeg forstaaer det meget godt; men De vil formodentlig indrømme mig, at dersom hele Virksomheden beroede paa Wain, burde Værkstedet aldrig have været oprettet; thi De vil jo ikke have det udvidet til større Arbeider, fordi deres Udførelse beroer paa en enkelt Personlighed, som man nu for Tiden har, men som man ikke altid kan vente at have i Fremtiden?

Tuxen: Jeg maa være bleven misforstaaet. Jeg mener, at Staten ikke bør lægge an paa at tilveiebringe Værksteder, hvor der skal udføres Arbeider, som fordre et absolut stort Talent og et stort Genie til at lede dem; men at man hellere maa henvende sig til den ydre Verden og søge de Værksteder, som ledes saaledes, enten ude eller hjemme. Som nu Forholdene ere her, kan der ikke være nogen Fare ved at gjøre det; men man kan ikke stole paa, at de altid ville blive saaledes.

280. Formanden: Er det, fordi De nu har Wain?

Tuxen: Ja.

281. Hage: De anførte, at Priisforskjellen mellem Maskiner, der forskrives fra Udlandet, og Maskiner, som gjøres her tillands, var maaskee „tilsyneladende"; har De bestemte Data, hvorefter De kan gaae, for at sammenligne Prisen mellem Maskiner fra de bedste engelske Fabriker og Maskiner herfra, og lægger De andet end Fragten til den engelske Priis? (Tuxen: Tolden); men Forskjellen er tilsyneladende?

Tuxen: Det var netop paa Grund af mit Kjendskab til det ærede Medlem, at jeg brugte Udtrykket „tilsyneladende".

282. Hage: Naar De regner fuld Told, er det saa billigere eller dyrere end her?

Tuxen: Naar jeg ikke feiler, have vi afsluttet Priser her, som ere billigere end i England. Jeg kan sammenligne Prisen paa den Maskine, vi have faaet fra Maudslay's Fabrik i London, maaskee det bedste i hele England, til „Sjælland", som er paa 300 Hestes Kraft, med Prisen paa dem, hvorom vi afslutte Contract med Baumgarten her. Jeg kan ikke bestemt huske den, men jeg skal senere opgive Commissionen den.

283. Lütken: Har Tolden her nogen væsentlig Betydning?

Tuxen: Ja, den udgjør en meget stor Sum; der er stor Forskjel paa Tolden af raat Materiale og hvad der er tilvirket.

284. Lütken: Men man kan jo føre Maskinen ind i selve Skibet, saa erlægges der jo kun en ubetydelig Afgift?

Tuxen: Det gjøre vi ikke; saa kunde vi jo heller ikke selv bygge Skibet, men maatte lade det gjøre paa det fremmede Værft, hvor Maskinen gjøres.

285. Hage: De har formodentlig overveiet, hvad Værdi den gamle Dok og det hele Etablissement der vil have i Tilfælde af Realisation; kan De omtrent opgive os Prisen i Handel og Vandel?

Tuxen: Nei, jeg har ikke overveiet det paa den Maade; men jeg skal dog bemærke, at naar man vil sælge, maa man ikke gjøre Regning paa at faae meget for Dokken som Dok betragtet. Iøvrigt vil det jo afhænge af Conjuncturerne, hvad der kan faaes for hele Eiendommen, og som de nu ere, vil jeg antage at det vel vilde blive en 100,000 Rd.

286. Hage: Men den Sammenligning har De vel gjort, hvad det koster mere at benytte den gamle end den nye Dok, at sætte Skibet ind, tage det ud, holde fri for Vand o. s. v.?

Tuxen: Jeg har ikke opgjort nogen Beregning, men Forskjellen er meget betydelig i Favour af den nye Dok. Jeg vil

antage, at naar en Dokning i den gamle Dok har koſtet 300 Rd., koſter den i den nye maaſkee ikke 30 Rd. Det ſkulde ikke undre mig, om Forholdet ſtiller ſig ſaaledes, men det er naturligviis kun et Skjøn; dog efterat der er kommet en Dampmaſkine ved den gamle Dok, vil det nu blive noget billigere.

287. Hage: Derſom den gamle Dok altſaa bliver meget brugt, derſom f. Ex. et nyt Skib ſkal ind hver 14 Dage eller 3 Uger, vilde vel Beſparelſerne ved at nedlægge den og bygge en ny give et godt Stød paa Veien til en ny? (Tuxen: Ganſke viſt); men De har ikke ſelv ſaaledes tænkt over disſe to Ting, at De kan give os en Slags Calcule?

Tuxen: Nei. Med Hensyn til Anlægget af en ny Dok, da vilde jeg ialtfald ſee Tiden noget an endnu, fordi det er ſaa yderſt vanſkeligt at bedømme, hvilke Dimenſioner den bør have; man er endnu ikke kommen til nogen beſtemt Klarhed om, hvilken Størrelſe de Skibe ſkulle have, man vil bygge, og dette maa jo have den væſentligſte Indflydelſe paa et ſaadant Dokanlæg. Næſten overalt har man maattet grundforandre Dokkerne, gjøre dem længere.

288. Hage: De vilde formodentlig, naar der ſkulde bygges en ny Dok, ikke gjøre den kortere end 350 Fod? (Tuxen: Nei.)

289. Hage: Jeg mindes om, det er Dem formodentlig bekjendt, at Omkoſtningerne ved Dokning her, det vil ſige, det ſom betales, naar et privat Fartøi ſættes i Dok, er det ſex-dobbelte af hvad det koſter i Malmø?

Tuxen: Det er 50 Rd., der betales om Dagen for at benytte den nye, og 25 Rd. for at benytte den gamle Dok.

290. Hage: For at anføre et Exempel, mindes jeg om, hvad der for Reſten har været nævnt i Rigsraadet, at „Zampa" har betalt 1,221 Rd. for at blive ſat ind i Dokken, forat blive malet og efterſeet, efter detailleret Regning i ſin Tid; antager De, det er virkelige Omkoſtninger, eller har Værftet tjent Noget paa denne Regning?

Tuxen: Det har været de virkelige Omkostninger med Tillæg af Leien. Naar der for Benyttelsen af den nye Dok betales en Leie af 50 Rd. om Dagen, staaer det for den specielle Ting, for Dokkens eget Vedkommende, ikke i Forhold til hvad den har kostet; det er sat op i Relation til Fordelen af Værftet i det Hele.

291. Hage: De antager, der er en lille Fordeel derved?

Tuxen: Ja. „Zampa" har været i Dokken paa Christianshavn; der har ikke været opført Andet paa Regningen end de egentlige Udgifter til Hestehold og Mandskab og dernæst en daglig Leie, jeg troer 25 Rd. for Dokken selv, og saa er der rimeligviis blevet opført Noget for Sjouer Betaling, Leie af Dunkraft, Tallier, Gier, Seisinger o. desl. Iøvrigt bruges der ved saadanne Skibe endeel Forstøtnings-Materiale, for at holde dem paa deres Plads, og det er altid med stor Liberalitet blevet bestemt, hvad Leie der skulde gaae deraf; der er blevet beregnet, hvad der er skaaret i Stykker, og hvad Værdi det derefter har havt.

292. Hage: Det er altsaa givet, at Brugen af den gamle Dok medfører overordentlige Omkostninger? (Tuxen: Ja.) Og De antager formodentlig, at, naar Værftet er bleven sammendraget paa et Sted, vil det være uheldigt at beholde den? (Tuxen: Ja.) Og der findes bequem Plads paa Nyholm til at anlægge en Dok til?

Tuxen: Der er ved Bygningen af den nærværende taget Hensyn dertil.

293. Rothe: Den gamle Dok kan vel ikke nedlægges, førend den remplaceres af en ny?

Tuxen: Saalænge den gamle Dok kan tjene som Dok, vilde jeg anse det for uhensigtsmæssigt at forstyrre hele Arbeidet, da den i et givet Øieblik kan komme Marinen til Nytte. Desuden kan den tjene til Afbenyttelse for Private og denne er bleven nogen lettet derved, at der er blevet opsat en gammel Dampmaskine, hvormed den kan pompes læns, og dette, som

tidligere skete ved Hjælp af Heste, kan nu gjøres for en ringere Betaling.

294. Formanden: Er denne nu 300 Rd., som De før nævnte?

Tuxen: Dengang tænkte jeg paa, at Skibet skulde hales derhen fra Nyholm, og der er da betydelige Forhalingsudgifter.

295. Formanden: De vil maaskee nærmere overveie det, for at Talangivelserne kunne blive correkte? (Tuxen: Ja.)

296. Hage: Vilde De mene, at der var noget maaskee upassende i, dersom vor Dok var i Brug, og vi behøvede mere Dokkehjælp, at sende en Orlogsmand til Malmø, for at dokkes der, da det kunde skee saameget billigere der end i den gamle Dok; jeg tør indestaae for, at det er fem Gange saa dyrt her som der?

Tuxen: Det er ikke muligt. Man maa ogsaa erindre, at Skibet skal sendes derover, og at der maa være Folk tilstede derved; jeg troer derfor ikke, at den gjorte Beregning holder Stik.

297. Hage: De vilde ikke anse det for anstødeligt? (Tuxen: Jo.) Selv om man trængte dertil?

Tuxen: Naar man trængte dertil, maatte man finde sig deri, selv om det vilde være anstødeligt.

298. Hage: De vilde finde det anstødeligt, fordi det gik ud paa at spare Penge?

Tuxen: Ja. Det er ogsaa kun meget smaa Skibe, der kunne komme ind i denne Dok. Saavidt jeg veed, har Kongens Dampyacht og Ægir været der.

299. Rothe: Kan den nye Flydedok ikke tage de samme Skibe som Dokken i Malmø? (Tuxen: Nei.)

300. Formanden: Er Forraadet af de Materialer, der bruges i de Dem underlagte Værksteder, tilstrækkeligt og godt, eller har De havt Noget i saa Henseende at bemærke?

Tuxen: Med Hensyn til Maskinværkstedet har der meget sjeldent været nogen egentlig Forlegenhed; fordi man har sørget

for at have saadanne Beholdninger af Materiale, at man altid har havt Noget at tye til. Der er altid fulgt det Princip at have fuldstændigt Materiale af Jernplader og Vinkeljern, da saadant kun vanskeligt kan erhverves gjennem Handlen her. Der er sørget for at have Jernplader og Vinkeljern til 2 Sæt Dampkjedler; de maa være nøie afpassede til det Øiemed, hvortil de skulle bruges, og derfor skeer Anskaffelsen i Overeensstemmelse dermed. Naar man nu trænger til den Slags Materiale til et andet Arbeide, bruger man af det, jeg sørger da for, at det strax remplaceres af andet. Naar man nu og da har manglet Materialier til Arbeider i mindre Omfang, er saadant strax blevet anskaffet; om Sommeren kan man jo hurtigt faae det, og er det ikke her paa Pladsen, kan det snart hentes fra England.

301. Formanden: Hele Asſorteringen har altsaa været heldig? (Tuxen: Ja.) Skee Anskaffelserne efter Deres Forslag?

Tuxen: Ja, der bliver aarlig ved Værftet opgjort en saakaldet Behovsseddel over hvad der anſees nødvendigt i næste Aar; deri gjør man en bestemt Forskjel efter Beskaffenheden af Materialierne. Her er navnlig Tale om Jern. Alt Jern, der anſees anvendeligt til hvad der falder for, hvor det ikke kommer an paa nøiagtige Dimensioner, bliver slaaet sammen i den Masse af Jern, der overhovedet bliver at anskaffe til Værftet. Derimod sørges der for et tilstrækkeligt Forraad af hvad der til enkelte Arbeider bruges, idet saadant paa Behovsedlen bliver specificeret; og mangler deraf Noget, f. Ex. Jern, Staal, Messing o. fl. bliver det senere anskaffet efter Requisition.

302. Formanden: Hvorfra faaer De Deres Jern?

Tuxen: Det Bedste til Maskinarbeide faae vi fra Norge; desuden faae vi endeel fra England til Sager, hvortil man ikke bruger det bedste men meget ordinairt Jern; vi faae ogsaa endeel fra Sverrig, men til finere Arbeide f. Ex. til Skruer passer det ikke, hvorfor man til saadanne foretrækker det norske. Massen af vort Jern ved Værftet er iøvrigt deels svensk deels norsk.

303. Formanden: Er det nu efter Overlæg, at De anseer det hensigtsmæssigt ikke at tage det andetsteds fra. I hvad Forhold staaer det norske til det bedste engelske?

Tuxen: England, som er saa stærkt udviklet i industriel Retning, har forstaaet at ordne sit Materiale i høi Grad med Hensyn til Qvaliteten og Anvendelsen, saaledes at der gives engelsk Jern af meget forskjellig Beskaffenhed og Qvalitet, fra de allerfortrinligste, der kunne sammenlignes med det bedste, der existerer, til meget ordinaire og simple Jernsorter. Det svenske Jern synes i en mindre Grad at være undergaaet en saadan Behandling, dets Masse er mere eensformig og er en fortrinlig og stærk Jernsort. Der har her udviklet sig den Idee, for endeel paa Grund af Arbeidsredskaberne, at det engelske Jern var ikke godt at anvende blandt Andet til Omsmedning som gammelt Stangjern. Derfor har det været og er et fremtrædende Ønske paa Værftet at holde sig saavidt muligt til svensk og tildeels norsk Jern. Imidlertid modtage vi ikke saa lidt Jern fra England, navnlig Jernplader til Dampkjedler og Vinkeljern, kort, Alt hvad der er udvalset.

304. Hage: Efter Deres Mening er der altsaa Intet til Hinder for at benytte engelsk Jern?

Tuxen: Nei, naar vi komme i Besiddelse af hensigtsmæssige Redskaber, ved den nye Smedie, troer jeg ikke, der er Noget til Hinder for at oparbeide selv mindre gode Qvaliteter af engelsk Jern, eller ved at blande det med godt Jern at faae et godt Materiale ud deraf.

305. Hage: Der vil altsaa Intet være til Hinder fra Arbeidernes Side?

Tuxen: Jeg troer det ikke, men jeg har maaskee ikke tilstrækkelig Kjendskab dertil. Naar Alt er kommen i Orden om en 2 Aar, vil det vist kunne gaae.

306. Hage: De modtager altsaa fra England meget ubetydeligt Stangjern; faaes derfra rundt og firkantet, eller maaskee heller ikke Noget deraf?

Tuxen: Jeg har personlig ikke havt Frygt for det engelske Jern, og der er blevet anskaffet deraf til Maskinværkstedet, navnlig er der medens Dokarbeidet udførtes blevet anskaffet betydelige Qvantiteter af rundt Jern fra Stafford Shire men altid af de bedste Sorter.

307. Hage: Hvorledes har Prisen stillet sig mellem Staffordshire-Jern, der er leveret direkte, og svensk Jern?

Tuxen: Det veed jeg ikke nøie.

308. Hage: Er det skeet, fordi der blev tjent ved at tage derfra, eller vilde De absolut have det?

Tuxen: Jeg ønskede at faae det, fordi det er mere eensformigt i sin Beskaffenhed og nøiagtigere udvalgt, det er ogsaa mere eensformigt i sine Dimensioner.

309. Hage: Til visse Brug fandt De det fordeelagtigere til samme Priis, eller vilde De have givet meer derfor, hvis det skulde have været?

Tuxen: Til visse Arter Arbeide ganske vist, dersom det skulde være, fordi man i det svenske Stangjern, selv om det er godt behandlet, ikke i Reglen kan skære Skruegange, fordi det er blødt i den ene og haardt i den anden Ende.

310. Hage: De kjender ikke Prisen paa svensk og norsk Jern? (Tuxen: Nei.)

311. Formanden: Nu Deres øvrige Materialier?

Tuxen: Med Hensyn til Materialet til Tømmerværkstedet, er Qvaliteten altid forsvarlig; men det hændes undertiden paa Grund af Arbeids- og Pengeforholdene, at Beholdningerne ikke ere saa rigelige som ønskeligt, hvorfor man undertiden bliver nødt til at tage bedre Materiale end absolut nødvendigt til Udførelsen af et eller andet Arbeide. Slet Materiale findes ikke i Beholdningen af Fyrretræ, thi det antages ikke.

Fem og Tyvende Møde, den 18de Januar 1861.

Directeur for Maskinvæsenet N. E. Tuxen.

(Fortsættelse.)

312. Tuxen: Jeg vilde gjerne tillade mig at gjøre en Bemærkning med Hensyn til et Spørgsmaal, der igaar blev stillet til mig. Det kom frem under en særegen Form, hvori jeg ikke har været vant til at betragte det, og jeg besvarede det derfor ikke med fuldkommen Klarhed; det angik Anordningen af Accorder. Naar en Accord skal afsluttes om et Arbeide, saa maa den Arbeidsherre, der afslutter Accorden, kunne danne sig en klar Forestilling om, hvad det Arbeide, hvorom der er Spørgsmaal, bør koste at udføre, eller med andre Ord, hvad Tid dets Udførelse vil medtage for et bestemt Antal Folk. Denne Kundskab erhverves for en meget stor Deel Arbeides Vedkommende gjennem den almindelige Verdenserfaring. Der er en Mængde Arbeider, om hvilke det er fuldkomment constateret, i hvad Tid de kunne og bør udføres ved den Flid og Anstrengelse, der kan fordres af et Menneske, paa samme Maade som man med Bestemthed kan constatere, hvormegen Haandkraft man i en Maskine kan have af Mennesker. En anden Maade at komme til Kundskab derom, er, at Vedkommende følger sin egen Praxis og iøvrigt lægger Mærke til, hvormeget Arbeide i forskjellig Retning der udføres af de bedste og dygtigste Folk, han har under sig. Efter saaledes at have dannet sig en klar Forestilling om, hvad Arbeidet koster, eller hvad Tid det medtager, bliver det Basis for den Accord, der afsluttes, og man gaaer da ud fra den Forudsætning, at naar Folkene ere kyndige i Arbeidet og arbeide med yderligere Anstrengelse, navnlig drives frem af de Dygtigste blandt dem, ville de kunne tjene mellem $^1/_4$ og $^1/_8$ over det, hvortil Arbeidet

er blevet anslaaet. Der er endeel Arbeider, hvor man ikke oprindelig kan have denne Kundskab om, for hvad de kunne udføres; jeg vil som et Exempel nævne Ramning af Pæle i en Grund, som er ukjendt, og mange andre lignende dermed beslægtede Arbeider. Naar man der vil slutte en Accord, maa man ligefrem anstille Forsøg med de Folk, man skal benytte til det Arbeide, man senere agter at bringe i Accord. Man følger noiagtigt Ramningen af et Par Pæle, man seer, hvormange Slag, der gjøres, om Ramslaget løftes saa høit og hurtigt, som man af Erfaringen veed, det kan og bør, og om der i det Hele omgaaes med Arbeidet som der bør ved dets Udførelse. Herved kommer man til Kundskab om, hvad Tid det særlige Arbeide medtager, og slutter Accorden i Henhold dertil. Paa anden Maade kan man efter min Overbeviisning ikke slutte Accord om Arbeide, og d'Hrr. ville indsee, at Accorden er en Handel, om hvilken man maa forudsætte, at begge Parter, som staae i Begreb med at afslutte den, have Kundskab om hvad de gjøre. Men nu fremstiller der sig undertiden Forhold, hvor denne Forudsætning ikke er tilstede, og der kan man blive nødt til at prøve sig frem og saaledes komme til et saadant Udgangspunkt, som blev antydet i sidste Møde, nemlig, at man f. Ex. sagde, vi ere vante til at see disse Folk gjøre dette Arbeide i 24 Dage; vi troe, at de bør kunne gjøre det i 20 Dage, og i det vi sætte dem til at gjøre det i 20 Dage, gjøre de det maaskee i 16. Denne Maade at optage Spørgsmaalet paa er i Reglen ikke faldet for i min Praxis, og derfor bemærker jeg, at det var noget fremmed for mig, som saaledes blev fremsat.

313. Formanden: De har misforstaaet mig, hvis De har troet, at det var den Betragtning, der gik forud for Accorden. Jeg tog blot, for at anskueliggjøre Forholdet, et bestemt Antal Dage og spurgte, om De efter den Erfaring, De i længere Tid havde havt, vilde antage, at dette Forhold omtrent anskueliggjorde Fortjenesten for Staten paa den ene Side og for Folkene paa den anden; det var ikke som en forudgaaende Norm, der

lagdes til Grund ved Afslutningen af Accorder, men som et Slags numerisk Resultat, for, som sagt, i Korthed at anskueliggjøre Forholdet.

Tuxen: Jeg troer, jeg bemærkede i den Retning, at Accordarbeidet under en saadan systematisk Form ikke har været drevet i saamange Aar paa Orlogsværftet, at man kan sige, at der er indhøstet den bestemte Erfaring derom, og jeg maa nødvendig slutte mig til af den Erfaring, jeg har, at det Tal, der blev nævnt, ikke kan svare til de virkelige Forhold, thi saa vilde jeg ansee det for at være meget ugunstigt.

314. Formanden: Naar De engang faaer den første Deel af Commissionens trykte Forhandlinger, vil De finde, at den Form, jeg her har fremsat, er den, alle Mestrene have angivet.

Tuxen: Jeg forstaaer det meget godt.

315. Formanden: Jeg benytter kun Tallene som en Form, for at anskueliggjøre, hvorledes der vindes paa begge Sider.

Tuxen: Ja, jeg har blot villet gjøre disse Udtalelser, for at vise, hvorledes jeg betragter Forholdet.

316. Formanden: Kan De foruden de forskjellige Gjenstande, vi allerede have omtalt, nævne Noget, som i det Hele taget kan bidrage til at faae Arbeidet paa Værftet billigere eller opnaae en større Oeconomie end nu er Tilfældet?

Tuxen: Jeg troer, jeg antydede allerede i forrige Møde, at gode Communicationsmidler, og gode Arbeidsredskaber altid ere en væsentlig Betingelse for at udføre billigt og godt Arbeide, og jeg antydede med det Samme, at der havde været en Fremgang paa Værftet i disse Retninger, som forhaabentlig vil vedblive. Man kan naturligviis ikke paa eengang vente at faae Alt fuldstændigt, og heller ikke paa eengang at faae Alt bragt i Forslag, fordi Trangen først efterhaanden fremstiller sig, og det da først er den rette Tid at søge den afhjulpen. Et Punkt, som maaskee vedrører denne Sag, vil jeg fremhæve, skjøndt jeg ogsaa troer, det er af dem, der efterhaanden have rettet sig en heel Deel.

Det angaaer, om jeg saa maa udtrykke mig, den raae Arbeidskraft, de Sjouere, der udføre Arbeidet ved Værftet. Der har hidtil været betalt for lidt for det Slags Arbeide, og det har ført til, at man har faaet overmaade daarlige Arbeidere og ganske vist ikke faa slette Charakterer til at gaae i et større Antal paa Værftet. Jeg har altid anseet det for at være hensigtsmæssigt, at man stræbte at skaffe en bedre og kraftigere Classe Folk tilveie, ved at lønne dem høiere og sikkre dem Arbeide nogenlunde, omtrent i lignende Forhold, som man vil have tænkt sig det med Haandværkerne, der blot vare antagne for Dag- eller Ugeløn. Denne Anskuelse har ikke kunnet trænge igjennem, fordi den stod i formegen Strid med den Maade, hvorpaa Virksomheden efterhaanden havde udviklet sig for Værftet; men jeg har dog alligevel seet mig istand til selv at sætte det igjennem med en Classe Arbeidere, idet jeg nu har en Deel, maaskee en 12—16, som møde hver Dag til Arbeide, hvis Kræfter man kjender personligt som gode, og som saaledes ere blevne vante til Arbeiderne, at de kunne udføre dem bedre og i en langt kortere Tid end tidligere ansaaes muligt. Man faaer paa den Maade i samme Tid udført mere Arbeide og i enhver Henseende baade bedre og billigere.

317. Formanden: Hvori bestaaer den „Strid" med hele den Maade, hvorpaa Arbeidet gaaer, at de ikke kunde komme nogen Vei dermed?

Tuxen: Naar jeg brugte Ordet „Strid", var det et almindeligt Udtryk. Det stod i Strid med hele Udviklingen, sagde jeg. Jeg mener, at man bestandig fra gammel Tid af har været vant til, at der daglig mødte en stor Mængde Folk paa Holmen, som søge Arbeide, og hvoraf man udtager saamange, som man har Brug for, og lader de Øvrige gaae. Nu mener jeg, at man skulde tilsige 80– 100 Mand, eller saamange det nu kunde være, til at møde hver Dag, og udbetale dem ugentlig deres Løn.

318. Formanden: Men man kan jo være opmærksom paa dem, der stadig bruges, og forlods udtage dem hver Dag?

Tuxen: Men der er kun fastsat en Løn af 3 Mk. om Dagen.

319. Formanden: Deri ligger vel Vanskeligheden? (Tuxen: Ja); men jeg synes, det maatte høve sig af sig selv?

Tuxen: Ganske rigtigt; men man kan ikke faae dygtige Folk til at arbeide, naar der ikke er Udsigt til at tjene mere end 3 Mk. om Dagen.

320. Formanden: Men Regelmæssigheden af Arbeidet tages dog vel ogsaa i Betragtning?

Tuxen: Ja, i meget næringsløse Tider har det Indflydelse, ellers ikke.

321. Formanden: De mener, man vilde faae billigere Arbeide, naar man betalte bedre, og at man vilde forholdsmæssigt faae mere Arbeide udført udover Forskjellen i Prisen?

Tuxen: Jeg er aldeles overbeviist derom.

322. Formanden: Ere Sjouerne ikke i det Hele taget blevne bedre?

Tuxen: Jo, jeg sagde ogsaa, det var et Forhold, der noget havde rettet sig; det har hjulpet noget, at der gives en høiere Dagløn end tidligere, og at de forskjellige Arbeidschefer paa Værftet nu have mere Frihed til at byde høiere Dagløn, alt efter Arbeidets Beskaffenhed.

323. Formanden: Hos Dem bruges Sjouere ikke i synderligt Omfang?

Tuxen: Ved Maskinværkstedet ikke, fordi de saakaldte Fyrbødere gjøre tilsvarende Arbeide. Ved Tømmerarbeiderne er der derimod mange; der kan være 60—70 om Sommeren.

324. Formanden: Der er da overmaade lidt fast Mandskab?

Tuxen: Det ligger i Arbeidets Natur. Der forefalder meget ofte betydelige Udgravninger, hvor f. Ex. en fast Mand eller antaget Sjouer som Formand kan lede en heel Deel Folk til Arbeidet. Der forefalder ogsaa betydelige Transporter af Tømmer til Arbeiderne, hvor i Almindelighed en Tømmermand

med 8—16 Sjouere under sig besørger sligt Arbeide. Der er i det Hele endeel af Haandværksvirksomheden ved Værftet, som kræver Anvendelsen af et betydeligt Antal Sjouere.

325. Formanden: De kan altsaa da have flere Sjouere end faste Folk?

Tuxen: Det kan hænde til sine Tider.

326. Formanden: Vilde De anseе et Lokomotiv paa Værftets Hovedbane for hensigtsmæssigt?

Tuxen: Nei, Banen er for kort, Anvendelsen for uregelmæssig.

327. Formanden: Ere Spillene efter en hensigtsmæssig Construction og ere de tilstede i tilstrækkelig Mængde, eller vilde De anseе nye mekaniske Spilindretninger for hensigtsmæssige?

Tuxen: De sædvanlige Gangspil, som bruges ved Værftet, ere af en meget god Construction og ere blevne betydeligt forbedrede allerede for mange Aar siden, vist for en 30 Aar tilbage; der er ikke i den Henseende ved de almindeligt forefaldende Arbeider, som Ophaling af Pramme, Kanonbaade, tildeels Indsætning af Master o. fl., Noget at indvende. Det eneste Spil, hvor der kunde ønskes en bedre Construction, er det, der er anbragt ved Hovedmastekranen, og det har navnlig sin Grund deri, at det i de senere Aar jevnlig er blevet benyttet ved Indsættelsen af tunge Dampkjedler i Skibene, hvor man er kommen til at arbeide med en Last, der er betydelig større end hvad Kranen nogensinde tidligere har været brugt til. Et Linieskibs Mast veier en 30—40,000 Pund, medens vi have havt Kjedler paa 50—60,000 Pund. Det er ganske sikkert, at naar man faaer en saadan betydelig Last og dertil skal benytte et Spil, egentlig beregnet paa en mindre Last, maa man anbringe saamange Mennesker ved Bommene, at en stor Deel af Arbeidet bliver mindre fordeelagtigt, og under saadanne Omstændigheder vilde det være meget ønskeligt at have en Hjul- og Drev-Virksomhed ved Spillet, hvorved man kunde arbeide med noget færre Folk. Jeg skal herved tillade mig at bemærke, at man paa den ene Side maa see hen til, naar Omstændighederne tillade det, at faae en Kran

af forbedret Construction i det Hele til Indsættelsen af Dampkjedler, men paa den anden Side forefalder Indsættelsen af Dampkjedler i store Skibe saa sjeldent, at jeg ikke tør lægge saa overordentlig stor Vægt paa at construere et saadant Spil, som altid vil koste en heel Deel Penge. Jeg har seet en Opgivelse af hvormeget Arbeidet har andraget ved Mastekranen i forskjellige Aar; det har i den senere Tid ikke udgjort mere end nogle Hundrede Rdlr.; det er den hele Løn for Folkene, der ere blevne anvendte dertil, i det sidste Aar har det været noget mere, maaskee en 1000 Rdlr.; men det bruges saa sjeldent til den Slags Arbeide, at jeg ikke troer det oekonomisk, at bekoste et saadant nyt Spil. Naar derimod en ny Kjedel-Kran forfærdiges, vil man faae et bedre Spil dertil.

328. Formanden: Men iøvrigt har De ikke noget særligt at tilføie med Hensyn til hvad De igaar anførte om større og betydeligere Forbedringer, som Værftet maatte anses trængende til, naar det skulde svare til sine Formaal?

Tuxen: Nei. Mange af de væsentligste Mangler ville blive afhjulpne ved Sammendragningen af Værftet.

329. Formanden: Hvorvidt kan der indføres Forbedringer i den hidtil fulgte Fremgangsmaade med Hensyn til Constructionen af nye Skibsbygninger, de paagjældende Tegningers Affattelse o. s. v. De er jo selv Medlem af Constructionscommissionen? (Tuxen: Ja.) Som Saadan maa De jo kjende den Vei, der følges med Hensyn til Tegningernes Tilveiebringelse. Vil De sige os, hvorvidt De finder Fremgangsmaaden hensigtsmæssig, eller hvorvidt De kunde anse nogen Forandring, i alt Fald et Forsøg til en Forbedring, i denne Retning for hensigtsmæssig?

Tuxen: Naar den ærede Formand hentydede til, at jeg selv var Medlem af Constructionscommissionen, maa jeg bemærke, at denne ikke befatter sig med Constructionen, men kun med Bedømmelsen deraf. Jeg skal imidlertid ligefrem besvare Spørgsmaalet, da jeg har særligt beskjæftiget mig med Skibsconstruction og troer at kunne have en Mening derom. Constructionen af et Skib er

et Arbeide, hvor man ved Induction, Sammenligning med tidligere Tegninger, udførte af forskjellige Andre, stræber at frembringe det bedst mulige Resultat, idet man slutter sig til visse mekaniske Sætninger, som gjennem videnskabelig Udvikling og Erfaringen ere blevne slaaede faste; det er mindre en høi Videnskabelighed og mindre en særegen Genialitet, der frembringer gode Skibstegninger, end et vist Taalmodighedsarbeide, en nøiagtig Forskning i Forgængeres og Samtidiges Arbeider i lignende Retning. Naar man altsaa til Constructeur har en Mand, om hvem man veed af Erfaring, at han virkelig har anvendt den nødvendige Flid, Studium og Overveielse i denne Retning, troer jeg, at man bedre kan støtte sig til et Arbeide, han frembringer, med større Sikkerhed for hvad der opnaaes, end ved paa eengang at henvende sig til en fremmed Kilde. Naar nemlig en Skibstegning bliver fremlagt, vil enhver dygtig Søofficeer og mange Andre i visse Retninger kunne fælde en bestemt Dom om den; man vil let kunne forskaffe sig Kundskab om, hvorvidt Skibet vil kunne indtage, hvad det skal, hvorvidt det har tilstrækkeligt stort Deplacement; ved at kaste Øiet paa Linierne paa Tegningen, vil man strax see, hvorvidt der er Udsigt til, at det vil gaae let gjennem Vandet; man kan betragte dets Maskinkraft, hvis det er et Dampskib, dets Seilareal og Reisning, hvis det er et Seilskib. Men det egentlige Fine i Tegningen kan man ikke see af den; det, der til syvende og sidst er det Vigtigste, er, om det vil blive brugbart som Krigsskib, og det kan man ikke opdage af Tegningen. Et er, om Skibet har den tilbørlige Stivhed, saa at det ikke ved en vis Grad af Kuling krænger saameget, at det ikke kan benytte sit Artillerie, det kan maaskee endda tildeels skjønnes; men et andet er, om man tør vente at faae et roligt Skib ud, der bevæger sig saaledes i Søen, at det ikke ruller sin Reisning overbord og ikke under saadanne Forhold, som jevnlig kunne forefalde, naar det skal indlade sig i Kamp med et andet Skib, ruller saameget, at det kun vanskeligt kan benytte sine Kanoner. Disse Ting, som beroe paa Beliggenheden af de forskjellige Centrer i Constructionen og paa Fordelingen af Skibets Vægte, om de

ligge langt ud i Enderne eller høit op af Siderne, kort sagt, om hele dette Indbegreb kan man ikke danne sig nogen klar Forestilling, naar man ikke er Constructeur ex professo. Ogsaa af den Grund er det altid vanskeligt at udtale en bestemt Dom over en forelagt Skibstegning, navnlig for Krigsskibe; jeg siger for Krigsskibe, fordi med Hensyn til Koffardiskibe kan en kyndig Fører rette endeel paa Skibets Egenskaber ved behørig Stuvning af Lasten; paa Krigsskibe er derimod Stuvningen foretaget paa Contoiret; der er angivet hvert Rum, hvor enhver Gjenstand skal have sin Plads. Naar man altsaa har en Mand, som har præsteret Arbeider, der, i Relation til, hvad Tiden har frembragt, vise sig at være gode, troer jeg, man ikke gjerne bør forlade ham, for at søge Arbeide hos en Anden. Jeg skal dog gjøre en Indskrænkning ved denne Udtalelse. Der kan fremstaae noget aldeles Nyt paa et Sted, som er udenfor Fædrenelandet, og Folk kunne blive beskjeftigede dermed, som strax bringe et særdeles godt Resultat tilveie. Naar man vil indføre dette Nye, der er aldeles forskjelligt fra hvad enhver ovet Constructeur er vant til at beskjeftige sig med, vilde jeg antage, at der kunde blive Spørgsmaal om at søge det paa et andet Sted. Jeg skal tillade mig at oplyse det ved et Exempel. De første Oceandampskibe til at gaae over Oceanet byggedes, saavidt jeg veed, i Liverpool og Glasgow, og disse Skibe vare lykkedes ganske usædvanlig godt fra Begyndelsen af, med Undtagelse af Styrken i deres Forbindinger, og Alt, hvad siden efter fremstod, blev, idetmindste indtil Tingene efterhaanden udviklede sig mere, en Copie af dem. Under saadanne Omstændigheder, naar der er tilveiebragt et nyt Slags Skib, gjorde man klogt i at henvende sig til den Mand, for hvem et saadant nyt Foretagende var lykkedes. Derom kan der blive Spørgsmaal, dersom man gik over her, som jeg troer kan blive nødvendigt, til at anskaffe sig Skibe af den moderneste Construction, det vil sige de saakaldte jernklædte eller bepantsrede Skibe. Der have vi en Skibskrop med en heel ny Fordeling af alle Vægtforhold, og der anseer jeg det for det ene Rigtige at

henvende sig til Folk, for hvem Arbeider af denne Natur allerede ere lykkedes. Naar jeg altsaa maa reassumere, hvad jeg her har sagt, vil det være, at saalænge man bliver paa den Vei, som nu almindeligt anvendes, vil man med størst Sikkerhed om et godt Resultat benytte den Mands Virksomhed, som har viist Dueligbed i den Retning, men hvis man kommer over paa Noget, der brod i en gjennemgribende Grad med det Nuværende, vil det være klogest at henvende sig til en Mand, der allerede har viist, at han besidder Dygtighed i den Retning.

330. Formanden: Efter Deres Mening er under alle Omstændigheder Garantien for Tegningernes Godhed og Brugbarhed at søge hos den Mand, hvem Arbeidets Udførelse overdrages? (Tuxen: Ganske vist) hvorimod De ikke tiltroer en Bedømmelseskommission, en Constructionskommission, uanseet dens enkelte Medlemmers personlige Dygtighed, ifølge Forholdets Beskaffenhed, Evne til at vælge mellem flere Tegninger efter en udstedt Concurrence? De vilde ikke antage, at man forsøgsviis kunde opnaae Noget ad den Vei?

Tuxen: Jeg antager yderst faa Mænd for at være fuldkommen competente Dommere i den Retning, og jeg skal bilægge det med et Exempel, som jeg virkelig troer i den Henseende er slaaende. Det Sted, hvor Constructionen af Krigsskibe har udviklet sig til den høieste Grad af Fuldkommenhed, indtil Dampskibene kom frem, er i Frankrig. Dets Construction har siden Begyndelsen af forrige Aarhundrede været den ledende i Verden, maaskee med Undtagelse af Spaniernes, for gode Bygninger af Skibe, og vi, som have havt geniale og dygtige Mænd i dette Fag, have dog altid søgt vor Veiledning hos dem. Skibene forandres imidlertid efter Tidens Fordringer; der fremstaaer andet Artilleri, andre Fordringer til Høiden over Vandet og Dimensionerne i det Hele, og det franske Constructionscorps var derved kommen til for maaskee en 15 Aar siden eller saa omtrent at frembringe et nyt Skib, som imidlertid ikke lykkedes; det var et Linieskib af andre Dimensioner end man efterhaanden var kommen

til i den sidste Periode før man begyndte at bruge Skruedampliniesskibe. Skjøndt Bygningen af store Krigsskibe historisk havde udviklet sig der i en Række af Aar under de meest praktisk og videnskabeligt dannede Mænds Hænder, kom man dog, da man byggede, jeg troer en Todækker paa 100 Kanoner, til det Resultat, at det var et mislykket Skib; man forsøgte at gjøre flere Forandringer derved, men Resultatet blev det samme. Det, som jeg imidlertid her vil fremdrage, er, at Chefen for Constructionscorpset udtalte for den Commission, som i Frankrig blev nedsat efter 1848 ved Værftet — jeg har læst hans Udtalelser — at man var kommen over paa Noget, som skildte sig saa meget fra hvad der tidligere var bygget, at man var bleven rystet i sine Theorier og ikke med Sikkerhed kunde gaae frem. Naar det kunde hændes for dem, som ellers vare saa competente til at bedømme Skibe, vil det sees, hvor vanskeligt det vil være at kunne fælde en positiv Dom over et saadant Arbeide.

331. Formanden: Deres Bemærkninger gaae videre, end det, hvorom der er Spørgsmaal. Der spørges kun om, hvorvidt De antager, at en consultativ Commission kan bedømme Tegningerne; men Deres Bemærkninger ramme ligesaameget selve Tegningernes Forfærdigelse. De har i den Henseende hentet Deres Erfaring fra den franske Marine-Commissions Historie; men her viser det sig, at det ikke blot er Tegningernes Bedømmelse, der har stor Vanskelighed, men ogsaa selve Udførelsen.

Tuxen: Jeg er ikke vis paa, at den Mand, der var Chef for Constructionscorpset, selv havde udført Tegningen; men jeg troer, at det har været en af hans Ingenieurer.

332. Formanden: Det har nu ingen videre Betydning for os; der var ikke nærmest Spørgsmaal om, hvem der har udført Tegningen, men om Forholdet mellem Tegningens Udførelse og Bedømmelsen af den.

Tuxen: Det, der kan bedømmes, er, om Batterierne ere rummelige, om Kanonerne staae, som de bør, kort sagt, Alt hvad der falder for den praktiske Mands Øie, en stor Deel af hvad

der er Gjenſtand for Beregning; men mange Ting kunne ikke med Sikkerhed bedømmes.

333. Formanden: Hovedſagen er jo dog til ſyvende og ſidſt, hvorledes Skibet fører ſit Skyts.

Tuxen: Man vil af Conſtructionscommisſionens Inſtrux, ſom meddeeltes den ved dens Oprettelſe i 1739, ſee, at det netop var de af mig fremhævede practiſke Spørgsmaal, der gjordes til Gjenſtand for dens Bedømmelſe.

334. Hage: De anførte, at man engang i Frankrig havde gjort et uheldigt Forſøg med at bygge et Linieſkib; antager De, at det førſte Forſøg her med at gjøre „Skjold" til et Skrueſkib er heldigt?

Tuxen: Jeg maa dertil ſvare, at „Skjold" ikke er, hvad man efter Nutidens Begreb kalder et Skrueliniesſkib, men et Skib, ſom man tidligere beſad og man ſøgte at give nogen mere Anvendelſe end det efter ſin tidligere Beſkaffenhed havde, og jeg vil dertil føie, at der ere mange Ting, ſom, om man ogſaa i flere Retninger kan indvende Noget derimod, under givne Forhold kunne være meget gavnlige. Jeg tør med Beſtemthed ſige, at alle Marinens Officerer i dette Øieblik ere meget glade ved at beſidde dette Skib.

335. Hage: Det er Dem formodentlig bekjendt, at da vi begyndte paa denne Speculation, havde man allerede i England kaſſeret alle lignende Skibe?

Tuxen: Det Modſatte er mig bekjendt.

336. Hage: Jeg maa gjøre opmærkſom paa, at der viſt her finder en Vildfarelſe Sted. Da vi begyndte paa at converterе Skjold, havde man i England kaſſeret alle lignende Skibe og henlagt dem ſom Blokſkibe. Man vil finde dette i en Indberetning til Parlamentet, ligeſom ogſaa af flere Udtalelſer der, at man har opgivet den Slags Convertering ſom aldeles forkaſtelig, idet man kun converterede ved at forlænge de nyeſte og bedſte Seilſkibe og ikke ved at ſætte en Maſkine ind i Skroget, ſom det var, og derefter udruſte det.

Tuxen. Jeg er meget noie kjendt med, hvad der er foregaaet i den engelske Marine i den Retning, fordi jeg har fulgt det med stor Opmærksomhed i hele den forløbne Tid. Jeg tør nok indrømme, at man i England nødig har villet forsyne Seilskibe med Dampkraft, som ikke i alle Henseender egnede sig dertil, men ikke destomindre er det et absolut Faktum, at en stor Deel Linieskibe, som i 1853—54 stod paa Stabelen paa forskjellige engelske Orlogsværfter, ere, uden at der blev foretaget nogen Forandring ved dem med Hensyn til at forlænge dem, blevne forsynede med Dampkraft. Hvis man vil see Listen over den engelske Flaade igjennem, vil man finde Skibe af en Størrelse langt over de Linieskibe, vi nogensinde have besiddet, forsynede med Maskiner paa 400 Hestes Kraft, hvilket vil være meget for ringe for Skibe af den Størrelse; man har maattet gjøre det, fordi Omstændighederne bøde at tilveiebringe, hvad man dengang kunde, under Trykket af en Krig, hvis Varighed ikke dengang kunde forudsees. Der er i den engelske Marine et stort Antal Linieskibe, over hvilke der er blevet fældet en streng Dom i Parlamentet, men de ere der og forsynede med Dampkraft. Jeg maa tilføie, at Skibe af Størrelse som „Skjold" ikke ere blevne forsynede med Dampkraft i den engelske Marine, med Undtagelse af nogle, der ere blevne forsynede med Maskiner paa 200 Hestes Kraft, men blot for at tjene som flydende Batterier og Blokskibe, og ellers er intet Skib af denne Størrelse blevet forsynet med Maskiner, fordi det ikke kunde opfylde Nutidens Fordringer.

Hage: Det er mig fuldkommen bekjendt. Jeg talte slet ikke om nye Skibe; men jeg holder mig strengt til det Samme, som er gjort her, og jeg troer ogsaa, at min Paastand vil befindes rigtig, at gamle, som Seilskibe udrustede Skibe havde man allerede dengang aldeles opgivet at forvandle til Dampskibe, uden at forlænge dem.

337. Formanden: Jeg troer, at der er opstaaet en Misforstaaelse derved, at Consul Hage brugte det Udtryk, at alle

Skibe, som paa den Maade vare blevne forvandlede, vare blevne kasserede?

Tuxen: Der kan ogsaa nævnes Exempler paa, at man har skaaret det øverste Dæk af en stor Deel ældre Tredækkere og sat en Dampmaskine ind i dem, uden at forlænge dem.

338. Hage: Det var tidligere?

Tuxen: Nei, selv nu er det skeet.

339. Hage: Ja, men vist ikke med ældre Skibe; Skjold er jo et gammelt Skib, det er nok 26 Aar, og det er begribeligt, at den Svaghed, Alderen giver, tæller stærkt sammen. Det er et foreliggende Factum, som her ikke har liden Betydning, og som Enhver kan overbevise sig om, og jeg troer, at, naar vi tale nærmere derom, hvad ikke her er Stedet, ville vi blive enige; thi naar vi holde os til et Skib som Skjold og den Art af gamle Skibe, vil De dog vist give mig Ret i, at man allerede, da vi gjorde denne Forandring, havde opgivet lignende, netop lignende Foretagender i England?

Tuxen: Jeg skal med to Ord give det ærede Medlem fuldstændig Ret og Uret. Jeg har været imod og har udtalt mig imod denne Forandring af Skjold, men som Forholdene staae i dette Øieblik, vil jeg gjerne tilstaae, at jeg er glad ved, at jeg blev overstemt.

340. Hage: Vilde De da ikke, som Forholdene i Almindelighed hos os ere og ogsaa som de nu ere, foretrække et Antal dygtige Kanonbaade for Skjold? (Tuxen: Nei.) Et saadant Antal, som kunde skaffes for de Penge, Forandringen har kostet?

Tuxen: Nei, behandlet og benyttet paa rette Maade vil Skjold være istand til at holde et saadant Antal Kanonbaade indesluttet i en Havn, som vist vilde overgaae, hvad vi med den yderste Anstrengelse af Kræfter kunde tilveiebringe i betimelig Tid.

341. Hage: Har De med Kanonbaadenes Bygning at gjøre?

Tuxen: Det ligger under Fabrikmesteren; jeg har besørget Smedearbeidet og Maskinerne til dem, vi selv have bygget.

342. Hage: De kjender Prisen paa de to Baade, der ere byggede hos Dem selv?

Tuxen: Jeg har kun foreſtaaet Smedearbeidet; men ikke Tømmerarbeidet. Jeg har naturligviis ſeet Priſerne; men Tallene ſtaae mig ikke klart.

343. Hage: De har altſaa ikke Noget at gjøre med Beſtemmelſen af Prisen, Overveielſen af, hvad et ſaadant Fartøi koſter at gjøre?

Tuxen: Ikke i dets Totalitet.

344. Hage: De kjender Prisen paa de Maſkiner, De ſelv har forfærdiget?

Tuxen: Vi have en Beregning over, hvad det koſter os at gjøre dem.

345. Hage: Hvorledes ſtiller den ſig mod den, der er accorderet hos private Fabrikanter?

Tuxen: De Penge, Miniſteriet maa udlægge for at tilveiebringe et ſaadant Sæt Maſkiner, er, naar det gjøres i Marinens egne Værkſteder, jeg kan gjerne ſige naturligviis langt færre, end dem, der maa betales til private Fabrikanter.

346. Hage: De kan ikke angive, hvormange Procent billigere?

Tuxen: Det er viſt meddeelt Commisſionen, thi jeg antager, at denne Beregning er bleven anſtillet ſamtidig med alle de andre.

347. Hage: Kunde De fra Deres Side have paataget Dem i ſamme Tid, ſom den, der er accorderet med Private, at levere, hvad der fordres af Dem fra Deres Værkſted til en ny Kanonbaad? (Tuxen: Nei, ikke Maſkinen.) Ikke til een af dem?

Tuxen: Vi have paataget os at gjøre en Maſkine til en fjerde, der bygges udenfor de tre, der ere beſtilte hos Private. Saaledes ſom Værkſtedet nu er indrettet, have vi ikke kunnet paatage os Mere.

348. Hage: Har De at paaſee Forfærdigelſen af de

Maskiner, som gjøres hos Private? (Tuxen: Ja.) Det ligger under Dem? (Tuxen: Ja.) Antager De, at dette Arbeide udføres ligesaa godt som hos Dem selv? (Tuxen: Ja.) Baade hvad Materialier og selve Arbeidet angaaer?

Tuxen: Ganske vist. Materialierne erhverves tilfældig fra samme Sted, jeg mener det større Smedegods, som er det Vigtige; Støbegodset faae de fra samme Fabrikanter, som levere de bestilte Maskiner.

349. Hage: Saavidt jeg veed skulle de Baade, der ere bestilte hos private Fabrikanter, være færdige i Mai Maaned, antager De, at denne Accord vil blive overholdt?

Tuxen: I Maimaaned faae vi dem ikke.

350. Hage: Er det ikke Tiden?

Tuxen: Jeg mindes det ikke nøiagtigt, men jeg troer ultimo Mai, og til den Tid eller i Begyndelsen af Juni antager jeg, at nogle af dem ville være færdige.

351. Hage: De mener altsaa, at de ikke alle kunne blive færdige, at Vedkommende altsaa ikke ville være istand til at opfylde Contracten?

Tuxen: Ikke fuldstændigt.

352. Hage: Var det ikke Hensigten med at accordere med private Folk, at faae dem færdige til en vis nærliggende Tid?

Tuxen: Det var det ganske sikkert. For at være aldeles tydelig i dette Punct, skal jeg bemærke, at vi ikke kunde gjøre Maskinerne, vi havde ikke Arbeidskræfter dertil; muligt kunde vi have bygget et af Skibene, men Maskinen kunde vi ikke have forfærdiget, og der er ingen Tvivl om, at paa den Maade, Sagen er bleven ordnet, faae vi mere Materiel tilveiebragt til et bestemt Tidspunkt, end der vilde være muligt ved Hjælp af vore egne Kræfter.

353. Hage: Der har intet Forsøg været gjort paa at accordere disse Baade i Udlandet?

Tuxen: Jeg er fremmed for disse Forhandlinger, denne Sag vedkommende; de foregaae i Ministeriet.

354. Hage: De bliver ikke engang raadspurgt?

Tuxen: Miniſteriet afſlutter aldrig nogen Accord om en Maſkine f. Ex. uden først et ſende den til mig og høre min Mening, baade om Contracten i det Hele, om Summen og om Fabrikanten, der ſkal gjøre den.

355. Hage: Hvad er Deres Mening om Rigtigheden eller Urigtigheden af at vedblive at bevare den gamle Seilſlaade, antager De, det er en god Speculation, eller vilde De raade til at ſkille os paa bedſte Maade af med den.

Tuxen: Jeg antager, at det, ſom ſaamange andre Ting, er et Tidsſpørgsmaal. Jeg vilde anſee det i nærværende Øieblik for i yderſte Grad uheldigt at ſkille os ved nogetſomhelſt Vaaben eller Værn, hvoraf vi ere i Beſiddelſe, og, naar den nærværende Spænding eller Fare er overſtaaet, vil det ikke vare længe, inden en ſtor Deel af Seilſkibene af ſig ſelv blive ubrugelige.

356. Hage: De antager, at Alt, hvad der nu ſtaaer paa Flaadens Activliſte, er brugbart?

Tuxen: Jeg tør ikke ſige det om hver enkelt Skib; men Miniſteriet er i Beſiddelſe af Oplysninger, der vise hvilken Tjenſtdygtighed man tillægger hvert Skib.

357. Hage: Men De antager, at i Tilfældet af Krig ville vi have Mandſkab nok til at udruſte alle de gamle Seilſkibe foruden hvad vi ellers have af tjenſtdygtige Fartøier?

Tuxen: Man nærer almindelig den Anſkuelſe, at der ikke vil være Noget til Hinder for at tilveiebringe det fornødne Antal Hænder til at beſætte Skibene, og man er berettiget til at troe det ved at ſee det betydelige Antal, der findes opførte i Liſterne ſom Søværnepligtige.

358. Hage: Derſom man nu ſendte et af vore gamle Seillinieſkibe ud, og et Par dygtige Kanonbaade med Damp kom i Kaſt med det, hvorledes troer De ſaa, det vilde gaae Linieſkibet?

Tuxen: Jeg troer, at i de fleſte Tilfælde vilde det gaae Kanonbaadene værre end Linieſkibet; kunde det manoeuvrere, troer jeg, det vilde ſtaae ſig godt i en ſaadan Kamp. Men jeg maa tilføie, hvad der beſtandig er fremhævet i Relation til vore Seilſkibe, at det kun er et Nødværn, og at man aldrig maa tænke

sig et Seilskib sendt ud, uden at være ledsaget af et Dampskib, men der kan være Forhold, hvor et Dampskib er tilstrækkeligt til at assistere 2—3 Seilskibe.

359. Hage: Have vi Dampkraft til denne Assistance?

Tuxen: Vi have ikke saa lidt Dampkraft og ville vistnok ved en god Benyttelse af de Midler, vi have, kunne tilveiebringe en ret god Deling af Søstyrken paa forskjellige Punkter ved Afdelinger af Seil- og Dampskibe.

360. Formanden: Ere de Midler, som nu anvendes til Skibenes og Fartøiernes Conservation tilstrækkelige og hensigtsmæssige, eller kunne Forandringer deri med Nytte indføres, og da hvilke?

Tuxen: Skibene conserveres meget godt, der er ikke Noget, det jeg troer, i den Retning at attraae væsentlig anderledes end nu. Der er en Ting, man har havt Tendents til at spare paa, det er Folkeholdet til at udlufte og gjennemsee Skibene; men iøvrigt ere de oplagte i en saadan Tilstand, at de vel udluftes i alle Kroge, hvilket er det væsentligste Middel for at conservere Skibene. Fartøierne staae i Huus, og alle øvrige Gjenstande til Flaadens Udrustning ere forsvarligt conserverede i de forskjellige Magasiner, hvori de ere oplagte.

361. Formanden: Bør Kanonbaadene helst staae paa Land eller ligge i Vandet?

Tuxen: Helst paa Land; i Land og i Huus vil enhver Ting conserveres bedst.

362. Formanden: Anseer De det hensigtsmæssigt, at man vedligeholder hvert enkelt Skibs Seilareal i den hidtil brugelige Udstrækning? Det er Dem vel bekjendt, i hvilket Omfang hvert enkelt Skibs Seil bevares?

Tuxen: Den Methode, som har været brugt ved Værftet i en temmelig lang Aarrække, anseer jeg aldeles hensigtsmæssig; det er, at naar flere Skibe ere nøiagtig af samme Tegning, har man numereret deres Takkelage, f. Ex. ved flere af Linieskibene paa 84 Kanoner, med Nr. 1, 2, 3, og har da stræbt at holde

over, at, naar ſnart et, ſnart et andet Skib ſendes ud, da ſamme Takkelage i det mindſte til en vis Grad følger med Skibe af ſamme Tegning, ſaa at man har conſerveret endeel deraf fuldſtændigt ubrugt, og det har viiſt ſig, at ſaadanne Gjenſtande kunne ligge lige ſaalænge i Magaſinerne, ſom Skibet kan bevares, uden at fordærves. Forøvrigt fremkommer der ſaa mange Variationer i Skibenes Tegninger, ſelv i mindre Enkeltheder af dem, at det rimeligt har viiſt ſig ſom en Nødvendighed, at holde hvert Skibs Gods for ſig, og overhovedet er det for mangfoldige Gjenſtandes Vedkommende en fortrinlig Maade ſaaledes at holde hvert Skibs Gods for ſig, fordi man derved let forſikrer ſig om, at man har, hvad man ſkal have, i behorig Orden, og at det er let tilgjængeligt, hvilket i høi Grad befordrer Udruſtningen.

363. Formanden: Det anvendes ogſaa paa alle ældre Skibe? (Tuxen: Ja.) Og De finder det ogſaa der tilraadeligt?

Tuxen: Saalænge et Skib kan anſees brugeligt, maa man have det Gods, ſom ſkal anvendes dertil. Hvis man vil give Spørgsmaalet en ſtørre Udſtrækning, er der mange Gjenſtande, ſom det ikke er nødvendigt at have tilſtede i det fulde Omfang, f. Ex. Jernvandkaſſer, Koier o. dsl., fordi man i paakommende Tilfælde ved at benytte Induſtrien omkring i Landet temmelig hurtig kan faae dem ſkaffede tilveie.

364. Formanden: Er Vagtholdet og det anordnede Opſyn til Ordens Opretholdelſe paa Holmen tilſtrækkeligt, navnlig til at forebygge og opdage Tyverier?

Tuxen: Jeg antager det ikke. Man har i den ſenere Tid bødet paa tidligere Mangler i den Henſeende, ved at benytte Underofficerer af Matroſ- og Artillericorpſet, ſom kunde affees fra anden Tjeneſte, til ſtadig at patrouillere paa Værftet. Der er nu idetmindſte hver Dag en Mand, ſom er forſynet med et Skildt, der betegner hans Værdighed og Stilling, ſom uafladeligt patrouillerer paa Værftet; men jeg vilde anſee det henſigtsmæſſigere, om man til den egentlige ſtadige Vandren om, for at paaſee eller forhindre Uordener, havde et civilt Politi, ſom for endeel Aar

siden blev foreslaaet af en i dette Øiemed paa Værftet nedsat Commission, og jeg vilde gaae et betydeligt Skridt videre, navnlig dersom Mandskabet i større Antal end nu skulde være frie Arbeidere; jeg vilde da anse det for at være hensigtsmæssigt, at man forenede sig med Staden Kjøbenhavns Politi og benyttede sig af det til at føre dette stadige Tilsyn paa Værftet. Jeg troer, at man derved vilde opnaae to Ting, for det Første, at man rimeligviis derved vilde faae det paa den billigste Maade, og dernæst, at man vilde faae en Classe Mænd ind, som havde nøie Kjendskab til de Forhold udenfor Værftet, som staae i Forbindelse med Uordener af den Art og den hele Maade, hvorved Opdagelserne føres frem, og som derfor vilde være bedre skikkede end nogen Anden til at føre et skarpt og alvorligt Tilsyn, ligesom de ved deres hele Stilling vilde staae aldeles uden Forbindelse med det øvrige Personale paa Værftet.

365. Formanden: De har altsaa Grund til at antage, at Et og Andet af Materialet paa Værftet kommer bort?

Tuxen: Der er altid Retssager, som bevise det.

366. Formanden: Skeer det i noget betydeligt Omfang?

Tuxen: Nei.

367. Lütken: Kan saa den militaire Bevogtning aldeles falde bort? (Tuxen: Nei.) Men et Antal af de fast udsatte Poster, om end ikke mange?

Tuxen: En militair Bevogtning, antager jeg, vilde være overmaade unskelig.

368. Lütken: Men der er den Vanskelighed, at Krigsministeriet muligen ikke længere vil vedblive at afgive Mandskab?

Tuxen: Det veed jeg ikke; jeg troer det tør antages, at det vil vedblive at opfylde sine Forpligtelser.

369. Hage: Vilde De ikke anse et godt organiseret Politi for tilstrækkeligt til at overholde Orden og paasee Alt, hvad der er fornødent ved Opsynet, og bedre end de almindelige Soldater, som ingen Interesse have?

Tuxen: Jo, ganske vist, men jeg anseer det for at være rigtigt, at der paa et Sted, hvor Saamange ere i Virksomhed,

er en militair Vagt, som i paakommende Tilfælde kan anvendes mod Uroſtiftere og bevogte dem, som Politiet maatte arreſtere, og desuden er det kun en passende Æresvagt paa et saadant Sted, som et kongeligt Værft. Det kunde naturligviis ogsaa godt være en Vagt af Sømilitaire.

370. Hage: I Tilfælde af, at der fra Bataillonerne ikke kunde afgives Mandskab, maatte det afgives fra Søetatens Mandskab?

Tuxen: Jeg vil tillade mig, som Spørgsmaalet reises, at bemærke, at det ikke er Søetaten og Landetaten, men den samlede Krigsmagt, der er tilstede til Landets Forsvar, som maa deeltage i den Tjeneste, som Statens Fornødenheder kræve. Jeg troer, at hvor ønskeligt jeg end finder det, at vore Skibes Mandskab var af en ensartet Beskaffenhed, vilde det dog være farligt at bryde Forbindelsen mellem Land- og Sømilitaire, fordi det under Krigsforhold kunde være af største Vigtighed, at man til Marinen kunde faae et lignende Complement til Skibenes Besætning, som nu afgives. Jeg troer ikke, at man bør hæve det Forhold.

371. Hage: Der er et Folk, som kaldes Øserne, er det et høit betroet Mandskab?

Tuxen: De Folk gaae paa egen Haand uden et bestemt Tilsyn.

372. Hage: Og besørge Nattevagterne?

Tuxen: Ja, de ere fordeelte paa Værftet i de forskjellige Magasiner, Oplagssteder og Skibe for at udlufte og gjøre rent.

373. Hage: Komme Øserne ogsaa i Magasinerne?

Tuxen: Navnet Øser skriver sig fra, at de skulle holde Pramme og Fartøier frie for Vand, men de ere af samme Klasse som Holmens andre Arbeidsmænd, hvoraf saavel Øsere som Dag- og Nattevagter tages.

374. Formanden: Ere de faste som Øsere og som Dag- og Nattevagter?

Tuxen: Jeg troer, at man pleier at udtage et bestemt Antal Folk til disse forskjellige Arter Tilsyn og holder dem almindeligviis i længere Tid ved denne specielle Tjeneste.

375. Hage: I flere Aar?

Tuxen: Ja, det gjør man vist.

376. Hage: Har der været Retssag mod dem?

Tuxen: Det kjender jeg ikke. Det ligger forøvrigt under Equipagemesteren, hvor nærmere Oplysning vil kunne faaes.

377. Formanden: Ere de Skibe, Fartøier og Pramme, som bringe Tømmer og andet Materiale, under tilstrækkeligt Tilsyn ved Losningen, fra de komme til de forlade Holmen, eller er der Noget at ønske i den Henseende?

Tuxen: Det er Equipagemesterens Pligt at sørge for, at der er tilbørligt Opsyn i den Henseende.

378. Formanden: Er De bekjendt med Organisationen af Regnskabsvæsenet og anseer De den for hensigtsmæssig?

Tuxen: Den Side af Regnskabsvæsenet, hvormed jeg kan siges at være bekjendt, er egentligt kun, om jeg saa maa kalde det, Arbeidsregnskabet, eller, om man vil kalde det saa, Oversigten over Forbrug af Materialier og Arbeidskraft til et bestemt udført Arbeide, hvilket jeg troer, at vi her i et tidligere Møde ere komne til at omtale. Det danner Grundlaget for den egentlige Control med Forbrugen af alle Materialier, der ere ydede til Værftet, og jeg anseer det for at være organiseret paa en hensigtsmæssig Maade. Det øvrige senere afsluttede Regnskab og Materialregnskabet fra Hovedmagasinsforvalteren ligger ganske udenfor min Ressort.

379. Formanden: Men altsaa, hvad selve Forbrugsregnskabet angaaer, mener De, at der er den fornødne Control?

Tuxen: Ja, der er altid et stort Tillidsforhold tilstede der, og det er ikke muligt at fjerne det fuldstændigt, hvilke Bestemmelser man endogsaa tager. Det kan ikke controlleres paa anden Maade, end ved at en sagkyndig Bestyrer af en vis Virksomhed holder et saa skarpt Øie dermed som muligt, og det er han fuldkommen istand til, idet han bestandig har Kundskab om, hvorledes Arbeidskræfterne ere fordeelte, hvilke Arbeider, der udføres paa hvert Sted, og desuden, saa tidt han finder det ønskeligt, strax kan faae sig forelagt, hvad der paa hvert enkelt Sted

er skrevet som forbrugt af Arbeide og Materialier. Videre kan man ikke komme, og da enhver Directeur har sin Underdirecteur eller Andre til sin Assistance, søger han at fordele dette Tilsyn paa en saadan Maade, at det kan blive saa virksomt som muligt, ved ikke at udbrede sig over formange Gjenstande paa engang. Jeg troer ikke, at der i den Retning er noget Væsentligt at forandre ved, hvad der for Øieblikket bestaaer, og Maaden, hvorpaa man senere benytter disse Opgivelser for at danne en endelig Oversigt over Regnskabet, ligger udenfor min Ressort. Jeg skal dog tilføie, at jeg kjender de Regnskaber, som i de to sidste Aar ere opgjorte ved det nye oprettede Beregningscontoir paa Værftet og indsendte til Ministeriet, og hvormeget man end kan have imod det, betragtet som et egentligt Regnskab, mener jeg dog, at det for Administrationen maa være en meget nyttig Oversigt over Fordelingen af de Kræfter, som ere givne Holmen til at udføre Arbeidet med, og af de Penge, som ere tilstaaede, og at den Form, hvori det foreligger, har været en vigtig Veiledning for Administrationen i flere Retninger.

380. Formanden: Men har De overveiet, hvorvidt der virkelig ad den Vei fremkommer Oplysning om Pengenes Anvendelse og Beholdningernes Forøgelse eller Formindskelse?

Tuxen: Beholdningernes Forøgelse og Formindskelse er det altid en vanskelig Sag at opgjøre, fordi det kommer an paa, hvilket Princip man anvender for at komme til en Erkjendelse af Værdien af de Gjenstande, som ere i Behold. Dersom Værftet i Løbet af Aaret fik opgivet en Priis, og holdt paa den, er det ikke sagt, at den senere vilde svare til den virkelige Værdi af de Gjenstande, man har i Behold.

381. Formanden: Er der tilveiebragt Oplysninger om, hvad der Finantsaaret igjennem virkelig erholdes, hvad man i constitutionel Forstand kunde kalde Oplysninger om, hvilke Penge der i Finantsaaret ere blevne anvendte?

Tuxen: Jeg kan ikke udtale mig med Bestemthed derover, fordi jeg ikke har gjennemlæst disse Regnskaber, som jeg kun har havt i mine Hænder paa kortere Tid, med en saa gjennemgaaende

Critik. Jeg har nærmeſt fæſtet min Opmærkſomhed paa, hvilke Penge der gik med i de forſkjellige Retninger, f. Ex. til Skibes Bygning, til Skibes Udruſtning, til Værftets og dets Bygningers Vedligeholdelſe, og har troet deri at finde meget vigtige Midler og Oplysninger til hvad der burde være at paaſee. Hvad den Deel af Regnſkabet angaaer, ſom opſtiller Ballancen af Beholdningen og viſer, hvorledes Beholdningen ſtiller ſig til det foregaaende Aars, har jeg aldrig havt Detailerne dertil i Haanden og kjender ikke engang ganſke noie, efter hvilke Principer det er opgjort, og kan derfor ikke udtale nogen beſtemt Mening om, hvorvidt denne Rubrik af Overſigten er tilſtrækkeligt oplysende.

382. Formanden: Er det Dem bekjendt, hvorvidt de Priſer, ſom opgives Værftet paa nye Materialier, ſvare til de virkeligt givne Priſer eller hvad der ligger til Grund for disſe Priſers Anſættelſe?

Tuxen: Blandt de Materialier, ſom bruges paa Værftet, er der nogle, ſom komme ind med de abſolute Priſer, ſom i Øieblikket ere givne derfor. Det er navnlig Tilfældet med hele den Klaſſe af Materialier, der, ſom jeg tidligere har tilladt mig at bemærke, ſærligt reqvireres til beſtemte Arbeider. Miniſteriets Udgiftsbeløb til ſaadanne Gjenſtande komme ind i Beregningen over de Arbeider, hvortil de blive anvendte.

383. Formanden: Hvorpaa kan De kjende den Forſkjel, om det er en effectiv eller calculatoriſk Priis? Jeg ſlutter af Deres Ord, at det i en Deel Tilfælde er en calculatoriſk Priis.

Tuxen: Efter visſe Meddelelſer, der gives os fra Miniſteriet.

384. Formanden: I visſe Tilfælde erklærer Miniſteriet, at det er de effective Priſer, i andre ikke?

Tuxen: I nogle Tilfælde maa det være en calculatoriſk Priis, hvilket jeg f. Ex. antager med Hensyn til Egetømmer.

385. Formanden: Hvorfor?

Tuxen: Jeg kjender ikke Egebeholdningens Størrelſe paa Værftet, men jeg vil antage, at der er 6—7 Gange ſaameget Tømmer tilſtede, ſom der aarligt indforſkrives, at den aarlige

Indforskrivning ikke strax bliver benyttet, og at der af Massen af Tømmer forbruges, hvad der behøves, naturligviis helst det, der har ligget længst hen. For nu at opgjøre den virkelige Bekostning af hvad der er bygget, maa man nødvendigt have en Gjennemsnitspriis for dette Materiale, for at man kan opføre den, idet der vel indgaaer Noget, som har kostet Mere, og Andet, som har kostet Mindre, og denne Gjennemsnitspriis anføres saa. Et lignende Forhold finder Sted for Jern; man kan ikke ved hvert Arbeide beregne, om det er svensk, norsk eller engelsk Jern, man sætter deri; det vilde blive et compliceret Regnskab, hvorfor der maa være en Gjennemsnitspriis tilstede, som benyttes. Hvorledes den fremkommer, veed jeg ikke, men uden at have gjort noget bestemt Spørgsmaal i den Henseende, maa jeg antage, at det er en Gjennemsnitspriis.

386. Formanden: Men selv om det i den Retning efter Deres Mening vilde være nødvendigt for at opgjøre, hvad det enkelte Skib koster, at have Gjennemsnitspriser, er der jo ikke Noget til Hinder for, at der til Oplysning var et Regnskab, hvori der var indført de effective Priser?

Tuxen: Det maa være Ministeriets Sag, efter en nøie Overveielse af mange saadanne Regnskabsforhold, støttet paa aarelang Erfaring, hvorledes Forhold af den Beskaffenhed bør behandles. Det har ligget altfor meget udenfor min almindelige Virksomhed, til at jeg i den Henseende kunde have en bestemt Mening.

387. Formanden: Det er altsaa et Forhold, som De i større Omfang ikke har havt Leilighed til at overveie?

Tuxen: Ja.

388. Hage: De meddeelte os før, at efter Deres Beregning over, hvad Maskineriet til en Dampbaad vilde koste, var det billigere paa Holmen end den Priis, hvortil det var accorderet; hvorledes kommer De til den Beregning, hvorledes veed De, hvad det koster hos Dem?

Tuxen: Med Hensyn til de Materialier, som skulle anven-

des til saadanne Gjenstande, bliver Alt belastet med sin virkelige Priis, fordi det bliver anskaffet til bestemte Øiemed.

389. Hage: Bliver den virkelige Indkjøbspriis Dem meddeelt?

Tuxen: Ja, Indkjøbsprisen og Omkostningerne, som løbe paa, blive mig meddeelte paa det, som specielt er anskaffet til særligt Brug, f. Ex. til Forfærdigelsen af Dampmaskiner.

390. Hage: Saavidt jeg mindes, sagde De, at De ikke kjendte Priserne paa Staffordshire Jern, som De havde brugt hos Dem?

Tuxen: Jeg husker dem ikke udenad, men ellers kjender jeg dem.

391. Hage: De kjender altsaa den virkelige Priis paa Alt, hvad De bruger?

Tuxen: Kun paa Alt, hvad der særligt bliver anskaffet til et bestemt Arbeide, men ikke paa, hvad der hører ind under Hovedmagasinet og udleveres derfra; thi det vilde ikke føre til noget godt Resultat, om man absolut skulde have en bestemt Priis for hvert enkelt Assortiment i den Henseende.

392. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigere, om De som Chef for den Fabrik, kjendte nøiagtigt Priserne paa enhver Ting, der bruges, for at De kunde see, om De ikke kunde hjælpe Dem med andre Sorter, som vare billigere, og om der ikke var bedre Sorter til høiere Priser, som vare at foretrække, saaledes at De kunde gjøre en nøiagtig Beregning over Bekostningen?

Tuxen: Ja, den Kundskab kan jeg ogsaa erhverve til enhver Tid.

393. Hage: Men De faaer den ikke altid?

Tuxen: Jo, naar jeg forlanger den.

394. Hage: Men De anførte, at Prisen paa, hvad De faaer fra Hovedmagasinet, faaer De ikke opgiven?

Tuxen: Der er en staaende Priis for hvert enkelt Aar for de courante Jernsorter, og med den Priis vil enhver enkelt Artikel, som jeg udtager af Hovedbeholdningen af Jern, blive belastet. Spørgsmaalet dreiede sig om Bekostningen af en Dampmaskine,

forfærdiget paa Værftet. Det væsentligste Smeddegods, der forbruges til Axer, Stempelstænger, kort sagt, Alt, hvad der bliver bestilt umiddelbart fra Fabrikkerne i England, indgaaer til Værftet, ikke som Jern, men som Axer o. s. v., og faaer der en bestemt Priis. Alt Støbegods indgaaer umiddelbart med vedkommende Værksteds Priis, og Regningen, som vedkommende Leverandeur præsenterer Ministeriet, passerer først mine Hænder, ligesom Arbeidet selv er udført efter Accord mellem mig og vedkommende Leverandeur. Paa den Maade kommer Materialet til et saadant særligt Arbeide ind med dets virkelige og absolute Priis.

395. Hage: Hos Dem er der altsaa ikke nogen Fordom mod at bruge engelsk Jern? (Tuxen: Nei.) Det er os meddeelt, at i Smedien vil man ikke bruge det, fordi man antager det for at være slet.

Tuxen: Der gives jo mange slette engelske Jernsorter og der gives høist fortrinlige, og jeg kan svare det Samme som paa et tidligere Spørgsmaal, der blev gjort med Hensyn til Frygten for mindre gode Jernsorter, hvorvidt de kunde oparbeides senere som gammelt Jern. Jeg troede, at den Frygt støttede sig til de mindre gode Redskaber, hvoraf Smedene ere i Besiddelse. — For at besvare Spørgsmaalet om en Maskines Priis, er Materialet det Ene og Arbeidslønnen det Andet. Arbeidslønnen vil kjendes ganske nøiagtigt og til den lægges, hvad Erfaringen viser maa antages for rigtigt for at dække Værkstedsudgifter, anslaaet i Quotadeel af Arbeidsløn. Man kan ikke beregne Omkostningerne ved Mestrene, Mestersvendene m. m. til et enkelt Arbeide, men maa i den Henseende gjøre et Overslag efter Optegnelser, der have fundet Sted i lang Tid. Oprindeligt var det anslaaet til 50 pCt. af Arbeidslønnen, og ved at benytte det, viser det sig at svare til Erfaringen, men ingen privat Fabrikant kan lade sig nøie dermed. 100 pCt. er det Mindste, hvormed han kan være dækket.

396. Hage: Det maa dog være meget forskjelligt efter Arbeidets Størrelse?

Tuxen: Ja, det vil sige, i Gjennemsnit Alt, hvad der

gaaer igjennem hans Fabrik. Jeg vil troe, at der kan være mindre Arbeider, som han belaster høiere, men mindre end 100 pCt. lægger vist ingen Fabrikant til, naar han vil bestaae i sin Virksomhed.

397. Hage: Jeg skal ikke indlade mig paa Procenttallet, men det maa dog indrømmes, at et stort Arbeide bør bære færre Procent end et meget lille?

Tuxen: Der har været mange Theorier om den Ting i forskjellige Fabrikker og Værksteder, og jeg har seet Beregninger fra længere Tid tilbage over, hvorledes man bar sig ad i ældre Fabrikker vedrørende dette Spørgsmaal, idet der blev udregnet hvormeget Arbeidet skulde belastes med for hvert mechanisk Værktøi efter den Tid, Værktøiet havde været benyttet. Jeg troer at kunne sige, at man er kommen bort fra et saadant System og nu bruger visse Procent, som lægges til Bekostningen af ethvert Arbeide, hvorved man saa venter at dække sine Skatter og Renter, og Bekostningen med sine Penge, og udbringe den Fortjeneste, som der antages at burde være.

398. Hage: De antager, at Renteberegningen er meget høi?

Tuxen: Jeg antager, at de private Fabrikkers Penge ere meget kostbare.

399. Hage: Har De altid hos Dem de Jernsorter, De skal bruge, eller maa De undertiden hjælpe Dem paa anden Maade ved at tage Sorter, som egentligt ikke ere Dem tjenlige?

Tuxen: Maskinværkstedet stiller sig en heel Deel særegent med Hensyn til Spørgsmaalet, idet det ligger paa Nyholm, medens Hovedmagasinet, hvori Jernet opbevares, ligger paa Gammelholm; det har derfor dannet sig et eget Magasin paa Stedet, og vi have været meget forsynlige og holdt en godt sorteret Beholdning. Desuagtet har det hændet, at et uventet Arbeide er kommet for, til hvilket det har været nødvendigt at anskaffe hurtigt det, man brugte, og man har da maattet henvende sig til dygtige Kjøbmænd i den Genre her paa Pladsen, som hurtigt og godt have sørget for, hvad der var nødvendigt.

400. Hage: Men ellers har De gjort Deres Bestillinger

over de Sorter, De skulde bruge, og bestandig taget Hensyn til Priserne paa de forskjellige Sorter?

Tuxen: Ikke alene til Priserne, men ogsaa til at vi fik Jern og Staal af saadanne Dimensioner og Former, at vi med det mindst mulige Arbeide kunde bruge det.

401. Hage: Med Hensyn til Støbegods, er det her fra Landet eller fra Udlandet?

Tuxen: I Reglen her fra Landet.

402. Hage: Sammenligner De Prisen paa det fra Udlandet med hvad der betales her?

Tuxen: I Almindelighed vil man fra England kunne faae Støbegods af samme Qvalitet til billigere Priser end man faaer det her, men det ærede Medlem vil indsee, at den Skikkelse, hvori man skal have Materialet fra England, er afhængig af den bestemte Anvendelse, og man maatte derfor først sende Tegninger og Modeller for at bestille det, hvilket Tiden sjelden vilde tillade at gjøre, da det er en lang Vei. Naar man derimod har Brug for saadanne Ting — jeg vil sige Støtter af Jern til en Bygning eller Rør til Ledning af varmt Vand — som ere ligefrem Handelsartikler i England, saa har det enten været bestilt derfra, eller man har kunnet forefinde det i Handelen her, navnlig Rør af mindre Dimensioner til Ledning af Vand.

403. Hage: De har altsaa ikke forskrevet saadanne Gjenstande, som De uden Videre blot kunde skrive til England om og saa fik, naar De havde Brug for dem?

Tuxen: Vort Fabrik er af saa ringe Omfang.

404. Hage: Men naar De ingen Jernstøtter eller Vandrør har havt, har De ikke forskrevet dem?

Tuxen: Nei, men kjøbt dem her paa Pladsen komne fra England.

405. Hage: Men saa vil naturligviis Prisen stille sig lige med, hvad Fabrikanterne her tage?

Tuxen: Jeg antager, at en Kjøbmand beregner sig en billig Fordeel paa sine Varer.

406. Hage: Han tager vel saa meget han kan faae?

Tuxen: Nei kun saa meget, at han antager at man kommer igjen.

407. Hage: Nøiagtigt veed De altsaa ikke, hvorledes Prisen stiller sig for den Slags almindeligt Støbegodsarbeide af de simplere Sorter, som bruges, i England mod her?

Tuxen: Nei Forbrugen af saadanne Gjenstande er for lille til at man kan tænke paa at gjøre nogen Forskrivning deraf.

408. Hage: Naar der var et større Forbrug, som man kan tænke at faae, vilde De overveie, hvad det koster her fra England?

Tuxen: Dersom en Bygning skulde opføres, hvori der brugtes meget Støbegods f. Ex. Baadeskuur, vilde jeg ganske vist undersøge dette Forhold.

409. Hage: Vilde De saa lægge Tolden til?

Tuxen: Det blev jeg nødt til; man skal komme ud af det med de af Rigsraadet voterede Summer, og der staaer ikke Noget om, at Tolden skal trækkes fra.

410. Hage: Men De vil jo dog tage fortrinligt Hensyn til, hvad Statskassen staaer sig bedst ved, naar den ingen Skade lider?

Tuxen: Ganske vist.

411. Hage: Og De veed, at Tolden gaaer i Statskassen, hvorimod denne Intet faaer af hvad der kjøbes her ved Støberierne?

Tuxen: Man maa søge at holde sig inden for de voterede Summer.

412. Hage: Mener De ikke, at Marinen kunde blive enig med Finantsministeriet om at anvende Versurposter?

Tuxen: Det tør jeg ikke indlade mig paa at besvare. Jeg tvivler paa, at det vil indlade sig derpaa.

413. Formanden: Det er Finantsministeren uberettiget til, uden legal Bemyndigelse i Finantsloven.

414. Hage: Jeg er af den modsatte Mening. — Hvilket Contoir har De, og hvilke Regnskaber besørges egentlig der?

Tuxen: Der besørges ikke andre Regnskaber end Forbrugsregnskabet.

415. Hage: De har ikke med Udbetalinger at gjøre? (Tuxen: Nei.) Ikke engang til Arbeiderne? (Tuxen: Nei.) De opgjør blot Saldoen og giver dem en Anviisning, og hvor faae de saa Pengene udbetalte?

Tuxen: Hos Equipagemesteren, og saa føres det paa det saakaldte Sjouerregnskab.

416. Hage: Fører De nu en Control med Hovedmagasinet over hvad De faaer leveret derfra? (Tuxen: Ja.) De crediterer Hovedmagasinet: modtaget saameget Jern? (Tuxen: Ja.) Hvor fører De saa det Jern igjen til Udgift?

Tuxen: Ved de Arbeider, hvortil det bliver benyttet.

417. Hage: Giver De dem forskjellige Conti?

Tuxen: Ethvert enkelt Arbeide, der kan betragtes som et særskilt Arbeide, har sin Conto, men der er en Masse af Smaaarbeider, som vilde være altfor smaa til at gives hvert sin Conto f. Ex. det, der leveres til Trillebøre, Bærebøre o. s. v.

418. Hage: Har De Noget, De kalder: „Conto for Udskilligt?"

Tuxen: Vi have en Conto til Materialboden, hvorpaa alle til denne leverede Smaating staae.

419. Hage: Har De en Maskinconto, eller hvad kalder De det?

Tuxen: Man optager det i mit Contoir, derfra fører man det i Beregningscontoiret til det enkelte Skibs Conto. Naar jeg forfærdiger en Maskine til en Dampkanonbaad, har den sin Conto, indtil man skal til at indsætte den i Skibet; saa transporteres den over paa Skibets Conto.

420. Hage: Idet De nu crediterer Hovedmagasinet for Jern og debiterer det samme Jern og andre Gjenstande paa forskjellige Conti, gjør De saa op, om det stemmer? (Tuxen: Ja.) De har altsaa en vis Afslutning?

Tuxen: Ja, og den skeer for visse Steders Vedkommende

maanedlig. I Maskinværkstedet gjøre vi en fuldstændig Afslutning op ved Aarets Udgang.

421. Hage: Altsaa en midlertidig Afslutning pr. Maaned og en fuldstændig pr. 12 Maaneder? (Tuxen: Ja.) Naar De nu har ført f. Ex. paa en Conto 10 Skippund og De kun bruger $9^1/_2$, hvor fører De saa dette $^1/_2$ Skippund?

Tuxen: Det er ikke blevet udleveret Værkstedet til Arbeide, altsaa opskrives der kun som forbrugt $9^1/_2$ Skippund.

422. Hage: Naar det ikke benyttes til det bestemte Arbeide hvortil det er udleveret, f. Ex. naar der her bliver $^1/_2$ Skippund tilovers, saa paaskrives det ikke Arbeidet, men overføres til Værkstedets Magasin? Alle Differencer samles der under Materialboden, eller hvilken Conto det nu er?

Tuxen: Med Hensyn til Materialet har Værkstedet sit eget Magasin. Mesteren, som er Regnskabsfører derved, debiteres for hvad der gaaer ind i det og crediteres for hvad der efter det maanedlig aflagte Regnskab er forbrugt, ved de i Maaneden udførte Arbeider.

Sex og Tyvende Møde, den 23de Januar 1861.

Equipagemester, Orlogscapitain Sommer.

1. Lütken: Antager De, at det nu bestaaende System med faste Arbeidere er hensigtsmæssigt og billigt for Staten, eller at det vilde være i Statens Interesse, at Haandværkere i Dagløn benyttes istedetfor faste Folk, eller at der benyttedes faste Folk med en kortere Capitulationstid, f. Ex. 1 Aar?

Sommer: De Folk, vi have, ere faste paa 3 Aar, og for at sikkre sig, at man altid havde et behørigt Antal, maatte der idetmindste være en fast Stamme af Haandværkere. Navnlig

forekommer det mig aldeles nødvendigt, at man maatte antage dem paa en bestemt Tid, for at sikkre sig, at de blev i Tjenesten. Dersom man gjorde det aldeles frit, kunde det blive vanskeligt at finde Folk, og Arbeidskraften kunde blive dyrere, idet der kunde blive en svær Concurrence og indtræffe Tilfælde, hvor man skulde bruge en Masse forskjellige Arbeidere, f. Ex. Maskinarbeidere, hvorved man kunde blive tvungen op til meget høie Priser for Haandværkere. Det er ogsaa godt, at de Haandværkere, som arbeide paa Værftet, paa en Maade ere bundne til Tjenesten; det giver dem vist mere Interesse for Arbeidet, og naar de bestandig paa en passende Maade opmuntres til at udføre saa meget Arbeide, som med Billighed kan forlanges præsteret af dem, troer jeg, det er godt, at de ere faste; det vil sige, hvad vi kalde faste. At antage dem paa en kortere Tid, f. Ex. paa eet Aar, troer jeg ligesaa godt kunde lade sig gjøre som paa 3 Aar. Der er jo Opmuntringer for det Mandskab, som bliver antaget paa den Maade, naar det tjener i længere Tid til fuldkommen Tilfredshed, hvorefter Enhver vil stræbe. Som det nu er med 3 Aar, staaer det i Administrationens Magt efter den Tid at lade en Mand gaae, og naar man er misfornøiet med en Mand, kan man inden den Tid indstille ham til Afskeed, hvilket skeer, naar der er tilstrækkelig Grund dertil.

2. Lütken: Hvad vilde der vindes ved at gaae over til en kortere Capitulationstid f. Ex. paa et Aar?

Sommer: Det er muligt, at man krymper sig ved, naar der ikke var meget graverende Omstændigheder tilstede, eller naar der ikke var en høi Grad af Skjødesløshed og Udueligheb tilstede, at indstille en Mand til Afskeed, før de 3 Aar vare omme; maaskee det ikke vilde skee naar man havde Folkene paa et Aar. Fordelen skulde nærmest være, at de ikke stolede saa meget paa at være faste, naar de vare antagne paa eet Aar, som naar de vare antagne paa 3 Aar.

3. Lütken: Men gjør den Stolen, som nu er tilstede i den Retning, ikke, at der præsteres noget mindre Arbeide end der med Rette kunde forlanges?

Sommer: Det troer jeg virkelig ikke, efter hvad jeg har seet af private Arbeidere paa andre Steder. Man bruger for at drive dem til Arbeide, at give dem Arbeide i Accord eller Forsagt, saa at de kunne tjene noget Mere end deres reglementerede Fortjeneste; det er en Opmuntring for dem. Det er ganske vist, at der paa Værftet vistnok er Steder, hvor der ikke arbeides med fuld Kraft. At enhver enkelt Mand skulde arbeide med fuld Kraft hele Dagen igjennem, og Dag ud og Dag ind, troer jeg ikke er Tilfældet nogetsteds.

4. Lütken: Ligesom det vilde være fordeelagtigt, at gaae over fra 3 Aar til 1 Aar, vilde det saaledes ikke ogsaa være fordeelagtigt, om ikke strax, saa dog senere at gaae over fra 1 Aar til aldeles frit Arbeide, naar der ikke var andre Ting iveien? Vilde det ikke være en Fordeel for vedkommende Directeur, at han, naar han ikke var fornøiet med en Mand, kunde sige til ham: Du skal ikke komme igjen imorgen eller næste Uge?

Sommer: Det vilde være en vanskelig Ting, at sige, hvilken Mand der ikke skulde komme igjen. Der kunde let blive megen Vilkaarlighed deri, idet Directeuren jo er den sidst Afgjørende, han vil neppe kjende Noget til Manden, men maa afskedige, efter hvad der bliver ham sagt af en af de nærmeste Foresatte, der har anmeldt, at den Paagjældende ikke har arbeidet med tilstrækkelig Kraft. Er det en Mand, som har været længere Tid i Tjenesten, som arbeider skjødesløst, er der Midler til at bringe ham til at arbeide bedre.

5. Hage: Hvilke Midler?

Sommer: Naar man seer, at en Mand ikke arbeider, kan der fratrækkes ham efter Reglementet, 1/4 eller 1/2 Dags Lønning for Forsømmelse.

6. Hage: Skeer det hyppigt?

Sommer: Jeg skal ikke kunne sige, om det skeer hyppigt. Hvad det Mandskab angaaer, som staaer under mig, nemlig Værftsarbeidsmænd, har jeg forskjellige Gange mundtligt indberettet om Forsømmelse til Chefen for Orlogsværftet og erholdt

Tilladelse til at lade afkorte af Lønning. Jeg har endvidere en enkelt Gang givet vedkommende Directeur Underretning om, at en Haandværker har været forsømmelig.

7. Hage: Hvormange Tilfælde har De havt med det faste Mandskab iaar?

Sommer: Det veed jeg ikke; det er mig ikke muligt at nævne noget Tal; men det er sjeldent, og skeer heller ikke ofte med Sjouerne. Naar der er noget specielt ivveien med de saakaldte Sjouere eller de ikke arbeide, kan man vise dem ud af Værftet, endogsaa før Dagen er ude.

8. Hage: Man generer sig mindre ved at trække af for dem end for de faste Folk?

Sommer: Det troer jeg ikke, man gjør i den Henseende vistnok, hvad man anseer for det Rigtige; det er fastsat udtrykkelig med Hensyn til de faste Folk i Reglementet. Der kan desuden ogsaa tilkjendes Straf for daarligt Arbeide.

9. Lütken: Saafremt man gik over til aldeles frie Haandværkere, vilde det saa være at befrygte, at man under visse Forhold f. Ex. Krigstilstand, vilde komme til at mangle Arbeidere?

Sommer: Som vore Love ere, vilde der blive taget endeel af Haandværkerne bort som Værnepligtige, de kunde ikke blive ved det Arbeide, undtagen det var en Slags Værnepligt, de aftjente paa Værftet; men man kan ikke nu see, hvorledes Forholdet vilde stille sig. I andre Lande, navnlig i England, har der oftere været en saakaldet strike; Folkene vilde ikke arbeide mere, før de fik høiere Daglon, og det var en Ting, som kunde skee her, at der blev saameget privat Arbeide, at Regjeringen maatte være i ideelig Concurrence med private Bygherrer, hvorved Daglønnen kunde komme op til meget høie Priser. Paa den anden Side kunde det ogsaa tænkes, at der kunde indtræffe andre Perioder, hvor der ikke var tilstrækkeligt Arbeide her, men derimod var særdeles meget paa andre Steder, hvoraf Følgen vilde blive, at Folkene gik bort herfra, naar det ikke havde noget Tillokkende for dem at arbeide netop i Marinens Tjeneste.

10. Lütken: Med Hensyn til Krigstilstanden er det klart, at hvis Loven var saaledes, at Folkene kunde indkaldes til Bataillonerne, kunde Værftet ikke være tjent dermed, men iøvrigt med Hensyn til at faae Arbeidere, vilde det saa ikke mere være et Pengespørgsmaal, og naar det blev dyrere ved visse Leiligheder, vilde det saa ikke blive billigere ved andre?

Sommer: Det troer jeg ikke. Det vilde vist være vanskeligt og sjeldent, at man kunde faae gode Haandværkere for en meget billigere Betaling end den, som de nu have ved Værftet eller som er fastsat for dem af Marinen. Idetmindste vilde det ikke blive overordentlig billigere, medmindre Pengeforholdene skulde gjøre, at de kunde klare sig med betydeligt mindre, thi saa var det muligt, at man kunde komme med. Det er ganske rigtigt, at det vilde blive et Pengespørgsmaal, men det kunde blive dyrere, naar det var aldeles frit. Jeg mener ogsaa, at det vilde være nødvendigt at have en Stamme af Haandværkere, som vare faste, og som man havde sikret sig for en bestemt Tid.

11. Lütken: Hvilken Slags Folk benyttes til at reise Bukke og Stilladser, til at dokke og hjælpe Tømmermændene med at reise Spanter og andet Arbeide ved Bygninger, som ikke er professionelt Tømmerarbeide?

Sommer: Der bruges Værftsarbeidsmænd, men de ere ialmindelighed ikke i noget tilstrækkeligt Antal, saa at der, naar der skal bruges betydelig Kraft, tillige bruges Sjouere. Enten antages der Saadanne til at arbeide hele Dagen, dersom jeg seer, at det vil medtage hele Dagen, og hvis ikke, seer jeg at samle Folk fra andre Steder paa kortere Tid og lader dem udføre Arbeidet. Ved Reisning af Spantebukke og andre forskjellige Arbeider er det de Folk, som ere ansatte ved Nyholms Bradbænk, der benyttes.

12. Lütken: Der bruges altsaa saa meget af den simpleste Arbeidskraft som muligt til disse Arbeider, der ødsles ikke med Tømmermænd?

Sommer: Nei, der bruges ikke flere Tømmermænd end dem som nødvendig maa være tilstede.

13. Lütken: Have de Arbeidere, som bruge Sjouerhjælp, faste Sjouere eller Arbeidsmænd?

Sommer: De faae om Morgenen dem, som de selv tage ud, og naar de have faaet Een, som de finde sig tilfredse med, beholde de ham i længere Tid. Der sørges for, at de, saavidt muligt, have de Samme hver Dag, fordi det er det Bedste.

14. Lütken: Naar et specielt svært Arbeide skal udføres, skeer det saa nogensinde, at det nødvendige Antal Folk fra forskjellige Steder paa Værftet samles, for at udføre det saa hurtigt som muligt?

Sommer: Ja, det kan endogsaa gaae saavidt, at Haandværkerne maa tilkaldes, naar det er for en kort Tid at stor Kraft behøves. Til Arbeider, som fordre betydelig Kraft, maa ogsaa møde fra Artillerie og Matroscorpset, men det er kun naar det antages at Arbeidet ikke vil medtage hele Dagen; thi i saa Fald vilde jeg anse det for uoeconomisk at antage mange private Sjouere, som der ikke havdes Brug for, naar Halvdelen eller $^3/_4$ af Dagen var forbi; at gjøre Accord med en saadan stor Styrke er næsten en Umulighed, fordi man ikke kan see, hvad der kan komme paatvers. Derfor samles hele Styrken, og ved enkelte Leiligheder maae Haandværkerne med til at hive i Spillene, naar det kun er for en kortere Tid.

15. Lütken: Hvad Løn have Sjouerne?

Sommer: Det er meget forskjelligt; den laveste er 2 Mk., men derfra gaaer det op, saa at der er Nogle, der kunne tjene 5, 6, 7, 8, 9 Mk. ved Accordarbeide.

16. Lütken: Anseer De den Dagløn for passende?

Sommer: Ja, navnlig for Tiden anseer jeg den for meget passende, fordi der er meget fortræffelige Sjouere at faae i stor Mængde; men det kommer an paa, om der er stor Tilstrømning af Folk, eller om der er knap Tid paa Folk. Er det Sidste Tilfældet, maa de betales noget høiere for at faae dem. Det kommer an paa, hvad Arbeide der er i Kjøbenhavn. I de senere

Aar har det været meget let at faae Folk, fordi der ikke har været saa meget Arbeide i Byen; da strømme Folk til Holmen. I tidligere Perioder har det knebet; og da blev det ogsaa nødvendigt at sætte Daglønnen op.

17. Lütken: Hvad er Gjennemsnitsprisen om Sommeren for en Mand?

Sommer: Det vil vist blive 4 Mk. — 4 Mk. 8 Sk.

18. Lütken: Er det ikke billigere end et privat Værft kan faae sine Sjouere for?

Sommer: Nei, de kunne ogsaa der faae gode Sjouere til de samme Priser, men de arbeide der noget længere, og saa betales der dem maaskee noget Mere. Det kommer ogsaa an paa, hvad Sjouerne have at bestille. Nogle skrabe Spaanerne sammen og samle dem op, de faae naturligviis mindre Betaling; Andre kan man accordere med, f. Ex. ved Lastlægning; Andre faae mere ved Losning af Tømmer, Kul og Jern. Dertil bruges de stærkeste Folk og de tjene mere. Losning betales dyrere paa private Værfter; det har viist sig, at vi kunne faae vore Kul billigere oplosfede end Suhr; vi give 4 Mk. pr. Læst, saavidt jeg husker, det har Suhr det ikke for.

19. Lütken: Det er blevet udtalt her, at Sjouerstyrken i det Hele taget ikke var heldig, at Sjouernes Arbeidsdygtighed ikke var saa god, som man kunde ønske, og at det vilde være billigere, hvis man kunde tage bedre Folk og betale dem dyrere?

Sommer: Det troer jeg ikke. Paa nogle Steder faae de vel bedre Betaling og have ypperlige Folk, men det vilde være urimeligt at sætte nogen fast høiere Priis for Sjouere. Jeg kan faae Folk nok til et saadant Arbeide, som ikke har meget at sige, og hvortil der ikke hører megen Kraft, og Man kan faae dem for en billigere Priis; men een Mand vilde ikke kunne udføre det Arbeide, hvortil der absolut hører 2 paa forskjellige Steder. Altsaa maa det blive billigst at lade det blive ved den ringere Dagløn for saadanne Arbeider, og lade den Dagløn, der er, staae fast, men hvor man fordrer mere eller strengere Arbeide,

at betale endeel mere. Det forekommer mig at være den rigtigste Maade.

20. Lütken: Men Gjennemsnitsprisen er 4 Mk. Naar dette er Tilfældet, forekommer det mig temmelig tydeligt, at den paa Holmen er mindre end paa private Værfter, og man kan ikke forstaae Grunden, hvorfor man der skulde faae billigere Folk end paa private Værfter?

Sommer: Det skal jeg ikke kunne sige; men paa private Værfter maa man kunne faae Sjouere ligesaa billigt. Jeg kan ikke see nogen Grund til det Modsatte.

21. Hage: Priserne for Sjouere hos Dem ere altsaa forskjellige fra dem hos de andre Chefer paa Holmen?

Sommer: Sjouerne antages Alle under Eet af Eqvipagemesteren og uddeles derfra til de forskjellige Steder, og det hedder saa almindeligt, at Sjouerlønnen er 3 Mk. 8 Sk. om Sommeren, og 3 Mk. om Vinteren. Men saa kan der gives Mere ved visse Arbeider, og paa mange Steder bliver der for et bestemt Arbeide givet Mere ved at slutte Accord; ved strengere Arbeide faae de 3 Mk. 8 Sk. og om Sommeren 4 Mk.

22. Hage: Det er da Forskjellen. Jeg stod i den Tro, at Prisen var 3—4 Mk. og ikke mere?

Sommer: Med Hensyn til Sjouerprisen og Anvendelsen af Sjouerne, har jeg netop faaet Ordre fra Chefen for Orlogsværftet i September Maaned f. A., om at lade gjøre et Uddrag af Sjouerregnskabet, hvilket dengang blev indsendt til Ministeriet. Jeg veed ikke, om Commissionen har seet det; der er det hele Forhold fremstillet.

23. Lütken: Er De bekjendt med, hvad Sjouercontoen er om Aaret for begge Værfter tilsammen?

Sommer: Det veed jeg ikke i Øieblikket, men det kan opgives meget nøiagtigt.

24. Lütken: Efter Regnskabet er det 50,000 Rd. om Aaret foruden Hestehold. Forekommer det Dem ikke at være et meget stort Beløb?

Sommer: Der har været meget forskjellige Arbeider, som

ikke høre under Værftets almindelige Drift. Med Hensyn dertil har jeg udarbeidet en Oversigt over Forbrugen af Sjouere i de senere Aar og et heelt Schema over, hvad de have kostet paa de forskjellige Steder, hvor de have været anvendte, og det er indsendt til Ministeriet. Der har jeg udviklet det meget nøiagtigt, hvor de have været brugte. Beddingen Nr. 1 blev forlænget; der er foretaget Udgravninger og Kalktilberedning, hvilket alt udredes af Sjouerfonden paa Værftet. Foruden Sjouerne betales deraf ogsaa private Haandværkere, og desforuden er der en heel Deel Mandskab, som kaldes almindelige Sjouere, men have ganske andre Arbeider.

25. Lütken: Naar vi tage de Summer, som Værftsarbeiderne, Sjouerne og Hestene koste, komme vi til et overordentligt stort Beløb. Sjouerne have i et Aar kostet 60,000 Rd., Værftsarbeiderne herved 70,000 Rd. og Hestene 13,000 Rd. Det forekommer mig at være overordentlig store Beløb i Forhold til det Arbeide, der udføres paa Værftet?

Sommer: Det er meget store Summer.

26. Lütken: Det er kun det simple Arbeide, som udrettes ved Værftscorpset, Sjouere og Heste, respective for de 70,000 Rd., 60,000 Rd. og 13,000 Rd.

Sommer: Men i Værftscorpset maa være indbefattet alt Vagthold, ligesom ogsaa en Masse Production; Alt, hvad der bruges af Seisinger, Skibsmandgods, Alt, hvad der produceres ved Laboratoriet og Artilleri-Takkelloftet, men alligevel kan det ikke nægtes, at det er meget høie Summer. I de senere Aar har derpaa Nyholm været meget Arbeide udenfor Værftets almindelige Drift, og paa Nyholm er der kommen et Etablissement til, som bestandig kræver flere og flere Arbeidere, nemlig den nye Dok. Der er bygget meget; Sjouerarbeidet ved disse Foretagender udredes af Sjouerfonden, Summen distribueres af de enkelte Directeurer og føres over paa de enkelte Conti, det kommer navnlig til at paahvile Bygningsarbeiderne. I sin Tid har Commissionen begjæret Opgave paa Fordelingen af Sjouerne i en Vinter- og en Sommermaaned. Der vil der sees en Conto, som kaldes „Tømmer-

mesteren". Det er de Folk, som indsendes Begjæring om fra ham, og som bruges under Directeuren for Maskinvæsenet, og deraf er der opgivet 1,000—1,100 Mand om Maaneden. For dem gjøres der Regnskab igjen til forskjellige Steder, hvorfor der gives extra Bevilling, og det bliver oplyst ved det egentlige Regnskab. Naar Værftet er i normal Tilstand, naar Alt er indrettet paa den rigtige Maade, vil der langtfra bruges det til private Arbeidere, som der nu bruges.

27. Lütken: Men saaledes som Værftet nu er, forekommer det Commissionen at være et meget stort Beløb i Forhold til det Arbeide, der præsteres paa Holmen; man tænkte sig, at der ødsledes med Folkekraften paa forskjellige Steder; den er jo meget spredt?

Sommer: Ja, men der føres Tilsyn dermed, og jeg, til hvem Begjæringen kommer, udstreger og knapper af, naar jeg synes, at der begjæres for Meget, og jeg er fuldkommen overbeviist om, at der ikke anvendes nogetsteds Mere end der er nødvendigt.

28. Lütken: Men De har jo ikke Noget at bestille med dem ved Skibsbyggeriet, saa der er det vanskeligt at knappe Noget af?

Sommer: Jeg sender da Bud efter Mestrene, der have begjært saamange Folk, og siger da til dem: Det forekommer mig at være formange, kan der ikke undværes nogle? Og saa gjøre de mig Rede for, hvad der skal udføres, og saa bliver der undertiden draget nogle fra. I de senere Aar skeer det aldrig, fordi jeg troer, at de bruge endeel færre imod tidligere. Det ligger i, at Folkene ere bedre og i at der stadigt er presset paa at drive Antallet ned. Da jeg har havt med endeel Arbeider at gjøre, har det interesseret mig at faae dem udført saa oeconomisk som muligt, og derfor har jeg stadigt presset Forbruget af Sjouere ned.

29. Lütken: Vil De ikke udtale Dem om Opsynet paa Holmen? hvorledes er Tjenesten i den Henseende organiseret fra ovenaf og nedefter?

Sommer: Under hver Directeur er der hans forskjellige Mestre, Mesterſvende, Kvarteermænd og Formænd, og Haandværkerne blive deelte i Afdelinger, forsaavidt de skulle spredes til forskjellige Steder for at arbeide. Saavidt muligt blive de holdte samlede, men det er jo aldeles umuligt altid. Formændene og Kvarteermændene have Tilsyn med mindre Afdelinger, Mesterſvendene have større Afdelinger og Mestrene ere over det Hele. Der er desuden Inspectionsofficererne paa Holmen, som stadigt skulle rundere for at tilsee Ordenen overalt og tilsee de forskjellige Brancher. En Inspectionsofficeer er altid tilstede for at han kan være der, naar der er Trang til en Officeer, og deels maa han paasee, at der arbeides overalt og at der overhovedet er Orden.

30. Lütken: Men hvorledes er nu Equipagemesterens og hans underordnede Officerers Stilling med Hensyn til Haandværksdriften i det Hele og med Hensyn til Opsynet?

Sommer: Equipagemesteren paataler enhver Uorden. Naar han troer, at der dovnes paa et Sted eller at der er for mange Arbeidere paa et Sted, paataler han det, og i den Instrux, som Equipagemesterens Inspectionsofficerer have, ere de instruerede til at paasee det Samme og paatale, dersom de see nogen Skjødesløshed; men det er udtrykkeligt nævnt i Instruxen, at de gjøre bedst i at gjøre Melding til Equipagemesteren. Det er nemlig meget vanskeligt, hvad jeg ogsaa har Erfaring om, naar man staaer paa langt Hold og seer hen paa en Klynge eller enkelte Haandværkere, at see, om de staae og dovne, da det ogsaa meget godt kan være, at Folkene ikke have havt noget Arbeide i det Øieblik. Det er saaledes meget vanskeligt at faae det afgjort, thi man maa have fat paa Mesteren, dersom der ikke er nogen Kvarteermand eller anden Underordnet tilstede eller i Nærheden. Man maa nemlig først faae at vide, hvad de skulde foretage dem, da det let kan give Ubehageligheder med Mestrene og Directeurerne, dersom Inspectionsofficeren traadte kraft op, hvor det ikke var fuldstændigt retfærdigt. Det er derfor i deres Instrux bestemt, at de skulle optegne Folkenes Navne og anmelde

det til Equipagemesteren, og saa henvender jeg mig til Directeuren, eller hvad der er almindeligst, kalder Mesteren og siger: Jeg har troet eller jeg er vis paa, paa det og det Sted at have fundet det og det, og saa indstilles Sagen til Directeuren eller ogsaa faaer Manden en Irettesættelse.

31. Formanden: Kan Equipagemesteren antages at have umiddelbar Myndighed over Mestrene?

Sommer: Umiddelbar vil jeg ikke sige, han har Politimyndigheden; det er en Myndighed han har under Chefen for Orlogsværftet; det er i Chefens Navn, at han paaseer det.

32. Formanden: Hvorledes betragter Equipagemesteren sin Stilling og Myndighed ligeoverfor Mestrene, som jo nærmest staae under Fabrikdirecteuren? Naar han gaaer omkring paa Holmen og seer, at En og Anden af Folkene dovner, hvori bestaaer da hans Paatale, med hvilken Myndighed skeer den?

Sommer: Det er en Politimyndighed.

33. Formanden: Ja, men hvad kan der gjøres? Skal der gjøres Indberetning til Holmens Chef om Afkortning i Dagløn, eller gives der nogen anden Myndighed?

Sommer: Der gives ingen skarp Myndighed, det maa være Paatale.

34. Formanden: Men udenfor et saadant Ord er der ingen Myndighed?

Sommer: Nei, Straffemyndighed, Jurisdictionsmyndighed har kun Chefen for Orlogsværftet. Der er kun Tale om at Equipagemesteren kan gjøre Forslag om Afkortning af Dagløn; Ret til mundtlig Irettesættelse har Equipagemesteren over hele Mandskabet.

35. Formanden: Ogsaa over Mestrene?

Sommer: Ja, naar der var Anledning dertil og Chefen for Orlogsværftet ikke var tilstede, var jeg berettiget dertil.

36. Formanden: Gaaer denne Indberetning om Afkortelse i Dagløn udenom Fabrikdirecteuren eller den, hvorunder vedkommende Mand nærmest hører?

Sommer: Nei.

37. Formanden: Skriver De til Fabrikdirecteuren og underretter ham derom?

Sommer: Jeg vil sige til ham mundtlig eller maaskee skriftlig, at den Mand bør der afdrages Noget i hans Dagløn, da han er antruffen i at dovne.

38. Formanden: De vil overdrage til Fabrikdirecteuren at gjøre Indstillingen, og ikke gjøre den selv?

Sommer: Nei.

39. Hage: Er der ikke et eneste bestemt Tilfælde De kan opgive?

Sommer: Det er aldrig skeet skriftligt. Naar et saadant Tilfælde har været, har jeg meldt det til Chefen for Orlogsværftet mundtligt, og saa er der blevet Manden fratrukken.

40. Formanden: Og har Chefen da indhentet Fabrikdirecteurens Erklæring?

Sommer: Jeg maa sige, at det er Noget, der i det Hele taget ikke skeer ofte.

41. Formanden: Kan De mindes, at det er skeet i de sidste Par Aar?

Sommer: Ja, men ikke at jeg har skriftlig indmeldt det.

42. Hage: Kan De ikke nævne et bestemt Tilfælde og opgive os det? (Sommer: Nei.) Det er altsaa meget sjeldent? (Sommer: Ja.) Der er hele Aar, hvori det ikke er arriveret? (Sommer: Ja.)

43. Lütken: Betragter Eqvipagen sig ikke som staaende udenfor hele Arbeidet og Professionisternes Arbeide som Noget, der ikke angaaer den directe?

Sommer: Det vedkommer den ikke directe, men Eqvipagemesteren har Polititilsynet over Alt paa Værftet, saa at han kan paatale enhver Urigtighed, der antræffes af ham.

44. Lütken: Hvis Eqvipagemesteren eller hans Underordnede træffe Noget, anmelde de det saa, skjøndt de ikke have noget at gjøre med at gaae omkring og inspicere for at finde det?

Sommer: Ja, Equipagens Inſpectionsofficerer ſkulle abſolut tilſee det Arbeide, ſom ligger paa deres Vei.

45. Lütken: Har der ikke i Praxis viiſt ſig ſaa ſtore Vanſkeligheder at overvinde, at det efterhaanden er kommet til, at de have anſeet det for Noget, der egentlig ikke vedkom Equipagen, at tilſee, at Tømmermændene arbeide, men at det er Noget, der mere ligger under Directeuren for Skibsbyggeriet og Meſtrene?

Sommer: Det ligger decideret under dem.

46. Formanden: Har De i det ſidſte Aar f. Ex., nogle Gange, ofte eller ſlet ikke modtaget en ſaadan Paatale fra Inſpectionsofficererne?

Sommer: Det troer jeg ikke. Jeg kan ikke erindre det i det ſidſte Aar.

47. Lütken: Har Equipagemeſteren nogen Inſtrux?

Sommer: Nei.

48. Lütken: Det gaaer altſaa ganſke efter Tradition og de Ordrer, ſom findes i Ordreprotocollen?

Sommer: Ja.

49. Lütken: Have de underordnede Officerer heller ingen Inſtrux?

Sommer: Jeg har udarbeidet Udkaſt til en Inſtrux for Inſpectionsofficererne ifølge Ordre fra Chefen for Orlogsværftet. Det er ikke approberet endnu, men jeg har beordret Inſpectionsofficererne til at rette ſig i Eet og Alt efter den, og det er bifaldet af Værftschefen. Den er ikke udgaaet fra ham, fordi han ønſker at udſtede en Inſtrux for Inſpectionsofficererne paa de forſkjellige Steder, men han har endnu ikke faaet den ſamlet.

50. Hage: Altſaa veed Equipagemeſteren ikke, hvilke hans egentlige Forretninger ere, uden forſaavidt han privat kjender dem eller modtager mundtlig Ordre fra ſine Foreſatte, om hvad han ſkal gjøre?

Sommer: Equipagemeſteren har ingen Inſtrux.

51. Hage: Hvorledes kommer han da ind i ſine Forretninger?

Sommer: Ja, efter i Aaringer at have været i Posten, kommer man ind i den. Det overordnede Tilsyn med Flaaden og forskjellige Arbeider veed han Beskeed med, naar han kommer der, men hele det øvrige complicerede Maskineri er Noget, han først efterhaanden kommer ind i. Før man tiltræder Equipagemesterposten hører der længere Tid til at sætte sig ind deri, idet man maa gjennemgaae en meget betydelig Samling af Ordrer, som efterhaanden ere komne til Equipagemesteren og overhovedet til Værftet, for at blive fuldstændigt sat ind i, hvad der er at gjøre.

52. Hage: Der tages altsaa ved at udnævne Equipagemesteren ikke Hensyn til, om han i Forveien er nøie kjendt med de Forretninger?

Sommer: Det er ikke muligt. Det har tidligere været en fast Stilling, hvori de bleve ansatte, som forinden havde gjort Tjeneste paa Holmen som Inspectionsofficerer og faaet Leilighed til at gjøre sig fuldkommen bekjendt med Forretningerne. Det var ikke Tilfældet med mig, jeg blev designeret dertil 1/2 Aar i Forveien, det var i Efteraaret 1856. Dengang var nu afdøde Capitain Flensborg Equipagemester. For at lære Tjenesten at kjende opholdt jeg mig daglig hos ham paa Contoiret i den Tid, og gjennemgik der alle Protocollerne og var med ham omkring paa Holmen. Han sagde mig Beskeed om de forskjellige Forhold derude, og det var Maaden, hvorpaa jeg blev nogenlunde bekjendt dermed; efterhaanden er jeg kommet mere ind deri.

53. Lütken: Er det Dem bekjendt, om de andre Dem sideordnede Directeurer paa Holmen, f. Ex. Takkelmesteren, have Instruxer?

Sommer: Jeg troer, at der er en Instrux for Fabrikmesteren, som Admiral Schifter har udarbeidet. Jeg veed ikke, om den er bleven approberet af Admiral Zahrtmann som Chef for Orlogsværftet.

54. Lütken: Den yngste Classe Underofficerer, Formænd og Quarteermænd møde jo om Morgenen ved Klokkelydningen og tage Brikker?

Sommer: Ja.

55. Lütken: Og naar komme Mesterſvendene?

Sommer: Paa ſamme Tid.

56. Lütken: Er det efter deres frie Villie eller efter Beſtemmelſe?

Sommer: De ſkulle møde; de komme lige efter Klokkelydningen, men tage ingen Brikker.

57. Lütken: Der er ingen Control med, naar de møde?

Sommer: Nei, nogen complet Control er der ikke.

58. Lütken: Naar møde Inſpectionsofficererne? Møde de ved Klokkelydningen?

Sommer: Ja, den der har Tjeneſte møder. Det er førſt fra Nytaar af, at der er commanderet 2 til Skibsbyggeriet. Nu er det foreſkrevet, at en ſkal møde ved Klokkelydningen hver Dag, men da der kun var een, mødte han ved Klokkelydningen et Par Gange om Ugen, men arbitrairt, ikke paa nogen beſtemt Dag.

59. Lütken: Det bliver altſaa den yngſte Claſſe af Underofficerer, der ſætte Folkene i Arbeide?

Sommer: Mesterſvendene møde ſtrax efter.

60. Lütken: Men dog efterat Arbeidet er begyndt?

Sommer: Nei, naar Folkene ere komne, gaae de til de forſkjellige Steder og tage deres Arbeidsklæder paa, og tage deres Værktøi frem, og 1/4 Time efter Klokkelydningen ere Mesterſvendene allerede paa Værftet.

61. Hage: Er der givet Folkene 1/4 Time til at tage deres Klæder paa og deres Værktøi frem?

Sommer: Man kan regne, at der gaaer 1/4 Time før de ere ved Arbeidet. Mange Steder ere de der tidligere, naar de have deres Værktøi liggende ved Arbeidet. Man kan regne, at det Hele er igang 1/4 Time efter at Klokkelydningen er endt.

62. Lütken: Det er dog ikke Alle, der kunne komme til deres Arbeide ved 1/4 Times Gang?

Sommer: Nei, ikke Alle, men Skibsbyggerne.

63. Hage: Altſaa med Mesterſvendene er der ingen Control, naar de møde?

Sommer: Nei, men det er en Ære sag for dem at møde. Jeg kommer ikke saa sjeldent ved Klokkelydningen og Inspections-officererne komme stadigt. Jeg troer virkelig ikke, at der er nogen Mesterſvend, uden at han møder, men der er ingen faſt Control. Hvad der finder Sted paa de engelſke Værfter, at der er en Protocol, hvori de indſkrive deres Navne inden en vis Tid, have vi ikke her.

64. Lütken: Naar møde Meſtrene?

Sommer: Det er forſkjelligt. Om Vinteren møde de ſtrax efter Klokkelydningen; om Sommeren kommer det an paa, hvad de have at beſtille. Skibsbygmeſtrene komme, naar der ikke er noget presſerende, om Sommeren Kl. 7—7½, ſkjøndt det er vanſkeligt at ſige en beſtemt Tid. Meſteren i Flaaden kommer betydeligt tidligere, fordi hans Nærværelſe ofte er nødvendig tidligt. De andre Meſtere have jo mange andre Ting at beſtille, ſom de maa arbeide paa hjemme; at forfærdige Tegninger og hvad de forøvrigt have. De kunne jo forøvrigt ſætte Arbeidet ſaaledes i Gang, at de kunne ſee, hvad der er udført, naar de komme.

65. Lütken: Er der i det Hele taget tilſtrækkelig Control paa Værftet med Arbeidet, navnlig ſaaledes, at de Overordnede tilſee det?

Sommer: Ja, det troer jeg, at der er.

66. Lütken: Er der Intet at ønſke i den Retning?

Sommer: Nei, i det Hele taget er Tilſynet godt. Meſtrene ere meget paalidelige Folk.

67. Lütken: Er i det Hele taget Overopſynet heldigt organiſeret, og griber det Ene ſaaledes ind i det Andet, at der er en beſtandig Frygt, om jeg ſaa maa kalde det, for at de Overordnede ſkulle komme tilſtede og ſee, at der ſkeer noget Urigtigt?

Sommer: Ja, det troer jeg nok der er ved de forſkjellige Brancher. Det er naturligviis vanſkeligt nok ved de Brancher, hvor Folkene ere meeſt adſplittede. Man kan ikke ſende en Underofficeer hen og ſtaae ved 2—3 Mand, da han ſamtidig maa have Tilſyn med Andre, der ere ham underlagte, men det bliver

bestemt, hvor det kan skee, hvormeget der skal udføres, og de Overordnede ville da, naar de komme, kunne see, hvormeget der er udført.

68. Lütken: I hvilken Udstrækning benyttes Accordarbeide i de forskjellige Grene, der staae under Equipagemesteren? Vi kunne f. Ex. først begynde med Tømmerlosningen?

Sommer: Tømmerlosningen skeer bestandig ved Accord, det vil sige Forsagt-Arbeide. Naar Marinens Lastdragere komme til Værftet, sees der efter, hvormeget af hvert Slags Tømmer der er, eller jeg erkyndiger mig hos Føreren, som har indtaget Ladningen, om af hvad Beskaffenhed Tømmeret er, om det er sværere eller lettere Stykker, og hvorledes Losningen kan skee. Naar Ladningen er fuld, saa veed jeg af mine Optegnelser, til hvormeget det efterhaanden er blevet knappet ned, at kunne udlosse det under gode Omstændigheder; saa lader jeg Folkene sige, at de faae saamange Dage til at losse det og saamange Par Heste, som ere nødvendige, og dersom de udlosse det paa kortere Tid, faae de Betaling for det Antal Dage, som var givet dem. Accorden stilles altsaa saaledes, at de skulle udlosse det paa en bestemt Tid. Undertiden vinde de derved, undertiden ikke, idet det gaaer over Tiden, men det er fordi Tømmerlosningen er saa meget afhængig af Omstændighederne, navnlig Vandstanden ved Bolværket, Bolværkets Høide og hvad dermed staaer i Forbindelse; naar Tømmeret kommer paa tvers i Porten, giver det Forhaling, og da alt dette ikke kan tilregnes Folkene, vilde det være ubilligt at knappe dem Noget af.

69. Formanden: Naar der sluttes Accord og Arbeidet stiller sig saaledes, at Betalingen gaaer ned til 3 Mk. om Dagen, faae Folkene dog 3 Mk. 8 ß.?

Sommer: Ja, det er ikke nogen reen Accord, det er Forsagt-Arbeide; man kan ikke trække de Folk noget fra, naar de først eengang have faaet deres Daglon. Man er nemlig nødt til at udbetale dem deres Daglon hver Dag, thi de skulle have noget at leve af; de faae, før de forlade Holmen, deres 3 Mk. 8 ß. i Daglon. Dersom man indrettede det paa den Maade, at man

trak dem af, vilde det være vanskeligt at faae fat paa de Folk den sidste Dag, Accorden varede. Skulde man bruge den Methode, maatte man lade være at betale dem, indtil Arbeidet var fuldført, men jeg troer ikke, at nogen Dagleier kunde eller vilde gaae ind derpaa, de maae have deres Penge hver Dag. Man kunde maaskee indrette det saaledes, at de fik endeel deraf, men jeg troer ikke, at man vilde vinde Noget derved.

70. Formanden: Vilde man ikke vinde ved, at man med Hensyn til disse Tømmerlosninger havde en Mand, med hvem man sluttede Accord, idet man sagde: Der er saamange Cubikfod at losse og det skal lægges op paa det Sted for den Betaling; var det ikke den hensigtsmæssigste Maade at gjøre det paa?

Sommer: Paa den Maade kan man ikke slutte den. Det maatte være en Mand, som havde Penge at disponere over, og han vilde ikke gjøre det, uden for at tjene Penge. Naar man ved Værftet ønsker at faae hurtigt lossет, saa besørger Equipagemesteren det, og han vil ikke tjene Noget, hvilket en anden Mand vilde.

71. Formanden: Equipagemesteren kan dog ikke være tilstede altid?

Sommer: Nei, men Losningen foregaaer udenfor hans Vinduer. Da jeg blev Equipagemester, meente jeg, at det kunde gjøres paa den Maade. Jeg saae hvorledes det gik og hvad det kostede at losse forskjellige Lastdragere; jeg gik da til Folkene og sagde, at jeg vilde betale saameget for det, men det var ikke muligt at faae det saaledes indrettet, uagtet jeg gjorde mig megen Umage derfor. Jeg er ogsaa kommen til den Overbeviisning, at den Maade, hvorpaa det skeer, er den billigste. Vi vide, hvad det koster i Gjennemsnit, skjøndt det er noget forskjelligt, fordi det saa meget er afhængigt af Omstændighederne og Dagenes Længde. Det er Ministeriet meget om at gjøre at faae Lastdragerne hurtigt lossede og hurtigt bort, fordi Tid er Penge, og da jeg havde været Equipagemester i nogen Tid, henledede Justitsraad Esskildsen min Opmærksomhed derpaa; saa beskjæftigede jeg mig meget dermed, og jeg er overbeviist om, at der losses

saa hurtigt som muligt paa Holmen, og at det gaaer meget expedit, undtagen, naar der kommer aparte Forhindringer.

72. Lütken: De anvender saa meget Accordarbeide ved Sjoueriet, som det vel er muligt?

Sommer: Ja.

73. Lütken: Og antager, at det er hensigtsmæssigt i det Hele og har en oeconomisk Betydning?

Sommer: Ja, det har det ganske vist.

74. Lütken: De er ikke i Besiddelse af nogen Beregning over, hvad det koster pr. Cubikfod at tage Egetømmer ud af Skibet og lægge det paa Besigtigelsespladsen?

Sommer: Nei, det er meget forskjelligt, fordi det er afhængigt af Omstændighederne. Jeg har endnu ikke nogen nøiagtig Beregning; den vil imidlertid temmelig snart kunne gjøres, men den er ikke færdig. Jeg troer, at det er 2 ß. eller $2^1/_2$ ß. pr. Cubikfod, men det vil jeg dog ikke have sagt som noget Sikkert. Jeg veed ikke, hvilket Resultat man er kommet til, men der arbeides paa at opgjøre, baade hvad Losningen og Besigtigelsen og Transporten hen paa de forskjellige Steder koster.

75. Lütken: Antager De, at de Sjouere, De faaer paa Holmen, ere en ligesaa god, ligesaa physisk stærk Classe Folk, som de, der arbeide i Byen?

Sommer: Det troer jeg nok. Der kan ganske vist være Arbeider i Byen, paa Pakhuse eller Lignende, hvor enkelte Mænd kunne tjene og tjene en betydelig Dagløn, og der kan maaskee være en Classe af stærkere Folk; men de almindelige Arbeider paa Værftet ere ikke af den Beskaffenhed at man kan betale saadanne Folk, og det vilde heller ikke være hensigtsmæssigt at betale saa dyre Folk, f. Ex. ved Tømmerlosning. Det er ikke Meningen, at de skulle tage Tømmeret og løfte det og henlægge det; de skulle mere arbeide med Tailler, Touge og Gier inde i Skibet for at faae det ud, og endeel af dem staae færdige til at slaae Løberne paa Skaglerne. Til disse Arbeider behøves der ikke kraftige Folk, og hvor Saadanne behøves, blive de betalte derefter.

76. Lütken: Vilde Jernveie og Maskiner til Transport paa Værftet kunne benyttes med Held?

Sommer: Der er anlagt en Sporvei gjennem hele Holmen, og den har ganske vist betalt sig under nuværende extraordinaire Forhold, da de i de senere Aar foretagne Bygningsarbeider have krævet mange Transporter. Den er hensigtsmæssig, navnlig fordi Saugmaskinen ligger paa Sydenden af Holmen, og vil vise sig at blive det endmere naar Smedien, Vandkasse magasinet og flere Bygninger ere tagne i Brug; men det vil være tilstrækkeligt at have denne ene Sporvei i den Retning. Efterhaanden, som der kommer flere Etablissementer, vil der være flere Steder at anlægge Sporveie paa, navnlig hvor det viser sig, at der vil blive megen Færdsel frem og tilbage. Der er det hensigtsmæssigt at anlægge Sporveie; men at anlægge dem paa saadanne Steder, hvor der ikke er Sandsynlighed for, at der vil blive kjørt uden en sjelden Gang, vil ikke kunne betale sig. Der foreligger forøvrigt et Forslag om en Forøgelse af Sporveiene udenom Tømmerskurene, hvorved der dannes en Trekant af Sporveie udenom de Steder, hvor det sværeste Tømmer ligger, og danner paa 2 Steder Forbindelse med den nuværende Sporvei, men om dette Anlæg vil betale sig er tvivlsomt.

77. Lütken: Bruges der Heste paa Sporveiene?

Sommer: Sjeldent.

78. Lütken: Vilde det ikke være billigere at have Heste istedetfor Mennesker?

Sommer: Kniber det engang, kan man altid faae Heste, men hvad der bliver transporteret, er blevet læsset paa et eller andet Sted og skal aflæsses paa et andet længere borte. Skulde man nu lade det trække med Heste, skulde man imidlertid lade det Parti Folk, der udfører Paa- og Aflæsningen, staae ledig, dersom det ikke var en stadig Transport.

79. Lütken: Med andre Ord, Banen er for kort til at anvende anden Kraft end Haandkraft?

Sommer: Der er ikke Færdsel nok til at benytte Heste.

80. Lütken: Altsaa end mindre Locomotiver?

Sommer: Ja, ganske vist.

81. Lütken: Troer De, at den nye Jernvei paa Holmen har bidraget til at indføre en Reduction af Heste og Folk?

Sommer: Det er mig umuligt at sige, men det er min Overbeviisning, at dersom den Transport med Hensyn til Bygningsvæsenet, som er foregaaet paa Værftet, skulde have været udført uden Jernveie, vilde det have været meget dyrt. Det er en væsentlig Ting overalt, hvor man skal have svære Transporter og Terrainet tillader det; der er det klart, at det betaler sig at bygge Sporveie. Ved Transporten af Kalk og Murstein til Bygningsarbeiderne har den sparet Heste og Folkekraft.

82. Lutken: Vil De udtale Dem om Hensigtsmæssigheden af Saugmaskinens Beliggenhed, om der drages den størst mulige Nytte af den og om den kan forbedres?

Sommer: Beliggenheden af den er naturligviis med Hensyn til Transporten ikke heldig, fordi den ligger langt borte fra Skibsbyggeriet, men Grunden, hvorfor man har lagt den saa langt sydlig antager jeg, er, fordi man har anseet det for en Bygning, hvor der altid kunde være Fare for Ildsvaade, og derfor troer jeg, at man ikke har villet have den inde paa Værftet i Nærheden af alt Tømmeret, Skibe, der ere under Bygning, Flaaden o. s. v.

83. Lütken: Skjæres der paa den Maskine Alt, hvad der kan skjæres derpaa?

Sommer: Der bliver idetmindste gjort alt Muligt for at det skal skee. Der arbeides ogsaa i Accord, idet hele Saugmaskinarbeidet er i Accord, saa at Folkene der faae Godtgjørelse efter det Quantum Arbeide, der præsteres. De søge derfor naturligviis at arbeide saa meget som muligt. Mestrene lade transportere Tømmeret derud for at faae det skaaret, forsaavidt de antage, at det kan betale sig; men det er afhængigt af, hvad Tømmer det er, der skal benyttes. Vist er det, at den benyttes meget.

84. Lütken: De troer, at den benyttes saa meget, som det er oeconomisk?

Sommer: Ja.

85. Lütken: At der ikke skjæres med Haandsaug, naar det kan gjøres med Maskine?

Sommer: Det gjør man ikke, men der maa tages Hensyn til, at Tømmeret skal transporteres til og fra Saugmaskinen.

86. Lütken: Hvis Maskinen laae ved Tømmerbeholdningen, vilde der saa ikke kunne bespares noget Transportarbeide, og vilde den saa ikke blive benyttet mere?

Sommer: Det troer jeg, der vilde vist ogsaa blive skaaret Mere fra Skibsbyggeriet.

87. Lütken: Mangler der ingen Slags Sauge i Saugmaskinen?

Sommer: Der er vist god Brug for flere, men der er ikke tilstrækkelig Plads til flere. Der existerer en Slags Sauge, som man har begyndt at benytte i Frankrig, til at skjære Tømmeret i Krumninger med. En saadan existerer ikke i Saugmaskinen; hvorvidt den er befunden hensigtsmæssig, veed jeg ikke, men dersom man havde en Saadan, vilde det formodentlig være fordeelagtigt, thi saa kunde de dermed skjære i Bugt.

88. Lütken: Er der i det Hele taget ved Holmen noget Arbeide, som udføres ved Haandkraft og som vilde kunne udføres med Fordeel ved Maskinkraft, naar Maskiner vare anskaffede, f. Ex. med Hensyn til Kraner? Ere ved de store Kraner, ved Mastekranen, Spillene aldeles hensigtsmæssigt indrettede?

Sommer: Jeg troer, at de ere meget hensigtsmæssige, som de ere indrettede. De bruges ikke meget hyppigt, saaledes at nye mechaniske Spil neppe vilde betale sig. Før jeg kom til Holmen og i den første Tid, jeg var der, fandt jeg, det var underligt, at der ikke var Damplade spil ligesom paa Dampskibene, men efterhaanden som jeg har seet, hvorlidet Arbeide der udføres med disse Spil og hvad det koster, er jeg kommen til den Overbeviisning, at det aldeles ikke vil betale sig at anlægge dyre Spil, som altid vilde trænge til Vedligeholdelse eller et meget alvorligt Tilsyn.

89. Lütken: Vilde der ikke blive en overordentlig betydelig Besparelse af Mandskab ved mechaniske Spil?

Sommer: Men saa vilde man tabe i Tid. Jo flere Drev og Hjul man sætter paa et Spil, desto langsommere hiver det. Som Kranerne ere, ere de med mechanisk Kraft i Forhaanden og mindre i Agterhaanden. Her ere Gierne i Forhaanden og derimod Spil og Bomme, hvorimod Folkene arbeide med deres Brystkraft i Agterhaanden. Dersom der nu brugtes mechaniske Spil, hvor der arbeidedes med færre Folk, saa vilde der tabes i Tid, og de meget betydelige Arbeider, som nu kunne udføres paa en Dag, vilde, dersom man sparede det halve Mandskab, tage den dobbelte Tid, saa at der ingen Besparelse vilde være derved. Naar Arbeidet ikke tager en heel Dag, men kun en kortere Tid, og der skal hives med betydelig Kraft ved saadanne Spil, har man Folk tilstede paa Værftet, som man kan faae paa kortere Tid til at hive, saa jeg troer aldrig, at det vilde betale sig at anlægge kostbare Spil ved den Kran. En anden Sag er det, naar Værftet i sin Tid var udvidet og man faaer et Maskinværksted, hvori der forfærdiges og repareres mange og svære Kjedler, maa der i Nærheden anlægges en svær Kran, som maa blive af hensigtsmæssig Construction, og der maa være mechaniske Spil, hvad man kan hive med færre Folk.

90. Lütken: Vilde det alligevel ikke være oeconomisk at løfte de sværeste Vægte paa den Maade; er der ikke ogsaa mindre Arbeider, der forefalde hver Dag, hvortil man nu har et betydeligt Mandskab, fordi der bruges Tailler og Løbere; vilde disse Arbeider ikke kunne udføres billigere ved mechaniske Spil og enkeltstaaende Jernkjettinger?

Sommer: Jernkjettinger ville ikke være saa sikkre som Gieløbere, der stadig kunne efterses; ved mindre Arbeider bruges kun faa Folk, og naar saadanne forestaae for flere Dage blive Gierne eller Jolleblokkene staaende oppe. Der arbeides kun lidt ved den store Kran. Jeg har seet efter, hvormange Arbeidere der have hevet ved de nuhavende Spil; det var i forrige Aar indtil den 8de December i det Hele lidt over 1,000 Mand, og det er det Meste, der har arbeidet derved i mange Aar, fordi vi have havt Skjolds Maskiner at indsætte og andre større Arbeider.

91. Lütken: Er deri iberegnet de faste Folk ved Kranen?

Sommer: De maae jo ogsaa gjøre andre Arbeider, men de ere iberegnede.

92. Lütken: Ved de større Arbeider bliver der jo ogsaa tilsagt Folk fra Corpserne?

Sommer: De ere medregnede naar de have hevet i de faste Spil, men ved store Arbeider bruges der flere transportable Spil, og altsaa mere Mandskab. Jeg troer ikke, det kan betale sig paa dette Sted at anvende mechaniske Spil, eller rettere, jeg har overveiet det stadigt, fordi jeg har troet det, men jeg er kommen til den Overbeviisning, at det ikke vil betale sig.

93. Lütken: Det er sagt her i Commissionen af Andre, at der vilde vindes omtrent Halvdelen, naar man havde Spil af en anden Construction?

Sommer: Ja, dersom man kunde faae Spil af en anden Construction, hvorved man med det halve Mandskab kunde hive ligesaa hurtigt, vilde det være bedre.

94. Lütken: Har Hurtigheden Noget at betyde ved sværere Vægter? Man kan jo ikke hive hurtigere op ved Gier og Løbere?

Sommer: Men sætter man mechaniske Spil ind, gaaer det langsommere, f. Ex. ved at sætte Masterne ind i et Linieskib. Naar man nu kan sætte alle tre Master ind i et Linieskib i en Dag med et vist Mandskab, skulde man ellers benytte 2 Dage, naar man havde det halve Mandskab. Jeg troer ikke, at man saa kunde sætte dem ind paa mindre end 2 Dage.

95. Lütken: Vilde det ikke i ethvert Tilfælde være hensigtsmæssigt, at man, naar Maskinværkstedet blev udvidet, fik en Maskinkran til at løfte Maskiner, Kjedler o. s. v.?

Sommer: Naar man fik bygget et større Maskinværksted, hvor der baade blev repareret og forfærdiget Kjedler, saa at der var meget Arbeide, vilde det være aldeles nødvendigt, at faae en større Kran der, som da maatte være indrettet paa den hensigtsmæssigste og sparsommeligste Maade.

96. Lütken: Har en saadan Svingkran ikke været savnet ved mange Arbeider, navnlig ved Dampskibsarbeider? Nu gaaer det jo paa den Maade ved Indsætningen og Udtagningen af Maskiner i større Skibe, at de tages op ved den store Kran og derfra bringes i Pramme til Maskinværkstedet og saa sættes paa Land og baxes ind. Naar man nu havde en Kran nede ved Mastehuset f. Ex., vilde derved jo være sparet overmaade meget?

Sommer: Det kan ikke være overordentlig meget, der er ikke meget Arbeide der. Det vilde udfordre en Capital at bygge en saadan Kran, hvilken vilde trække Renter, og Vedligeholdelsen af Kranen vilde være betydelig. Det vilde altsaa blive et Regnestykke, om det vilde blive en Besparelse efter det Arbeide, vi have. Det er ikke meget Maskinarbeide vi have; det er kun mindre Kjedler, der blive reparerede der. Det forekommer ikke to Gange om Aaret at tage saadanne svære Kjedler ind i Værkstedet, navnlig ikke i de senere Aar, fordi vi lade dem staae i de store Pramme, hvori vi sætte dem, naar de ere blevne tagne ud ved Kranen, indtil de skulle sættes ind igjen, efter at de ere reparerede. Dersom det var et Værksted, hvor der var meget og jevnligt Arbeide af den Slags, kunde det absolut betale sig at have bedre Kraner og bedre mechaniske Anstalter.

97. Lütken: Kunde Hesteholdet ikke reduceres paa Holmen?

Sommer: Jeg troer ikke, at der kan knibes mere derpaa, end der er knebet. Jeg har gjort Alt muligt for at bringe det ned og faae saa meget ud af det som muligt, fordi Hestene betales for hele Dagen. Accorden er saaledes, at der betales en vis Priis for dem for at arbeide hele Dagen, og der er gjort Alt for at de, saavidt muligt, skulle arbeide hele Dagen.

98. Formanden: Hvorledes bliver den Accord gjort?

Sommer: Det er ved Licitation i Ministeriet. Der accorderes med Vognmænd, der faae en 15 Mk. om Dagen for et Par Heste.

99. Lütken: Hvorledes forholder det sig med Værtshusholdet for Sjouerne paa Værftet?

Sommer: Der er et Par Boder, hvor de kunne gaae hen hen og kjøbe. Strax om Morgenen, naar de komme, faae de deres Tegn, som de igjen udgive i Dagens Løb for hvad de erholde i Boden, det lægges altsammen sammen og noteres og bliver trukket af, naar deres Dagløn betales dem. Det er Noget, som existerer fra tidligere Tid, og er overdraget den saakaldte Sjouerformand, som i Virkeligheden ikke er nogen Sjouerformand, men en Mand, som tidligere er bleven ansat med Forpligtelse til at skaffe Sjouere tilveie. Han skal vide, hvormange Sjouere der er Brug for, og saa komme de ud og blive antagne. Han faaer 5 Mk. 8 ß. om Dagen og saa har han forøvrigt den Handel.

100. Lütken: Er det en heldig Indretning, at denne Mand, som skaffer Sjouere, tillige bespiser dem?

Sommer: Jeg troer ikke, at det har nogen Indflydelse, man kan ikke sige, at han skaffer dem; de komme af sig selv; der er Tilstrømning nok. Jeg troer ikke, at det har nogen Indflydelse, at han har den Handel. Han kommer aldrig i Nærheden af Boutikken, uden naar der skal betales. Han har en privat Mand der, som han lønner.

101. Hage: Antager han ikke Sjouerne?

Sommer: Jo, han stiller dem op om Morgenen, men Resten af Folkene, som ikke er bleven udtaget, bliver staaende, og saa kommer Inspectionsofficeren og enkelte Gange Equipagemesteren, og efterseer denne Sjouerparade, efterat Sjouerne ere stillede op til de Underofficerer, der skulle bruge dem.

102. Hage: Det er altsaa hans Fordeel at tage de Sjouere, der fortære mest.

Sommer: Det bliver paaseet, at det ikke skeer; der er Tilsyn med Antagelsen.

103. Hage: Han antager dem jo?

Sommer: Nei, Inspectionsofficeren kan sige: Den Mand der vil jeg ikke have, der staae jo raskere Folk, som jeg vil have og det Samme gjør Equipagemesteren og Underofficeren der skal arbeide med Folkene; sige de: Jeg vil hellere have den Mand,

han seer raskere ud, da byttes de. Det afgjøres saaledes ikke af Sjouerformanden, men af de Andre; han har ingen Indflydelse i saa Henseende.

104. Lütken: Kan De tænke Dem nogen Ting, hvorved i det Hele Arbeidet paa Værftet kunde blive billigere udført end nu?

Sommer: At Udgiften kan formindskes vil jeg ikke sige, jeg troer ikke det er muligt.

105. Lütken: Det er et Spørgsmaal ganske i sin Almindelighed. Er der ikke enkelte Ting, som jeg ikke har nævnt, et eller andet Arbeide, hvorved der kunde gjøres en Besparelse?

Sommer: Jeg kan ingen nævne. Naar der er Noget, hvorved man troer at kunne gjøre en Forbedring, foreslaaer man denne. Det vil jo give en Besparelse, naar i sin Tid Gammelholm er fraflyttet og det Hele bliver samlet paa Nyholm.

106. Lütken: Ere de Midler, der nu anvendes til at vedligeholde Skibene i Oplag, hensigtsmæssige og tilstrækkelige, eller er der nogen Forandring, der med Nytte kunde indføres? Er der f. Ex. tilstrækkelig Udluftning og Udhugning for de Skibe der ligge?

Sommer: Det er der; i de Skibe, som seile meget, udhugges der ikke Luftrange hver Gang de komme hjem. Jeg troer ikke, der kan gjøres mere i den Henseende. Der er ogsaa specielle Ting ved Dampskibene, at tage nogen Jernbeklædning af i Kulkasserne, og det gjøres. Jeg veed ikke, om der kan gjøres Mere for at conservere dem, men det viser sig jo, at de holde sig meget godt.

107. Lütken: Hvorledes mener De, at Kanonbaade saavel af Træ som af Jern conserveres bedst, enten ved at ligge i Skure paa Land eller i Vandet?

Sommer: Ganske vist ved at staae i Skure paa Land, naar de først ere komne vel op, dersom de forresten ere stærkt nok byggede.

108. Lütken: Det er der vel ingen Vanskelighed ved, efterat den nye Flydedok er kommen?

Sommer: Ja, det vil jeg haabe, den er endnu ikke benyttet.

109. Lütken: Sørges der tilstrækkeligt for Conservationen af de forarbeidede Apparater og Redskaber, som haves til Brug for Flaaden, eller er der Noget derved at bemærke?

Sommer: Nei, der sørges meget godt derfor.

110. Formanden: Hvorlænge har De været Equipagemester?

Sommer: I henved 4 Aar.

111. Formanden: Er De constitueret eller fast ansat?

Sommer: Jeg er udnævnt paa Aar, nu til den 1ste April 1862.

112. Formanden: Vil De i korte Træk paavise, hvilke Forretninger der paahvile Dem som Equipagemester ved Holmen og hvori væsentligt Deres Functioner ved Værftet bestaae?

Sommer: Der paahviler mig Politiopsynet, Vagthold paa Værftet og i Skibene uden for de ordinaire Vagter; Skibenes Ordning i Flaadeleiet og Orden derombord; Dokninger paa Nyholm; Ordningen af alle svære Arbeider saasom med Kraner, Dunkrafter og andre saakaldte Bradbænksarbeider. Equipagemesteren er en Slags Næstcommanderende under Chefen for Orlogsværftet, og naar der indtræffer Noget saasom Ildsvaade o. d. l., er han Høistcommanderende til Chefen for Orlogsværftet kommer tilstede. Sjouervæsenet sorterer under ham, og han har Tilsyn med Fordelingen og Udbetalingen af disse Folk. Endvidere har Equipagemesteren Tilsyn med Malervæsenet, Hesteholdet og Udsalgsstederne; alle Land- og Vand-Transportmidler, Auctioner og nogle Besigtigelser.

113. Formanden: Hører hele Sjouerregnskabet under Equipagemesteren?

Sommer: Nei, ikke directe; den saakaldte Sjouerskriver indsender det directe.

114. Formanden: Det gaaer ikke igjennem Equipagemesteren?

Sommer: Alle Sjouerregningerne gaae igjennem ham, saa

at han skal opføre paa sit Comptoir, hvad der er udbetalt til Sjouere under de forskjellige Brancher. Der bliver derved en Control med Sjouerskriverens Regnskab, og den Control føres paa Equipagemesterens Comptoir.

115. Formanden: Men Sjouerregnskabet indsendes ikke gjennem Equipagemesteren; han seer det ikke?

Sommer: Nei, det samlede Regnskab seer han ikke; det aflægger Sjouerskriveren. Equipagemesteren har heller ikke med Pengene at gjøre, den saakaldte Sjouerformand udbetaler Mandskabet dets Lønning, hvortil han faaer Penge hos Sjouerskriveren, som er en Embedsmand under Ministeriet.

116. Formanden: Faaer Sjouerformanden alle Pengene?

Sommer: Han henter dem daglig; undertiden har han dem i længere Tid, men aldrig længere end 8 Dage. Der maa daglig være Penge paa Værftet, saa at der er en Kasse derude, som er forsvarlig indelukket, hvori der er de absolut nødvendige Penge, hvoraf han udbetaler efter Regning.

117. Formanden: Var det ikke naturligt, at Sjouerskriveren udbetalte Pengene?

Sommer: Men dertil udfordres, at han maatte være tilstede, saa maatte det være ordnet paa en anden Maade.

118. Formanden: Det synes underligt, at det Offentliges Penge udbetales af en Sjouerformand?

Sommer: Han stiller Caution; jeg troer 1000 eller 3000 Rd., men det kan jeg ikke bestemt sige. Det er en Caution til Sjouerskriveren, saavidt jeg veed.

119. Formanden: Hvad Caution stiller Sjouerskriveren?

Sommer: Det veed jeg ikke, han er udnævnt af Ministeriet.

Bøcher: Han stiller en Caution af 3000 Rd. til Ministeriet.

120. Formanden: Forholdet mellem Sjouerskriveren og Sjouerformanden er altsaa privat?

Sommer: Ja, det er hans Betjent, der gaaer ud og gjør det for ham.

121. Formanden: Har han ministeriel Tilladelse til at lade en Anden udføre de Forretninger, som synes at paahvile ham?

Sommer: Dersom Sjouerskriveren var paa Stedet, skulde han vist udbetale dem, men han er Skriver paa tre forskjellige Steder paa Værftet. Dersom Værftet var samlet paa eet Sted, kunde han være der, men baade paa Gammelholm og paa Nyholm og paa Dokken skal der udbetales Penge.

122. Formanden: Hvor er da Sjouerskriveren?

Sommer: Paa Gammelholm.

123. Formanden: Og hvor er Sjouerformanden?

Sommer: Han bruger En paa hvert Sted.

124. Formanden: Men Sjouerskriveren kan dog være paa eet Sted?

Sommer: Han samler og fører Regnskabet, men der kunde vistnok ikke være Noget iveien for, at han kunde være tilstede paa eet Sted.

125. Formanden: Der er ikke andre Forretninger, der paahvile Eqvipagemesteren, end De har nævnt?

Sommer: Al Paa-Landsætning af Skibene og Ophaling paa Beddingerne af Kanonbaadene. Ligesom det paahviler Fabrikmesteren at sætte Skibene i Vandet, saaledes har Eqvipagemesteren at sætte dem paa Land, fordi det er svære Spil og Kræfter, der skulle anvendes.

126. Formanden: Hvormange Mand har Eqvipagemesteren under sig?

Sommer: Han har normeret 100 Mand og 8 Underofficerer, der ere fordeelte paa forskjellige Steder, og saa begge Skipperne, der henhøre til Matroscorpset, ved Bradbænken og i Flaaden, og endvidere to Inspectionsofficerer. Der er en anden Ting, som ogsaa er underlagt Eqvipagemesteren, fordi det udføres ved hans Inspectionsofficerer, det er hele Mønstringen af Mandskabet om Morgenen paa Holmen og Indgivelse af Rapporter, om de møde rigtigt. Der møde 2—3 Mønsterskrivere og Mønstringen skeer ved, at der udgives Tegn, som afleveres paa forskjellige

Steder og samles paa Mønstringscontoiret, og der er Inspectionsofficeren og undertiden Equipagemesteren selv tilstede for at tilsee det.

127. Formanden: Hvor stort er Equipagemesterens Contoirpersonale?

Sommer: Kun en Skriver, som henhører under Værftscorpset; som kan indføre i Protocollerne og reenskrive; han henhører under Skriverne ved Værftet.

128. Hage: Hvilken Deel af Deres Forretninger anseer De for den vigtigste?

Sommer: Jeg anseer dem for lige vigtige allesammen. Det er Tjeneste Altsammen.

129. Hage: Der er ingen Deel af denne Tjeneste, som De anseer for at have særlig Vigtighed?

Sommer: Nei, det Ene er ligesaa vigtigt som det Andet, at det paasees complet, at der er Tilsyn, at der føres god Oeconomi overalt, hvor der arbeides, og er Orden.

130. Hage: Naar pleier Equipagemesteren at møde paa Nyholm?

Sommer: Det er meget forskjelligt; undertiden Kl. 5, lidt før Klokkelydningen, men det er meget sjeldent; det er aldeles afhængigt af, hvad Arbeide der udføres. I Reglen kommer han imellem 9 og 10; men kan være forhindret derfra ved at skulle være andre Steder.

131. Lütken: Antager De, at den Arbeidstid, som nu er fastsat, er hensigtsmæssig for Tjenesten, for Arbeidet og for Folkene, eller kunde der foretages Forandring i den Henseende, hvorved Tjenesten kunde nyde Fordeel, uden at Arbeiderne bleve for meget berørte deraf?

Sommer: Jeg troer, at den Arbeidstid, som der nu er, er hensigtsmæssig ifølge Værftets Beliggenhed, og den, som Erfaringen har viist at være den Rigtigste. Tidligere, for mange Aar siden, har der været andre Arbeidstider, men man gik fra dem, efterat den nuværende Arbeidstid var prøvet. Det skete successivt, og man kom til det Resultat, at den nuværende var den bedste

og derfor blev man staaende derved. Det vilde give stor Vanskelighed, dersom man skulde dele Arbeidstiden i to Dele, fordi Arbeiderne boe længere fra Værftet, og hvor de saa end kom til at boe, vilde der være en lang Vei at gaae frem og tilbage, hvilket vilde svække deres Kræfter, idet det vilde trætte dem, at de gik hjem og spiste. Jeg troer ikke, at der vilde være Noget at vinde derved. Jeg har hørt Tale om, at det var tidligt man begyndte om Morgenen, men Folkene møde jo til rigtig Tid, og det viser sig ikke, at det generer dem. Det er desuden godt at begynde saa tidligt som muligt, og det troer jeg, at de Fleste helst ville. Om Sommeren er det bedre at arbeide tidligt om Morgenen, naar Solen ikke staaer for høit paa Himlen, og at de skulde arbeide længere, naar de kom noget senere paa Værftet, troer jeg ikke er gavnligt, det vilde sløve dem.

132. Lütken: Er det en rigtig Arbeidstid fra Kl. 5—4 uden Mellemrum?

Sommer: Ja, de have jo Mellemrum, men de ere for korte, og jeg kan heller ikke nægte, at netop af den Grund bliver det ikke holdt complet strengt, at de om Sommeren ikke have mere end ½ Time; de have altid lidt mere, fordi ½ Time er en meget kort Mellemtid; men de begynde at gaae til Arbeide, naar Klokken lyder. Jeg troer, at det var rigtigere at fastsætte Mellemtiden til en Time.

133. Formanden: Men uden Forlængelse af Arbeidstiden om Eftermiddagen?

Sommer: Jeg troer ikke, at det kan nytte at forlænge den om Eftermiddagen. Jeg troer, at de i den sidste Time vilde være meget sløvede. Naar en Mand har været ved sit Arbeide hele Dagen, vil han, om han ogsaa faaer en Times Mellemtid, blive sløv, naar Klokken er henved fire.

134. Hage: Nu er han altsaa sløv Kl. 3, da han kun har ½ Time?

Sommer: Jeg vil ikke sige, at han er sløv Kl. 3, men han begynder at længes efter, at Arbeidet skal høre op, især naar han paa en varm Sommerdag staaer paa aaben Mark.

135. Lütken: Kjender De noget andet kongeligt eller privat Værft, hvor der er den samme Arbeidstid som her ved Orlogsværftet?

Sommer: Nei.

136. Lütken: De veed, at de private Værfter ere organiserede saaledes, at Folkene arbeide fra Kl. 6—7 med et Mellemrum?

Sommer: Ja.

137. Lütken: Hvad skulde der være iveien for at arbeide paa samme Maade hos os? Er det at Boligerne ligge saa langt borte?

Sommer: Det anseer jeg for Hovedvanskeligheden. Det vilde ogsaa give en Vanskelighed, ved at Folkene skulde møde igjen om Eftermiddagen, at de skulde mønstres igjen.

138. Lütken: Kunde det ikke gjøres simplere end det nu er, saa at der dog var den nødvendige Control?

Sommer: Mønstringen er simpel. Der gives Manden et Tegn, naar han kommer ind paa Værftet til rigtig Tid, hvilket han saa afleverer til den Foresatte, som han directe arbeider under, og denne sender saa disse Tegn til et Contoir, hvor det opgjøres.

139. Lütken: Var det ikke simplere, at Manden havde et Tegn, som han leverede, og som blev givet ham tilbage?

Sommer: Jeg synes det bliver det Samme, enten han faaer Tegnet idet han kommer ind, eller afleverer det naar han kommer; han kunde jo miste det, hvilket vilde give Confusion. Det kan vel ogsaa skee nu, at han taber Tegnet efterat han har faaet det, men det passerer sjeldent. Han gaaer op til Underofficeren og afleverer sit Tegn, og Underofficeren noterer efter den Fordelingsliste, som han Dagen iforveien har faaet, de Folk, han skal arbeide med, og sender saa Tegnene i en laaset Kasse til Mønstringscomptoiret. Dersom Manden havde Tegnet, kunde han have glemt det eller tabt det, og det kunde give Anledning til mange Bryderier.

140. Lütken: Men hvis de nu ikke gik hjem, men mødte

Kl. 6? Thi det er udtalt her, at den tidlige Staaen op ikke har nogen gavnlig Indvirkning paa Arbeidet, at Manden svækkes i det Hele, ved i saa lang Tid at staae tidlig op, og at han bliver ældre før Tiden.

Sommer: Smedene begynde Kl. 5 hele Aaret rundt, men det gjøre de vist ogsaa andre Steder. Det maa imidlertid en lægekyndig Mand bedomme, hvorvidt det er skadeligt.

141. Lütken: Er Vagtholdet og det anordnede Opsyn til god Ordens Overholdelse paa Værftet tilstrækkeligt, navnlig med Hensyn til at forebygge og opdage Tyverier? Stjæles der Meget paa Holmen?

Sommer: Der opdages ikke mange Tyverier; det forekommer ikke ofte, at der bliver Nogen greben. Det er min Overbeviisning, at der kun stjæles meget Lidt; det er Smaating. Der bliver undertiden taget Een, der kan have stjaalet en Ubetydelighed, og han bliver saa taget ved Porten. Naar Enhver opfylder sin Pligt, er Organisationen saaledes, at Mandskabet meget vanskeligt kan tage Noget i Arbeidstiden.

142. Lütken: Men Spørgsmaalet er, om det ikke tages bort udenfor Arbeidstiden og ikke gjennem de reglementerede Adgange til Værftet, f. Ex. om Vinteren, naar der ligger Is?

Sommer: Det vilde være meget kostbart, naar man skulde etablere et større Vagthold, medens Isen ligger.

143. Lütken: Hvorledes er Vagtholdet nu?

Sommer: Vagtholdet paa Holmen, naar Isen ligger, bestaaer først i Poster, der ere udsatte fra forskjellige Vagter. Der er Skildvagter paa Hønsebroen og ved Bommens Vagt; der er en Skildvagt ved Kongeporten; derfra er der ingen Skildvagt ned til Søndre Arsenal ved Hambroes Mølle; dernæst er der en Vagt paa Laboratoriet. Saalænge Isen ligger, udgaaer der foruden de ordinaire Patrouiller, som udsendes, en Patrouille fra Hovedvagten og en fra Christiansholms Vagt samtidigt hver Time, hvilken gaaer rundt om hele Holmen. Den bestaaer af en Artillerieunderofficeer med en Soldat, der paasee, at Intet passerer.

Saalænge Isen ligger, skeer det mod aparte Betaling; det er Tjeneste udenfor Reglementet.

144. Hage: Veed man nøiagtigt, naar Patrouillen udgaaer?

Sommer: Nei.

145. Hage: De sagde det skete hver Time?

Sommer: De gaae hver Time ud, og de gaae stadigt rundt, men det er jo vanskeligt om Natten, selv i Maaneskin, at see om det er en Patrouille; det vil ialfald være ubetydelige Ting, der kan stjæles.

146. Hage: De holder ingen aaben Canal langs Holmen?

Sommer: Nei, den maatte saa være bred og skulde bestandig holdes aaben. Det koster mange Penge at ise.

147. Hage: Ja, det kommer an paa, hvad der var billigst, Patrouillen eller Canalen?

Sommer: Det vilde være meget dyrt at skjære en Canal langs Orlogsværftet; det vilde tage megen Tid og meget Mandskab; det vilde være et herkuliskt Arbeide; den maatte være meget bred. Vilde Nogen stjæle, kunde de jo skubbe en Planke over og spadsere derover.

148. Lütken: Det er altsaa ikke Deres Mening, hvad der er blevet forklaret af Andre, at der stjæles Meget paa Holmen?

Sommer: Nei.

149. Lütken: Der er intet Spørgsmaal om, at det ikke skeer gjennem Portene, igjennem de reglementerede Adgange til Holmen; men om Natten gjennem de uregelmæssige Tilgange? Det er et Spørgsmaal, om der ikke ved de Fartøier, som komme til Holmen og losse Tømmer ud, transporteres Ting bort?

Sommer: De blive jevnlig visiterede og der er aldrig forefundet Noget i dem, saa jeg troer det ikke, men paa den anden Side er det nok muligt, at der tidligere er bleven bortført Noget fra Holmen af saadanne private Skibe, endogsaa betydeligere Ting.

150. Formanden: Naar var det sidste Tilfælde af den Art, som er Dem bekjendt?

Sommer: I de Tilfælde, der ere mig bekjendte, har det kun været Smaating; det er vel 4—5 Aar siden.

151. Lütken: Hvad blev der da borttaget?

Sommer: Det var et Stykke Jern, som var blevet borttaget, men kom tilstede igjen. Der har imidlertid været Tyverier, hvor det ikke har været muligt at opdage, hvorledes Sagerne ere blevne skaffede ud. Jeg erindrer navnlig en Sag med en Haandspreite, som var forsvunden, og den kom aldrig tilstede. Hvorledes den kom ud, blev aldrig opdaget; En maa have havt den klappet sammen paa sit Bryst, saa at det undgik Tilsynet. Jeg troer ikke, at der stjæles eller udføres større Ting fra Værftet. At opstille en sikkrere Control end Visitation, troer jeg ikke er muligt. Controllen ligger i, at enhver Ting paa Holmen er i Regnskabet hos En eller Anden, og at han har meddeelt Qvittering derfor. Hvis Nogen har givet Qvittering, passer han nok paa, hvad han har; men at der kan udføres Noget, er muligt, og naar de have Noget tilovers i Regnskabet, have et Overskud i Regnskabet, hvilket er en meget farlig Ting, kan det skee.

152. Lütken: De kan altsaa ikke opgive noget Exempel paa, at det Materiale, som har været Dem betroet, er bortkommet i større Partier?

Sommer: Nei.

153. Lütken: Blev der ikke fornylig opdaget en Mangel paa Dokken?

Sommer: Jo, der manglede en heel Deel Seisinger, men de ere neppe stjaalne, de slides jo op. Jeg er overbeviist om, at de ikke ere blevne førte ud af Dokken. Seisingerne havde ikke været eftersøgte i længere Tid, da denne Mangel opdagedes. De kunne være komne ud paa Nyholm med Skibene, men skjøndt vi have eftersøgt Beholdningerne paa Nyholm og der ikke der fandtes et betydeligt Overskud, kunne Seisingerne alligevel godt være paa Nyholm. Det vilde være en omstændelig Ting nu paa engang at eftersee de Seisinger, der bruges overalt og til ethvert Brug. Jeg antager, at de ere komne bort med Skibe i Flaaden, med Dunkrafter o. s. v.; jeg troer ikke de ere stjaalne derfra.

154. Lütken: Naar Anholdelse finder Sted eller Noget opdages ved Opsigtsbetjentene eller Andre, ydes der saa Douceurer eller anden Opmuntring derfor?

Sommer: Nei.

155. Lütken: Vilde det ikke være hensigtsmæssigt?

Sommer: Det er foreskrevet i Krigsartiklerne; 5 Rd. for Anmeldelse af et Tyveri, og det er optaget igjen i Resolutionen om Ordens Overholdelse paa Orlogsværftet af 1814.

156. Lütken: Gives der saadanne Douceurer?

Sommer: Der har ingen Anmeldelse været, undtagen af Opsigtsbetjente, og de faae Intet.

157. Lütken: Blive alle Mand visiterede?

Sommer: Der bliver udtaget en enkelt Rode til at visiteres ved Udgangen, men alle Mand skulle være visiterede af deres Underofficerer, før de forlade deres Arbeidssted.

158. Lütken: Finder det Sted?

Sommer: Ja, meer eller mindre nøiagtigt, men det finder vist Sted hver Dag.

159. Lütken: Og ved Udgangen visiteres en enkelt Rode?

Sommer: Ja, der udtager den Inspectionsofficeer hos Equipagemesteren, som skal være tilstede for at paasee Ordenen, en eller flere Roder og lader dem blive tilbage, til Alle ere udpasserede, og saa lader han dem nøiagtigt eftersee af Opsigtsbetjentene.

160. Lütken: Hver Dag bliver idetmindste een Rode visiteret? Det forsømmes aldrig?

Sommer: Nei, det antager jeg ikke, det er foreskrevet.

161. Lütken: Der kan ikke Tale være om, at det ikke skeer, naar Tjenesten foreskriver det?

Sommer: Nei.

162. Har Arbeidsstyrkens Fruentimmer og Børn Lov til at komme ind paa Værftet?

Sommer: Nei.

163. Lütken: Er der streng Tilsyn med, at ingen Uvedkommende komme ind?

Sommer: Det er og har været Tilfældet, men det er

vanskeliggjort ved, at der nu bygges paa Nyholm af Private, ved Licitationsarbeiderne. Derved er Controllen bleven vanskeligere med, hvem der passerer, thi det er ikke muligt ved Indgangen at forbyde Adgang til de Folk, der have Arbeidet. Derimod faaer ingen Lov til at tale med en enkelt Mand. De Private, som arbeide der, ere forsynede med Tegn, som de forevise, og komme ikke ind uden det; men forøvrigt have kun de Adgang til Værftet, som angive at skulle tale med en overordnet Officeer, og dersom man ikke antager deres Foregivende for rigtigt, blive de ledsagede af en Mand fra Vagten. Det maa man overholde, thi ellers blive Folkene forstyrrede ved Arbeidet.

164. Lütken: Bruges der Vagtuhre ved Holmen, og vilde De ikke anse det for hensigtsmæssigt?

Sommer: Der er et Controluhr, og det anvendes hovedsagelig for at controllere, at Brandvagten har været paa et bestemt Sted, hvor han har Ordre til at visitere. Jeg anseer det for meget hensigtsmæssigt. Ronderne bruge dem ikke; det anseer jeg for mindre nødvendigt; der er Vagt paa begge Ender af Holmen, og det er en tilstrækkelig Control. Der er udstillet Skildvagter, der skulle paasee Ordenen, og de ville eftersee, at det gaaer, som det skal.

165. Lütken: Vil De forklare, hvilken Betryggelse der er imod Ildebrande paa Holmen, hvad der er gjort for ved en eventuel Ildsvaade at faae den hurtigt undertrykt? Er der Brandvagter?

Sommer: Der er en Brandvagt bestandig tilstede; en Underofficeer af Corpserne, som ronderer overalt for at paasee, at der ikke bruges Ild eller Lys paa andre Steder, end hvor det er anmeldt paa Hovedvagten, at det skal bruges, og hvor der er blevet udleveret de fornødne Tændingsmidler dertil. Hans Instrux er temmelig speciel og han skal paasee, at Ild og Lys benyttes med Forsigtighed, hvor det benyttes i Dagens Løb, og at det er slukket til bestemt Tid; han skal blive 3 Timer, efterat Arbeidet er ophørt, og rondere i alle Skibe og Værksteder, hvor Ild er benyttet. Desuden er der en bestemt Mand i Maskinværkstedet,

Smedien og Contoirerne, som er ansvarlig for, at Ilden er slukket overalt, førend Stedet forlades; det er anmeldt for Equipagemesteren, hvem der er ansvarlig paa de forskjellige Steder og skal paasee Slukningen. Der er desuden Nattevagt i Maskinværkstedet, for at han, naar Noget skulde opulme, kan gjøre Anskrig. Han er der tillige som Nattevagt for at forhindre Tyveri, fordi der i sin Tid er forsøgt Indbrud i Maskinværkstedet fra et engelsk Skib, som lossede ved Værftet.

166. Lütken: Naar en Ild udbryder, hvilke Midler er der saa til at slukke den?

Sommer: Der er Sprøiter og Sprøitepramme paa forskjellige Steder.

167. Lütken: Hvad Mandskab er der dertil?

Sommer: Der var tidligere Vagtmandskabet, men det var meget utilstrækkeligt, fordi Hovedvagtens Chef, saavidt jeg mindes, kun havde en 3—4 Mand tilstede, som han kunde benytte strax i et saadant Øieblik, indtil man fik Flere samlede. Nu er der desforuden en Sprøitevagt, bestaaende af 9 Mand, som supplerer Mandskabet paa Hovedvagten, saa at der er 14 Mand tilstede der, som strax kunne begive sig bort med Hovedvagtssprøiten eller tage den nærmeste hensigtsmæssige Sprøite til at benytte. Hovedvagtens Chef og den vagthavende Kanoneer maae ved Ildsvaade træffe de fornødne Anstalter.

168. Lütken: Ere Sprøiterne gode?

Sommer: Ja.

169. Lütken: Er Nyholm sat i Forbindelse med Byens Brandtelegraph?

Sommer: Nei.

170. Lütken: Er det ikke paatænkt?

Sommer: Jo. Naar vi faae en Bro over til Christianshavn, er det lettere at faae Telegraphen og Sprøiterne førte over. Nu er det en meget lang Vei, da Sprøiterne kun kunne komme ad „den bedækte Vei" og ind ad Kongeporten.

171. Lütken: Det er da ikke saa overordenlig langt?

Sommer: Det vil dog vare temmelig længe paa den Maade.

172. Lütken: Men det gik dog hurtigere, naar der var en Telegraph?

Sommer: Det er paatænkt. Der er nedsat en Commission, hvori der er to Brandmajorer, deriblandt Major Blom, til at gjøre Forslag om Ordningen af Brandvæsenet paa Værftet. Naar der i Skibene er arbeidet med aaben Ild og Lys, beordrer jeg altid en Vagt til at blive tilstede i Skibet, hvor der staaer Sprøiter og Vand klart til at slukke enhver Ild.

173. Lütken: Ere de Brandvagter, De nævnte, komne efter den sidste Ildebrand?

Sommer: Ja, efter „Slesvigs" Brand; før var der ingen, men nu har man den Sikkerhed man kan have der for at slukke. Ved Brandvagt forstaaer jeg den inspicerende Underofficeer, og denne Brandvagt er først etableret efter „Slesvigs" Brand. Indretningen med Sprøitemandskabet er yngre; det er Noget, der først nylig er indført.

174. Lütken: Hvorledes finder den nødvendige Samvirken Sted paa Holmen imellem de respective Overordnede? Der er 5 Directeurer, finder der nogen mundtlig eller skriftlig Samvirken Sted mellem dem, for at lette Arbeidet saa meget som muligt?

Sommer: Ja.

175. Lütken: Er der nogen bestemt Tid og Dag om Ugen, hvor disse 5 Herrer mødes for at gjøre Aftale med hinanden?

Sommer: Nei.

176. Lütken: Naar der er Noget at forhandle, skeer det skriftligt?

Sommer: Skriftligt eller mundtligt. Directeurerne bevæge sig rundt paa Værftet; Equipagemesteren kommer daglig paa de fleste Steder af Værftet, Aftale træffes enten ved mundtlig Forhandling eller skriftligt.

177. Lütken: Vilde det ikke være hensigtsmæssigt, om

der i den Instrux, som engang disse Herrer ville faae, var bestemt, hvorledes en saadan Samvirken skulde finde Sted, at de skulde mødes en Gang om Ugen, eller hver anden eller tredie Dag for at samtale om, hvorledes Arbeidet bedst kunde fremmes?

Sommer: Jeg troer ikke, at det vil være nødvendigt; vi mødes daglig, om end ikke Alle, og træffes i Almindelighed ellers, og desuden komme vi sammen i Constructionscommissionen, hvor vi komme en eller to Gange om Ugen. Er der Noget overhovedet vedkommende Arbeidskraften eller Værftet, som skal afgjøres, og som ikke kan afgjøres af Een, beordrer Chefen for Orlogsværftet det undersøgt eller forlanger Forslag til, hvorledes det skal udføres, af Flere i Forening. Han fordrer Betænkning derover og afgiver saa Resolution.

178. Lütken: Det forekommer mig f. Ex., at naar et større Dampskib skulde repareres, maatte det være en betydelig Lettelse for at det kunde skee hurtigere, at de Herrer kom sammen og aftalte, hvorledes det skulde ordnes, for at Arbeidet kunde gaae saa hurtigt som muligt?

Sommer: Det kan jeg ikke indsee, hvorledes man først skulde træffe en Aftale, lægge en Plan for, hvorledes det skulde gaae. Naar f. Ex. et Dampskib skal repareres og tillige dets Skrog, er det Første, der maa skee, saasnart som muligt at tage Maskinerne og Kjedlerne ud af Skibet, for at de kunne blive reparerede, og det skeer saa hurtigt som muligt ved Maskinvæsenets og Equipagemesterens Folk. Det Videre har Fabrikdirecteuren at gjøre med, og saa er det Maskinvæsenets Sag, at Maskinen er klar til at indsættes, saasnart Reparationen er fuldført. Jeg synes ikke, at der kan være Noget at tale om, thi det gaaer jevnt af sig selv.

Syv og Tyvende Møde, den 26de Januar 1861.

Equipagemester, Orlogscapitain Sommer.

(Fortsættelse.)

Sommer: Med Hensyn til de Spørgsmaal, der gjordes mig i Gaarsmødet, vilde jeg gjerne tillade mig et Par Bemærkninger. Der blev nemlig med Hensyn til Mandskabets Arbeidstid gjort mig det Spørgsmaal, om jeg saae nogen Hindring for, hvis den blev inddeelt i to Dele, at Mandskabet da om Middagen forlod Værftet og kom tilbage igjen. Jeg svarede, at Beliggenheden var derimod, og meente naturligviis, at Folkene paa Grund af den lange Vei i den værste Solhede vilde blive idetmindste ligesaa udmattede som nu, naar de skulde gaae til Nyboder, for at spise, og saa igjen tilbage og arbeide paa Steder, der maaskee laae langt ude paa Værftet, hvorved jo Middagshvilen vilde blive meget forkortet for dem, og jeg troer derfor ikke, at der derved vil vindes noget videre med Hensyn til Arbeidet. Der maatte da ogsaa være en dobbelt Mønstring, man maatte ligeledes lukke i alle Værksteder, medens Folkene forlode Værftet, slukke Ilden overalt eller have Vagt ved alle Ildsteder. Der er endnu en anden Ulempe derved. Man er kommen saavidt, at man kan holde Toldbodbommen aaben næsten hele Dagen; hvis nu Folkene skulde forlade Værftet og komme tilbage igjen, maatte man holde den lukket mindst $1^1/_2$ Time, hvilket vilde være til stor Gene for Cossardifarten. Jeg anførte, at, saaledes som Arbeidstiden nu var, havde Folkene $^1/_2$ Times Hviletid om Middagen, hvilken jeg meente var for kort. Jeg brugte det Udtryk, at det holdtes ikke strengt; dermed meente jeg, at det kan ikke skee; thi dersom det skulde holdes militairt strengt, maatte man fordre, at Underofficererne skulde staae paa Arbeidsstederne, naar Klokken lyder; men naar Underofficererne og Mestersvendene komme, efter Klokkelydningens Ophør, hvile Folkene endnu, og man kan derfor regne, at der gaaer en 5—10 Minutter bort, inden Arbeidet igjen kommer i Gang. Naar der skulde gjøres en Forandring,

vilde jeg tilraade, at der blev givet en reglementeret Middagstid paa en 3 Qvarteer, men det er muligt, at man vilde vinde nok saa meget, ved at lade den vare 1 Time. Jeg har ofte bemærket, at naar Folkene arbeide om Sommeren hele Dagen paa aaben Mark i Solheden, ere de sløve i den sidste Time, det gaaer ikke saa rask fra Haanden som ellers. Det Spørgsmaal, der blev mig gjort, om jeg kunde anføre Noget, der kunde lette Arbeidet paa Værftet, opfattede jeg i det Øieblik mindre rigtigt, og svarede, at jeg Intet kunde anføre; men det er ganske vist, at der kunde gjøres meget, for at lette Arbeidet.

179. Formanden: Jeg skal blot bemærke, at Spørgsmaalet var ikke om at lette Arbeidet, men om der var noget Middel, hvorved Statens Interesse i det Hele kunde fremmes, ved at Arbeidet blev mere oeconomisk og billigt, saa at der kunde komme et større Udbytte ud af de Penge og Kræfter, der anvendes.

Sommer: Det er jo vanskeligt at paavise noget Generelt. Noget, der ligger meget nær for Haanden, er, at man arbeider saameget som muligt med Maskiner og mechaniske Redskaber. I den Henseende er der og vil der komme Meget ved Gammelholms Overflytning og Nyholms Bebyggelse, hvortil der er Overslag og hvori der jevnlig gjøres Forandring i den Retning. Der er foreslaaet en Deel Kraner, nogle Sporveie. Hvad jeg troer, vilde betale sig, var en Prambedding med et hensigtsmæssig Ophalings-Apparat; der er jevnlig Brug herfor, da der altid er Reparationer af den Slags at foretage. Derved troer jeg, man vilde spare en Deel af de Penge, der nu medgaae til Gier, Touge og Arbeidskraft. Noget, der i mange Aar har været under Omtale, er en Ophalingsbedding, som maatte have et hensigtsmæssigt Ophalings-Apparat, og bygges saa svært, at man tillige kunde ophugge de store Skibe, ophugge Bunden af dem paa den. Af mindre Ting er der gjort Forslag til Kraner. Ligeledes vil der, naar Smedierne komme over, og maaskee før den Tid, kunne benyttes en stor Svingkran paa en Jernbanevogn med lave Hjul, der kunde følge Sporveien. Ligeledes er det meget ønskeligt at faae en lav, svær

Blokvogn paa lave Hjul, til paa Sporveien at transportere Dampkjedler, naar de skulle ind i Værkstedet. Den vilde gaaske vist betale sig. Der gaaer nu en Deel Træ med til Strøer, som nok opbevares, men det er en betydelig Arbeidsløn, der gaaer med, blot ved at anlægge dem hver Gang, naar Kjedler skulle transporteres. Der er en Ting, som jeg oftere, navnlig i de sidste Aar, har tænkt over, men jeg er ikke kommen til noget Resultat, om det vil betale sig, egentlig er jeg kommen til det Resultat, at det ikke vil betale sig, og det er at faae en liden Dampbaad til at bugsere Pramme og Baade, som dem man i de sidste Aar har faaet i Havnen her; den kunde ikke tillige benyttes til Færgen. Til Færge- og Pram-Forhaling gaaer der nu 5 à 7 Mand daglig, og en saadan Dampbaad vilde derfor koste meer at holde, naar man regnede Anlægscapitalen med. Der er tidligere tænkt paa og for flere Aar siden indgivet Forslag om, at der burde anskaffes en Dampsprøite til yderligere Sikkerhed for Flaaden. Jeg har overveiet Sagen med Directeuren for Maskinvæsenet og foreslaaet ham at anbringe den i en Baad, og anvende denne som Bugseerbaad, da Sprøiten forhaabentlig vil komme til at staae mange Aar hen uden at benyttes. Der vil ogsaa forestaae meget betydelige Udgifter, hvis man bygger længere Skibe, blot som Fregatten, der staaer paa Stabelen, thi da bliver man nødt til at omordne Flaadens Leie; der er ikke Afstand nok mellem Pælene, og det vil koste meget betydeligt at ramme nye Pæle. Naar der skal arbeides ved den nuværende Mastekran med længere Skibe, vil det være nødvendigt at faae en Flyde- eller Pontonbro istedetfor den, der er ved Hovedvagten, og der maa ogsaa uddybes, hvortil der overhovedet trænges mange Steder i Flaadens Leie og Canalerne; der anvendes vel en Deel derpaa af de normale Udgifter, men jeg troer, at der vil fordres meget mere, for at bringe det i Orden. Med Hensyn til Sjouerfordelingen blev der nævnt mig de Summer, der vare opførte i Regnskabet til Værftet i det Hele, og jeg tillod mig at bemærke, at jeg fandt dem noget høie; men jeg er bleven gjort opmærksom paa, at det var baade

til Gammel- og Nyholm samt Dokken. Jeg maa iøvrigt, med Hensyn til hele Sjouerforbruget paa Værftet i de senere Aar, deres Anvendelse, og hvorvidt der kan gjøres Indskrænkning deri, og med Hensyn til Hesteholdet, tillade mig at henvise til en Betænkning, jeg ifølge Ordre fra Chefen for Orlogsværftet har indgivet til ham under 19de September f. A., og som formodentlig fra ham er indsendt til Ministeriet. Deri har jeg meget detailleret fremstillet det Hele, og der vil jeg mene, at Commissionen vil kunne blive bekjendt med Sagen i hele dens Detail, da fuldstændige Oplysninger der foreligge.

180. Formanden: Hvad er Deres Mening om Hensigtsmæssigheden eller Nødvendigheden af en ny Dok?

Sommer: Det er aldeles upaatvivleligt, at, dersom vi vedblive at bygge store Skibe, som jeg vil haabe, og de alle blive Skruefkibe, vil der om nogle Aar, naar vi have bygget et større Antal, end vi nu have, absolut blive Brug for nok en Dok. Den Fregat, der nu staaer paa Stabelen, kan ikke komme i den gamle Dok; det er ogsaa bekjendt, at denne er i en saadan Tilstand, at den, for at bruges, snart maatte undergaae en meget betydelig Reparation, og jeg formoder, at Regjeringen ikke vil reparere den, hvilket heller ikke vil betale sig, da den er temmelig kort. Jeg antager derfor, det bliver nødvendigt at bygge en ny Dok.

181. Formanden: Det Skib kan jo komme i den nye Dok?

Sommer: Ja, men jeg mener, at den Slags Skibe kan ikke komme i den gamle Dok. Med Skruefkibe kan der let komme noget i Veien, saa at de maae efterfees, og jeg troer derfor ikke, det let kan undgaaes at bygge en ny Dok i Løbet af en 8—10 Aar.

182. Lütken: Er den Maade, hvorpaa Tømmeret udlosses paa Nyholm, hensigtsmæssig; vil et Jernspor fra Bolværket til Losspladsen ikke være til Lettelse?

Sommer: Et saadant Jernspor vilde komme til at gaae

op af et meget skraat Plan. Naar nemlig Tømmeret begynder at losses, ligger Halvdelen af Ladeporten i Almindelighed under Vandet; først efterhaanden, som Tømmeret tages ud, kommer den til at ligge lige med Vandskorpen. Man er derfor bedst tjent med en nogenlunde høi Vandstand. Jeg antager imidlertid, at dersom man havde en lav Vogn og Jernspor tæt til Bolværket, vilde det undertiden koste meget Arbeide at faae Tømmeret paa Vognen, og der vilde ikke være Friction nok med den Skraaning, dette Jernspor vilde faae, til at forhindre Vognen med dens svære Vægt fra at gaae tilbage. Jeg troer endogsaa, at det vilde blive vanskeligt for Hestene at trække Vognen op ad et saadant skraatliggende Spor; thi idet de gaae frem, er der ikke Friction nok, saa at de maae anvende hele deres Kraft paa at holde paa Vognen, indtil de komme op paa Horizontalen, for at den ikke skal rutse tilbage.

183. Lütken: Vognen kunde jo stoppes med en Stopper.

Sommer: Jeg troer ikke, det vilde gaae.

184. Lütken: Der maatte da være flere Spor, der bøiede om til Siden; det er jo en stor Plads?

Sommer: Nei, det er en meget liden Plads, navnlig hvor det svære Tømmer ligger. Vi benytte Rullekranen til at losse alt det svære Tømmer under, faae det paa Vognene og transporteret videre; dens Anbringelse har meget indskrænket Pladsen, saa at der ikke kan anbringes Spor til Siderne. Det har været paatænkt at bygge Tømmerskure paa Siderne af Rullekranen, hvorved man strax kunde indlægge det svære Tømmer i disse, istedetfor at transportere det langt op paa Holmen. At lægge Spor ud til Siderne er der ingen Plads til.

185. Lütken: Hvis der blev bygget Skure paa Siden af Rullekranen, vilde der saa ikke blive Plads til at lægge Tømmeret?

Sommer: Ved Rullekranen er navnlig Lossepladsen overhovedet bleven meget indskrænket. Siden vi ere komne paa Tømmeret og Tømmerskurene, erindrer jeg, at der forrige Gang blev spurgt mig, om jeg ansaae Magasineringen af alt Gods for god;

jeg tænkte ikke dengang paa Tømmeret. Der er endeel Skjerme, hvor det ligger godt, men der er Mangel paa Plads, saa at meget maa ligge under aaben Himmel, og det vilde derfor være godt, om man kunde faae nogle flere Tømmerskjerme, hvori Tømmeret kunde ligge. For at lette Arbeidet i dem, vilde det være meget godt, om de bleve byggede saaledes, hvad der er realisabelt, at man kunde tage af det underste eller nedre Lag Tømmer, uden absolut at maatte baxe de øverste Lag bort, hvortil der gaaer meget betydelig Arbeidskraft; naar det skal bruges, der ligger underst, og det er rigtigst at bruge det, fordi det er det ældste, koster det betydeligt Arbeide med Baxningen af Tømmeret i Skurene, førend man kan komme til det Tømmer, der skal udtages.

186. Lütken: Er der andre mekaniske Redskaber end en Rullekran, der med Held kunne anvendes ved Tømmerlosning og Tømmerets Indstuvning i Skurene?

Sommer: Der er gjort et Forslag for længere Tid siden om at anlægge en Triangel af Sporvei langs med de sydligste Tømmerskure, hvor det sværeste Tømmer nu ligger, til henimod Kongeporten, der en Dreieskive, og derfra langs Gaden, som fører forbi gamle Takkelladshuus, indtil den forenes med den nuværende Sporvei; der er ogsaa foreslaaet, ved Enden af den, nede ved Vandet, at sætte en Kran. Dette Anlæg vil lette Arbeidet, men Forsøg vil vise, hvorvidt det vil betale sig; saavidt jeg erindrer, vil Anlægget koste 8 à 10,000 Rd. Forøvrigt har det meget ofte været omtalt, og det har ogsaa været skrevet i en Rapport fra Capitainltn. Grove, da han sidst kom fra England, at man der bruger meget høihjulede Vogne paa Værftet til Transport. Det er blevet forsøgt paa Nyholm, lige i Begyndelsen da jeg blev ansat der, og det havde været prøvet, førend jeg blev Equipagemester. Vi fortsatte Prøven, men det viste sig, at det gik langsommere, thi paa Grund af Tømmergadernes Beliggenhed, var der, naar de kom med disse høihjulede Vogne, en bestandig Kjøren ned i Rendestenen, hvorved de kom paatvers af Hjørnerne, og naar de saa kom ind i Gaden, hvor det var nødvendigt

at faae Enden af Tømmeret viist ind i Skuret, gav det meget Bryderi, at faae den rette Flugt paa det. Jeg saae derfor, at det ikke var hensigtsmæssigt. Der var da Tale om Sagen, og Directeur Tuxen yttrede, at han i England havde seet en Slags Vogn paa høie Hjul, hvor man hev Tømmeret op paa en lettere Maade, og at han vilde tænke paa at faae en saadan Vogn construeret. Jeg har ikke seet den og kan derfor ikke sige, om den vilde være fordeelagtigere her. Det seer ganske vist klodset ud med disse lavhjulede Blokvogne, hvorpaa Tømmeret kjøres; men naar det først er paa Vognen, da vil der ikke være stor Forskjel med Hensyn til den Tid, det tager at kjøre det, idet Veistrækningerne ere meget korte, enten man bruger lavhjulede eller høihjulede Vogne; men naar der skal baxes, maa Underlaget være meget stærkt, saa at hvis man faaer høihjulede Vogne, vil dertil udfordres, at hele Apparatet bliver betydeligt stærkere, ellers troer jeg, meget Ophold vil være forbundet dermed.

187. Lütken: Ere disse Vogne med høie Hjul som en Kanonvogn, og ligger Tømmeret ovenpaa?

Sommer: Den Vogn, som prøvedes paa Nyholm, var en Kanonvogn, og Tømmeret hang underneden.

188. Lütken: Er der mekaniske Midler til at hæve det?

Sommer: Nei, men man kunde vel have en bevægelig Dunkraft. Der er Trang til mange Anlæg paa Holmen, men da der altid klages over indskrænkede Pengemidler, og da det er nødvendigt at anvende saa meget som muligt paa Skibe og Maskiner, kan der ikke anvendes meget paa andre Ting paa Værftet. En god Brolægning er det imidlertid vigtigt efterhaanden at faae; medens der er anlagt Sporveie, er Brolægningen ved Tømmerskures Nedrivning bleven daarlig, hvorved Arbeidet er blevet forsinket. Der vil ogsaa være meget Planeringsarbeide at udføre, men det bliver at optage i Overslagene i Anledning af Overslytningen.

189. Lütken: Hvorledes er den Deel af Værftscorpset, der er til Arbeide paa Nyholm, fordeelt paa de forskjellige Steder?

Hvormange Underofficerer og Mand hører der til det saakaldte Flaadens Mandskab?

Sommer: 2 Underofficerer og 32 Mand.

190. Lütken: Og til den Deel deraf, som svarer Mønstring ved Nyholms Bradbænk?

Sommer: For Øieblikket 6 Underofficerer og 67 Mand.

191. Lütken: Vil De udtale Dem om, hvad den Deel af Værftscorpset har at bestille, der omfatter de 2 Underofficerer og 32 Mand, som høre til Flaadens Mandskab?

Sommer: De sortere under Skipperen i Flaaden, og hver af de 2 Underofficerer har sin Afdeling af Flaadens Skibe, som de daglig eller hveranden Dag, saaofte deres øvrige Tjeneste tillader det, visitere, navnlig for at paasee, at Dagvagten holder dem complet i Orden og at ingen Mangler ere tilstede. Forøvrigt assistere de ved Forhalinger af Skibe og hvad der hører til Flaaden; de skulle paasee, at Skibenes Tage o. s. v. ere i Orden.

192. Lütken: Af disse 32 Mand ere Skibenes Dagvagter? (Sommer: Ja.) Ere de alle Dagvagter?

Sommer: Nei, ikke i Skibene. Der er ansat een ved hvert af de større Skibe, for de smaa er der een ved 2—3 Skibe. I Dampskibe og hvor der arbeides med Ild og Lys er der bestandig een tilstede; i Seilskibene visitere de om Morgenen, hvor de have at eftersee, at Alt er i Orden, ligesom ogsaa at holde de nærmeste Broer i Orden; naar de ere færdige dermed, blive de satte til andet Arbeide.

193. Lütken: Vil der ikke kunne gjøres Indskrænkning i Antallet af de Dagvagter, som nu ere ansatte ved Flaaden, til at besørge den omtalte Tjeneste?

Sommer: Nei, det er nødvendigt, at der er een Mand idetmindste til hvert af de større Skibe til Dagvagt, og til de mindre een til 2—3, fordi Dagvagten har Ansvaret for hvad der er ombord; han skal holde Brandredskaberne i Orden, og saafremt der er Haandværkere ombord i Skibene, skal han sørge for at faae Spaaner og al Ureenlighed feiet sammen; kort, han skal

holde dem rene; i Ildebrandstilfælde er han ligeledes den, der er complet kjendt i Skibet, og har Ordre til at hente Nøglerne til Brandredskaberne og Kahyterne.

194. Lütken: Men det optager jo ingenlunde hele Dagen?

Sommer: Nei; naar det er et Skib, hvor der ikke er Ild og Lys ombord eller der ikke arbeides ombord, seer han blot efter, at Alt er i Orden, at Kulseilene ere i Orden o. s. v.; om Vinteren er der mere at gjøre end om Sommeren, undtagen naar det netop har regnet. Men naar de have udført dette Arbeide, gaae de med en af Underofficererne, der besørger Forhalingerne af Skibene eller andet Arbeide, efterseer Fortøiningerne, hvad jevnligt maa gjøres, og de øvrige Arbeider i Flaaden og paa Broerne; han tager alle de Dagvagter, for hvem der intet Arbeide er ombord, tilligemed de Sjouere, som desforuden ere antagne til Forhalinger og andet Arbeide i Flaaden, og gaaer og udfører det. De blive ikke i Skibene, uden naar der arbeides med Ild og Lys, eller der er Haandværkere ombord; de have Alle Arbeide, og desforuden er det nødvendigt saagodtsom altid at have Sjouere til andre Arbeider i Flaaden. Naar der ikke er Arbeide ved Bradbænken, lader jeg de der ansatte Folk gaae til Flaaden istedetfor Sjouere. Dagvagternes Antal er jeg overbeviist om, kan ikke indskrænkes.

195. Lütken: Naar hver Underofficeer havde 15 Mand, deelte i 3 Hold, der efterssaae Skibene, kunde Arbeidet saa ikke ligesaagodt udføres af dette Antal, ved at de arbeidede 5 og 5 sammen; er den nuværende Spredning af Kræfterne ikke uheldig?

Sommer: Kræfterne spredes kun om Morgenen, men de samles efter at Skibene ere eftersete, hvis der ikke er Noget at gjøre; er der Isning omkring Skibenes Roer eller nogen Optørring, varer det længere, inden Underofficeren kan faae dem med. I Dampskibene og hvor der arbeides ombord, er det nødvendigt, at de blive tilstede; dertil gaaer allerede endeel med. Jeg er overbeviist om, at det ikke lader sig gjøre paa anden Maade, end det skeer; det er desforuden nødvendigt, foruden Dagvagter, at

have nogle Folk, som gaae omkring til Pumpning og andre Arbeider i Flaaden.

196. Lütken: Anseer De det aldeles nødvendigt at holde 2 faste Underofficerer og 32 faste Mænd til denne Tjeneste? (Sommer: Ja.) Der kan ikke være Spørgsmaal om, at der kunde tages Sjouere, istedetfor faste Folk, at der om Sommeren kunde gjøres Indskrænkning i det faste Mandskab, der nu er tilstede?

Sommer: Der vil efter min Overbeviisning ikke kunne vindes Noget derved. Om Sommeren er der vel ingen Isningsarbeider, men saa er der for dette Mandskab Forhalinger og mange andre nødvendige Arbeider i Flaaden, og da er det meget tjenligere at have nogle faste Folk, som man kan anvende dertil, fordi 2 Underofficerer meget ofte ikke ere tilstrækkelige, og at have flere Underofficerer vilde være urimeligt; men saa kan man tildeels bruge disse faste Folk til at vise Sjouerne til Rette, de arbeide selv lige godt med, og man har da Folk, som vide Besked med Arbeiderne. Jeg troer, det er mere hensigtsmæssigt at have dette Antal faste end at tage Sjouere; man vilde ellers have Fremmede til dette Arbeide, og det vilde ikke være synderlig billigere at have Sjouere.

197. Lütken: Er det ikke tvivlsomt?

Sommer: Det kommer an paa, hvilken Dagleie de faae. Jeg maa endnu tilføie om dette Flaademandskab, at, foruden Dagvagterne i Skibene, er En af det Dagvagt i Rundholdtskurene, som er meget nødvendig, En er Dagvagt, men tillige en Slags Regnskabsfører, ved den nye Doks Materialbod og tillige paa Skibenes Kammer og holder det i Orden, og han har desuden for Tiden en Mand fra Flaaden til sin Assistance.

198. Lütken: Den Deel af Værftscorpset, som svarer Mønstring ved Bradbænken, 6 Underofficerer og 67 Mand, hvad er dens Arbeide?

Sommer: Jeg skal tillade mig at fremsende en Skrivelse til Commissionen, ledsaget af forskjellige Bilage, og hvori blandt Andet vil findes Lister over Fordelingen af den Deel af

Værftscorpset, som gjør Tjeneste ved Flaaden i Oplag, saaledes som samme finder Sted for Øieblikket, ligeledes Fordelingen af den øvrige Deel af samme, der svarer Mønstring ved Bradbænken og som er underlagt Nyholms Equipagemester.

199. Lütken: Anseer De det fornødent, at have 2 Skippere, een paa Bradbænken og een i Flaaden? Vilde det ikke fremme Arbeidet, at hele Commandoen var samlet under Een med høist een Underofficeer, og at han under Equipagemesteren styrede alt Arbeidet?

Sommer: Det skeer saa ofte, at de to Skippere virke samtidig, f. Ex. ved alle svære Arbeider, ved Masters og Maskiners Indsættelse i Skibene; den ene er da ved Kranen, den anden ombord i Skibet for at paasee, at det placeres rigtigt. Der har hver sit Ansvar. Der vil ligeledes være Tider, hvor en Skipper havde saameget at bestille paa Land, f. Ex. med Bradbænksarbeider, at han ikke kunde have noget Tilsyn i Flaaden. Det vil saaledes sees, at det er en vigtig Ting at være Skipper.

200. Lütken: Han maatte ganske vist have en fuldkommen paalidelig Underofficeer under sig til forskjelligt Arbeide. Men Spørgsmaalet er, om der ikke vilde behøves færre Mandskab, naar hele Værftscorpset og Sjouerstyrken, som ved saadan Leilighed benyttes, stod under een Mand, saa at han, ved snart at concentrere, snart at sprede den, kunde faae mere Arbeide udført med en mindre Arbeidsstyrke?

Sommer: Hele Styrken staaer under Equipagemesteren, og han leder den tildeels; Folkene gaae fra det Ene til det Andet, men det er nødvendigt at have en aldeles paalidelig Mand paa hvert Sted ved saadant samlet Arbeide, ligesom jeg ogsaa maa anføre, at naar der var et svært Bradbænksarbeide paa et eller andet Sted, vilde Skipperen, naar der kun var een, være forhindret fra at varetage Forretninger, som den anden Skipper nu har i Flaaden. Der vilde desuden ogsaa paa den enkelte Skipper falde endeel Regnskaber, idet der er endeel ombord i

Skibene, hvorfor Skipperen i Flaaden ere Regnskabsfører og hefter. Naar der var separate Arbeider, hvis hver arbeidede paa sit Sted, maatte, naar der kun var een Skipper, den Underofficeer, som ledede Arbeidet paa hvert Sted, være høiere stillet end alle andre Underofficerer.

201. Formanden: Naar Mesteren havde 2 paalidelige Medhjælpere, som vare hans Repræsentanter ved Arbeidet, den Ene ved det i Flaaden, den Anden ved det paa Bradbænken, saa fik man ogsaa paa den Maade 2 Skippere?

Sommer: Nei, thi her staae de fuldstændig under Equipagemesteren.

202. Formanden: Men det stemmer ikke med de sædvanlige Forhold, at Directeuren kommer saa umiddelbart frem ved Detailarbeidets Udførelse; disse Skippere nedsættes jo til at være Equipagemesterens Tjenere?

Sommer: Nei ikke hans Tjenere, men han anordner, hvorledes Arbeidet skal gaae.

203. Formanden: Det synes at være temmelig lidt Arbeide for 2 Mestere?

Sommer: Det er ikke lidt Arbeide, det skulde da navnlig være for Skipperen ved Bradbænken, at der ikke altid skulde være stadigt Arbeide, thi Skipperen i Flaaden har altid det stadige Arbeide at være ansvarlig for Flaadens Fortøining, og det tager lang Tid op, bestandig at see efter, at Alt er i Orden.

204. Formanden: Det Ansvar har ogsaa Equipagemesteren; han maa ogsaa undersøge, hvorledes det udføres?

Sommer: Equipagemesteren kan ikke, ligesaalidt som Inspectionsofficeren, udføre det i den Grad i Detaillen, som Skipperen, der jo er den, der gaaer nærmere ind paa Sagen, og efterseer Fortøiningerne og enhver Ting af Skibet. Jeg troer, det er nødvendigt, at der er en Overordnet for hver af de 2 Brancher, skjøndt jeg ganske vist maa indrømme, at der er Tider, hvor der er mindre at gjøre, medens der igjen er Tider, hvor der er mere at gjøre.

205. Lütken: Vil der, naar Værftet sammendrages, kunne gjøres Indskrænkning i Værftscorpset?

Sommer: Ikke i det Antal, som for Tiden er paa Nyholm; men jeg har endnu ikke dannet mig nogen Mening derom. Jeg har tænkt mig tidligere, at der ikke vilde behøves ret mange af de Værftsarbeidsmænd, som ere paa Gammelholm, til at følge med over, idet jeg har meent, at der kun behøvedes saadanne, som vare specielt kjendt med Hovedmagasinsforretningerne; thi det er klart, at Arbeiderne ved Gammelholms Bradbænk kunne ganske simpelt foretages ved Nyholms Bradbænk med de Folk, som der ere. Det gjør imidlertid en Forandring, at der i den sidste Tid er afgivet Mandskab til Sprøitevagten; jeg har dog tænkt mig, at der ikke vilde behøves Flere fra Gammelholm end de, der vare nødvendige ved Hovedmagasinet; at Bradbænksarbeiderne paa Gammelholm vilde kunne udføres ved Nyholms Bradbænk og tildeels ved Takkelloftet, og at de Transportfartøier der nu ere paa Gammelholm, kunde besørges ved de Underofficerer, som nu ere paa Nyholm. Naar undertiden flere Underofficerer behøves, kunne de faaes fra Corpserne.

206. Lütken: Største Delen af Værftscorpset paa Gammelholm vil altsaa kunne inddrages?

Sommer: Det antager jeg, Mange af dem vilde vist ikke blive anvendte.

207. Bøcher: Vilde De ansee det for hensigtsmæssigst og rettest, at hele Værftscorpset, istedetfor at det nu er underlagt forskjellige Autoriteter, Equipagemesteren, Søtoimesteren og Takkelmesteren, blev underlagt Equipagemesteren, saa at de forskjellige Autoriteter, som bruge dette Mandskab, istedetfor at have en vis fast Deel deraf, hver Dag begjerede det Antal, de behøvede til de forskjellige Arbeider; vilde det ikke give Anledning til Besparelser paa disse respective Steder?

Sommer: Jeg kan ikke tænke mig Andet. Det er ganske klart, at Equipagemesteren, naar al Arbeidskraft begjeres hos ham, Sjouere o. desl. og han har en samlet Oversigt over, hvad

Værftsarbeidere der er Brug for næste Dag, kan fordele dem til de Arbeider, hvor de meest passende kunne anvendes, og forøvrigt tage Sjouere; derved vil man spare endeel Sjouere. Hvad Artilleriet angaaer, maatte det vel rettest beholde de samme faste Folk, baade ved Laboratoriet, Krudttaarnene, Arsenalet og Skurekamret, og deslige faste Steder, men de Arbeidsmænd som behøves til andre Arbeider, saavel ved Artillieriet som ved Takkelloftet, kunde da Dagen forud begjeres hos Equipagemesteren, ligesom nu finder Sted med Sjouerne.

208. Lütken: Er der noget Arbeide, som udføres af Værftscorpsets Arbeidere, som mere fordeelagtigt kunde udføres af Sjouere?

Sommer: Nei.

209. Lütken: Vilde De anse det hensigtsmæssigt, om Politiopsynet blev organiseret, istedetfor ved militaire Vagter, ved Politiopsigtsbetjente, og vilde det være nyttigt at faae dem fra Byen, saa at der var en Afdeling af dettes Politiopsyn, som afgaves til Værftet?

Sommer: Jo mere fremmede de Folk ere paa Værftet, det vil sige, jo mere ukjendt de ere med den øvrige Deel af Mandskabet, som er paa Værftet, og jo mere Autoritet de have mellem dem, ogsaa naar de ere udenfor Værftet, idet de ere fast Politi, kan kun være gavnligt. Jeg skulde derfor mene, det vilde være meget gavnligt at have saadanne Folk til Politi; de have ogsaa Greb paa, naar Noget er bortkommet, at opdage det, og jeg kan derfor ikke Andet end troe, at det vilde være en særdeles gavnlig Foranstaltning.

Otte og Tyvende Møde, den 28de Januar 1861.

Equipagemester, Orlogscapitain Gandil.

1. Formanden: Hvorvidt antager De, at det vilde være i Marinens Interesse, ved Orlogsværftet at gaae over fra det nuværende System med fast Mandskab til et friere Arbeidssystem, saaledes at enten Mandskabet antoges paa Opsigelse paa en kortere Tid end den nuværende Capitulationstid, eller at man antog et fuldkomment frit System?

Gandil: Jeg antager, at der Intet kan være til Hinder for, til en vis Grad at gaae til et frit System, hvad Haandværkere og Arbeidsmænd angaaer, men ikke med Hensyn til Corpserne. Dog maa man altid ogsaa af Haandværkerne beholde nogle faste Folk, for dermed at kunne besætte de ledende Underofficeersposter, ligesom ogsaa endeel af de Folk, man kalder Overkammerater. For Resten troer jeg, at endeel af det arbeidende Mandskab kan være paa kortere Varsel.

2. Formanden: Hvad vilde De anse for hensigtsmæssigst, et aldeles løst System eller en kortere Capitulationstid end den nuværende?

Gandil: Jeg vilde troe, at et aldeles løst System vilde ikke være hensigtsmæssigt; thi dersom der kom Noget pludseligt paa, vilde man maaskee komme i Forlegenhed, dersom Mandskabet saaledes kunde gaae med det samme, sætte os, som man siger, Stolen for Døren.

3. Formanden: Troer De, at denne Forlegenhed vilde være nogen anden end en øieblikkelig, som kun vilde kræve en noget høiere Løn?

Gandil: Det tør jeg ikke sige; det er jo vanskeligt at yttre sig derom.

4. Formanden: Naar De tænker Dem en kortere Tid

for Folkenes Antagelse, har De saa dannet Dem nogen Mening om, hvor lang eller kort den burde være?

Gandil: Jeg skulde antage en 3 Maaneder.

5. Formanden: Hvorvidt kan ogsaa med Hensyn til Værftscorpset en saadan Forandring skee?

Gandil: Ja, hvor Marinen ikke har dem paa Steder, hvor det saa at sige er Tillidssteder, betroede Poster, vil jeg nok troe, man kunde indskrænke Antallet af de faste Folk Noget.

6. Formanden: Vil De maaskee oplyse Commissionen om, hvorledes Forholdet for Tiden er for Deres Vedkommende; De er jo Equipagemester paa Gammelholm, hvormange Folk har De under Dem?

Gandil: Reglementeret 41 Mand, men deriblandt er der Udskillige, hvorover jeg saa at sige ingen Disposition har, fordi de ere ansatte paa saadanne Poster, hvor jeg efter den nuværende Organisation ikke synderlig har Noget at bestille; 2 ere ved Chalupskurene, 3 Ordonantser hos Chefen for Orlogsværftet, 1 Løber ved Hvervingen; af de 35, der blive tilbage, ere 7 ved Hovedmagasinet og Vaskerhuset, 1 ved Veierboden, 7 Øsere og Pumpere, som tillige have Vagt om Natten, 4 ved Staldene baade her og ved Dokken, 6 ved Bradbænken, hvoraf 4 anvendes til Roning med Færgen, (for Øieblikket er der 2 Vacanser ved Bradbænken, der skulde være til Reserve og Omskiftning), 2 ved Brovagten, 1 Ordonants ved Equipagemesterens Contoir og 1 ved Inspectionsofficerens Contoir, 1 ved Commandocontoiret, 2 Brolæggere og 1 ved Materialboden.

7. Formanden: Kunne nogle af disse Folk undværes?

Gandil: Ikke for Tiden, men naar Overflytningen finder Sted, vil det stille sig anderledes. At undvære Nogen af de 41, troer jeg virkelig ikke lader sig gjøre; dog skal jeg ikke bestemt paastaae, at det er nødvendigt, at der er 7 Mand ved Hovedmagasinet, hvor der til sine Tider er for lidt for dem at gjøre; men det kan jo ikke negtes, at der saa igjen til andre Tider kan

være saameget, at de ikke kunne overkomme det; f. Ex. naar Skibene skulle ud eller naar de komme hjem og skulle aflevere, kunne de i Almindelighed ikke der komme ud af det med de Folk, de have; det er da meget vanskeligt for Hovedmagasinet at besørge, hvad det skal; det er da kun skralt betjent med dette Mandskab. Det kan kun være betroede Folk, der anvendes, thi de gaae omkring i Magasinet og maae mange Gange hver have sin Afdeling og Bestilling, som de maae svare for, og der indseer jeg ikke, man kan tage Folk fra Gaden; man kunde saa maaskee før tage dem paa kortere Varsel, men man maatte da finde sig i at komme til at betale dem endeel dyrere. Man kan ikke tage dem ligefra Sjouerparaden, det maa være Folk, man havde Tillid til og kunde lade gaae i Magasinet; thi naar Forvalteren skal være ansvarlig for, hvad der er der, maa han have Folk, han kan stole paa og have Tillid til.

8. Formanden: Men naar Overflytningen er gjennemført, mener De, der vil kunne skee betydelig Forandring?

Gandil: Nogen vil der vel kunne skee, forsaavidt jeg kjender til Indretningerne, til hvorledes det Hele vil blive arrangeret paa Nyholm. Jeg antager imidlertid, at Magasinerne ville blive spredte noget mere end her, hvor de ligge lige for Contoiret, og man vil der vist komme til at behove mere Assistance, enten ved Betjente eller Folk, da de skulle sendes i forskjellige Retninger og i længere Afstand fra Contoiret end her; det er i det Mindste min Mening derom.

9. Formanden: Hvad er Deres Mening om den nuværende Arbeidstid paa Værftet? Antager De, at den er hensigtsmæssig, eller vilde De finde, at der kunde skee nogen nyttig Forandring i saa Henseende?

Gandil: Det forekommer mig, som 11 Timers Arbeide om Sommeren er en temmelig udstrakt Arbeidstid, naar der arbeides hele Tiden.

10. Formanden: Der kan jo være Spørgsmaal om to Ting, om at begynde lidt tidligere om Morgenen, og om en

noget længere Hvile til Middagsspisning; i begge disse Tilfælde kommer det Spørgsmaal frem, hvorvidt den Lempelse, Folkene fik, skulde vederlægges ved en noget forlænget Arbeidstid om Eftermiddagen. Hvad er Deres Mening om disse 2 Spørgsmaal, hvorom der i Commissionen har været yttret temmelig forskjellige Anskuelser; altsaa først, mener De, at Arbeidet begynder temmelig tidlig, eller mener De, som Andre, at den tidlige Tid er en meget god Arbeidstid?

Gandil: Jeg har været 5 Aar Inspectionsofficeer paa Gammelholm og 3 Aar paa Nyholm, og jeg mødte mellem Kl. $4^1/_2$ og $4^3/_4$, naar jeg havde Tjeneste; den menige Mand kan egentlig bedst sige sin Mening om, hvorvidt han føler sig trættet og svækket ved den nuværende Arbeidstid, men jeg veed kun, at Dagen forend jeg havde Tjeneste og skulde møde, sørgede jeg for at være tidlig i min Seng, og saa generede det mig ikke at være paa min Post om Morgenen; naar derimod Tiden var henimod Kl. 4, var jeg ret tilfreds med at kunne komme afsted, uagtet jeg ikke havde lagt Kræfter til.

11. Formanden: Har De havt Leilighed til at iagttage Folkene; det er jo et Spørgsmaal, om ikke den lange Eftermiddagstid, som giver dem Leilighed til at arbeide hos Private, gjør, at deres Kræfter svækkes for det Offentlige?

Gandil: Det kan jeg ikke sige Noget om; men man skulde jo derefter antage, at de kunne arbeide fra Kl. 5 Morgen til Kl. 8 Aften med Undtagelse af Hviletiden paa Værftet og den, de tage sig naar de komme hjem, inden de paany gaae paa Arbeide. Jeg antager ikke, det fremmede Arbeide er saa anstrengende eller strengt.

12. Formanden: Hvad mener De om den korte Tid til at spise og hvile om Middagen? Antager De, det vilde være heldigere, om den var noget længere?

Gandil: Jeg troer ikke, det gjør nogen Forskjel, enten de have $^1/_2$ Time eller lidt mere; det kommer jo an paa, hvor lang

Tid man vilde give dem; men selv om man giver dem een Time, veed jeg ikke, om det gjør nogen synderlig Forskjel.

13. Formanden: De mener formodentlig, at det, der vil gjøre den væsentligste Forskjel, er, om de komme til at gaae hjem eller ikke?

Gandil: Det maatte ikke finde Sted, at de gik hjem, som Forholdene ere.

14. Formanden: De mener altsaa, at lidt Meer eller Mindre gjør ingen synderlig Forskiel, naar de blive paa Holmen?

Gandil: Nei, jeg vil ikke tilraade en Forlængelse af Middagshvilen, naar det skulde medføre, at de skulde blive saameget længere paa Holmen.

15. Formanden: Men naar de fik et Qvarteer, uden at skulle blive længere?

Gandil: De vilde jo naturligviis en Sommerdag, naar det er varmt, kunne faae meer Hvile i $^3/_4$ end i $^1/_2$ Time; thi det er ikke sagt, at de, ligesom de lægge sig ned, komme til at hvile; de skulle summe sig lidt; men saa kunne de hvile sig godt $^1/_2$ Time.

16. Formanden: De sagde før, det var en lang Tid fra Kl. 5 til Kl. 4, naar de arbeidede hele Tiden?

Gandil: Det er 11 Timer, med Undtagelse af $^1/_2$ Time til Middag og $^1/_4$ fra Kl. 8 til $8^1/_4$; det er saa lang en Arbeidstid, som man vel nogenlunde kan forlange af en Arbeidsmand.

17. Formanden: De mener altsaa, at den halve Time holdes strengt?

Gandil: Ja, saavidt mig bekjendt, holdes den strengt.

18. Lütken: De har været mange Aar her ved Gammelholm, ogsaa da der byggedes Skibe her; nu er Spørgsmaalet, dersom Værftet var her, og Folkene boede lige i dets umiddelbare Nærhed, om der da ikke vilde blive mere Arbeide udrettet, ved at Arbeidet her var til de samme Tider som paa de private

Værfter, og at Folkene gik hjem om Middagen og kom igjen og arbeidede til Kl. 6—7?

Gandil: Denne Udgaaen af Værftet anseer jeg aldrig for at være ønskelig, det vil sige, at den ikke bør finde Sted mere end nødvendigt; jo tiere Udgang, jo mere Tid spildes der, og jo vanskeligere bliver Controllen. Jeg troer, at naar Folkene engang ere komne paa Holmen, skulle de blive der, saalænge de den Dag have Noget der at bestille. Man har Erfaringen for sig fra gammel Tid, at Folkene ere gaaede hjem om Middagen; men man kom til den Overbevisning, at det var galt, der spildtes Tid ved Mønstringen; thi de maatte mønstres paany.

19. Formanden: Det stiller sig anderledes andre Steder?

Gandil: Men det er ikke sagt, det er bedre andre Steder; der spildes altid Tid, jo oftere man afbryder og begynder igjen; naar det kun skeer een Gang, spildes der mindre Tid, end naar det skeer to Gange.

20. Formanden: Naar havde Folkene før Lov til at gaae hjem om Middagen?

Gandil: Jeg troer til 1801. De kunde da gaae hjem om Middagen og havde da, saavidt jeg erindrer, 1 Times Hviil; der blev da meget slæbt ud; og det voldte mange Ulemper.

21. Lütken: Laae ikke Grunden deri, at Nyboder er saa langt borte fra Nyholm, saa at det var det, som gjorde det vanskeligt, at lade dem gaae hjem?

Gandil: Jeg troer, den laae deri, at man ikke vilde have denne Renden ud og ind mere end nødvendigt, ligesom ogsaa at Visitation og Mønstringen, i det Hele Controllen blev derved vanskeligere. Der blev spildt mere Tid derved, end naar de bleve der; thi, som jeg allerede har bemærket, det er jo klart, at der gaaer mere Tid med, naar man paa den Maade skal afbryde Arbeidet og altsaa begynde paa det to Gange istedetfor een Gang, som det nu er indrettet, da de blive der med det samme.

22. Lütken: Det er fordi andre Værfter, baade private og Orlogsværfter arbeide anderledes, end vi, at den Tanke opstaaer: have vi Ret og de Andre Uret.

Gandil: Min Overbeviisning er, at vi have den rigtige Anskuelse.

23. Formanden: Hvad er Deres Mening om at forandre Arbeidstiden saaledes, at der begyndtes Kl. 6 om Morgenen og blev holdt op Kl. 5 om Eftermiddagen, med 1 Qvarteers Hviil Kl. 8 og 1 Times om Middagen.

Gandil: Naar jeg skulde vælge, vilde jeg finde det bequemmere, først at komme Kl. 6 og gaae Kl. 5, og det vilde vist convenere Mange; men de, som engang ere vante til at staae tidlig op og lægge sig tidlig, troer jeg, ville hellere have det, som det nu er, fordi de føle, de have Kræfter dertil og trænge til Fortjeneste; de have da en større samlet Eftermiddag. Jeg troer ogsaa, at naar Manden Aaret igjennem er vant til at staae tidlig op, bliver det en saadan Vane, at det ikke generer ham at komme tidlig; det er mere de Befalende, som skulle være tilstede, hvem det generer.

24. Formanden: Det er der ikke Grund til at lægge saadan Vægt paa; Spørgsmaalet er, om, som Forholdet nu er, Arbeiderne blive sløve og matte, naar de have været saa tidlig oppe om Morgenen og have havt saa liden Hvile om Middagen?

Gandil: Jeg har aldrig i min Praxis erfaret, at Eftermiddagsarbeidet stod tilbage; derimod troer jeg, at hvis der blev arbeidet over den nu engang fastsatte Tid, vilde det ikke staae i Forhold til hvad der ellers bliver arbeidet, fordi jeg antager, at Arbeidstiden især om Sommeren er saa lang, som det nogenlunde med Billighed kan forlanges; en anden Sag er det, hvor der gives forsagt Arbeide, hvor der ikke behøves at drives paa.

25. Formanden: Jeg veed ikke, om der er noget af de Punkter, der er Gjenstand for vore Forhandlinger, som De kunde

ønske at udtale Dem om; vi vilde i saa Fald være Dem forbundne?

Gandil: Jeg veed intet. Der er skeet saamange Forandringer i den Tid, jeg har været ved Holmen, at jeg mange Gange har ondt ved at samle det, om det er til det bedre eller ikke. I ældre Tid var der en Overeqvipagemester, og han havde sine Eqvipagemestre, hver paa sin Holm; han var berettiget til at kunne vælge af Marinens Officerer, hvem han vilde, og jeg veed ikke noget Exempel paa, at den, han valgte, ikke blev approberet af Admiralitetet; men det var under ganske andre Forhold, fordi dengang blev Eqvipagemestrene betragtede som Overstcommanderende, hver paa sin Holm, saa at de, naar Overeqvipagemesteren ikke var tilstede, repræsenterede ham og vare ham ansvarlige for de Ordrer og Bestemmelser, de toge. Nu er der jo en Commanderende hver i sin Green. At det er en heldig Forandring, troer jeg ikke, fordi Eqvipagemesteren altid var tilstede eller ogsaa hans Substitut; han var saa at sige tilstede den meste Tid af Arbeidstiden; de Andre, som have de mere videnskabelige Fag, have jo mange Forretninger udenfor Holmen. Jeg troer, Tjenesten gik dengang fuldkommen saa godt som nu.

26. Formanden: Kan Tilstanden ikke nu forsaavidt siges at være den samme, som Eqvipagemesteren staaer i samme Forhold til Holmens Chef som tidligere til Overeqvipagemesteren? En anden Sag er det, at de øvrige Forhold ikke ere saaledes ordnede paa Værftet som tidligere; men er det nævnte Forhold dog ikke det samme?

Gandil: Jo, det er det nok, men Eqvipagemesteren har ikke denne Indgriben i det Hele.

27. Formanden: Der er nu ikke nogen Embedsmand, der hedder Overeqvipagemester, men er ikke Forholdet mellem Holmens Chef og Eqvipagemestrene det samme, som tidligere mellem Overeqvipagemesteren og Eqvipagemestrene; ere de ikke betragtede som ham ansvarlige. I deres hele Virksomhed staae de jo umiddelbart under Holmens Chef og repræsentere ham, hvor han ikke selv er tilstede, og forsaavidt er jo Forholdet det samme?

Gandil: Det er det ikke ganske; naar Noget tidligere var i Veien f. Ex. inde i Smedien, kom Mesteren til mig, fordi han vidste, jeg var tilstede; med Alt hvad der vedkom Folkene havde Equipagemesteren at bestille.

28. Formanden: Altsaa indtil den nye Organisation var Forholdet aldeles det samme. (Gandil: Ja). Tidligere var jo ogsaa Equipagemesteren den, som umiddelbart forestod Skibenes Bygning?

Gandil: Ja, Mestrene henvendte sig til ham baade om det Ene og Andet, hvor der hørte Kraft til, og ligeledes med Hensyn til Folkene. Der var en lang Tid, hvor Admiral Schifter, der havde mange Forretninger, var Sjælen her paa Holmen, og var der Noget, hvorom der blev Spørgsmaal, med Hensyn til Arbeidet, ikke Maaden, hvorpaa det skulde udføres, thi det blandede jeg mig ikke i, det lod jeg være Fabrikmesternes eller Mestrenes Sag, men om 'et eller andet Arbeide skulde fremmes, tog jeg mange Gange Beslutning derom, og jeg var nødsaget dertil. Skulde f. Ex. et Fartøi udleveres eller byttes af en eller anden Grund, afgjorde jeg det og øieblikkelig kunde jeg afgjøre det, istedetfor naar Vedkommende nu kommer og forlanger et Fartøi, siger jeg, henvend Eder til dem, der have dermed at bestille, jeg har ikke Noget dermed at gjøre. Da de Folk, som ere videnskabelige, deels have Arbeider hjemme deels paa andre Steder, og ikke altid ere tilstede, standser det, antager jeg, Arbeidet ved flere Leiligheder; men det er Noget, jeg ikke er berettiget til her at udtale mig om.

Formanden: Jo, De er berettiget til at meddele enhver Oplysning, som De antager kan tjene til Sagens Fremme.

Ni og Tyvende Møde, den 30te Januar 1861.

Lieutenant A. B. Rothe.

1. Lütken: Hvorlænge har De været ansat ved Nyholm?

Rothe: 1¼ Aar som Inspectionsofficeer ved Equipagen og 2 Aar ved Takkelvæsenet.

2. Lütken: De er bekjendt med, hvorledes det nu bestaaende System er med Hensyn til Haandværkerne ved Holmen, at de tjene i 3 Aar og at de altsaa i den Tid ikke kunne afskediges, undtagen ved bestemt slet Forhold? Anseer De det System for hensigtsmæssigt og billigt, eller vilde det være i Statens Interesse, at Daglønshaandværkere benyttedes istedetfor Folk, som staae i Tjeneste i 3 Aar?

Rothe: Jeg antager, at det vilde være i Statens Interesse, at Capitulationstiden var kortere eller at Haandværkerne kunde afskediges med kortere Varsel.

3. Lütken: De mener altsaa, at Capitulationstiden burde indskrænkes?

Rothe: Ja, eller maaskee aldeles bortfalde.

4. Formanden: Vil det sige en fuldstændig Ophævelse af, hvad man kalder det faste System, og en Gaaen over til fri Contract som paa de private Værfter?

Rothe: Ja, men jeg mener dog, at saavel Manden som Staten maatte være berettiget til en eller anden Opsigelse, enten det nu var 14 Dage eller 4 Uger, men at den lange Capitulationstid, hvori Staten er bunden til Manden, bør falde bort.

5. Formanden: Mener De altsaa, at en kortere Capitulationstid var tilraadelig?

Rothe: Man kan capitulere paa en Uge eller en Maaned. Jeg antager, at man bør gaae over til et saa frit System som muligt. Dog mener jeg, at der burde være en Slags Berettigelse til en Opsigelse for begge Parter, saa at det ikke kom aldeles uforberedt paa nogen af dem.

6. Formanden: Berettigelse altsaa til at fordre Opsigelse; med andre Ord, uagtet man kom ind paa et løst Forhold, skulde man dog være uberettiget til at lade dem gaae med en kortere Frist end f. Ex. 14 Dage? Var det ikke en noget egen eller sær Form?

Rothe: Ved en alvorlig Forseelse ophæves Forholdet jo strax, og under alle Forhold anseer jeg det for min Pligt, at afskedige en Mand, naar han har forseet sig.

7. Formanden: Hvad forstaaer De ved en alvorlig Forseelse, hvorfor en Mand strax skulde gaae, og hvem skal afgjøre, om en saadan er tilstede? Det er jo et meget vigtigt Spørgsmaal, hvad der forstaaes derved og hvorved, det bringes til endelig Afgjørelse, om det er tilstede?

Rothe: Jeg kan maaskee bedst svare negativt. Jeg vil f. Ex. ikke kalde et ringe Quantum Arbeide en enkelt Gang for en stor Forseelse; men naar der derimod den ene Uge efter den anden præsteres et ringe Quantum Arbeide, vil det efterhaanden accumulere til en stor Forseelse, og det vil gjøre, at Regjeringen vil opsige Manden. Naar Een begaaer Tyveri, saa ophører Contractsforholdet strax og man er da berettiget til at afskedige ham strax.

8. Formanden: Ja, det bliver saa en Forbryder, der straffes ved Retten; men hvilket Forhold vilde efter Deres Mening berettige til at lade en Mand gaae strax, selv om der var fastsat en noget længere Opsigelse?

Rothe: Forseelser mod hele Systemet, Insubordination eller en total Arbeidsløshed, Drukkenskab o. s. v.

9. Formanden: Hvem skulde have Myndighed til at afgjøre det paa en for Folkene bindende Maade?

Rothe: Værftets Chef efter Indstilling af Mandens mere umiddelbart Foresatte.

10. Formanden: Troer De ikke, at naar man havde en saadan vanskelig Form for Fjernelsen, og tillige en tvungen Opsigelse paa 14 Dage, gik man glip af de Fordele, man skulde opnaae ved et frit Arbeidsforhold?

Rothe: Ja, det vilde jo ikke være en ganske let Forretningsgang, naar det skulde gaae til Værftets Chefs Afgjørelse, om en Mand skulde afskediges eller ikke, men man kunde ogsaa tænke sig det henlagt til Fabrikmesteren paa Indstilling af Mesteren.

11. Formanden: Fabrikmesteren skulde altsaa have Myndighed til at lade de private Folk gaae?

Rothe: Det kunde der ikke være Noget iveien for, naar man havde den Garanti, som vel ligger i Personligheden.

12. Formanden: Og kan den søges andetsteds, naar Tjenesten skal gaae? Det er her blevet udtalt, enten at man skulde gaae over til et aldeles frit System eller til en kortere Capitulation paa 1 eller ½ Aar, men den Form, som De har udtalt, uden Capitulation, men med en eiendommelig Opsigelsestvang, har ikke været anbefalet fra nogen Side.

Rothe: Jeg mener, at Garantien maa ligge i det bestemte Contractsforhold. Enhver Arbeider, som møder og melder sig til Arbeide, maa vide, paa hvilke Betingelser han gaaer ind. Jeg mener, at Regjeringen maa nærme sig Noget til den private Industri, men jeg mener ikke, at vi bør indrette det saaledes, at Manden kan afskediges samme Dag, han kommer. Han maa have en Contract, og den maatte Fabrikmesteren eller Mandens nærmeste Autoritet være berettiget til at ophæve, men paa den anden Side maa det skrevne Ord i Contracten ogsaa give Manden en Garanti.

13. Lütken: Hvilken Fordeel, troer De, at der vilde opnaaes, naar man gik over til en kortere Capitulationstid eller til daglønnede Haandværkere?

Rothe: At Regjeringen havde det mere i sin Magt at følge Fluctuationerne i Priserne ved de private Værfter, og at den undgik en Pensionsbyrde, som efterhaanden vil trykke meget betydeligt, og endelig, at den bestandig sikrede sig unge og friske Kræfter, som den vilde have dem.

14. Lütken: De troer altsaa, at den nuværende Maade at pensionere skulde aldeles falde bort?

Rothe: Den troer jeg, at man bør ſtræbe at komme bort fra, ſaa meget ſom muligt.

15. Lütken: Men vilde det ikke være et vigtigt Middel til at binde Folkene til Værftet, naar de efter nogle Aar bleve penſionsberettigede?

Rothe: Jeg troer, at de ville bindes alligevel, og dernæſt antager jeg, at der ikke er Noget iveien for at gaae over fra Penſion til en Livrente, idet man indeholdt en Deel af deres Løn, ſaa at man, naar Regjeringen ſagde dem op eller de bleve for gamle, udleverede dem deres Police, fornyet til Dato, og Staten blev ſaa fri for det nuværende Penſionsſyſtem.

16. Lütken: Antager De da, at der vilde blive udrettet betydeligt mere Arbeide, naar man gik ind paa et løſere Syſtem, thi det maatte jo være det, der ſkulde opnaaes?

Rothe: Det kom an paa, under hvilken Form man ſtillede Lønningsforholdet. Derſom man blev ved den ſamme Form, ſom nu, med Dagløn, uden en Opmaalingscontrol, troer jeg ikke, at Gevinſten i Dagløsarbeide vilde være overmaade ſtor, men jeg troer, at der er andre Lønningsforhold med Hensyn til Arbeidet, hvorved man kunde vinde, og jeg troer, at de Forhold ville gjøre ſig mere gjældende, efterhaanden ſom vi komme over til et frit Syſtem.

17. Lütken: Mener De Arbeide i Accord?

Rothe: Ja, enten i Accord eller opmaalt Dagløsarbeide.

18. Lütken: Men der arbeides jo allerede nu i Accord?

Rothe: Forſaavidt det lader ſig gjøre med Claſſeinddelingen og med ſtørre Arbeider, men mange Arbeider kunne ikke gjøres i Accord, fordi Forholdet med Skibsbyggernes Claſſeinddeling ſtiller ſig iveien; jeg kan ikke ſige: ſaamange Penge for ſaameget Arbeide. Det er naturligt, at de, der deeltage i Accorden, maae dele Gevinſten indbyrdes og maae være lige berettigede dertil; der er ingen Grund til at antage, at en Mand i første Claſſe arbeider mere end en Mand i anden eller tredie Claſſe, og Claſſeinddelingen ſtiller ſig ſaaledes iveien, hvorfor man

maa sige: saamange Dage til saameget Arbeide. Derved kommer der et urigtigt Forhold i det Hele, thi der kan aldrig sluttes Accord om et hvilketsomhelst lille Stykke Arbeide med to eller tre Mand, hvoraf en er i første og en i anden Classe, fordi det vilde blive en uretfærdig Fordeling, da man ingen Garanti har for, at den i første Classe arbeider mere end den i fjerde Classe.

19. Lütken: Troer De, at Classeinddelingen, det, at en Mand har 4—8 ß. mere om Dagen end en anden, udøver en betydelig Indflydelse paa, at Accord ikke bliver afsluttet hos Skibsbyggerne?

Rothe: Jeg troer det har en temmelig væsentlig Indflydelse.

20. Lütken: Hos Folkene, saa at de ere imod det?

Rothe: Ja.

21. Lütken: Veed De, at der ved en Afdeling, Snedkerne, ikke arbeides i Accord paa den Maade? Veed De, at man der arrangerer det paa den Maade, at de Alle tjene ligemeget, enten de ere i første eller fjerde Klasse?

Rothe: Jeg kjender ikke Forholdet i Snedkerværkstedet.

22. Lütken: Troer De, at Opmaalingsarbeider vilde være til Fordeel for Staten i oeconomisk Henseende, saaledes, at alt Arbeide blev opmaalt, naar det var i Dagløn?

Rothe: I England har det viist sig, at Regjeringen tjener ved Opmaaling under Dagløns arbeide derved, at Mandskabet for at sikkre sig at faae sin Dagløn udfører mere Arbeide, end der efter Regulativet forlanges, og det er ikke blot enkelte af dem, men alle Arbeiderne.

23. Formanden: Vil De forklare, hvorledes Forholdet er der?

Rothe: Der bestaaer et Schema, et Regulativ, hvori ethvert Stykke ved et Skibs Bygning har en Normalpriis, hvorfor det skal forarbeides. Betalingsmaaden bestaaer altsaa i, at naar det samlede Ugearbeide er tilendebragt, opmaales det, confereres med Schemaet og evalueres, saa at naar Een ikke har præsteret

den normale Ugelon i Arbeidsmængde, bliver der draget fra, saa at han faaer saameget mindre, som han i Virkeligheden har arbeidet mindre. Hvad de derimod gjøre mere end deres ugentlige Arbeide, bliver Statens Indtægt; de faae kun deres Ugelon, men for at være sikkre paa at faae denne, maae de arbeide ud over det, der er bestemt i Regulativet.

24. Formanden: De faae heller ingen Procent af det, de arbeide mere?

Rothe: Nei.

25. Formanden: Kunne Folkene da ikke skjønne, at de ikke arbeide mere end hvad de skulle?

Rothe: Det gjøre de ogsaa, men Staten tjener dog, rigtignok kun en ringe Sum.

26. Hage: Ordnes det for hver enkelt Mand eller pr. gang? Kan Opmaalingen skee for den enkelte Mand?

Rothe: Det kan jeg ikke svare paa.

27. Hage: Har De sammenlignet noget bestemt Arbeide paa et Værft i England med et lignende Arbeide her, og har De havt Leilighed til at sammenligne, hvormeget der arbeides i England og hvormeget her, f. Ex. i timeviis?

Rothe: Nei, jeg har ikke havt Leilighed til at anstille en saadan Sammenligning.

28. Hage: De kjender intet Forhold mellem de to Værfter?

Rothe: Nei, ikke af personlig Bekjendtskab.

29. Rothe: Vil Fortjenesten ikke gaae bort ved det større Tilsyn, som maa være for at opmaale og vurdere?

Rothe: Jeg antager det som selvfølgeligt, at naar man vilde gaae over til et saadant System med en Opmaalingscontrol af Ugearbeide, maatte Tilsynet forandres en Deel, idet der maatte ansættes Maalere, som maatte være inde i Arbeidets Betydning, Priis og Beskaffenhed, for derved at sikkre sig, at Arbeidet virkelig blev udført godt.

30. Hage: De tænker vel nærmest paa Underofficererne?

Rothe: Det maatte være betroede Folk, som maalte det og som indberettede til vedkommende Regnskabsfører, at det Arbeide

var gjort; det maatte være kyndige Folk, der forstod sig paa Arbeidet.

31. Lütken: Hvorledes vilde det efter Deres Formening stille sig, hvis man gik over til aldeles frit Arbeide uden Capitulationstid, med Hensyn til, at man i Krigstid kunde komme til at frygte, at man fik Mangel paa Haandværkere?

Rothe: Jeg troer, at Regjeringen vil komme til at følge Priserne rundt omkring i Landet. Det kunde hændes, at vi engang behøvede langt flere Folk i een Retning og jeg mener, at naar Arbeidet skulde udføres i en bestemt Tid, maatte Regjeringen betale det. Men jeg troer, at der ingen Mangel vil være paa Folk, og at man ikke nogensinde vil komme i Forlegenhed for at faae Folk, idet man gik over til det friere System. Jeg er overbeviist om, at Folkene vilde møde til den bestemte Tid den næste Dag, som om der ingen Ting var passeret, og redelige, retsindige Folk sætte ialfald Priis paa at have stadigt Arbeide og ville komme alligevel.

32. Lütken: Men har De tænkt over, at naar det var ganske frie Haandværkere, som ikke vare under nogen fast Capitulationsforpligtelse, vare de værnepligtige og bleve indkaldte til Krigstjeneste, navnlig Mandskabet mellem 22—30 Aar? Der vilde altsaa i Krigstid være en bestemt Forhindring, som maatte fjernes paa en eller anden Maade?

Rothe: Det Spørgsmaal har slet ikke paatrængt sig mig, saa jeg har ikke tænkt derover.

33. Lütken: Har De tænkt over, hvorledes man skulde overgaae fra Capitulationssystemet til det løsere System, hvis man i det Hele vilde gaae over dertil?

Rothe: Jeg har tænkt mig, at det ikke skulde skee ved en stor og pludselig Forandring. Det vilde medføre en for stor Revolte i Folkenes Husvæsen og Kaar. Man maatte kunne gjøre det med nogen Sikkerhed for Regjeringen, saa at det ikke afstedkom store Ulykker. Jeg troer, at det maa gaae meget gradviis frem, men i Løbet af nogle faa Aar kan det dog vist sættes igjennem.

34. Lütken: Paa hvilken Maade vil De begynde?

Rothe: Maaskee med en enkelt Cathegori af Haandværkerne, saa at man erklærer dem, at der ikke for Fremtiden capituleredes med Nogen, og at der, naar den nuværende Capitulationstid var udløben, ikke for Fremtiden blev antaget Nogen med en lignende Capitulation. De Pensionsberettigede kunde man vel ikke betage deres Ret; man blev nødt til at udbetale dem deres Pension.

35. Lütken: Mener De ikke, at det vilde være for haardt, at man, naar en Mand f. Ex. havde tjent i 18 Aar, kunde sige til ham: Du er færdig, Du kan gaae?

Rothe: Det vilde vist være at gaae ham for nær, men jeg troer ikke, at man behøver at frygte Noget, der kan betragtes som Uret. Jeg troer, at der vil og bør blive truffet Foranstaltninger, for at modificere en saadan pludselig Overgang, idetmindste for de Folk, der have været nær ved at opnaae Pensionsret, saa at f. Ex. en Mand, der havde tjent i 18 Aar, enten fik en Godtgjørelse eller modificeret Pension, eller paa anden Maade blev holdt skadesløs.

36. Formanden: Vilde det nu ikke stille sig noget lettere, dersom man, for ikke at gjøre Overgangen for vanskelig, i alt Fald foreløbig bibeholdt Pensionsberettigelsen for dem, der havde tjent et længere Antal Aar?

Rothe: Ganske vist; Overgangen vilde lade sig gjøre betydeligt lettere; men jeg troer, at man i hele denne Deel af Værftets Forhold bør anstrenge sig for at komme bort fra Pension.

37. Formanden: Hvorfor?

Rothe: Fordi det er en Fattigforsørgelse.

38. Formanden: Nei; i det Mindste ikke i Ordets sædvanlige Betydning; alle Embedsmænd kunne jo faae Pension i Tilfælde af Afskedigelse.

Rothe: Ganske vist, men jeg troer ikke det er heldigt fra Statens Side.

39. Formanden: Det er en ganske anden Sag. Men hvorfor da ikke?

Rothe: Det medfører en absolut og stor aarlig Bekostning.

40. Formanden: Men Spørgsmaalet er, om der i Virkeligheden er nogen oeconomisk Forskjel. De maa jo, naar De vælger den anden Form, indeholde noget af Lønnen, hvilket er en Form, der kjendes andetsteds; naar Pensionssystemet opgives, maa De jo nødvendigt af Lønnen tage Noget fra til en Pensionsfond og der bliver da atter Spørgsmaal om Lønnens Forhøielse.

Rothe: Naar jeg siger, at vi skulde gaae over til et frit System, mener jeg, at de Private tage Hensyn til Fluctuationerne, som kunne komme, og at de betale høiere Løn under Krigsforhold. Under saadanne Forhold mener jeg, at det Spørgsmaal om den Bagatel, der indeholdes i Lønnen for Livrenten, vilde blive et saa ringe Spørgsmaal, at det slet ikke vilde falde Staten til Byrde eller blive nogen Udgift.

41. Formanden: I England er det ogsaa Tilfældet, at de, der have tjent længere, blive pensionsberettigede, og Spørgsmaalet er, om det ikke er bedre at beholde denne særegne Forret, som Belønning for dem, der have tjent et vist Antal Aar, og ikke at komme ind paa en tvungen Livrente for dem, der have tjent en kort Tid. Det er jo ikke Tilfældet paa private Værfter.

Rothe: Jeg mener ikke, at det skulde være en tvungen Forpligtelse, men Spørgsmaalet er, om ikke Manden selv vil have trukket Noget fra, naar han maa kunne sige til sig selv: Du faaer ingen Pension.

42. Formanden: Troer De ikke, at Staten kunde være tjent med at have det Middel til i Virkeligheden at samle Arbeiderne hos sig i Længden, at den siger til dem: Vi indrette det saaledes, at naar Du bliver ved Arbeidet, bliver der sørget for Dig paa Dine gamle Dage?

Rothe: Jeg troer, at Staten kan have mere Fordeel ved at sige: Vi kunne indrette det for Dig saaledes, at Du faaer en aarlig Livrente. Jeg troer ikke, at Staten løber nogen Fare for, at de ikke komme.

43. Hage: Naar man nu vilde sige: Naar Du har tjent godt i 20 Aar, vil Du faae Pension, vilde De saa frygte for at man vilde være noget utilbøielig til at afskedige en Mand,

naar det ikke var for nogen grov Forseelse, fordi man ansaae det for haardt at betage ham Adgangen til Pension?

Rothe: Jeg troer, at man her mere vilde betænke sig end under andre Omstændigheder.

44. Bøcher: Har De gjort Dem nogen Forestilling om Bekosteligheden af en Mand med alle Agrements?

Rothe: Hvad en almindelig Mand angaaer, maa der tages med i Betragtning hans Kost, som for Øieblikket er noget høiere end normeret. Jeg har tænkt mig, hvad Bekostning Staten yder til en Mand for at underholde hans Familie, og jeg er derved kommen til det Resultat, at ved Skibsbyggerne tjener en Mand omtrent det Samme som de private. De faae ikke saameget i Penge eller Kost, men de koste dog Staten ligesaameget som private under almindelige Forhold, efter hvad der er mig opgivet fra private Værfter.

45. Bøcher: Altsaa vilde det aabenbart være kostbarere, naar man gik over til et frit System. Hvis det er rigtigt, at Folkene, saaledes som det nu er indrettet, koste det Samme som paa private Værfter under almindelige Forhold, saa vilde det frie System med alle de andre Goder, som det kan have, være en Pengeudgift?

Rothe: Det er tvivlsomt, om det vilde være en Pengeudgift, og dernæst vilde det være en Lettelse for Marinen i mangfoldige andre Henseender.

46. Hage: Idet De siger, at Prisen omtrent er eens, regner De saa det samme Antal Arbeidstimer?

Rothe: Ja, jeg har regnet 293 Dages Arbeide ved de private Værfter.

47. Hage: De veed, at de private Tømmermænd betales pr. Time?

Rothe: Jeg har ikke taget Hensyn til Timeantallet; jeg har kun forespurgt mig om, hvad Dagløn de Private faae Sommer og Vinter.

48. Hage: Har De havt Leilighed til at anstille nogen

Sammenligning med det Arbeide, der udføres paa private Værfter, og det paa Orlogsværftet?

Rothe: Ikke saaledes, at jeg kan have nogen begrundet Mening om de forskjellige Arbeiders Værdi.

49. Hage: Hvad Indtryk har Arbeidet paa de private Værfter gjort paa Dem? Arbeides der ligesaa flinkt eller flinkere end paa Orlogsværftet?

Rothe: Hvad Arbeidets Godhed angaaer, troer jeg ikke, at Orlogsværftet staaer tilbage for noget af de bedre og større private Værfter; i Arbeidsmængde derimod, troer jeg, at Orlogsværftet staaer tilbage.

50. Hage: Det maa naturligviis være samme Arbeide, thi jeg regner ikke det, der er smukkere og elegantere udført, men De mener altsaa, at ved samme Arbeide staaer Orlogsværftet tilbage for de private med Hensyn til Tiden?

Rothe: Med Hensyn til Tiden troer jeg, at det vil staae tilbage med det samme Folkeantal.

51. Lütken: Kjender De noget Tilfælde ved Værftet, hvor De antager, at noget høiere Løn vilde bidrage til at skaffe mere og bedre Arbeide og altsaa frembringe et mere oeconomisk Resultat?

Rothe: Da jeg var Inspectionsofficeer ved Eqvipagen, havde vi meget elendige Dagleiere, som vi fik for en overmaade ringe Betaling. Jeg veed ikke, om det er forandret.

52. Lütken: Spørgsmaalet var mere med Hensyn til Haandværksarbeidet; Sjouerne komme vi senere til.

Rothe: Det Forhold er jeg neppe tilstrækkeligt bekjendt med.

53. Lütken: Har De havt Anledning til paa Holmen at sammenligne de private Haandværkere, som ere komne ind, med de Haandværkere, som ere oplærte fra Lærlinge?

Rothe: Jeg har ikke havt videre Anledning dertil end ved at gaae og see paa dem inde paa Holmen i 3 Aar. Jeg troer ikke, at der er nogen væsentlig Forskjel paa, hvad de to Partier præstere, idetmindste ikke tilsyneladende. Jeg har navnlig havt

Leilighed til at see det i Dreierværkstedet i de sidste Par Aar, og der er ikke forekommet mig at være nogen synderlig Forskjel.

54. Hage: Ved at sammenligne Priserne paa Orlogsværftet og paa private Værfter, har De saa taget Hensyn til den Omstændighed, at naar det er visse Graders Frost, faaer Mandskabet sin halve Dagløn udbetalt og bliver hjemme, men paa de private Værfter blive de uden videre hjemme uden Erstatning; har De taget denne Udgift for Staten med i Beregning?

Rothe: Jeg troer, at der kun er een Udgift, jeg ikke har regnet; det er Procentantallet af de syge Haandværkere, der ligefrem faae deres Daglon udbetalt. Dertil udfordres en nøiagtigere Detailkundskab end jeg har.

55. Hage: Det kan man dog let faae opgivet.

Rothe: Man maatte have flere Aars Gjennemsnit af hvormange der ere syge.

56. Lütken: De udtalte før, at Classeinddelingen var en stor Forhindring for Accordarbeidet. Troer De, at Classeinddelingen i det Hele taget kan undværes, uden at man gik over til et heelt nyt System?

Rothe: Jeg troer, at det ogsaa med det nuværende System maatte kunne simplificeres noget, navnlig ved at indskrænke Classernes Antal til to. Det vilde allerede være en betydelig Forandring i det hele Forhold, naar det var saa, at enhver Overkammerat, som det hedder, var i første Classe, og enhver Underkammerat i anden. Der maatte fastsættes Regler for Avancementet, og der maatte være speciel Kundskab om Folkenes Dygtighed.

57. Formanden: Hvad mener De, at der vilde vindes derved?

Rothe: Jeg troer, at der for Tiden er en Følelse af Utilfredshed over, at den Ene har mere end den Anden, og over, at de ere saa længe om at avancere, og at naar en civil Mand kommer ind, skal han begynde allernederst. Jeg troer, at der er en Erkjendelse af, at der slet ingen Garanti er for, at de i første Classe arbeide mere end de i anden.

58. Formanden: Vilde ikke det Samme være Tilfældet, naar der var to Classer?

Rothe: Ja, men kun halvt saa meget som naar der er fire. Naar der er to Classer, ville kun de halve Folk, som ere i anden Classe, være misfornøiede.

59. Formanden: Det er blot et numeriſk Forhold, men hvis det kommer an paa Misfornøielſen, er det mig ikke klart, at der vilde vindes Noget ved Forandringen.

Rothe: Jeg erkjender, at det ikke har noget Væſentligt for ſig, men jeg troer ikke, man kan undlade at ſætte ſig paa de Folks Standpunkt. De have denne Grund, fordi de raiſonnere ſaaledes, og naar jeg ikke kan faae dem til at raiſonnere anderledes, maa jeg tage Hensyn til deres Raiſonnement og den Utilfredshed, ſom viſtnok er tilſtede. Jeg mener, at Staten bør overhovedet ſom Producteur gjøre ſig til Opgave, at Mandſkabet bliver ſaa tilfreds ſom muligt, thi naar Manden har ſit Hjerte ved Arbeidet, faaer Regjeringen mere ud af ham end naar der arbeides med Utilfredshed.

60. Formanden: Det er ſandt, men Spørgsmaalet er, om der, naar man gjorde Classeſyſtemet om, da ikke med det, ſom med ethvert andet Syſtem, vilde være forbundet Vanſkeligheder? Der gives ingen Ordning, uden at der er forbunden Misfornøielſe dermed.

Rothe: Det kan naturligviis ikke ſtøttes paa noget Beviis, men jeg troer, at Mandſkabet vil være bedre tjent med to end med fire Classer, og jeg troer, at Regjeringen vilde vinde ved Mandſkabets Tilfredshed. Det hele Spørgsmaal falder jo imidlertid bort ved et friere Syſtem.

61. Formanden: Men Spørgsmaalet er, om ikke, ſaavidt man har Classeinddelingen, den laveſte Classe maa betragtes ſom den, hvori de vente; de to næſte Classer ſom dem, hvori de udfolde deres bedſte Virkſomhed, og den overſte Classe ſom den, hvori de ſidſt komme op og hvorfra de dale ned. Maa det ikke efter hele Forholdet være den eneſte practiſke Maade, hvorpaa det kan føres igjennem? Naar der kun blev to Classer, hvorledes

vilde De saa bære Dem ad med de gamle Folk, der ikke længer kunde gjøre Fyldest; vilde De saa ubarmhjertigt lade dem gaae ned i anden Classe?

Rothe: Ja.

62. Formanden: Vilde de ikke blive misfornøiede?

Rothe: De blive ogsaa satte ned nu.

63. Formanden: De maae efterhaanden gaae ned lige til 4de Klasse, men det gaaer jo langsomt?

Rothe: Ja, de gaae ogsaa nu ned i en lavere Klasse. Dersom der ikke bliver tagen strengere Bestemmelser end nu, dersom man for Fremtiden vil lade en Mand staae lige saalænge som nu, troer jeg ikke, at Misfornøielsen vil blive større, thi nu sættes de først ned, naar deres Svaghed ikke kan skjules længere.

64. Formanden: Men saa kommer han ikke strax ned til den laveste Klasse?

Rothe: Nei, det gjør han ikke.

65. Formanden: Men troer De saa ikke, at der kommer en Misfornøielse frem af en anden Art?

Rothe: Men Staten har mere Fordeel af, at de ere misfornøiede, som den ikke kan bruge længere, end at de ere misfornøiede, som den bruger.

66. Lütken: Der maatte saa være en bestemt Forskjel med Hensyn til Dygtigheden mellem den, som var i 1ste Klasse som Overkammerat, og den, som var i 2den Klasse som Underkammerat?

Rothe: Ja.

67. Formanden: Troer De, at det vilde gaae at tage en ung Mand i 1ste Klasse som Overkammerat og en gammel Mand i 2den som Underkammerat?

Rothe: Den unge Mand i 1ste Klasse vil gjøre Arbeidet for den gamle.

68. Lütken: Antager De, at det nu bestaaende System med Hensyn til Antagelsen af Mestre i de forskjellige Haandværksfag, navnlig ved Skibsbyggeriet, er heldig, eller at det var

bedre, at Private erholdt Adgang til at blive Mestre ved Holmen?

R. Rothe: Det kan jeg ikke besvare.

69. Lütken: Har De ved at være paa Holmen aldrig tænkt over den Ting, at det kunde være heldigt, at der kom friske Kræfter ind?

Rothe: Jo, ganske vist.

70. Lütken: Men saa forekommer det mig, at den Tanke ogsaa maatte have beskjæftiget Dem, hvorledes de friske Kræfter skulde komme ind?

Rothe: Jeg troer, at der er en Garanti i den Maade, hvorpaa man søger at opdrage sine Mestre nu. Staten maa have en bestemt Visshed for, at de have visse Kundskaber og kunne gjøre det Arbeide, der paalægges dem. Naar man skulde have private Mestre ind paa Værftet, maatte man først lade dem underkaste sig en Examen, og saa forvisse sig i nogen Tid om deres practiske Arbeidsdygtighed, og jeg troer, at det vilde være forbunden med Vanskelighed.

71. Formanden: Man maatte ganske vist have Garantier af den Slags, De omtalte, men den Maade, hvorpaa Mestrene nu recruteres, kan man ikke sige, skaffer fuldstændig Garanti, thi det er Folk, som ikke have seet Andet end Nyholm; de have ikke været udenlands, og andre Steder her i Landet er der ikke Leilighed til at erhverve sig nogen større Dygtighed?

Rothe: Jeg antager, at det vil være bedre, at Marinen opdrager sine Mestre paa den Maade, som nu, gjennem Constructionsskolen og derefter søgte at skaffe dem Leilighed til at see fremmede og private Værfter. Jeg anseer det ganske vist ikke for heldigt, at Ingen af dem har seet fremmede Værfter.

72. Lütken: Anseer De det nu bestaaende Forhold mellem Arbeidsstyrken og de til Materialier bevilgede Pengemidler, henseet til, at Dampmaskiner kjøbes og altsaa ikke udføres paa Værftet, for det rette?

Rothe: Det kan jeg ikke have nogen begrundet Mening om; jeg er ikke inde i Forholdene i den Henseende.

73. Lütken: Er Arbeidernes Antal i Dreierværkstedet for ringe?

Rothe: Til sine Tider, har det neppe været muligt at præstere det forlangte Arbeide. Der har været ikke ringe Restancer for Artilleriet og Takkelloftet.

74. Lütken: Er der Mangel i Magazinet?

Rothe: Hvis der er Mangel, er det for Artilleriets Vedkommende, men det er kun ubetydeligt, f. Ex. med Hensyn til Haandspader; om der overhovedet er nogen Mangel ved Takkelloftet, veed jeg ikke.

75. Lütken: Er Fordelingen ved de forskjellige Arbeider hensigtsmæssigt indrettet, saaledes at Opsynet er let at føre?

Rothe: Det Indtryk, jeg har modtaget paa Værftet, er, at Kræfterne ere fordeelte paa alt for mange Steder i Forhold til Antallet, saa at Opsynet derved bliver vanskeligere. Jeg mener, at der foretages for meget med de Kræfter, man har, paa eengang, og at man ved at concentrere Kræfterne paa eet Arbeide, maaskee vilde udføre mere. For at anføre et bestemt Exempel, antager jeg, at naar man arbeider paa en Fregat af Størrelse som „Jylland" med 90 Mand incl. Underofficerer, er det efter min Mening for ringe en Styrke til at fuldføre det Skib i den Tid, det burde.

76. Lütken: Men er det ikke efter en bestemt lagt Plan, at Skibet skal være saalænge under Bygning, for at Tømmeret kan tørres bedre?

Rothe: Jeg har den Idee, at den Tid, hvori Skibet staaer paa Beddingen, er for lang. Jeg antager ikke, at et Skib som „Jylland" bør staae saalænge paa Beddingen, som det staaer. Desuden antager jeg, at hvis man har saa ringe Arbeidsstyrke til Disposition og et vist Antal Arbeider, der skulle tilendebringes i en vis Tid, maa man arbeide et vist Stykke færdigt til et vist Stadium, og saa lade det staae hen for at Tørringsprocessen kan foregaae paa den bedst mulige Maade, og

saa lade hele Arbeidsstyrken gaae til et andet Sted og arbeide, hellere end at sprede Kræfterne og formelig slikke det sammen.

77. Lütken: Er det Dem bekjendt, hvorledes Forholdet er mellem Antallet af Tilsynsmænd og Arbeidere. Med andre Ord, veed De hvormange Underofficerer der er i Forhold til Folkene?

Rothe: Jeg kan ikke længere opgive det, skjøndt jeg har hørt det.

78. Lütken: Veed De, hvorledes det stiller sig mod andre Steder?

Rothe: Jeg troer, at der er færre her end andre Steder.

79. Lütken: Veed De, hvorledes det stiller sig mod en privat Bedrift her i Landet?

Rothe: Nei.

80. Lütken: De antager altsaa ikke, at der er formange Underofficerer?

Rothe: Nei.

81. Lütken: Troer De, at der deri vilde kunne skee Indskrænkning, hvis her var frie Daglønnere?

Rothe: Med en Systemforandring i Underofficeersklassen troer jeg, at der kunde skee Indskrænkning.

82. Formanden: Hvilken Systemforandring tænker De paa?

Rothe: En Overgang til et heelt frit System ved en Systemforandring af det Hele og da ogsaa af Underofficeersklassen.

83. Formanden: Har De tænkt Dem, naar man gik over til et friere Arbeidssystem, at det ikke var nødvendigt at beholde et fast Underofficeerspersonale?

Rothe: Jo ganske vist, men i en noget modificeret Form.

84. Formanden: Hvorledes skulde den Forandring, De ønskede, være?

Rothe: Jeg havde tænkt mig en Forandring, saa at der blev en anden Forretningsgang; jeg sigter til den Maade, hvor-

paa jeg vilde arbeide som privat Mand, nemlig til Daglön med en Opmaalingscontrol, og der vilde jeg have Maalere ansatte, en ny Underofficersklasse, som meget vel kunde tages af de gamle Kræfter, thi der er Folk, som vist vilde være tilstrækkeligt dygtige dertil. Det vilde blive en Forandring, og Underofficererne vilde faae Andet at sige end nu.

85. Formanden: Forudsat at det System kunde gjennemføres?

Rothe: Ja, naturligviis.

86. Lütken: Vil De udtale Dem om, hvilken Control der i det Hele taget føres ved Værftet? Møder f. Ex. den yngste Klasse Underofficerer ved Klokkelydningen og tager Brikker?

Rothe: Ja.

87. Lütken: Og saa mønstre de deres Roder?

Rothe: Ja, efter de Mødelister, som de faae tilstillede. Paa disse Lister afkrydses der hver Mand, som er tilstede; hvis de ikke ere tilstede eller de ere syge, gjøres der Antegnelse derom; derefter sendes Listerne til Mønstringscontoiret, hvor Mønstringsskriveren og den inspectionshavende Officeer opholde sig en Time efter Klokkelydningen; naar alle Mødelisterne ere gaaede ind, gjøres den egentlige Mønstringsextract og Rapport. Den Mønstring, der er, kan siges at vare en Time.

88. Lütken: Hvem sætter Folkene i Arbeide?

Rothe: Deres nærmeste Underofficerer efter Ordrer, som modtages af Mestrene Dagen iforveien.

89. Lütken: Hvor lang Tid antager De, at der forløber fra Klokken har hørt op at lyde til Mandskabet er i Arbeide?

Rothe: Med enkelte Undtagelser paa fjernt liggende Steder troer jeg, at Folkene ville være ved Arbeidet omtrent $^3/_4$ Time efter.

90. Lütken: Hvorledes kan der medgaae saa lang Tid? Mønstre de ikke nærved eller paa Arbeidsstedet?

Rothe: Jo, men mange af dem har en meget lang Vei at

gaae, og saa tilbringes der nogen Tid med at tage Arbeidsklæderne paa, tage Redskaberne frem, rette Ryggene o. s. v.

91. Lütken: Forekommer det Dem ikke at være en lang Tid?

Rothe: Jo.

92. Lütken: Naar møde Mestersvendene paa Holmen?

Rothe: Det kan jeg ikke sige med Bestemthed.

93. Formanden: Det vil altsaa sige, at der ikke er nogen bestemt Regel?

Rothe: Jeg veed ikke, om der er nogen bestemt Regel.

94. Formanden: De vil dog som Inspectionsofficeer have mærket, om de komme ved Klokkelydningen?

Rothe: Det er en rum Tid, siden jeg var Inspectionsofficeer; jeg kan ikke nøiagtigt sige det. Saavidt jeg husker, troer jeg de komme efter Klokkelydningen.

95. Formanden: Men hvorlænge efter?

Rothe: Det tør jeg ikke sige.

96. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigt, om de mødte ved Klokkelydningen?

Rothe: Jo.

97. Lütken: Naar møde Mestrene paa Holmen?

Rothe: Hvis jeg ikke tager Feil, mødte de, medens jeg var Inspectionsofficeer, ved presserende Arbeider ved Klokkelydningen, men ellers om Sommeren Kl. $7^1/_2$.

98. Lütken: Saa maae Mestersvendene vel seneſt møde til samme Tid?

Rothe: Ja.

99. Lütken: Antager De, at Arbeidet i det Hele taget vilde blive bedre udført under en hyppigere Inspection af de Overordnede?

Rothe: Ja.

100. Lütken: Vil De udtale Dem om, hvad det er for en Inspection, der mangler, og hvorledes De vilde ordne en saadan Control?

Rothe: Den maa vistnok ordnes paa den samme Maade

som nu, men med et flittigere Tilsyn af de Overordnede paa den Maade, at de Alle uden Undtagelse mødte ved Klokkelydningen. Jeg mener, at Mestrene bør sætte deres Folk igang; det er baade i deres og Arbeidets Interesse. Mestrenes Contoirforretninger tage dem maaskee for lang Tid, en Tid, som de bedre kunde anvende til at tilsee Arbeiderne. Dette gjælder navnlig om den første og anden Skibsbygmester, hvis Contoirtid tager ikke saa ringe Tid om Dagen.

101. Lütken: Troer De ikke, at det er et for strengt Forlangende med Hensyn til Mestrene, at de skulde møde ved Klokkelydningen?

Rothe: Ikke naar man lønner dem bedre.

102. Lütken: Ikke med Hensyn til Lønnen, men det kunde ganske vist indvendes, at det vilde være for anstrengende, da det er Folk, der skulle tænke og tegne.

Rothe: Jeg antager ikke, at deres Nærværelse skulde være absolut nødvendig hele Dagen; jeg antager, at de maatte kunne forlade Værftet et Par Timer om Formiddagen, og jeg antager heller ikke deres Nærværelse er nødvendig lige til Klokken lyder af, hvorimod jeg anseer den for nødvendig ved Begyndelsen af Arbeidstiden.

103. Lütken: Have Inspectionsofficererne, der møde om Morgenen, ingen Indflydelse paa, at Arbeidet hurtigt kommer igang?

Rothe: Den Inspectionsofficeer, der møder, er jo ved Equipagen, og han har ikke Noget med Haandværkerne at bestille. I Løbet af de $1^1/_4$ Aar, jeg var Inspectionsofficeer, leveredes der mig ikke nogen Instrux. Naar Mønstringen er forbi, gaaer Inspectionsofficeren rundt paa Holmen; det er da sjeldent at træffe Nogen, der ikke er i Arbeide, og om jeg ogsaa traf Nogen, ansaae jeg mig for uberettiget til at reprimandere dem eller gjøre Andet, end forlange deres Nummere og gjøre Anmeldelse til min nærmeste Foresatte, Equipagemesteren, som derefter vilde melde det til Fabrikmesteren.

104. Formanden: De vilde ikke anſee Dem for berettiget til at tiltale Folkene?

Rothe: Jo, berettiget nok, men jeg troer jeg vilde riſikere noget derved.

105. Formanden: Og De vilde ikke anſee Dem for opfordret til at henvende Dem directe til Fabrikmeſteren?

Rothe: Min directe Superieur var Equipagemeſteren, og naar jeg ikke henvendte mig til ham, vilde det ikke blive betragtet ſom militairt rigtigt.

106. Rothe: Var der aldeles ingen Veiledning for Inſpectionsofficeren angaaende hvad Tjeneſte De havde at gjøre paa Nyholm?

Rothe: Der var en overmaade ſtor Protocol, der indeholdt alle Reſolutioner fra 1790 til den Tid, jeg var der, men det var et uoverkommeligt Arbeide at lære udenad. Jeg gjorde Foreſtilling, om at faae noget mindre, og ſaa blev der gjort et Uddrag, ſom begyndte fra 1813; det var halvt ſaa tykt.

107. Hage: Forſøgte De at lære dette mindre Uddrag?

Rothe: Ja.

108. Rothe: Og det var den eneſte Veiledning, den eneſte Rettesnor for Inſpectionsofficeerstjeneſten?

Rothe: Jeg dannede mig ſaa en Inſtrux. Jeg inſpicerede og brugte den bedſte Conduite, for at Alt kunde gaae ſaa godt ſom muligt. Jeg veed imidlertid ikke, om der ſenere er kommet nogen Inſtrux.

109. Lütken: Troer De, efter den Leilighed, De har havt paa Holmen til at obſervere, at Accord kan bringes mere i Anvendelſe end hidtil?

Rothe: Ja, det troer jeg.

110. Lütken: Hvad er Deres Mening om Arbeidstiden ved Værftet? Antager De den nu faſtſatte Tid er tjenlig for Tjeneſten og Mandſkabet?

Rothe: Jeg antager, at den er heldig om Vinteren, men ikke om Sommeren. Jeg mener, at naar en Mand om Sommeren møder Kl. 5 til 5¼ og han derefter arbeider med ¾ Times

Mellemrum til Kl. 4, kan han med den Arbeidstid ikke udrette hvad der kunde udrettes, naar Tiden var fordeelt anderledes. Jeg antager, at i de sidste Timer paa en Sommerdag er Arbeidet, saavidt jeg har kunnet see, betydeligt ringere end den første Deel af Dagen. Dette troer jeg kan forhindres ved at give Folkene rigelig Tid til Middag, saa at de kunne nyde et bedre Maaltid og mere Hvile end nu, da de kun have ½ Time. De spise nu et koldt Maaltid, som de have bragt med sig, og der bliver saa 10—15 Minuter tilbage til at hvile sig i, og det er ikke tilstrækkeligt ved et saa anstrengende Arbeide. Jeg troer, at Tjenesten vilde vinde, hvis man nærmede sig mere til Tiden paa private Pladser, saa at de havde 1¾ eller 2 Timer Middag, at Mandskabet kunde gaae hjem og at de saa arbeidede til Kl. 6.

111. Lütken: Vil De udtale Dem, om den dobbelte Mønstring saa ikke vilde optage en meget betydelig Tid?

Rothe: Der vilde aldeles ingen Hindring blive, dersom det blev indrettet saaledes, som Underfabrikmesteren har foreslaaet i en Rapport fra 1856, at der var saamange Brikker som der var Folk, og at saa hver Gang en Mand gik ud, hængte han en Brik paa et Brædt, og naar han igjen kom, tog han den, saa at man kunde læse paa Brædtet, hvem der var kommen. Jeg troer, at paa den Maade kunde hele det store Mønstrings-apparat reduceres, saa at deri ikke kunde ligge nogen Hindring. Hvad der derimod er en Hindring for det System, at Folkene skulde gaae hjem, er, at Værftets Udstrækning er saa overordentlig stor. De, der arbeide ved Elephanten eller ved Nybygningerne paa Orlogsværftet, vilde have Lethed ved at komme hjem, fordi de boe nogenlunde nær ved, men de, som arbeide i Dreiværk-stedet og Arsenalet, vilde bruge ½ Time og maaskee mere. Det vilde være en stor Vanskelighed. Dersom man derimod kunde tænke sig en anden Indgang paa Holmen, og at Arbeiderne maaskee efterhaanden concentrerede sig i Boliger der i Nærheden, troer jeg, at det vilde falde bort, og Arbeidet kunde da reguleres bedre.

112. Lütken: De mener, at det vil være en Forhindring, at Arbeiderbefolkningen boer saa langt fra Værftet som i Nyboder?

Rothe: Derfor yttrede jeg, at de maatte kunne gaae hjem, men man maatte ikke tvinge dem, fordi Distancen er saa lang. De Folk, der arbeide i den nordlige Deel, burde gaae hjem og spise med deres Familie og hvile sig, hellere end at sidde og spise Smørrebrød paa Værftet.

113. Lütken: De sagde, at der gaaer 3/4 Time før Mandskabet kommer til at arbeide; tage vi nu 3/4 Time til, gaaer der 1 1/2 Time.

Rothe: Naar jeg sagde 3/4 Time, saa var det for at være fuldkommen sikker paa ikke at sige for lidt; de kunne ogsaa være ved Arbeidet noget før.

114. Lütken: Men De antager, at ved en skarpere Control kunde disse 3/4 Time indskrænkes?

Rothe: Ja, i det Mindste, hvor Veien ikke er for lang.

115. Lütken: Men Spørgsmaalet er, hvorledes det vil være ved den største Deel af Nybygningerne og ved Smedien?

Rothe: Der vil det heller ikke vare saa lang Tid, inden de ere ved Arbeidet. Jeg har taget Hensyn til de store Afstande paa enkelte Steder.

116. Lütken: Hvis man nu ikke vilde give de 2 Timer fri, anseer De det saa bedre, istedetfor at lade dem komme Kl. 5, at lade dem komme Kl. 6 og give dem lidt mere fri om Middagen, og derpaa beholde dem noget længere om Eftermiddagen?

Rothe: Det vil afhænge af, om de kunne faae deres Mad tilbragt paa Holmen. Dersom man kunde tænke sig et Locale, hvor Konen kunde bringe Maden ind, og hvor Manden kunde faae sin Kost i Løbet af Dagen — thi deraf betinges hans Arbeidskraft — dersom man kunde tænke sig et saadant Sted indrettet, hvor der kunde bringes Manden en Skaal varm Mad, vilde man have Fordeel deraf; men dersom man blot forlængede

hans Hviletid, uden at han fik nogen ordentlig Middagsmad, vilde Gevinsten ikke være stor; Tab vilde der ikke være.

117. Lütken: Har De nogen Grund til at troe, at den Deel af Mandskabet, Smedene, som møde hele Aaret rundt Kl. 5, lide i deres Helbredstilstand fremfor andre Smede ved den tidlige Staaen op hele Aaret igjennem; den private Arbeidstid er ikke fra Kl. 5; har De havt Anledning til at høre Noget derom?

Rothe: Det forekommer mig, at jeg har hørt Noget derom, men jeg kan ikke huske det.

118. Lütken: Vil De ikke udtale Dem om Sjouermandskabets physiske Dygtighed?

Rothe: Jeg maa henholde mig til den Tid, da jeg var ved Equipagen; det er nu 3 Aar siden, og senere har jeg ikke havt Noget dermed at gjøre. I den Tid var det Mandskab, som stillede ved Sjouerparaden om Morgenen, saa slet, som det kunde være, men de fik en meget ringe Betaling, jeg troer 3 Mk. eller 2 Mk. 8 ß. Jeg troer ganske vist, at man ved en høiere Betaling vilde have vundet i Arbeidsdygtighed. Der var desuden det System, som jeg ansaae for aldeles forkasteligt, at naar en Mand havde været der om Sommeren, hvor der var en stor Arbeidsmængde i Byen og altsaa Mangel paa Arbeidere paa Holmen, havde han forlods Adgang til at komme der om Vinteren, saa at han blev taget, selv om der maatte være bedre Arbeidere at faae om Vinteren.

119. Lütken: Hvem gav Manden denne Berettigelse?

Rothe: Det hørte til vor Instrux. Deraf fulgte, at man fik Sjouere af ringe Værd, som havde været der Dag ud og Dag ind. Det var gamle og daarlige Folk, men jo mere gamle og daarlige de vare, desto mindre havde man Lov til at lade dem gaae, skjønbt man naturligviis fik mindre Arbeide, men de vare aldeles sikkre paa at faae Arbeide; om det senere er forandret veed jeg ikke.

120. Lütken: De har nu været 2 Aar ved Takkelloftet, har De ikke der erfaret, om der nu er bedre Folk?

Rothe: Jeg har hørt udtale, at de skulde være bedre, men jeg har dog, naar jeg er kommen paa Holmen, af og til seet flere af mine Bekjendte fra den Tid. Jeg troer, at der er Nogle, der ikke udrette stort Andet end at figurere.

121. Lütken: Er det Dem bekjendt, hvor stort et Pengebeløb der aarlig anvendes til Sjouere paa Værftet? (Rothe: Nei.) Det er imellem 50—60,000 Rd. Troer De ikke, at man skulde kunne faae det Arbeide udført paa en billigere Maade ved at anvende physisk stærkere Folk?

Rothe: Jo, jeg troer, at man ved at give høiere Dagløn, absolut maatte kunne sikkre sig bedre Kræfter.

122. Formanden: Ja, det er jo klart, men vilde til syvende og sidst Udbyttet blive større og billigere?

Rothe: Ja, det troer jeg.

123. Bøcher: Og mener De, at der er Folk at faae?

Rothe: Ja, ganske vist.

124. Lütken: Forekommer det Dem at være en stor Sum, der bruges, efter det Bekjendtskab, De har til Sjouerne og det Arbeide, der udføres af dem?

Rothe: Jeg troer ikke, at det maa ansees for nogen meget stor Sum i Forhold til de øvrige Udgifter og Værftets Udstrækning, men jeg troer, at der kan erholdes betydeligt mere Arbeide for den Sum, end der nu erholdes. Naar man tager 60,000 Rd. i Forhold til hele Arbeidet, er det vel ikke for meget, men det er for meget for det Arbeide, der gjøres.

125. Lütken: Er det Dem bekjendt, at Værftscorpset og Hestene koste 70—80,000 Rd.?

Rothe: Ja, Værftscorpset koster nogle og tredsindstyvetusinde Rigsdaler.

126. Lütken: Der medgaaer altsaa til dem, der ikke ere Haandværkere, et meget stort Beløb? (Rothe: Ja.) Kunde nu ikke dette Sjouerarbeide indskrænkes ved at anvende Maskinkraft, Heste og Sligt? Der er jo nu bygget en Jernbane.

Rothe: Man bruger dette Jernspor meget mindre end jeg havde ventet, da jeg saae det blive anlagt, men jeg troer, at det

vil være vanskeligt at anvende det mere, fordi Maskinværkstedet og Saug- og Høvleværkstedet ere saa uheldigt situerede for at gjøre Arbeidet. Efter min Anskuelse kunde der præsteres Mere, men det er utilstrækkeligt forsynet med Maskiner.

127. Lütken: For at holde os til Spørgsmaalet, om der kunde spares Penge ved at benytte Hestekraft paa Jernsporene; der gaaer jo et Jernspor til Saugmaskinen, og alt Materiale transporteres derpaa?

Rothe: Ja.

128. Lütken: Bliver der transporteret noget Materiale paa anden Maade, til Saugmaskinen; bliver det raae Materiale ogsaa transporteret derpaa?

Rothe: Ikke alt; der bliver prammet Materiale ned til Saugmaskinen, deels fra Tømmerbeholdningerne og deels, naar det bliver modtaget udefra.

129. Lütken: Men Massen af Tømmerskurene ligge jo i Nærheden af Jernsporene?

Rothe: Ja, men der bliver ogsaa prammet Tømmer ned, naar det ligger i den anden Ende af Huset.

130. Lütken: Jeg forstod Dem saaledes, at der er skeet Tranporter paa en anden Maade, som vilde have været billigere paa Jernsporene?

Rothe: Nei ikke billigere. Naar Tømmeret ligger i den vestlige Ende af Skurene, ligger det lige ved Vandet, og det er da betydeligt nemmere at lægge det ned i Prammene, hvilket jo tager lidt mere Tid, men dog vil være billigere end naar man skulde have det hen i den anden Ende til Jernsporene. Jeg troer, at Tømmeret føres saa billigt, som det kan skee, til Saugmaskinen.

131. Lütken: Staaer Maskinværkstedet ikke i Forbindelse med Jernsporene?

Rothe: Jo, det staaer i Forbindelse dermed ved to andre Jernspor. Der er et Spor i Form af et S med to Dreieskiver, saa at der kan læsses paa udenfor Maskinværkstedet, og Vognene derpaa ved de to Dreieskiver kunne bringes hen paa Sporene.

132. Lütken: Det er jo saa heldigt som muligt?

Rothe: Det kunde være heldigere, naar Sporet gik lige forbi, men det er nu saa godt benyttet, som det kan være efter Maskinværkstedets Beliggenhed.

133. Lütken: Hvad Beliggenheden angaaer er Saugmaskinen ikke heldig?

Rothe: Nei.

134. Lütken: Vil De ikke udtale Dem om Saugmaskinens Redskaber, om hvorvidt de Sauge, der ere, ere tilstrækkelige?

Rothe: De, som der ere, ere gode og blive vel anvendte, men jeg troer, at der burde gjøres noget Mere for at udvide Værkstedet, navnlig burde man gjøre Forsøg med Sauge til at skjære krumt med. Det er forsøgt i England og i Frankrig med tilfredsstillende Resultat, men vi have ikke Noget af den Slags; vi kunne kun skjære lige. Jeg troer, det er af Vigtighed, da vi ellers som nu skulle have to Langsaugskjærere staaende hele Dagen. Jeg troer, at der bliver hugget formeget Tømmer bort med Øxen, fordi vi ikke have Sauge til at skjære krumt med.

135. Hage: Eies der ingen Rundsaug?

Rothe: Jo, en Cirkelsaug, men ikke nogen Saug til at skjære krumt med. En Saadan er opfunden i England og Frankrig, hvor den er prøvet med tilfredsstillende Resultat, og jeg troer, at det burde forsøges her, da der nu hugges meget Tømmer i Spaaner, som kunde blive til Planker.

136. Lütken: Er der Plads dertil i den nuværende Saugmaskine?

Rothe: Jeg troer det ikke, medmindre man kunde flytte Høvlemaskinen eller tage et Stykke af Dreiestuen til.

137. Lütken: Men der er vel ingen Vanskelighed ved at bygge Værkstedet større?

Rothe: Jeg troer det lader sig forandre, skjønbt det ligger paa et uheldigt Sted, idet Grunden er meget siid.

138. Lütken: Ere de Sauge, som skjære lige, tilstrækkelige til at udføre alt Arbeidet?

Rothe: Ja, det troer jeg.

139. Lütken: Kunde De tænke Dem Noget, der kunde bidrage til at gjøre Arbeidet billigere paa Værftet, eller opnaae større Oeconomi end der nu finder Sted?

Rothe: Jeg har den Overbeviisning, at Arbeidet vil blive billigere ved at gaae over til et andet Arbeidssystem, som jeg har omtalt, eller at vi ville faae mere Arbeide for de samme Pengemidler, altsaa billigere Arbeide. Jeg troer desuden ogsaa, at der ved Tømmerets Tilhugning og Tilskjæring maaskee kunde iagttages noget større Oeconomi, men det er kun det Indtryk, jeg har faaet ved at gaae derude og see, men jeg kan ikke have nogen bestemt personlig Overbeviisning derom.

140. Lütken: Ere de Midler, der anvendes til Skibenes Conservation, hensigtsmæssige og tilstrækkelige, eller kunde nogen Forandring deri med Nytte indføres?

Rothe: Saavidt jeg veed, har det viist sig, at Tage, malede med Zinkhvidt, ere bedre end de rødmalede. Det er den eneste Foranstaltning, jeg kunde tænke mig af nogen Betydning for Oeconomien, men det er ikke min egen Erfaring; jeg kan kun udtale, hvad jeg har hørt af Andre.

141. Lütken: Har der ikke været malet med Zinkhvidt?

Rothe: Jo; naar man blot tog Hensyn til Tiden det varede og ikke til Bekostningen, viste det sig, at Zinkhvidt havde staaet sig bedre.

142. Lütken: Hvilke Regler følges der ved Besigtigelsen af det gamle Tougværk, naar Skibene komme hjem?

Rothe: Naar Skibene komme hjem, lægges Tougværket op paa Takkelloftet, indtil det er confereret, og saa bliver det undersøgt af en Commission, som bestaaer af Inspectionsofficeren og Skipperen ved Takkelloftet, som afgiver en skriftlig Betænkning, hvori der tillige anføres, hvortil enhver Ting kan bruges for Fremtiden, eller om den er fuldkommen casabel.

143. Lütken: Har ethvert Skib sit eget løbende Gods?

Rothe: Nei, der kappes ikke løbende Gods ud til Skibet, før det skal ud; men naar Skibet engang har faaet løbende Gods, beholder det det i sit Regnskab og det lægges op til det.

144. Lütken: Naar et Skib har løbende Gods, bruges det saa ikke til det næste, som skal ud, af samme Tegning?

Rothe: Nei, ikke uden særlig Nødvendighed.

145. Lütken: Anseer De det for rigtigt?

Rothe: Jeg antager, at det løbende Gods burde slides op, naar det passede i Dimensioner og Længde, men at man skulde kappe det ud til mindre Skibe, vilde jeg anse for mindre rigtigt.

146. Lütken: Der er kun Spørgsmaal om Skibe af samme Tegning.

Rothe: Saa vilde jeg anse det for bedre at slide det op straxʼ; thi Tougværket maa fornyes og taber betydeligt ved at ligge.

147. Lütken: Er der Gods, som har henligget fra de gamle Seilskibe, som er ombannet til de nye Skueskibe?

Rothe: Jeg troer ikke, at de nye Skueskibe have faaet noget Gods fra de ældre Seilskibe.

148. Lütken: Kunde det skee med Fordeel?

Rothe: Ja, det vilde maaskee kunne skee med Fordeel, enten naar Dimensionerne svarede og kunde passe, eller naar der kunde kappes Noget af, hvad der var for langt; men det kunde ikke skee hvor det var for kort.

149. Lütken: Kjender De det System, der følges med Hensyn til Tegningers Affattelse og Construction af nye Skibe?

Rothe: Ikke saaledes, at jeg kan udtale mig derom eller have nogen begrundet Mening derom.

150. Lütken: Men De kjender Maaden, hvorpaa Tegningerne udføres, at det er Fabrikmesteren der udarbeider dem efter nærmere Opgivelse fra Marineministeriet; vil De udtale, om De troer, at der kan indføres Forbedringer i den Maade, hvorpaa Tegninger skaffes tilveie?

Rothe: Jeg mener, at det kan betragtes som en Mangel, at man kun faaer Tegninger fra een Mand, hvis Anskuelser gjøre

sig gjældende paa en saadan Maade, at ingen andre Auskuelser kunne komme igjennem, naar han ikke vil tillade det. Jeg troer, at man maa benytte Constructionsskolen paa en anden Maade end nu. Jeg har tænkt mig den Plan, at Constructionsskolen, som nu kan kaldes et halvt privat Etablissement, blev en reent militair Institution, og at den deeltes i 3 Klasser, hvortil Adgangen stod aaben, saavel for unge Private, der vilde uddanne sig til Skibsbyggere, som for Officerer, der vilde uddanne sig. Den yngste Klasse skulde undervises i Detailtegninger af Maskiner og Skibsdele, og høre Foredrag, og hvad der kunde komme ind derunder. Den anden Klasse skulde undervises i at gjøre hele Skibstegninger og Maskintegninger med dertil hørende Beregninger. Den første Klasse skulde være Marinens egentlige Constructeurer; naar Marinen behøvede en Tegning, stilledes den til Præmie-Concours i denne Klasse, og den, der løste Opgaven bedst, fik Præmien. Man maatte sørge for, at de i første Klasse bleve udcommanderede, Een med hvert Skib, som gik ud paa en Tour, hvor de kunde faae fremmede Værfter at see, og at de fik Reisestipendium, saa at de kunde uddanne sig i den Tjeneste, som Marinen forlangte. Paa samme Maade maatte man udcommandere den anden Klasse. Skolens Lærere maatte tages af første Klasses Elever, og de maatte forpligte sig til at tjene nogle Aar; enhver Elev, som forlod Skolen, maatte efter Tjenestetidens Udløb være berettiget til at faae et Certificat, naar han vilde nedsætte sig som Skibsbygger her eller andre Steder i Landet. Dette er Grundtrækkene, jeg har tænkt mig for en efter mit Begreb heldigere Maade at faae Tegninger paa.

151. Formanden: Hvor længe har De tænkt Dem, at et Cursus i de forskjellige Klasser skulde vare?

Nothe: Oprykningen maatte skee efter en Examen med behørige Prøvetegninger, hvor Fabrikmesteren, Underfabrikmesteren og Lærerne vare Dommere, og derefter maate Tiden bestemmes efter Erfaringen. Det er umuligt at angive en bestemt Tid for en Mand, der ikke er kjendt med Skibsconstruction; det afhænger af Kundskaber, Evner og Flid, men efter et løst Skjøn antager

jeg, at et saadant Cursus i hver Klasse ikke vil vare mere end 3—4 Aar.

152. Formanden: Altsaa 9—12 Aar i det Hele?

Rothe: Ja, og jeg antager det for at være en Tid, som Marinen vel kan anvende til at udvikle ganske unge Mennesker til et saa vigtigt Fag som Skibsconstruction.

153. Formanden: De sagde, at den nuværende Skole var halvt privat, hvad meente De dermed?

Rothe: Den er tilgjængelig for private Folk, som gaae ind for at lære Skibsconstruction og saa gaae ud, uden at paatage sig nogen Tjenestepligt til Marinen.

154. Formanden: Er det Deres Mening, at det skulde ophøre?

Rothe: Min Mening er, at Enhver, der gaaer ind, skulde lære frit, men skulde paatage sig en Tjenestepligt til Marinen, og det skulde navnlig gjælde for dem i øverste Klasse, der skulde tjene en vis Tid i Marinen, omend kun i nogle Aar, som Constructeurer, saa at Marinen fik et Æquivalent for sin Opdragelse. De skulde være lønnede i øverste Klasse, fordi man ikke kunde antage, at de alle fik Præmier, og det, selv om saa var, ikke vilde være nok. De maatte have en bestemt og ikke ubetydelig Lønning.

155. Formanden: De sagde, at Lærerne skulde tages af Skolens Elever?

Rothe: Jeg mener, at de burde vælges af Eleverne i første Klasse, de maatte saa gaae videre, enten ved Selvstudium eller paa anden Maade; de maatte ikke alene kunne gjøre, hvad Eleverne kunne gjøre i første Klasse, men tillige kunne holde Foredrag og lære de andre Klasser. Det maatte være de bedste Constructeurer, der bleve Lærere.

156. Formanden: Hvorfra vilde De faae Lærere til første Klasse?

Rothe: I Marinens Fabrik- og Underfabrikmester.

157. Formanden: Men antager De — der er ikke her særlig Tale om de Mænd, der fortiden have disse Poster — at disse Mænd altid vilde kunne overtage et saadant Cursus;

forkaster De, hvad der er blevet anført som Noget, der vilde være heldigt, at den videnskabelige Undervisning henvistes til den militaire Høiskole; har De navnlig tænkt Dem, at Fabrikmesteren ved Siden af sin praktiske Virksomhed ubetinget skulde kunne paatage sig saadant Arbeide?

Rothe: Hans praktiske Virksomhed vil ved Constructionsskolens Elever i første Classe indskrænkes betydeligt; han vil blive ansvarlig for Tegningerne, men vil faae meget lidt med deres Udarbeidelse at bestille, med mindre han selv concurrerer.

158. Formanden: Min Tvivl i denne Retning gaaer ud paa, hvorvidt De virkelig antager, at det skulde være hensigtsmæssigt, istedetfor en ansvarlig og betroet Mand, som den, der ansees for den Første i sit Fag, at faae et større Antal Constructeurer, hvis Tegninger skulde benyttes; de skulde jo bedømmes, og Spørgsmaalet bliver altsaa, vilde ikke i Virkeligheden Afgjørelsen ligge hos den eller de Bedømmende? Jeg forstaaer hele Deres Tanke, forsaavidt den gaaer ud paa, at der skulde træffes Foranstaltninger til at sikkre i det Hele taget Mænd, som vilde gaae den Vei, Leilighed til at udvikle sig; men en ganske anden Sag er, paa samme Tid, som disse Mænd gaae Skolen igjennem, at benytte dem til at levere de Tegninger, der skulle bruges?

Rothe: Jeg maa ikke have været heldig i min Forklaring. Jeg mener, at, naar de have gaaet Skolen igjennem, ere de Marinens fastlonnede og faste Constructeurer; jeg har kaldt dem Constructeurer i første Classe. Jeg mener, at første Classe er Marinens fastlonnede Constructeurer, hvis Tegninger lægges til Grund for Bygningen af Flaadens Skibe, og som maae bedømmes enten af Fabrikdirecteuren eller af en Commission af Officerer, der forstode at bruge Skibene.

159. Formanden: Jeg opfattede Dem saaledes, at der skulde være 3 Classer i Skolen, og at i den første Classe indenfor Skolens Grændser satte De disse Constructeurer?

Rothe: Det sagde jeg ganske vist, men min Mening var, at de, der vare avancerede til første Classe, skulde være færdige

med Skolen, fordi de skulde bruges som fastlønnede og virkelige Constructeurer i Marinen; de Tegninger, man vilde have, skulde leveres efter en Præmie-Concurs af dem og den bedste Tegning have Præmien. Den egentlige Skoleunderviisning skulde være afsluttet i de to laveste Classer af Skolen.

160. Formanden: De, der havde gjennemgaaet de to Classer, og vare komne op i første Classe, skulde der gjennemgaae et treaarigt Cursus og tillige være med til at levere Tegninger, hvoraf den bedste valgtes efter Concurs?

Rothe: Nei, de skulde ikke gjennemgaae noget treaarigt Cursus, thi de have udlært i de andre Classer?

161. Formanden: De sagde jo selv, at de skulde være 3—4 Aar i hver Classe, i det Hele 9—12 Aar i Skolen?

Rothe: Det Hele er jo naturligviis en aldeles løst henkastet Plan.

162. Bøcher: Med Undtagelse af at udstede Præmier og tage Hensyn til de nuværende Constructeurers Tegninger, er det jo det samme, hvad vi nu have. Forskjellen mellem hvad der nu bestaaer, og det, De mener der bør finde Sted, er, at der skulde tages Hensyn til Constructeurernes Tegninger, thi Skolen er der, og Classerne paa en Maade ogsaa, og Private have Adgang dertil og gaae, naar de i Løbet af et Par Aar ere færdige, ud som Skibsbyggere; de, som høre Marinen til, blive der som faste i Marinens Tjeneste og ere Constructeurer; der er for Tiden en Constructeur og en Constructionsassistent. Nu er Deres Mening, at man skulde benytte disse Kræfter til at faae Tegninger?

Rothe: Ja, i alt Fald, at man ikke skulde have een Mand til at gjøre disse Tegninger, fordi jeg antager, at der kan findes bedre i Verden.

163. Hage: Hvormange saadanne Constructeurer af første Classe har De tænkt Dem?

Rothe: Jeg har egentlig ikke fæstet Tanken paa noget bestemt Antal.

164. Hage: Vilde De forbinde det med at være Skibsbygmeſter; forekommer der Dem ikke at være nogen naturlig Forhindring i ſaa Henſeende?

Rothe: Jeg ſeer ikke nogen Forhindring derfor.

165. Hage: De vilde give Præmie for den bedſte Tegning, men indenfor den ſnevre Grændſe af Conſtructeurer. Vilde De ikke give Præmien for den bedſte Tegning, ſom maatte komme ind, enten herfra Landet eller fra Fremmede?

Rothe: Nei, jeg troer, det vilde være overflødigt; jeg troer, at vi, ved en ſaadan Opdragelſesmaade, ved en ſaadan Conſtructionsſkole, kunne faae Alt, hvad vi behøve til vore Krigsſkibsbygninger; de maatte naturligviis ſendes ud med Skibene, thi det er ikke nok at ſee Værftet; de maatte blive noget ſovante og kjende Noget til, hvorledes et Skib ſkulde tee ſig i Søen.

166. Hage: Naar der udſættes Præmier for den bedſte Tegning, bør den ſaa ikke tilkjendes den bedſte Tegning, hvorfra den end kommer?

Rothe: Naturligviis, derſom jeg udſætter Præmien til almindelig Concurs.

167. Hage: Men vilde det ikke være billigt, at jeg, derſom jeg kunde gjøre en bedre Tegning end alle dem, der ere anſatte ſom Conſtructeurer i førſte Claſſe, fik Præmien, vilde det ikke være til Tjeneſtens Fordeel?

Rothe: Jeg vilde da udbetale Præmien til Skolens bedſte Tegning, og kjøbe den, der blev mig tilbudt fra anden Haand.

168. Formanden: Det er mig ikke klart, om man kan vente gjennem et ſaadant To-Claſſe-Curſus, at de, der udgik derfra, ſkulde have en ſaadan Dannelſe, ſom behøvedes til at udarbeide ſaadanne Tegninger. Det har været omtalt her, at det vilde være henſigtsmæssigt, at give Søofficerer Veiledning baade ad den praktiſke og theoretiſke Vei, ved at lade dem gjennem Studium paa den militaire Høiſkole komme ind paa diſſe Fag; men De ſynes at forudſætte Muligheden af, gjennem en ſaadan Conſtructionsſkole, at bringe Eleverne ved Slutningen af anden Claſſe ſaavidt, at de kunde udføre ſaadanne Tegninger?

Rothe: Jeg antager det. Jeg troer, at enhver Søofficeer, der føler Lyst til saadanne Materier, vil med Lethed kunne tilegne sig, hvad der behøves, gjennem et saadant Cursus. Naar jeg gaaer over til Private, antager jeg, at Skolen maatte være berettiget til at holde en Prøve med dem, der meldte sig til Optagelse, og saaledes være istand til ikke at optage Andre end Folk med de fornødne Forkundskaber, saa at man var sikker paa at kunne bibringe dem, hvad der behøvedes, i to Aar.

169. Formanden: Men kommer ikke nu Drenge eller unge Mennesker ind paa Skolen?

Rothe: Jeg tør ikke med Bestemthed sige det, men jeg troer, de ere da en 16—17 Aar gamle.

170. Formanden: Og hvorlænge pleie de at gaae der, der er jo nu to Classer?

Rothe: Det tør jeg ikke med Bestemthed sige, jeg troer 2—3 Aar.

171. Hage: For Øieblikket kan der ikke være Tale om at see paa nogen Tegning, der kommer fra Private, fra en eller anden Officeer, kort sagt, fra Udenforstaaende?

Rothe: Saa stærkt tør jeg ikke udtale mig, det er jo Ministeriets Sag; men jeg troer ikke, der vilde blive taget Hensyn til Andet, end hvad der gaaer ad den rette officielle Vei.

172. Formanden: Troer De ikke, at vi i et lille Land som vort maae være glade ved i Constructionsfagetat have een eller to meget dygtige Mænd; og kunne vi vente at faae noget Godt ved at sprede Kræfterne, ved at søge Tegninger hos et større Antal; kunne de Andre antages at faae hele den Dannelse og Erfaring, som de to enkelte Mænd kunne faae?

Rothe: Kunde man i et Land som Danmark faae en eller to dygtige Mænd, kunde man prise sig lykkelig; men naar man vil være sikker paa at faae noget godt, er det rimeligt, at søge det i et større Udvalg; det er rimeligt, at man da giver Folk, til hvem man stiller saadanne Fordringer, Leilighed til at see sig om i Verden, hvorledes andre Folk have det, og lade dem ligefrem opdrage; jeg troer, vi gjøre dette nu i en ringe Grad,

og at den Plan, jeg løst har tænkt mig, vilde ramme Marinens Tarv bedre, end hvad vi nu have.

173. Formanden: De vil selv see, at der er forskjellige Momenter samlede i denne Tanke, som let kunne adskilles. Alt, hvad der sigter til at skaffe Marinens Officerer, som have Lyst og Dygtighed, Leilighed til at udanne sig, er et Moment, som meget godt kan skilles fra det andet, nemlig, saa at sige, at afskaffe Fabrikdirecteurembedet; det vilde jo komme an paa, hvorledes Bedømmelsen saa skulde gaae for sig?

Rothe: Jeg vil ikke afskaffe Fabrikdirecteurembedet, det vilde fremdeles blive ligesaa nødvendigt som nu; men jeg vil kun ikke, at der foruden de øvrige Qvalificationer, som fordres af ham, skal ogsaa forlanges den, at han skal kunne levere de bedste Skibstegninger i Verden; det, mener jeg, kan ikke forlanges af een Mand; det gaaer over et Menneskes Evner, at han, for at faae Embedet, skal levere de bedste Skibstegninger, og det forlanges bogstaveligt af ham. Det forekommer mig ubilligt at fordre, at han, foruden at have de øvrige Egenskaber, der kræves til Embedets Bestyrelse, skal være begavet med dette bestemte Talent; det synes mig, saa at sige, at være det samme, som at sige til en Mand: Du skal være Søofficeer, men desforuden skal Du være en meget dygtig Snedker; det kan gjerne være, han er det, men det kan ogsaa være, at han ikke er det.

174. Formanden: Er det ikke, naar der er Tale om en særlig technisk Function, naturligere at søge den udført af en Mand, hvis Livs Opgave det er at uddanne sig specielt deri gjennem en længere Aarrække, end at sprede den til Flere og henlægge Bedømmelsen af disse technikke Arbeider til en Commission, hvor det kan være vanskeligt at faae sagkyndige Folk? Hvorledes vil De organisere Bedømmelsescommissionen?

Rothe: I det Øieblik vi gaae ud fra, at der er en Fagdirecteur, have vi en overordentlig sagkyndig Mand i den nærværende Fabrikdirecteur.

175. Formanden: Vi tale ikke her om Personer, men om Embedet.

Rothe: Altsaa det Embede er jeg sikker paa, beklædes af en Person, der er overordentlig sagkyndig; ligeledes veed jeg, at Underfabrikmesterembedet beklædes af en overordentlig sagkyndig Mand; der har jeg allerede to meget gode Dommere til at indtræde i en saadan Commission, altsaa to Mænd, som ved deres Stemmer vilde kunne lede de øvrige Medlemmer af Commissionen.

176. Formanden: Troer De ikke, at praktisk vilde for det Første Resultatet blive det, naar Fabrik- og Underfabrikdirecteuren vare overlegne i Bedømmelsescommissionen, at de omarbeidede Tegningerne, (Rothe: Nei.) og troer De dernæst ikke, at det dog vilde være en besynderlig Omvei, dersom virkelig denne overlegne Dygtighed findes paa disse Steder, og tillige en Omvei, der vanskeliggjøre Arbeidet, at tage Udarbeidelsen af Tegningerne fra Fabrikdirecteuren, for at lægge den under Andre?

Rothe: For det Første kan jeg ikke admittere, at det ligger under ham, dernæst er man heller ikke altid sikker paa, at der med Fabrikdirecteurembedet, der er en reen administrativ og meget vigtig administrativ Post, forenes og skal forenes et bestemt Talent til at gjøre Skibstegninger. Er der derimod i Constructionsskolen et bestemt Talent til at gjøre Skibstegninger, kommer det frem paa den Maade, jeg har foreslaaet.

177. Formanden: Er det nødvendigt eller dog særdeles ønskeligt eller ikke, at den, der har gjort Tegningen, bygger efter den? Er det ligegyldigt, kan man let komme til den Conclusion, at man sondrede Manden, som har gjort Tegningen, fra den, der efter den leder Arbeidet, altsaa en Opløsning af Fabrikdirecteurembedet i disse to dobbelte Momenter; lægges der derimod megen Vægt paa, findes det nødvendigt, for at føre Ansvaret igjennem baade med Hensyn til Tegningens Brugbarhed og dens fuldstændige Gjennemførelse, at den, der har leveret den, ogsaa forestaaer hele Udførelsen af den, synes det, som en saadan Adskillelse ikke let kan gjennemføres?

Rothe: Jeg kan kun dertil sige, at hvis jeg var en privat Mand og vilde bygge et Skib, vilde jeg lade det bygge af den

Mand, der havde leveret Tegningen dertil, for at sikkre mig den Kjærlighed og Hengivenhed for Værket, som den Fremmede ikke vilde føle; han vilde maaskee føle sig indsnevret inden Grændser, han ikke billigede, opstillede af Andre, og det vilde maaskee ikke blive saa godt et Skib som under andre Omstændigheder.

178. Formanden: Det ideelte Ansvar kommer altsaa ikke rigtigt frem, uden at der bygges af ham, som har forfattet Tegningen? Vil det ikke faae Indflydelse paa Deres Opfattelse med Hensyn til Orlogsværftet?

Rothe: Spørgsmaalet gaaer videre end min Tanke; min Plan var temmelig los og her ere vi komne til Udførelsen af Tegningen i Praxis; jeg er standset ved Præstationen af Tegningen, i det Øieblik den skal udføres.

179. Formanden: Men Spørgsmaalet er jo ikke alene om at faae Tegningen, men tillige om at faae den udført; altsaa samler jeg alle de Momenter, der i saa Henseende maa gjøre sig gjældende.

Rothe: For mig stiller Spørgsmaalet om at faae Tegningen sig vigtigere, end at faae den udført.

180. Formanden: Men man vil jo kun have Tegninger for at bygge Skibe?

Rothe: For at faae Skibe, er det nødvendigt at faae Tegninger.

181. Hage: De mener, at der er Mange, der kunne bygge efter en Tegning, men Faa, der kunne levere den?

Rothe: Ja, og jeg anseer det heldigst, at den, der bygger, bygger efter sin egen Tegning, naar han selv kan udføre den.

182. Bøcher: Kan man ikke tænke sig, at en Fabrikdirecteur, der er sit Embede voxen, hvilket man maa antage altid vil være Tilfældet, benytter de Kræfter, han har i Constructionsskolen, og at man saaledes kommer til samme Resultat under denne Mand?

Rothe: Jeg vilde naturligviis, hvis jeg var Fabrikdirecteur, benytte alle de Kræfter, der stode til min Raadighed.

183. Bøcher: Hvis der altsaa var et saadant udmærket Talent til at gjøre Tegninger, vilde det dog maaskee være rime-

ligt at antage, at han benyttede dette Talent til de Tegninger, han leverede; thi De antager dog vel, at han derimod benytter de bedste Kræfter, han har i Skolen, til samtlige Arbeider derved?

Nothe: Jeg er ikke berettiget til at antage Andet, end hvad jeg seer. Naar jeg seer forskjellige Tegninger, seer jeg Fabrikdirecteurens Navn derunder, og han er ansvarlig derfor; det stiller sig for mig saaledes, at naar jeg vil søge Oplysninger om en saadan Tegning, gaaer jeg til den Mand, der har forfattet den, og naar jeg læser hans Navn under den, følger deraf ligefrem, at jeg anseer ham for ansvarlig og antager, at hans Anskuelse her gjør sig i Eet og Alt gjældende. Jeg kan ikke antage, han vil indgive en Tegning, som strider mod hans egne Principer. Jeg antager, han benytter og bør benytte de Kræfter, han har; men jeg antager, at, naar der findes et overveiende Talent, bør det selv indsende sin Tegning, sætte sit Navn under og have den Fordeel, det kan have deraf, og Marinen ligeledes; thi det er fordeelagtigere for Marinen at benytte Talentet i en ansvarlig end i en secundair Virksomhed.

184. Formanden: Som Forholdene stille sig i Almindelighed, er det da ikke saaledes overalt, at den Mand, der er i en overordnet Stilling, benytter sine underordnede Medhjælpere, og i Reglen vil han, (de eminente Genier findes jo ikke i noget trykkende Antal), føle sig pligtig til at fremdrage dem paa rette Maade; men troer De, at af Hensyn til, at et saadant Geni kunde skjule sig i en underordnet Virksomhed, Marineministeren eller nogen Administration vilde gaae hen og gjøre Nr. 3 til Nr. 1?

Nothe: Jeg troer ikke, at Sammenligningen imellem den ene og anden Embedsgjerning er berettiget; jeg troer, der er en væsentlig Forskjel, fordi det er en mere praktisk Virksomhed, om man vil, og dernæst fordi der ikke behøver at skjule sig noget Geni; man behøver ikke at være noget Geni, for at gjøre en udmærket Tegning, man behøver i det Høieste at være et Talent, at have lært og seet Noget, og have Opfattelsesevne, og det er paa ingen Maade sjeldent at finde Folk, der kunne levere for-

trinlige Skibstegninger; men hvad man vel maa vogte sig for ved slige Etablissementer som Orlogsværftet, ved at skaffe sig Skibstegninger, det er, at ikke en traditionel Anskuelse, en traditionel Tegning bliver holdt med altfor stor Fasthed. Det er en Videnskab, der skrider frem hver Dag, og gjør større Fremskridt end nogen anden Videnskab har gjort; det er nødvendigt, at vi følge med, for at staae paa samme Trin som Andre, og det troer jeg, man gjør bedre ved Concurs, end ved at overlade det til en enkelt Mand, selv om han er en overordentlig dygtig og paalidelig Mand.

185. Lütken: Vilde Vanskeligheden ikke ligge i Bedømmelsen af Tegningen?

Rothe: I det Øieblik vi gaae ud fra, at vi i Fabrikdirecteuren have en dygtig Mand, hvad jeg beder fastholdt, og i Underfabrikdirecteuren en Mand, som stræber efter Fabrikdirecteurposten, og man har en Commission af virkelig sokyndige Mænd, som vide, hvorledes et Skib skal see ud, og hvorledes det skal bruges, saa troer jeg ikke, der er Noget til Hinder for Bedømmelsen, og heller ikke Noget ivveien for, til en saadan Commission at tilkalde andre Folk, som antages for competente dertil.

186. Lütken: Troer De, at de sokyndige Folk i Commissionen nu udøve nogen Indflydelse paa Tegningen?

Rothe: Tegningen bedømmes nu, saavidt jeg veed, af Constructionscommissionen; men der troer jeg, at de Sokyndige udøve for ringe Indflydelse.

187. Lütken: Er det Dem bekjendt, at en Tegning nogensinde er bleven forandret i sit Princip?

Rothe: Det er mig ikke bekjendt, at nogen Tegning er bleven forkastet i sin Heelhed; jeg troer heller ikke, at nogen af de sokyndige Medlemmer, Ikke-Fagmænd, have havt Motiv til saadan Forkastelse; de kunne vel have urgeret paa Forandringer, som for endeel ere blevne tagne til Følge, hvis de have havt Stemmefleerhed, men jeg troer aldrig, at en Tegning vil blive forkastet, uden at de videnskabelige Medlemmer give deres Stemme dertil.

188. Lütken: Ligger det ikke deri, at de Sakyndige ikke føle sig competente, og vil det samme ikke blive Tilfældet med enhver anden Commission, bestaaende af tekniske og sakyndige Medlemmer?

Rothe: Jeg troer ikke, det ligger deri, men snarere i den Beskedenhed, som enhver dansk Mand har; han vil ikke sige, det er absolut slet, uden at han kan præstere noget bedre.

189. Formanden: Er der ikke en Forpligtelse til at udtale sig?

Rothe: Jo, naar man følte med sig selv, at man kunde præstere noget bedre; men man generer sig for at sige, det er daarligt, naar man ikke kan svare paa det Spørgsmaal, om man kan gjøre det bedre.

190. Formanden: Kan man ikke gjøre Rede for sin Mening, er den los, og fortjener ikke at komme frem.

Rothe: Gjøre Rede for den kan man maaskee nok tildeels. Der er en anden Grund, hvorfor jeg maa berøre det sidste Spørgsmaal lidt endnu. De farende Officerer i Commissionen vilde vanskelig forsøge paa at stode en Tegning over Ende, naar de ikke fandt den helbig, fordi man, naar den ene Mand, der er Constructeur, erklærer: jeg har ikke med de mig opgivne Momenter kunnet gjøre nogen anden Tegning, da er magteslos ligeoverfor ham, og en saadan Erklæring vil man ikke gjerne fremkalde.

191. Hage: Mener De ikke, at det er ganske naturligt, naar en kongelig Embedsmand er udtrykkelig ansat til et bestemt Hverv, naar det, som her, er Fabrikdirecteuren, som skal levere Tegningerne, og er Chef for hele Tegnevæsenet, at man da vil meget genere sig for at gjøre Udsættelser?

Rothe: Man vilde ganske vist betænke sig meget, inden man gjorde Udsættelser der.

192. Hage: Er der slet ingen, Dem bekjendt, Opmuntring for Nogen, til at fremkomme med Tegninger eller Ideer i den Retning?

Rothe: Hvis der er noget saadant, som ikke er mig bekjendt, maa det være inden Constructionskammerets 4 Vægge og mellem Fabrikdirecteuren og hans Assistenter; tidligere har der været

givet en Douceur, som Fabrikdirecteuren oppebar for Tegningerne til de forskjellige Classer Skibe; om dette senere er forandret, er mig ikke bekjendt.

193. Formanden: Men naar De gaaer ud fra, at de farende Medlemmer ville holde sig tilbage og lade Fabrik- og Underfabrikdirecteurens Bedømmelse af saadanne Tegninger blive den afgjørende, vil De saa ikke komme dertil, at det var en egen Omvei, at lade disse Mænd blive uden Indflydelse paa selve Tegningernes Affattelse; man maatte jo dog saa gaae ud fra, at de i Virkeligheden vare overlegne; og er Forholdet da ikke det, at ligesom De siger, at Underfabrikmesteren udvikler sig til at blive en dygtig Fabrikmester, saaledes arbeider En eller Anden af Constructeurerne for at udvikle sig til at blive Underfabrikmester, men derfor behøver man ikke at give ham det egentlige Hovedarbeide: Tegningernes Udførelse.

Rothe: Hvis Fabrikdirecteuren er i Besiddelse af stort Talent som Skibsconstructeur, vilde jeg anse det for det allerheldigste Tilfælde for Staten, og saa vilde jeg naturligviis ikke antage, at man benytter Andet end hans Arbeide, saa vilde man, samtidig med, at man opgav Prisen, sige til ham: vi anerkjende Din Dygtighed, vil Du ikke ogsaa levere en Tegning, og saa vilde det være rimeligt, at man tog den. Indtræffer da det Tilfælde, at en fremtidig Fabrikdirecteur ikke er i Besiddelse af et saa overordentligt Talent til Skibsconstruction, saa troer jeg, Staten er bedre sikret, end ved at have ham som sin eneste Ressource.

194. Formanden: De stiller det nu som Noget, der er afhængigt af Tiden, af Personen, og ikke principmæssigt liggende i Administrationens Ordning. Jeg opfattede Deres Udtalelse før som noget Absolut, og ikke som et Nødmiddel, thi det er noget Andet.

Rothe: Jeg vilde heller ikke stille det op som Nødmiddel, men som Garanti mod alle mulige Tider; man kan ikke vide, hvorledes det vil stille sig i Fremtiden; om end en saadan Foranstaltning i et givet Øieblik er unødvendig, kan der komme Tider, hvor den er vigtig og nødvendig.

195. Lütken: Er Vagtholdet og det anordnede Politititilsyn tilstrækkeligt til god Ordens Vedligeholdelse og Forebyggelse af Tyveri?

Rothe: Det troer jeg ikke; skjøndt jeg troer, at der for nærværende Tid kun begaaes, i Forhold til Udstrækningen og de store Magasiners Beholdninger, meget lidt Tyveri paa Værftet, kan Bevogtningen dog ikke efter min Mening siges at være tilfredsstillende.

196. Lütken: De troer altsaa, der skeer Tyveri?

Rothe: Det er vist udenfor al Tvivl.

197. Lütken: Antager De, det skeer paa den Maade, at det Stjaalne kommer ud gjennem de almindelige Udgangsporte?

Rothe: Hovedsagelig derigjennem.

198. Lütken: Men der er jo der et betryggende Opsyn?

Rothe: Jeg troer dog alligevel, at det er udenfor al Tvivl, at paa den ene eller anden Maade kommer hovedsagelig det Meste ud derigjennem.

199. Lütken: Men det vil jo kunne forebygges ved at en større Deel af Mandskabet visiteres?

Rothe: Jeg troer, at selv med en større Visitation kan det ikke forhindres; jeg troer, det er aldeles umuligt at forhindre, at ikke Et og Andet føres ud af den almindelige Udgang, skjult paa Folkene.

200. Lütken: Vil De forklare, hvorledes den nu stedfindende Visitation skeer?

Rothe: I de to Aar, jeg har været ved Takkelloftet, skete det paa den Maade, at Mandskabet der stilledes op paa Takkelloftet lidt før Arbeidets Ophør; der gives dem et Qvarteer til at gjøre sig færdige og tage deres Arbeidsklæder af; Høibaadsmanden visiterer da Underofficeren, og denne derpaa Mandskabet paa Kroppen, hvilket skeer paa den Maade, at de føle paa dem, om de have Noget. Derefter meldes til Inspectionsofficeren, at Alt er befundet i Orden, og saa marschere Alle af. Disse Folk visiteres ikke ved Porten, undtagen Inspectionsofficeren skulde under specielle Omstændigheder finde det nødvendigt. De andre

Folk, der gaae ud, naar Klokken lyder, gaae Underofficererne med, hver med sin Rode; Inspectionsofficeren staaer ved Porten og er berettiget til at kalde ud hvilken Rode han ønsker, og den bliver da visiteret af Opsigtsbetjenten paa den Maade, at der føles paa Mandskabets Lommer og Klæder, om de have Noget paa sig; de blive mønstrede op af Underofficeren efter Rodelisterne, for at Ingen skal mangle

201. Lütken: Er denne Visitation ikke streng?

Rothe: Jo forsaavidt, at der ikke vil kunne komme store Gjenstande ud.

202. Lütken: Finder det ikke Sted paa saadan Maade, at enhver Mand maa vide, at, hvis hans Rode idag bliver undersøgt, maa han blive tagen, hvis han har Noget?

Rothe: Jeg troer ikke saa strengt, at man ikke kan føre smaa Gjenstande ud; og fører man hver Dag en Metalskrue eller Metalmøttrik ud, løber det op.

203. Lütken: Opdages der ofte Noget ved disse Undersøgelser ved Porten?

Rothe: Sjeldent. Det er mig bekjendt, at en Mand for nogen Tid siden skildte sig fra sin Rode og kom med sit Arbeidstøi, og da han saa blev kaldt til Visitation, fandt man Koster hos ham.

204. Lütken: Fandtes Noget ved Takkeloftet?

Rothe: Nei; men der troer jeg ogsaa, at man med stor Vanskelighed kan opdage Noget. Naar en Mand var opsat paa at stjæle og skjulte Kosterne paa et bestemt Sted paa sig, vilde det, naar det ikke var store Gjenstande, vanskelig opdages, uden at man klædte ham af.

205. Lütken: Kan De angive noget Middel, hvorved man kan sikkre sig for den Slags Tyveri?

Rothe: For den Slags troer jeg ikke, man kan sikkre sig.

206. Lütken: Men større Tyverier, som kunne finde Sted gjennem Skibe, som komme ind?

Rothe: Derimod troer jeg, man kan sikkre sig ved fast ansatte Betjente, som ere paa bestemte Steder, og faste Skild-

vagter, som det ikke er let at undgaae. Naar Isen ligger, er der f. Ex. visse Isipatrouiller om Natten hver Time, som ere meget paalidelige og passe meget godt paa, men der er fra Skildvagt til Skildvagt et meget langt Stykke, og jeg antager, at der kan føres betydelige Quantiteter ud af Folk, der ere bekjendte med Localiteterne og have lagt det tilrette om Dagen.

207. Lütken: Vilde De anſee et faſt Politi for hensigtsmæssigt?

Rothe: Baade hensigtsmæssigt og nødvendigt.

208. Lütken: Kunde det sættes i Forbindelse med Kjøbenhavns Politi?

Rothe: Jeg har tænkt mig, at den retteste Maade vilde være, at indføre et Polititilsyn paa Holmen i Forbindelse med Kjøbenhavns Politi.

209. Lütken: Vilde De anſee det nødvendigt, at der samtidig var militaire Poster?

Rothe: Til Vagthold troer jeg, der maatte være militaire Poster, ligesom ogsaa for at yde Politiet tilbørlig Understøttelse, naar det maatte behøves.

210. Hage: Vilde De skifte med Politipersonalet, naar det var i Forbindelse med Kjøbenhavns Politi, eller vilde De have faste Folk paa Holmen?

Rothe: Naar der var faste Underofficerer, troer jeg, at det i Reglen vilde være hensigtsmæssigt at skifte med Folkene.

211. Lütken: Er der noget af Værftscorpsets Arbeider, som med mere Fordeel kunde udføres af Sjouere?

Rothe: Artilleriet har 74 Værftsarbeidsmænd, men der er mange enkelte Ting, som maaskee med større Fordeel kunde udføres af Sjouere, der var nogenlunde vel betalte. Takkelloftet har 46 Arbeidsmænd, men endeel af deres Arbeide vilde kunne udføres tilfredsstillende, naar man havde gode Sjouere, navnlig naar der var mange Matroser mellem dem, fordi man ofte bruger Værftsarbeidsmænd til Matrosgjerning.

212. Lütken: Nu er Værftscorpset saaledes organiseret, at Artilleriet har en vis Deel deraf, Equipagen en vis Deel, og

Takkelloftet en vis Deel; vilde der ikke spares Kræfter, naar det hele Corps var under Equipagen, og den fra hver Afdeling modtog Begjering om det Antal Mand, der skulde bruges?

Rothe: Jeg troer, det er principrigtigt, at Arsenalet og Takkelloftet har hver sin Deel af Arbeidsstyrken.

213. Lütken: Men derved spredes Kræfterne?

Rothe: Ja, men jeg troer ikke, det lader sig gjøre anderledes, i det Øieblik jeg betragter Arsenalet og Matroscorpset som Skoler; der er mange Slags Arbeider, som de lære der og alene der, hvori de ikke kunne faae den fornødne Færdighed uden længere Tids Øvelse. Jeg troer ikke, det er hensigtsmæssigt at gjøre en daglig Uddeling; jeg troer, at Arbeidet er bedst tjent med, at det udføres af de samme Folk hver Dag i længere Tid, og det kan man ikke sikkre sig gjennem et privat Værftscorps.

214. Lütken: Der vil ikke være Noget i Veien for at have de samme Folk til de samme Arbeider; men naar man har et fast Antal hver Dag, er man ikke sikker paa, at der er fast Arbeide hele Aaret rundt for de 74 Mand, hvorimod der, naar der daglig begjeredes det Antal Folk, der behøvedes ud over det normale til de forefaldende Arbeider, maaskee vilde kunne finde Besparelser Sted?

Rothe: Jeg troer ikke, man vilde komme langt fra de 74 Mand, som man har hver Dag til Arbeide; en anden Sag er det, om man ved Søværnepligtige kunde faae slige Arbeidere, da vilde der kunne indtræde Besparelser. Man vilde da kunne have yngre og kraftige Folk, som, naar de havde gjennemgaaet Skolen, i kort Tid vilde faae den nødvendige Færdighed; skulde man derimod indskrænke Antallet af de almindelige Værftsarbeidsmænd, troer jeg ikke Indskrænkningen fik nogen Betydning. Det samme er Tilfældet med Matroscorpset, skjøndt i ringere Grad; der kunde maaskee være Tale om at indskrænke Arbeidsmændenes Antal, skjøndt der bestandig har været Brug for dem, da der er Arbeidsmænd til bestemte Arbeider, som ikke egne sig for Andre, f. Ex. Kjettingers Rensning, Flytning af Magasinarbeider paa Lofterne, almindelige Takkelloftsarbeider, og der har været Beskjeftigelse nok for dem.

215. Lütken: Naar vi tænke os Equipagemesteren og Takkelmesteren som een Mand, vil han faae den overveiende Deel af Værftscorpset under sig, naar vi tage dem med, der ere ved Bradbænken og i Flaaden?

Rothe: Som Forholdet nu er, vil han faae en 200 Mand.

216. Lütken: Der vilde saa ingen Spredning blive, naar han havde dem Alle under sig?

Rothe: Men deraf vilde Følgen blive, at naar han havde en vis Kjærlighed for en eller anden Ting, vilde han meest holde paa den.

217. Lütken: Han vilde naturligviis med samme Kjærlighed holde paa alle Ting. Kjender de Maaden, hvorpaa Holmen forsynes med Tømmermateriale? (Rothe: Nei). Heller ikke i Forhold til andre Mariner? (Rothe: Nei). Heller ikke Priserne paa Egetømmer?

Rothe: Ikke saaledes, at jeg kan udtale mig derom.

218. Lütken: Er Anskaffelsen i det Hele for dyr, kan De tænke Dem nogen Maade, hvorpaa Besparelse kunde indtræde?

Rothe: Derom kan jeg ikke udtale mig.

219. Hage: Hvormange Aar har De været Officeer?

Rothe: 16 Aar.

220. Hage: Hvor ofte har De havt Post paa Holmen som tjenstgjørende Officeer?

Rothe: Omtrent 3 Aar som Inspectionsofficeer; desuden har jeg havt endeel Vagttjeneste.

221. Hage: Gjøres denne Inspectionstjeneste efter Tour, eller bliver Vedkommende udseet dertil?

Rothe: Det skeer efter Ministeriets Foranstaltning; jeg antager snart det Ene, snart det Andet.

222. Hage: De Folk, De havde under Dem, arbeidede de flinkt, eller var der en vis Sløvhed tilstede?

Rothe: De Folk, jeg som Inspectionsofficeer ved Equipagen havde at gjøre med, vare meest Sjouere ved Udlosningen

og Arbeidsmænd ved Bradbænken; der blev ikke arbeidet overhaands rask.

223. Hage: Det vil sige, at der efter Deres Mening ikke var nogen egentlig Drift i Arbeidet ved Værftet?

Rothe: Ikke uden ved Accordarbeide, saa saaes der en ganske overordentlig Forskjel mod hvad Folk ellers præsterede.

224. Hage: Hvormange Arbeidstimer faae de om Sommeren ud af en Mand?

Rothe: Jeg antager ikke, han gjør mere end 9 Timers Arbeide daglig i Gjennemsnit.

225. Hage: Det Indtryk, hele Arbeidet paa Værftet gjør paa Dem, er det af den Natur, at der er noget nedslaaende deri, eller er det saaledes, at man bliver tilfreds dermed?

Rothe: Naar man ikke tager Hensyn til Værftets Udstrækning, som har en meget væsentlig Indflydelse paa Indtrykket, gjør det et nedslaaende Indtryk, saa at en Soofficeer, der er besjælet af fast og inderlig Kjærlighed til sin Stand, bliver melankolsk ved at see derpaa.

226. Hage: Antager De, at der hos os udrettes i det Hele, hvad man kan vente udrettet med de Midler, som af Staten bevilges til Søværnet, det er jo naturligt en Skjønssag?

Rothe: Det er et saa stort og omfattende Spørgsmaal, at det er umuligt at besvare det med et enkelt Ord.

227. Hage: Mener De, at det Søværn, vi ere i Besiddelse af til Landets Forsvar, svarer til det, der i en lang Aarrække har været anvendt derpaa?

Rothe: Jeg antager, det neppe svarer til Landets øieblikkelige Tarv, men jeg troer heller ikke, at der for den Sum, der anvendes, faaes saameget, som der kunde faaes, naar man vilde gaae Sagen noget nøiere efter.

228. Hage: Kjender De nogenlunde til vor Flaades Tilstand, baade Stort og Smaat?

Rothe: Ja, i Ministeriets Indstilling til Hs. Majestæt forrige Aar findes en meget nøiagtig Fremstilling af Flaaden.

229. Hage: Hvad er Deres Mening om vor Hovedstyrke,

de gamle Seilorlogsmænd; skal man beholde dem, eller skal man søge at faae dem gjorte i de Penge, man kan faae ud af dem, og skaffe sig Andet istedet.

Rothe: Man vilde ikke faae saameget ud af dem, at det vilde være rigtigt at gjøre dem i Penge. Jeg antager, at af vore Seilskibe ville muligviis to kunne forandres til brugelige Dampskibe; alle de andre bør vedligeholdes med de mindst mulige Omkostninger, indtil vi faae Noget, der kan remplacere dem.

230. Hage: Vil De have disse to Skibe forlængede eller bruge dem, som de ere?

Rothe: Jeg troer, man maatte i det Hele gaae ud fra, at der anvendes den mindst mulige Bekostning, paa at gjøre dem effective, det vil sige, jeg troer, man burde sætte en Dampmaskine med middelmaadig Hestekraft i dem, for at faae Noget ud af dem, uden at forøge Omkostningerne ved at forlænge dem, fordi deres Levetid ikke berettiger til at gjøre nogen kostbar Forandring.

231. Hage: Hvortil vilde De bruge et saadant Fartøi, blot til Forsvar eller ogsaa til Angreb?

Rothe: Absolut til Forsvar, eller ogsaa til Angreb, naar det med Fordeel kunde gjøres i en Krig; men hovedsagelig antager jeg, at den danske Flaade vil blive brugt til Forsvar.

232. Hage: Det vi nu have af Damp-Orlogsmænd, er det Fartøier, som efter Deres Mening ere heldige, eller skulde man søge at faae bedre og anderledes?

Rothe: Efter min Overbeviisning ere de mindre heldige end de burde være; jeg antager, de ere for smaa i Forhold til deres Kanonantal, at de neppe have tilstrækkelig Hestekraft og at de maaskee ikke ere saa stærkt byggede, som man i andre Mariner sætter Priis paa, og heller ikke saa tidssvarende, som de Skibe, man der kalder saaledes.

233. Hage: Sætter De Priis paa at faae et større Antal Dampkanonbaade?

Rothe: Et større Antal, end vi for Øieblikket have, vilde naturligviis blive nødvendigt; men jeg er ikke tilbøielig til at antage, at vi i den Retning bør gjøre meget store Anstrengelser.

234. Hage: Vilde De ikke anſee det for tjenligere for Søværnet, om vi havde flere Dampkanonbaade, ſelv om vi, for at anſkaffe dem, ſkulde realiſere vore gamle Seillinieſkibe? (Rothe: Nei). Har De Noget imod at udtale Dem om, hvilke Forandringer, De kunde finde rigtige med Overbeſtyrelſen af vort Orlogsværft, eller finder De den god, ſom den er?

Rothe: Jeg finder den vel ikke god ſom den er, og jeg antager, at der er Mangel paa Centraliſation, at der er, om jeg maa bruge det Udtryk, for mange Omſvøb, en for vanſkelig Forretningsgang; men paa den anden Side antager jeg, at det til den høieſte Adminiſtrator ved Værftet vil være overordentlig vanſkeligt at finde Folk, der egne ſig dertil; thi det er efter mit Begreb et overordentligt vanſkeligt Embede.

235. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigt, naar ſelve Beſtyrelſen paa Orlogsværftet handlede med friere Hænder end det ſkeer nu, og at der var en større Opfordring for alle Undergivne til mere directe at henvende ſig til Værftets Chef, naar de dertil fandt Anledning?

Rothe: Jeg troer ikke, der for Tiden er nogen egentlig Vanſkelighed ved at henvende ſig til Værftets Chef, jeg troer ikke, at Værftets Embedsmænd i mange Tilfælde betænke ſig derpaa.

236. Hage: Ifølge Deres Yttringer før, vilde De ikke give en Mand en Reprimande, men melde det til Deres nærmeſte Foreſatte, og han vilde da igjen melde det videre; men det forekommer mig at være noget af et Omſvøbsdepartement?

Rothe: Naar jeg har en høiere Foreſatte, henvender jeg mig først directe til ham, og han henviſer mig da enten til den fælles Overforeſatte eller gjør ſelv Melding. Naar jeg ſagde før, at jeg ikke vilde give en Mand en Reprimande, ſaa var det, fordi jeg ſom Officeer ikke vilde exponere mig for at faae et Svar af en Haandværker, ſom jeg ikke vilde ſynes om, og et ſaadant kunde jeg faae; det var for at ſikkre mig derimod, at jeg ikke vilde udſætte mig derfor.

237. Formanden: Er det ikke det Samme, ſom ſkeer i

enhver Administration, og kunde der ikke gives Inspectionsofficeren en Instrux, der gav ham Ret til at tiltale Folkene?

Rothe: Der er en Inspectionsofficeer ved Fabrikvæsenet, som er Folkenes directe Foresatte og kan tiltale dem, og der er deres Underofficeer, som man ogsaa kan henvende sig til. Jeg talte navnlig som Inspectionsofficeer ved Eqvipagen, der staaer udenfor Haandværkeretaten og Haandværksvæsenet.

238. Formanden: Det er et Forhold der kun er sævende af Mangel paa en Instrux ligeoverfor de sideordnede Autoriteter, idet det ikke er gjort med det ubestemte Udtryk, at Eqvipagemesteren har Politimyndigheden?

Rothe: Jeg troer, at Eqvipagemesterposten meer end nogen anden er afhængig af Personen, og jeg maa tilstaae, at jeg ikke er saaledes inde i Forholdene, at jeg kan sige, hvilken Myndighed Eqvipagemesteren egentlig har.

239. Formanden: De vil ikke paa Grund af Nødvendigheden af at concentrere kunne tilraade at afskaffe Holmens Chefs Embede?

Rothe: Nei.

240. Hage: Har De seet fremmede Værfter?

Rothe: Det er længe siden.

241. Hage: Har De fulgt, hvad der er foregaaet?

Rothe: Ja, forsaavidt jeg har kunnet læse mig til det, har jeg nøie fulgt, hvad der er skeet.

242. Hage: De kjender de sidste Fartøier, der ere byggede her paa Værftet, har De lagt nøie Mærke til deres Construction, Armering o. s. v.

Rothe: Saaledes som en Officeer, der ikke er opdraget i den Haandtering, kan det, ved at gaae og see derpaa i Løbet af nogle Aar, gaae op i Skibene o. s. v., det er jo Noget, som enhver Officeer, der føler Interesse for Sagen, gjør.

243. Hage: Antager De, at det er tidssvarende og hensigtsmæssige Skibe, der ere byggede?

Rothe: Jeg antager, at vi kunde maaskee have faaet noget Mere for vore Penge med Hensyn til hvad der er tidssvarende.

244. Hage: De anførte før, de stode for længe under Bygning; vilde De tilraade at bygge dem i Huus, for at arbeide paa dem hele Aaret rundt? (Rothe: Ubetinget). Antager De, at Skibet ved at staae saalænge i fri Luft lider Skade, at det sprækker, bliver udsat for Raad?

Rothe: Jeg troer, et Skib maa staae en lang Aarrække for at det kan paaviſes, at det lider nogen Skade derved.

245. Hage: De siger, vi kunde faae mere for vore Penge; kjender De Forholdet mellem Priſerne her og ved de franſke og engelſke Orlogsværfter?

Rothe: Ikke anderledes end hvad de officielle Beretninger om de engelſke Forhold ſige.

246. Hage: De mener vel, at de bygge meget dyrt paa de engelſke Værfter?

Rothe: Det er min Anſkuelſe.

247. Hage: Antager De, at vort Byggeri er billigere, naar man tager Alt i Betragtning?

Rothe: Det er umuligt at afgjøre; jeg har tidligere troet at kunne afgjøre det; men jeg maa komme til at modificere min Mening noget, jeg tør ikke med Beſtemthed ſige, at vort er dyrere end det engelſke.

248. Hage: Har De aldrig gjort en beſtemt Sammenligning mellem Arbeide, udført paa et engelſk Værft, og det ſamme, udført hos os, f. Ex. Skibstømmermandsarbeide?

Rothe: Efter officielle Beretninger, der foreligge fra de engelſke Værfter, og efter hvad der er mig opgivet fra Beregningscontoiret, har jeg vel anſtillet en Sammenligning, men jeg har ſenere faaet Tvivl om, hvorvidt man paa Beregningscontoiret har opgivet mig rigtigt. Jeg ſammenlignede Skibene efter deres Drægtighed og kom til et for vore Skibe ugunſtigt Reſultat; jeg er ikke ſikker paa, at man har beregnet og opgivet mig rigtigt Læſtedrægtigheden, og ſaa holder min Sammenligning ikke Stik.

249. Hage: Men den Beregning er det jo let at bringe paa det Rene; Sammenligningen af Læſter med Tons kan ikke være vanſkelig?

Rothe: Paa den Maade faaer jeg ikke det rigtige Beløb; det kommer ogsaa an paa hvilken Formel der lægges til Grund for Beregningen; der er Forskjel paa Coffardi- og Krigsskibstons; man har paa Beregningscontoiret givet mig den samme Formel, som man benytter i England, men jeg har senere faaet Tvivl derom; hvis Forholdet stiller sig saaledes, at det ikke er rigtigt, er min Sammenligning ikke holdbar.

250. Formanden: Kan der ikke være andre Momenter, som ogsaa bør verificeres?

Rothe: Det er nok muligt, det er vanskeligt at afgjøre, hvilken Mening et Udtryk har, de bruge; men jeg troer ikke, Forskjellen er meget stor mellem Udtryksmaaden i England og hos os.

251. Formanden: Er det ikke en overordentlig vanskelig Sag at komme paa det Rene med, hvorledes et saadant Regnestykke opgjøres, hvilke Sager der særligt tages med i en saadan engelsk Beregning?

Rothe: Jo, overordentlig vanskelig; man maatte ogsaa være paa Stedet, for at anstille disse Sammenligninger; min har kun været efter et Uddrag af de officielle Beretninger.

252. Hage: De har ikke faaet officiel Underretning om Skibenes Tilstand biilfærdig? (Rothe: Nei). De har ikke gjort nogen bestemt Sammenligning?

Rothe: Nei, jeg kan kun sige, at naar de i England kalde et Skib fitted for sea, er alt Arbeide ombord i Orden og er det apteret, men man veed ikke, om det saa er i samme Grad færdigt som vore.

253. Hage: Har De tilbragt flere Dage paa engelske og franske Værfter? (Rothe: Ja, tidligere). Hvilket Indtryk har den Maade, hvorpaa man der arbeidede, gjort paa Dem; skeer det med større Raskhed og Flid end her?

Rothe: Med tilsyneladende større Flid og Raskhed end hos os; der bruges der mere at arbeide med Maskiner, hvorved de kunne faae meer Arbeide end hvor der, som her, arbeides med Øxen og Haanden.

Tredivte Møde, den 1ste Februar 1861.

Lieutenant J. C. Kraft.

1. Lütken: Har De ikke i nogen Tid fungeret som Underfabrikmester eller som Assistent hos Fabrikmesteren i Underfabrikmesterens Fraværelse?

Kraft: Jo, i 1853 indtil Foraaret 1854.

2. Lütken: De er altsaa bekjendt med hele Driften af Bygningsarbeidet paa Nyholm, eller var idetmindste kjendt dermed i den Tid?

Kraft: Mine Forretninger vare hovedsagelig ved Gammelholms Værksteder.

3. Lütken: Commissionen ønsker at høre Deres Mening om, hvorvidt det nu bestaaende System med faste Arbeidere er hensigtsmæssigt og billigt, eller om det vilde være i Statens Interesse, at den længere Capitulationstid af 3 Aar blev forkortet til 1 Aar, eller at man overgik til frit Arbeide som paa de private Værfter?

Kraft: Jeg troer under alle Omstændigheder, at en Capitulationstid paa 3 Aar er for lang og jeg troer ogsaa, at det vilde være fordeelagtigt, om man efterhaanden overgik til for Størstedelen at arbeide med private Arbeidere.

4. Lütken: De forkaster altsaa den kortere Capitulationstid?

Kraft: Ja, jeg troer ikke, at der vilde vindes Noget derved.

5. Formanden: De sagde efterhaanden; hvorledes tænker De Dem det?

Kraft: Jeg tænker mig, at de Folk, der ere ansatte fast, skulde vedblive at være det, men at man efterhaanden som de afgik, ikke skulde erstatte dem med faste Arbeidere, men istedetfor antage private Folk. Jeg mener altsaa, at Capitulationen maatte fornyes med de nuværende faste Folk, ligesom nu, medmindre man var

misfornøiet med deres Arbeide, eller de af andre Grunde fjernedes.

6. Formanden: Saa vilde det vare længe?

Kraft: Men Antallet af faste Arbeidere vilde bestandig aftage.

7. Formanden: De vilde ingen Betænkelighed have ved at det blandede Forhold af Folk, antagne under forskjellige Vilkaar, vilde strække sig gjennem et langt Tidsrum?

Kraft: Nei. I det Aar, jeg var paa Gammelholm, var der tilfældigt et overmaade stort Antal private Arbeidere paa Værftet, og det medførte ingen Forstyrrelse. Navnlig i Smedien troer jeg, at Halvdelen dengang var Private. Jeg kan ikke med Bestemthed angive Forholdet, men der mangler ikke Meget i, at der var ligesaa mange private som faste.

8. Formanden: De mener ikke, at Forholdet kunde være forskjelligt i Smedien og andre Steder med Hensyn til Virkningen af at Private og Faste arbeide sammen?

Kraft: Nei, det er imidlertid Noget, hvorom man ikke kan have nogen fuldkommen begrundet Mening, før man har seet Systemet arbeide i nogen Tid. Hvis der skulde vise sig Vanskeligheder, vilde der heller ikke være Noget ieveien for at forkorte Overgangsperioden.

9. Formanden: Hvad er efter Deres Mening Modgrunden imod at gaae noget raskere frem, saa at man forkortede Tiden for dem, der havde en 3 Aars Capitulationstid, naar der blev Spørgsmaal om at fornye Capitulationen?

Kraft: Jeg mener, at de Folk, som ere ansatte paa Vilkaar, hvori de vedblive at opføre sig med Tilfredshed, have endeel Krav paa at forblive i Tjenesten. Det er den Betingelse, hvorpaa de nu ere ansatte, som gjør, at det antages for en stiltiende Overeenskomst mellem Regjeringen og de faste Folk, at saalænge de gjøre deres Pligt og udføre deres Arbeide godt, blive de i Tjenesten.

10. Formanden: Men fyldestgjøres det ikke derved, at

saalænge de ere flinke og dygtige, blive de i Tjeneſten, enten det nu er paa et Aars eller en Dags Opſigelſe?

Kraft: Derſom Forholdet blev ordnet saaledes, at det blev private Arbeidere, antager jeg rigtignok, at Spørgsmaalet om at beholde eller afſkedige Arbeiderne for en ſtor Deel kom til at beroe paa Meſtrene, og der er altſaa ingen Garanti for, at de Folk virkelig vilde blive beholdte.

11. Formanden: De antydede der et Punkt, ſom naar et saadant Syſtem blev indført, vilde blive af Vigtighed med Hensyn til hele Forholdets Ordning. Tænker De Dem da, at Myndigheden gik saa langt ned, at det blev Meſtrene, der fik en aldeles afgjørende Indflydelſe paa Folkenes Afſkedigelſe?

Kraft: Ja, om ikke en aldeles afgjørende, saa dog en overveiende. Der var ingen Overordnet paa hele Værftet, der vilde nægte en Meſter at afſkedige de Folk, om hvem Meſteren kom og ſagde: De Folk kan jeg ikke bruge til at arbeide. Det er ikke at gaae ned; der kan jo føres Control dermed.

12. Formanden: I Formen vilde De vel ikke mene, at det blev Meſtrene, ſom afſkedigede og antog? Der vilde De vel neppe gaae længere ned end til Afdelingens Directeur?

Kraft: Nei.

13. Formanden: Men troer De, at Meſtrene, naar de indberettede om deres Folk til deres umiddelbart Foreſatte, vilde have nogen Tilbøielighed til at indſtille til Afgang Nogle af det gamle tilvante Mandſkab, ſom i mange Aar havde været der og ſom ikke af ſpecielle Grunde fortjente at gaae af? Troer De ikke, at Forholdet vilde ſtille ſig saaledes, at det for de gamle flinke Folk vilde blive det Samme, og at Meſtrene vilde i Overeensſtemmelſe med den gamle Tradition ſøge at bevare de Folk, ſom de havde ſeet der fra Ungdommen af?

Kraft: Dertil maatte man kjende alle Meſtrene meget nøie, for at kunne beſvare det.

14. Formanden: Det er et overordentlig vigtigt Punkt med Hensyn til Tilraadeligheden og Muligheden af en brat Overgang, om denne kun i Formen var ſtor, men i Virkeligheden

vilde vise sig ringe; det er Maaden, hvorpaa Mestrene vilde betragte sig stillede overfor disse gamle Folk?

Kraft: Jeg troer ikke det kan undgaaes, hvorledes man saa stiller Spørgsmaalet, at naar Folkene blive antagne paa længere eller kortere Opsigelse, bliver det hovedsagelig Mestrene, der komme til at afgjøre Spørgsmaalet, og jeg troer, at dersom den Overgang skeer alt for hurtigt, vilde det let give Anledning til, at der kunde opstaae Uleilighed paa den Maade, at en stor Deel Arbeidere, hvis de ikke kunde faae deres Fordringer tilfredsstillede, pludseligt kunde gaae og saaledes sætte Værftet i Forlegenhed. Jeg troer, at Mestrene maatte først noget indøves i de nye Forhold, og det skeete bedst ved successivt at antage private Arbeidere, der kunde arbeide med, saa at de efterhaanden lærte at behandle disse Folk, hvilket er noget forskjelligt fra, hvad der finder Sted ved de faste Arbeidere. Men dersom de faste Folk pludseligt bleve stillede under samme Forhold som de andre, vilde de blive paavirkede af de andre, saa at der vilde blive en Fristelse for Mestrene til at gjøre den Myndighed gjældende, de fik over dem.

15. Hage: Naar nu det frie System begyndte med, at der blev antaget, lad os sige 100 faste og 10—20 frie Arbeidere, antager De da, at disse frie Arbeidere vilde befinde sig vel mellem et saa stort Antal faste, eller at der vilde opstaae en saadan ubehagelig Stemning imod dem, at de ikke kunde nære sig?

Kraft: Det troer jeg ikke; der har meget ofte været arbeidet med private Folk ved Siden af de faste, og det har i Reglen ikke givet Anledning til Forstyrrelse.

16. Hage: Men der var da ikke Tale om at hæve det faste System, og da vidste formodentlig den faste Stok, at det var blot midlertidigt, at man havde antaget de private, og ikke for at de skulde remplacere dem. Antager De ikke, at der vilde tilveiebringes en anden Stemning, naar det nu blev bestemt, at det faste System skulde ophøre, og at man skulde gaae over til frit Arbeide?

Kraft: Dersom de private Folk skulde remplacere dem, og de faste Folk pludseligt bleve stillede under samme Vilkaar som de

andre, vilde jeg snarere troe, at der vilde opstaae Forviklinger, men naar man først sikkrede de nu fast antagne Folk deres Net til at blive i Tjeneste, naar de ikke forsaae sig, vilde dette Forhold ikke indtræde, da de ikke havde noget at frygte af de private Arbeidere, som, antagne paa den Maade, ikke kunde komme til at remplacere dem.

17. Hage: Naar man regner ud, hvad en fast Arbeider koster Staten med alle de Ting, der ikke fremkomme i Penge, og der var tilstaaet de Private noget høiere Løn, troer De saa ikke, at mange af de faste Folk vilde foretrække at blive frie og tage den høiere Løn?

Kraft: Det stod dem altid frit for, naar deres Capitulationstid var udløben, idet de kunde træde ud af Tjenesten.

18. Hage: Kunde man ikke overlade dem Valget?

Kraft: Jo.

19. Hage: Der blev anført for, om det ikke var rigtigt, at Afskedigelsen fandt Sted fra Fabrikmesteren eller Underfabrikmesteren. Have de to overordnede Embedsmænd et saadant personligt Kjendskab til Mandskabet, at de kunne afgjøre Andet end det reent Formelle?

Kraft: De faae efterhaanden Kjendskab til Folkene, fordi de besøge Værkstederne og ved jevnligt at tale med Mestrene.

20. Hage: Men er dog Mesteren ikke den, der bør bære Ansvaret? (Kraft: Jo.) De vilde altsaa, hvis De var en privat Skibsværftseier, aldeles ikke blande Dem i, hvem Deres Mestre afskedigede eller antog, men alene stole paa dem?

Kraft: Ja, hovedsageligt, forsaavidt jeg ikke kjendte Mandskabet.

21. Formanden: Dersom vi tænkte os en saadan Sammenligning med en privat Eier, vilde De saa ikke sammenligne Fabrikdirecteuren med Mestrene hos de Private?

Kraft: Nei, den private Bygherre vilde jeg sammenligne med Fabrikmesteren.

Formanden: Staten maa vel nærmest sammenlignes med den private Bygherre og under dem staaer — saaledes stiller

det sig for mig — Fabrikmesteren nærmest Staten og Mesteren nærmest den Private. Der synes kun at være en Ordlighed mellem den private Mester og Mesteren paa Holmen.

22. Lütken: Hvilken Fordeel vilde der fremkomme for Staten ved Overgangen fra den længere Tjenestetid til frie Arbeidere?

Kraft: Der vilde fremkomme den Fordeel, at enhver Mand, som arbeidede, var vis paa, at han ikke beholdt sin Tjeneste længere end han arbeidede flinkt paa det Arbeide, han fik. Jeg troer, at de vilde gjøre sig mere Umage, idet jeg mener, at den treaarige Capitulationstid navnlig bidrager til, at de ikke i Begyndelsen have den Spore til at arbeide som siden.

23. Lütken: Har De mærket nogen Forskjel i den Henseende, medens De var ansat, at der blev viist mere Iver ved Arbeidet i det tredie end i det første Aar?

Kraft: Nei, nogen bestemt Erfaring har jeg ikke.

24. Lütken: De udtalte før, at der kunde blive Vanskelighed ved at Folkene forlode Arbeidet ved en pludselig Overgang; hvorledes har De tænkt Dem, at det vilde stille sig i Krigstid med frie Arbeidere?

Kraft: Der maatte naturligviis Værftet være forberedt paa, som altid naar der er Efterspørgsel enten om Mandskab eller Varer, at søge at trække Folk til ved høiere Betaling.

25. Lütken: Men Værnepligten? Nu veed De, at det Mandskab, der er i fast Tjeneste, afgjør sin Værnepligt gjennem Capitulation, men naar der nu ikke capituleres, vil enhver Værnepligtig kunne udskrives og maa staae i Linien til sit 30te Aar. Det Mandskab, som arbeider paa Holmen, vil altsaa for Størstedelen blive indkaldt til Tjeneste, saasnart en Krig udbryder, navnlig alt Mandskab mellem 22 og 30 Aar?

Kraft: For at løse det Spørgsmaal, maatte man gaae ind paa Lovgivningsspørgsmaalet; thi ligesaavel som Folkene nu aftjene deres Værnepligt ved Capitulation, saaledes var der i og for sig ikke Noget til Hinder for, at de aftjente den ved frit Arbeide; det vil sige saaledes, at naar de havde arbeidet et bestemt

Antal Aar paa Værftet, skulde det gjælde for ligesaa mange Aars Tjeneste med Capitulation.

26. Formanden: Troer De ikke, at det vilde være en Umulighed? Man kunde nok tænke sig en vis Sammenligning mellem de to Ting, men vilde dog ikke Forskjellen være saa stor, at ingen Lovgivningsmagt vilde gaae ind derpaa? Under de nuværende Forhold er det nedarvet, at en længere fast Capitulation betragtes som Tjeneste til Staten og som en Afgjørelse af Værnepligten, men naar man nu gaaer over til en fri Contract, kan man ikke stille det op, at det skulde være en Aftjening af Værnepligten. Her vender Spørgsmaalet tilbage, om Vanskeligheden ved Overgangen til et frit System, idet Værnepligten træder imellem, ialtfald under den Forudsætning, at det Forsøg strandede at føre det igjennem ved Lovgivningsmagten, hvilket jeg sikkert troer vilde skee?

Lütken: Det Mandskab, der staaer i Listerne ved Bataillonerne og som er under 30 Aar, vilde blive kaldt bort, saafremt det ikke gjennem Bataillonerne kunde blive permitteret til Tjeneste paa Værftet. Efter den nuværende Lovgivning vilde de gaae bort.

Kraft: Det vilde unægtelig være en Indsigelse af ikke ringe Vægt, men man kan overgaae til Sørullen og det vilde da være lettere at faae Forholdet ordnet.

27. Lütken: Efter den nye Værnepligtslov vil det neppe kunne finde Sted. Har De, medens De fungerede som Underfabrikmester, havt Leilighed til at gjøre en Sammenligning mellem de Arbeidere, som ere opdragne fra Lærlinge paa Holmen, og dem, som ere antagne privat? Har De i det Hele fundet nogen Forskjel mellem dem?

Kraft: Nei.

28. Lütken: Det er Dem bekjendt, hvorledes Værftet forsynes med Mestre, nemlig gjennem Skolen paa Constructionskammeret og den traditionelle Oprykning gjennem forskjellige Grader, og at det er meget sjeldent, at nogen Mester er kommen ind paa anden Maade. Antager De, at det bestaaende System

er godt og hensigtsmæssigt, eller skulde der være nogen anden Maade end den nu bestaaende, til at forsyne Holmen med Mestre?

Kraft: Saavidt jeg kjender til Holmens Mestre, troer jeg, at de alle gjøre Fyldest, saa at der altsaa i den Anledning ikke er Grund til at foretage Forandring.

29. Lütken: Vi tale ikke om Personerne men om Systemet.

Kraft: Men Personerne komme dog til at spille en Rolle.

30. Lütken: De mener, at Personerne ere saa gode, at der ingen Grund er til at forandre Systemet?

Kraft: Ja.

31. Hage: De mener, saalænge de Personer leve?

Kraft: Ja, men da Opdragelsen er lykkedes for dem, er der ingen Anledning til at tvivle om, at den ogsaa vil lykkes for de Andre.

32. Lütken: Men de nuværende Mestre ere dog Folk, som i Almindelighed ikke have seet noget andet Værft end Orlogsværftet her, og mener De ikke, at der kunde være mangfoldige Ting, som kunde være dem overordentlig nyttige, naar de havde arbeidet paa andre Værfter?

Kraft: Jo, ganske vist, men der vilde jo heller ikke være Noget til Hinder for, at man lod nogle af disse Mestre gjøre sig bekjendte med Arbeidsmaaden og Arbeidets Drift paa andre Værfter, og jeg mener, at navnlig Skibsbyggerne burde engang imellem reise til fremmede Værfter og besee dem og see paa Arbeidsmaaden der. Der er overmaade faa, kun nogle enkelte Værfter i Danmark, hvorfra man kunde vente at faae Mestre, der vare vante til saa store Arbeider, som forefalde paa Holmen, saa at jeg troer, at den Fordeel vilde være meget ringe for Værftet at antage private Mestre.

33. Lütken: De mener, at den bedste Opdragelsesmaade for Mestrene er ligesom nu, at de gaae en Skole igjennem, faae en theoretisk Uddannelse og tillige, saavidt muligt, en practisk, og saa at de blive sendte til Udlandet, for der at erholde en yder-

ligere Uddannelse, og paa denne Maade naae op til at blive Holmens Mestre?

Kraft: Ja.

34. Formanden: Man vilde ikke have Noget imod, dersom der var Plads, og man fandt en virkelig ualmindelig dygtig Mand, der havde de fornødne Forudsætninger, da at tage ham?

Kraft: Nei, det vilde man ikke, men jeg troer, at man undertiden vilde have Vanskelighed ved at faae Mestre, naar man ikke sørgede for, paa Værftet at opdrage Folk dertil.

35. Lütken: Er Fordelingen ved de forskjellige Arbeider hensigtsmæssigt indrettet, saa at Opsynet er let at føre? Concentreres Styrken saameget, som Tjenesten tillader?

Kraft: Det er et Detailspørgsmaal, som jeg ikke kan have nogen Erfaring om. I den Tid, da jeg var ved Holmen, var der ikke nogen Vanskelighed fra Opsynets Side; det kunde en enkelt Gang forefalde, at Folkene fra et enkelt Værksted vare spredte paa meget forskjellige Steder, men det var mere efter det øieblikkelige Behov end en stadig Regel. I Reglen sørger man for at holde Arbeiderne samlede.

36. Lütken: Antager De, at der kan gjøres nogen Indskrænkning i de Tilsynshavendes, Underofficerernes Antal ved Skibsbyggeriet, naar man overgaaer til frie Daglønnere?

Kraft: Ja, det troer jeg, men ikke meget betydeligt. Jeg troer navnlig, at der kunde skee en Indskrænkning derved, at ved private Arbeidere vilde en Deel af de Underofficerer, som nu blot ere Tilsynsførende, samtidig kunne arbeide med.

37. Lütken: De mener, at den yngste Classe Underofficerer kunde arbeide med?

Kraft: Ja, saavidt jeg veed, er det ogsaa Tilfældet idetmindste paa de større Værfter, at den yngste Classe Underofficerer, der svarer til vore Formænd, arbeider med; det er imidlertid et Forhold, som jeg ikke er fuldkommen sikker paa, finder Sted.

38. Lütken: Hvilke Underofficerer møde om Morgenen ved Klokkelydningen?

Kraft: Mestersvendene, Qvarteermændene og Formændene.

39. Lütken: Efter Deres Erfaring møde Mesterſvendene ved Klokkelydningen?

Kraft: Der møder idetmindſte een Mesterſvend hvert Sted under hver Mester.

40. Lütken: De have jo ſjeldent mere end een?

Kraft: Ja, ſaa møder han; der er to i Smedien.

41. Lütken: De ſiger, at de møde; men er det ikke alene i Smedien; thi der møde de ganſke viſt, men jeg troer ikke, at det er Tilfældet hos Skibsbyggerne, Snedkerne, Dreierne o. ſ. v.

Kraft: Det er een af de Detailler, der er bleven omordnet ved den ſidſte Omorganiſation af Værftet i 1856.

42. Lütken: Naar møde Meſtrene?

Kraft: I den Tid, jeg var ved Holmen, pleiede de at møde Kl. 7—8.

43. Lütken: Antager De, at Arbeidet vilde blive bedre udført, ſaafremt Meſtrene mødte ved Klokkelydningen, iſtedetfor at det nu er de yngre Underofficerer, der ſætte Folkene i Arbeide?

Kraft: Nei, jeg troer ikke væſentligt. Jeg troer, at derſom Mesteren er, ſom han bør være, maa han, naar han kommer 1 eller 2 Timer ſenere, kunne ſee, om Folkene have arbeidet eller ikke. Kan han ikke ſee det, kan det ikke nytte, at han kommer om Morgenen.

44. Lütken: Anſeer De det for nødvendigt, at Mesterſvendene ſætte Folkene i Arbeide og møde ved Klokkelydningen?

Kraft: Ja.

45. Lütken: Hvad er Deres Mening med Henſyn til Arbeidstiden paa Værftet? Mener De, at den Tid, Mandſkabet nu møder, om Morgenen Kl. 5 og arbeider til om Eftermiddagen Kl. 4, er henſigtsmæsſig, eller at man, ved at forandre Tiden, ved at lade dem arbeide Noget om Formiddagen og Noget om Eftermiddagen, vilde faae en ſtørre Arbeidsmængde?

Kraft: Saalænge den nuværende Udgang fra Holmen beholdes, kan det neppe forandres, ſaa at man deelte det i 2 Tider, thi Tiden til at gaae ud fra Holmen og ind paa Holmen vil

være for lang. Om Sommeren mener jeg, at det er en for lang Arbeidstid, og at navnlig ½ Time Middag er for lidt.

46. Lütken: Saafremt Værftet var paa Gammelholm og Arbeidsbefolkningen kunde antages at boe i den nærmeste Deel af Byen, anseer De det saa for rigtigt og gavnligt, at der var to Arbeidstider, ligesom paa private Værfter, saa at Folkene gik hjem og spiste og kom tilbage?

Kraft: Ja, naar man kunde give dem saa lang Tid, at de ordentligt kunde komme hjem og spise.

47. Lütken: Saa at Arbeidstiden altsaa ordnedes paa samme Maade som paa private Værfter? (Kraft: Ja.) Men under de nuværende Forhold, hvor der er saa langt til Boligerne, anseer De det ikke for hensigtsmæssigt?

Kraft: De Folk, som ere ansatte ude paa Laboratoriet eller i den sydlige Ende af Nyholm, vilde omtrent behøve 20 Minuter eller næsten ½ Time, inden de faae ophørt med Arbeidet, faae Arbeidsredskaberne lagt sammen og ere komne ud af Holmen, og lige saa lang Tid vilde der gaae, inden de kom tilbage igjen og havde faaet fat paa Arbeidet, saa at den Mellemtid maatte være overmaade lang.

48. Lütken: Altsaa under den Forudsætning, at man maatte anseе det for uhensigtsmæssigt at dele Arbeidstiden i to Dele, vilde De saa gjøre nogen anden Forandring, f. Ex. lade dem komme sildigere og gaae sildigere? (Kraft: Nei.) De vilde lade dem møde Kl. 5?

Kraft: Ja, men jeg vilde give dem idetmindste en Time Middag.

49. Lütken: Men skulde saa ikke den halve Time erstattes ved en længere Arbeidstid om Eftermiddagen?

Kraft: Folkene ere trætte henved Kl. 4.

50. Lütken: De troer, at man vilde faae samme Arbeidsmængde paa en Dag ved at give Folkene ½ Time mere Frihed om Middagen? (Kraft: Ja.) Hvad Tid kan man antage, at Arbeidet er igang efter Klokkelydningen?

Kraft: Det er igang omtrent 1/4 Time efterat Folkene ere komne paa det Sted, hvor de skulle arbeide.

51. Lütken: Bruges der ikke længere Tid til Mønstring, Omklædning o. s. v. end 1/4 Time?

Kraft: Det varer jo nogen Tid inden de komme derud, saa blive de mønstrede derude; det varer ikke mere end 1/4—1/2 Time.

52. Lütken: Der skeer ikke noget utilbørligt Ophold?

Kraft: Det troer jeg ikke.

53. Lütken: Spise de ikke først, inden de begynde at arbeide? Holde de ikke et lille Maaltid?

Kraft: Nei.

54. Lütken: Hvorledes synes De om Sjouermandskabet paa den Tid, De var ved Værftet?

Kraft: Det var meget slet.

55. Lütken: Troer De, at det vilde bidrage til Oeconomie, at man mod en høiere Betaling fik en bedre Classe Sjouere end man dengang havde?

Kraft: Ja.

56. Lütken: Kjender De Noget til det nuværende Sjouermandskab?

Kraft: Ikke andet end ved at see dem, naar jeg er gaaet over Holmen, men jeg synes ikke, at de ere meget bedre end dengang. Der var Mange, som havde en mærkværdig Force i at gaae hele Dagen uden at arbeide.

57. Lütken: Var det System gjældende paa Holmen, at den Mand, som havde arbeidet hele Sommeren, fortrinsviis skulde antages om Vinteren, saa at jo længere de arbeidede, desto større Ret havde de til at komme igjen?

Kraft: Det kan være, at Inspectionsofficeren, som antager Sjouerne om Morgenen, har en saadan Regel for Antagelsen af dem, men det kjender jeg ikke.

58. Lütken: Kan De udtale Dem Noget om det Spørgsmaal, om Arbeidet i det Hele er for dyrt paa Værftet?

Kan De tænke Dem, Noget, som kan bidrage til at gjøre det billigere?

Kraft: Ja, der er jo rigtignok en Ting, som efterhaanden bliver afhjulpen, nemlig at der er mange Ting, der blive gjorte ved Haandkraft, som kunde gjøres ved Maskinkraft.

59. Lütken: De mener altsaa, at hvad der mangler ved Værftet, er dets Complettering og bedre Udstyrelse med mechaniske Midler og Alt, hvad der paa den Maade gjør Arbeidet billigere?

Kraft: Jeg veed, at der er blevet anskaffet en Deel, og at en Deel vil blive anskaffet ved Overflytningen. Et Sted, hvor der vil blive gjort en væsentlig Forandring, er Smedien, som dengang efter min Mening stod langt tilbage, navnlig fordi der dengang længe var ventet paa at det skulde blive flyttet over.

60. Lütken: Kunne Forbedringer indføres i det System, der nu følges med Hensyn til Constructionen af Nybygninger og de paagjældende Tegningers Affattelse? De veed, hvorledes Tegningerne nu skaffes tilveie til Bygningen af nye Skibe, nemlig at Ministeriet opgiver visse Momenter, hvorefter Tegningerne blive udførte paa Constructionskammeret og derefter blive indsendte under Fabrikmesterens Ansvar til Ministeriet, som saa forelægger dem for Constructionscommissionen. Nu er Spørgsmaalet, om De har tænkt Dem nogen anden Maade end den, der nu bruges, hvorved man efter Rimelighed kunde sikre sig bedre Skibe og bedre Tegninger end dem, der nu erholdes?

Kraft: Nei, jeg troer vanskeligt, at det lader sig gjøre, thi selv om man vilde anskaffe Tegninger andetsteds fra, maatte Ministeriet dog altid have en Autoritet, som kunde bedømme dem, i nærværende Øieblik Fabrikmesteren. Altsaa maatte denne Autoritet under alle Omstændigheder være den afgjørende; det er til hans Dygtighed, at Ministeriet alene maatte være henviist. Det kom altsaa blot an paa at have en dygtig Fabrikmester, og er han ikke det, kan det ikke nytte, thi i de allerfærreste Tilfælde vil man ligefrem kunne skaffe sig Tegninger fra fremmede Værfter.

Efter de Fordringer, der stilles, maa der altid gjøres Forandringer, og de kunne kun gjøres ved Værftet.

61. Hage: Kunde De ikke tænke Dem, at store Præmier vilde fremlokke udmærkede Arbeider, og var det ikke nyttigt at lade det blive fri Concurrence, ligesom man gaaer over til frit Arbeide?

Kraft: Men det vil være vanskeligt at finde competente Dommere.

62. Formanden: Med andre Ord, De mener, at der maa være et Sted, hvor man antager, at den rette Dommer er, og det mener De maa bringes ind i den Stilling, som kaldes Fabrikdirecteuren? (Kraft: Ja.) Saa vilde det altsaa være en Omvei, at søge Tegningerne andetsteds fra, naar den, der skal bedømme dem, skal være den Dygtigste til at udarbeide dem?

Kraft: Ja, det er den Mand, der for Ministeriet maa være en Autoritet. Troer Ministeriet ikke det, tvivler det om, at han er en Autoritet, maa det skaffe sig en Anden.

63. Hage: Men kan der ikke godt være en udmærket dygtig Dommer over en Tegning, uden at han selv kan gjøre en Tegning?

Kraft: Det troer jeg ikke. Det kan ialfald kun være ganske undtagelsesviis, at en Saadan findes.

64. Formanden: Der ligger et Spørgsmaal nær. Naar De lægger en saa overordentlig Vægt paa en saadan Mand, maa der fra Statens Side gjøres, hvad der kan, for til enhver Tid at have Kræfter, hvorimellem der kan vælges, thi en saadan Dygtighed opstaaer ikke under de sædvanlige Forhold paa een Dag; man kunde ikke engang forudsætte, at et Geni kunde komme frem uden Hjælp. Der er altsaa Tale om Opdragelse. Mener De, at der savnes i vore Institutioner den fornødne Hjælp og Veiledning for forskjellige Kræfter i eller udenfor Marinen, som kunde ønske at fremstille sig til en saadan Stilling? Troer De, at der er noget Væsentligt at gjøre, for ikke at komme i Forlegenhed med Hensyn til et saa vigtigt Hverv som dette?

Kraft: Jeg troer nok, at der kan gjøres Noget; men naar

der er en Mand, der er Underfabrikmester og altsaa har den største Chance for at blive Fabrikmester, vil vanskelig Andre slaae ind i samme Retning, hvilket i saa Tilfælde ikke vilde føre til noget Resultat, idet de saa bleve Underordnede ved Skibsbyggeriet hele deres Liv. Det vil sige med andre Ord, at der i den enkelte Retning er saa faa Poster at besætte, at naar der er En eller To, der have offret sig dertil, er i Reglen Adgangen og Opmuntringen for Andre spærret derved.

65. Formanden: De mener altsaa, at Arbeidet ved Uddannelsen er saa stort, at Ingen vilde gaae ind derpaa, naar der ikke var en umiddelbar tillokkende Udsigt til at komme ind i en enkelt bestemt Post i den Retning, at der ikke er en saadan Opmuntring for Flere til at uddanne sig i den Retning, fordi de ikke kunne vente sig at blive ansatte i de 3—4 enkelte Poster, hvorom der her er Spørgsmaal, ved Holmen. Kunde De ikke tænke Dem nogen Ordning, hvorved saadanne Kræfter kunde udvikle sig, f. Ex. til at levere Tegninger, der saa senere bleve at bedømme, eller hvorved der f. Ex. i Constructionscommissionen, foruden de nærmest Paagjældende, kunde komme en større Sum af virkelig technisk Dannelse ved Siden af Sødygtighed?

Kraft: Ja, det er et meget omfattende Spørgsmaal.

66. Formanden: Spørgsmaalets Omfang vil ikke være til Hinder for, at De kan udtale Dem. De har jo en kort Tid været i den Stilling og havt Leilighed til at tænke over den?

Kraft: Ja, men mine Forretninger vare ikke technikske.

67. Formanden: De erkjender, at det er et meget vigtigt Punkt, om det var saa, at Officererne ved Siden af deres Dygtighed som farende Officerer tillige uddannede sig i en saadan Retning, om der end ikke var umiddelbar Udsigt til at gaae over i en bestemt Stilling? Mener De, at den technikske Dygtighed maa være saa stor, at den ikke kan forenes med Dygtighed i anden Retning?

Kraft: Jeg troer, at man for at opnaae Færdighed deri, maa offre saamegen Tid derpaa, at det vanskeligt lader sig forene med den anden Tjeneste tilsøes.

68. Lütken: Antager De, at det vil være til Tjenestens Tarv at ombanne de to militaire Corpser til een fast Cadre med tilhørende Underofficerer?

Kraft: Nei, det troer jeg ikke. Der maatte idetmindste dertil en heel anden Organisation af Mandskabet og Arbeidet.

69. Lütken: Anseer De derimod den iværksatte Sammensmeltning af Lærlingene af de to Corpser for hensigtsmæssig? De veed, at man har sammendraget Lærlingene til en fælleds Opdragelse, saa at de først, naar de afgaae som Lærlinge, blive udsondrede?

Kraft: Jeg troer, at det er overmaade heldigt, forsaavidt der ved Artilleriskolen bliver bibragt dem nogle theoretiske Kundskaber, som de ikke have kunnet faae ved Matrosskolen og som ville være dem til Gavn.

70. Lütken: Er Antallet af Mandskabet i de to Corpser Dem bekjendt?

Kraft: Jeg troer, at der er 270 Mand i Artillericorpset.

71. Lütken: Har De tænkt over det Spørgsmaal, om disse to Corpser burde forøges eller ere de tilstrækkelige som de ere? Burde de recruteres med faste Folk ligesom nu, eller vilde man gjennem Værnepligten ved menige Værnepligtige kunne give Corpserne en saadan Styrke, at man derved vilde faae det tilstrækkelige Antal Folk deri?

Kraft: Det er et meget vigtigt Spørgsmaal, og jeg har rigtignok temmelig længe været af den Mening, at man burde danne et Slags Artillericorps af Værnepligtige, som bleve indkaldte og indexercerede i Tjenesten i længere Tid.

72. Lütken: Forsaavidt det kan skee, vil der jo ikke være Spørgsmaal om at forøge de faste Folks Antal?

Kraft: Nei, da vil der snarere være Spørgsmaal om at indskrænke dem.

73. Lütken: Altsaa under den Forudsætning, at Organisationen kom derhen, at man faaer Søværnepligtige til Artillericorpset paa samme Maade som Landetaten, Folk, som staae i

Linien i 8 Aar og i Forstærkningen i 8 Aar, er der efter Deres Mening ingen Grund til at forøge Antallet i disse faste Corpser?

Kraft: Nei, og jeg mener, at der kan være Anledning til at forsøge, om det ikke kunde lykkes, naar man fik befarne Matroser indkaldte, at faae dem til at træde over i fast Tjeneste, efterat man havde ladet dem gjennemgaae en Underofficeersskole.

74. Lütken: Nu ville vi holde os først til Artillericorpset. Denne Indkaldelse af Værnepligtige vilde altsaa skee rettest paa samme Maade som til Hæren, at de kom ind og bleve indexerecerede?

Kraft: Ja.

75. Lütken: De har jo været ved Artilleriskolen og tilsøes med Exerceerskibet?

Kraft: Ja.

76. Lütken: Hvor lang Tid antager De, at der er fornøden til Uddannelsen af Søartillerister; først den foreløbige Uddannelse, der finder Sted i Land, og senere Uddannelsen tilsøes, for at de kunne være uddannede saaledes, at de, efter at være permitterede fra Flaaden, kunne indkaldes til Tjenestens Behov?

Kraft: 4 à 5 Maaneder i det Hele, nemlig 6—8 Uger iland og Resten tilsøes.

77. Lütken: Det er altsaa circa 2 Maaneder iland og circa 3 Maaneder tilsøes. Vil De have dem saalænge tilsøes efter den Uddannelse iland?

Kraft: Ja, i 2 à 3 Maaneder, men maaskee jeg dog derved maa bemærke, at naar disse Folk have været borte, gaaer det ikke an at kalde dem ind og stole paa, at man har Artillerister ombord i Skibet, naar man ikke har havt dem idetmindste 3—4 Uger i en Exerceerskole igjen. Uagtet 4—5 Maaneder kunne være tilstrækkelige til at uddanne dem saaledes, at de, naar de afgaae fra Flaaden, ere fuldkommen dygtige og ordentlige Kanoncommandeurer, er det dog ikke tilstrækkeligt til at man kan stole paa, at de ville vedblive at være det.

78. Lütken: Hvor kort Tid efter vil Forglemmelsen indtræde?

Kraft: Jeg har seet dem, som Aaret efter igjen havde glemt Alting.

79. Lütken: Hvorlænge skulde Øvelsen have varet, for at en saadan Forglemmelse ikke skulde finde Sted?

Kraft: Saa maatte den vist idetmindste vare et Aar, men jeg lægger ikke Vægt paa det. Jeg troer, at man kommer ikke meget videre i et heelt Aar end i de 4—5 Maaneder, og at enhver Afbrydelse, naar den varer en længere Tid, absolut maa medføre, at man omtrent maa begynde forfra, men saa vil det naturligviis gaae hurtigere, maaskee paa en 14 Dage.

80. Böcher: Vil det ikke være rigtigt, at de, som eet Aar havde gjennemgaaet Skolen, bleve indkaldte det næste Aar til Tjeneste og fordeelte i de udcommanderede Skibe? Vilde det ikke gjøre Fyldest for en complet Uddannelse?

Kraft: Jo.

81. Lütken: Men dog ikke hele Antallet?

Kraft: Men Saamange man kunde.

82. Lütken: Anseer De den Organisation for mere fyldestgjørende end den nuværende, da man slet ingen indkalder? (Kraft: Ja.) Vilde Marinen, ved Oprettelsen af et saadant Artillericorps, sikre sig et Artillerimandskab af saa og saamange Mand, som altid stode færdige til Indkaldelse? (Kraft: Ja.) Hvorledes vilde De indlogere de Folk, naar de vare her? Anseer De det for nødvendigt, naar de kun vare her om Sommeren, at der blev bygget en Caserne?

Kraft: Man kunde indlogere dem i Casernekibe.

83. Lütken: Vilde det ikke altid være billigere at faae en Caserne, end at holde et Skib til dem? Vilde det ikke blive for dyr en Maade at holde dem paa i Længden?

Kraft: Det kan jeg ikke skjønne; det kan man anstille en fuldstændig eller idetmindste tilnærmelsesviis Beregning over, hvormeget Indretningen af et saadant Skib kan koste. Gamle Skibe findes der altid.

84. Lütken: Har De havt Noget med Logisskibet at bestille? (Kraft: Nei.) Er det Dem bekjendt, om de sanitaire

Forhold ere gode, om der ikke er et temmelig stort Procentantal paa Hospitalet?

Kraft: Jeg troer, efter hvad jeg har hørt i de senere Aar, efterat „Dronning Marie" er blevet Logisskib, at Sundhedstilstanden har forbedret sig betydeligt. Forøvrigt kan jeg ikke sige Noget derom; jeg har kun hørt løst tale derom.

85. Lütken: Hvad er Deres Mening om, ved Værnepligtige at forskaffe sig Underofficerer til dette Artillericorps? De veed jo, at i Hæren er den yngste Klasse Underofficerer værnepligtige Folk. Vilde der stille sig Noget iveien for, gjennem det værnepligtige Artillerimandskab ogsaa at skaffe sig den yngste Klasse Underofficerer; det man i Infanteriet kalder Undercorporaler?

Kraft: Jeg troer, det vilde have Vanskelighed. Jeg har imidlertid tænkt mig en Ordning af dette Forhold, at man, naar man havde faaet indexercerede og indøvede Folk ombord i Skibene, Kanoncommandeurer, som havde været indkaldte før, kunde faae dem til en Slags Underofficerer for det Mandskab, som hørte til deres Kanoner. Det er naturligviis en Organisation, som ikke kan finde Sted, undtagen i større Skibe, thi i mindre Skibe behøves det ikke og lader sig heller ikke gjennemføre. I større Skibe kan det lade sig gjøre, og jeg har paa en Maade seet det anvendt med temmelig meget Held, netop ombord i Exerceerskibet, rigtignok med den Forskjel, at det var virkelige Underofficerer istedetfor Kanoncommandeurer. Det skete paa den Maade, at man til alle vigtige Arbeider havde Folkene fordelte efter Kanonerne, saa at til de forskjellige Arbeider mødte altid Underofficererne med deres Folk ved Kanonerne, og noget Lignende maatte kunne gjøres, naar man istedetfor Underofficerer satte Kanoncommandeurer.

86. Lütken: Naar man nu tænkte sig en Indkaldelse af 500 Mand, som man indøvede i 5 Maaneder, og man deraf udtog 50 Mand, som bleve tilbage og som man beholdt Vinteren over og indøvede yderligere, vilde der saa ikke paa den Maade, ved at beholde dem i 12—14 Maaneder og maaskee længere, derved fremstaae en Klasse Underofficerer, som kunde være over-

ordentlig nyttig i Krigstid? Ligesom Folk i Hæren i Reglen maae ligge i Garnisonstjeneste i 16 Maaneder, vilde det kunne finde Sted her, og derved vilde der fremkomme Folk, som vare aldeles indøvede Artilleriſter?

Kraft: Det er et Spørgsmaal, der kommer ind under Værnepligtsloven, som jeg ikke kan afgjøre, men det forekommer mig ikke, at man, fordi de vare brugelige til Underofficerer, ved Hjælp af Værnepligtsloven og ved Tvang skulde beholde dem længere end de Andre.

87. Lütken: Spørgsmaalet er, om der ikke, naar man lod dem blive inde, vilde fremkomme et overordentlig dygtigt Mandskab?

Kraft: Et noget dygtigere, men jeg troer ikke et saa overordentlig meget dygtigere, naar man ikke netop indrettede en fuldkommen Underofficeersskole for dem.

88. Lütken: Det var Meningen, at de bleve uddannede paa samme Maade som Overconstablerne nu i fast Tjeneste, at de altsaa gik en fuldkommen Skole igjennem om Vinteren og lærte practisk den Tjeneste, som vedkommer yngste Klasse Underofficerer?

Kraft: Den Tjeneste vilde jeg have ordnet ved at gjøre Kanoncommandeurerne til Formænd for Kanonbesætningen, saa at de altid fulgte med denne og anviste den Arbeide.

89. Böcher: Anseer De det for nødvendigt at beholde den nuværende Underofficeersskole for at opdrage Underofficerer fra Drenge af, og sætter De det høiere end at have Underofficerer, der kunde opdrages fra en ældre Alder?

Kraft: Ja, jeg sætter det høiere og anseer det nyttigt for Tjenesten, med den Modification, at i det Øieblik, man skaffer sig Underofficerer gjennem det værnepligtige Mandskab, kan man indskrænke Antallet af de paa førstnævnte Maade uddannede Underofficerer og benytte de sidstnævnte som en Slags Underofficerer under de nuværende Overconstabler.

90. Lütken: Har De tænkt over det Spørgsmaal, om

Størrelsen af Skibet, hvori de indøves, har nogen betydelig Indflydelse paa Uddannelsen?

Kraft: Det har den ikke, undtagen forsaavidt det er den Skole, hvorigjennem det værnepligtige Mandskab væsentligt skal uddannes. Kun maa Exerceerskibet ikke gjerne være ringere end en Fregat, fordi der ved Exercitsen paa et lukket Batteri er en Deel Ting at varetage, som ikke er at iagttage ved Exercits paa et Skib med aabent Batteri, og de Folk, der kun ere øvede paa et Skib med aabent Batteri, ville ikke være hjemme paa et Skib med lukket Batteri.

91. Lütken: Det er jo et overordentlig vigtigt Moment med Hensyn til Kostbarheden, om de skulle opdrages i en Fregat, der koster betydeligt Mere end en Corvet; om det skulde have saa stor Betydning, at det skulde være en absolut Betingelse for Uddannelsen?

Kraft: Nei, en absolut Betingelse er det ikke, man kunde jo hjælpe sig med mindre og kunde vise dem den videre Uddannelse, de behøvede, naar de skulde komme ombord i et større Skib; men under de nuværende Forhold kan Skolen ikke godt være mindre end den nu er, nemlig 200 Mand om Aaret, og de kunne ikke rummes i en Corvet.

92. Lütken: Men hvis man nu tænkte sig et større Antal Indkaldte, som gik ud i flere Hold, og at de bleve længere Tid ilands end nu og en kortere Tid tilsøes?

Kraft: Jeg anseer ikke Indvendingen mod et mindre Skib for saa stor, at man ikke nok, naar man vandt noget derved, kunde indkalde dem i mindre Hold.

93. Lütken: Kunne Øvelserne paa lukket Batteri ikke finde Sted ilands paa Exerceerskibet, saa at der tilsøes kun brugtes et mindre Skib? Paa Søen er det jo kun hovedsageligen Skydningen, der skulde læres. De vilde jo i Flaadens Leie kunne lære hele Exercitsen med Kanoner paa lukket Batteri, og i Skydning vilde de blive øvede tilsøes paa bevægeligt Batteri?

Kraft: Der vilde ikke være Noget til Hinder derfor, men

man maatte dog sørge for, at de Skibe bleve armerede med temmelig svære Kanoner.

94. Lütken: Er Underofficersskolen ved Artillericorpset nødvendig, naar vi kunne faae den yngste Klasse Underofficerer gjennem Værnepligten? Antager De, at der til de høiere Klasser Underofficerer udfordres saamegen theoretisk Dannelse, at der ikke kan begyndes med 22-Aars Alderen?

Kraft: Det er ikke saameget, at der ikke kan begyndes med 22-Aars Alderen, men Hovedsagen, hvorfor jeg ikke troer at det gaaer an, er, at hvis vi faae disse Underofficerer med 22-Aars Alderen, kunne vi ikke holde dem uafbrudt tilsøes, fordi vor Fart ikke er tilstrækkelig.

95. Lütken: Der er ikke Spørgsmaal om, at man gjennem Værnepligten kan holde dem til en længere Tjeneste, men der er kun Spørgsmaal om, at de, efter at de ere blevne indøvede som Værnepligtige og have gjort deres Tjeneste, enten som Menige eller som yngste Klasse Underofficerer, capitulere som Underofficerer ligesom i Hæren. Troer De, at en Mand, hvis Uddannelse begynder med 22-Aars Alderen, kan erhverve sig den fornødne Kundskab og Dygtighed til at man kan benytte ham i en høiere Stilling, eller mener De, at det vil være nødvendigt at fastholde Skolen og uddanne dem fra Drenge?

Kraft: Jeg troer, at det er nødvendigt at uddanne dem lige fra Drenge og at beholde den Skole, vi have paa Christiansholm, til Uddannelse af Underofficerer, navnlig under de nærværende Forhold. Dersom vi kunde faae Folk gjennem Værnepligten og gjøre dem til Kanoncommandeurer og Overconstabler, og have dem stadigt, kunde det maaskee være muligt at uddanne overordnede Underofficerer, men under de nuværende Forhold troer jeg ikke det lader sig gjøre, idet man nemlig bestandig skulde holde dem tilsøes som Underofficerer og efterhaanden lade dem avancere op, man maatte jo søge at faae dem til at tage fast Tjeneste paa den Maade.

96. Lütken: Det vilde altsaa blive en frivillig Sag og det vilde vise sig i Aarenes Løb, om de vilde capitulere?

Kraft: Ja, og om de kunde opnaae de Egenskaber, som vare fornødne, men foreløbig er Skolen nødvendig.

97. Lütken: Med Hensyn til Matroscorpset, hvad er Deres Mening derom? Troer De, at man af det udskrevne værnepligtige Mandskab kan faae den yngste Klasse af Underofficerer til at bruge i Skibene, saaledes at det ikke var nødvendigt at have nogen fast Klasse yngste Underofficerer, hvad vi kalde Overteermestre, og at man, naar der kom 1000 indkaldte Matroser tilstede til at bemande 3 Fregatter med, kunde være sikker paa, at man derimellem kunde finde de nødvendige Overteermestre til de 3 Fregatter?

Kraft: Det troer jeg ikke. Jeg troer, at ialtfald maatte det skee paa den Maade, at de vedkommende Skibschefer maatte udsee dem af de Indrullerede, som egnede sig til at være Underofficerer, hvilke saa, efter endt Togt, hvis de capitulerede, kunde benyttes som Underofficerer. Jeg troer ikke, at det gaaer an strax at gjøre indrullerede Matroser til Underofficerer. Vi havde under sidste Krig en stor Deel af disse Underofficerer ombord i Skibene, og de vare overmaade dygtige og fortræffelige Mænd, og Alt, hvad de gjorde selv, var udmærket, men de maatte først lære at commandere.

98. Lütken: De kunde ikke drive Arbeidet?

Kraft: Nei, de Forhold vare dem uvante.

99. Lütken: De mener altsaa, at man ligesom nu maa uddanne Underofficererne gjennem Skolen?

Kraft: Matrosunderofficererne ikke saameget gjennem Skolen, som gjennem en eller anden militair Opdragelse. Det gaaer ikke an at sætte dem ind som Overordnede i en militair Institution, før de ere bekjendte med de militaire Former, og det kan skee ved et enkelt Togt som befarne Matroser.

100. Lütken: Det vil altsaa først vise sig i Tidens Løb, efter at der er kommen en Organisation for det værnepligtige Mandskab, hvorledes det vil stille sig at recrutere Underofficeerscadrene gjennem Værnepligten?

Kraft: Ja.

101. Lütken: Er De nærmere kjendt med det Arbeide, der finder Sted ved Takkelloftet? (Kraft: Nei.) Men De er dog nok kjendt med det Slags Arbeide til at svare paa, om det værnepligtige Mandskab, der indkaldes, kan udføre Arbeidet der naar der er faste Underofficerer, der lede dem ligesom nu de menige faste Matroser. Naar De tænker Dem Takkelloftet som det nu er med Baadsmænd, Skippere og Underofficerer og faste Matroser som Arbeidere, kunde De saa ikke tænke Dem, at de Sidste inddrages, og at man indkaldte 100 Kofardimatroser til Flaaden, for at gjøre dette Arbeide?

Kraft: Jeg troer ikke, at man fik det saa godt gjort som nu, og jeg troer, at det er en almindelig Erfaring, idetmindste er det for mit Vedkommende, at det er netop det Arbeide, hvori vore faste Matroser excellere, hvorimod andet Skibsarbeide kjendes meget godt af de indrullerede og befarne Matroser, som staae over de faste i visse Ting, saasom i Styring og Lodhivning.

102. Formanden: Har De nærmere tænkt over, hvorvidt der ved de nyere Skibes Bygning er gjort, hvad der kan gjøres, for at opnaae det Resultat at føre stærkt Skyts, thi det bliver jo dog et Krigsskibs Hovedopgave, paa den hensigtsmæssigste og kraftigste Maade at kunne føre sit Skyts?

Kraft: Ja mit Svar kommer til at gaae lidt anderledes, idet det er min Overbeviisning, at vi burde have et meget sværere Artilleri, men det er igjen et andet Spørgsmaal.

103. Formanden: Der er vel en nødvendig og umiddelbar Sammenhæng mellem Bygningsmaaden af Skibet og Beskaffenheden af det Skyts, det fører? (Kraft: Ja.) Det er altsaa Deres Mening, at man ved Bygningen og Constructionen ikke har lagt Vægt nok paa Skytsets Størrelse, og har lagt formegen Vægt paa Antallet af Kanoner, saa at man har indrettet sig efter et større Antal og ikke efter et stærkt Skyts, ogsaa i den nyeste Tid? (Kraft: Ja.) Kan De forklare det lidt nærmere?

Kraft: Jeg mener, for at tage vore nyeste Skibe, at „Jylland" og „Sjælland", som ere armerede med 40—42 Stykker 30-pundige Kanoner vilde være stærkere, dersom man istedetfor

at have det Antal, havde havt 4—6 Stykker ſværere Kanoner paa hver Side af Batteriet, og paa Grund af den ſtørre Vægt, ſom derved kom i Artilleriet, nogle færre 30-pundige Kanoner.

104. Formanden: Vilde det ikke have fordyret Skibet, naar det var blevet indrettet derefter?

Kraft: Nei, der kunde kun ialtfald være Tale om nogle ganſke enkelte Stykker Tømmer.

105. Formanden: Gjør De den ſamme Bemærkning gjældende med Henſyn til de mindre Skibe?

Kraft: Ja, i endnu ſtørre Grad.

106. Formanden: En Corvet f. Ex.? (Kraft: Ja.) I hvilket Forhold, naar De ſiger „i endnu ſtørre Grad"; hvilket Antal vilde De have, og af hvilken Kaliber omtrent, hvormange færre og af hvormeget ſtørre Kaliber?

Kraft: Det er min Overbeviisning, at ethvert mindre Skib navnlig Dampſkib aldrig burde være armeret med andre end meget langtrækkende Kanoner, ſelv om det er færre.

107. Formanden: Vil De oplyſe det ved et Exempel?

Kraft: Lad os tage „Heimdal"; den har 16 Kanoner til en Vægt af 12½ Skpd., jeg troer den vilde være meget ſtærkere, derſom den iſtedetfor diſſe korte 30pundigere havde lange, ſom veiede 18½ Skpd., altſaa ⅓ mindre Antal, 8—10.

108. Hage: Hvormange Commercelæſter troer De „Heimdal" holder?

Kraft: Viſt henved en 200.

109. Hage: Kjender De nogle af de nyere engelſke Skibe, f. Ex. Corvetter?

Kraft: Jeg har ſeet Angivelſer af deres Dimenſioner; der er ſtor Forſkjel paa dem, idet de engelſke Corvetter indbefatte Skibe af overordentlig forſkjellig Størrelſe; der er Skibe ſom vore Linieſkibe, ſom de undertiden kalde Corvetter undertiden Fregatter.

110. Lütken: Vilde det ikke være et ganſke andet Skib end det nuværende „Heimdal", naar det ſkulde beſtykkes med andre

Kanoner, vil det være muligt nu at give det selv færre, lange 30pundigere?

Kraft: Det troer jeg ikke, der er ikke Plads til Nekülen, selv om Dækket kunde bære dem; det maa man imidlertid undersøge paa Stedet, men jeg troer ikke, der er fornøden Plads dertil; det har været undersøgt, jeg har selv været ombord i „Heimdal", og endeel af Kanonerne ere allerede nu generede i Nekülen.

111. Lütken: Hvis en Corvet skulde have en Vægt af Kanoner, der er større end den, „Heimdal" nu fører, skal den have større Middelspant? (Kraft: Ja.)

112. Formanden: Vilde Skibet i nogen væsentlig Grad blive fordyret ved at skulle føre et mindre Antal længere rækkende Kanoner?

Kraft: Det troer jeg ikke, der skulde være lidt stærkere Dæksbjelker, som ikke er noget betydeligt. Derimod vil man, naar man anbringer et færre Antal længere Kanoner have langt mere Frihed i Placeringen af dem, uden at generes af Nedgange, Lugekarme og hvad der nu er i Veien for dem. Jeg har seet ombord i „Holger Danske", som er langt smallere end „Heimdal" i og for sig, en længere Kanon, som ikke generes.

113. Formanden: Hvorfor mener De, man ikke er kommen til det System med færre og stærkere Kanoner?

Kraft: Det er et Principspørgsmaal, hvorom der strides, om man skal have et større Antal og mindre Kanoner, eller et mindre Antal og større Kanoner.

114. Formanden: Kan der fornuftigviis efter Søartilleriets hele Standpunkt nu være Tvivl derom mellem dem, der have fulgt det?

Kraft: Dertil kan jeg ikke sige Nei, men jeg tvivler ikke.

115. Formanden: Men De mener, at der er fornuftige Mænd, som tvivle derom?

Kraft: Ja.

116. Hage: Vi ere altsaa blevne ved at bygge Fartøier med mange og smaa Kanoner, medens man alle andre Steder netop har lagt an paa svære Fartøier med meget faa men uhyre svære Kanoner?

Kraft: Man har ganske vist drevet det til den yderste Grændse i den Retning.

117. Hage: De mener, naar man bygger en Corvet som „Ariadne" paa 16 Kanoner, som er 50 % større end vort største Linieskib, gaaer man for vidt?

Kraft: Vi vilde idetmindste gaae for vidt; men man er andetsteds gaaet meget videre, i Amerika har man bygget et ligesaa stort Skib med kun 12 Kanoner.

118. Hage: Mener De, at vort Sovæsen for Tiden er hensigtsmæssigt indrettet efter Tiderne? (Kraft: Nei.) De mener ikke, at en Fjende af omtrent vor Styrke, som var gaaet frem med Tiden, maatte alene af den Omstændighed kunne slaae os?

Kraft: Ja, vi have jo vort Materiel for en heel Deel overleveret fra Fortiden, og det Punkt, paa hvilket Forandring indtraadte, er jo, man kunde næsten bestemme Dagen, i Begyndelsen af 1856 i den sidste Krig mellem England og Rusland, da det blev erkjendt, at det gamle Materiel maatte remplaceres af andet.

119. Hage: Tænker De ved Materiel nærmest paa Skyts?

Kraft: Nei, jeg tænker paa det Materiel, som bærer Skytset; det skriver sig fra den engelsk-russiske Krig, at Alt, hvad der hedder Seilskib, fra den Tid af kan ansees kasseret som Krigsskib, og vi have heller ikke siden den Tid bygget noget af den Slags.

120. Bøcher: Manglen ligger altsaa ikke i Driften, ikke i, at man ikke i betimelig Tid er gaaet til det nye System, men i Utilstrækkeligheden af de Midler man har anvendt derpaa?

Kraft: Tildeels i Midlerne, og tildeels har man efter min Formening ikke decideret nok brudt med det Gamle.

121. Lütken: Naar De udtalte Dem om Ønskeligheden af større Kanoner, meente De saa, man skulde overgaae fra den 30pundige Kuglekanon, Normalkanonen, til en større Kaliber?

Kraft: Ja, der er den almindelig anvendte Kuglekanon, som omtrent svarer til vore 60pundige; den bliver temmelig almindelig brugt i England og Amerika, dog ikke paa fuldt Batteri, men enkelte Kanoner i et Lag.

122. Lütken: Er ikke den 32pundige Kuglekanon i den engelske Flaade Normalskyts paa Batterierne, og ligeledes i den franske?

Kraft: I England har man anbragt paa de nye Skibe hele Batterier af dens 8 Tommers (8 inch-) Bombe- og Kugle-Kanoner, efter de Oplysninger man har om Bestykningen; de sidste Tredækkere have paa deres underste Batteri enkelte 8—10 Tommer Kanoner, som svare til vore 60 og 84pundige Bombekanoner og som ogsaa kunne bruges som Kuglekanon.

123. Lütken: Naar de anvendes med Kugler, ere de da mere skarptskydende end lange 30pundige Kanoner; her er jo Spørgsmaal om paa langt Hold?

Kraft: Jeg troer de skyde ligesaa langt.

124. Lütken: Ere de ligesaa eller mere skarptskydende?

Kraft: Jeg har seet Tabeller, men erindrer i Øieblikket ikke Resultaterne; men der er ikke megen Forskjel mellem dem.

125. Hage: Det er Dem vel bekjendt, at man i England foretrækker at skyde paa nær Hold, og kun at anvende den nye Opfindelse, Armstrongs Kanoner, paa længere Hold?

Kraft: Meningerne i England ere endnu tildeels meget deelte, og hele denne Overgang er endnu ikke fuldstændig færdig; de have provet at armere de store Skibe med lutter svære Kanoner paa 8—10 Tommers Diameter; men dette er man igjen frafalden og gaaet over til et blandet System af Bombe-kanoner og 32pundige Kanoner med fuld Kugle; det sidste synes man meest at foretrække, men de svære Kanoner blive almindelig anvendte; der er intet større Skib, uden at det har dem, saa at

det Spørgsmaal synes løst, at man bør have dem, da de gjøre god Virkning i de Tilfælde, hvor man baade skal have lang Rækning og stor Indtrængning.

126. Lütken: Kan man sætte 60pundige Bombekanoner istedetfor Kuglekanoner paa Batteriet af vore Fregatter?

Kraft: De to Fregatter „Niels Juel" og „Sjælland" føre 15 Skpd. Kuglekanoner mellem Kanonerne paa Batteriet.

127. Lütken: Hvor stor Forskjel i Vægten gjør det?

Kraft: 4 Skpd.; 80pundige Bombekanoner veie 19 Skpd.; men man har i sidste Krig seet, at man kan remplacere korte 18pundige med lange, saa at den forøgede Vægt af 4 Skpd. pr. Kanon for enkelte Kanoner neppe kan have nogen væsentlig Indflydelse i Skibe af den Størrelse som „Niels Juel".

128. Lütken: Og De anseer det heldigt, at have nogle Bombekanoner paa Batteriet? (Kraft: Ja.) Har De specielt Kjendskab til riflede Kanoner?

Kraft: Nei, ikke andet end af de officielle Beretninger.

129. Hage: Hvad er Deres Mening om vor Flaade i det Hele, mener De, at de fleste af vore gamle Seilorlogsmænd nu ere brugbare?

Kraft: Ja, de større.

130. Hage: Brugbare til Nutidens Krigsføring?

Kraft: Ja Linieskibene, men naturligviis med den Indskrænkning, der følger af, at de ere meget lidt bevægelige i Forhold til hvad der nu forlanges.

131. Hage: Vil De, for at bruge dem, finde det nødvendigt at have Noget at bevæge dem med?

Kraft: Ja, de maae ledsages af Dampskibe, man kan ikke anvende Dampkraften paa anden Maade, det er et meget daarligt og lidt tilfredsstillende Middel, men det er det bedste man har.

132. Hage: Er det ikke sandsynligt, at et saadant Linieskib med Ledsager vilde blive et let Bytte for et nyt Orlogsfartøi med svært Skyts og fuld Dampkraft? (Kraft: Jo.)

Hvad vilde De foretrække, et Par Dampkanonbaade med nogle Stykker svært Skyts eller et gammelt Seillinieskib?

Kraft: Uden Assistance, ubetinget Kanonbaade.

133. Bøcher: Men De vil dog indrømme, at Veiret ikke er uden Indflydelse? (Kraft: Ja.)

134. Hage: Hvor stor Dampkraft vilde De forlange til at ledsage et Linieskib?

Kraft: En Dampbaad paa 150—200 Hestes Kraft.

135. Hage: Men i meget haardt Veir kan den Intet udrette? (Kraft: Nei.) Kun i Magsveir kan den slæbe det frem?

Kraft: Ja med en 7—8 Miils Fart.

136. Hage: Men naar De nu tog 150—200 Hestes Kraft og anvendte den paa 2 Kanonbaade, saa havde de 4, hvad vilde De saa helst have, enten et Linieskib, ledsaget af et Dampskib, eller 4 Kanonbaade?

Kraft: Der kan jo naturligviis opstilles mange Tilfælde, hvor Linieskibet vilde være det overlegne.

137. Hage: Jeg spørger blot i Almindelighed, alle Omstændigheder tagne i Betragtning, man kan jo ikke forudsee Alting?

Kraft: Som effectiv vilde jeg sætte 4 Dampkanonbaade overst, derved forstaaet ordentlige Dampkanonbaade, som havde 2—3 lange Kanoner.

138. Hage: Hvad kalder De ordentlige Dampkanonbaade? Er dette hvad Størrelsen angaaer saadanne, som man bygger her paa Holmen?

Kraft: De maatte helst være lidt større.

139. Hage: De veed, man kalder nu en Kanonbaad et Skib, som er under en Corvet, altsaa ethvert Krigsdampskib, som er under 6—700 Tons; det er altsaa et betydeligt større Fartøi end man tidligere forstod ved en Kanonbaad; nu vilde jeg gjerne høre Deres Mening om, hvad De forstaaer ved „ordentlige Kanonbaade", om det er smaa Fartøier, bestemte til vore egne Farvande, eller om det er større Fartøier,

ſom kunde benyttes, for at tage et Exempel, i Øſterſøen, uden at være dækkede af Land og paa egen Haand?

Kraft: Jeg mener, at, derſom vi ſkulde tage nogen Beſtemmelſe med Hensyn til Størrelſen af de Kanonbaade, vi ſkulle bygge, maatte vi tage væſentligt Hensyn til, at de kunde bevæge ſig uden Vanſkelighed i vore egne Farvande.

140. Lütken: Og vore egne Farvande kalder De?

Kraft: Paſſagen mellem Fyen og de mindre Øer og mellem Sjælland og Øerne; det er den ſtørſte Indſkrænkning, man kan gaae til; kunne de komme der, kunne de ogſaa komme andre Steder.

141. Lütken: Ja med Hensyn til Dybgaaende; det er et andet Spørgsmaal, om de kunne benyttes i Kattegat, mellem Bornholm og Preuſſen, Øſten for Bornholm, fra Memel ned til Rügen?

Kraft: Det troer jeg, de maatte kunne.

142. Lütken: Har De faret med de nuværende Kanonbaade Nr. 1 og 2? (Kraft: Nei.) Men hørt dem omtale? (Kraft: Ja.) Troer De, de kunne gjøre Tjeneſte paa de omhandlede Farvande? (Kraft: Nei.)

143. Hage: Det ligger ſaa nær at tænke paa Blokering af Havne, at jeg vil ſpørge Dem, om De ikke, da De anbefalede at beholde vore gamle Linieſkibe, tog noget Hensyn til, at man kunde komme til at blokere en eller anden Havn, og at et ſaadant Linieſkib, ledſaget af en Damper, dertil kunde benyttes?

Kraft: Jeg ſkal ikke nægte, at mit Svar tildeels var dicteret af ſamme Tanke, og derfor tilføiede jeg udtrykkeligt, ſom effectivt Krigsſkib i og for ſig.

144. Hage: Naar nu et ſaadant Linieſkib med ſin Amme kom til den Havn, der ſkulde blokeres, hvorledes vilde ſaa Partiet blive, naar der mod dette Linieſkib kom, lad os tage en Kanonbaad paa 100 Heſtes Skrue, der gik 10—12 Miils Fart og var armeret med 4 ſvære Kanoner?

Kraft: Det vil være en extraordinair ſtor Kanonbaad.

145. Hage: Vi bygge dem paa 60, og jeg ſiger her en paa 100, hvad ſiger De om Partiet?

Kraft: Under enkelte Omstændigheder vilde det være lige.

146. Hage: Hvor vilde De helst være ombord?

Kraft: Helst i Kanonbaaden; den har altid den Fordeel at kunne tilbyde Slag under Vilkaar, den selv bestemmer.

147. Hage: Er det ikke givet, at en Kanonbaad som den, jeg forlangte, kan bevæge sig accurat, som den lyster, og kan bringe sit Skyts til at bære paa den store Klump, saa at den i ikke meget lang Tid vil være ødelagt.

Kraft: Det kommer an paa Veir og Omstændigheder.

148. Hage: Under almindelige Omstændigheder, stille Veir, jevn Brise, hvor Veiret ikke er gunstigt for Linieskibet?

Kraft: I det foreliggende Tilfælde kommer hele Partiet til at ligge paa, hvilket af de to Skibe, der kan kaste sit Skytses Kugler længst fra sig, altsaa det, der har de længst rækkende Kanoner.

149. Hage: Men vore gamle Linieskibe ere jo armerede saaledes, at det ikke kan komme i Betragtning?

Kraft: Jo, de have langtrækkende Kanoner, blandt andre 4 svære Bombekanoner.

150. Lütken: Har De havt Leilighed til at sammenligne vore Kanonbaade med fremmede Mariners?

Kraft: Jeg har seet de engelske, som gik til Rusland og passerede her forbi, ligeledes i Sommer de preussiske i Stettinerhav; jeg har ikke været ombord i dem, men jeg er mange Gange passeret tæt forbi dem.

151. Lütken: Ere de større end vore?

Kraft: Omtrent af samme Størrelse, lidt bredere og kortere, det er Træbaade.

152. Lütken: Kjender De deres Bestykning?

Kraft: Jeg har ikke seet dem bestykkede, men de skulde bestykkes med 2 riflede Kanoner og 4 meget smaa; de 2 blive anvendte for og agter.

153. Lütken: Veed De, hvilken Maskinkraft de have?

Kraft: Det er forskjelligt, høist 60.

154. Lütken: Har De hørt hvad Fart de gjøre?

Kraft: De, der vare i Stettinerhav, gjorde omtrent 8 Miils Fart uden Kanoner.

155. Lütken: Veed De, paa hvilken Maade deres Maskine er anbragt? (Kraft: Nei.) De veed altsaa ikke, om Kjedlen er dækket mod Skud?

Kraft: Den ligger lidt over Vandgangen; de have for Resten faaet Maskinen fra forskjellige Værksteder, de see ud til at være temmelig svært byggede.

156. Puggaard: Hvor dybt stikke de?

Kraft: Lidt over 7 Fod uden deres Kanoner.

157. Puggaard: Have de Skrue til at lette, eller fast Skrue?

Kraft: De have fast, trebladet.

158. Lütken: Er det et stort Antal, De har seet?

Kraft: Der laae 10 i Stettin, for Øieblikket ere de i Stralsund.

Een og Tredivte Møde, den 2den Februar 1861.

Undertøimester, Capitainlieutenant Carlsen.

1. Lütken: Hvorlænge har De været ansat ved Artilleriet?

Carlsen: Jeg har været udnævnt i 2 Maaneder, men har kun fungeret fra 1ste Januar d. A.

2. Lütken: Men De har i længere Tid beskjeftiget Dem med dette Fag? (Carlsen: Ja.) Deres nuværende Stilling er?

Carlsen: Jeg er Undertøimester.

3. Lütken: Der er jo i Marinen to faste Corpser, nemlig et Artillericorps og et Matroscorps. Antager De, at det vilde være i Tjenestens Tarv, at disse Corpser bleve ombannede til een fast Cadre?

Carlsen: Det har jeg ikke nogen Mening om; jeg er ikke bekjendt med Matroscorpset, men kun med Artilleriet, og den Maade, hvorpaa det uddannes. Hvorledes det vilde stille sig, naar det kom sammen med Matroscorpset, har jeg ingen Forestilling om; men jeg antager, at Artilleriet bedre kan uddannes, naar det skeer fra Søtoihuset.

4. Formanden: Adskilt fra Matroscorpset?

Carlsen: Det vil jeg egentlig ikke sige.

5. Lütken: De veed, at Lærlingerne tidligere ere blevne opdragne hver til sit Corps, men nu i eet Corps. Antager De denne Sammensmeltning for hensigtsmæssig?

Carlsen: Derimod troer jeg ikke, at der kan indvendes Noget; thi saalænge de ere sammen som Lærlinge, faae de kun den første almindelige Uddannelse; den egentlige specielle Fagdannelse faae de først senere. Samlede faae de kun almindelige Skolekundskaber, og det kan overmaade godt gaae.

6. Lütken: Hvor stort er Antallet i Artillericorpset?

Carlsen: Der er 265 Mand, nemlig 3 Tolhuuslieutenanter, 15 Overkanonerer, 25 Kanonerer, 30 Underkanonerer og 30 Overconstabler; dette er Underofficeersklasserne. Dernæst er der 72 Constabler, 36 Underconstabler, 27 Lærlinge i 1ste Classe og 27 Lærlinge i 2den Classe; det er den reglementerede Styrke.

7. Hage: Som altid er her tilstede?

Carlsen: Ja, naar de ikke ere udcommanderede.

8. Formanden: Ere alle de reglementerede Numere i Virkeligheden besatte?

Carlsen: Der er smaa Afvigelser. Der er for Tiden 6 vacante og 12 overcomplette, saa at der er lidt mere end reglementeret.

9. Lütken: Hvori bestaaer Søtoihuuslieutenanternes Tjeneste?

Carlsen: Der er Een fast ansat ved Laboratoriet; som udelukkende har Ledelsen deraf, forestaaer Arbeidet der og er Regnskabsfører for alt det Gods, der ligger under Laboratoriet, Krudt, Karduser, Fængrør o. s. v.

10. Hage: Den Post vexler ikke?

Carlsen: Nei, dertil udfordres Fagkundskab. Denne Lieutenant har en Overkanoneer under sin Commando, som vælges saaledes, at han kan blive hans Eftermand. Den anden Søtoihuuslieutenant er ved Arsenalet og har egentlig ikke Andet end Regnskabsvæsenet over alt Gods derved, Kapperter, Kanoner med alt Tilbehør. Han har tillige noget Tilsyn med de Værftsarbeidsmænd, som høre til Arsenalet.

11. Hage: Dette Regnskab kan ikke være meget betydeligt i almindelige Tider?

Carlsen: Nei, det er ikke saa overordentligt meget. — Den tredie Lieutenant er ansat ved Skolen og skulde være en Slags Underskolebestyrer. Skolens egentlige Commandeur er Undertoimesteren, og den tredie Toihuuslieutenant har saa et Slags Tilsyn med Skolen.

12. Lütken: Anseer De de 3 Poster for absolut nødvendige?

Carlsen: Den ene ved Laboratoriet er absolut nødvendig. Den anden Post, som Regnskabsfører ved Arsenalet, har jeg ikke noget nøiagtigt Kjendskab til, da den staaer directe under Directeuren, saa at jeg ikke endnu har havt Leilighed til at sætte mig ind deri.

13. Lütken: Hvorledes anvendes de 15 Overkanonerer?

Carlsen: Der er nogle enkelte faste Poster. Een er altid ved Bommen, Een paa Amager som fast Opsynsmand ved Krudttaarnene, Een er Regnskabsfører ved Arsenalet og har Batteriet Sixtus og Regnskabsvæsenet derved, Een er ved Laboratoriet; de Andre gjøre Vagttjeneste, benyttes som Lærere ved Skolen eller ved Exercitsen.

14. Lütken: Og der findes Beskjeftigelse for de øvrige Underofficerer, naar de ikke ere udcommanderede?

Carlsen: En Deel arbeide ved Arsenalet, ikke Faa benyttes til Tegning og til at skrive forskjellige Ting, og saa gaaer der en meget betydelig Deel fra til Vagttjeneste, Paroltjeneste og

Patrouiller. Vi have en Deel Vagter, især paa Amager ved Krudttaarnene.

15. Lütken: Vil De forklare os Skolens Indretning?

Carlsen: I den skulle Artilleriunderofficererne uddannes, og deri skal navnlig gives dem nogen aandelig Udvikling, men den er forsaavidt uheldigt indrettet, som de kun skulle møde der, naar der ikke er andet Arbeide for dem. Naar de komme hjem fra Søtogterne, blive Constablerne deelt i to Dele, hvoraf den ene bliver sat til Skolen, den anden udelukkende til Arsenaltjeneste i October, November og December Maaned. Men i den Tid holdes de Første ikke udelukkende ved Skolen; thi naar der kommer Extraarbeide, naar der f. Ex. kommer Bud fra Equipagemesteren, at der trænges til Folk til Extraarbeide, til Forhalinger og Indsætninger, afgives der Mandskab fra Skolen, saa at vor Underviisning ikke bliver holdt saa strengt, at man kan tillægge det stor Betydning, som det er ordnet nu.

16. Lütken: Hvem af Mandskabet bliver underviist der foruden Lærlingerne?

Carlsen: Underconstabler, Constabler, Overconstabler og Underkanonerer, indtil de have tilfredsstillet de Fordringer, der stilles. Underviisningen drives hovedsagelig ved ældre Underofficerer; der er for Øieblikket een privat Lærer, i Dansk, og saa er det gammel Praxis, at Inspectionsofficererne overtage et enkelt Fag; den ene har Geographi og den anden Navigation.

17. Lütken: Det er altsaa en almindelig humanistisk Dannelse?

Carlsen: Ja, Underviisningen besørges af ældre Artilleriunderofficerer. Der undervises i Regning, Skrivning, Dansk, Geographi, Navigation og Artilleri.

18. Lütken: I hvilke forskjellige Dele af deres Fag undervises der?

Carlsen: I Artilleri er der visse bestemte Fordringer, som skulle tilfredsstilles.

19. Lütken: Hvem underviser Underofficererne?

Carlsen: Hidtil een af de ældste Underofficerer.

20. Lütken: Bruges der nogen Lærebog i artilleriſtiſk Uddannelſe?

Carlſen: Der bruges for Øieblikket et Manuſcript, ſkrevet i ſin Tid af Admiral Michelſen, men det er noget forældet, da det er 25 Aar gammelt.

21. Hage: De anførte, at det halve Antal kom i Skolen. Er det nu en beſtemt Afdeling, ſom udvælges til at gaae Skolen igjennem?

Carlſen: De bytte hvert Nytaar; vi ſørge for, at Alle komme i Skolen.

22. Hage: Hvor længe er Skoletjeneſten?

Carlſen: Fra Klokkelydningen til Kl. 2¼ og kun 3 Maaneder om Aaret.

23. Hage: Tages der Hensyn til Alderen?

Carlſen: Vi tage meeſt Hensyn til, hvorvidt de gaae frem, ſaa at Een, der er meget tilbage med ſit Artilleri, ſættes til Skolen, og gaaer han ikke videre frem, byttes han ikke om, men bliver ved Skolen.

24. Hage: Antager De, at 3 Maaneder ere tilſtrækkelige for den, der kommer ganſke uøvet ind?

Carlſen: De gaae ſtadigt paa Skolen hver Vinter, hvergang de ere hjemme, indtil de blive Kanonerer, ſaa ere de færdige. Saaſnart der er en flink Underkanoneer, der er færdig, og kan, hvad han ſkal, bliver han ikke ſat til Skolen.

25. Hage: Hvormange er der i Almindelighed ved Skolen om Dagen?

Carlſen: Det varierer meget, efterſom der er udcommanderet til Vagttjeneſte og Syge o. ſ. v.

26. Hage: Hvor er den Skole?

Carlſen: Paa Chriſtiansholm.

27. Hage: Og De har iſær Overtilſynet med den?

Carlſen: Ja; for Øieblikket er den factiſk ſaagodtſom opløſt paa Grund af Forholdene; der er kun ganſke enkelte Underviisningsgrene, der fortſættes. Der er ſaamegen Brug for

Folkene, at der er kommen Ordre til midlertidigt at ſtandſe Underviisningen.

28. Hage: Hænder det meget hyppigt, at de blive dragne bort fra Underviisningen?

Carlſen: Det hænder ikke ſjeldent.

29. Hage: Og det anſeer De ikke for gavnligt?

Carlſen: Nei. Skoletiden burde udelukkende være Skoletid, ſaa at ingen Mand kunde røres, ſaalænge han underviſtes.

30. Hage: Det er vel blot et Pengeſpørgsmaal, hvorvidt man ſkulde leie Folk iſtedet?

Carlſen: Ja; der burde aldrig være Tale om at tage Folkene fra Skolen til Værftsarbeide.

31. Hage: De kunne altſaa midt under Underviisningen tages bort?

Carlſen: Ja, naar der kommer Bud fra Eqvipagemeſteren, om at der eller der ſkal foretages det Arbeide, hvortil der bruges 20 eller 30 Mand, er det en gammel Skik, at det ikke bliver nægtet, men at Folkene blive tagne til det Arbeide.

32. Hage: Det beroer altſaa paa Eqvipagemeſteren, hvorledes Underviisningen ſkal gaae?

Carlſen: Nei, det beroer paa Arbeidsforholdene.

33. Hage: Jeg forſtod det ſaaledes, at, naar Eqvipagemeſteren vil anvende et viſt Antal Mand, ſender han Bud til Skolen?

Carlſen: Men det ſtaaer i Directeurens Magt at ſige Nei.

34. Formanden: Det maa altſaa være, fordi han anſeer det for ſin Pligt, at han i Virkeligheden ikke ſiger Nei.

Carlſen: Jeg antager, at det er ſaaledes.

35. Formanden: Men hvorledes kommer De ud over disſe Vanſkeligheder med denne løſe Skolegang? Det maa blive en forunderlig Springen til og fra?

Carlſen: Ja, Skolegangen bliver derefter. Der er ikke Tale om nogen ſamlet Examen. I Artilleriet, ſom er det vigtigſte Fag, melde de ſig til Prøve.

36. Formanden: Der er altsaa en Examen i de enkelte Fag?

Carlsen: I alle Fag, med Undtagelse af Artilleri, holdes der en samlet Examen af hver Lærer.

37. Formanden: Hvilke ere disse Fag?

Carlsen: Dansk, Geographi, Regning, Skrivning, Affætning, Tegning, Navigation, Vaabenøvelse, Exercits, Gymnastik.

38. Formanden: Samles disse Fag til een Prøve?

Carlsen: Der holdes en Prøve i hvert enkelt Fag, for hver enkelt Classe af den Underofficeer, der har undervist dem.

39. Formanden: Paa hvilken Tid?

Carlsen: For April Maaned, naar Folkene skulle ud igjen.

40. Hage: Er der praktiske Prøver forbundet med Skoleunderviisningen, hvilke aflægges ved Examen?

Carlsen: Det er mere en Skolefag. F. Ex. Exercitscharacteren har Indflydelse paa Avancementet; deres Flinkhed i Exercits er en Anbefaling for dem, men der er egentlig ikke Examen, hvorved de kunne faae Character for, hvorledes de exercere.

41. Formanden: Jeg forstod Dem saaledes, at det forholdt sig noget anderledes med Prøven i Artilleri?

Carlsen: Ja, deri blive de kun examinerede, naar de melde sig. Dette Cursus er inddeelt i flere Capitler, og naar en Mand er færdig med 1, 2, 3, 4 Capitler, melder han sig og bliver overhørt af den Underofficeer, der læser Artilleri med dem, og naar denne finder ham dygtig nok, bliver han overhørt af Underdirecteuren.

42. Formanden: Og det falder ligesom Folkene melde sig?

Carlsen: Ja, og derfor indtræffer det ogsaa, at der er meget unge Underofficerer, som ere heelt færdige, og meget gamle, som staae tilbage. Man siger til dem, og det er en Drivfjeder, der er, at de avancere ikke til en høiere Classe, for de ere færdige med deres Artilleri?

43. Lütken: Skolegangen begynder, naar de komme ind i Tjenesten, og varer indtil de blive Kanonerer?

Carlsen: Ja, naar de ere heelt færdige, sender man dem ud til anden Tjeneste.

44. Lütken: Ved Examen betragtes Prøven i Geographi og Navigation som det, der gjør Udslaget, medens Exercitsen tjener til Anbefaling ved Avancement?

Carlsen: Anbefalingen fra Skibene, som der holdes Control med, er det væsentligste Moment, naar en Mand skal avancere. Den Officeer, som en Mand har faret med, erklærer, om han er dygtig til at avancere til Underofficeer.

45. Formanden: Er De i det Hele taget tilfreds med denne Skoles Ordning, eller vilde De ønske den anderledes?

Carlsen: Jeg har kun været kjendt med den i 1 Aar, før jeg reiste udenlands.

46. Formanden: Hvilke væsentlige Forandringer vilde De anseе for hensigtsmæssige, for at forebygge de Ulemper, som De før omtalte?

Carlsen: Det skulde være en Skole, hvor Folkene, medens de vare der, skulde blive der for at lære, enten hvad der hører til deres Fag eller til almindelig Dannelse, saa at de ikke i den Tid kunde commanderes bort til Værftstjeneste.

47. Formanden: Naar Skolen altsaa ikke var udsat for denne Forstyrrelse, var De saa i det Hele taget tilfreds med dens Indretning, eller ønskede De nogen væsentlig Forandring?

Carlsen: Ikke væsentlig, fordi Saameget er overladt til Tøihuset i den Retning. De mindre væsentlige Forandringer har jeg formodentlig Ret til at gjøre Forslag til; Detailunderviisningen kan jeg indrette som jeg vil.

48. Formanden: Det Væsentlige er altsaa den Forstyrrelse, som fremkommer ved, at Folkene tages bort. Naar det ikke var Tilfældet, vilde Skolen blive fuldstændigere og bringe et bedre Resultat?

Carlsen: Ja, man kunde fordre Mere.

49. Hage: Kan en Mand, naar han er færdig med Skolen, skrive ordentlig Dansk og have almindelige geographiske Kundskaber? Drive de det saa vidt?

Carlsen: I Geographi vil jeg ikke sige, at det drives saavidt, men Skrivning derimod drives nogenlunde. I de senere Aar har der været en Lærer i Dansk, saa at Underviisningen deri nu drives noget mere. I Skrivning have vi faaet Lærere, der ere uddannede af Rosenkilde.

50. Hage: Er det nu blot Retskrivning, der fordres, saaledes, at de kunne skrive orthographisk, eller ønsker man, at de skulle nedskrive deres egne Tanker?

Carlsen: De Folk skulle uddannes til Regnskabsførere.

51. Lütken: Hvor lang Tid vilde De beholde dem i Skolen til den mere almindelige Uddannelse, ikke Uddannelsen i Baaben, thi den maatte vel fortsættes?

Carlsen: Øvelse i Baaben skulde ikke være afsluttet ved Skolens Ende.

52. Lütken: Det er en anden Sag, at de blive underviste stadigt i Artilleri og Baaben; men til den almindelige Uddannelse har jeg forstaaet, at De vilde have Folkene uafbrudt tilstede paa Værftet, saa at de kunde møde hver Dag og læse en vis Tid og saa gaae hjem. Nu er Spørgsmaalet, hvor lang Tid der vilde være nødvendig til denne Underviisning?

Carlsen: Det har jeg ikke overveiet.

53. Lütken: Men tilnærmelsesviis? Det forekommer mig, at naar De har havt den Tanke, maa De have dannet Dem en Mening i saa Henseende?

Carlsen: Jeg tør ikke indlade mig paa Svar i den Retning; det er Noget, som jeg ikke har tænkt mig, at jeg skulde komme til at udtale en Anskuelse om.

54. Formanden: Hvor lang Tid bruger en flinkere Mand til at tilegne sig, hvad der fordres af Artilleri?

Carlsen: Som det nu er, gaaer der en heel Deel Tid med; det gaaer kun successive og kun, naar de ere hjemme.

55. Formanden: Men hvormange Aar bruger en flink Mand i Gjennemsnit?

Carlsen: Det er meget vanskeligt at fastsætte et Tidsrum, det kan aldrig tænkes, at det skeer uden Afbrydelse.

56. Formanden: Man maa altsaa tage hele den Tid, der bruges, tilligemed Afbrydelserne; det er jo nødvendigt for at udfinde det. Hvormange Aar antager De saa, at en slink Mand maa bruge for at lære sit Artilleri?

Carlsen: Jeg har aldeles ingen Opgjørelse gjort i den Retning; det varer undertiden fra de komme i Tjenesten til de blive Kanonerer, og det er en lang Tid, 12—14 Aar.

57. Formanden: Altsaa, som Forholdet er nu, gaaer der henved 15 Aar med?

Carlsen: Ja, i Reglen.

58. Lütken: Men det kan der ikke være Tale om i den Skole, som De tænkte Dem, som jo skulde være en Fortsættelse af Nyboders Skole, hvor de, efter at være komne i Tjenesten, skulde uddannes? Uddannelsen som Underofficerer fortsættes jo bestandig. Nu er Spørgsmaalet, hvormange Aar De anseer det for nødvendigt at fortsætte Undervisningen efter at de ere komne i Tjenesten som Lærlinge.

Carlsen: Jeg tænker mig, at den rene aandelige Udvikling, som man nu vil give dem, Kjendskab til Geographi, Regning og Skrivning, vil kunne bibringes dem i et kortere Tidsrum istedetfor som nu i Stumper og Stykker, og at man derefter kunde gaae over til den egentlige Uddannelse.

59. Lütken: Antager De f. Ex. 3 Aar, for at nævne en Tid?

Carlsen: Ja, det anseer jeg for tilstrækkeligt; en 2—3 Aar.

60. Lütken: Naar skulde de begynde?

Carlsen: Man kunde jo kun have dem om Vinteren, da man ikke kan afholde dem fra at gaae tilsøes, men saa maatte man have dem uafbrudt i den Tid, de vare hjemme.

61. Lütken: Skulde Lærlingerne udcommanderes?

Carlsen: Ja, saaledes, at de hver Sommer vare ude paa en Tour, men forresten vare paa Skolen.

62. Lütken: Have Lærlingene Noget at bestille, medens de gaae paa Skolen? Blive de brugte til Arbeide?

Carlsen: Nei, de ere næsten altid paa Skolen; det er yderst sjeldent, at de ikke ere der.

63. Lütken: Hvorlænge ere de Lærlinge?

Carlsen: Omtrent 3 Aar.

64. Lütken: Saa have de altsaa et treaarigt Cursus, som de gjennemgaae med meget faa Undtagelser?

Carlsen: Ja.

65. Hage: De anførte, at De fik for de Udcommanderedes Vedkommende, naar de kom hjem og kom til Skolen, en Indberetning om deres Forhold ombord. Skeer det med hver enkelt Mand? (Carlsen: Ja.) Har De havt det Tilfælde, at en Mand er kommen hjem med just ikke den bedste Attest for sin Opførsel og er kommen ud igjen, efterat have frequenteret Skolen i længere Tid, og at De saa har seet nogen betydelig Forskjel paa Indberetningen om denne Mand, saa at De kunde see en practisk Virkning af Skolegangen?

Carlsen: Jeg har ingen Erfaring deri. Jeg har været ansat for kort Tid dertil, men jeg troer ikke Skolen skulde gjøre Noget i den Retning; det skulde da være, at den gav dem et noget høiere Sving, noget mere Klogt til at handle.

66. Hage: Der bliver Ingen befordret til Underofficeer, uden at der er vacante Numere?

Carlsen: Nei, og det skeer endda kun hvert Nytaar.

67. Hage: Altsaa, om en Mand end meget tidlig er udmærket dygtig, kan han ikke avancere, uden at der er Plads vacant?

Carlsen: Nei, og saa kun hvert Nytaar.

68. Hage: Hvis der nu fandt en almindelig Udrustning Sted til Foraaret, hvorledes vilde det saa stille sig med Hensyn til at skaffe Underofficerer til Flaaden?

Carlsen: Der vilde komme til at mangle endeel. Jeg tør maaskee henvise til et Forslag, som er gaaet ind fra Søtøimesteren, hvori der i bestemte Tal er angivet, hvormange der vil

komme til at mangle. Han har indgivet dette Forslag under Forudsætning af, at en almindelig Udrustning skulde finde Sted, og har angivet, hvormange der vilde komme til at mangle og hvormange der behøves.

69. Hage: De erindrer ikke Tallet? (Carlsen: Nei.) Veed De, hvorledes man agter at erholde det Antal, der mangler?

Carlsen: Man har tænkt sig ved Indrullerede, helst dem, der havde gjennemgaaet Exerceerskolen, hvilke i kortere Tid herhjemme skulde gjennemgaae en Underofficeersskole, og behandles med det Maal for Øie, at de kunde være skikkede til Underofficerer. Det findes saaledes i Søtoimesterens Indstilling.

70. Bøcher: Har det ikke været paatænkt, at gjøre alle Constabler til Underofficerer?

Carlsen: Jo.

71. Lütken: Kunne Underconstabler ikke ogsaa bruges til Underofficerer?

Carlsen: Underconstablerne ere for unge og ikke dygtige nok; de blive Underconstabler, naar de have været 3 Aar Lærlinge.

72. Bøcher: Men man kunde dog maaskee bruge dem?

Carlsen: Naar man kan, vil man naturligviis benytte dem.

73. Lütken: Antager De, at man ved menige Værnepligtige kan recrutere Artillericorpset? De veed, at der efter al Rimelighed inden kort Tid vil komme en Værnepligtslov, hvorved Marinen vil faae samme Myndighed over sit udskrevne Mandskab, som Hæren har over sit, saa at Søartilleriet altsaa kan faae Folk, som blive staaende i dets Lister, i de første 8 Aar i Linien og derpaa 8 Aar i Forstærkningen? Søartilleriet vil da kunne blive stillet paa samme Fod som Landartilleriet, at det faaer Folk, som det indøver og permitterer, og igjen indkalder, saasnart der bliver Brug for deres Tjeneste. Nu er Spørgsmaalet, om der vil være nogen Vanskelighed ved, gjennem dette Mandskab, som saaledes kommer ind, bliver øvet og permitteret, og derefter bliver staaende i Listerne, at skaffe en Classe Underofficerer paa

samme Maade, som man i Hæren har en yngste Classe Underofficerer?

Carlsen: Det kan jeg ikke antage, at der vil være, naar man har de tilstrækkelige Penge til at lade dem uddanne.

74. Lütken: Lad os tænke os, at der kom 500 udskrevne Soartilleristere, og at de ere øvede i Sommertiden, og at deraf udtages f. Ex. 50, som man vilde uddanne videre. Naar de have faaet den første Uddannelse sammen med de andre i Sommermaanederne, og saa blive paa Værftet om Vinteren og faae en fortsat Uddannelse i deres Vaaben, og derefter næste Aar igjen blive benyttede ved de almindelige Øvelsestogter, og derpaa blive permitterede, naar de have tjent deres Tid, antager De saa, at man, naar man skulde benytte dem i Krigstid, vilde kunne anvende dem som den yngste Classe Underofficerer?

Carlsen: Det troer jeg absolut. Kan man nu benytte Mandskab til Artilleriunderofficerer, som alene har været uddannet i 3—4 Maaneder ombord i Exerceerfregatten, alene ved at det gjennemgaaer en kortere Underofficeersskole, saa kan man selvfølgelig bedre benytte Mandskab, som har tjent i 16 Maaneder.

75. Lütken: Naar vi nu tænke os det indrettet saaledes, som jeg har fremhævet, mener De saa, at naar nogle af sidstnævnte Mandskab havde Lyst til at capitulere som faste Underofficerer, man saa kunde benytte dem?

Carlsen: Man maatte stille nogle Fordringer til dem. Det Meste maatte de kunne udføre, men man maatte dog fordre, at de havde nogle Skolekundskaber, naar det ikke skulde være en speciel Classe Underofficerer, som man kun maatte benytte til enkelte Ting; de maatte kunne være Regnskabsførere paa mindre Skibe, hvortil der udfordres lidt Kundskab i Regning og Skrivning, men det kan jo bibringes dem. Hvad det Practiske angaaer, vil man kunne bruge dem, da man kan tage de flinke Folk, medens man nu tager ilæng Mennesker, som fra Barndommen ere udseete.

76. Lütken: Der kan vel ikke være Tale om at inddrage

Skolen, før man er kommen til Erfaring om, hvorvidt Folkene vilde capitulere og om man kunde bruge dem; er det ikke Deres Mening?

Carlsen: Ja, det er ikke nogen Erfaring; jeg har kun sagt, hvad jeg har tænkt mig. Hvorvidt det er practisk udførligt, veed jeg ikke.

77. Lütken: Hvad er Deres Mening om Uddannelsen af de udskrevne Folk? Har De været ude med Exerceerskibet? (Carlsen: Nei). Men De er kjendt med hele Uddannelsesmaaden ombord paa Skibet?

Carlsen: Ja, især da jeg selv i denne Tid gjennemgaaer Specialskolen for de til Lærere ved Exerceerskolen bestemte Officerer og Underofficerer, men selve Uddannelsen har jeg ikke havt med at gjøre.

78. Lütken: Har De tænkt over, hvorledes Uddannelsen skulde være, hvor lang Tid, der skulde behøves til at uddanne en Mand?

Carlsen: Nei, det kan man kun sige, naar man har havt med Skolen at gjøre.

79. Lütken: Har De i Udlandet seet lignende Exerceerskibe?

Carlsen: Ikke just Exerceerskibe, men Exercits ombord i Skibe.

80. Lütken: Vare Skibene bestemt indrettede dertil? (Carlsen: Nei). De har ikke i Frankrig eller i England seet saadanne Skibe, og kjender ikke Maaden der til at uddanne Artillerister paa?

Carlsen: Nei, kun gjennem Læsning, og det stemmer med det nye Indførte hos os, hvilket for en stor Deel er ordnet efter fransk Mønster.

81. Hage: Er det noget forskjelligt fra den engelske Maade?

Carlsen: Noget, men ikke væsentligt.

82. Lütken: Der er dog den Forskjel, at det ene Sted er det Værnepligtige og det andet Hvervede?

Carlsen: Ja og det er en stor Forskjel.

83. Lütken: Hvormange Arsenalarbeidere er der ved Værftet?

Carlsen: Ved Artilleritakkeloftet retter Antallet sig efter det øieblikkelige Behov; under Arsenalet ligger tillige Skurekammeret. Der er foruden Constablerne et bestemt Antal Værftsarbeidsmænd, som assistere paa Takkeloftet ved Arbeider, hvortil der ikke udfordres Constabelfærdighed; der er ligeledes nogle Værftsarbeidsmænd ved Bøssemagerværkstedet, hvor der er flere Arbeider, hvortil der ikke udfordres Svendedygtighed.

84. Lütken: Der er 74 Mand, er det ikke et overmaade stort Antal?

Carlsen: De bruges ikke alene til Arsenalet; der bruges 36 til Vagttjenesten.

85. Lütken: Er den Vagttjeneste nødvendig?

Carlsen: Der er to Vagter paa Amager ved de 4 Krudttaarne, hvoraf de 3 ere vore egne og det 4de Landetatens, hvorved vi have overtaget Vagtholdet. Der er to Poster at besætte, altsaa sex Mand ved hver af de to Vagtsteder, hvilket giver 12 Mand, der ere der en Uge ad Gangen tilligemed en Underkanoneer ved hver Vagt, og saa ere de frie den næste Uge. Det er 12 Mand i to Skifter, altsaa 24 Mand. De Andre ere til Vagt ved Laboratoriet og Krudttaarnene i bedækte Vei.

86. Lütken: Anseer De denne Bevogtning af Krudttaarnene for at være af sær Vigtighed? Det er dog ikke for Indbrud og Tyveri.

Carlsen: De skulle passe paa, at Ingen kommer til med Lys og Ild.

87. Hage: Men naar de vare hensigtsmæssigt byggede, kunde man saa ikke lade dem staae uden Bevogtning?

Carlsen: Det har jeg ikke tænkt over.

88. Lütken: Der staaer bestandig en bevæbnet Mand?

Carlsen: Ja, baade Nat og Dag. Der ligger en Vagtbygning mellem hver 2 og 2 Krudttaarne. Det er en fast Vagt.

Hver Søndag marſcherer der 12 Mand ind der og faa udſættes der en Mand ved hvert Taarn.

89. Bøcher: Troer De, at Nogen vilde ſtikke Ild paa et Krudttaarn? Vilde det ikke være farligſt for dem ſelv?

Carlſen: Derom tør jeg ingen Mening have.

90. Hage: Ligge Taarnene ſaaledes, at ſelv om de ſprang i Luften, vilde der ikke ſkee nogen Ulykke?

Carlſen: De ligge iſolerede.

91. Hage: De veed ikke Værdien af det Krudt, der kan være i dem?

Carlſen: Det veed jeg ikke; for Øieblikket er der ikke ſaameget, ſom vi ſkulle have, men det er ikke nogen ubetydelig Værdi.

92. Formanden: Hvormeget kan Beholdningen være i hvert Taarn?

Carlſen: Det kan jeg ikke ſige.

93. Hage: Kan De opgive det, for at ſammenligne det med den Aſſurance, man ved det ſtore Vagthold betaler ved diſſe Krudttaarne?

Carlſen: Ja, jeg kan opgive, hvormange Centner, der kan ligge i hvert.

94. Hage: Og hvor langt de ere fra beboede Steder?

Carlſen: De ere aldeles iſolerede.

95. Lütken: Kunde det, at et ſaadant Taarn ſprang i Luften, ikke foraarſage Skade for de Omboende?

Carlſen: Det veed jeg ikke. Jeg kan ikke ſige, hvor langt det vilde blive kaſtet bort; der er ikke og maa ikke være Huſe i Nærheden indenfor 300 Alens Afſtand; de ligge for Øieblikket paa temmelig bare Marker, men det kan jo forandres.

96. Lütken: Kan ikke noget Mandſkab undværes paa Tøihuſet? Er De ſaa bekjendt med Arbeidet der, at De kan udtale Dem om, der ikke kunde gjøres Beſparelſe der paa den Maade, at man holdt mindre faſt Mandſkab, og naar man ſkulde bruge mere, brugte Sjouere?

Carlſen: Jeg antager, at der kan præſteres Mere ved et ſtrengere Tilſyn.

97. Lütken: Der er jo en Mængde Underofficerer og 3 Toihuuslieutenanter?

Carlsen: Ja, det er vanskeligt at sige Noget, naar man har været saa kort derved som jeg.

98. Lütken: Har De havt Leilighed til paa Deres Udenlandsreise at gjøre en Sammenligning mellem den Bestykning, som bruges i fremmede Mariner og i vor Marine?

Carlsen: Ja ganske vist.

99. Formanden: Hvorlænge har De opholdt Dem i Udlandet?

Carlsen: 7 Maaneder i Frankrig, ½ i Belgien og 2 i England.

100. Lütken: Vil De udtale Dem ganske i Almindelighed om Bestykningen i den franske Marine?

Carlsen: Den bestaaer for Øieblikket af en heel Deel forskjellige Calibere.

101. Lütken: Lad os holde os til Kuglekanonen.

Carlsen: Normalkanonen har været den 30 Pds. i 4 Numere, hos os haves kun 3, bestemte til de forskjellige Batterier. Den 36pundige Kuglekanon har været forladt, men er efter det nye Reglement af 1857 indført igjen paa Skibene.

102. Lütken: Er Meningen, at man vil overgaae fra den 30pundige til den 36pundige som Normalkanon?

Carlsen: Jeg troer ikke ubetinget, idetmindste ikke for Øieblikket, men forøvrigt troer jeg ikke, at man har tænkt over denne Sag, idet man har tænkt paa at indføre riflede Kanoner; man har tænkt paa ved Reglementet at benytte 30pundige og 36pundige paa samme Skib.

103. Lütken: Er en høiere Caliber end en 36pundig Kuglekanon almindelig?

Carlsen: Nei, der er nok construeret en 50pundiger, som medgives i ringe Antal, deels paa smaa Skibe, paa Kanonbaade og enkelte Stykker paa større Skibe, men den er kun tilstede i ringe Antal. Den 80pundige Bombekanon benyttes meget almindeligt i større Antal paa Batterierne, og en 30pundig, som kan skyde

baade med Kugle og Granat, og som er gjort saa let som muligt. De have ombord paa deres Skibe 36pundige, 30pundige af forskjellige Numere, Den 80pundige Granatkanon og saa endelig den riflede Kanon, og de kunne alle træffes paa det samme Skib.

104. Hage: Er 80pundiger den sværeste?

Carlsen: Nei, de have nogle endnu sværere, som endnu ikke ere benyttede paa Skibene, hvilke svare til 150pundiger.

105. Hage: Naar var De i Frankrig?

Carlsen: I den første Halvdeel af sidste Aar.

106. Hage: De kjender altsaa til Bestykningen af la gloire?

Carlsen: Jeg veed kun, at det skulde være lutter nye temmelig svære riflede Kanoner af 30pundig Caliber, men med Projectiler paa 60 Pd.

107. Rothe: Bruger man ikke 50—60pundige Kuglekanoner?

Carlsen: Saavidt jeg veed, staaer der enten 50pundige Kuglekanoner eller ogsaa riflede Kanoner i Bestykningsreglementet.

108. Lütken: Hvorledes bliver en Fregat paa 40 Kanoner bestykket i Frankrig, naar den ikke skulde have riflede Kanoner?

Carlsen: Den vilde absolut have 30pundige Kanoner som Hovedbestykning, og saa vilde den have nogle enkelte 36pundige; i de senere Aar er der nemlig kommet nogle enkelte 36pundige paa hvert Skib.

109. Lütken: Vilde et Skib af den Størrelse have Bombeskyts, Granatkanoner?

Carlsen: Nogle enkelte 80pundige.

110. Lütken: Vi have ikke 80pundige?

Carlsen: Nei, kun 60pundige.

111. Lütken: De vilde altsaa i det Hele taget have Skyts af sværere Caliber, altsaa sværere Bestykning? (Carlsen: Ja).

112. Lütken: Hvad er Deres Mening med Hensyn til Spørgsmaalet, om det er rigtigere at have et større Antal Kanoner af mindre Caliber eller sværere Kanoner og færre i Antal?

Carlsen: Jeg anseer det for rigtigere at have færre i Antal, men man maa naturligviis ikke overskride en vis Grændse. Naar Forskjellen i Antallet ikke er for stor, foretrækker jeg at have sværere Kanoner, som ere mere langtrækkende.

113. Formanden: Er det ikke afgjort i den senere Tid, at man lægger mere Vægt paa Styrken, altsaa paa Nøkningen, end paa Antallet?

Carlsen: Ja, man er vel gaaet temmelig vidt i den Retning.

114. Formanden: Naar De nu anstiller en Sammenligning mellem, hvad De har seet i Udlandet, og vore Forhold, vil De saa mene, at vi ere fulgte med, eller at vi maae gaae endnu videre frem i den Retning?

Carlsen: Jeg troer, at vi ere lidt svagt armerede, jeg troer ogsaa, at det er den almindelige Mening, at vore Skibe, som Følge af Omstændighederne, ere de mindste i deres Slags og ere armerede lettere; vi ere gaaede efter andre Mariner, den 30pundige Kanon have vi indført efter engelsk og fransk Mønster. Der er kommen en Reaction i Frankrig, som vi endnu ikke have fulgt i Bestykningen hos os, idet de have indført den 80pundige Granatkanon. Saavidt jeg veed, er der kun undtagelsesviis 50pundige Kuglekanoner paa de franske Skibe.

115. Formanden: De sagde, at Reactionen i Frankrig ikke endnu er fulgt her. Hvilken Reaction?

Carlsen: Der opstod Enkelte, som ønskede at holde paa Enheden, medens Andre have meent, at det var bedre at have en sværere Kanon, og disse sidste have seiret.

116. Formanden: Det er det samme Princip, som gaaer igjennem hele Udviklingen?

Carlsen: Nei, ikke ganske. Før havde man forskjellige Calibere, men saa sagde man, det er en Ulempe at have forskjellige Calibere, det complicerer Armeringen og der kan lettere opstaae Misforstaaelse, lad os derfor tage en Kanon, som kan bruges over det Hele.

117. Formanden: Reactionen gaaer altsaa blot imod Enheden af denne 30pundiger?

Carlsen: Ja.

118. Lütken: Dette Grundprincip er altsaa fremkommet, fordi man antager, at i Fremtiden vil Søkrigen hovedsagelig blive afgjort paa længere Hold. Det er kun under den Forudsætning, at Striden begyndes og afgjøres paa længere Hold, at denne Betragtningsmaade gjør sig gjældende, thi dersom man tænker sig dem slaaes paa nært Hold, vil Antallet gjøre sig gjældende.

Carlsen: Ja, de svære vilde tabe ganske overordentligt i deres Overlegenhed, men man kan ikke opstille Noget om Kanonernes Styrke uden at tage Hensyn til Skibenes Hurtighed.

119. Hage: De sagde, at vi havde ikke vedblevet at følge det engelske og franske Mønster?

Carlsen: Ja, vi have holdt fast paa Enhedsprincipet, og ikke indladt os paa saadanne Calibere, som de nu tildeels ere gaaede ind paa andre Steder.

120. Hage: Vi ere altsaa ikke gaaede frem med Tiden?

Carlsen: Det vil jeg ikke ubetinget sige; der kan gjøres forskjellige Meninger gjældende.

121. Hage: Men de Meninger, der have gjort sig gjældende i England og Frankrig, have vi ikke fulgt?

Carlsen: Nei ikke ubetinget.

122. Hage: Have vi i de senere Aar i Sverrig, som jo er vort Hovedfabriksted, ladet forfærdige af de sædvanlige gammeldags Kanoner, hvoraf vort hele Forraad bestaaer? (Carlsen: Ja.) Vi ere blevne ved dermed? (Carlsen: Ja.) Endogsaa efterat man havde opgivet dem i England og Frankrig?

Carlsen: Man har ikke opgivet dem, men kun føiet noget til i en mindre Maalestok, og det har man ikke fundet rigtigt at gjøre her.

123. Formanden: Vil De forklare, hvorledes Forholdet er i England?

Carlsen: I England har man omtrent de samme Calibere, 24-, 32- og 48-pundige. De engelske Forhold er jeg imidlertid ikke kommen saa nøie ind paa, men de have desuden sværere

Kanoner f. Ex. den bekjendte 68=pundiger, som benyttes meget. 32=pundigeren betragtes som Normal; den er meget nær den Samme som den 30=pundige danske.

124. Formanden: Forsaavidt der afviges i England fra Normalkanonen, er det saa i samme eller stærkere Grad end i Frankrig?

Carlsen: Snarere i stærkere Grad. Douglas klager over, at de ere gaaede forvidt med Granatkanonen, idet der skal være enkelte Skibe, hvor man har sat lutter Granatkanoner.

125. Formanden: Og af hvilken Caliber ere de Granatkanoner, der ere indførte?

Carlsen: Det er dem, der svare til vore 60=pundigere, altsaa de engelske 68=pundigere; der var nogle enkelte sværere Kanoner, men til hele Skibsbestykninger gik de dog ikke høiere.

126. Formanden: Svare de franske Tal til vore?

Carlsen: Ja.

127. Formanden: De sagde, at de franske Kanonbaade havde 80=pundigere?

Carlsen: Ja.

128. Bocher: Vil De foretrække 30=pundige Kuglekanoner i Skibe for Granatkanoner, naar hele Skibet skulde have Granatkanoner?

Carlsen: Ja, men jeg vilde nok have nogle enkelte Granatkanoner.

129. Lütken: De sagde, at man i England har en 68=pundiger, som bruges meget. Hvormeget veier den?

Carlsen: Den veier vel omtrent 95 Centner.

130. Lütken: Hvor anvendes den Kanon?

Carlsen: Paa Kanonbaade og mindre Fartøier, jeg troer ikke, den anvendes paa Batteri, men paa svære Skibe kun som Dreiekanon agter; den kaldes Pivot, efter Tappen, hvorpaa den sidder.

131. Lütken: Er det en skarpskydende Kanon denne 68=pundiger?

Carlsen: Den er maaskee lidt mere skarpskydende end den

lange 30=pundiger; dog antager jeg ikke meget; den vil tillige naae lidt længere end denne.

132. Lütken: Efter den overordentlig store Vægt, den har, er det vel ikke at tænke paa at anvende den ombord i vore Dampkanonbaade?

Carlsen: Det er aldeles umuligt. Jeg maa maaskee oplyse om, at der er construeret og bliver anskaffet en 60=pundig, der er noget mindre af Vægt; den er bestemt til Skibe, der skulle bygges, da neppe noget af vore nærværende Skibe selv med Forandring kan modtage den; Fabrikmesteren mener, at en enkelt kan maaskee anvendes i Skibene ved at forstærke Dækket o. s. v., paa Kanonbaadene tviler jeg derimod om, det vil kunne lade sig gjøre, fordi det er mindre Fartøier, hvor Dækket ikke vil kunne gives den fornødne Styrke; den 30=pundige veier nemlig 60 Centner, medens den nye veier 88.

133. Hage: Hvor blive de gjorte?

Carlsen: Det veed jeg ikke; de ere endnu ikke approberede af Ministeriet; men de skulle vel gjøres i Sverrig.

134. Lütken: Har De paa Deres Udenlandsreise gjort nærmere Bekjendtskab med det nye riflede Skyts?

Carlsen: Ja, det var Hovedformaalet for min Reise, det var mig specielt overdraget.

135. Lütken: Vil De ikke udtale Dem om, hvad De har seet i Frankrig?

Carlsen: Der har man indført riflede Støbejerns=Kanoner; de første vare fuldt af Støbejern, idet man ikke anerkjendte den Mening, at saadant skulde være for svagt til riflede Kanoner. I 1855 indførte man en, som stadig er bleven brugt ombord; Forsøgene fortsattes, fordi man vel havde naaet gode Resultater i enkelte Retninger, men ventede at opnaae flere. I 1858 indførtes en Kanon fuldt af Støbejern, men af en noget forandret Construction i Henseende til Riflerne; den var reglementet, medens jeg var der. Den er i den seneste Tid undergaaet yderligere Forandring, idet den er bleven omlagt med Staalringe, fordi man ved tilfældige Forsøg fandt, at det gav Kanonen meget stor

Styrke og skulde holde paa den, naar den sprang, saa at den sprang indvendig og ikke udvendig. Jeg saae en, som var bleven sprængt paa den Maade, men om det vil holde Stik, veed jeg ikke; den var sprængt ved meget stærke Forsøg, tilsidst lykkedes det at sprænge den indvendig men ikke udvendig. Der arbeides overalt paa dem i de forskjellige større Havne og ligeledes i Kanonstøberierne, saa at man vist allerede har et saa betydeligt Antal af dem, at man sætter nogle af dem ombord i hvert Skib. Der blev mig sagt, at man i Beholdningerne havde en 500,000 Projectiler. Det er lutter nye støbte Kanoner, Caliberen er 30-pundiger ganske af samme Slags som de andre.

136. Hage: Hvormeget sværere blive de ved disse Baand?

Carlsen: Ikke meget; jeg antager ikke, at de gjøre en Forskjel af over 100 Pund.

137. Lütken: Var der i Frankrig nogen Tvivl tilstede med Hensyn til Sprængning?

Carlsen: Jeg troer det ikke. At det ikke var Tilfældet, antydede idetmindste den Omstændighed, at der i Fredstid, hvor der ikke ligefrem var Trang til at give Andet end det Bedste ombord, satte de ældre Støbejerns riflede Kanoner ombord i Skibene. De maae altsaa have Tillid til dem, thi man gaaer ikke uden Nødvendighed hen og sætter en Kanon ombord, som man troer kan springe; de maae have gjort Forsøg og fundet dem stærke. Jeg antager det for Resten ikke for blivende Skyts, men for Noget hvorfra man vil gaae, saasnart man finder noget Bedre.

138. Bøcher: Ere de nye Kanoner For- eller Bagladnings-Kanoner?

Carlsen: Alt hvad de have i Frankrig er Forladnings-Kanoner.

139. Bøcher: Smedede riflede Kanoner have de ikke havt?

Carlsen: Nei. Der er gjort Forsøg med Støbestaals. De prøve Alt, de have prøvet Alt, hvad der er opfundet; af de Armstrongske vare de i Færd med at lave en, da jeg var i Paris;

saasnart der kommer en Opfindelse og de kunne faae fat paa den, prøve de den; men de ere ikke komne til saa gode Resultater, at der kan være Tale om at forlade de Gamle. Jeg var ombord i Skibene, hvor de vare, og Officererne vare meget tilfredse med dem; de vare lette og og hurtige at betjene.

140. Lütken: Hvorledes var Projectilet?

Carlsen: Det var et Spidsprojectil, der fik den dobbelte Vægt af de fulde Kugler. Caliberen er den samme som vore 30-pundiger og Diameteren er som Løbet af disse. Den riflede Kugle veier 30 Pund men Spidsprojectilen 60.

141. Hage: Og Kanonen fører det med samme Lethed som en Kugle paa 30 Pund?

Carlsen: Kanonen er meget svær, saa det gjør ingen Forskjel.

142. Lütken: Altsaa det Skib, som tidligere var bestykket med 30-pundiger og udskød 30 Punds Projectiler, bliver for Tiden i Frankrig bestykket med samme Skyts, men det udskyder 60 Punds Projectiler?

Carlsen: En ældre 30-pundiger paa underste Dæk veier 60 Centner, de nye derimod 73, altsaa Forholdet bliver omtrent som 6 til 7, og i det Forhold vilde det normale Antal blive reduceret.

143. Lütken: Men saa ville de udsende 60-pundige Kugler istedetfor 30-pundige?

Carlsen: Ja, og de ere Sprængprojectiler tillige, idet de ere hule.

144. Hage: Vi kunne altsaa paa den Maade ikke bruge vor 30-pundiger?

Carlsen: Det er ikke endnu afgjort; man er i Færd med at forsøge det; de have opriflet deres ældre og skudt med dem, men fundet dem for svage uden Belægning; man har nu lagt Ringe om dem, og haaber, at det skal lykkes. Man har gjort Forsøg og skudt indtil 400 Skud, uden at de springe, og man antager, naar de belægges, ville de kunne holde. Der gjøres

her Forsøg med at forandre vore 30= og 18=pundige, for at drage Fordeel af vore store Beholdninger af 18=pundige.

145. Hage: Vil man være istand til her uden Vanskelighed at lægge disse Staalringe omkring?

Carlsen: Det bliver gjort paa et privat Værksted, hos Heegaard; Ringene, i det mindste de første, komme fra Frankrig; det er særegne Ringe, som have visse Egenskaber; der er taget Patent paa dem; de ere tidligere brugte i stort Omfang til Hjulringe til Jernbanevogne; de fabrikeres af Staal, sveitses ikke paa almindelig Maade, men rulles op som en Høvlspaan, og der er ikke noget svagt Sted paa et enkelt Punkt.

146. Lütken: De sagde, at det 60=pundige Jernprojectil, som udslynges, tillige er Sprængprojectil? (Carlsen: Ja.) Veier dette 60=pundige Projectil med sin Ladning 60 Pund? (Carlsen: Ja.) Naar det var massivt, vilde det altsaa veie langt mere? (Carlsen: Ja.) Det maa jo være det frygteligste Skyts, man endnu har opfundet?

Carlsen: Ja, med Hensyn til Virkningen er det vist bedre end de fleste andre.

147. Lütken: Det er altsaa en Virkning, der med Hensyn til hele Combinationen er større end den 80=pundige Bombes?

Carlsen: Ja, absolut og navnlig paa større Afstand; paa kortere Afstand vil man ikke vinde Noget, hvor de andre have deres fulde Kraft.

148. Hage: Hvilken Afstand kan en saadan 60=pundiger gjennemløbe med nogenlunde Virkning og Nøiagtighed?

Carlsen: De franske 60=pundige skyde 6,000 Metre, altsaa 9,000 Alen.

149. Lütken: Er der stor Forskjel paa Skydesikkerheden mellem riflede og almindelige Kuglekanoner?

Carlsen: Paa kortere Afstand er der ingen Forskjel, og er der nogen har Kuglekanonen Fortrinet fremfor den anden; naar man kommer ud til et vist Punkt, bliver det omtrent lige, og udover dette Punkt vender Forholdet om, saa vinder den riflede Kanon stadig mere, tilsidst komme vi til et Punkt, hvor

den anden slet ikke kan bruges, og saa er Forskjellen overordentlig stor.

150. Lütken: Vil De nævne Afstanden, hvor Skydesikkerheden er lige?

Carlsen: Jeg husker den ikke for den 30-pundige Kanon, men jeg antager, den vil gaae ud paa en 12—1400 Alen. Den rislede Kanon har meget mindre Krudtladning end den anden, og det gjør, at i Begyndelsen er den glatløbede bedre.

151. Lütken: Det er naturligviis altsammen paa fast Batteri?

Carlsen: Ja, med bestemt Afstand og alle mulige Forholdsregler tagne. Paa bevægeligt Batteri bliver det mindre heldigt, og der er desuden den store Ulempe ved det rislede Skyts, at man ikke med nogen Sikkerhed kan bruge Ricochet, saa at det glatløbede Skyts i den Retning vil have temmelig betydelig Overlegenhed; det er kun i en Afstand, hvor man ikke kan bruge dette, at man med Fordeel kan benytte den rislede Kanon.

152. Lütken: Har De været sammen med franske Søofficerer og hørt deres Mening om det rislede Skyts, ikke Fagmænd, Theoretikere, men Folk, som skulle bruge dem?

Carlsen: Meningen er som hos os; de vente at faae rislede Kanoner.

153. Lütken: De anse det som en Forbedring at faae dem?

Carlsen: Ja, ubetinget, det er en Fuldkommengjørelse af Vaabnet, at man er istand til at række længere og med større Sikkerhed end tidligere.

154. Lütken: Vil De nu udtale Dem om, hvad De har seet i England?

Carlsen: Der er det kun de Armstrongske og Whitworthske, der have nogen Betydning; jeg har seet dem begge og navnlig Skydning med de sidste, de ere begge Bagladningskanoner og af smedet Jern med udborede Løb.

155. Lütken: De Armstrongske indføres almindelig i den engelske Marine?

Carlsen: De skulde være det, men jeg tvivler meget om,

at de ere det endnu i nogen betydelig Grad; saavidt jeg kunde faae at vide, havde de ikke mange af dem færdige; Constructionen var ikke lykkedes med Hensyn til den svære Kanon. Vanskeligheden ligger i at faae denne; det er let nok at construere den lille Pince, men det er ikke hidtil lykkedes at faae svære Kanoner stærke nok.

156. Formanden: Hvor store ere de, der haves?

Carlsen: De arbeidede paa 100=, 80=, 40= og 20=pundiger i Woolwich; jeg var inde i Værkstederne, og man sagde ganske almindeligt, at de havde ikke mange færdige, fordi Forsøgene med de større vare mislykkede, og de have derfor maattet forandre Constructionen af dem.

157. Hage: Saae De dem begynde Bygningen af the Warrior, til hvilken der er bestilt 100=pundiger? (Carlsen: Nei.) Vilde man tillade Dem at see den hele Proces?

Carlsen: Ikke officielt men privat.

158. Hage: Er den Whitworthske Kanon nogetsteds indført i England?

Carlsen: Nei, den er i det høieste forsøgt; men saavidt jeg forstod, staae de to Kanoner ikke meget over hinanden, den ene havde Fordele, som den anden manglede, og de offrede meget paa at faae Armstrongske; inden de kom til et Resultat med dem, vilde de nødig indlade sig paa nye Forsøg.

159. Formanden: Hvad skulde der vindes ved dem?

Carlsen: Mindre Elevation, for at komme til samme Afstand, større Krudtladning og altsaa større Sikkerhed.

160. Formanden: Kan De ikke omtrentlig udtrykke det i Tal?

Carlsen: Jeg har ingen Tal, der foreligger saa faa Data; man veed saa lidt om Resultatet af de Armstrongske Kanoner; de officielle Beretninger ere ikke tilgjængelige, og Bladartiklerne ere ikke paalidelige.

161. Lütken: Har De seet engelske Orlogsmænd, som havde Armstrongere ombord?

Carlsen: Nei, jeg indskrænkede mig udelukkende til Artilleriet

og til at faae Underretning om de Armstrongske og Whitworthske Kanoner, og derfor maatte jeg opholde mig, hvor de vare tilgængelige.

162. Lütken: Ere de Armstrongske og Whitworthske Projectiler Sprængprojectiler?

Carlsen: Ja, navnlig de første; de sidste forsøges ogsaa gjorte dertil; men de egne sig mindre dertil, fordi de ere for lange og af for ringe Diameter.

163. Formanden: Hvad er Fordelen ved de sidste?

Carlsen: At de ikke ere omgivne med et saa blødt Materiale som de Armstrongske; hans Kanoner have et almindeligt rundt cirkulairt Løb, hvori der er anbragt mange Rifler. Medens man i Frankrig frembringer Rotationen ved Vinger, som gribe ind i Riflerne, have de Armstrongske Projectiler et Blyhylster, som naar det drives ud, forceres ind i Riflerne, og derved danne Vingerne sig paa Stedet, der bliver intet Spillerum, og Krudtet faaer Leilighed til at virke meget kraftigt; dette Blyhylster er imidlertid ikke hensigtsmæssigt, for det første er det vanskeligt at gjøre fast og dernæst løsner det sig let ved Skydningen.

164. Formanden: Er der ikke i England nogen Mistro til de Armstrongske Kanoner?

Carlsen: Det tør jeg ikke sige; de møde ganske vist i Marinen en heel Deel Modstand, og ligeledes hos Douglas, som er en Autoritet i den Henseende, men man er jo ikke tilbøielig til strax at gaae ind paa nye Ideer.

165. Formanden: Har den senere Tids Erfaring vist, at de ikke gjøre den Virkning, man antager?

Carlsen: Derom veed jeg ikke Andet, end hvad der sees i Bladene; man er ikke saa begeistret derfor som fra Begyndelsen af; jeg troer, at Frankrig har mere Tillid til sine, og at det vil være bedre bevendt med dets riflede Kanoner end med Englands.

166. Formanden: Hvem er den første Mand i Frankrig i dette Fag?

Carlsen: Fornemmelig en Oberst Treuil de Beaulieu, der har constrüeret Landartilleriets riflede Skyts; ved Søartilleriet

er der en Commiſſion, ſom ſtadig arbeider i den Retning. I Gavre, en lille By tæt ved L'Orient, er der en faſt Commiſſion, der ſtadig holder diſſe Skydeøvelſer.

167. Lütken: I England er jo alt Vaabenvæſen ſaavel for Hæren ſom for Marinen under ſamme Beſtyrelſe; Søartilleriet f. Ex. ligger jo ikke under Marinen?

Carlſen: Jeg tør ikke ſige det med Beſtemthed, men jeg troer, det er ſaaledes, at Søofficererne ikke have Noget dermed at gjøre.

168. Lütken: Veed De, om det er ligeſaa i Frankrig?

Carlſen: Der ſtaae de ikke i Forbindelſe med hinanden; man træffer der to Artillericorps, af hvilke det ene ikke veed, hvad det andet gjør, det ene beſtyres udelukkende i Paris, det andet i Havnene; det ene gjør ſine Forſøg i Vincennes, det andet i Gavre.

169. Lütken: Vilde De anſee det for heldigt for vore Forhold, at der var en Overbeſtyrelſe, ſom kunde virke hen til at tilveiebringe en ſtørre Overeensſtemmelſe i ſaa Henſeende mellem Hæren og Flaaden?

Carlſen: Jeg vilde ubetinget anſee det ſom en Fordeel.

170. Lütken: Vil De udtale Dem om, hvorledes De har tænkt Dem et ſaadant Forhold ordnet?

Carlſen: Jeg har ikke tænkt mig Forholdet ſaaledes ordnet, at der ſkulde være en Overbeſtyrelſe i artilleriſtiſk Henſeende, men at alle Forſøgene ſkulde gaae ſamlede. Jeg har ikke tænkt mig nogen ſpeciel Maade, hvorpaa det ſkulde ſkee, men kun at der ſkulde være en Samvirken mellem dem, baade med det Videnſkabelige og Forſøgene.

171. Formanden: Har der været gjort tilſtrækkeligt til Uddannelſe af Søartilleriet i videnſkabelig Henſeende?

Carlſen: Hidtil har det ſom andre Fag udelukkende været Selvſtudium, og den nuværende Directeur har uddannet ſig paa den Maade, at han har taget videnſkabelig Officeers-Examen og ſaa ſtuderet Artilleri under Medvirkning af den daværende Tøimeſter. Jeg er bleven uddannet paa en anden Maade, ved at

gjennemgaae Høiskolen og den øverste Afdeling som Artilleriſt, jeg har altſaa uddannet mig ſom Landartilleriſt.

172. Formanden: Anſeer De det ikke henſigtsmæssigt, at der gjøres noget mere fra Marinens Side, for at uddanne Dygtigheden andetſtedsfra, ſaa at den kunde faae Artilleriofficerer fra Landetaten, forſaavidt der ikke var tilſtrækkelige Kræfter i Søetaten, og at der altſaa paa den Maade var en Samvirkning mellem begge Etater?

Carlſen: Det anſeer jeg abſolut ønſkeligt.

173. Formanden: Er der en Regel for, under hvilke Vilkaar en Søofficeer ſom ſaadan kan gaae Høiskolen igjennem; kan han under ſærlige Vilkaar, naar han ønſker det, komme til at gaae den igjennem? (Carlſen: Nei.) Har De taget den ſædvanlige Adgangsexamen? (Carlſen: Ja.) Og gjennemgaaet første Curſus og derefter taget Oprykningsexamen med de Andre? (Carlſen: Ja.) Har De gjennemgaaet det ſamme Artillericurſus og paa ſamme Maade ſom de Andre; er der ingen Forſkjel?

Carlſen: Ikke i den væſentlige Underviisning og Examen; enkelte Dele af Fortificationen bleve ikke fordrede af mig til Examen.

174. Formanden: Men der er ikke truffet nogen Foranſtaltning, for at gjøre det muligt for Søofficerer at lægge ſig efter et beſtemt Fag; derſom f. Ex. En vilde lægge ſig efter Bygningsfaget for at blive Søingenieur, kunde han ikke gaae gjennem Høiskolen paa anden Maade end de Andre?

Carlſen: Nei, han vilde blive henviiſt til at høre enkelte eller alle Dele af et ſpecielt Curſus for Generalſtabs-, Artilleri eller Ingenieureleverne.

175. Formanden: Vilde De anſee det tilraadeligt, at Høiskolen blev mere tilgjængelig for videnſkabelige Søofficerer?

Carlſen: Til nogen egentlig Ordning i den Retning ere vore Forhold for ſmaa, der kan ikke gjøres Andet, end hvad der nu er paatænkt, nemlig at holde ſpecielle Foredrag for dem.

176. Formanden: Kan dertil knyttes Eet eller Andet, hvorved man paa en ſimpel og en let Maade kan ſkaffe den Sø-

officeer, som vil uddanne sig mere videnskabeligt, Leilighed til at gjøre det?

Carlsen: Det kan man ganske vist, men der maatte gjøres noget Bestemt hver enkelt Gang; vi have nu 3 Fag, Skibsbygning, Maskin- og Vandbygning og Artilleri, og det afhænger ikke af Enhver, hvilket af dem han vil vælge, men af den Trang, der er tilstede med Hensyn til det Ene eller Andet af dem.

177. Formanden: Den Officeer, der er færdig med Oprykningsexamen, kan altsaa ikke efter Lyst og Evne vælge, men det er Ministeriet forbeholdt at bestemme, i hvilket Fag det har Trang til ham?

Carlsen: Ja; forøvrigt vil en Officeer nødigt give sig til Noget, hvori han ikke troer, at der er Brug for ham; var der derimod en Officeer, som sagde, jeg ønsker blot Ministeriets Tilladelse til at studere ved Høiskolen, jeg ønsker ikke Ansættelse, kunde det nok tænkes, at Ministeriet ikke vilde forbeholde sig denne Bestemmelsesret.

178. Formanden: Altsaa naar En ikke fordrede Ansættelse, men blot ønskede Tilladelse til at gaae paa Høiskolen?

Carlsen: Ja, i saa Fald kunde det tænkes.

179. Formanden: De mener altsaa, at det er tilraadeligt at benytte det Tilknytningspunkt af alle større Hjælpemidler, som haves ved Høiskolen, for at skaffe Officererne af Søetaten den videnskabelige Udvikling, som Vaabnet gjør nødvendig?

Carlsen: Ja, der er kun en Ting at lægge Mærke til, nemlig at der for hver Enkelts Vedkommende fremsættes en bestemt Fordring til ham, med Hensyn til hvad han skal lægge sig efter. Til mig blev der sagt, at jeg skulde uddannes til Artilleriet, og saa blev Resten overladt til Høiskolen. Man faaer herved en ubestemt Stilling, og Ministeriet maatte derfor hellere for hver enkelt Officeer sige, det fordre vi, og dermed skulde det da være nok.

180. Hage: Hvorledes vilde Deres Underviisning have været, dersom De havde været i den franske Etat?

Carlsen: Man har der Noget, der svarer til vor Høiskole,

fælles for Alle, hvorfra de Alle gaae ud, dog ikke de farende Officerer; men alle de, der skulle være Ingenieurer eller Artilleristen o. desl. Vor Høiskoles øverste Afdeling have de ikke. De faae deres Uddannelse for Artilleriets Vedkommende i Metz, baade hvad Land- og Søartilleriet angaaer, og derfra blive de udsendte til Havnene. Til Constructeurer af Skibe er der Ingenieurer af forskjellige Klasser; Artillerioffiererne komme ofte til Havnene med meget ringe Begreb om Søartilleri.

181. Hage: Men hele Forberedelsen er saa færdig?

Carlsen: Ja.

182. Lütken: Har De havt Leilighed til at see andre riflede Kanoner end de engelske og franske, kjender De dem, der bruges i Preussen?

Carlsen: Kun af at see Skitser af dem og høre dem omtale.

183. Lütken: Kjender De de preussiske Skibskanoner?

Carlsen: Jeg har seet Tegninger af dem, men af de riflede foreligger der ingen Tegninger, men de ere temmelig almindelig bekjendte. Det er Bagladningspiecer omtrent som Wahrendorffs. Deres Søartilleri er taget meget stærk efter engelsk Mønster; de skulle efter Sigende have Bagladningskanoner paa deres Kanonbaade.

184. Lütken: De kjender ikke Caliberen?

Carlsen: Nei, men det er rimeligviis i det mindste 60-pundige Projectiler altsaa 30-pundigere af samme Størrelse, som de, vi faae ved Landetaten.

185. Lütken: Det vil altsaa være meget skarptskydende Kanoner?

Carlsen: Om ikke skarptskydende saa dog langtrækkende; de preussiske Kanoner ere af andet Materiale, af Støbestaal, som alt nyere Preussisk; de kunne da tage en større Krudtladning.

186. Lütken: Man har sagt, at de preussiske riflede Kanoner skulde være mere skarpskydende end andre?

Carlsen: Jeg kjender ikke andre Beretninger end hvad jeg har hørt fra Folk, der have været derovre.

187. Hage: Er De vel bekjendt med de pantsrede Skibe?

Carlsen: Jeg saae endeel af dem i Frankrig og saae dem meget nøie efter, da jeg var ombord i dem. Jeg saa La Gloire næsten færdig i Dokken i Toulon, hvor den modtog sine Jernplader.

188. Hage: Har De seet Sammenligningen mellem La Gloire og hvad man venter sig af The Warrior; dersom dette Skib lykkes, og vi have en Fjende, der kan skaffe sig saadant Skib, hvorledes vilde det saa gaae os, hvis vi mod et saadant enkelt Skib udsendte vor hele Flaade?

Carlsen: Jeg antager ikke, det vilde gaae os meget godt, naar vi ikke paa engang kunde knuse det.

189. Hage: Naar det antages, at Warrior lykkes, at den er usaarlig, hvad mener De saa om en saadan uhyre Masse, som et Skib paa 6000 Tons er, i Forbindelse med den overordentlige Caliber, dens Kanoner have; kunne vi, naar vi have en Fjende, der kan anskaffe sig et lignende Skib, staae os?

Carlsen: Jeg seer ingen anden Udvei end at løbe ombord og entre det.

190. Formanden: Troer De paa dets Usaarlighed?

Carlsen: Paa en vis Maade; jeg troer ikke, det vil gjennemtrænges af almindelige Kugler, men et andet Spørgsmaal er, om ikke, naar man gaaer tæt ind paa Livet af den, og kan sende en stor Masse Kugler paa en enkelt Plade, det saa rystes saaledes, at det Hele falder af. At det er usaarligt, naar det er i længere Afstand, troer jeg; paa en kortere Afstand, hvor man kan rette Kuglen med Nøiagtighed, kan man maaskee sende den Kugler, som kunne gjennemtrænge; paa en 800—1000 Alens Afstand er jeg temmelig vis paa, at det er usaarligt.

191. Lütken: Men vil det være muligt for et andet Skib at komme det saa nær, uden at blive boret i Sænk?

Carlsen: Med et enkelt Skib kan der ikke være Tale om at angribe det; men det skulde være, naar man havde flere Skibe, at nogle da bleve opoffrede, medens de andre saae at tage det.

192. Lütken: Hvorledes vilde De kunne entre et Skib med en Fart paa 12 Mill?

Carlſen: Vi maatte tænke os, at vore kunde løbe ligeſaa ſtærkt.

193. Hage: Vore Seilſkibe vilde De altſaa ikke have ud?

Carlſen: Nei ikke uden Aſſiſtance, og til Blokade vilde jeg gjerne have Seilſkibe og eet Dampſkib.

194. Hage: Vilde De ſaa ikke hellere have to Dampſkibe og lade Seilſkibet blive hjemme?

Carlſen: Jo, men ſom Forholdene nu ere, har man dem jo ikke.

195. Formanden: Har De været omkring paa alle Orlogsværfter og i alle Krigshavne i Frankrig?

Carlſen: Jeg var i Toulon og flere Steder, men ikke i Cherbourg.

196. Formanden: Saae De det flydende Batteri, ſom har været ved Krim? (Carlſen: Ja.) Hvorledes tog det ſig ud ſom Krigsmaſkine?

Carlſen: Det er meget henſigtsmæsſigt til at ligge og forſvare en Kyſt; det var ikke ſkikket til at ſende langt bort; men ſom flydende Batteri, ſom Fæſtning tiltalte det mig overordentlig; det laae meget lavt paa Vandet. Jeg ſaae et ſaadant Batteri i Breſt, da jeg var der; Navnet erindrer jeg ikke; men der laae kun eet, og jeg ſaae det meget nøie efter overalt.

197. Hage: Man bygger ikke flere af dem?

Carlſen: Jeg troer det ikke, navnlig ſaalænge man bygger de ſtore pantſrede Fregatter.

198. Formanden: Hvor ſtor var den, De ſaae i Breſt?

Carlſen: Det var en Tremaſter ſom en Corvet, den havde 16 Kanoner, enten 50-pundige eller almindelige 30-pundige eller riflede, og ſaa havde den Porte i Bougen, ſaa den kunde flytte ſine Kanoner derhen, og ſaaledes ſkyde baade for- og agterud; den havde ingen heel Beklædning, men tykke Jernplader ſom et Pantſer og Dækket var underlagt med tykke Bjelker.

199. Lütken: Hvorledes troer De, et ſaadant flydende Batteri vil ſtille ſig mod en Søbefæſtning af Muurværk, ſom den man bygger her?

Carlsen: For Fæstningens Vedkommende er der den store Fordeel, at den har en sikkrere Skydning end Batteriet; men dette har til Gjengjæld Bevægeligheden og er saameget mindre saarbart end denne, naar den er bygget paa den Maade, som her er paatænkt.

200. Lütken: Troer De, at det, ved at lægge et saadant Batteri udenfor Sofæstningen i Kongedybet, hvor der ikke er nogen stor Bevægelighed i Vandet, vilde gaae en saadan af Muur og Jord opført Fæstning ilde?

Carlsen: At den vilde lide betydeligt, er uden Tvivl.

201. Lütken: Uden at saare Skibet?

Carlsen: Det kom an paa, hvorvidt Pladerne vilde vise sig gjennemtrængelige; vi have ingen Forsøg her, og de fra andre Steder ere temmelig modsigende. Kan det lægge sig paa tilstrækkelig stor Afstand, er det tænkeligt, at det ikke kan gjøres Noget; men ved længere Skydning, naar Skuddene træffe paa samme Plade, kunde man maaskee ryste det, saa at det Hele faldt af, og skete det, kunde man maaskee ødelægge det.

202. Lütken: Er det Dem ikke bekjendt, at mindre Calibre ingen Indflydelse øver paa Jernpladerne?

Carlsen: Jo, det skulde være svære Kaliber eller ogsaa riflet Skyts af en særegen Construction, som man nok kunde skaffe tilveie. Naar man tænker sig her paa vor Fæstning anvendt Whitworth's Kanoner, der havde smedede Jernprojectiler med fladt Hoved, vilde de bestemt kunne udøve stor Virkning paa dem og maaskee trænge dem igjennem; men det gjælder ikke alene om at trænge dem igjennem, det skal være i Vandgangen, og man maatte saaledes have endeel Chancer for sig.

To og Tredivte Møde, den 4de Februar 1861.

Takkelmester, Capitainlieutenant Grove.

1. Lütken: Hvorlænge har De været i Deres nuværende Stilling som Takkelmester?

Grove: Til 1ste August i 3 Aar.

2. Lütken: Har De tidligere været ansat ved Værftet?

Grove: For 20 Aar siden som Inspectionsofficeer ved Takkelloftet.

3. Lütken: Det Mandskab, der er paa Takkelloftet, bestaaer jo foruden af Matroscorpset, tillige af en Deel Arbeidsmænd, de saakaldte Værftsarbeidsmænd. Kan noget af det Arbeide, der udføres af disse Værftsarbeidsmænd, med Fordeel udføres ved Dagleiere?

Grove: Jeg troer, at en stor Deel af Arbeidet kunde udføres af Dagleiere.

4. Lütken: Hvormange Mand er der derved?

Grove: Der er 46 Mand reglementeret, men der er for Tiden 5 vacante Pladser, altsaa kun 41.

5. Lütken: Er der Underofficerer til dem?

Grove: Nei, Matroscorpsets Underofficerer commandere disse Mænd.

6. Lütken: Hvortil benyttes disse 41 Mand?

Grove: Der afgives for Tiden 9 Mand til Gammelholm ved Nordbaadene; der har tidligere været 10, det varierer lidt; saa er der Dagvagter, der benyttes i Land ved Magasinerne, det er 5 Mand; saa benyttes der 2 ved Contoirerne til Budtjeneste; der benyttes 1 til Assistance ved Skriveri i Dreierværkstedet, det er en Mand, der er kommen tilskade i Tjenesten og er bleven sat ned til Værftscorpset. Resten gjør Tjeneste ved at holde Magasinerne rene, med at holde Ankerkjederne rene og hjælpe til ved Takkelloftet ved det simpleste Arbeide, saasom ved at forarbeide Seisinger, Maatter m. m.; de assistere ved alle Transporter og gjøre saadanne Arbeider, som Matroserne ikke

kunne lære Noget ved. Hensigten er, at Matroserne saavel skulle lære Noget i Skolen, som ved Matrosarbeide, og derfor gjøre Arbeidsmændene de ringere Arbeider.

7. Lütken: Det er altsaa Deres Mening, at en Deel af Deres Mandskab kan undværes, naar man i fornødent Fald benyttede Sjouere?

Grove: Ja det er min Overbeviisning.

8. Lütken: Hvormange faste Folk burde der være ved Takkelloftet, istedetfor at der nu er 41 Mand?

Grove: Jeg troer, at 10 Mand vilde være det Mindste, da man maatte have Nogle til at vise Sjouerne tilrette, og holde stadigt Opsyn med Magasinerne, thi dertil kan man ikke benytte Sjouere, da der ligger en Mængde smaa Gjenstande, som let kunde stjæles. Dertil maa man have faste Folk, som i en Række Aar have været i Tjeneste og ere troe og paalidelige Folk. Med Hensyn til Værftscorpset maa det imidlertid bemærkes, at Værftet vist tidligere istedetfor det havde taget Sjouere, dersom det ikke havde været en Afløbskilde for de andre Corpser, saa at en Matros, naar han har tjent hæderligt, istedetfor at faae sin Afskeed og gjøres brødløs, gaaer over i Værftscorpset til det simplere Arbeide. Det vil kun kunne skee i ringere Grad, naar der kun beholdtes 10 Mand.

9. Lütken: Værftscorpset vilde jo ikke blive indskrænket til 10 Mand, paa Grund af at man kun beholdt 10 Mand ved Takkelloftet.

Grove: Jeg veed ikke, hvad der skeer ved de Andre, men derved vilde der gaae 30 Pladser bort, som man tidligere har havt.

10. Hage: Er det saa lempeligt et Arbeide, at man dertil kan hjælpe sig med ringere Folk?

Grove: Nei, men naar en Matros ikke egner sig til Underofficeer, ikke kan lære at skrive og altsaa ikke kan holde Regnskab, saa giver man ham et simpelt Arbeide, som han kan udføre som Arbeidsmand.

11. Hage: Har De altid fuldt op at bestille for disse 40 Mand?

Grove: Ja.

12. Lütken: Veed De, hvor stort et Procentantal af Værftsfolkene der fra de andre Corpser ere gaaede over i Værftscorpset?

Grove: Nei; jeg veed at jeg forrige Aar modtog 3 halvbefarne Artilleriſter, som gik ind dertil.

13. Lütken: Mere end 10 pCt. er det vel ikke?

Grove: Jeg troer, at det er over 10 pCt., men jeg ſkal ikke kunne ſige det i Øieblikket. Der har været Mangel paa Matroſer i Matroscorpſet, ſaa at vi have været nødte til at beholde de gamle. Vi kunne ikke faae fuldbefarne Matroſer, og ſaalænge der er den Mangel paa faſte Matroſer, er der ikke Anledning til at ſkyde ud deraf; derfor er der ikke kommet ſaamange i den ſenere Tid fra Matroscorpſet ſom fra Artillericorpſet.

14. Bøcher: Værftscorpſet beſtaaer nu af omtrent 300 Mand; derſom det nu blev reduceret til 200 Mand, vilde det ſaa ikke være tilſtrækkeligt til at optage de Kræfter fra Artilleri- og Matroscorpſet, ſom man paa den Maade ønſkede at ſkyde bort?

Grove: Det antager jeg.

15. Lütken: Takkelloftsarbeidet udføres jo hovedſagelig af det faſte Matroscorps med nogen Hjælp af Værftsarbeidsmænd? (Grove: Ja.) Er der noget af dette Takkelloftsarbeide, ſom med Fordeel kunde udføres i privat Entrepriſe?

Grove: Jeg troer ikke der er Noget, der kan gjøres udenfor Værftet.

16. Lütken: Selv uden de 40 Mand er der jo tilſtrækkelig Arbeidskraft til at kunne udføre alt det Arbeide, der ſkal udføres?

Grove: Det gaaer paa Underviisningens Bekoſtning, da der er for faa Matroſer. Vi have havt Tilladelſe til at have 6 à 7 overcomplette Halvbefarne, og naar vi ikke ere blevne færdige med Arbeidet med det Mandſkab, have vi maattet lade

det mangle paa Skoleunderviisningen. Nu er al Skoleunderviisning hørt op, undtagen i Dansk, for de Halvbefarne.

17. Lütken: Udføres dette Arbeide ved at forfærdige ny Takkellads og reparere gammel nogensinde i Accord?

Grove: Nei, vi anſee det ikke for rigtigt, ſaameget mere ſom det er en Underviisning for dem, idet de ſkulle uddannes til at gjøre forſvarligt Arbeide, hvorfor der ikke arbeides i Accord. Med Arbeidsmændene have vi enkelte Gange benyttet Forſagt-Arbeide, ſom vi kalde det, naar de kunde blive færdige 1 eller 2 Timer før, hvori de ſaa fik Lov til at gaae hjem, men vi benytte det kun ſjeldent, f. Ex., naar vi ikke ville udſætte os for, at Pramme ſkulle ſtaae med ſvært Gods; ſaa, for at være viſſe paa at faae dem tømte, have de vundet 1 eller $1^1/_2$ Time ved at tømme dem tidligere.

18. Formanden: De anſeer Dem for berettiget til at bruge denne Form?

Grove: Jeg har meldt det til Værftschefen, naar jeg har havt det nødigt under eller efter Arbeidet, men det har viſt ikke været benyttet mere end 5 Gange i de $2^1/_2$ Aar, jeg har været ved Holmen.

19. Lütken: Kan De tænke Dem nogenſomhelſt Maade, hvorved Takkelloftsarbeidet kunde udføres billigere uden Skade for Tjeneſten?

Grove: Jeg troer, at ſaalænge vi ſkulle have en Skole for Underofficerer, kan det ikke gjøres billigere uden Skade for Tjeneſten. Derſom man vilde have ældre Matroſer til at gjøre Arbeidet, vilde det være billigere, men Corpſet fik da ikke den nødvendige Øvelſe i at gjøre Matrosarbeide.

20. Lütken: Vil der viſe ſig nogen Indſkrænkning ved Arbeidet ved Værftets Sammendragning paa Nyholm?

Grove: Det vil komme os tilgode, at Smedien kommer nærmere, fordi Transporten dertil nu maa ſkee i Pramme og er et betydeligt Arbeide, medens det kan paa Jernbane paa Nyholm transporteres hen til den Smedie, der nu bygges.

21. Lütken: Alt Smedearbeide faaer De nu fra Gammelholm?

Grove: Ja, kun saadanne Arbeider, der skulle udføres til Equipering af Skibe, er der en Smedie til paa Nyholm, men alt Andet gjøres paa Gammelholm.

22. Lütken: Hvad er Deres Mening om Opsynet paa Værftet?

Grove: Jeg skulde foretrække et civilt Opsyn ligesom paa andre Steder.

23. Lütken: Et fuldkommen civilt Opsyn uden eller i Forening med militairt?

Grove: Militairt til at give det Kraft, om det behøvedes, men ikke til at hjælpe til at holde Opsyn.

24. Lütken: Mener De, at de militaire Poster paa Hønsebroen kunde undværes som faste?

Grove: Jeg troer, at det var bedre, at der var Civile til at patrouillere; en Soldat staaer fast paa et Sted og man veed, hvor han staaer, og kan undgaae ham i Mørke.

25. Lütken: Naar Isen ligger, kan der saa komme Folk ind paa Holmen ad den Vei? Staae de ikke saa nær ved hinanden, at det vilde være et Vovestykke for Nogen at passere imellem dem?

Grove: Jeg troer nok, at det er voveligt, men jeg troer, at det vilde være let at gaae imellem Badehusene og Enden af Hønsebroen ind paa Holmen. Der kunne ingen Patrouiller passere og det er til stor Skade for Holmen, at Hønsebroen ikke er fortsat ned til Christiansholm. Folk kunne gaae over Bommene der og en let Baad kunde uden Vanskelighed trækkes over, saa at det er vanskeligt at passe paa, at Ingen passerer ind ad den Vei.

26. Lütken: Hvorledes har De tænkt Dem et privat Politi?

Grove: I Lighed med, hvad der er Tilfældet i England.

27. Lütken: Kan det være i Forbindelse med det Kjøbenhavnske Politi?

Grove: Jeg troer, at det var bedre for sig; det er en speciel Tjeneste. Jeg troer, at det var godt, at et saadant Politi var bekjendt med Localiteterne, men at det skulde staae i Forbindelse med det Kjøbenhavnske Politi, forekommer mig hverken nyttigt eller nødvendigt.

28. Formanden: Troer De ikke, der vilde opnaaes en betydelig Lettelse, naar det var i Forbindelse med det almindelige Politi?

Grove: Naar de satte sig i Forbindelse med det Kjøbenhavnske Politi, vilde det blive det Samme. Enhver Ting, der savnedes paa Værftet, maatte anmeldes til Politiet i Byen. Jeg kan ikke indsee, paa hvilken Maade de Underordnede skulde staae i Forbindelse dermed.

29. Formanden: Forbindelsen kunde være saaledes, at det Mandskab, der benyttedes til at patrouillere, efter Overeenskomst maaskee vexlende leveredes af det Kjøbenhavnske Politi. Saalænge de stode i Holmens Tjeneste, mener jeg ikke, at de umiddelbart skulde staae under Kjøbenhavns Politi, men en naturlig administrativ Forbindelse kunde der vist være.

Grove: Der er ingen Mislighed derved; men det er vanskeligt for mig at sige, hvad der er det Fordeelagtigste. Jeg troer, at det er heldigt at have Personer, der ere godt kjendte, medens det ogsaa kunde være fordeelagtigt ved den anden Organisationsmaade, at Tyvsgjenstande lettere kunde blive opdagede, naar de snart ere i Byen og snart paa Holmen; men hvad der giver den største Fordeel, kan jeg ikke sige, da jeg ikke har gjort det til Gjenstand for min Betragtning og det ikke vedkommer mit Fag.

30. Lütken: Troer De, at der finder meget Tyveri Sted paa Holmen?

Grove: Om det er meget, skal jeg ikke kunne sige, men det viser sig, at der jevnligt finder Tyveri Sted. Der har for ikke lang Tid siden været stor Mistanke mod nogle af Underofficererne; det viste sig først ved en Retssag.

31. Lütken: Men dreier det sig ikke i Almindelighed om Ubetydeligheder?

Grove: Jo næsten altid om store Bagateller. I det Store er jeg overbeviist om, at der ikke foregaaer Noget for Tiden og man hører heller ikke Rygter om noget Saadant.

32. Lütken: Men De talte om, at der fornylig har været Mistanke mod nogle Underofficerer?

Grove: Der har været en Retssag, hvori to Underofficerer bleve anklagede for at have taget noget Brandgods til 5 Rdlr.s Værdie og solgt det i Helsingør, og det var udentvivl taget paa Holmen. Den Ene blev dømt til Arrest for at have solgt Noget, hvorfor han ikke kunde gjøre Rede, da man ikke bestemt kunde dømme ham for Tyveri. Den Anden af dem blev frifunden, dog ikke aldeles.

33. Lütken: Paa hvilken Maade antager man, at det er kommet bort fra Holmen?

Grove: Det var noget gammelt Tougværk, som de brugte til at fortøie Transportbaade med; man antog, at de havde tilvendt sig Noget deraf, da det ikke var i deres Regnskab og laa i Skibet. Maaskee det ikke engang var deres Hensigt at stjæle det, før de kom til Helsingør og saae, at de ikke havde det i Regnskabet, og altsaa troede, at de ikke behøvede at svare til det.

34. Hage: De antager ikke, at man ved at opgjøre Beholdningerne, har fundet nogen Mangel, som tydede paa Tyveri af større Gjenstande?

Grove: Beholdningerne opgjøres jævnlig. Der er Gjenstande af en saadan Størrelse, at det er fristende at stjæle dem, f. Ex. Metalbosninger til Blokke, men der savnes aldrig noget deraf. Der er en saadan Vængstelse for at komme tilkort, at der f. Ex. af Tougværk snarere findes formeget end for lidt.

35. Hage: Men mener De ikke, at det er mistænkeligt?

Grove: Nei, med Hensyn til Tougværk kommer det an paa, hvorledes de strække det.

36. Lütken: De militaire Corpser ere jo nu samlede saa-

ledes, at Lærlingerne uddannes sammen og derefter gaae hver til sit Corps. Vilde det være i Tjenestens Tarv, at ombanne de to militaire Corpser til een fast Cadre?

Grove: Jeg seer ikke, at der vilde vindes Stort derved, men i een Henseende vilde der sikkert tabes; thi naar man lægger an paa at gjøre een Mand dygtig til Matrosarbeide, til at forfærdige Takkellads og en anden til at være Exerceermester, Artilleriist, ville de Begge have Skade af at slaaes sammen. Man maatte da dele det saaledes, at de bleve halvt af hvert, men saa bleve de ingen af Delene fuldkomment.

37. Lütken: Men der er ikke Noget ivveien for, at Lærlingene uddannes sammen?

Grove: Nei. Naar der kun er een Skole som nu, er det baade bedre og billigere.

38. Lütken: Hvor er den Skole?

Grove: Den er paa Christiansholm og sorterer under Tøimesteren.

39. Lütken: Veed De, hvad de lære der?

Grove: Dansk, Regning, Skrivning og noget Takkelarbeide, stort Andet er det ikke.

40. Lütken: Den Skole er altsaa en Fortsættelse af Nyboders Skole?

Grove: Ja, den bliver afbrudt ved at Folkene udcommanderes; men de gaae i den, naar de ere hjemme. En vigtig Ting, som de ogsaa lære der, er Vaabenbrug og Gymnastik. Jeg har ikke nærmere med Skolen at bestille, men jeg troer, at de undertiden benyttes til Arbeide ved Arsenalet.

41. Lütken: Hvorledes finder De dem uddannede, naar de komme til Takkelloftet fra denne Skole?

Grove: I det Hele taget ere de godt uddannede, men der er en stor Forskjel i deres Evne til at lære. Enkelte ere saa slet begavede, uden derfor at blive udskudte, at de næppe, naar de komme til Takkelloftet fra Skolen, kunne skrive efter Dictat.

42. Lütken: De omtalte før, at Matroscorpset ikke er

fuldt besat. Vil De nævne Corpsets Sammensætning og navnlig det Antal Underofficerer, hvoraf det bestaaer?

Grove: Corpset bestaaer i det Hele af 3 Skippere, hvoraf de 2 gjøre Tjeneste ved Eqvipagen og den 3die ved Takkelloftet; 12 Høibaadsmænd, 20 Baadsmænd, 24 Baadsmandsmather og 24 Qvarteermestere. Det er det reglementerede Antal og det er i Almindelighed fuldt. Jaar er der 3 overcomplette Qvarteermestere, hvilket jeg har andraget paa, fordi der var 20 Vacancer i Matrosclassen. Vi trængte til 3 Arbeidere, og saa have vi faaet 3 Qvarteermestere, som arbeide stadigt med. De to yngste Classer gaae to Gange om Ugen i Skolen og lære Regnskabsvæsenet.

43. Lütken: Anseer De dette Antal Underofficerer for at være det rette med Hensyn til den Styrke, vi kunne antage at faae i Søen?

Grove: Det er temmelig utilstrækkeligt til den Styrke, vi kunne faae i Søen, thi naar man f. Ex. skal have en Styrke ud af 3 Linieskibe, 5 Fregatter og nogle mindre Skibe, vil der ikke være mere end omtrent Halvdelen, og man kan ikke være tjent med i større Skibe kun at have det halve Antal Matrosunderofficerer, og at faa den anden Halvdeel først skal skabes, naar Skibet udrustes.

44. Lütken: Vil man ikke kunne faae et tilstrækkeligt Antal af de øverste Classer, af Høibaadsmænd, Baadsmænd og Baadsmandsmather ved at lade Qvarteermestrene avancere?

Grove: Ikke til hele Flaaden, men til en saadan Udcommando, som jeg omtalte, vil det omtrent være tilstrækkeligt, men saa have vi slet ingen Qvarteermestere. Jeg vil imidlertid antage, at man i Reglen kan forfremme det halve Antal Fuldbefarne til Qvarteermestere, hvilket er omtrent 20, men saa vil der dog mangle en stor Deel Qvarteermestere.

45. Hage: Er der tilstrækkeligt til hele Dampflaaden?

Grove: For Øieblikket vil der være tilstrækkeligt til den Dampflaade, vi have.

46. Lütken: Den øvrige Deel af Qvarteermeſtrene vilde være at ſupplere gjennem Værnepligten?

Grove: Ja, paa de 20 fuldbefarne Matroſer nær.

47. Lütken: Vilde der nu være ſtor Vanſkelighed ved at finde Qvarteermeſtere? Hvormange vilde der være at complettere?

Grove: Til en ſaadan Commando, ſom jeg omtalte, omtrent 5 til hvert Linieſkib, 4 til hver Fregat og 2 til hvert af de mindre Skibe. Paa et Linieſkib, ſom har en ſtor Beſætning, er det muligt, at man kunde finde 5 Mand, ſom efter nogle Maaneder kunde gjøre forſvarlig Qvarteermeſtertjeneſte i underordnede Poſter.

48. Lütken: Vil den Fordeel være ſaa ſtor, at Skibet kunde blive beſat med faſte Underofficerer af de yngſte Claſſer, at man ſkulde gjøre den Opoffrelſe, at holde en ſtørre Underofficeerscadre?

Grove: For det Første vilde det være meget nyttigt for Flaaden, naar en ſtor Deel ſkal gaae ud paa eengang, og for det Andet er det den eneſte Maade, hvorpaa man kan faae en god Tilgang til Corpſet, at Underofficererne ere talrige i Forhold til den øvrige Styrke, ſaa at man kan lade dem avancere, naar de ere bedſt ſkikkede dertil. Derſom Underofficeersclaſſerne udvides noget, vilde der være bedre Udſigt for de Fuldbefarne til at blive Underofficerer, og vi trænge til en Opmuntring ved Avancement, hvilket viſer ſig, idet vi kun have 40 Fuldbefarne, ſkjøndt vi kunne bruge 60.

49. Formanden: Er der da ſtor Vanſkelighed ved at faae Folk dertil?

Grove: Man anſeer ikke Stillingen for at være god, og da de avancere temmelig ſeent til at blive Underofficerer, er det ikke nogen tiltalende Tjeneſte. I Artilleriet er det vel det Samme, men Arbeidet er ikke ſaa haardt, og jeg troer, at Artilleriſterne ved Flid og Paapaſſelighed lettere kunne blive tilfredsſtillende Underofficerer end Matroſerne, ſom maae have mere naturlig Sømandsdygtighed.

50. Formanden: Er det Meningen, at der ikke betales

tilstrækkeligt? Er det først kommen frem i den senere Tid eller har det viist sig længere?

Grove: Det er tiltagende med Vacancerne, og det uagtet man ellers kan faae Arbeidere til Alting, saa at det synes, at de ikke blive tilstrækkeligt betalte, eller at der ikke er Udsigt nok til Avancement.

51. Formanden: Gaaer det gjennem flere Aar?

Grove: Ja, vi have gjort os megen Umage for at bøde paa Manglen i vor Orlogsmarine, og saasnart der er dygtige Fuldbefarne, som ønske at komme i Tjenesten, have vi ladet dem komme ind, men vi have kun faaet 3 i den Tid, jeg har været her.

52. Formanden: Har det nu viist sig i en Række af Aar, f. Ex. i de 10 sidste Aar?

Grove: Det har viist sig i længere Tid; dog skal jeg ikke bestemt sige hvorlænge, men længe før de 3 Aar, jeg har været her, har der været Vacancer i Corpset.

53. Formanden: Af den Grund, at man ikke har kunnet faae Pladserne besatte?

Grove: Ja, man har ønsket at faae dem besatte.

54. Lütken: Men er det saa ikke en Lønningsforøgelse, hvorpaa det kommer an, istedetfor en Forøgelse af Cadrerne? Hvis vi tænke os Lønnen sat op for Underofficeerscadren, er der intet Spørgsmal om, at man vil faae Folk til at gaae derind?

Grove: Det er ganske vist, men jeg troer ogsaa det kommer an paa Udsigt til et hurtigt Avancement, hvilket vil gjøre samme Virkning som en høiere Løn, og saa faae vi Folk af en yngre og kraftfuldere Alder op i Underofficeersclasserne. De avancere i en Alder af 27—30 Aar op til Qvarteermestere, og det er en ganske underordnet Stilling. En Qvarteermester betales lige med en simpel Tømmermand, og han maa arbeide med sine Hænder. Det er ikke noget Stort at blive Qvarteermester, og det kan den dygtigste Matros først blive, naar han er 27—28 Aar. Det er ikke meget tillokkende.

55. Lütken: Hvorfor kan han ikke blive det tidligere?

Grove: Fordi der ikke er Adgang nok dertil. Naar jeg skal vælge mellem Matroserne, maa jeg tage Hensyn til deres Dygtighed, men ogsaa lidt til deres Anciennetet. Naar En paa 22 Aar kun er lidt dygtigere end En paa 27, lader jeg ham paa 27 avancere.

56. Formanden: Men naar han nu er meget dygtigere, hjælper det saa heller ikke?

Grove: Ja det bliver en anden Sag. De avancere ikke paa nogen Maade efter Anciennetet; jeg tager altid en af de Dueligste. Naar der er nogle ældre i en Classe, blive de sprungne forbi, naar de ikke ere dygtige nok, for at vise, at det er Dygtighed og ikke Anciennetet, der er Betingelsen.

57. Lütken. Troer De, at der vilde være Vanskelighed ved at faae Underofficerer gjennem det værnepligtige Mandskab, naar Conditionerne bleve bedre?

Grove: Nei, men det kom an paa, om det var Værnepligtige, som man kunde beholde i en længere Række af Aar.

58. Lütken: Det skulde være gjennem Capitulation?

Grove: Jeg mener, at de ikke strax ere skikkede til at blive Underofficerer; de maatte være Matroser i nogen Tid.

59. Lütken: Det maatte være en Mand, som man kjendte og som man kunde sige til, hvis man kunde bruge ham, at han kunde blive Baadsmandsmath for den og den Betaling. Der Mange, der aldrig kunne komme saa høit, at de kunne blive er jo Styrmænd; for dem vil det dog være fordeelagtigere at blive Baadsmandsmather, end at vedblive at være simple Matroser?

Grove: Jeg synes, at Adgangen for de Værnepligtige til Corpset maatte være først som fuldbefarne Matroser, og at de ikke paa engang skulde springe ind som Underofficerer, thi den Dygtighed, vore Underofficerer have nu, det nøie Kjendskab til Materialierne og den Sikkerhed, hvormed Godset behandles paa rette Maade og Kjendskabet til Regnskabsvæsenet, have de erhvervet ved, i 10 Aar som Gjennemsnit, at tjene som Matroser. Faae vi en Coffardimatros, der i mange Hensender kan være dygtigere end en Orlogsmatros, kjender han ikke dertil.

60. Lütken: Men i den engelske og amerikanske Marine faae de Underofficerer paa den Maade?

Grove: Naar de have Matroser i 3 Aar ombord, have de gaaet en god Skole igjennem, men vi skulde i det andet Aar have dem til Underofficerer. I Rusland tjene de i 18 Aar, og naar de blive frie, ere de avancerede op til de høieste Poster, og i den senere Tid have de sat Betalingen op for at friste dem til at blive i Tjenesten, efter at de have udtjent. Vore Værnepligtige kunne vi dog ikke holde i en saa lang Aarrække.

61. Lütken: Men Spørgsmaalet er, om ikke den Værnepligtige, naar han har gjort et Togt og man kjender ham, skulde være fuldkommen dygtig til at gaae ind som Underofficeer? Naar han har været Matros, deels paa Skibet og deels paa Takkelloftet i 16 Maaneder, og man veed, at han har almindelig Matros- og Sømandsdygtighed, skulde der saa være Noget iveien for, at han blev Baadsmandsmath uden at have gjennemgaaet Lærlingetjenesten?

Grove: Jeg mener heller ikke Lærlingetjeneste er nødvendig, men jeg troer, at den fordeelagtigste Vei er, at de gik ind som fuldbefarne Matroser og saa erholdt Adgang til at avancere op til Underofficerer. Jeg kan ikke troe, at hvad de nu lære i 10 Aar, skulde de kunne faae paa den Maade.

62. Lütken: Men en værnepligtig Mand gaaer ikke hen og capitulerer for en ringere Betaling end han kan faae paa et Coffardiskib. Skal han gaae ind i Tjenesten, maa det være som Underofficeer.

Grove: Det kan ogsaa være med god Udsigt til et hurtigt Avancement.

63. Lütken: Vil De udtale Dem, om der er nogen Vanskelighed ved at Takkelloftsarbeidet bliver udført af Coffardimatroser, menige Værnepligtige, istedetfor faste Matroser?

Grove: Med et meget godt Underofficeersopsyn kan det Meste gjøres med duelige Coffardimatroser, men jeg maa sige, at der er Faa, der have den Øvelse, som Orlogsmatroserne, netop til Takkelloftsarbeide. Det skulde være gamle Riggere, som bleve

længe i den Tjeneste, men at tage Værnepligtige til at gjøre et Skibs Takkellads, vilde blive vanskeligt og fordre et godt Tilsyn.

64. Puggaard: Hvorfor skulde de ikke have saamegen Øvelse?

Grove: Fordi de ikke udføre saameget Arbeide som Orlogsmatroserne; de gjøre kun, hvad der forefalder ombord. Jeg troer, at en Orlogsmatros gjør mere af den Slags Arbeide end en Coffardimatros. Naar man gjør Takkelladsen til et Coffardiskib, har man ikke Besætningen, men der er nogle ældre Folk paa Pladserne, som kjende dertil, som ere en Slags Riggere og Dagleiere. Naar Coffardimatroserne komme tilsøes, have de sjeldent Kundskab deri, og have ingen Øvelse, saaledes som Takkelloftets Folk, som hver Dag og Uge ikke gjøre Andet end indbinde Blokke og gjøre Takkellads, det kjender en Coffardimatros sjeldent.

65. Puggaard: Men naar De fik private Folk, bleve de Riggere?

Grove: Skulde det være værnepligtige Matroser, bleve de aldrig Riggere, men bestandig ukyndige Folk i Forhold til dem, der nu ere der. Det er ikke umuligt at gjøre en ordentlig Takkellads med Coffardimatroser, men de maae kjende Noget dertil.

66. Lütken: Har De ikke engang været Næstcommanderende paa Exerceerfregatten? (Grove: Jo.) Vil De ikke forklare os, hvorledes Uddannelsen fandt Sted ombord?

Grove: Jeg havde ikke specielt med den at bestille. Med Hensyn til Tjenesten ombord kan jeg naturligviis vel erindre det. Hele Togtet var indrettet paa, at det skulde være et Skib for de 200 Mand, som skulde lære Kanonexercitsen ombord. Alt Arbeide skulde være færdigt Kl. 8 om Morgenen, og saa blev der exerceret med hele Skibet, som laa til Ankers ved Bedbek, for at Intet skulde komme iveien. Naar vi lettede, var det for at øve Folkene i Skiveskydning fra bevægeligt Batteri, men hovedsagelig laae vi til Ankers og exercerede med Folkene, saavidt de kunde holde det ud, 6—7 Timer om Dagen.

67. Lütken: Blev der exerceret i Land?

Grove: Ja, med at gjøre Landgang og med Geværer i Land.

68. Lütken: Men Kanonexercitsen var dog den principale?

Grove: Ja, skjøndt der blev lagt megen Vind paa Gevær-exercitsen og Exercits med Sabler og Hugning.

69. Lütken: Kunde Togtet have være indskrænket, saa-fremt man ikke havde drevet Geværexercitsen, saa at dog den samme Øvelse med Kanoner var kommen tilstede?

Grove: Det er utvivlsomt, at de kunde have lært Kanon-exercitsen til Fuldkommenhed i kortere Tid, naar man ikke havde fordret, at de skulde lære Geværexercits ogsaa.

70. Lütken: Antager De, at Geværexercitsen og Øvelsen i Landgang har nogen videre stor Værdi i militair Henseende for det Mandskab, der er ombord i Krigsskibene?

Grove: Jeg troer, at det kan drives for vidt, men det er rimeligt, at de lære at skyde med Geværer før med Kanoner, som er et for kostbart Vaaben til at skyde til Skive med; det er og-saa et Vaaben, som bruges, saa at man ikke kan lægge det tilside.

71. Lütken: Vil det ikke være bedre at lære Gevær-exercitsen i Land inden Togtet?

Grove: Jo, der er bedre Leilighed til at lære der end ombord.

72. Lütken: Og det vil gjøre Skibsskolen billigere?

Grove: Ja, og forkorte Udviklingen til den øvrige Exercits.

73. Hage: Hvormange Mand var der ombord?

Grove: 350 i det Hele.

74. Hage: Var det for største Delen udskrevne Folk? (Grove: Ja.) Har De nogen Idee om, hvor de senere bleve af?

Grove: Dengang gik de Fleste til deres Hjem efter fuldendt Exercits, og Mange af dem bleve i Land; det er meest Sø- og Uøvante, der antages til at uddannes til Constabler i Tjenestetiden, og jeg troer, at en stor Deel af dem blive liggende hjemme.

75. Hage: Antager De $^2/_3$?

Grove: Det er for høit.

76. Lütken: Er ikke det halve Antal Befarne?

Grove: Der er flere Sø- og Usøvante end Befarne.

77. Lütken: Troer De, at der er Noget i Veien for at uddanne Artilleriſter af Søvante paa den Maade, at de uddannedes i Land gjennem en Vaabenſkole og derefter gik en kortere Tour til Søes, for at lære at ſkyde med bevægeligt Batteri; vilde en Uddannelſe paa den Maade være ligeſaa god ſom den nu ſtedfindende?

Grove: Jeg troer, at, derſom det er Øiemedet, blot at faae dem til duelige Kanoncommandeurer, kan viſtnok en meget ſtor Deel af det opnaaes i Land; men gjælder det om at have Folk, der ere virkelig brugelige tilſøes, navnlig i uroligt Veir, gaaer det ikke, thi at faae ſyge Kanoncommandeurer ombord, kan ikke hjælpe Noget. Det er uſøvante Folk der komme, og om de ogſaa kunne deres Exercits nok ſaa godt men ere ikke ſøſtærke, er det ikke godt.

78. Lütken: Hvorlænge troer De, Uddannelſen tilſøes maa finde Sted, ikke paa den Maade, at man ligger til Ankers ved Bedbek, men at man virkelig er i Søen?

Grove: Det var viſtnok godt, iſtedetfor at ligge til Ankers med Skibet og foretage en ſtor Deel Øvelſer i Land, at gjøre en virkelig Søtour, efter at de Øvelſer, ſom kunne foretages i Land, vare endte. Jeg antager, at man efter et Par Maaneders Togt, naar en tilſtrækkelig Uddannelſe er gaaet forud i Land, vil kunne give dem Vidnesbyrd om at være brugelige Kanoncommandeurer.

79. Lütken: Endeel af det Mandſkab vil jo ſaa igjen komme ud næſte Aar, naar det blev ſtaaende i Nummer, men blev permitteret; endeel af det vilde komme tilbage og blive udcommanderet med Øvelſesſkibene, ſom gik ud næſte Foraar?

Grove: Kunne de faae denne Øvelſe ſenere, er det ligeſaa godt, ſom om de fik den ſtrax, efterat have gaaet Skolen

igjennem, og det er da ikke absolut nødvendigt at sende dem ud med et specielt Exerceerskib, naar de kunne øves omkring i Skibene.

80. Lütken: Er det af nogen væsentlig Betydning, om en saadan Skydeøvelse og Uddannelse fandt Sted i et Skib med eller uden lukket Batteri?

Grove: Jeg troer ikke, det vil gjøre nogen væsentlig Forskjel, om det finder Sted paa aabent eller lukket Batteri; skal det imidlertid være complet, maa det være lukket Batteri; men for at gjøre dem færdige til Kanoncommandeurer, er et Skib med aabent Batteri ligesaa godt som et med lukket.

81. Lütken: Kan De opgive i Detail Udgifterne ved et Skibs Tiltakling, saa at man kan see, hvad Antal Underofficerer og Folk, der er brugt til et bestemt Skibs Tiltakling?

Grove: Ja, men jeg kan ikke gjøre det mundtligt, men skal derimod tilstille Commissionen det skriftligt.

82. Lütken: Antager De, at det, henseet til Tougværkets Varighed og Styrke, vil være fordeelagtigt at anskaffe det hos Private?

Grove: Dersom det ikke var et Pengespørgsmaal, vilde Intet være ønskeligere for Værftet end at have sin egen Reberbane; thi man kan da faae det netop af den Qvalitet, man ønsker til enhver Tid, og det har hidtil viist sig at være godt.

83. Lütken: Men det er dyrere?

Grove: Ja, og det vil blive saameget dyrere, naar der skal opføres nye Bygninger til Reberbane. Man kan ikke slaae det saa billigt paa Værftet af den simple Grund, at de maae have store Bygninger til at spinde $^1/_5$—$^1/_6$ af det, der kan spindes paa Reberbanen, og paa den Maade kan det aldrig betale sig.

84. Lütken: Er der anstillet Sammenligning paa Takkeloftet mellem Holmens og fremmed Tougværk?

Grove: Ja, der er en stor Deel Prøver, som jeg har samlet. Jeg har faaet Ordre til at give en Beretning om,

hvorledes fremmed Tougværk har viist sig ligeoverfor Værftets, og det har viist sig, at i Forarbeidelsens Godhed er der Intet, der har staaet over Værftets, men i Styrke er der enkelt, navnlig herfra Kjøbenhavn, som har staaet fuldkommen ved Siden af og tildeels noget over Værftets. Det, der gjøres af Private, har nogle Mangler, navnlig det, der skal anvendes til staaende Gods; man er ikke vant til at slaae alle Sorter paa den Maade, som paa Værftet, saa at vi faae Vanskelighed ved at gjøre Takkelladsen paa samme Maade som hidtil; det strækker sig mere end vi ere vante til; men denne Vanskelighed kan overvindes ved Fabrikationen, naar de Private blive vante til at fabrikere det, som vi ønske det, og der er heller ikke nogen saadan Ulempe derved, at man ikke derfor godt kan tage det, naar der kan tjenes derved.

85. Lütken: Er Arbeiderantallet i Dreierværkstedet for ringe, saa at Magasinbeholdningerne begynde at svinde?

Grove: Vi have i forrige Aar afskediget 8 Dreiersvende; fordi det lod til, at vi vare godt forsynede med de fornødne Ting; men nu, da der udrustes, have vi maattet antage dem igjen, og vi maae maaskee endogsaa antage flere endnu; Afskedigelsen skete dengang alene af oeconomiske Hensyn.

86. Lütken: Har De gjort nogen Sammenligning mellem Prisen paa Blokkedreierarbeide ved Værftet og i Byen?

Grove: Jeg kjender ikke Prisen i Byen; Qvaliteten af Blokkene ved Holmen er overordentlig god; Prisen paa Holmen kjender jeg, men den i Byen, som sagt, ikke.

87. Lütken: Er Blokkedreierværkstedet forsynet med de nødvendige Maskiner?

Grove: Det var ønskeligt at have nogle flere; der er nogle enkelte vi trænge til, selv med vore smaa Forhold, især i denne Tid hvor vi have travlt; skjøndt vi have Dampkraft, maa der saaledes staae Folk og sauge med en simpel Saug. Vi have vel et Saugbord, men det kan langtfra præstere hvad der behøves. Vi trænge til et Par saadanne; og vi trænge ogsaa til en Maskine, hvormed vi kunde skjære Skølper i Blokkene eller

udhule dem; der er endnu nogle flere Maskiner, som det vilde være fordeelagtigt at have, naar man har Dampkraft.

88. Formanden: Det er vel ingen stor Gjenstand i oeconomisk Henseende?

Grove: Jeg antager, at de Maskiner, jeg har seet paa i England, ville koste 100 £ Stykket. Saugbordene og de andre Maskiner kan jeg ikke sige Noget om.

89. Lütken: Sørges der tilstrækkeligt for Opbevaringen og Conservationen af Redskaber, som haves til Skibenes Brug?

Grove: Ja, jeg tør godt erklære, at der idetmindste med Hensyn til det, hvormed jeg har at bestille, bliver passet paa det saa godt, som det vel er muligt.

90. Lütken: Bliver det Materiale, der har været i Brug, anvendt saameget som muligt?

Grove: Det bliver paa det Nøieste gjennemgaaet og sat til sin Værdi; Alt, der kommer fra Skibene, bliver besigtiget, og alt Gods bliver classificeret til at anvendes paa hensigtsmæssigste Maade enten i Skibene eller paa anden Maade ved Værftet.

91. Lütken: Hvilke Regler følges ved Besigtigelsen af gammelt Tougværk, hvorledes gaaer den for sig?

Grove: Paa den Maade, at den af Skibets Underofficerer, der er Regnskabsfører, er tilstede. Naar Tougværket kommer fra Skibet bliver det bragt paa Takkelloftet og spredt ud paa et Kammer, og derpaa gjennemgaaet og undersøgt af den nævnte Underofficeer, Skipperen ved Takkelloftet og en Underofficeer til. Hver Ende bliver gjennemgaaet og bedømt, om det skal benyttes paa samme Sted igjen eller gaae over til andet Brug; hvad der ikke skal benyttes paa samme Sted igjen bliver classificeret til „brugeligt Gods", og derefter bliver det igjen gjennemgaaet af Takkelmesteren og en Officeer, for at see, om det er passende taxeret.

92. Lütken: Naar en Fregat af samme Tegning gaaer ud næste Aar, faaer den saa samme Gods, som den havde, der var ude Aaret forud, eller faaer den nyt Gods?

Grove: Godset bliver ved samme Skib, men kun tildeels; alle saadanne Ender, som det ikke tager nogen Tid at gjøre færdig, blive ikke kappede ud til Skibene, førend de skulle bruges.

93. Lütken: Nu har et Skib været ude i 3 Maaneder og kommer hjem; næste Aar skal et ud af samme Tegning, hvor hver Trosse o. s. v. kan have samme Længde, faaer det saa nyt eller forrige Aars Gods?

Grove: Vi søge at bruge, hvad der kan bruges, men det er ikke sagt, det kommer i samme Skib; dersom der f. Ex. er Tale om at forarbeide 100 Arbeidstallier, og vi have brugt Tougværk liggende, tjenligt dertil, tage vi det og give da Skibene nyt istedet; der er ikke en Ende i Skibene, uden at vi have Brug derfor og søge det anvendt paa bedste Maade. Naar der er Tale om at anvende hele Reisningen fra det ene Skib til det andet, lader det sig ikke gjøre; thi selv om det har samme Tegning, kan der dog være Forandring ved Takkelladsen; selv om det fører samme Antal Kanoner, kan Rosternes Placering være forskjellig. To Skibe ere saaledes aldrig aldeles eens takkede; man forsøger altid, om ikke en forskjellig Reisning kan yttre Indflydelse i den ene eller den anden Retning, og derfor passer Takkelladsen ikke.

94. Lütken: Det vil dog vist være med saa Undtagelser, at den ikke passer?

Grove: Nei, det vil det ingenlunde.

95. Lütken: Bliver nu henlagt Gods fra de gamle Seilskibe anvendt til nye Skibe?

Grove: Saasnart et Skib skal gaae ud af Flaadens Tal, og det skal hugges op, tager man hele Takkelladsen og benytter den til det daglige Brug, hver Kous, hver Blok, alle Gier, alt løbende Gods, som er i forsvarlig Stand og kan bruges, og naar Skibet condemneres, er alt løbende Gods brugeligt. Det staaende Gods er vanskeligere at benytte, men kan man ikke faae andet Brug derfor, kan det dog altid anvendes til Skibmandsbrug, hvortil der bruges meget Gods; naar et Skib condemneres er det

jo gjerne en 25—30 Aar gammelt, og saa er det staaende Gods heller ikke for godt til at anvendes til Skibmandsgods. Vi have havt liggende Undergods, der er blevet brugt, og som vi have benyttet mange Steder i Skibene ved at kappe det ud til Stropper m. m.; ellers tage vi det til Skibmandsgods.

96. Lütken: Benytter man ikke i fremmede Landes større Mariner Staaltraad til Undergods?

Grove: Jo, vi faae ogsaa Undervanter deraf til „Jylland;" det koster ikke mere og ansees for langt varigere; den eneste Qvæstion er, om Skibet maaskee lider Noget ved den mindre Elasticitet.

97. Lütken: Er Arbeidet i det Hele for dyrt, kan De tænke Dem Noget, hvorved en større Oeconomie kunde opnaaes, navnlig i Deres Branche?

Grove: Jeg kan ikke indsee, at der er Noget; vidste jeg, at der var Noget, hvorved det kunde gjøres billigere, maatte jeg jo have indstillet det; det vil allerede blive en betydelig Oeconomie, naar vi kunne faae vort Tougværk billigere.

98. Hage: Er Deres Post fast, eller skiftes der til den?

Grove: Jeg er ansat paa 3 Aar.

99. Hage: Har De nogen bestemt Instrux eller Forholdsregler?

Grove: Jeg har en Instrux.

100. Hage: Er det en gammel eller en, der udfærdiges for hver Gang, der skeer en Ansættelse?

Grove: Den er ældre, men dog ikke gammel, den er fra den Tid, da Admiral van Dockum var Marineminister.

101. Hage: Forretningerne under Dem variere vel ikke meget; de ere vel det ene Aar som det andet; det er vel ikke nogen stor Forandring, der foregaaer i den Maade, hvorpaa de bestyres? (Grove: Nei.) Er der i den Tid, De har været der, foretaget Reformer i nogen Retning i det Hele med Hensyn til at besørge Forretningerne udførte? (Grove: Nei.) Det er, som De forefandt det? (Grove: Ja.) Deres travleste Tid er

vel, naar Skibene skulle ud? (Grove: Ja.) Men om Vinteren har De ogsaa fuld Beskjeftigelse for Deres Mandskab?

Grove: Ja, uagtet vi ikke vidste, at der vilde blive nogen extraordinair Udcommando i Aar, have vi til Dato havt Vanskelighed med at komme ud af det med det Mandskab, vi have ved Takkelloftet; der er saa mange sendte ud med „Sjælland", for at skaffe dem Øvelse, saavidt jeg husker 20 Halvbefarne.

102. Hage: For ethvert Skib, der ikke er kasseret, har De liggende Alt, hvad der hører til dets Inventarium?

Grove: Ja, det staaende, og løbende Gods have vi tildeels liggende i Trosser, det er ikke skaaret ud, men vi have saa store Beholdninger, at vi kunne forsyne alle Skibene.

103. Hage: Kunde De maaskee opgive det Magasinrum, der hører til, for at bevare Alt, hvad der hører til et Linieskib af det, som er under Rum?

Grove: Jeg skal skaffe det tilveie.

104. Hage: Hvormange Arbeidsdage antager De medgaaer der aarlig, for at conservere i enhver Retning et saadant Linieskibs Inventarium?

Grove: Tilsynet er paa saamange forskjellige Skibe paa engang, men jeg skal gjøre mig Umage for at komme det saa nær som muligt.

105. Hage: Hvorlænge antager De, at Seil og Tougværk, naar det passes som nu, vil beholde den fornødne Styrke, naar man vilde bruge det til at udruste nye Skibe?

Grove: Jeg har foretaget Styrkeprøver, hvor jeg har seet Tougværk, som har ligget i 29 Aar, og som kun havde tabt $^1/_4$ af sin Styrke.

106. Hage: Og Seil?

Grove: Dermed har jeg intet at bestille, og da jeg ingen Erfaring har i saa Henseende, vil jeg ikke gjerne svare Noget derpaa.

107. Hage: Der er ikke Noget af Inventariet, som i en kortere Tid bliver saa svagt, at De maa kassere det?

Grove: Nei, Blokkene staae sig meget længe, Tougværket

er det, man meeſt har frygtet for, ſkulde tabe ved at ligge; men det har viiſt ſig, at det er overordentlig lidt; vi have havt Tougværk, der har ligget næſten Skibets Barighed ud, uden at tabe Noget.

108. Lütken: Bruges der nogenſinde Sjouere ved Takkelloftet?

Grove: Ja, naar vi gaae udenfor de daglige Arbeider, f. Ex. naar vi ſkulle bruge 30—40 Mand til at tage Ankerkjeder ombord. I Vinter, da jeg ikke havde tilſtrækkelige Folk, har jeg antaget en 20—30 Sjouere til ſaadanne Arbeider, men det er ikke til egentligt Takkelloftsarbeide men ſnarere til Equiperingsarbeider.

109. Lütken: Hvorledes er De tilfreds med det Mandſkab?

Grove: For Tiden kan man faae overmaade gode Sjouere til den Priis, vi almindelig give, 3 Mk. 8 Sk.; men det er ikke altid, man kan faae gode Sjouere til den Priis.

Tre og Tredivte Møde, den 6te Februar 1861.

Directeur for Soartilleriet, Søtoimeſter O. W. Skibſted.

1. Lütken: Hvorlænge har De været i Deres nuværende Stilling?

Skibſted: Jeg blev anſat ſom Tøimeſter i 1855 og ſom Undertøimeſter i 1851.

2. Lütken: Hvor ſtor er den Deel af Værftscorpſet, ſom anvendes til Arbeider under Deres Commando ved Tøihuſet?

Skibsted: 74 Mand; men de anvendes ikke alle til dette Arbeide; der er bestemt Brug for de Fleste af dem; der er kun 12 disponible til disse Arbeider.

3. Lütken: Vil De udtale Dem om, hvorledes de ere fordeelte?

Skibsted: Efter Listerne ere 36 paa Vagt paa Amager ved Krudttaarnene; der er tre Vagter, og 2 Hold til hver Vagt; af de Øvrige ere 12 Mand fast paa Laboratoriet, og en Dagvagt, som tillige er Skriver og Regnskabsfører; der er 4 Mand paa Bøsfemagerværkstedet, der anvendes som Haandværkere, det er imidlertid ikke saaledes fastslaaet, det er kun, naar jeg kan finde en Haandværker jeg kan bruge, f. Ex. en Blikkenslager eller Metalarbeider; endvidere sidder der stadig et Par gamle Folk paa Skureværkstedet, som gjøre Lanterner rene og pudse dem. Foruden den øvrige Folkekraft, som anvendes der, er der to Mand paa Snoreloftet, til Reparation af Skraasække, til Forfærdigelsen af Kardusер, til Skjæring og til at presse o. s. v. Der er paa Takkelloftet en fast Mand og en Væver, som væver Vidskematter, og der er 5 Dagvagter paa Arsenalet, hvilke holde ryddeligt i Magasinet, pudse Lædertøiet, holde vedlige og gjennemgaae Beholdningernes Rigtighed og Materialets Brugbarhed, og lægge ud, hvad der skal repareres. En er til Tjeneste ved Porten, som staaer aaben, i Arsenalet og holder reent der. Der er desuden en Vagt paa Amager Fælled; det er en fast Mand, som boer derude ved Batteriet og passer paa Materialskuret der. De 10 Mand, der ere tilbage, ere til Disposition og anvendes til alle Arbeider, der forefalde ved Arsenalet. Naar jeg før sagde, at der bliver 12 Mand tilbage, er det under Forudsætning af, at de fra Bøsfemagerværkstedet regnes med.

4. Lütken: Lad os først holde os til det Mandskab, der benyttes til Vagthold paa Amager. Der er altsaa først en Mand, der boer paa Amagerfælled for at passe paa Batterierne; er det nødvendigt?

Skibsted: De stjæle som Ravne derude.

5. Lütken: Kan han forhindre det?

Skibsted: Han maa gjemme Materialet i Skurene; der staaer Alt, hvad vi have Brug for. Det er en lang Vei, der er derud, saa at, hvad vi engang have faaet derud, maa blive der; vi have hverken Heste eller Vogne. De gamle Batterier bliver der bestandig pillet ved, og der borttages stadig derfra; denne Mand forhindrer, at det ikke gaaer altfor vidt.

6. Hage: Men de stjæle som Ravne, trods han er der?

Skibsted: Han kan ikke forhindre alt Tyveri, men man maa jo dog forhindre det saavidt man kan.

7. Lütken: Er det kostbare Materialier, som opbevares der?

Skibsted: Det kommer an paa Omstændighederne. Om Sommeren, naar vi have Øvelser i Skydning derude, bliver der Meget liggende fra den ene Dag til den anden.

8. Hage: Den Mand, som er ved Batteriet paa Amager, har kun Tilsyn med Godset der? (Skibsted: Ja.) Hvormeget vilde det koste at befordre Godset ud ved leiede Heste? Kunde det blive ligesaa meget som denne Mands aarlige Løn?

Skibsted: Det tør jeg ikke svare paa. Det kommer an paa, hvormegen Tid der er til Øvelser, og hvilke Prøver og Forsøg der skulle foretages; naar de skulle foretages, maa det Nødvendige være paa Stedet.

9. Hage: Jeg spørger, efter Gjennemsnittet af de senere Aars Øvelser?

Skibsted: De have været indskrænkede, fordi Batterierne have været temmelig ubrugelige, saa at vi ikke have kunnet gjøre andet end skyde med Haandgeværer. Vi have da været nødte til at lade Haandgeværerne blive derude, fordi vi ere blevne for seent færdige til at komme ind paa Værftet, inden der lukkedes, og vi maatte altsaa have et Sted, hvorhen vi kunde sætte Vaaben, Krudt og Materialier, som vi have havt derude.

10. Lütken: Der er dernæst Spørgsmaal om de 36 Mand til Krudttaarnene? Der har været opkastet det Spørgsmaal, om ikke denne Vagt aldeles kunde undværes?

Skibsted: Det skal jeg ikke kunne svare paa; jeg giver ikke mit Samtykke til at lade Magasinerne staae alene.

11. Lütken: Ere Magasinerne af den Beskaffenhed, at man kunde tænke sig, at Folk skulde bryde ind for at stjæle Krudt?

Skibsted: Det kan jo gjøres, og de kunne ogsaa explodere, hvilket kunde foraarsages af Kaadhed, og Faren ved, at der blev stukket Ild paa dem, er vist af en saadan Natur, at man ikke bør udsætte sig for den.

12. Hage: Vilde det ikke være farligt for Vedkommende, der stak Ild derpaa?

Skibsted: Jo, men det kunde jo være, at Nogen kunde finde det ret morsomt, at see et saadant Krudttaarn springe i Luften.

13. Lütken: Dette Vagthold koster mindst 9000 Rd. aarlig?

Skibsted: Jeg har ikke regnet det efter, men det forekommer mig at være temmelig høit anslaaet. Den Sum, der blev given af Landetaten som Godtgjørelse til os for at overtage Vagthold ved det ene Magasin, forekommer mig ikke var $^1/_6$ deraf; det var, saavidt jeg husker, 4—500 Rd.

14. Lütken: Vi vide, hvad en Mand koster, og naar vi udregne det, faae vi den Sum ud.

Skibsted: Vi have desuden en Overkanoneer derude, som inspicerer.

15. Bøcher: Faae Folkene ikke ogsaa extra Betaling?

Skibsted: Jo.

16. Hage: Er Overkanoneren foruden disse 36 Mand?

Skibsted: Ja; der er 36 Mand, hvormed holdes 3 Vagter, og de 2 Vagter have tillige en Underofficeer; men denne Underofficeer er af Corpset og staaer til Disposition

17. Hage: Men det er hans Forretning; han bestiller ikke Andet?

Skibsted: De commanderes skiftevis derud. I den Tid, han er paa Amager, bestiller han ikke Andet. Overkanoneren boer i Dragør og har noget høiere Huusleiepenge, men saa indeholdes hans Huusleiepenge i Nyboder.

18. Hage: Hvor langt ligge Krudttaarnene fra beboede Steder paa Amager?

Skibsted: Endnu ligge de langt nok derfra; men efterhaanden bygges der op ved Siden af dem. De have ligget paa Urfælleder, som ikke nogensinde have været rørte, men de ere nu blevne udloddede og nu bygges der paa forskjellige Steder. Der er ingensomhelst Indskrænkning for, at de kunne bygge lige op til Magasinerne eller lige op til Gravene. Endnu for Øieblikket ere de omliggende Bygninger tilstrækkeligt fjernede i Tilfælde af en Explosion, men Brandanordningerne sikkre dem ikke, medmindre man kjøber det omliggende Terrain derude.

19. Hage: Vilde det være svært, ved behørig Afgravning og tilstrækkeligt stærke Bygninger at sikkre dem imod, at de opbrydes eller at der stikkes Ild paa dem?

Skibsted: Man kunde jo gjøre dem mere eller mindre utilgjængelige ved mange Grave, men man maatte dog have Folk derude til at lukke dem op og lufte dem ud hver Dag om Sommeren og passe dem, thi ellers vilde baade Krudt og Tønder ødelægges. Krudttaarne koste mange Penge og maae conserveres godt. Der er 2 Miils Vei derud og den er meget daarlig.

20. Hage: Men naar de ere fuldstændig afgravede og tørre, vilde De vel kunne hjælpe Dem med et betydeligt mindre Tilsyn? Et saadant, som De her angav, vilde vel neppe tage mere end 2—3 Mands Arbeide Sommeren igjennem?

Skibsted: Et saadant Mandskab, som skulde være $1^1/_2$—2 Miil fra Byen og fra sit Quarteer, maatte have Afløsning, og det maatte være Underofficerer, som maatte bruges dertil, eller Mænd, for hvis Paalidelighed, Ædrueligheed og Orden man havde fuldkommen Sikkerhed, og dernæst kunde det ikke forlanges, at de skulde staae Post fra Morgen til Aften.

21. Hage: De skulde heller ikke staae Post.

Skibsted: Men de maatte dog være nærværende der og de maatte have et Tilhold.

22. Hage: Dersom de boede derude og luftede ud, og

der blev seet efter om de gjorde deres Pligt, vilde det saa ikke kunne svare til Øiemedet?

Skibsted: Ja, et Tilsyn kunde vistnok skaffes tilveie paa en anden Maade, men hvorvidt det vilde være tilfredsstillende og besparende, tør jeg ikke for Øieblikket indlade mig paa; jeg har ikke saa nøie tænkt derover. Den Vagt, Landetaten har holdt ved sit Krudttaarn, har i høi Grad været utilfredsstillende. Magasinet var i den største Uorden, baade Krudt og Tønder i daarlig Stand, og den har ikke engang kunnet holde Vagt ved det yderste Taarn.

23. Formanden: Det er vist ikke værdt at komme formeget ind paa Landetatens Forhold.

Skibsted: Det er kun et Beviis paa, hvor vigtigt et godt Vagthold er.

24. Bøcher: Er der Grave omkring Taarnene? (Skibsted: Ja.) Hvor brede?

Skibsted: Jeg har ladet dem udgrave i det sidste Aar, og maa antage, at de ere en halv Snees Alen, paa det Bredeste, men paa andre Steder ikke mere end 2—3 Alen brede. Der er $2^1/_2$ Alen Vand, men det bliver udtørret om Sommeren, saa at Kreaturene gaae over dem og tilsidst trampe Gravene heelt til, hvorfor vi maae grave dem ud engang imellem.

25. Bøcher: Foruden de 3 Krudttaarne, som man har paa Amager, det ene norden og de andre sønden for Dragør, har man saa ikke to paa bedækte Vei?

Skibsted: Vi have 3 der og der bruges 12 Mand paa Vagt; der er altsaa 24 Mand paa Amager og 12 Mand paa bedækte Vei.

26. Bøcher: Veed De, hvormeget Krudt, der er oplagt i hvert Taarn?

Skibsted: I det sydligste Taarn er der ikke mere end 7—800 Tønder for Tiden, og i det andet, som ligger ved Siden deraf og bevogtes fra den samme Vagt, er der omtrent 2000 Tønder.

27. Hage: Hvorledes benyttes saa Vagtmandskabet?

Skibsted: Der er 6 Mand paa Vagt. Een er paa Post ved Vagten og Een ved hvert Magasin og 2 Mand til at skifte med ved hver Post. Der er stadig 6 Mand paa Vagt og 6 Mand frie.

28. Bøcher: Hvormeget er der i det tredie Taarn?

Skibsted: Der er ogsaa næsten 2,000 Tønder, i det Hele er der 5—6000 Centner.

29. Formanden: Hvormeget kan hvert af Taarnene rumme?

Skibsted: Omtrent 2000 Tønder. Ikke godt mere, thi saa skulde det stables i 4 Lag.

30. Hage: Hvad er Værdien af et Centner Krudt?

Skibsted: 40 Rd. foruden Tønden.

31. Bøcher: Er der drainet omkring Taarnene for at holde dem tørre, da der er Vandgrave omkring? (Skibsted: Nei.) Der er ikke lagt Leerror ind under Taarnene?

Skibsted: Nei, men der er Canaler i Murene for at give friskt Luft.

32. Hage: Saa meget lettere havde det jo været at lægge Rør?

Skibsted: Ja.

33. Lütken: Er den øvrige Deel af Mandskabet taget saa knapt som muligt; der er f. Ex. 12 Mand ved Laboratoriet?

Skibsted: For Øieblikket arbeide vi med nogle og halvfjerdsindstyve Mand og kunne dog ikke komme ud af det.

34. Lütken: Der er ikke Tale om extraordinaire Forhold, men om de almindelige?

Skibsted: Vi maae altid have Folk tilhjælp ved Laboratoriet.

35. Lütken: Men Spørgsmaalet er, om man ikke kunde skaffe en oeconomisk Fordeel ved at indskrænke det faste Mandskab, og da, naar der var extraordinairt Arbeide, benytte Dagleiere?

Skibsted: Jeg paatager mig ikke Ansvaret for Laboratoriets

Arbeider, naar der holdes Dagleiere, og jeg ikke har faste Folk til at indestaae for Arbeidets Qvalitet.

36. Lütken: Men Arbeidet paa Laboratoriet udføres dog ikke alene af Værftscorpset; der er altid faste Artilleriunderofficerer tilstede?

Skibsted: I Reglen er der kun een Underofficeer, naar der ikke er overdreven meget Arbeide, thi saa bliver der sat flere dertil; men det forslaaer ikke, der kan og vil skee de største Ulykker, om der ogsaa er en Underofficeer derved.

37. Lütken: Hvilke Ulykker?

Skibsted: De kunde sprenge hele Laboratoriet i Luften, blot ved at slaae en Knaldhætte af, medens de sadde der, eller naar de kom ind med en tændt Cigar, hvad man har seet Exempler paa.

38. Lütken: Skulde man være mindre udsat derfor ved at benytte fast Mandskab end ved at benytte Andre?

Skibsted: Fyrværkerne indlade sig ikke paa Sligt; det sikkrer man sig for ved at have paalidelige Folk.

39. Lütken: Den Slags Ting troede jeg, at man sikkrede sig for ved at visitere Mandskabet, inden det kom ind?

Skibsted: Det er ganske sandt, men saadanne Tilfælde kunne dog indtræffe.

40. Lütken: Kan noget Arsenalarbeide med Fordeel udføres i privat Entreprise?

Skibsted: Jeg fatter ikke, hvad det skulde være. Det dependerer af Omstændighederne, hvad der falder for.

41. Lütken: Kunde man f. Ex. tænke sig Reenholdelsen af al Armatur paa den Maade?

Skibsted: Nei, ikke uden at man kom til at betale det dyrt og fik det daarligt gjort; dertil hører Reparationer af Alt, og det er umuligt at accordere dem bort, da det er meget vanskeligt, om ikke umuligt, at see, om de ere tilbørligt gjorte.

42. Lütken: Jeg meente ikke Reparationer, men Reenholdelse paa Arsenalet, i Vaabensalen?

Skibsted: Der er ikke synderlig Reenholdelse nødvendig i

Vaabensalen, der holder det sig godt; det kan indtræffe hvert 10de Aar og ikke engang det. Den blev opstillet i 1835 og er ikke pudset igjennem før for et Par Aar siden.

43. Lütken: Benyttes nogensinde Accord ved Arsenalarbeide?

Skibsted: Ved Alt, hvad der behøves mere end de faste Værftsfolk kunne præstere, benyttes der Accord.

44. Lütken: Men Spørgsmaalet er, om de faste Arsenalarbeidere arbeide i Accord?

Skibsted: Med vore egne Folk have vi ikke kunnet gjøre Accord paa anden Maade end paa den ved Værftet brugelige, at vi betale dem for den Tid de vinde. Vi have ikke brugt Accord, fordi det ikke kan anvendes uden extra Betaling, og fordi der har været givet Ordre til, at der ikke maatte gives Penge ud uden overhængende Nødvendighed; og da det ikke er muligt at faae Arbeide sat i Accord, uden man har Tilsyn med Folkene, at de arbeide paalideligt endda, har jeg ikke fundet nogen Anledning eller havt Bemyndigelse til at arbeide i Accord.

45. Formanden: Skulde her ikke være nogen Uklarhed? Maaskee det er noget anderledes hos Dem end ellers? De nævnte, at De ikke kjendte anden Form, end at Folkene fik Betaling for, hvad de vandt?

Skibsted: I den Form have vi ikke benyttet det, uden ubetydeligt ved Rappertværkstedet.

46. Formanden: Spørgsmaalet er, om der har været en saadan Overeenskomst med Folkene, at De har aftalt en bestemt Tid med dem til at arbeide i, saa at Folkene, dersom de udførte det hurtigere, alligevel fik Betaling for den Tid, de vandt; eller om De slet ikke kjender nogen saadan særegen Overeenskomst, men kun betaler Folkene, hvad de skulle have efter Reglementet, enten de udrette Mere eller Mindre end hvad de skulle?

Skibsted: Det har kun været anvendt paa Rappertværkstedet.

47. Formanden: I hvilken Form og med hvilken Fordeel?

Skibsted: I Reglen have vi gjort det saaledes, at Arbeiderne omtrent have tjent 2 Dage i 3 Uger og Værftet idetmindste ligesaameget, ved at sammenligne det med tidligere Arbeider.

48. Formanden: Der har De altsaa anseet Dem for berettiget til at benytte Accord? Hvorfor har De ikke benyttet det ved andet Arbeide?

Skibsted: Fordi der ikke er andre Steder, hvor det synderligt kan anvendes.

49. Formanden: Saa savner De altsaa ikke Bemyndigelse dertil, men anseer det ikke for hensigtsmæssigt?

Skibsted: Det har været brugt tidligere at give dem Forsagt paa et Arbeide til en bestemt Tid, for at man kunde give dem nogle Dages Frihed bagefter. Ved saadanne Arbeider, som der forefalde under Arsenalet, maae de jo gaae fra og til.

50. Formanden: De siger, at De tidligere har forsøgt det, var det blot ved Rappertarbeide?

Skibsted: Det var ved at lange Kugler, stable dem og transportere Noget.

51. Formanden: Hvorfor skulde De ikke, om ogsaa i en anden Form, kunne benytte Accord til slige Arbeider? Har De ikke taget dette Hensyn eller hvilken Modgrund er der? Kunde De ikke ordne det saaledes med Folkene, at ligesom de før fik Lov til at gaae, saaledes kunde De nu betale dem?

Skibsted: Dersom de kunde faae Lov til at gaae tidligere eller kunde faae Frihed, saa var det let at anvende det, men det er vanskeligt at jugere i Penge, hvad Arbeide der kan fordres hver Dag, saa at det er vanskeligt at indlade sig derpaa. Folkene sætte heller ingen Priis paa at faae Betaling for en Time, men en Times Frihed sætte de stor Priis paa.

52. Formanden: Kunde det være vanskeligere hos Dem end hos de Andre paa Holmen?

Skibsted: Det er en ganske anden Sag for Haandværkerne, som have stadigt Arbeide, som varer flere Maaneder igjennem, saa at Folkene kunne vinde en ordentlig Skilling; men naar de kun tjene faa Timer, bryde de sig ikke derom.

53. Formanden: Det er en anden Sag, men Bemyndigelsen til at godtgjøre med Penge, som De sagde, at De savne, vilde De jo have kunnet faae ligesaa godt, som de andre Directeurer paa Holmen?

Skibsted: Ja.

54. Hage: Er det Mandskab saa forskjelligt fra andre Mandskaber, at det ikke skulde bryde sig om at fortjene noget Mere end sin almindelige Løn?

Skibsted: Naar der er Tale om at tjene en Times Penge eller 8 ß., saa er det jo ikke noget synderligt.

55. Hage: 8 ß. om Dagen er dog 25 Rd. om Aaret.

Skibsted: Ja, naar det forefaldt daglig, men det kan kun skee engang imellem; det er kun ganske enkelte Arbeider, der kan accorderes om. Naar der f. Ex. skal transporteres Kapperter fra et Sted til et andet, er det et Arbeide, som det er umuligt at jugere. Folkene blive tagne derfra, naar der er Brug for dem paa et andet Sted. Jeg seer ikke, hvorledes jeg skulde komme ud af det paa anden Maade med de 10 Mand.

56. Hage: Det hører til, at de Overordnede forstaae at jugere det Arbeide, der skal udføres, og inddele Arbeidet i de rette Tider.

57. Lütken: Vil det gjøre nogen Forandring med Hensyn til Værftscorpsets Antal paa Laboratoriet og Tøihuset, naar Overflytningen har fundet Sted fra Gammelholm til Nyholm?

Skibsted: Jeg har ikke det Mindste med Gammelholm at bestille, uden at sende Bud derover for at hente Noget fra Hovedmagasinet, saa at det er for Intet at regne.

58. Lütken: Hvad er Deres Mening om Opsynet paa Værftet?

Skibsted: At det er aldeles utilstrækkeligt.

59. Lütken: Antager De, at der finder Tyverier Sted af større Betydning?

Skibsted: Af større Betydning vil jeg ikke antage, men af Smaating bliver der vist Meget borte.

60. Lütken: Paa hvilken Maade antager De, at det kommer ud fra Holmen?

Skibsted: Holmen er tilgjængelig paa alle mulige Sider, over Bolværker og Grave; der kan gaae mange Ting ud over Christianshavns Vold. Hele Terrainet fra Ovintus til Christianshavn er saagodtsom uden Bevogtning; der staaer kun en Soldat ved Kongeporten.

61. Lütken: De antager altsaa, at der bliver en Deel skaffet bort fra Holmen?

Skibsted: Jeg antager, at en Deel kan skaffes bort fra Holmen.

62. Lütken: Men ikke, at det skeer?

Skibsted: Det er vanskeligt at sige, thi saa havde man jo opdaget Tyveriet.

63. Lütken: Er der nogensinde forefundet Mangler ved det Materiale, som angaaer Toihuset, som De har Grund til at troe er skaffet bort paa saadan Maade?

Skibsted: Jeg vil ikke sige, at det er skaffet bort paa den Maade, men der er unegtelig Smaating, der ere skaffede bort.

64. Lütken: Men ingen større Gjenstande? De har ikke savnet større Gjenstande, medens De har været Toimester?

Skibsted: Nei, alt hvad der vedkommer Toihuset er under Laas og Lukke, og der er Dagvagter og Paapasselighed overalt, saalænge der er aabent.

65. Lütken: Troer De, at den nødvendige Tilsynstjeneste vilde kunne udføres tilfredsstillende af et civilt Politi; hvis man f. Ex. indrettede enten et særligt Politi eller et Politi, som var en Deel af det Kjøbenhavnske Politi; vilde Værftet da blive bedre bevogtet end nu?

Skibsted: Det, der mangler, er aabenbart Folk; thi de Betjente, der ere, ere vistnok meget paalidelige. At have det blandet med det Kjøbenhavnske Politi, vilde vist ikke være ønskeligt. Det maatte jo være Folk, der vare bedre kjendte paa Stedet end en saadan stor Masse kan være det; der er et Forslag til Værf-

tets Bevogtning indgivet af Holmens Officerer, som jeg har seet; jeg har ikke Noget at tilføie dertil.

66. Lütken: Hvormange Søtøihuuslieutenanter er der?

Skibsted: Der er 3.

67. Lütken: Hvori bestaaer deres Tjeneste?

Skibsted: De have deres Instrux; den Ene er Tøivarter og har Regnskabet over alt Materiale paa Arsenalet. Den Anden er ved Laboratoriet og har Regnskabet over Laboratoriet og Krudtet. Den Tredie er Skoleinspecteur og har Regnskabet over Skolens Forbrug og besørger iøvrigt en Deel af Afretningen af Kanonerne, Tilpasning af Visirerne, Cardusernes Tilskæring, Syning og Samling af Skraasække og Opsynet med den Slags Arbeider, som udføres paa Snøreloftet.

68. Lütken: Antager De, at det vilde være i Tjenestens Tarv at omdanne de to militaire Corpser til een fast Cadre?

Skibsted: Nei, jeg troer aldeles ikke, at det vilde være i Tjenestens Tarv.

69. Lütken: Hvad mener De derimod om at bibeholde den Sammensmeltning, som nu finder Sted, med Hensyn til Lærlingene?

Skibsted: Den troer jeg er hensigtsmæssig, naar der blev givet de fornødne Kræfter til at undervise Lærlingene, men de ere temmeligt knebne.

70. Lütken: Den Skole, hvori Lærlingene uddannes, er jo paa Tøihuset og under Tøimesterens Commando?

Skibsted: Ja, tilligemed den hele øvrige Artilleriskole.

71. Lütken: Er den Lærlingeskole ikke en Skole for sig?

Skibsted: Lærlingene ere i en Klasse for sig selv.

72. Lütken: Og de blive saa sjeldent som muligt tagne bort fra Skolen?

Skibsted: Aldrig, uden at de behøve det for at lære Exercits o. desl.

73. Lütken: De afgives ikke til Haandværksarbeide paa Arsenalet?

Skibsted: Nei, kun ganske extraordinairt.

74. Lütken: De ere altsaa kun fraværende fra Skolen, naar de blive udcommanderede, eller naar de uddannes i Exercits?

Skibsted: Exercits hører jo til Skolen, det er kun ganske extraordinairt, at de blive brugte, f. Ex. for Tiden.

75. Lütken: Hvor længe ere de i Reglen Lærlinge?

Skibsted: Mellem 2 og 4 Aar.

76. Lütken: Altsaa i Gjennemsnit 3 Aar, de have altsaa en 3-aarig Skolegang?

Skibsted: Det er maaskee knebent nok, at man kan sige 3 Aar i Gjennemsnit, men det er omtrent saaledes.

77. Lütken: Hvilke Lærere er der i den Skole?

Skibsted: Der er ikke Andre end Underofficerer og saa en Lærer i Dansk, som vi have faaet sidste Vinter.

78. Lütken: I hvilke Disciplíner undervises der?

Skibsted: I Skrivning, Affætning, Regning, Artilleri, Reglement, Exercits, Gymnastik, Vaabenøvelse, Svømning, Lodhivning, Takkellofts- og Laboratoriearbeider.

79. Lütken: Og efterat de ere blevne Halvbefarne, hvorledes forholdes saa med deres Underviisning?

Skibsted: Paa samme Maade, kun at de lære flere Fag og have mere Exercits, men forøvrigt holdes de paa Skolen, saameget som Udcommandoer og Exercitsarbeide tillade det. Det er kun de fuldbefarne Constabler, der blive commanderede til practisk Arbeide, saalænge jeg kan hjælpe mig med den Styrke, for ikke at forhindre Skolen, der kun varer fra 1ste October til 1ste April. I den øvrige Tid er Skolen opløst for disse Folk, saavelsom for Lærlingene, idet Alt udcommanderes; endogsaa Lærlingene ere i Almindelighed ude. De ere jo i Tjenesten for at lære at fare tilsøes, og ere de ikke opførte paa Listerne, saa forlanger jeg dem medtagne extraordinairt med et eller andet Skib.

80. Lütken: Indtil hvilken Periode af deres Tjenestetid fortsættes denne Underviisning uafbrudt?

Skibsted: Den fortsættes indtil de blive Underkanonerer. De skulde egentligt som Saadanne være færdige og indexerecerede Artillerister, men det har hidtil holdt noget haardt, og kun meget

Faa have naaet det, fordi Skolen har været drevet med mindre Kraft end der var tilstrækkelig. Under Krigsaarene var der ingen Undervisning om Vinteren, fordi der var Brug for Folkene til practiske Arbeider; Nogle vare udcommanderede om Vinteren og om Sommeren var der ingen Skolegang. Der kunde gaae 1—1½ Aar at de ikke frequenterede Skolen, men naar de saa bleve Underofficerer og kom ind i den daglige militaire Tjeneste, saa var Tiden spildt. De Underofficerer, som frequentere Skolen, fordi de ikke ere udexaminerede, ere der kun 3 Maaneder om Aaret. De deles i to Hold, hvoraf det ene gaaer til Nytaar og det andet fra Nytaar, og det Hold, som ikke er i Skolen, bruges til Vagthold og militair Tjeneste, som skal udføres paa Værftet.

81. Lütken: Er Antallet i Underofficeerscadren og de Meniges Cadre tilstrækkeligt med Hensyn til den Flaadestyrke, som vi have for nærværende Tid?

Skibsted: Nei, at besætte den fuldstændigt med Underofficerer, kunne vi ikke tænke paa. Blot til det, som der er Tale om at udcommandere iaar, mangle vi 60 Underofficerer af Artilleri-corpset.

82. Lütken: Hvorledes agter De at skaffe dem tilveie?

Skibsted: Jeg maa finde dem blandt de indrullerede Constabler.

83. Lütken: Vil De komme til at mangle 60?

Skibsted: Det vil maaskee blive reduceret noget; der er regnet paa Sygdom imellem dem.

84. Lütken: Hvormange Constabler er der?

Skibsted: Der er kun 60 heelbefarne Constabler.

85. Lütken: Saa maa De gjøre dem alle til Underofficerer?

Skibsted: Ja, man maa lade nogle avancere, men de sidst forfremmede kan man ikke gjøre til Underofficerer.

86. Lütken: De vilde dog mindre end Folk, der have været udcommanderede som Heelbefarne?

Skibsted: Ja, saadanne unge Folk due ikke til Underofficerer; dertil have de ingen Holdning.

87. Lütken: Naar blive de i Reglen Heelbefarne?

Skibsted: Naar de komme i Tjenesten, ere de 16 Aar, derpaa ere de Lærlinge i 3 Aar, indtil de blive 19 Aar og derpaa i 3 Aar halvbefarne Constabler, indtil de blive 22 Aar.

88. Lütken: Ere de saa ikke omtrent ligesaa gamle som de fleste af de uddannede Indrullerede?

Skibsted: Jo, men de have paa det Stadium ikke gjennemgaaet Sommerexercitsen, og de ere i det Hele taget mere ungdommelige end man kan træffe blandt de Indrullerede. Jeg kan ikke tage dem iflæng, og jeg tviler meget paa, at man kan opnaae at faae dygtige Underofficerer paa den Maade.

89. Lütken: Men De troer, at der blandt det Mandskab, der kommer ind, vil findes Folk, som tidligere have været øvede paa Exerceerfregatten, som ere ligesaa skikkede til Underofficerer som de prøvede Constabler?

Skibsted: Ja, naar de faae gjennemgaaet en Skole, inden de komme tilsøes.

90. Lütken: Hvorlænge antager De, at den Skole skulde vare?

Skibsted: 6—8 Uger.

91. Lütken: Troer De, at man ved menige Værnepligtige vilde kunne recrutere Søartillericorpset, saaledes at det, ved Siden af at have de fornødne Folk til Søtjeneste og til Arsenalarbeide, f. Ex. kunde besætte Holmens Vagter? Lad os først holde os til den Deel af Spørgsmaalet, som angaaer gjennem Værnepligten at skaffe et Søartillericorps. De er formodentlig bekjendt med den nye Værnepligtslov, som sandsynligviis inden kort Tid vil blive ophøiet til Lov. Derefter vil Marinen kunne udskrive Folk paa samme Maade som Hæren, saa at Mandskabet kommer til at tjene 8 Aar i Linien og 8 Aar i Forstærkningen. Det er altsaa en Maade, hvorpaa De, som Chef for Artilleriet, vil kunne skaffe Dem et fuldstændigt uddannet Corps af Menige.

Nu er Spørgsmaalet, om der ikke af disse Menige vilde kunne skaffes, ligeledes gjennem Værnepligten, den nederste Classe Underofficerer?

Skibsted: En Slags Sætteunderofficerer, som vi have isinde at gjøre det iaar, vil man, naar man kan holde dem i længere Tid under sig, sikkerlig kunne skaffe tilveie deraf, men det vilde maaskee knap nok være det Antal, som vi ville komme til at behøve ved en større Udrustning.

92. Lütken: Naar vi nu tænke os en saadan Organisation, at Søetaten udskrev og indkaldte Folk til Søartilleristers, hvorledes skulde saa deres Uddannelse finde Sted, hvorledes har De tænkt Dem den, deels tillands og deels tilsøes?

Skibsted: Det tør jeg ikke indlade mig paa at besvare; jeg har hverken havt Opfordring eller Tid til at tænke mig denne Organisation. De maatte først gjennemgaae en Exerceerskole iland og derpaa gaae paa Værkstederne, hvorved en Deel af Sjouerfonden vilde bespares, og saa maatte de udcommanderes.

93. Lütken: Der er her kun Spørgsmaal om den militaire Uddannelse. For Tiden finder det jo Sted paa den Maade, at Folk indkaldes, som man ingen Hold har paa?

Skibsted: Efterat de have gjennemgaaet en Skole, have de jo faaet en Dannelse som menige Artilleristers; naar den kunde vedligeholdes senere og benyttes ombord, vilde man der have en Styrke, som man senere kunde stole paa.

94. Lütken: I hvor lang Tid skeer denne Uddannelse nu?

Skibsted: I omtrent 3 Maaneder.

95. Lütken: Og den er saa tilfredsstillende, at De mener, at efter en kortere Skole igjen, kunde en Deel af dette Mandskab benyttes som yngste Classe Underofficerer?

Skibsted: Det vil være et Experiment, man har ingen Erfaring derom.

96. Lütken: Det er dog en Formodning, støttet paa, at De har seet Mandskab, som var øvet i den Tid?

Skibsted: Jeg anseer det for meget tvivlsomt for Øieblikket; det er den eneste Ressource, vi have, hvoraf man maa

haabe at faae dygtige Underofficerer, at antage dem, som have gjennemgaaet en Skole tidligere; men vi have ingen Erfaring for, hvormeget der er hængt ved, efter at de have været i deres Hjem, af den korte Skoletid, de have gjennemgaaet.

97. Lütken: Dersom vi tænke os, at der blev indkaldt 500 Mand, og at disse kom ind den 1ste April, og at man saa, efter at disse vare blevne øvede tillands og tilsøes, om Efteraaret af dem udtog 50 Mand, beholdt dem om Vinteren paa Værftet og opdrog dem til den yngste Classe Underofficerer, udcommanderede dem næste Aar med de almindelige Øvelsesskibe og saa, naar den almindelige Øvelse var forbi næste Efteraar, permitterede dem, efter at de havde tjent i 16 Maaneder, antager De saa ikke, at disse 50 Mand ved næste Indkaldelse vilde være saa vel uddannede, at de kunde gjøre Tjeneste som yngste Classe Underofficerer?

Skibsted: Med de Kræfter vi have, er det umuligt at tage 500 Mand i Tjeneste paa engang.

98. Lütken: Lad os affee derfra og kun tale om de 50 Mand, som efter at være indøvede ligesom nu hele Sommeren, holdes tilbage og undervises i Artilleri og Vaaben, udcommanderes næste Sommer og dernæst permitteres. Vilde disse 50 Mand ikke ved næste Indkaldelse i Reglen være vel skikkede til yngste Classe Underofficerer?

Skibsted: Det antager jeg nok kunde opnaaes; idetmindste med et stort Antal af dem vilde det vist lykkes.

99. Lütken: Hvorfor skulde der ikke kunne indkaldes 500 Mand?

Skibsted: Vi kunne ikke præstere Øvelser med dem paa engang med de Kræfter, vi have.

100. Lütken: Hvad mangler dertil?

Skibsted: Underofficerere og Lærere i den Tjeneste; ligesom Vagttjenesten og den øvrige Tjeneste vilde blive for kort og Udcommanderingen ogsaa. Desuden er der nogle Underofficerer borte, baade om Vinteren og i Særdeleshed om Sommeren. Det er formeget at have 10 Mand i een Afdeling; det er mere end

der i Reglen bruges i Landetaten; men vi have det, fordi det i Almindelighed passer til en Kanonbesætning. Der behøves 50 Underofficerer til 500 Mand, og nogle til at remplacere med i Sygdomstilfælde og Sligt.

101. Lütken: Vilde ikke de heelbefarne Constabler kunne anvendes til Læremestere ved den første Undervisning?

Skibsted: Som heelbefarne Constabler lære de først at blive Lærere.

102. Lütken: Kan man ikke gjøre dem til Underofficerer?

Skibsted: Man kan forøge Underofficeerspersonalet ved at tage af de ældste Constabler. Der er ganske sikkert flere af de ældre Constabler, som kun paa Grund af Mangel paa Vacance ikke er avancerede; de vilde altsaa kunne være tjenlige.

103. Lütken: Vilde det f. Ex. kunne være en 30 Mand?

Skibsted: Derved sparede man nogle og tyve Underofficerer.

104. Lütken: 30 Mand vilde altsaa under de nuværende Forhold kunne uddannes?

Skibsted: Naar det i Virkeligheden forekom, at man med et Skib udcommanderede 50 Underofficerer, som der skulde uddannes, bleve alle vore faste Underofficerer hjemme uden Øvelse. Det er sjeldent, at 50 blive udcommanderede med de almindelige Øvelsesskibe; de vilde optage Pladsen for de faste Underofficerer, som vilde mangle Øvelse.

105. Lütken: De mener de 50 Mand, som vi før talte om? (Skibsted: Ja). Det var ikke Meningen, at de skulde udcommanderes som Underofficerer paa Skoleskibet?

Skibsted: Saaledes havde jeg forstaaet det, næste Aar skulde de jo ud som Underofficerer.

106. Lütken: Jeg mener, at de næste Aar skulde ud deels som Kanoncommandeurer, deels som Underofficerer med Øvelsesskibene. — Kunde den Tid, hvori Mandskabet nu er tilsøes og hvori det uddannes ved at være ombord i en Fregat i 3 Maaneder, ikke indskrænkes?

Skibsted: Det tør jeg ikke yttre mig om. Vi have iaar paatænkt at giøre et Experiment, men jeg antager at det er for

kostbart til at risikere Noget derved. Jeg troer, at man kan forkorte Tiden ombord til 3 Uger eller 14 Dage, men jeg vil ikke have udtalt noget bestemt derom; det skulde hovedsagelig være for at lære at skyde paa bevægeligt Batteri, og al anden Uddannelse skulde skee i Land.

107. Lütken: Og hvor lang Tid var saa nødvendig i Land?

Skibsted: Vi have lagt Programmet til 12 Uger fra 1ste April til medio Juni og 14 Dage til 3 Uger ombord.

108. Lütken: Vil saa hele Geværexercitsen finde Sted i Land?

Skibsted: Der vil blive lært i Land saameget, som der kan læres.

109. Lütken: Og saa ville de skyde fra fast Batteri og fra Fartøier? (Skibsted: Ja). Og Søøvelsen skulde indskrænke sig til Øvelser under Seil og Batteriexercitsen?

Skibsted: Ja, men det var under Forudsætning af at vi fik tillige anden Øvelse. Paa hele Skibets øvrige Expedition skulde Skolen forsaavidt vedblive, at der skulde exerceres hver Dag og holdes klart Skib, og at Batteriexercitsen skulde overordentlig fuldstændigt indøves og completteres, men Alt uden nogensomhelst Slags Derangement for Skibets øvrige Tjeneste.

110. Lütken: De antager altsaa, at denne Uddannelse kan finde Sted alene i Løbet af Sommermaanederne, uden at det var nødvendigt at holde Folkene inde i Vintermaanederne? Deres Mening er, at Mandskabet kan uddannes ved at være inde i 4 Sommermaaneder?

Skibsted: Ja, de kunne gaae en enkelt Skole igjennem, men Spørgsmaalet er, hvormeget der hænger ved, naar de igjen skulle bruges.

111. Lütken: Anseer De det for at være af megen Vigtighed, at det Mandskab er casterneret?

Skibsted: Ja, det anseer jeg for at være af stor Vigtighed, thi Logisskibet er en høist uhyggelig Indretning, og jeg tvivler meget paa at det er tilfredsstillende i sanitair Henseende. Der

er lavt til Loftet, Træk og Kulde, Mangel paa Bevægelse og mørkt, navnlig paa den Aarstid, hvor det bliver brugt. Det Logisskib, som nu er indrettet, er noget bedre end det tidligere, men jeg mener dog, at det er temmelig utilfredsstillende.

112. Lütken: Naar vi fortsætte det Tankeexperiment med de 50 Mand, antager De saa, naar de have været uddannede i 16 Maaneder, og derefter have været permitterede som brugelige til at gjøre Tjeneste som yngste Classe Underofficerer, at der blandt disse Folk vilde findes Enkelte, der vare skikkede til at capitulere som faste Underofficerer?

Skibsted: Det er et vanskeligt Spørgsmaal at svare paa; naar jeg skal svare oprigtigt, maa jeg svare nei, men for en Ordens Skyld vil jeg hellere svare, at man kan prøve derpaa. Den Erfaring, vi have fra tidligere Tid, er, at de der ere komne ind i Tjenesten udefra have været mindre gode Subjecter, der have skeiet ud. Der har ogsaa været Exempel paa, at de Andre have skeiet ud, men jeg kan ikke paavise en Eneste, som er kommen ind og er bleven dygtig.

113. Lütken: Det Mandskab, der kommer ind gjennem Værnepligten, er ufordærvet; det kommer an paa, om de føle sig saa tiltalte ved Krigshaandværket, at de blive derved?

Skibsted: Jeg kan kun sige, at det er muligt.

114. Bøcher: De sagde, at Logisskibet var ikke heldigt; er det Dem bekjendt, hvormange Procent Syge der er?

Skibsted: Nei. De, der ere blevne syge, ere blevne det under Øvelserne; om Logisskibet har bidraget dertil, skal jeg ikke kunne sige.

115. Formanden: Vil det sige, at der ingen Syge har været i Skibet?

Skibsted: De boe paa Skibet, og der have de været, medens Skolen holdes; der har været 200 Mand ombord med i Reglen 6 pCt. Tillæg, det er 212 Mand til Skolens Disposition, og iblandt dem have vi havt henimod en Snees Syge, og det har viist sig, at de 6 pCt., som er tilstaaet i Tillæg, ikke vare tilstrækkelige til at complettere Tallet.

116. Formanden: Altsaa kan det ikke være Dem ubekjendt, hvormange der vare syge?

Skibsted: Ja, men Opholdet i Logisskibet behøvede ikke at være Skyld deri.

Formanden: De sagde, at De ikke var bekjendt med Procentantallet af Syge, men det viste sig dog, at De ikke var ubekjendt dermed.

117. Lütken: Pengeudgiften er et overordentlig vigtigt Moment med Hensyn til Antallet, der skal uddannes, og Tiden der kan anvendes dertil. Nu er Spørgsmaalet, om der vilde være Noget til Hinder for, at denne Uddannelse paa 3 Uger, i at skyde fra bevægeligt Batteri, vilde kunne finde Sted paa et mindre Fartøi?

Skibsted: Nei, det gaaer ikke an. Klart Skibs Installation, hele Batterieexercitsen, de forskjellige Evolutioner med Kanoner, at der exerceres med flere Kanoner under een Commando, kan ikke foretages paa et mindre Skib, hvorved jeg forstaaer en Corvet med aabent Batteri. Det er ikke noget Bataillesskib; der kan ikke arrangeres nogen regulair Bataille med et saadant Skib.

118. Lütken: Spørgsmaalet er, om Mandskabet ikke, naar det har lært Exercitsen paa lukket Batteri i Flaadens Leie, hvor det ogsaa kan lære klart Skibs Installation, saa kan lære Skydning paa aabent Dæk, hvor maa ligesaa godt kan stille Bombekanoner op?

Skibsted: Skydningen seer jeg ikke Noget til Hinder for; den kunne de lære ved Skydning fra et Fartøi med vore 3pundige Kanoner paa Rheden eller i Sundet, hvor Skibet nu er stationeret, og det er en meget god Øvelse.

119. Lütken: Det er altsaa kun klart Skibs Installation, hvorfor De mener, at der skal et større Skib ud?

Skibsted: Ja og ogsaa for den samlede Batterieexercits. Det er ikke alene en Øvelse for de Menige, men ogsaa for de Overordnede, der skulle lære at commandere.

120. Bøcher: Er der noget til Hinder for at organisere et Skib i Flaadens Leie?

Skibsted: Der kan ikke skydes.

121. Bøcher: Nei, der skulde skydes paa Søen, paa aabent Batteri; men skulde klart Skibs Installation ikke kunne læres paa et Skib i Flaadens Leie, som var fuldstændigt installeret, ogsaa med Hensyn til Artillerivæsenet, ligesaavel som ude paa Søen?

Skibsted: Jo, det kunde nok skee, men al Exercits uden Skydning bliver blind Exercits, og naar fuldstændigt klart Skib skal installeres, maa det indøves ikke alene med løs Skydning men med skarp Skydning, og dertil maa man have Plads, ellers bliver det altid usikkert. Naar man vil have en Kjerne af Folk, som comporterer sig vel under en Affaire, maa man saameget som muligt stille dem under de Forhold, som finde Sted under Affairen.

122. Bøcher: De sætter Priis paa, at Skydningen skal være i Forbindelse med det Øvrige, der hører til klart Skib?

Skibsted: Ja.

123. Hage: Bliver Deres Embede besat efter Ansøgning, eller hvorledes?

Skibsted: Da jeg havde endt mine Studeringer, blev jeg spurgt, om jeg havde Lyst til at lægge mig efter Artilleri; da jeg dertil svarede Ja, blev jeg først i endeel Aar ansat som Inspectionsofficerr, og da jeg havde reist udenlands paa Regjeringens Bekostning, blev jeg, endnu medens jeg var i Udlandet, ansat som Undertøimester og senere som Tøimester.

124. Hage: Som en Selvfølge?

Skibsted: Ja.

125. Hage: Har De nogen Instrux for Deres Embede? (Skibsted: Ja). Fra hvilken Tid?

Skibsted: Den første Instrux er givet i Aarene 1835—37, senere kom der een 1851, som er ændret 1852.

126. Hage: Den nuværende er altsaa fra 1852? Men der maa dog være en Deel Forretninger, hvor De ikke kan hjælpe

Dem med Instruxen? Handler De da paa egen Haand, eller skal De i Almindelighed gaae til Holmens Chef?

Skibsted: Jeg skal gaae til Holmens Chef.

127. Hage: Ogsaa med Smaating?

Skibsted: Ja, især efter den sidste Værftsordning af 1856.

128. Hage: Saa har De meget lidt fri Haand selv?

Skibsted: Ja, jeg handler kun i Værftschefens Navn og under Forudsætning af hans Sanction.

129. Hage: Men der maa hyppig forekomme Tilfælde, hvor De er nødt til at tage en hurtig Decision; kan De ikke gjøre det, medmindre De har indbragt Sagen for Holmens Chef?

Skibsted: Ja, jeg deciderer, men under Forudsætning af at Chefen bagefter sanctionerer det.

130. Hage: Alt bliver ham forebragt?

Skibsted: Ja.

131. Hage: Er Tilstanden i Deres Departemtet uforandret som den har været i en Række af Aar, eller er der skeet Forandringer?

Skibsted: Der er skeet mange Forandringer, men de have ikke været saa indgribende, at de have forandret Forretningsgangen.

132. Hage: Mener De, at det Hele gaaer godt; at de Dem underlagte Forretninger gaae tilfredsstillende, saaledes som de nu drives?

Skibsted: Ja, i det Hele taget tror jeg nok, at de drives og gaae paa den Maade, som er ønskelig, med Undtagelse af Skolens og Corpsets Stilling, som jeg mener er mindre heldig. Skolen har ikke tilstrækkelige Lærekræfter til at uddanne Folkene, som de bør uddannes, thi naar man bestandig bruger Underofficerer, som have været Elever paa Skolen, til Lærere der, gaaer Undervisningen bestandig ned ad.

133. Hage: Har De gjort nogen Forestilling til Deres Foresatte om, hvilken Reform De mener at der bør gjøres?

Skibsted: Nei, for Skolens Vedkommende har jeg an-

modet om Lærekræfter og foreløbig har jeg faaet Tilladelse til at have en Lærer i Dansk, men videre ere vi ikke komne. Hvad Corpsets Organisation angaaer, har jeg meent, at der burde gaae nogen Tid hen, inden der var Anledning til at gjøre nogen Forandring igjen, da vi saa nylig have faaet en Organisation.

134. Hage: De har altsaa ingen Foreſtilling gjort i det Hele taget?

Skibsted: Nei.

135. Hage: Mener De, at der er tilſtrækkeligt og godt Forraad af de forskjellige Materialier, som høre under Dem?

Skibsted: Det har i de senere Aar skortet overmaade meget derpaa; thi alle Requisitioner og Forlangender ere blevne negtede.

136. Hage: De har gjort Foreſtilling om, at der burde suppleres forskjellige Ting?

Skibsted: Ja.

137. Hage: Er der noget Regnskab, noget Contoir under Dem?

Skibsted: Ja, Tøihusvarteren har et Regnskab for hele Tøihuset paa Holmen, og Laboratorielieutenanten har et Regnskab for hvad der vedkommer ham.

138. Hage: Hvormange Folk ere beskjeftigede med Regnskab?

Skibsted: Der er to reglementerede Skrivere paa Tøihuset og mit Contoir, og vi have været nødte til at tage Assistance af Værftsarbeidsmænd som Skrivere. Jeg nævnte en Skriver paa Laboratoriet, han er Dagvagt, Skriver og betroet Mand paa Laboratoriet, men man kan egentlig ikke sige at han er Regnskabsbetjent.

139. Hage: Vil De see Noget til Hinder for at have Laboratorium, Ammunition og Vaaben tilfælles med Landetaten?

Skibsted: Hvad Geværer angaaer kunde det tænkes, hvis vi havde de samme Vaaben, men det have vi ikke.

140. Hage: Jeg sigter til et Etablissement, hvor begge

Artillericorps kunde faae efter Requisition hvad de behøvede. Kan De see nogen betydelig Hindring for et saadant Etablissement?

Skibsted: Der er den store Ulempe, at Een skal have Ansvaret derfor, og naar Laboratoriesager ikke blive gjorte under Eens egen Opsigt, paatager man sig ikke Ansvaret for, at de ere som de bør være, naar de skulle bruges. Er et Gevær ikke godt, er Brugen deraf paralyseret. Det er den eneste Indvending; forresten maae de kunne fabrikere de samme Sager som paa vort Laboratorium.

141. Hage: Jeg maa komme tilbage til Krudttaarnene. Hvad kan Værdien være af en saadan Bygning, naar man opfører den fra Nyt af? Hvormange have vi?

Skibsted: 10, 3 paa bedækte Vei, 3 paa Amager og 4 indenfor Christianshavns Volde. Hvad Værdien deraf er, kan jeg ikke svare paa. Vi fik Taget lagt paa et af dem for nogle Aar siden; det er en Hvælving som kostede et Par Tusinde Rigsdaler. Iøvrigt er der ingen Apartements deri; det er de fire bare Mure og et Par Døre.

142. Hage: De vil vel ansee 3—4000 Rd. for en passende Værdi?

Skibsted: Dertil er jeg ikke bygningskyndig nok.

143. Hage: Dersom man gav flere Penge ud og byggede Taarnene saa solide, at det var umuligt at bryde dem op, uden at man havde en betydelig Styrke dertil, og der blev sørget for Udluftning, vilde De saa fra Deres Side see den mindste Hindring for, at komme til den omtalte Reform, at indskrænke hele Vagtholdet?

Skibsted: Det vilde jeg dog ikke sige ja til. Noget Tilsyn maa der være. Naar en Tagsteen blæser af eller naar Lynilden slaaer ned i Lynafledereu, maa der strax repareres og Tilsynet maa strax være ved Haanden, foruden det Tilsyn, som skal være ved Udluftningen, saa at jeg ikke troer, at et saadant Magasin kan være uden godt og stadigt Tilsyn.

144. Hage: Lide deres Tønder meget af Fugtighed?

Skibsted: Nei, siden vi have gjort os Umage for, at

faae hvide afbarkede Baand, holde de sig længere. Vi have ellers vendt dem hvert 4de Aar, men jeg har trukket det ud til 6 Aar, og for Øieblikket tænker jeg ikke paa at vende dem, før jeg seer, hvorledes Tønderne see ud.

145. Hage: Har De ingen Forestilling gjort om, at faae de fornødne Penge til at lade grave under disse Krudttaarne og draine dem?

Skibsted: Nei, jeg har ikke. Jeg har kun afholdt Udgifterne ved at grave Gravene ud, fordi de ere groede til og trampede ned af Kreaturer, og iøvrigt ere ingen af dem fugtige, saa at der har været særlig Anledning dertil. Der kan være et enkelt af dem i bedækte Vei, som ikke er ganske solidt i den Henseende, men paa Amager er det ikke Tilfældet; der holder Krudtet sig godt.

146. Hage: Men det Solideste er dog at trække Vandet bort?

Skibsted: Ja.

147. Hage: Hvormeget Krudt maa der være disponibelt, for at De paa Anfordring kunde faae det, naar De slet ingen Beholdning selv havde?

Skibsted: Efter vore Bestemmelser skulle vi behøve 10,000 Centner.

148. Hage: Det vilde De have til deres Raadighed?

Skibsted: Ja, men vi have det ikke.

149. Hage: Har man da i en lang Række af Aar fundet, at man ikke behøver Saameget til sin Raadighed?

Skibsted: Ja, naar vi ikke have Krig, behøve vi det ikke. Det er til halvanden Gang Udrustning af hele Flaaden, hvortil det er befalet, at vi skulle have Krudt, og dertil behøves 10,000 Centner.

150. Hage: Men saa er Alt hvad vi have af Orlogsfartøier taget med i Beregning?

Skibsted: Ja, og Batterierne Trekroner og Sixtus.

151. Hage: Vil De ikke antage, at naar vi nu fik Krig,

vilde man kunne nøies med een Gang, da vi dog ikke kunne vente at faae Alting ud?

Skibsted: Det er ganske sikkert, men hvormeget der bruges i en Krigsperiode, er ikke afhængigt af, hvormange Slag der leveres, men af hvor lang Tid man er under Krigsforhold; thi der gaaer en større Deel til Øvelser end til de egentlige Slagdage.

152. Hage: Hvorlænge kan det vare at faae fabriceret Krudt, forudsat at alle Apparater ere tilstede?

Skibsted: Det kommer an paa, om en Krudtfabrik kan have flere eller færre Møller.

153. Hage: Men eftersom vi ere indrettede?

Skibsted: Paa Donse-Værk, som har to Møller til at male med, kan der ikke præsteres 400 Tønder om Aaret, saavidt jeg erindrer.

154. Formanden: Men Frederiksværk?

Skibsted: Det er langt dyrere, men det kan præstere Mere, fordi det har flere Maskiner og flere Møller. Man kan jo bygge saamange Møller det skal være, men det skal holdes gaaende med at have øvede og paalidelige Arbeidere, thi ellers kan man ikke finde Folk der due til Salpeterluttringen.

155. Hage: Hvormange Aar kan saadant Krudt holde sin Kraft?

Skibsted: Derpaa tør jeg ikke svare; jeg har ikke kjendt noget Krudt, som paa Grund af Ælde er blevet ringere, naar det er blevet godt conserveret, og naar det ikke er blevet fugtigt, klumpet eller støvet.

156. Hage: Men det hændes?

Skibsted: Ja, naar det har været ude tilsøes, kan noget af det være daarligt.

157. Hage: Der er ikke Noget i Magasinerne kommet i den Tilstand, at det ikke kan bruges?

Skibsted: Ikke i min Tid, jeg har ingen Erfaring i den Henseende.

158. Formanden: Veed De, hvor gammelt Deres ældste Krudt er i Magasinerne?

Skibsted: Ja, der staaer Aarstal paa hver Tønde, men jeg kan ikke sige det øieblikkeligt.

159. Hage: Kommer De selv undertiden i Magasinerne?

Skibsted: Ja, 1 til 2 Gange om Aaret; der er et Par Miil ud til Amager.

160. Hage: Er det nødvendigt at have dem saa langt borte?

Skibsted: Det blev flyttet derud i 1778, da Krudttaarnet sprang ved Østerport; men det er kostbart, naar det skal kjøres ind, da det er en lang Vei. Vi have ikke faaet saameget Krudt, som vi have forbrugt siden sidste Krig, idet en Mølle er sprungen i Luften; nu skal der maaskee bruges en heel Deel, men Beholdningen gaaer bestandig ned. Vi have gjort alt Muligt for at holde Donse-Værk vedlige, da det fabrikerer en anden Slags Krudt, som vi holde mere af.

161. Hage: Veed De, hvormeget Krudt der blev brugt i forrige Krig? (Skibsted: Nei) De kan ikke see det i Deres Bøger?

Skibsted: Jo, jeg kan see, hvormeget der er forbrugt i de Aar.

162. Hage: Maaskee De senere vil opgive det tilligemed den nuværende Beholdning?

Skibsted: Ja.

163. Lütken: Commissionen ønsker at høre Deres Mening om, hvorvidt de Calibre, som nu bruges i Flaaden, ere hensigtsmæssige, og om de Fremskridt, som Artilleriet har gjort i den senere Tid?

Skibsted: Jeg antager, at Calibrene ikke ere undergaaede nogen synderlig Forandring i den senere Tid. Af de største Calibre, som rigtignok kun ganske enkeltviis bruges hos fremmede Nationer, have vi ingen.

164. Lütken: Vor Normalkanon er den 30pundige 6 Tom-

mers Kanon? (Skibsted: Ja.) Er man ikke i fremmede Mariner gaaet udover den?

Skibsted: Jo, i Frankrig og i Preussen er man gaaet tilbage til den 36pundige Kanon; men den forlode vi, fordi den var for tung og Fordelen ved Skarpskydningen, naar man tog Hensyn til Indtrængningen, ikke var stor. Det var for svær en Caliber og derfor blev det reduceret til 30pundige.

165. Hage: Hvad veier en 36pundig Kanon?

Skibsted: Vi have endnu af de gamle 36pundige Kanoner, som ere borede ud til 60pundige Granatkanoner; de veie 19 Skpd.

166. Lütken: Den 18pundige Kanon er definitivt opgiven?

Skibsted: Nei, men den er ikke afholdt.

167. Lütken: Men de nye Skibe agter man ikke at besætte med 18pundige?

Skibsted: Nei, det tvivler jeg paa.

168. Lütken: Ere i det Hele taget efter den nyere Tids Forhold, vore Skibe ikke svagere bestykkede med Hensyn til Calibre end fremmede Nationers Skibe?

Skibsted: Med Hensyn til Calibre ikke. De Fremmede have nogle Granatkanoner af større Caliber, og dem kunne vi placere paa vore Batterier, naar vi ville. Vor 60pundige Granatkanon svarer til de fremmede Nationers. De have dem større, men saa bruge de kun ganske enkelte paa et Skib. De have i den engelske og franske Marine 50—60pundige Kuglekanoner, som vi have bestandig savnet, men dem have de senere indført.

169. Lütken: Hvad Vægt har den Kanon?

Skibsted: Omtrent 88 Centner.

170. Lütken: Er den bestemt til noget vist Brug, noget vist Skib? (Skibsted: Nei.) Vil den kunne anvendes paa et af vore Linieskibes underste Batterier?

Skibsted: Jeg tvivler derpaa, men det kan nok være.

171. Lütken: Den er hovedsagelig til Kanonbaade?

Skibsted: Eller til Skandsekanon paa et større Skib, idet

det har været Praxis i engelske Skibe at have en saadan Kanon paa Skandsen.

172. Formanden: De sagde nylig, at der i den senere Tid ikke er foregaaet store Forandringer? Anvender De det paa os eller paa hele Verden? Der er jo netop foregaaet meget store Forandringer? Der er jo en stærk Bevægelse med Hensyn til Calibrene, selv om man ikke er kommen til et bestemt Resultat?

Skibsted: Det har der været til enhver Tid, men man kan kun tale om det, hvor Prøver og Forsøg have endt med en reglementarisk Optagelse af et bestemt System, thi alle de Projecter, der ere for, kan man ikke tale om.

173. Formanden: Men der har dog været den væsentlige Forandring, at Tallet indskrænkedes og Styrken forøgedes; er det ikke Deres Opfattelse?

Skibsted: Et Batteri, der er bestykket med 30pundige Kuglekanoner og 60pundige Granatkanoner, er ligesaa kraftigt, som i de fremmede Mariner.

174. Formanden: Jeg spørger i Almindelighed; naar vi gaae 30 Aar tilbage og søge i Tanken at gjennemgaae den Udvikling, der har fundet Sted, gaaer den saa ikke i den Retning, at man er kommet til et færre Antal, men stærkere Skyts? Er det ikke det utvivlsomme Resultat, der ligger for, at vi efter den ulykkelige Krig i Aarhundredets Begyndelse langsomt have vundet den Erkjendelse, at det ikke kommer an paa at have mange Skibe, men derimod færre med stærkere Skyts?

Skibsted: Det Punkt er for længe siden her forladt, at have mange og svage Kanoner.

175. Formanden: Men ere vi ikke langsomt gaaede ind paa den Forandring?

Skibsted: Vi fik kun eet Skib fra 1818—1824, og gik saa til 30pundige Kanoner. Naar vi see hen til fremmede Mariner og erfare, at det er reglementeret, at de skulle have 30pundige Kanoner, følger ikke deraf, at de strax faae dem, men de maae introduceres efterhaanden; det er af den Slags Ting, som

altid skeer gradevis. Vi ere i den Henseende fulgte med fremmede Nationer. Vi ere ikke gaaede til de samme Extremer; vi have ikke saa store og kraftige Kanoner som de, og jeg troer heller ikke, at vore Skibe ere store, kraftige og stærke i samme Maal som fremmede Nationers; men hvad Skytset angaaer, ere de store og svære Kanoner intetsteds introducerede i nogen stor Mængde. Det er en enkelt Kanon hist og her; en 10 Tommers Kanon, som kan dreies; vi have en 8 Tommers Kanon.

176. Formanden: De begyndte med at sige, at der ikke var foregaaet betydelige Forandringer i Saartilleriet i den senere Tid. Det forekommer mig, at man kommer Sandheden nærmere, naar man siger, at der er foregaaet mange Forandringer. Naar vi skulle resumere det i faa Ord, mener jeg dog, at der er skeet store Forandringer.

Skibsted: Spørgsmaalet blev stillet saaledes og i en saadan Sammenhæng, at jeg ikke kunde opfatte det anderledes, end om Forretningsgangen i Saartilleriet havde undergaaet nogen Forandring i den senere Tid. Den øvrige Overgang ligger klar i vort Reglement og Bestemmelserne, at der er overgaaet til større Calibre og færre Kanoner.

Formanden: De lægger maaskee ikke Mærke til, at naar vi tale med Dem, lade vi Reglementet uændset; vi ville høre Deres Mening; Spørgsmaalet er, hvorvidt De er istand til, paa en kort og anskuelig Maade at kunne meddele os Deres Erfaring; det er til den Ende, at Spørgsmaalene ere stillede.

177. Hage: De anførte, at vore Skibe vare hverken stærke eller svære nok til det nyere Skyts. Man har altsaa ikke ved at bygge Skibene taget Hensyn til den Reform, som De selv har været opmærksom paa, er foregaaet?

Skibsted: I mine Tanker ere Skibene for smaa til det Skyts, de føre.

178. Hage: Det vil sige, at de ere byggede til at føre meget og svagt Skyts istedetfor lidt og svært.

Skibsted: Ja, hovedsagelig til for mange Kanoner.

179. Hage: Ja, altsaa som jeg sagde?

Skibsted: Naar vore 30pundiger ere ligesaa gode som Andres og vore Skibe kunne bære dem, kan man ikke sige Andet, end at vore Skibe ikke staae tilbage for Andres i den Henseende.

180. Hage: De anførte, at de ere byggede til at føre for meget Skyts?

Skibsted: Ja.

181. Hage: Hvormange Stykker skal det Skib, der sidst løb af, føre?

Skibsted: Jylland skal føre 44 af de to letteste Sorter 30pundigere.

182. Hage: Hvor stort er det Skib i Tons?

Skibsted: Det veed jeg ikke.

Bøcher: Det er 1800 Tons.

183. Hage: Hvorledes vilde De armere det?

Skibsted: Jeg kan jo erkjende, at Kanonerne staae for tæt paa hinanden, og at man ikke har den tilbørlige Frihed til Betjening og Skydning paa Batteriet, uden at jeg derfor har gjort mig klart, hvormange Kanoner der burde være.

184. Formanden: Er Tøimesteren i Embeds Medfør Medlem af Constructionscommissionen?

Skibsted: Ja.

185. Formanden: Gives der, forinden Tegningerne forelægges Commissionen til Bedømmelse, efter den bestaaende Forretningsgang Tøimesteren nogen Anledning til at udtale sig om de Forudsætninger, der ved Skibets Bygning maae lægges til Grund for den meest hensigtsmæssige Anvendelse af det bestemte Skyts?

Skibsted: Nei.

186. Formanden: Opgaven er jo, at faae det Redskab frem, som paa den bedste Maade kan føre det virksomste og kraftigste Skyts. Var det ikke rigtigt, om der, før Tegningen blev affattet, fandt en Conference Sted mellem Ministeriet og Tøimesteren, for at de Spørgsmaal kunde blive drøftede, eller vilde De mene, at Tøimesteren som Saadan ikke vilde være istand til at udtale nogen fornuftig Mening derom?

Skibsted: Det troer jeg dog nok, han kunde.

187. Lütken: Var der ikke Forhandlinger angaaende Skytset mellem Constructionskammeret og Tøihuset, inden Tegningerne bleve udarbeidede til den svære Fregat, som nu staaer paa Stabelen?

Skibsted: Der har været ført Forhandlinger, troer jeg, mellem Tøimesteren og Fabrikmesteren i Anledning af Fregatten Gefion, men det var før min Tid.

188. Lütken: Men ved det sidste store Skib har der ingen Forhandling været mellem Constructionskammeret og Tøimesteren om, hvorledes et saadant Skib hensigtsmæssigst skulde bestykkes?

Skibsted: Fabrikmesteren gjorde et Spørgsmaal, men jeg veed ikke, om det var i Anledning af det Skib.

189. Lütken: I Reglen bestemmes altsaa Bestykningen af Ministeriet; det er et af de Momenter, der opgives til Constructionskammeret, og Tøimesteren har Intet dermed at gjøre, før Tegningerne foreligge i Constructionscommissionen?

Skibsted: Nei.

190. Hage: De meente ikke at kunne svare paa mit Spørgsmaal om, hvorledes De efter Deres Mening vilde armere Jylland? Da jeg nu ikke tvivler paa, at Deres Tanker ere stadigen beskjæftigede med, hvorledes et saadant Skib skal armeres, vil jeg antage, at De ikke har ønsket at yttre Deres Mening?

Skibsted: Jeg har yttret, at der var formange Kanoner, og at man skulde have færre, for at have mere Plads til deres Betjening, for at man derved kunde faae en kraftigere og hurtigere Betjening end det vil kunne skee, naar Skibet har saa mange. Det kunde ogsaa være en Følge af dets mange Kanoner og deres svære Vægt, at det faaer en temmelig svær Bevægelse.

191. Hage: Da det er Deres specielle Fag, tvivler jeg ikke paa, at De efter de nyeste Erfaringer, som De er vel kjendt med, har dannet Dem en Mening om, hvorledes det bør være, men De ønsker maaskee ikke at meddele os det?

Skibsted: Jeg har ikke gjort mig nogen saadan fuldkom-

men bestemt Tanke, fordi Sagen ikke har foreligget mig til bestemt Afgjørelse.

192. Lütken: Hvad er Deres Mening om de riflede Kanoner? Er De kjendt med de forskjellige Systemer, som ere fremkomne med Hensyn til disse i den senere Tid, og hvilket System anseer De for det bedste?

Skibsted: Jeg har aldeles ikke nogen Erfaring med Hensyn til noget af dem, og jeg tør derfor slet ikke udtale mig derom. Theoretisk, paa Papiret, synes det Whitworthske System at være smukt, men det er muligt, at det er aldeles upractisk. Det skal jeg imidlertid ikke kunne sige, før der har været gjort Forsøg i den Henseende. Det vil være vanskeligt at komme til Erfjendelse derom, før de have været brugte.

193. Lütken: Hvilken Erfaring har man i fremmede Lande, efter at man der har brugt riflede Kanoner?

Skibsted: Man har det Resultat, at man i Frankrig armerer sine Fregatter og Linieskibe med 4—6 riflede 30pundige Kanoner. I England have de slet ingen og i Preussen anvende de 24pundige riflede Kanoner efter Wahrendorffs System.

194. Lütken: Have de i England ingen riflede Kanoner? Have Englænderne ikke brugt Armstrongske Kanoner under Krigen i China?

Skibsted: Det har været Feltpiecer; de have havt Landgangskanoner med.

195. Lütken: Have Kanonbaadene i China ikke været bestykkede med Armstrongske Kanoner?

Skibsted: Nei.

Bøcher: De havde 24pundige Armstrongske Kanoner i Kanonbaadene i China.

196. Lütken: De siger, at Englænderne ikke benytte dem, men de fabrikere dog en Masse deraf?

Skibsted: De fabrikere mindre Calibre til Feltbrug. De have gjort Forsøg paa at gjøre større Calibre, men jeg har ikke seet noget endeligt tilfredsstillende Resultat paa en saadan stor

Kanon, som Marinen har kunnet bruge. Det skulde idetmindste være en 5 Tommers Kanon, 18pundig Caliber.

197. Lütken: Som altsaa vilde udskyde et 36pundigt Projectil?

Skibsted: En 5 Tommers Kanon kalder Armstrong en 80-Pundiger.

198. Hage: De har ikke seet, at man har været ifærd med at fabrikere Armstrongske 100-Pundigere?

Skibsted: Jeg har nok hørt det omtale, men jeg har ikke seet noget Sikkert derom.

199. Hage: De har ikke seet, at der er gaaet Fartøier ud fra Portsmouth med Armstrongske og Whithworthske Kanoner for at foretage Prøver?

Skibsted: Jeg veed kun, at der foretages Prøver, og at man har optaget begge Inventioner, men deels veed jeg ikke, hvilke Forsøg der ere gjorte, og deels ikke, hvilket Resultat der er kommet af disse Forsøg; men i ethvert Tilfælde synes det vist, at i England ere de, hvad Marinen angaaer, endnu kun ved Forsøgene med de rifsede Kanoner.

200. Hage: Kommer der nu slet ikke til Ministeriet eller til Værftet Meddelelser om, hvad der saaledes passerer i fremmede Lande?

Skibsted: Hvad f. Ex. Opfindelsen af de Armstrongske Kanoner angaaer, blev mig fra Ministeriet meddeelt den Efterretning, som stod i „Times“, og noget Mere desangaaende fik jeg meddeelt.

201. Hage: Det ansees ikke for nødvendigt, selv at skaffe sig disse forskjellige Underretninger fra engelske og franske Tidsskrifter?

Skibsted: Det faae vi Alle, men Avisefterretninger ere ikke alle af den Slags, at en Fagmand tør stole paa dem.

202. Lütken: Vilde et Armstrongsk Projectil til en 5 Tommers Kanon, en 18pundig Kuglekanon, veie 80 Pd.?

Skibsted: Efter Armstrongs Opgivelse veier den 80 Pund,

og han har; udskudt Projectiler, der veiede 100 Pund; det er nemlig en lang Cylinder.

203. Lütken: Hører der ingen Sprængprojectiler til den whitworthske Kanon?

Skibsted: Jo, der er alle Slags, men den meget lange og smalle Form er uheldig for Sprængningsvirksomheden.

204. Lütken: Hvis den whitworthske Kanon har den samme Vægt som vore Kanoner, kunde een af vore Fregatter, uden at være sværere armeret, have en ganske overordentlig Fordeel ved at benytte dem?

Skibsted: Det er en 5 Tommers Kanon, som er meget vægtigere end de Kanoner, som Fregatterne nu have. Naar man sammenligner de Tommemaal med vore, er den lidt vægtigere; de saakaldte 60pundige eller 80pundige whitworthske Kanoner veie 60 Centner, altsaa ligesaa meget som vore underste Batteriers Kanoner. De første bleve gjorte stærkere, for at man kunde være sikker; man ventede at kunne gjøre dem lettere, men derom har jeg ikke paalidelig Oplysning.

205. Bøcher: Antager De, at Hullet faaer saa overordentlig forskjellig Størrelse, enten det bliver frembragt ved Kugleprojectil paa 30 Pund eller ved et armstrongsk Projectil af mindre Diameter? Skulde man ikke med dette Projectil gjøre ligesaa megen Skade som med Kuglen?

Skibsted: Nei ingenlunde, med mindre der er Tale om at skyde mod jernbeklædte Skibe.

206. Bøcher: Det forekommer mig dog, at hvis det er kraftig mod jernbeklædte Skibe, maa det være endnu kraftigere mod Træskibe, som have mindre Styrke?

Skibsted: Det 30pundige Projectil kommer ikke gjennem Jernet, hvorimod det Whitworthske trænger igjennem; en 60pundiger gaaer igjennem paa Grund af sin store Masse. Der er en ganske anden Indtrængen ved hiint Projectil, men det gjør kun et lille Hul.

207. Bøcher: Men saa kunde det gaae igjennem begge Sider af Træskibet, hvor det andet ikke kunde gaae igjennem?

Skibsted: Ja, men om det ogsaa gjør 10 smaa Huller, gjør det Ingenting, naar det ingen Splinter gjør.

208. Bøcher: Anseer De den fulde Kugle for hensigtsmæssigere til Brug paa Søen end det whitworthske og armstrongske Projectil?

Skibsted: For Øieblikket troer jeg, at den runde Kugle gjør større Effect end de andre.

209. Bøcher: Med Hensyn til Sikkerheden for at naae Maalet, f. Ex. paa en Afstand paa 1800—2000 Alen, anseer De den 30pundige Kugkekanon for bedre end den armstrongske og whitworthske Kanon, som rækker langt ud over den Afstand?

Skibsted: Den meget lange Rækning naaes kun paa Skudsikkerhedens Bekostning, idet Banen bliver aldeles buet; det er noget Charlataneri med den Skarpskydning. Hvad der kommer til Nytte med Hensyn til Rækningen, er til Fordeel, hvis det ikke kjøbes med andre Opoffrelser, f. Ex. Skydningens Hurtighed eller Hullets Størrelse, eller Sprængningsvirksomheden, eller ved at Kanonen bliver ubrugelig, naar den ikke har bestaaet sin Prøve. Man har kun prøvet den paa Marken under rolige Forhold med dygtige Folk til at betjene den.

210. Bøcher: Ricochetskydningen, som ikke kan foretages med den armstrongske Kanon, er ogsaa en Fordeel ved Kuglekanonen?

Skibsted: Ja, naar Søen tillader Ricochetskydning. Forresten maa jeg sige, at Skydning paa de Distancer, som her nævnes, mellem 1500 og 2000 Alen, har jeg ladet foretage paa Exerceerskibet efter en Bjelke, og den har i høi Grad været tilfredsstillende. Jeg vil ikke tale om, at Bjelken blev skudt ned, thi det var et Lykketræf, men man kunde see, hvorledes Skummet stod omkring den.

211. Bøcher: Anseer De den fulde Kugle for bedre, fordi man kan naae Maalet med Ricochetskydning indenfor en vis Afstand?

Skibsted: Jeg maa svare med den Forsigtighed, som mit Ubekjendtskab med de Andre byder. Der er gjort faa Skud

under bestemte Omstændigheder, hvilke ikke ere tilstrækkeligt præciserede til at danne sig nogen Mening derom.

212. Bøcher: Men Formen af Projectilerne er jo bekjendt; det armstrongske Projectil kan man ikke ricochettere med. Jeg vil derfor spørge, om den fulde Kugle, fordi man kan benytte den til Ricochetskydning, paa 1500—2000 Alens Distance, vil skyde mere sikkert paa Søen end det langagtige Projectil?

Skibsted: Det vil jeg antage. Dersom man har et lille Maal, f. Ex. en preussisk Kanonbaad, troer jeg, at man vil ramme bedre ved Ricochetskydning end ved at skyde igjennem Luften.

213. Hage: Har De Noget liggende af Kanoner og Kugler, som De ikke mere kan bruge?

Skibsted: Nei, det er saagodtsom Alt brugbart Skyts, naar Omstændighederne kræve det.

214. Hage: Og De anseer det for nødvendigt, at vedligeholde det, De nu har?

Skibsted: Jeg mangler en stor Mængde Kanoner, som man ikke har faaet anskaffede, deels af Mangel paa Midler, deels fordi man har villet afvente Spørgsmaalet om de riflede Kanoners Introduction, før man gav nye Ordrer paa de Kanoner, der behøves til de nye Skibe.

215. Hage: De har altsaa gjort Forestilling til Ministeriet om at bestille nye Kanoner af de ældre Sorter, før man saae Udfaldet af de nye Opfindelser?

Skibsted: Ifjor gjorde jeg en Forestilling til Ministeriet derom.

216. Formanden: De har vel endeel af mindre Caliber, som De ikke kan anvende?

Skibsted: Vi have de 18pundigere, som bleve kjøbte i Aarene 1820—30; det er en god og ret kraftig Kanon; de ere 5 Tommer istedetfor 6 Tommer.

Fire og Tredivte Møde, den 19de Februar 1861.

Chefen for Orlogsværftet, Vice-Admiral Mourier.

1. Formanden: Det vil være Deres Excellence bekjendt, at vi ønske at benytte Deres Erfaring ved de Forhandlinger, som vi her have, og vi have derfor udbedet os Deres Nærværelse, for at tale med Dem om forskjellige Ting, som høre under Commissionens Omraade. Hvorlænge har De været i Deres nuværende Stilling som Værftets Chef?

Mourier: I 4¾ Aar; fra Begyndelsen af Juni 1856.

2. Formanden: Har De som Saadan nogen Instrux?

Mourier: Der er mig ikke tilstillet nogen Instrux, men der fandtes en saadan her ved Contoiret, som jeg forlangte mig udleveret, og som jeg har gjort mig bekjendt med, og ved enkelte Leiligheder har sagt Ministeriet, at jeg havde fundet mig foranlediget at tage tilfølge. Den er fra 1ste Juli 1756. Nogen egentlig senere Instrux har jeg ikke kunnet finde. Det var mig om at gjøre, at faae at vide, om der ved Overgangen fra Holmens Chef til Overequipagemesteren, som fandt Sted i Aarene Syttenhundrede og nogle og fiirs, var udfærdiget en ny Instrux, om der med den forandrede Benævnelse var givet indskrænkende Bestemmelser for Holmens Overhoveds Virksomhed, men jeg har slet Intet fundet. Senere har jeg fundet mig foranlediget til at foredrage det for Ministeren, ikke for den nuværende, men for den tidligere, nemlig, at der i det Hele taget ikke forelaae tilstrækkelig Instrux, hverken for Chefen for Orlogsværftet i den nyere Skikkelse, eller for de andre Embedsmænd ved Værftet. Han underrettede mig da om, hvad jeg forøvrigt vidste, at der havde været Spørgsmaal om Udfærdigelsen af Instruxer for hver især, at Udkast til nogle saadanne havde været for i Constructions- og Reglerings-commissionen, men at man ikke var kommen til noget Resultat, og at han for sit Vedkommende mente, at det maatte falde bort. Jeg var af en anden Mening, men efterat Ministeren havde udtalt det, har jeg ogsaa ladet det falde. Imid-

lertid har jeg taget den ældre Instrux tilfølge, forsaavidt den passede, thi da den ingensinde er hævet, har jeg antaget, at den staaer ved Kraft, forsaavidt den ikke er hævet ved nyere Bestemmelser.

3. Formanden: Da De saa detailleret omtalte den Samtale, De havde havt med en tidligere Minister, ligger det Spørgsmaal nær, hvilken Minister det var?

Mourier: Det var Admiral Michelsen.

4. Formanden: Hvormange Embedsmænd har Holmens Chef umiddelbart under sig?

Mourier: Der er 3 Directeurer, for Skibsbyggeriet, Maskinvæsenet og Artilleriet. Endvidere er der Takkelmesteren og begge Equipagemestrene, saa at der er 6 under ham i høiere Stillinger, hvoraf hver har sit Departement.

5. Formanden: Hvorledes opfatter nu Holmens Chef Equipagemesterens Stilling ligeoverfor de andre Directeurer, navnlig med Hensyn til Arbeidets Drift under de enkelte Directeurer, hvoraf hver har sit særskilte Fag?

Mourier: Hver har saa meget som muligt sit Fag, men alt Arbeide maa eller vil kun finde Sted ved Communication imellem dem indbyrdes, idet de enes om at foranstalte det Fornødne. Forsaavidt det er nødvendigt at indhente Orlogsværftets Chefs Samtykke, indhentes dette, hvilket meest skeer fra Equipagemesterens Side, fordi det er meest under ham, at Arbeider, hvorved det behøves, finde Sted. I flere Tilfælde finder dette ogsaa Sted fra Directeurerne.

6. Formanden: Det vil let sees, hvorfor jeg særligt stiller Spørgsmaalet om Equipagemesterens Stilling; der vil jo ikke let opstaae Tvivl, f. Ex. mellem Skibsbygningsdirecteuren og Takkelmesteren. Naar Equipagemesteren, som har Politiopsynet paa Holmen, eller den Inspectionsofficeer, som staaer under ham, ved at gaae omkring paa Holmen, finder, at Arbeidet ikke drives eller fremskyndes som det burde, at Folkene dovne, hvorledes opfatter Værftets Chef da Stillingen med Hensyn til hvad der bør iagttages af Equipagemesteren?

Mourier: Saa bør Equipagemesteren under alle Omstændigheder underrette vedkommende Directeur om, at en saadan Forsømmelse har fundet Sted, og det bliver da Directeuren, som i Henhold til Reglementet kan mulctere Manden, hvor denne lægger Mangel paa Flid eller Dueligheb for Dagen, og kun i alvorligere Tilfælde vil derom skee Indberetning, navnlig naar der bliver Anledning til at tiltale Manden ved Retten, hvilket da skeer gjennem Chefen for Orlogsværftet.

7. Formanden: Ja deri ligger maaskee indirecte Spørgsmaalets Besvarelse; men anseer Værftets Chef Equipagemesteren berettiget til, paa egen Haand og umiddelbart at tiltale Folkene og paasee, at De gjøre deres Pligt?

Mourier: At tiltale dem, mener jeg, at han er berettiget til, men efter den nuværende Organisation er det ikke hans Virksomhed at straffe dem, navnlig at mulctere dem, hvori egentlig Straffen for mindre Forseelser bestaaer.

8. Formanden: Det første Spørgsmaal er om at paatale?

Mourier: Det kan han, han er berettiget til at paatale.

9. Formanden: Det er altsaa en Selvfølge, at han kan paatale og tilholde Folkene at gjøre deres Pligt; det Samme gjælder vel overfor Mestrene, hvis det behoves? (Mourier: Ja.) Men i Reglen vil han dog have at henvende sig til Folkenes umiddelbar Foresatte, og ikke umiddelbart gjøre Indberetning til Holmens Chef om, hvad han fandt var utilbørligt?

Mourier: Nei, ikke medmindre han maatte finde sig foranlediget dertil, fordi der ikke af den vedkommende Directeur blev taget Notits deraf; det er den nuværende Organisation.

10. Formanden: Er den bygget paa nogen bestemt skriftlig Ordre fra Ministeriet gjennem en Kongelig Resolution, eller har den udviklet sig af sig selv?

Mourier: Den er bygget paa Reglementet af 1ste Juni 1856.

11. Formanden: Dette hele Forhold mellem de sideordnede Myndigheder under Holmens Chef har vel mere udviklet sig ved Praxis end ved Reglement?

Mourier: Jeg har i Begyndelsen søgt at klare Stillingen lidt ud fra hinanden mellem Equipagemesteren og Directeurerne, navnlig Skibsbygningsdirecteuren, som har de fleste Folk, og med hvis Mandskab han meest kommer i Berøring, og søgt at faae en Bedtægt for, hvad der hører under Equipagemesteren og hvad der hører under Directeuren for Skibsbyggeriet. Der fandt tildeels en Overgang Sted i 1856, da det nye Reglement udkom, og da jeg mærkede, at de ikke altid vare enige, foranledigede dette mig til at tænke paa en Instrux; men efterat jeg havde faaet den Udtalelse, at Ministeriet ikke ansaae det for hensigtsmæssigt eller kunde tænke paa at udarbeide en Instrux, blev der corresponderet mellem Equipagemesteren og Fabrikdirecteuren, og jeg lod dem give mig en skriftlig Beretning om de mere væsentlige Arbeider, som hørte under dem, hvorefter jeg gav dem en Communication om, at visse Arbeider maatte ansees at høre under Equipagemesteren, og visse andre under Directeuren for Skibsbyggeriet.

12. Formanden: De antydede, at der var skeet en Forandring i dette Forhold i 1856, hvori bestod den?

Mourier: I 1856 overgik Commandoen over Mandskabet fra Divisionscheferne til Chefen for Orlogsværftet; det var Hovedforandringen.

13. Formanden: Men det enkelte Forhold mellem Equipagemesteren og Fabrikdirecteuren?

Mourier: Naar jeg undtager de specielle Bestemmelser, som Reglementet udtaler, troer jeg ikke, at der var nogen anden Overgang.

14. Formanden: Det har altsaa mere udviklet sig ved Praxis end ved bestemte Forskrifter? (Mourier: Ja.) Er der noget Punkt, der, saaledes som Forholdet har udviklet sig, efter Admiralens Mening er mindre hensigtsmæssigt, eller mener De, at det i det Hele taget har jevnet sig paa en tilfredsstillende Maade?

Mourier: Jeg troer, at det er bedre, uagtet der naturligviis kleber Mangler ved enhver Institution. Navnlig naar enhver Fagmand bliver ved sit Eget, troer jeg, at det er bedre,

end tidligere, da Equipagemesteren havde en virksom Haand ved de forskjellige Fag, saa at han befattede sig, saa at sige, med alle Haandværksfag. Equipagemesterens Stilling greb meget stærkt ind, saa at han, naar undtages det nye Skibsbyggeri, var den virksomste Mand paa Holmen og gik ind i Fag, han egentlig ikke var opdraget til. Navnlig ved Smedierne, Baadebyggeriet og Masteværftet havde han skredet betydelig ind, ligesom paa Nyholm ved Udrustninger. Installationen af Skibene var successivt kommen ind under Equipagemesteren, og det er dog umuligt, at det kunde være det Rette. Det var en Overskridelse af Competencemyndigheden, som Equipagemestrene i Grunden havde gjort sig skyldige i, eller ogsaa havde vedkommende Fabrikmestre ikke holdt dem udenfor.

15. Formanden: Det ligger jo Noget i de personlige Forhold?

Mourier: Ja, det ligger for en stor Deel i Personlighederne.

16. Formanden: Anseer Værftets Chef sig for berettiget til ved Anviisninger, der meddeles de ham nærmest underordnede Embedsmænd, at forandre Forholdet, som det nu har udviklet sig, eller nærmere at bestemme det?

Mourier: Jeg vil anse det for meget betænkeligt at rore ved de Forhold, der ere betegnede ved Reglementet, eller have udviklet sig i Praxis. Idetmindste vilde jeg for mit Vedkommende meget betænke mig paa at gjøre Forandring deri.

17. Formanden: Vilde Værftets Chef ikke anse sig for berettiget til, naturligviis forbeholdt de Forandringer, Ministeriet maatte finde hensigtsmæssige, selv at give Instrux til de forskjellige Directeurer efter sin Opfattelse af Forholdene?

Mourier: Jeg vil ikke sige, at det var umuligt, at der ikke kunde være Forhold, hvor man kunde anse det for fornødent, men jeg har dog i det Hele taget troet at burde gjøre det.

18. Formanden: Jeg mener, om han ikke skulde anse

sig for berettiget, competent dertil, naar der skulde være Anledning dertil?

Mourier: Der er enkelte Autoriteter, nemlig Fabrikmesteren og Takkelmesteren, som have en Instrux; Fabrikmesterens er fra 1848 og Takkelmesterens er fra 1851; disse Instruxer ere givne af Ministeriet.

19. Formanden: Maaskee Deres Excell. vilde være saa god at lade Commissionen tilstille en Gjenpart af disse to Instruxer; thi det er mig bekjendt at Takkelmesteren, men ikke, at Fabrikmesteren har en saadan? (Mourier: Ja.) Hvad der for blev antydet med Hensyn til Equipagemesterens Stilling overfor de Andre, gjælder vel endnu mere for de Equipagemesteren underordnede Inspectionsofficerer? Naar der bliver Spørgsmaal om Forfølgelsen af en saadan Paatale, antydede Deres Excell., at Sagen ikke kunde udgaae fra Equipagemesteren, men at den maatte gaae gjennem vedkommende Foresatte. Hvilken Myndighed have nu de enkelte Directeurer, under hvem de mere omfattende Grene af Virksomheden sortere?

Mourier: De kunne mulctere, saaledes som det er bestemt i Reglementet, udvise dem, der maatte vise sig beskjenkede, og ogsaa ellers mulctere for Mangel paa Flid og for nogle enkelte saadanne mindre Forseelser; men udenfor hvad der staaer i Reglementet, kunne de ikke gaae; naar de ville gaae videre, gjøre de Anmeldelse derom til Chefen for Orlogsværftet.

20. Formanden: Er det nu Directeurerne selv, der have denne disciplinaire Myndighed, eller skulle de i saa Henseende gjøre Indstilling til Holmens Chef?

Mourier: Nei, de have denne Myndighed directe, og Orlogsværftets Chef faaer Kundskab derom ved de ugentlige eller maanedlige Rapporter, der indsendes fra alle Fagmændene, angaaende Decourter o. desl. for ringere Forsømmelser af forskjellig Slags, saasom Absenter, Fuldskab, Mangel paa Flid o. s. v. Det faaer man en Oversigt over, naar man har Tid til at gjennemgaae disse tabellariske Lister. Directeurerne føre Bøger derover og indsende dem, Nogle ugentligt, Andre maanedligt, til Chefen

for Orlogsværftet, som senere sender dem til Nyboders Commandant, hvor Udførelsen af disse Decourter skeer.

21. Formanden: Men Bestemmelsen tager Directeuren med fuld Retsvirkning for alle de Folk, der høre under ham?

Mourier: Ja, men Chefen for Orlogsværftet tager undertiden ogsaa selv saadanne Bestemmelser. Naar jeg træffer nogen Forsømmelse, Folk, som dovne, gjør jeg det ved enkelte Leiligheder.

22. Formanden: Ja, naar Chefen personligt seer det, vil han jo kunne udøve den samme Myndighed som Directeurerne, men Reglen er, at det er vedkommende Directeur? (Mourier: Ja.) En anden Sag er det jo, naar det gaaer til Retten?

Mourier: Ja, saa gaaer det gjennem Chefen for Orlogsværftet.

23. Formanden: Naar vi nu gaae over til de enkelte Fag, og da navnlig til den Hovedvirksomhed, som især henhører under Fabrikmesteren, hvorvidt anseer De saa den hele nuværende Organisation af Arbeidsstyrken og Arbeidsmaaden for hensigtsmæssig? Vi kunde maaskee først tale lidt om hele Maaden, paa hvilken de forskjellige Klasser ere adskilte og ordnede, hvorledes Oprykningen finder Sted fra den ene til den anden? Hvorvidt anseer De Klasseinddelingen af Folkene for hensigtsmæssig?

Mourier: Jeg anseer den i det Hele taget for hensigtsmæssig, ligesom Organisationen i det Hele taget; den er efter mit Begreb ikke militairisk nok ordnet, men selve Inddelingen i Klasser, Avancementet, Nedsættelse i Klasserne og Overgangen til Pension, hvilket altsammen skeer efter Indstilling fra Directeurerne, anseer jeg for hensigtsmæssig; jeg veed ikke noget Bedre.

24. Formanden: Maa jeg spørge, hvad Deres Excell.s Mening er med, at Organisationen ikke er militairisk nok?

Mourier: Folkene have ingen egentlige Foresatte; jeg kan ikke finde det rigtigt, at militaire Chor ikke have Nogen, som ere deres virkelige Commandeurer, Chefer. Chefen for Orlogs-

værftet er rigtignok Chef for det Hele, men der burde være en anden nærmere Autoritet over dem. Fabrikmesteren er den nærmeste, og det hedder paa flere Steder „deres vedkommende Foresatte", men han er ikke i egentlig Forstand deres Chef. At man ikke har Nogen, som har Commando under Chefen, mener jeg er ikke militairisk.

25. Formanden: Men hvilken større Myndighed vilde Folkenes Foresatte faae derved?

Mourier: Ingen, naar man ikke omorganiserede det Hele.

26. Formanden: Saa var det altsaa blot et Navn. Hvad var der saa til Hinder for, at Fabrikmesteren havde et tilsvarende militairt Navn?

Mourier: Der maatte en Omorganisation af Nyboder, i det Folkene sortere under Commandanten i Nyboder, saasnart de forlade Værftet.

27. Formanden: Men paa Værftet?

Mourier: Man kunde ikke godt have Chefer, som havde Commando paa Værftet og ikke udenfor Værftet.

28. Formanden: Det er dog blot et Navn, men ikke nogen større Myndighed, som derved vilde fremkomme? (Mourier: Ja.) Alle de Forandringer, der foregaae, skee ja efter Indstilling fra Fabrikdirecteuren til Holmens Chef; finde de alle deres endelige Afgjørelse der?

Mourier: Endeel af dem.

29. Formanden: Det vil sige alle Oprykninger og Nedsættelser?

Mourier: Ja, for Underofficererne og de Menige faae de deres Afgjørelse der, paa de ved Reglementet bestemte Tider, navnlig ved Nytaarstid.

30. Formanden: Der kan altsaa ikke paa anden Tid end ved Nytaar finde nogen Oprykning eller Nedsættelse Sted?

Mourier: Nei, efter en af de sidste Dages Resolutioner, kan det ikke skee til anden Tid.

31. Formanden: Spørgsmaal om Afskjed og Pensionering kan derimod ikke finde sin Afgjørelse hos Holmens Chef?

Mourier: Afskedigelse faaer Ministeriets Approbation, og derpaa gjøres der Beregning og Indstilling om deres Pension, som ogsaa faaer Ministeriets Approbation, hvad enten Manden pensioneres efter den kgl. Resol. af 1842, eller efter Loven om Underklassernes Pensionering af 1851. I det sidstnævnte Tilfælde indgaaer det til Bestyrelsen for Underklassernes Pensionering.

32. Formanden: Finder Afskedigelsen Sted, inden det er afgjort, hvorvidt Vedkommende skal have Pension?

Mourier: Holmen faaer ikke at vide, hvad de faae i Pension; de faae deres Afskeed uden at vi vide, hvad de ville faae i Pension.

33. Formanden: Mit Spørgsmaal angaaer ikke Størrelsen; det er foranlediget af, hvad der er udtalt for Commissionen, at En kunde blive afskediget ved Ministeriets Resolution, i Forventning af Pension, uden at det blev til Virkelighed, saa at de kunde blive afskedigede, ventende at faae Pension, uden at faae nogen saadan. Vil det kunne skee efter den nuværende Forretningsorden?

Mourier: Ja.

34. Formanden: Var det ikke rigtigere, at Spørgsmaalet, ikke om Pensionens Størrelse, men om Berettigelsen dertil, fandt sin Afgjørelse før Afskeden? I modsat Fald vilde Følgen kunne blive, at man tog en Mand igjen, fordi han ingen Pension fik?

Mourier: Det maatte ikke finde Sted.

35. Formanden: Har det ikke fundet Sted?

Mourier: Ikke saavidt jeg mindes. Vi have i disse Dage faaet en saadan Mand i Tjenesten, men han havde rigtignok Pension, efter hvad man har meddeelt mig. Ellers er der mig ikke noget saadant bekjendt, dog kan jeg ikke med Bestemthed sige det.

36. Formanden: Det er vist sjeldne Tilfælde, men

et saadant er berettet Commissionen, idet der er blevet afskediget en Mand, som man troede vilde faae Pension, men da han ingen fik, var man nødt til at tage ham igjen; var det ikke en Besynderlighed?

Mourier: Naar Afskedigelsen er berettiget, bør den kgl. Tjeneste ikke mere beholde en Mand; en anden Sag er det, naar Afskedigelsen ikke viser sig berettiget.

37. Formanden: Spørgsmaalet er, hvorvidt den Fremgangsmaade, at afskedige en Mand under Forudsætning af Pension, er berettiget, naar en anden Autoritet har Indflydelse paa Spørgsmaalet om Pension og kan sige Nei. Vi kunne tage det samme Forhold, for at anskueliggjøre det, mellem to Ministre. Dersom f. Ex. vedkommende Fagminister indstiller en Mand til Afskeed, uden i Forveien at sikre sig Finantsministerens Samtykke, saa kan det kun ordnes under Forudsætning af, at Fagministeren sætter sin Villie igjennem, men der fremkommer dog derved let en i det Større nedbrydende Conflict. Spørgsmaalet er, om det ikke altid er en egen Fremgangsmaade?

Mourier: Naar her er Ministeriets Resolution for, at en Mand skal afskediges, og vedkommende Autoritet er underrettet om, at han til den Tid skal afskediges, ligger det ganske udenfor Chefen for Orlogsværftet, og jeg har aldrig befattet mig dermed, og der er aldrig blevet mig meddeelt noget Officielt derom.

38. Formanden: Men er ikke hele Pensionsspørgsmaalet et meget vigtigt Led i den hele Organisation, og er det ikke klart, at det er et vigtigt Punkt ved Afskeden, om Manden afskediges med eller uden Pension? Eet er, hvad der officielt bliver Dem communiceret, et Andet, hvad De vil see har stor Betydning for de Folk, der høre under Deres Bestyrelse. Det er altsaa et Punkt, hvorover De ikke nærmere har tænkt, men dette Spørgsmaal maa dog staae i Forbindelse med hele Afskeden?

Mourier: For dem, der faae Pension efter Resolutionen af 1842, er det afgjort før de faae deres Afskeed, men ved de

fremtidige Afskedigelser, hvoraf Tallet bestandig vil tage til, efter Loven af 1851, ville de faae deres Afskeed, før der er taget Bestemmelse om Pension, og inden ret mange Aar vil det være Tilfælde med Alle.

39. Formanden: Hvad nu disse Oprykninger eller Nedsættelser fra Klasse til Klasse angaaer, ligger det vel i Forholdenes Natur, at Chefen ikke let vil fravige Fabrikmesterens Indstilling?

Mourier: I Reglen skeer der ingen Afvigelse; undertiden indhentes der nærmere Oplysninger om, hvad der giver Anledning til Indstillingen om en Oprykning eller Nedsættelse, men for det Meeste skeer det ikke. Det er her som overhovedet ved Functionerne paa Holmen, at der finder er mundtlig Conference Sted forinden, saa at der, naar det kommer paa Prent, fremstiller sig saa faa Vanskeligheder som muligt; men det maa staae Holmens Chef frit for, at gjøre det der er indstillet, eller ikke.

40. Formanden: Men Holmens Chef har en Oversigt over disse Forandringer, saa at de Grundsætninger, der anvendes, ligge klart for ham? Hvorvidt er nu, efter Deres hele Erfaring, ved Oprykningen Anciennneteten det, hvortil der tages væsentlig Hensyn, eller kan det siges, at den større Dygtighed ikke blot undtagelsesviis men i Reglen gjør sig gjældende ved Siden af Anciennneteten, som Betingelse for Oprykningen?

Mourier: Jeg troer, at begge Dele gjøre sig gjældende. Jeg har intetsteds fundet noget Skriftligt derom, men jeg er underrettet om, at forinden Fabrikmesteren gjør sit Forslag til Oprykning eller Nedsættelse, sammenkaldes Klassen eller Afdelingen, og det, som Mesteren har foreslaaet og Fabrikmesteren har paatænkt at gjøre, bekjendtgjøres for Folkene saaledes, at de have Leilighed til at træde frem og udtale sig om, hvorvidt de have Noget at bemærke ved den foreslaaede Indstilling, og jeg mener, at det er meget liberalt og godt, naar det kan skee paa den Maade.

41. Formanden: Er det noget Nyt?

Mourier: Nei, det er gammelt; det skal være fra Hohlenbergs Tid. Der har Enhver Leilighed til at at komme frem med sin Mening, men det er Noget som ikke er fastsat. Ganske vist pleier Directeuren at komme og sige til mig: Imorgen skulle vi have Folkene ned, og naar det har været Tilfældet, siger han mig, der er faldet saadanne Udtalelser eller der er Ingenting ivejen.

42. Formanden: Men Anciënneteten er dog det, der kommer først i Betragtning, og kun en ualmindelig Dygtighed vil medføre en Afvigelse?

Mourier: Ja, men de, der særligt opdrages til høiere Stillinger og have gjennemgaaet Constructionsskolen, anses for fortrinsviis at have Ret til Avancement, for hurtigt at komme frem og tidligt blive Underofficerer, og derfra komme ind i de høiere Poster; de holdes udenfor.

43. Formanden: Ja naturligviis; det hele Forhold bliver jo forvirret, naar man ikke undtager dem, der ere stillede paa en særegen Maade; men ellers har der saa fundet nogen Oprykning Sted saaledes at, en Klasse er sprungen forbi?

Mourier: Det tør jeg ikke med Bestemthed sige.

44. Formanden: Vil Holmens Chef anse sig for berettiget til at admittere saadanne Spring; jeg mener her ikke Spring til Underofficeer med Forbigaaelse af en Klasse?

Mourier: Jeg troer ikke, at det er skeet i andre Tilfælde, med mindre det har været En fra Constructionsskolen. I min Tid troer jeg ikke, at noget Saadant har fundet Sted.

45. Formanden: Indeholder denne Inddeling i Klasser og Oprykningen og Nedsættelsen i disse Classer engang hvert Aar ikke noget Hemmende? Kan det siges, at de Folk, der arbeide, virkelig derved faae den Løn, den Fyldestgjørelse, som Dygtigheden fortjener? Maa ikke mange Gange en meget dygtig og flink Arbeider vente længe, ja endog en tilfældig lang Tid, paa et Sted længere og paa et andet Sted kortere, medens hans Overmand dog maaskee ikke er saa dygtig som han?

Mourier: Det kan vel træffe, fordi Omflytningen kun

skeer hvert Nytaar, og der skal Nedsættelse for de Ældre, før de Yngre kunne rykke op i de Ældres Nummer, og Humaniteten byder at betænke sig nogen Tid paa at nedsætte i Classerne, for at gjøre det hurtigere at lade den dygtige Mand komme op. Jeg mener, at der gaaer en stærk Humanitetsfølelse igjennem alle Avancementerne og Nedsættelserne. Jeg troer det, fordi det hovedsagelig ligger i vedkommende Directeurers Hænder, idet det er umuligt for Chefen for Orlogsværftet at kjende Detaillen. Han kan efter Bøgerne controllere, hvad Tid en Mand er antagen, om der er Klager over ham og Sligt, men naar der ellers er noget Specielt, som fremtræder for ham, indhenter han de fornødne Oplysninger hos vedkommende Fagmand, og derefter resolverer han, om Avancementet eller Nedsættelsen skal finde Sted eller ikke.

46. Formanden: Der er ingen Tvivl om, at der kan gjøre sig Humanitetshensyn gjældende, men Spørgsmaalet er, om dog ikke Tjenesten kan lide under et noget eensidigt Humanitetshensyn, idet det kunde være, at den dygtigere Arbeider kunde blive mismodig ved at maatte vente længe, Klasse efter Klasse og Aar efter Aar?

Mourier: I den laveste Klasse ere de Begyndere; der lære de at blive ordentlige Tømmermænd.

47. Formanden: Er det Deres Erfaring, at de i Almindelighed maae vente for længe?

Mourier: Det tør jeg ikke med Bestemthed udtale mig om. For at bedømme deres Dygtighed til en høiere Klasse, vilde der udfordres en speciel Kundskab om Hvers Dygtighed. Een, der i 4de Klasse er i en Alder af nogle og tyve Aar, kan ikke komme op i første eller anden Klasse, før han er nogle og tredive Aar eller henved en fyrgetyve Aar.

48. Formanden: Vi have været inde paa Gjennemsnitsalderen med adskillige af Directeurerne, som have mødt for Commissionen, og deraf fremgik, at hele den nuværende Ordning ikke er nogen nødvendig Anvendelse af Humanitetsprincipet. Deres Excell. har aldrig tænkt paa, mulig at raade Bod paa den nævnte Ulempe?

Mourier: Jeg har ikke gjort mig nogen Tanke i den Retning.

49. Formanden: Det Spørgsmaal har været opkastet, hvorvidt det var tilraadeligt, at gjøre Antallet i de enkelte Klasser mindre bestemt, saaledes at der var en noget friere Adgang til at lade Folkene rykke op, ligesom ogsaa det Spørgsmaal har været reist, om ikke et Avancement af almindeligere Natur, ikke saaledes indskrænket til de enkelte Afdelinger, kunde raade Bod paa den Ulighed, som nu finder Sted?

Mourier: Derom kan jeg ikke have nogen Mening i nærværende Øieblik. Det forekommer mig, at det vilde blive forvirrende. Skibsbyggere kunne kun avancere mellem Skibsbyggere, Tømmermænd mellem Tømmermænd osv.

50. Formanden: Kan Forholdet ikke stille sig noget forskjelligt under de forskjellige Mestre?

Mourier: Jo, det kan det. Under Flaadens Mester ere Folkene i en høiere Alder. Det er vel muligt at de burde afskediges noget tidligere, at man holder for længe paa dem, men det kan ikke være Andet, end at der paa et Værft er adskillige Poster, hvortil man kan bruge ældre Mænd, der kunne staae og pusle med Arbeidet; der er saaledes Ting, som skulle holdes vedlige, men som ikke ere Noget for en kraftig, dygtig Haandværker. Der har man Brug for de gamle Folk, som nedsættes i Klasserne. Paa de fremmede Værfter, som jeg har seet, har jeg undret mig over den Mængde gamle Folk, som jeg traf der.

51. Formanden: Har Deres Excell. havt Leilighed til i nogen større Detail at kjende fremmede Værfter?

Mourier: Jeg har været i Portsmouth, Stockholm og Horten, men i nogen større Detail tør jeg ikke sige, at jeg har seet eller kjender dem.

52. Formanden: Er Grundtypen for Orlogsværfterne paa fremmede Steder den samme, som hos os?

Mourier: Dertil kjender jeg dem ikke nok. Det har frapperet mig at see saamange gamle Mænd der, og jeg har tænkt mig, at man maatte ønske at være af med dem, men der er Noget,

der taler for at beholde dem, saalænge de kunne gjøre Arbeide, som nødvendigt maa gjøres, og hvortil en kraftig, yngre Arbeider ikke egner sig.

53. Formanden: Hvorvidt anseer Deres Excell. Tilsynet med Folkenes Arbeide for hensigtsmæssigt indrettet?

Mourier: Jeg synes det er ret godt. Jeg kunde ønske mere militair Takt, hovedsagelig hos Underofficererne og tildeels hos Mestrene, men jeg har forgjeves, ved at tænke derover og tale med dem, søgt at udfinde, paa hvilken Maade man skulde tilveiebringe et strengere Commandoforhold mellem Underofficererne og Folkene; thi det maa naturligviis i Reglen være Underofficererne, som drive og lede Arbeidet under Mestrene og Mestersvendene.

54. Formanden: Det Spørgsmaal opstaaer her, om Forholdet mellem Underofficerernes og Mandskabets Antal er det rette? Der er vel Ingen, der vil mene, at der er for faa Underofficerer, men Spørgsmaalet er, om ikke færre dygtige kunde føre Opsyn med et større Mandskab, naar det arbeidede samlet?

Mourier: Det er saa overmaade forskjelligt; der savnes fra Tid til anden Underofficerer, saa at man maa tage Sætteunderofficerer. Jeg indrømmer, at der er Arbeider, hvor en Underofficeer gaaer med 8—10 Mand, og det er for ubetydeligt for et Tilsyn. Skulde man give ham en større Virksomhed, maatte han tilsee Noget i Nærheden; thi naar Distancerne paa Værftet ere store, lader Tilsynet sig ikke let udføre. Ombord i Skibene kan det gaae, skjøndt det træffer sig, at Underofficerer have et Par Skibe at tilsee, men det er da Ubetydeligheder, hvorved de kunne gaae fra det ene Skib over til det andet. Mig forekommer det ikke, at man kan indskrænke Antallet.

55. Formanden: Naar Arbeiderne ere samlede, vilde saa ikke en flink Underofficeer kunne tilsee 50 Mand?

Mourier: Jeg troer ikke, naar de skulle tilsees saaledes som de bør.

56. Formanden: Det har i visse Tilfælde, som det er

Deres Excell. bekjendt, viist sig at være gjørligt, men det afhænger vel meget af Arbeidets Beskaffenhed?

Mourier: Det er ikke Chefen for Orlogsværftet bekjendt, hvormange Mand der i Reglen arbeide under hver Underofficeer. Ledelsen af Arbeidet er tillagt Fabrikmesteren, forsaavidt vi holde os til ham, og han har Dispositionsretten og Fordelingen ved sin Virksomhed. Det kan være muligt, at man ved Samtale kan komme til Kundskab derom, men der er ikke nogen Nødvendighed for, at han skal meddele Chefen for Orlogsværftet det.

57. Formanden: Men Chefen har jo et almindeligt Tilsyn; han skal forvisse sig om den hensigtsmæssige Ordning af det Arbeide, der udføres?

Mourier: Ja, i visse Tilfælde, men i det Hele vilde det være umuligt, idet han vilde spilde Directeurernes Tid, naar han vilde søge disse Oplysninger.

58. Formanden: Hvorvidt er det efter Deres Excell.s Mening hensigtsmæssigt, saaledes som Mandskabet for Tiden antages, paa den nuværende, dog altid noget længere Capitulationstid, eller vilde De anse det for tilraadeligt, at man gik over, enten til en kortere Capitulationstid eller til en fuldkommen Opgivelse af al Capitulation, til Antagelse af aldeles frie Arbeidere?

Mourier: Jeg anseer den nuværende 3-aarige Capitulationstid for at være hensigtsmæssig. Jeg troer ikke, at den 1-aarige, som en Tid har været omhandlet, vilde vise sig hensigtsmæssig. Jeg seer ikke, hvad der vilde være vundet derved. Derimod er jeg ingenlunde af den Mening, at Capitulationstiden skulde være længere end 3 Aar. At arbeide med aldeles frie private Arbeidere, troer jeg vilde være skadeligt, idet det er nødvendigt at have en Stamme af faste Arbeidere, hvormed ogsaa er forbundet dygtige Folk, som kjende til Holmens Arbeide, saaledes som det nu udføres; thi jeg troer, at man maa anerkjende, at Arbeidet, om det end ikke er billigt, dog er godt. Det er de bedst oplærte og dygtigste Haandværkere i alle Fag, navnlig i Tømmerfaget, som formentlig findes paa Værftet, og jeg mener, at Kongens Tjeneste, Staten, bør have de bedste Haandværkere, og at

Vilkaarene for de Folk, som besidde den største Dygtighed, bør være saadanne, at de søge Statens Tjeneste. Naar de ikke findes ved Værftet, vil man ingen Steder finde dem; men naturligviis gives der Undtagelser.

59. Formanden: Hovedsagen vil være at faae det bedste Arbeide til den billigste Priis. Naar man betragter Overgangen fra det tidligere faste System til den nuværende Indretning, som De anseer for hensigtsmæssig, hvorfor foretrækker De da den 3-aarige Capitulation for den tidligere Ordning?

Mourier: Den bandt Folkene formeget. De unge Folk, der ønskede at fværme omkring og forsøge deres Lykke, maatte blive herhjemme.

60. Formanden: Har det viist sig, at den nuværende større Frihed er bleven benyttet?

Mourier: Ikke i nogen overordentlig Grad. Jeg var Directeur i Ministeriet, da man gik over til den nuværende Ordning, og da de stærke Klager om Slaveri fandt Sted, og hvis jeg ikke husker feil, blev Resultatet det, at der gik 18 Mand i det første Aar.

61. Formanden: Man anvendte jo de nye Regler ogsaa paa de Ældre? Det er ikke blot Folkene, der kunne opsige, men ogsaa Værftet, som kan skille sig af med Folkene, naar de ikke have opnaaet Pensionsberettigelse, og det Sidste, at lade Folkene gaae naar de 3 Aar vare omme, har man jo anseet sig berettiget til at benytte ligeoverfor de Ældre, naar de ikke havde opnaaet Pensionsberettigelse, selv naar de havde tjent 12—14 Aar, hvad man ikke ret vel kunde under de ældre Forhold? (Mourier: Ja). Stillingen bliver jo derved opfattet paa samme Maade for Folkenes og for Statens Vedkommende?

Mourier: Ja.

62. Formanden: Naar man altsaa fandt en saadan Overgang hensigtsmæssig i Princippet, og ikke saae nogen practisk Ulempe deraf, ligger saa ikke det Spørgsmaal nær, om man ikke ialtfald kunde sætte en kortere Capitulation, naar det hverken var imod Princippet eller fremkaldte practiske Ulemper? Hvad mener

De skulde være til Hinder derfor? Hvad befrygter De ved en kortere Capitulationstid?

Mourier: En pludselig Lyst til at forlade Tjenesten, og at Værftet saaledes skulde blive sat i Forlegenhed, ved at en Deel gik paa engang.

63. Formanden: Vilde denne Lyst snarere komme ved en eenaarig, end ved en treaarig Capitulation?

Mourier: Om Lysten snarere vilde komme derved, veed jeg ikke; men Forholdet kan stille sig saaledes, at Folkene troe, at de muligen kunne finde en bedre Stilling; at der er en slet Stemning mod Værftet eller dets Foresatte i det Hele taget og en Tilbøielighed til at tage Revanche ved at gaae.

64. Formanden: Forsaavidt en saadan mere forbigaaende Stemning gjorde sig gjældende, kunde den da ikke ligesaa godt gjøre sig gjældende henimod den Tid, da den treaarige Capitulationstid ophører?

Mourier: Jo, det er sandt.

65. Formanden: Hvad er det vel, der efter al Sandsynlighed holder Folkene tilbage?

Mourier: Tilfredshed i Tjenesten.

66. Formanden: At Forholdet er ordnet paa en saadan Maade, at de, naar de ere fornuftige, maae føle sig trygge?

Mourier: Ja, gjensidig Tilfredshed.

67. Formanden: Men vil denne Tryghed ikke ogsaa gjøre sig gjældende ligeoverfor en eenaarig Capitulation?

Mourier: Med de Yngre troer jeg, det vil have sine Vanskeligheder, de ere jo meget ustadige og have altid Lyst til at forsøge deres Lykke andetsteds. Jeg indrømmer, at det ikke gjør Holmen noget stort, enten de gaae eller blive, thi der er altid Folk nok at faae af den Slags; men denne hyppige Antagen og Afgang giver megen Uorden, meget Arbeide paa Værftet; det foroger alle Vedkommendes Arbeide, ialtfald Skriveriet.

68. Formanden: Men De er af den Mening, at der

altid vilde være nok at faae af de Yngre, selv om en kortere Capitulationstid skulde friste dem til at flyve ud?

Mourier: I de fleste Tilfælde troer jeg, man vil kunne faae dem.

69. Formanden: Gjælder det ikke ogsaa, naar man gik over til et aldeles frit System; mener De ikke, at ogsaa alle de Ældre, alle de Tilvante vilde blive, naar de vidste, at det ikke var Statens Hensigt at skille sig af med dem, men at den vilde beholde dem, saalænge de vare flinke; troer De ikke, at det kun vilde være de Yngre, der vilde fristes til at prøve deres Lykke andetsteds?

Mourier: Jeg troer, at Pluraliteten af de Ældre vilde blive.

70. Formanden: Troer De, at de Ældre vilde føle sig mindre trygge, eller vilde de ikke føle, at Staten behandlede dem eens, enten de vare antagne paa 3 Aar, 1 Aar eller 8 Dage, eller hvorledes Forholdene nu vilde stille sig?

Mourier: Nogen væsentlig Forandring vilde det vist ikke gjøre.

71. Formanden: Men De vilde dog finde det betænkeligt at gaae over til frit Arbeide?

Mourier: Det er allerede en Deel Aar siden, at dette Spørgsmaal blev forhandlet, og dengang var jeg med blandt dem, der forhandlede det; jeg antog ikke, man skulde gaae længere ned end til en 3-aarig Capitulation. Jeg har ikke senere underkastet Spørgsmaalet nogen vidtløftig Drøftelse, men har mine Betænkeligheder endnu som dengang; men det er jo vel muligt, at man engang kan komme til en anden Anskuelse, og at de ikke have den Vægt, jeg tillægger dem.

72. Formanden: Det staaer altsaa ikke for Dem, som absolut afgjørende; det er mere en Frygt? (Mourier: Ja.) Har De særlig tænkt over den Indflydelse, som en saadan Overgang til et frit System vilde have, naar der tages Hensyn til Værnepligtslovgivningen?

Mourier: Det Spørgsmaal har jeg ikke nogensinde opkastet mig.

73. Formanden: Heller ikke over de Foranstaltninger, som kunde være at træffe, for at forebygge de Ulemper, som kunde opstaae, naar de frit antagne Arbeidere i Kraft af Værnepligtsloven bleve kaldte til anden Tjeneste? (Mourier: Nei.) Der vil jo møde den store Forskjel, at de nuværende faste Folk opfylde deres Værnepligt ved deres Tjeneste paa Værftet, at der altsaa ikke kan være Spørgsmaal om at udskrive dem, hvorimod de Andre vilde være underkastede den almindelige Værnepligtslovs Bestemmelser. Derved opstaaer altsaa det Spørgsmaal, hvad der i saa Tilfælde vilde være at foranstalte, for at forebygge de Ulemper, som kunde opstaae, ved at en voldsom Indgriben i disse Forhold fandt Sted?

Mourier: Jeg har ikke tænkt derover; jeg er ikke bekjendt med den nye Lov, som forventes; jeg venter med at gjøre mig bekjendt med den, til den foreligger trykt.

74. Formanden: Det samme Spørgsmaal vilde jo ogsaa opstaae ligeoverfor de nuværende Love?

Mourier: Ja, de nuværende Folk ere ogsaa Søværnepligtige, med mindre de have 20 Aars Tjeneste fra det 22de Aar. Naar de afskediges, efterat have været i vor Tjeneste kortere Tid, end Værnepligtsloven kræver, blive de udskrevne som Søværnepligtige. Vi see saaledes jevnlig Folk, der ere afgaaede fra Søetatens Tjeneste, blive udskrevne og komme til at udføre deres Værnepligt.

75. Formanden: Men naar vi tænke os frie Arbeidere, ville ikke da mange Haandværkere blive antagne, som strax høre under de Landværnepligtige?

Mourier: Det kan ogsaa skee nu, det skeer nu med 8 Aars Tjeneste.

76. Formanden: Samme Ulempe vilde altsaa møde ligeoverfor de nuværende Værnepligtslove. Det er ogsaa fremhævet, jeg veed ikke, om De har overveiet det Spørgsmaal, om Hensynet til Næringslovgivningen kunde fremkalde nogen Vanske-

lighed for dem, der under det frie Arbeide opdroges som Lærlinge paa Holmen?

Mourier: Det kan ikke undgaaes, at det vilde give nogen Forstyrrelse paa Værftet, naar et større Antal af vore Haandværkere bleve udskrevne i den Alder, Værnepligtsloven bestemmer, og de hørte til Landetaten.

77. Formanden: Vil det Hele ikke tilsidst blive et Pengespørgsmaal, at man under visse Conjuncturer kom til at betale en høiere Priis, fordi Folkene benyttede sig af en given Tid og gik deres Vei?

Mourier: Jo, ved en bedre Lønning vilde man da for en Deel kunne holde dem tilbage.

78. Formanden: Men med Hensyn til hele Virksomheden mener De ikke, at der i Forholdets Natur er noget, som paa en afgjørende Maade skulde kunne være til Hinder for Antagelsen af et saadant System, enten det nu skeer lidt tidligere eller lidt sildigere, thi det ligger jo ogsaa for, om man ikke skulde gjøre Overgangen ved en kortere Capitulationstid?

Mourier: Ja, men for at gjøre Capitulationstiden kortere, maatte man see Fordelen derved.

79. Formanden: Ganske vist; men har De ikke opkastet Dem det Spørgsmaal, om ikke en friere Afgang var et Middel til paa en forstandig Maade at drive Folkene fremad, naar man ikke var bunden til dem paa 3 Aar; kan det ikke nu møde, at, da de vide, at de sidde 3 Aar i en fast Classe, savne de den Spore, som ellers ligger i en hurtigere Belønning for Dygtighed og en hurtigere Afløsning af Udygtigheden?

Mourier: Ikke meget; de see ogsaa nu, at de blive afskedigede, naar man ikke er fornøiet med dem; der afskediges ikke saa Faa af de sidst Antagne; de bryde sig meget lidt om den treaarige Capitulation; thi, naar de ikke indstilles til Afskedigelse, vedvarer jo deres Tjeneste, en stiltiende Capitulation finder da Sted paa ny, med mindre Opsigelse fra deres Side finder Sted. Har Nogen i nogle Aar viist sig fordrukken, skjødesløs, opsætsig, bliver han opsagt inden de 3 Aar.

80. Formanden: Afskedigelsen skeer ved Beslutning af Holmens Chef?

Mourier: Nei af Ministeriet efter Indstilling fra Holmens Chef; men det er vedkommende Fagmand, der andrager derpaa.

81. Formanden: Men antager De Dem berettiget til i Løbet af Capitulationstiden at indstille en Mand til Afskeed?

Mourier: Ja, naar han af vedkommende Fagmand indstilles dertil, og det med Exempler godtgjøres, at han har forsømt Noget eller opført sig slet eller sligt, vil han blive indstillet til Afsked, men i Almindelighed kun til Nytaar; men det staaer udtrykkelig i Reglementet, at Ministeriet forbeholder sig, til enhver Tid at afskedige Enhver, som ved slet Opførsel gjør sig uværdig til at tjene paa Værftet.

82. Formanden: Naar jeg holder mig til den Maade, hvorpaa Regelen anvendes i Livet. Finder Afskedigelse i Regelen kun Sted engang om Aaret?

Mourier: Ogsaa til anden Tid, men det er rigtignok kun undtagelsesviis.

83. Formanden: Hvormange Procent kan der vel være Spørgsmaal om?

Mourier: Jeg tør ikke nævne noget Tal; det kan ikke være stort; men der er dog flere hvert Nytaar.

84. Formanden: Kan der være 2—3 af 100?

Mourier: Det troer jeg ikke; men naar vi tage hele Aaret igjennem, thi der er Enkelte, der i Løbet af Aaret afskediges, kan det nok være, at det er nogle faa Procent, der paa den Maade aarlig afgaae, uden Hensyn til, om det skeer ved Nytaar eller tidligere.

85. Formanden: Men deres Forsømmelse skal jo aabenbart gaae meget videre, end der vilde taales, dersom Forholdet var stillet løsere. Arbeidede man med Mandskab efter en friere Contrakt, er det aabenbart, at der ikke kunde være den Taalmodighed, som nu vistnok finder Sted; man vilde da raskere sige til Manden: gaa!

Mourier: Maaskee lidt, men ikke meget raskere; jeg troer

ikke, Forskjellen er stor. Holmen har jo arbeidet med private Arbeidere i mange Aar, i den allersenesteTid med et langt større Antal end tidligere. Naar man først har overbeviist sig om, at en Mand har Dygtighed og opfører sig godt, betænker man sig paa at sige ham op; for en ringe Forsømmelse lader man ham ikke gaae; men jeg vil helde til at mene, at man snarere vil gjøre det med den frie Arbeider end med den, der er bunden paa 3 Aar. Man vil true Manden, der staaer i fast Tjeneste, med, at han vil blive opsagt; med den private Arbeider vil man maaskee bære over første og anden Gang, og sige til ham: kommer Du tredie Gang, maa Du gaae.

86. Formanden: Men vil denne Trudsel ikke være virksom til at drive ham frem?

Mourier: Den, der sætter Priis paa sin Tjeneste, ønsker vist at opfylde sin Pligt.

87. Formanden: Forsaavidt man tidligere eller sildigere skulde komme til saadant frit Arbeide, hvorvidt vilde De da anse en ny Overgang gjennem en kortere Capitulationstid for tilraadelig eller, kunde man, forsaavidt man vilde bestemme sig dertil, ligesaa godt strax gaae over dertil uden en eetaarig Capitulation som Mellemtilstand?

Mourier: Jeg maa bestemt fraraade eller udtale mig mod et aldeles frit Arbeidssystem; til den eetaarige Capitulation kunde der jo med et meget ringe Barsel overgaaes.

88. Formanden: De vil ikke gjerne sætte Dem ind i den Anskuelse, hvorvidt De, forudsat at Ministeriet, lidt tidligere eller sildigere, havde afgjort, at man vilde gaae over til et frit System, og saa Spørgsmaalet forelaae Holmens Chef, da vilde anse det tilraadeligt at forberede Overgangen gjennem en kortere Capitulation? Man kan jo tænke sig denne Overgang paa forskjellig Maade; det Spørgsmaal har ogsaa foreligget, om man skulde gjøre Overgangen paa den Maade, at man fra et bestemt givet Tidspunkt ikke længere antog Folk paa 3 Aar, men kun frie Arbeidere, saa at der altsaa blev et blandet System, hvormed man arbeidede. Vil efter Deres Erfaring en saadan Samar-

beiden af forskjelligartede Elementer have sine Betænkeligheder, eller vilde det kunne gaae?

Mourier: Jeg troer nok, det vil kunne gaae.

89. Formanden: Det har jo ganske vist til forskjellig Tid vist sig, at det var Noget, man kunde benytte; De har jo ofte ved Siden af fast Mandskab havt løst Mandskab?

Mourier: Det have vi, men vi have jo hidtil havt Flertallet af faste og Mindretallet af private, men det kunde gjerne vendes om. Jeg troer imidlertid ikke, at man med Grund kan sige, at Folkene ere saaledes betalte, at Tjenesten er meget søgt af Dygtigheden, naturligviis tildeels fordi den ikke kan komme op i øverste Classe i en yngre Alder; men selv om det skete, vilde den særlige Dygtighed dog ikke finde sig tilfreds med den nuværende Lønning. Jeg frygter derfor for, at Holmen vil gaae Glip af saadanne Folk, naar man ikke har den længere Capitulationstid og Udsigten til at faae Pension og de øvrige Agrements, som Tjenesten fører med sig.

90. Formanden: Troer De ikke, det vilde være hensigtsmæssigt, selv med et frit Arbeidssystem, at fastholde den Regel, at den, som havde været i Tjenesten i samme Tidsrum, som nu i fast Tjeneste, blev pensionsberettiget; vilde det ikke være et Middel til at binde de flinke og dygtige Arbeidere, et Middel, som jo ogsaa benyttes andre Steder?

Mourier: Det er altid et godt Bindemiddel, naar Folkene ere berettigede til Pension.

91. Formanden: Naar de havde været en vis Tid i Tjeneste. Det er jo et Middel, der er benyttet under tilsvarende Forhold i fremmede Mariner, og det ligger meget nær at have et saadant Belønningsmiddel, for at fastholde flinke Arbeidere? (Mourier: Ja.) De vilde vel ogsaa anse det hensigtsmæssigt, at nogle af Tilsynsmændene vare faste?

Mourier: Underofficererne troer jeg maae være fast ansatte paa længere Tid; jeg kan ikke see, det vilde gaae, naar de havde Frihed til at gaae til hvilkensomhelst Tid.

92. Hage: Maa jeg spørge, om jeg har forstaaet Deres

Excell. rigtigt, at den Instrux, der er for Holmens Chef, egentlig ikke er bleven Dem overleveret af Ministeriet, men den forefandtes af Dem? (Mourier: Ja.) Og De har ikke fundet nogen senere Lov, der har hævet den, og De har altsaa meent, at den burde efterleves, forsaavidt den ikke stred mod senere Reglementer? (Mourier: Ja.) Har De fundet den hensigtssvarende og tidssvarende?

Mourier: Tidssvarende? Nei, der er adskillige Forandringer, som nødvendigviis maatte foretages i den efter de nubestaaende Forhold; men i sit Grundprincip finder jeg den rigtig.

93. Hage: Men da den nu af Dem er opfattet saaledes, at den bør efterleves, og De veed, der er Ting deri, der ikke mere passe, har De saa ikke gaaet den igjennem med Ministeren, for at faae saadanne Forandringer foretagne, at den virkelig kunde tjene som Instrux?

Mourier: Nei, det har jeg ikke.

94. Hage: Og der er ikke fra Ministeriets Side i nogensomhelst Skikkelse meddeelt Holmens Chef en bestemt Anviisning med Hensyn til Opfyldelsen af hans Hverv?

Mourier: Ikke Noget, som kan kaldes Instrux, men vel specielle Resolutioner; en stor Deel af de Resolutioner, der afgives af Ministeriet, ere imidlertid en Instrux, som gjælder for Fremtiden, saalænge de ikke hæves.

95. Hage: De mener, hvad der saaledes dagligdags passerer og meddeles?

Mourier: Ja, det bliver jo Regler.

96. Hage: Og tiltræder Holmens Chef sit Embede blot med den Instrux fra 1ste Juli 1756, følgende Traditionen fra Embedets Indførelse, som saa at sige ligger i Luften?

Mourier: Nei, som findes i Archivet og i Vedtægter; naar man har Tid til at gjennemgaae Protokollerne, finder man dem der, og de ere jo i Praxis indførte og tildeels blevne Vedtægter.

97. Hage: Men det overlades aldeles til Holmens Chef, hvorvidt han vil studere Archivet, Protokollerne og Vedtægterne?

Mourier: Det er jo Tilfældet med enhver Embedsmand.

98. Hage: Er den Instrux, som findes for Fabrikmesteren og Takkelmesteren, bleven Dem overleveret ved Tiltrædelsen af Embedet, som Noget, der skulde iagttages?

Mourier: Nei, den fandtes her, det er blot i sin Tid blevet udtalt, at den var der.

Formanden: Det er vel ikke Andet end hvad der kan finde Sted i en hvilkensomhelst Embedsstilling; der betragtes jo ogsaa en ældre Instrux, der findes i Archivet, uden videre som overleveret ved Overtagelsen af Embedet tilligemed alt Andet, der paa den Maade hører til Embedet.

99. Hage: Forsaavidt De nu fandt, at den Instrux, der er givet til Fabrik- og Takkelmesteren, ikke var hensigtsmæssig, vilde der saa fra Holmens Chefs Side blive gjort Forestilling til Ministeriet?

Mourier: Jeg har ikke fundet mig foranlediget dertil.

100. Hage: De har fundet dem gode?

Mourier: Deraf følger ikke, at jeg deler Hovedanskuelsen i enhver enkelt Paragraph i disse Instruxer; men jeg har ikke fundet mig foranlediget til at gjøre Indstilling om at hæve dem.

101. Hage: Mener De, at Holmens Chef er bunden ligefor disse Embedsmænd, forsaavidt Instruxen angaaer?

Mourier: Ja, Ministeriets Instrux er jo et Baand, det skal jo være en Veiledning og Rettesnor.

102. Hage: Holmens Chefs Stilling ligeoverfor de forskjellige Directeurer er altsaa omtrent given, og De har ikke fundet Anledning til at gjøre Forestilling om nogen Lempelse i saa Henseende?

Mourier: Ikke i noget Væsentligt.

103. Hage: Vilde De ikke finde det rigtigere, at Holmens Chef havde en større directe Myndighed?

Mourier: Nogen større Myndighed troer jeg i Regelen ikke er nødvendig; Instruxen af 1756 giver ham en betydelig Myndighed; en Deel af den er hævet ved Fabrik- og tildeels

ved Takkelmesterens Instruxer, hvoraf jeg dog ikke nu erindrer Detaillen; han kan gjøre sin Myndighed gjældende i alle Tilfælde, hvor han anseer det fornødent, uden at jeg troer, at den fra Directeurernes Side vilde kunne møde nogen Modstand. Instruxen af 1756 giver ham Myndighed til at gjøre, hvad han maatte anseе fornødent.

104. Hage: Med Hensyn til de To?

Mourier: Jeg tog kun Hensyn til dem, fordi der kun er Instrux for dem, men med Hensyn til de Andre er der ogsaa i Instruxen af 1756 tillagt ham fuldkommen Myndighed, formeentlig snarere en for stor end en for liden.

105. Hage: Er det Skik, at Holmens Chef taler med de forskjellige Directeurer i det Hele taget om hvad der skal foretages af Arbeider, enten almindelige eller ualmindelige?

Mourier: Ja, der finder en heel Deel mundtlige Conferencer Sted mellem Chefen for Orlogsværftet — jeg tillader mig at bruge denne Benævnelse, det hedder ikke længer Holmens Chef — daglig ved de Inspectioner, de Toure, som gjøres af Chefen paa selve Værftet; men alle de vigtigere Spørgsmaal afgjøres skriftligt, enten ved Resolution fra Ministeriet, som derefter communiceres vedkommende Fagmand, eller ved directe Skrivelse fra Chefen til den vedkommende Fagmand.

106. Hage: Antages det, at Chefen for Orlogsværftet har særlig Kjendskab til Skibsbyggeriet, Maskinværkstederne, med Hensyn til de vigtigere Arbeider, som foregaae?

Mourier: Hvad Andre antage, veed jeg ikke, men med Hensyn til mig kan man ikke antage det, thi jeg har hverken speciel Kundskab til Skibsbyggeri eller Maskinvæsen; jeg antager det iøvrigt heller ikke nødvendigt, at han har det.

107. Hage: Naar De finder en eller anden Reform hensigtsmæssig, er det saa af Hensyn til Instruxen eller i Embedsmedfør, at De gjør Forestilling til Ministeriet?

Mourier: I mindre Sager kunne Forandringer foregaae efter mundtlig Forhandling med vedkommende Fagmænd. Ere de af en betydeligere Art, gjør jeg Forestilling til Ministeriet.

108. Hage: Kan Holmens Chef, uden at gjøre Foreſtilling til Miniſteriet, afholde viſſe mindre Udgifter, f. Ex. til Reparationer af Veie, Bygninger og deslige?

Mourier: Alle løbende Arbeider gjøres uden ſpeciel Reſolution; der faaes aarlig en Reſolution for alle vigtigere Arbeider, der ſkulle ſkee, ſom hedder Arbeidsplan for det kommende Aar; men den gaaer ikke og kan heller ikke gaae i nogen ſtor Detail; Alt hvad deraf følger, ſkeer i Regelen uden ſpeciel Reſolution; Alt hvad der forefalder, f. Ex. til Veie, ſom De nævnte, og Sligt, hvortil der er fuld Foranledning, behøves der ingen ſpeciel Reſolution til; der har jeg givet de fornødne Beſtemmelſer.

109. Hage: Med Henſyn til Holmens Haandværkere, Mandſkabet i det Hele, anførte De, at De fandt Organiſationen ikke militairiſk nok, at De kunde ønſke, navnlig hvad Underofficererne angaaer, en mere militair Organiſation i diſſe Forhold; vil De antage, at en ſaadan militairiſk Indretning vilde give mere og bedre Arbeide, end man nu faaer?

Mourier: Ja, jeg troer noget mere, jeg har dog ikke lagt den Vægt derpaa, at jeg deraf ſkulde vente nogen ſtor Forandring; men jeg troer det vilde bevirke noget bedre. Som et ringe Middel ſkal jeg blot nævne, at Underofficererne f. Ex. ſkulde være i Mundering paa Værftet under deres Tilſyn; Enhver bør kunne ſee, at det er en Underofficeer, og det vilde fremgaae af deres militaire Paaklædning; det vilde hjælpe, troer jeg, lidt til at give dem en Smule Holdning.

110. Hage: De anførte, at Forandringen i 1852 blev fremkaldt ved, at Folkene vare ſaa bundne, ialtfald klagede de over Slaveri, man foretog da den Forandring, at Capitulationstiden blev ſat til 3 Aar; ſkete dette alene, fordi Folkene ønſkede ſaadan ſtørre Frihed?

Mourier: Det kan jeg ikke ſige; der var viſt mange medvirkende Aarſager; man fandt den bundne Tid for lang, man fandt det unyttigt at have en ſaa lang Capitulationstid.

111. Hage: Der var kun 18, der gik bort?

Mourier: Jeg nævnte 18, men jeg erindrer ikke Tallet nøiagtigt; jeg troer, det var en 17—18, som, da man hævede det tidligere Baand, begjerede Afsked.

112. Hage: Men Staten benyttede ikke sin Ret til at give Afsked til Nogen?

Mourier: Dengang troer jeg ikke, det skete, men senere har man benyttet den og man benytter den fremdeles.

113. Hage: De sagde, at de Yngre havde Lyst til at sværme ud; men er det ikke godt, at de gjøre det og vende tilbage, berigede med Kundskaber?

Mourier: Jo, naar det er bedre Motiver, der foranledige dem til at see sig om, er det vist meget godt; men at en Mand er forsømmelig, at han drikker sig fuld, forsømmer sin Tjeneste, det er ikke noget godt for Værftet.

114. Hage: De anførte, at det var nogle faa Procent om Aaret, man havde indstillet til Afskedigelse, naar en Mand i nogle Aar havde vist sig drikfældig og skjødesløs i sit Arbeide; hvormange Aar antager De, at en Mand skal have været i den Tilstand, for at indstilles til Afsked?

Mourier: Jeg erindrer ikke, jeg har sagt nogle Aar, i alt Fald har jeg kun meent, at, naar han oftere eller i længere Tid har vist sig forsømmelig, drikfældig, opsætsig, som en mindre god Arbeider; der kan være Forsømmelser af meget forskjellig Natur; jeg har ikke citeret de forskjellige Ankeposter, man kan have mod en Mand; men kun, at det var en Regel, at naar vedkommende Fagmand ikke længere kunde beholde ham, blev han afskediget.

115. Formanden: Vilde De anse det hensigtsmæssigt under den nuværende Tingenes Tilstand, at vedkommende Directeur, uden Indstilling til Holmens Chef, kunde directe til Ministeriet indstille en Mand til Afskedigelse?

Mourier: Nei, men det er et Spørgsmaal, om det ikke burde ligge hos Chefen; men jeg troer iøvrigt ikke, at det kan skade, at det gaaer til Ministeriet; det er vel en Forsinkelse, de forskjellige Veie Sagen har at gaae; men det er tillige en Con-

trol, at den skal passere forskjellige Canaler, inden Afskedigelsen kan finde Sted.

116. Formanden: Men naar der ikke var Spørgsmaal om nogen Pensionsberettiget, vilde der saa ikke være Anledning til at lade Chefen for Orlogsværftet være den sidste afgjørende Instants, hvilket jo naturligviis ikke vilde udelukke Klage til Ministeriet, som dette selvfølgelig endelig maatte afgjøre; enhver saadan Embedshandling skeer jo under det Embedsansvar, som maa paahvile enhver Embedsmand?

Mourier: Ja, ganske vist; der er heller ikke noget Væsentligt imod, at denne Myndighed var ham tillagt ligesom til at forfremme; det var jo egentlig en naturlig Consequents, forsaavidt Chefen er berettiget til antage i Tjenesten. Jeg troer ikke, der er Noget derimod.

117. Formanden: Men at overlade det til den vedkommende Directeur vilde De finde inconsequent?

Mourier: Jeg troer, der maatte være en anden Instants.

118. Hage: Vilde De ikke blot betragte det som en Formsag; naar Directeuren foreslaaer en Mand afskediget, skeer det saa ikke?

Mourier: Jo, i Regelen.

119. Hage: Og naar Chefen indstiller til Ministeriet, at en Mand skal afskediges, vil det saa ikke være en Fornærmelse for ham, hvis Ministeriet ikke vedtager hans Forslag?

Mourier: Fra den Side kan man ikke tage det; saa vilde man jo paa den Maade kunne tvinge Ministeriet til at gaae ind paa Alt, hvad man foreslaaer; men jeg har ikke Noget imod at man i Regelen supponerer, at det gaaer igjennem, og det er jo ogsaa sædvanlig Tilfældet med Sager af den Art.

120. Hage: Finder De det ikke rimeligt, naar Chefen er overbeviist om, at En har viist sig opsætsig, skjødesløs og doven i nogen Tid, han da strax bliver sendt bort, uden at man venter til Nytaar?

Mourier: Naar Vedkommendes Opførsel er slet, venter man ikke til Nytaar; han vil da, jeg troer ifølge Reglementets

§ 32, erholde sin Afskeed ved Ministeriets Resolution med kortere eller længere Varsel, han maa da tillige fraflytte Nyboder med et kortere Varsel; men der bliver jo altid taget Hensyn til, hvis Manden har Familie, at denne Fraflytning skeer paa en for ham passende Tid.

121. Hage: Med Hensyn til Fraflytningen af Boligen finder jeg det meget begribeligt, at man tager et saadant Hensyn; men finder De det rimeligt at beholde en Mand en eneste Dag i Arbeide, naar han har viist et saadant Forhold?

Mourier: Det kan gaae til Yderlighed, og saa vil Følgen blive, at han bliver arresteret og sagsøgt for Retten.

122. Hage: Dersom nu Chefen til Ministeriet indstiller en Mand til Afskedigelse, fordi han findes at være ubrugelig til Arbeidet, faaer han saa Pension, naar han i længere Tid har været paa Holmen?

Mourier: Foruden Tjenestetiden beroer det ogsaa paa, om han paa Grund af Aarsagerne til hans Afskedigelse bliver pensionsberettiget, og har hans Opførsel ikke været god, faaer han ingen Pension; er det derimod Svaghed eller andre ham utilregnelige Aarsager, der bevirke Afskedigelsen, faaer han naturligviis Pension.

123. Hage: Altsaa, naar en Mand har været paa Orlogsværftet f. Ex. 10 Aar, men kommer saa til at vise et saadant Forhold, som gjør, at han bliver afskediget, faaer han ingen Pension?

Mourier: Der udfordres 20 Aars Tjeneste til Pensionsberettigelsen.

124. Hage: Jeg sagde Pension, men han faaer i saa Tilfælde Intet, ingen Understøttelse engang for alle eller aarlig? (Mourier: Nei). Naar Directeuren indstiller en Mand til Afskedigelse, foretages der da af Chefen nogen særlig Undersøgelse af Forholdet?

Mourier: Chefen har Characteerlister, Bøger, hvori Folkenes Opførsel er anført, hvor man seer enhver Forsømmelse, Absenter og flere af den Slags Indberetninger, som skee skriftlig, ligeledes Straf efter Dom.

125. Hage: Hvor hyppigt skee disse Indberetninger?

Mourier: Ved enhver Leilighed, hvor der forefalder Noget af den Natur. Vi holde Bøger derover, og naar en Mand indstilles til Afsked, blive Bøgerne gjennemgaaede i Contoiret, og man faaer da Notater, at han ved den og den Leilighed har paadraget sig Straf og Klage for det og det. Det er en Control, man har dermed; man undersøger, om Forholdet er, som af Directeuren indstillet, og er der nogen afvigende Mening, bliver der indhentet Erklæring fra vedkommende Directeur, inden man gaaer til Ministeriet.

126. Hage: Dersom nu en Mand klagede over, ubilligt at være bleven opført paa Listerne for Forsømmelse, bliver det saa nærmere undersøgt eller holder man sig til Directeuren?

Mourier: Man vil undersøge Sagen, og mulig vilde vedkommende Mand faae Ret. Det lader sig imidlertid ikke bestemt udtale, det beroer paa det givne Tilfælde.

127. Hage: Har De havt saadanne Tilfælde?

Mourier: Det forekommer mig, at der har været et Tilfælde, hvor der var en Uovereensstemmelse med Directeuren; det søgte jeg Oplysning om, til man fandt det Rette.

128. Hage: Listerne over Folkenes Forhold føres af Directeurerne?

Mourier: Ja, de føre deres Bøger for deres Mandskab, hver for sit Vedkommende. Chefen for Orlogsværftet derimod, for hele Mandskabet.

129. Hage: Bliver der fra hver enkelt Directeur sendt til Chefen Extracter af hans Bøger, som da igjen samles af Chefen?

Mourier: Der sendes maanedlig Indberetninger til Chefen fra vedkommende Directeurer om hvad Straf, Folkene have paadraget sig, i hvilke Forsømmelser de have gjort sig skyldige, og det bliver noteret i Contoiret hos Chefen og gaaer derfra til Nyboders Commandant, som ogsaa holder Bøger, og der faaer det sin Afgjørelse, forsaavidt det influerer paa Decourter o. desl.

130. Hage: Men hos Chefen findes ingen speciel Characteerliste?

Mourier: Jo, alle de af vore Folk, der komme tilsøes, faae efter hvert Togt Characteer for Dygtighed og Opførsel. Det Samme er Tilfældet med de af vore Haandværkere, der komme tilsøes, derimod ikke med dem der blive hjemme.

131. Hage: Naar der blev Tale om en mulig Overgang til et friere Arbeidssystem, vilde jeg spørge Dem, om De ikke, naar der for alle Arbeidere blev en kortere Capitulationstid, ogsaa vilde finde det hensigtsmæssigt, at Mestersvendene, der nu ere kongelige Embedsmænd, bleve stillede i et Forhold, som gav Staten større Frihed til at antage og afskedige dem?

Mourier: Det forekommer mig dog betænkeligt, at gaae saavidt; hvorvidt de bør være Embedsmænd, kan derimod være mere tvivlsomt.

Fem og Tredivte Møde, den 26de Februar 1861.

Chefen for Orlogsværftet, Viceadmiral Mourier.

(Fortsættelse).

132. Formanden: Hvorvidt anseer Deres Excell. den nu paa Værftet fastsatte Arbeidstid for hensigtsmæssig?

Mourier: Jeg anseer den for at være den hensigtsmæssigste, man kan have. Jeg har i tidligere Dage været af den Formening, at den kunde være anderledes, men jeg har naturligviis i min nuværende Stilling underkastet denne Sag en meget nøiere Drøftelse end tidligere, og jeg er kommen til den bestemte Mening, at den er rigtig for vore Forhold. Jeg begrunder dette hovedsagelig paa, at det under ordinaire fredelige Forhold er en vel forholdsviis kort Arbeidstid, men lang nok for en Mand i Almindelighed til at arbeide i uafbrudt med den ubetydelige Frihed

der er; men der er den store Fordeel, at naar der pludselig skal gjøres Extraarbeide, f. Ex. ved Udrustninger, vil man i den største Deel af Aaret have en betydelig Eftermiddagstid, som kan tages tilhjælp med de samme Folk; Noget man ikke vilde have, dersom man daglig lod Mandskabet arbeide saameget, som deres Kræfter i Almindelighed vilde tillade det; thi i saa Fald vilde man ikke kunne forcere noget Arbeide, uden ved at tage private Arbeidere.

133. Formanden: Hvorpaa grundede den Tvivl sig, som Deres Excell. tidligere har havt? I hvilken Retning gik den med Hensyn til at ønske Forandringer?

Mourier: Det gik nærmest ud paa, at det forekom mig at være en temmelig lang Arbeidstid uden at komme hjem, og at det kunde være hensigtsmæssigt at arbeide i to Terminer; men det er jeg aldeles frafalden, og min Hovedindvending derimod er, at der spildes en overordentlig lang Tid med at komme til Værftet, fra Værftet, begynde Arbeidet og nedlægge det. Folkene skulle, efter de bestaaende Bestemmelser, ud af Værftet til et bestemt Klokkeslet, og skulle ligeledes ind ad Værftsporten til et bestemt Klokkeslet, men fra den Tid og indtil de komme til deres Arbeide, hengaaer der naturligviis en meget lang Tid for dem, som ere fjernt paa Værftet, navnlig paa Christiansholm, Frederiksholm og selv paa Nyholm. Det Samme gjælder, naar de skulle afbryde, idet de paa de fjernere Steder afbryde tidligere, for at de kunne være ved Værftets Udgang omtrent Kl. 4, saa at der efter Omstændighederne alene med Gangen kan gaae 1/4 Time, ligesom det tager Tid at tage Værktøiet frem, komme til Arbeidet, nedlægge det, før de gaae ud, og skifte Klæder, hvilket Alle gjøre, fordi de skulle hjem til Nyboder. Folkene see jo ordentlige ud, naar de gaae i Byen, hvorimod de arbeide i Arbeidsklæder.

134. Formanden: Hvor lang Tid kan der antages at gaae i Gjennemsnit, inden Folkene om Morgenen ere i Arbeide?

Mourier: Det varer forskjelligt inden de komme til deres Arbeidssted; det er Distancerne, som afgjøre det. 1/4 Time før Arbeidets Ophør lydes der til Nedlægning af Arbeidet, og naar de komme, gaaer der 1/4 Times Tid med, inden de komme paa

deres Arbeidssted og blive omklædte. Der gaaer idetmindste 1/4 Time med, men bestemt tør jeg ikke sige det, skjøndt jeg selv har været der enkelte Gange, men inden 1/2 Time ere de ved Arbeidet.

135. Formanden: 1/2 à 3/4 Time gaaer der vel saa i Almindelighed med?

Mourier: Det er paa de fjerneste Steder, men naar vi holde os til Nyholms Skibsbyggere, ere de efter 1/2 Times Forlob ved deres Arbeide.

136. Formanden: Og 1/4 Time, før der lydes til Udgang, nedlægge de Arbeidet?

Mourier: Saa skulle de ophøre og nedlægge Arbeidet. Paa fjernere Steder lydes der af 20—25 Minutter før, navnlig for Christiansholm, det nye Snedkerværksted og Saugværkstedet.

137. Formanden: Det Spørgsmaal har været opkastet, om Folkene maatte antages at være mindre arbeidsdygtige end ønskeligt var, paa Grund af den korte Hvile om Middagen?

Mourier: Det troer jeg dog ikke, undtagen maaskee, hvor der arbeides i Forsagt, hvilket gjentagende er forsikret mig. Det er vanskeligt at bedømme, men det er blevet mig meddeelt, at de ved Forsagtarbeide undertiden anstrengte sig saaledes, at de ikke vare istand til at benytte deres Fritid efter Arbeidet, medens de ved almindeligt Arbeide gaae lempeligere tilværks og spare deres Kræfter, saa at de kunne arbeide privat om Eftermiddagen, hvilket i Reglen er Tilfældet med Haandværkerne.

138. Formanden: Det Spørgsmaal har ogsaa været opkastet, om ikke netop den Leilighed, som der er til at benytte Eftermiddagen udenfor den kgl. Tjeneste, kan bruges paa en saadan Maade, at den offentlige Tjeneste ikke faaer den Gavn af Mandens Arbeidskraft, som den burde have?

Mourier: Det troer jeg dog ikke er Tilfældet.

139. Formanden: At den forholdsmæssig lange Eftermiddagstid, som de have til fri Raadighed, oftere bliver benyttet paa en saadan Maade, at den fulde Arbeidskraft ikke ret kommer det Offentlige tilgode?

Mourier: Det troer jeg ikke.

140. Formanden: Og paa den anden Side troer De heller ikke, at Manden bliver udslidt ved at arbeide saaledes?

Mourier: Nei.

141. Formanden: Spørgsmaalet dreier sig altsaa væsentligt om, hvorvidt der kan føres en skarp Control ved Kommen og Gaaen, navnlig ogsaa under en Borteværen i Mellemtiden om Middagen; thi det synes, at naar der blev nogen større Fritid om Middagen, maatte en Forlængelse af Arbeidstiden hænge sammen dermed?

Mourier: Det er ganske vist snarere en kort end en lang Fritid, som de have fra Kl. $11^1/_2$—12, men saaledes som Forholdene ere, troer jeg ikke, at den bør være længere. Naar de derimod arbeide extraordinairt i længere Tid, maatte de have mere Fritid, udenfor Reglementet. I de senere Aar have de faaet $^1/_4$ Times Frokosttid, men det er kun endeel af Aaret, ikke om Vinteren i de korte Dage; jeg troer, at det begynder først den 1ste Marts.

142. Formanden: Dersom Boligerne for de Fleste laae nærmere ved Værftet, vilde det saa ikke være et Moment, der kom i Betragtning med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt man kunde give større Fritid om Middagen?

Mourier: Naar Værftsboligerne laae lige udenfor Værftet, vilde jeg troe, at det kunde indrettes anderledes, især naar Folkene ikke skulde klæde sig om, altsaa ikke havde at passere Byen; men nu skulle de omklædes, foruden at de skulle berge deres Arbeidsredskaber. Dette sidste maatte de vel under alle Omstændigheder; jeg troer ikke, at de kunde lade dem ligge, naar de gik derfra.

143. Formanden: Anseer Deres Exell. det, med Hensyn til Sundhedsforholdene, for ligegyldigt eller for mindre heldigt, at Folkene ikke i Reglen faae varm Mad i den lange Tid, men først kunne faae nogen saadan, naar de komme hjem seent om Eftermiddagen?

Mourier: Det var jo ønskeligt, at de fik varm Mad, men

det lader sig vel ikke gjøre, uden ved et Marketenderi paa Holmen, hvilket jeg ikke troer er hensigtsmæssigt, eller ved at lade Folkene gaae hjem, hvilket vist under de nærværende Forhold i en overordentlig Grad vilde være tidsspildende, idet der vilde gaae Timer hen.

144. Formanden: Et Marketenderi anseer De afgjort for uhensigtsmæssigt? (Mourier: Ja). Det er et Spørgsmaal, som De har overveiet?

Mourier: Ja, der skulde jo saa Provianthuse, Kogeanstalter og saamange Indretninger til, og uvedkommende Mennesker til at forestaae et Marketenderi, som dog kun kunde ligge paa eet Sted, saa at Folkene dog vilde have længere eller kortere Distancer at gaae, og de vilde ikke kunne faae deres Mad paa een Tid. Der vilde gaae megen Tid tilspilde; min Mening er, at det ikke lader sig indrette.

145. Formanden: Er Deres Exell. nu forvisset om, at der føres strengt Tilsyn med, at Arbeidet sættes igang om Morgenen med al ønskelig Hurtighed og Kraft?

Mourier: Jeg troer, at der er temmelig godt Tilsyn i den Henseende. Der er i den senere Tid bleven anordnet Inspectionsofficerer, som skulle møde ved Klokkelydningen og blive tilstede, og igjen være tilstede ved Aflydningen. De skulle paasee at Mandskabet snarest efter Ankomsten kommer til Arbeidet, og at det ikke nedlægger Arbeidet, før den bestemte Tid. Detaillen deraf er naturligviis overladt til Underofficererne, thi der kan ingen Andre være tilstede paa de mange forskjellige Arbeidssteder, og altsaa beroer det for en stor Deel paa Underofficererne ved hvert Arbeidssted.

146. Formanden: Naar faae Underofficererne de Instruxer, hvorefter de om Morgenen sætte Folkene i Arbeide?

Mourier: Dem faae de af deres Foresatte, Fabrikmesteren, Tømesteren o. s. v., men det er mig ubekjendt, naar de faae dem.

147. Formanden: Men der er dog Mellemled mellem disse. Hvem møder om Morgenen? Er der ingen Forpligtelse for Me-

ſtrene og Meſterſvendene til at møde ved Klokkelydningen? Er det Skik, og Brug at de møde paa den Tid?

Mourier: De møde ſnareſt muligt efter Klokkelydningen: det vil ſige, efter dens Ophør, thi der er ingen Grund til at de ſkulde være der før dens Ophør.

148. Formanden: Møde ogſaa Meſtrene?

Mourier: Jeg har ved adſkillige Leiligheder udtalt, at Meſtrene ſkulle møde ſnareſt muligt efter Klokkelydningen. Underofficererne ſkulle være nøiagtigt til den beſtemte Tid, og mønſtre deres Mandſkab, hver ſin Rode. Naar denne Mønſtring har fundet Sted og Mandſkabet er omklædt og har taget ſine Redſkaber frem, begynder Arbeidet. 1/2 Time vil der hengaae dermed og ved den Tid bør Meſtrene og Meſterſvendene være tilſtede. Jeg har tænkt paa at give en ſkriftlig Ordre desangaaende, men har undladt det i den Tanke, at man maaſkee, naar man ſaaledes havde indrømmet dem 1/2 Time, hvori de ikke behøvede at være der, havde bundet ſig ſaaledes, at hvis der var nogen Uorden eller Sligt, ſom man vilde paatale, og ſom var ſkeet i den halve Time, vilde de ikke bære Anſvaret derfor.

149. Formanden: Der er altſaa ikke nogen Ordre for Meſtrene til at møde ſtrax efter Klokkelydningens Ophør?

Mourier: Ikke nogen nyere; jeg tør ikke ſige, om der kan være en ældre Beſtemmelſe.

150. Formanden: Saavidt jeg har kunnet ſamle, hvad der har været forklaret for Commiſſionen, er det ſjeldent, at Meſtrene møde ſaa tidligt. Efter hvad der fra forſkjellige Sider er yttret, er det ikke nogen faſt Regel, og derved fremkommer det Spørgsmaal, om Underofficererne faae de fornødne Anviisninger til at ſætte Folkene i Arbeide, thi er der ikke givet ſaadanne, fremkommer der nødvendig Uklarhed. Der maa gives Anviisninger med en ſaadan Sikkerhed og Beſtemthed, at der ikke kan opſtaae noget Spørgsmaal.

Mourier: Jeg har af og til været ved Klokkelydningen paa Holmen, og har da truffet paa Nogle af Meſtrene, men ikke paa Andre, og derfor har jeg havt den Tanke at ſkrive derom,

men jeg har ikke gjort det. Ved Nedlægningen af Arbeidet om Eftermiddagen gaae de lidt før Folkene, naar Arbeidet er ophørt.

151. Formanden: Det er fremhævet, at maaskee det Hjemmearbeide, som Mestrene i ikke ringe Omfang have, skulde være til Hinder for at fordre deres Tilstedeværelse paa Holmen under hele Arbeidstiden?

Mourier: Det kjender jeg ikke.

152. Formanden: Det stemmer ikke med Deres Opfattelse?

Mourier: Nei.

153. Formanden: De skulle have en Deel Regnskabsvæsen?

Mourier: Det er paa Holmen.

154. Formanden: Og endvidere skulle de have Detail-Tegningers Udførelse?

Mourier: Ja, det kan være muligt, at det er Tilfældet med Nogle.

155. Formanden: Hvorvidt anseer Deres Excell. hele det nu bestaaende System med Hensyn til Antagelse af Mestere til de forskjellige Haandværk, navnlig til Skibsbyggeriet, for hensigtsmæssigt, eller kunde det have sin Nytte, at Private erholdt lettere Adgang til at blive ansatte som Mestere, maaskee efter foregaaende Ansættelse i dertil forberedende Stillinger? Det er jo ingenlunde nu, hvad jeg ikke behøver at omtale, exempelvist, at En kan blive Mester, som ikke er gaaet den sædvanlige Vei, men det er i meget høi Grad Undtagelsen, navnlig naar der er Tale om de egentlige Skibsbygningsmestere?

Mourier: Vi have Mestre, som ere gaaede ad privat Vei, vi have saaledes havt Seilmagermester Berg og Baadebygmester Bonnesen, hvilken Sidste vi maaskee ere paa Veien til at faae igjen.

156. Formanden: Ja, jeg meente navnlig Skibsbygmestere?

Mourier: Det sorterer saa aldeles under Fabrikmesteren, at jeg ikke er istand til at have nogen begrundet Mening derom; men jeg tvivler paa, at en privat Mand i Reglen vil kunne gaae ind og være Skibsbygmester paa Holmen.

157. Formanden: Spørgsmaalet er kun, om man kunde tænke sig at faae friskere Kræfter ind, naar man lagde an paa, ogsaa gjennem Mestersvendene at drage Kræfter til sig andetsteds fra, netop for, ad Kappelystens Vei, at fremme Arbeidet mere?

Mourier: Der har været Tale fra Tid til anden, navnlig ved Tømmervæsenet, hvor man ikke har Kræfter, som man troer, vilde egne sig særdeles dertil, om at tage Fremmede og prøve dem først og saa lade dem blive ansatte; det er et Haandværk, som er det Samme udenfor Værftet. Hvad derimod Skibsbyggeriet angaaer, er det vel ikke umuligt, at en Mand, der havde gaaet den samme theoretiske og practiske Vei som vore Mestre, vilde efter nogen Tids Forløb kunne sætte sig ind deri og udføre Tjenesten tilfredsstillende og maaskee indføre noget Nyt, som kunde være til Gavn, men jeg tvivler om, at man under de nuværende Forhold vil kunne finde saadanne Folk.

158. Formanden: Vil det efter Deres Erfaring være gjørligt at give de Mænd, som uddanne sig i den Retning, i en passende Alder Leilighed til at gjøre sig bekjendt med fremmede Værfter, deels offentlige og deels private?

Mourier: Jeg troer, at Flere af dem, som have gjennemgaaet Constructionsskolen, Tømmermænd, Smedde, som ere avancerede op i de høiere Classer, og maaskee ere begyndte at blive Underofficerer, skulde der gives Leilighed til at bereise fremmede Værfter. Det blev efter min Formening en bestemt Fordeel for Orlogsværftet.

159. Formanden: Har der i den senere Tid været forsøgt paa at skaffe dem Adgang dertil?

Mourier: Ikke directe; men flere af vore Folk have været baade i England og i Frankrig.

160. Formanden: Er det ikke undtagelsesviis?

Mourier: Jo, det er kun ganske Enkelte; det maatte være Folk, som kunde benytte en saadan Reise med Fordeel.

161. Formanden: Saavidt jeg mindes, er der kun nævnet Een for Commissionen, nemlig Mester Gullack?

Mourier: Ja, det er en Skibsbygmester. Af Smedene

og de Maskinkyndige har der været Een tilstede ved de enkelte Leiligheder, hvor der er bygget i England, saaledes ved Ægirs og Heklas Bygning. Af Skibsbyggere troer jeg ikke der har været Andre udenlands end Gullack.

162. Formanden: Kan det ikke have Indflydelse paa hele Maaden, hvorpaa Arbeidet opfattes, saa at det er vanskeligere for de Foresatte at gjøre Forsøg med at indføre Noget fra fremmede Steder, idet Folkene kun ere bekjendte med, hvad der er overleveret fra Fader til Søn?

Mourier: Ja, der er dog indført nyere Værktøier, hvilket maa være skeet ved dem, der have frequenteret fremmede Værfter.

163. Formanden: Hvorvidt gjøres der, efter Deres Excellences Mening, tilstrækkeligt fra det Offentliges Side, for at give de Folk, der have Anlæg og Lyst til at uddanne sig i den Retning, deels i den lavere og deels i den høiere Sphære, en Mulighed dertil? Jeg tænker baade paa dem, der kunde uddanne sig til Mestre, og paa dem, der kunde uddanne sig til Fabrikmester, hvad enten denne Grændse holdes skarpere, eller ikke behøvede at være saa skarp som nu, da den opfattes som en Forskjel mellem Officerer og Ikke-Officerer?

Mourier: Hidtil er der kun skeet meget lidt, men det er vel tildeels, fordi man ikke har havt saadanne Folk, og deels, fordi man ikke har havt Pengemidler, der, som bekjendt, altid mangle til Alt, hvad der staaer udenfor det Ordinaire, saa at der ingen Opfordring er for Værftet til at fremkomme med saadanne Forslag, hvortil der rimeligviis vilde blive svaret, at der mangler de fornødne Pengemidler. Vi mangle Penge til en Masse Materialier i vore Magasiner, og saalænge vi ikke have de første Nødvendigheder, kan man ikke tænke paa at gjøre Begjering om saadanne extraordinaire Midler.

164. Formanden: Vi skulle komme nærmere ind paa Spørgsmaalet om Materialierne og Pengenes Anvendelse til Materialier; men her ville vi blive staaende ved de to Spørgsmaal, som hænge nøie sammen, idet jeg vil udbede mig Deres Excell.s Mening om, hvorvidt der er Grund til at gjøre Mere end der

hidtil er gjort for Undervisningen, deels den practiske og deels den theoretiske, saavel for dem, der nærmest have tænkt paa at aspirere til at blive Mestre, som for dem, der ville tilegne sig en fuldkommen videnskabelig Uddannelse til at blive Fabrikmester eller Underfabrikmester?

Mourier: Det var ganske vist ønskeligt, at der kunde gjøres noget Mere, uagtet Undervisningen staaer paa et meget smukt Trin ved selve Orlogsværftet, hvilket fremgaaer deraf, at der stadigen fra fremmede Steder kommer unge Mennesker, som søge at faae Adgang til Constructionsskolen, for at gjennemgaae et Cursus der.

165. Formanden: Hvad vilde efter Deres Mening nærmest savnes ved Constructionsskolen saaledes som den nu er organiseret, naar Uddannelsen skulde være, som den kunde ønskes?

Mourier: Jeg meente Uddannelse ved Reiser til fremmede Steder.

166. Formanden: Altsaa ikke nogen Forandring ved Skolen selv? Den vilde De anseе for fyldestgjørende som den nu er?

Mourier: Ja, saavidt jeg kjender til den.

167. Formanden: Men med Hensyn til den høiere Uddannelse?

Mourier: Hovedsagelig ved Reiser i fremmede Lande, ved at see og opfatte, hvad derfra maatte være ønskeligt at indføre hos os.

168. Formanden: Men De vilde vel ikke antage denne Uddannelse paa Constructionsskolen for tilstrækkelig for dem, der skulde antages til de overordnede Stillinger, f. Ex. til Fabrikmester? Uddannelsen dertil maatte dog søges andetsteds?

Mourier: Den søges jo nu gjennem Høiskolen.

169. Formanden: Ja, men er det ikke mere personligt eller individuelt? Eller er der truffet Noget, der kan kaldes en mere almindelig Foranstaltning, og hvorpaa gaaer den ud?

Mourier: Det er mig ikke bekjendt; det ligger ganske under Ministeriet.

170. Formanden: Det er jo et Spørgsmaal, der i høieste Grad interesserer Værftets Bestyrelse, at der til enhver Tid kan haves dygtige Mænd til at besætte de Hovedstillinger, som bære det Hele?

Mourier: Det forstaaer sig; men ved Værftet kan der ikke haves noget stort Tal af saadanne Mænd, der egne sig til at udfylde de høieste Stillinger, thi der er ingen Beskjeftigelse og ingen Lønning for dem. Naar Folk arbeide i saadanne Stillinger og have Dygtighed, maae de ogsaa gjøre Fordring paa en tilsvarende Lønning, og den findes ikke.

171. Formanden: Hvorvidt vilde Deres Excell. anse det for hensigtsmæssigt, at der var nogle yngre Mænd, som arbeidede under Fabrikmesteren, men ikke i fast bestemte lønnede Poster?

Mourier: Ja, Fabrikmesteren behøver jo een eller flere Underordnede efter den nuværende Organisation. Han har Underfabrikmesteren og efter det nuværende Reglement to Inspectionsofficerer. Naar disse vare uddannede til i Tiden at kunne beklæde de høiere Stillinger under Fabrikvæsenet, vilde Fabrikmesteren have fuldkommen tilstrækkelige Kræfter.

172. Formanden: Men saaledes opfattes vel ikke Inspectionsofficerernes Stilling nu?

Mourier: Der er den Bestemmelse, at de skulle tages af saadanne uddannede Officerer, naar de haves; men der er ingen af den Slags nu.

173. Formanden: Det er altsaa ikke Synspunktet nu?

Mourier: Nei, fordi man ingen har.

174. Formanden: Kan det være vanskeligt at finde saadanne Kræfter? Spørgsmaalet er, om alle de Kræfter, der ere uddannede i den Retning, ikke kunde benyttes noget mere, hvorved Grændsen mellem Officerer og Ikke-Officerer, som nu træder frem, kunde bortfalde?

Mourier: Det blev jo i Almindelighed en temmelig underordnet Tjeneste, som kunde overdrages saadanne yngre Mænd, og har hidtil været en saadan, som kun passede for unge Folk og neppe for Folk i en mere fremrykket Alder. Om de derved

ogsaa vilde erholde den tilbørlige Dannelse til i sin Tid at overtage større Arbeider og forestaae det Hele, forekommer mig tvivlsomt.

175. Formanden: Hvorvidt vilde efter Deres Excellences Opfattelse en Sammensmeltning af Maskin- og Fabrikdirecteurposterne være hensigtsmæssig? Jeg seer her bort fra det øieblikkelige og personlige Forhold. Der er omtalt i Commissionen, at disses Arbeider gribe saameget ind i hinanden, at de helst maatte ledes af een Mand, som saa formeentlig maatte have 2 Underdirecteurer under sig; en, som nærmest forestod Skibsbygningsvæsenet, og en anden, som nærmest havde Maskinvæsenet?

Mourier: Ja, det forekommer mig dog tvivlsomt, om Værftet kan undvære en saadan Directeur, som Maskindirecteuren. Maskinvæsenet er et eget Studium, som kræver en Mands hele Tid til at sætte sig ind i. Fabrikmesteren kunde der vel ikke være Spørgsmaal om at undvære; det maatte være Maskindirecteuren.

176. Formanden: Der kunde ikke være Tale om at undvære Nogen af dem; man skulde have dem Begge slaaede sammen i een Person, saa at de paa et lavere Trin igjen udsondredes i to Underdirecteurer; en for Skibsbygningsvæsenet og en for Maskinvæsenet. Det er en Ordning, som paa fremmede Værfter af større Omfang er gjennemført og hvorved en større Enhed i Arbeidet tilveiebringes.

Mourier: Naar Myndigheden tillægges Underdirecteuren, som har Maskinvæsenet, kan han jo gjøre det Samme som den nuværende Maskindirecteur, men han kan ikke komme videre, medmindre han tillige er Skibsbygningsconstructeur.

177. Formanden: Det er et andet Spørgsmaal, i hvilken Grad Dannelsen kan være fælles.

Mourier: Vor Maskindirecteur har tillige Huus- og Vandbygningsvæsenet, som jo ogsaa er et eget Fag, og som ogsaa kræver en Underdirecteur.

178. Formanden: Dette Spørgsmaal ville vi i dette Øieblik ikke videre gaae ind paa; det har en heel anden Character end Skibsbygnings- og Maskinarbeidet. Hvorvidt benyttes Accordarbeide for Tiden i de forskjellige Arbeidsgrene i tilbørlig

Udstrækning, og hvorvidt anseer Deres Excell. hele Maaden, hvorpaa Accordarbeidet ordnes, for hensigtsmæssig?

Mourier: Jeg anseer Ordningen af Accordarbeidet for den hensigtsmæssigste, man kan have, og for det Eneste, der kan fremme Arbeidet, men naturligviis altid under den tilbørlige Control. Regler for, hvorledes Accordarbeidet skal udføres, findes ikke; det er hver enkelt Directeur, som efter sit Skjøn bestemmer det Fornødne i Forbindelse med vedkommende Mester. Directeuren sætter sit Stempel, sin Approbation, paa et saadant Accordarbeide, men Controllen ligger naturligviis hovedsagelig i at paasee, at Arbeidet bliver godt. At arbeide i Accord er efter min Formening det eneste Rigtige, hvor det kan finde Sted, men med Reparationsarbeide lader det sig ikke anvende. Det vil til enkelte Tider medføre Tab for Staten, men til andre Tider vil det medføre saa stor Gevinst, at jeg troer, at Fordelen vil være den langt overveiende.

179. Formanden: Mener Deres Excell., at der kunde opstaae Tab ved at der blev givet for Meget?

Mourier: Ja, for lang Tid til at udføre Arbeidet.

180. Formanden: Kan det Tilfælde indtræffe, at der skulde været givet mere Tid til Accorden, end Vedkommende vilde have brugt ved sædvanligt Daglønsarbeide; det maatte da være aldeles undtagelsesviis, thi ellers vilde man vel ikke let komme til en Accord, som var saa rundelig?

Mourier: Ja, Enhver kan jo forregne sig, og derved kan det hændes.

181. Formanden: Ja, men Accordarbeide er jo gaaet saa langsomt og stykkeviis fremad i de senere Aar, at man næsten altid maa have havt Erfaring om Arbeidets Udførelse i Dagløn som Grundlag?

Mourier: Accordarbeidet er blevet meget udvidet; jeg har opfordret til at udvikle det, fordi det, overeensstemmende med mine Anskuelser, er hensigtsmæssigt.

182. Formanden: Deres Excell. anseer det for rigtigt at fremme Benyttelsen af Accordarbeide saa meget som muligt?

Mourier: Ja, hvor man kan have en klar Oversigt over den Tid, som Arbeidet udfordrer, og den fornødne Control med dets Udførelse.

183. Formanden: Har De været istand til at danne Dem noget Skjøn over den Fordeel, som ved Benyttelsen af Accordarbeide hidtil har tilflydt det Offentlige eller Folkene?

Mourier: Nei, jeg seer kun Resultatet, at Folkene vinde i Gjennemsnit, maaskee $^1/_4$—$^1/_5$, og efter de mundtlige Udtalelser veed jeg, at det ligeledes er lønnende for Staten.

184. Formanden: Er De nu tilbøielig til at antage, at Folkene anstrenge sig meget for at opnaae dette Resultat?

Mourier: Ja, jeg skjønner ikke rettere end at de anstrenge sig en Deel. Man kunde tænke sig, at de ikke gjorde det, for ved de senere Accorder at faae længere Tid, men det troer jeg ikke.

185. Formanden: Men nogen Overanstrengelse troer Deres Excell. ikke, finder Sted?

Mourier: Naar det er blevet udtalt nogle Gange, at Folkene, saa at sige, overanstrenge sig for at vinde noget Mere, er det navnlig om Sommeren, hvor Arbeidet er besværligt, forsaavidt det er meget varmt.

186. Formanden: Med andre Ord, vil det efter Deres Excellences Mening kunne antages, at de Samme ikke i længere Tid uafladeligt vilde kunne arbeide i Accord, uden at lide derunder; eller maatte man antage, at de heelt vel kunde gjøre det, saa at det vanskeligt vil kunne nægtes, at de i Grunden under sædvanligt Arbeide ikke gjorde deres Pligt, idet de saa ogsaa maatte kunne arbeide mere ordentligt og flinkt?

Mourier: Det er meget vanskeligt at sige. Jeg er ikke kyndig i Skibsbyggeriet og veed ikke, hvad Haandværkerne kunne udføre; men jeg har dog, ved hvad jeg har seet paa Værftet af private Arbeidere, som have været under almindelig privat Ledelse, ved Vandbygningsarbeider og forskjellige Bygningsarbeider, troet at see, at de Folk anstrengte sig mindre end vore. Jeg har med en ubehagelig Følelse seet, hvorledes saadanne private Ar-

beidere, med hvilke jeg forøvrigt Intet havde at gjøre, sløsede Tiden hen.

187. Formanden: Var det paa fremmede Værfter?

Mourier: Nei, det var hos os, hvor der jo har været mange Ting, der ere blevne udførte i Entrepriſe af Private, f. Ex. Vand- og Gas-Indlægning, og ved disſe Arbeider har jeg hyppig truffet ſaadanne Folk.

188. Formanden: Det var altſaa private Contrahenter? (Mourier: Ja.) I Virkeligheden var det private Arbeidere i Modſætning til private Værfts-Arbeidere?

Mourier: Det blev controlleret paa ſamme Maade ſom Værftets Arbeider, men det hørte ikke til Værftet; det ſtod under en privat Mands Tilſyn.

189. Formanden: Hvorvidt antager Deres Excell., at der efter nogen Tids Erfaring vil kunne udarbeides Specificationer over alle de væſentlige Arbeider, navnlig ved Skibsbyggeriet, ſaa at Accordarbeide med Sikkerhed, ſaalænge disſe ikke blive forandrede ved høiere Ordre, kan udføres derefter; eller anſeer De det nødvendigt, at Accorderne hver Gang i det Enkelte overlades til Faſtſættelſe ved Overeenskomſt mellem Folkene og Meſtrene eller Fabrikdirecteuren? Det vil være Dem bekjendt, at der til forſkjellige Tider i fremmede Marineer har været udarbeidet ſaadanne Specificationer, ſom have været lagte til Grund i Forening med Opmaaling af Arbeidet, hvilket i visſe Retninger kan have ſine ſtore Bequemmeligheder?

Mourier: Jeg kan ikke forſtaae, hvorledes man i fremmede Marineer er kommen til det Reſultat, at man ſkulde opmaale og derefter beſtemme Værdien af Arbeidet, og jeg troer, at det er uhenſigtsmæsſigt. Jeg veed heller ikke rettere, end at det paa ſine Steder er forſøgt og igjen forladt. Mig forekommer det at maatte høre ganſke til Humbug, at et Arbeide ſaaledes kan opmaales, ſaa at derefter Priſen kan beſtemmes; jeg fatter det ikke.

190. Formanden: De mener altſaa, at det med Accordarbeidets Ordning maa blive ſom det har udviklet ſig hos os i den ſenere Tid?

Mourier: Ja, som Omstændighederne falde.

191. Formanden: De mener saaledes, at det helst maa blive ved den Form, som det har hos os, at Alt ansættes i Dage, og saa igjen først føres over i Penge? Det er jo den sædvanlige Form, og der har kun ved ganske enkelte Leiligheder været en anden Fremgangsmaade?

Mourier: De to Directeurer, Fabrikdirecteuren og Directeuren for Maskinvæsenet, have en lidt forskjellig Maade at afslutte deres Accorder paa.

192. Formanden: Ja lad os nærmest holde os her til Fabrikmesteren?

Mourier: Der er Accordarbeidet udelukkende efter Dage, og det forekommer mig at være den naturligste og simpleste Maade, og at man derved er mindst udsat for at lide eller gjøre Uret.

193. Formanden: Har Deres Excell. overveiet, hvorvidt Classeinddelingen mellem Folkene og den dermed sammenhængende Forskjel i Betalingen har nogen Indflydelse paa Folkenes Villighed til at overtage Accorder, som ligefrem knytte sig til Dage? Det kan jo ikke nægtes, at der kan være en større Ulighed, som kunde bevirke Sligt?

Mourier: Der kan være en meget dygtig Mand i den lavere Classe, som arbeider mere end Een i en høiere Classe, men jeg har ikke hørt Noget om, at denne Omstændighed har havt nogen Indflydelse ved Accorden, men det maa bemærkes, at Chefen for Orlogsværftet ikke faaer nogen Melding om, at saadanne Accorder finde Sted. Han faaer Resultatet deraf ved at gjennemsee Ugeregnskaberne for Holmen, men det er kun et flygtigt Gjennemsyn. Andet kunde heller ikke nytte, thi det er Directeurerne, som ifølge deres Stilling afslutte Accorderne, og foranledige dem udbetalte. Chefen faaer et Overblik, han kan have Leilighed til at henvende sin Opmærksomhed derpaa, men dertil indskrænker det sig.

194. Formanden: Er det Arbeide, som udføres i Accord, ligesaa godt som det andet?

Mourier: Det er idetmindste indskærpet, at det var Hovedsagen, at man paasaae Arbeidets gode Udførelse. Det Sted, hvor

der er udført Meest i Accord, er udentvivl ved Baadeværftet, og der kan der være det stadige Efterſyn, da Underofficererne der ere tilstede, hvilket er absolut fornødent. Man har forsikret mig, og jeg har ikke havt Leilighed til at see Andet, at Arbeidet var saa godt, som man kunde ønske det.

195. Formanden: Anseer De det paa nogen Maade for gjørligt og ønskeligt, at Underofficererne fik nogen Andeel i Accordfortjenesten? Det er Noget, som for Tiden ikke kjendes?

Mourier: Det er ikke faldet mig ind; men der kunde være Noget, der talte derfor.

196. Formanden: De ere jo ligesom paa en Maade opfordrede til at føre et strengere Tilsyn, men saaledes som Accorderne ere indrettede, er det deres Pligtfølelse, der skal drive dem, men der er ingen Pengefordeel for det kraftigere Tilsyn, som derved kan være nødvendigt?

Mourier: Der kan maaskee være Noget, der talte for, at de fik en vis Andeel deraf.

197. Hage: Tør jeg spørge Deres Excell. om, hvormange Netto-Arbeidstimer man faaer ud af en Mand om Sommeren, og hvormange om Vinteren, naar man fraregner alle de Ophold og forskjellige Qvarteer, der gaae fra?

Mourier: Det beroer paa de forskjellige Aarstider. Jeg kan ikke sige det, men Beregningen er ikke vanskelig at gjøre. Man maa tage Reglementet, og saa fraregne $^1/_2$ Time efter Klokkelydningen om Morgenen og henimod $^1/_2$ Time før samme om Eftermiddagen. Der gaaer ialt 1 Time fra med at komme og med at gaae. Ved Middagsmaaltidet skulde derimod ingen Tidsspilde være, undtagen netop den halve Time. Det Øieblik, som Redskabernes Henlægning og Tagen igjen medfører, er lille, men der gaaer dog, naar Frokosttiden regnes med, næsten 1 Time endnu, saa at der i det Hele gaaer $1^3/_4$ à 2 Timer bort.

198. Hage: Mit Spørgsmaal gik egentlig nærmest ud paa at vide den i Praxis virkelig leverede Arbeidstid, fordi det ikke altid stemmer med, hvad der er beregnet. Den, der daglig

tilseer det, danner sig en Idee om, hvormeget der er i Behold af Arbeidstiden.

Mourier: Den Beregning har jeg ikke gjort; det varierer stadigt hver halve Maaned.

199. Hage: Deres Excell. anførte, at ved Accordarbeide anstrengte Folkene sig i Almindelighed meget betydeligt, hvorimod de Folk, som arbeide i Dagløn, sparede sig, for at have saamange Kræfter som muligt tilovers til det private Arbeide, som de foretage sig. Tør jeg spørge Deres Excell., om man i physisk Henseende kan mærke nogen Forskjel paa disse to forskjellige Slags Arbeidere?

Mourier: Den Slags Bemærkninger har jeg ikke havt Leilighed til at anstille.

200. Hage: Tør jeg spørge Deres Excell. om, naar man tager alle mulige Hensyn i Betragtning og alle de Agrements, som Mandskabet har, hvad koster saa en Tømmermand af første Classe Staten?

Mourier: Den Beregning har jeg ikke gjort, men den kan gjøres efter Tabellerne.

201. Hage: Er det Skik og Brug, at Chefen for Orlogsværftet kommer til bestemte Tider paa forskjellige Steder paa Værftet for at udføre sit Tilsyn?

Mourier: Nei, han kan gaae, naar han vil, og han gaaer, naar hans øvrige Forretninger tillade det; det er jo kun en Deel af hans Forretninger at gaae paa Værftet.

202. Hage: Det er naturligt. Jeg ønskede kun at faae at vide, om Chefen gjør sine Runder til bestemte Tider?

Mourier: Det er meest i Middagstiden.

203. Hage: Altsaa veed Mandskabet omtrent, naar Chefen kommer paa de forskjellige Steder?

Mourier: Det er ikke afgjort. Jeg kan kun svare for mig selv; jeg gaaer til sine Tider herfra over Gammelholm og Christiansholm, og til andre Tider gaaer jeg gjennem Byen gjennem Bommens Vagt og her tilbage. Det vil være umuligt at gaae ind paa alle Værkstederne hver Dag; een Dag gaaer jeg

ind paa et Sted, en anden paa et andet; saa at der ikke kan gjøres nogen Calcule i den Retning. Een Dag kunne Contoirforretningerne være saaledes, at jeg kan gaae tidligt ud, f. Ex. Kl. 12; en anden Dag kan jeg først gaae Kl. 2 eller 2½; snart gaaer jeg ud om Morgenen og snart om Eftermiddagen.

204. Hage: Deres Excell. meente, at det ikke var practisk fornuftigt at fastsætte Prisen paa visse Arbeider, saaledes som man andre Steder har gjort, saaledes at man efter en Opmaaling siger, at de og de Priser ere vedtagne? De meente, at man kunde anvende det bekjendte Ord Humbug i den Retning, og at man havde afskaffet det paa flere Steder, hvor man havde begyndt dermed. Tør jeg spørge, hvor man har afskaffet det?

Mourier: Jeg troer, at man paa nogle enkelte Steder har afskaffet det. Jeg er ikke saa bekjendt med Detailen, at jeg kan anføre Facta, men jeg har seet Tabeller derover, jeg troer, fra England, og jeg holdt det umuligt at eftermaale det, skjøndt der rigtignok var edsvorne Maalere, og at komme til noget rigtigt Resultat ved Ugens Ende, troer jeg ikke er muligt.

205. Hage: Men nogen bestemtere Mening om, hvorfor det var Humbug, kan Deres Excell. ikke anføre?

Mourier: Jeg mener, at det ikke kan lade sig gjøre.

206. Hage: Deres Excell. anførte, at Arbeidet paa vort Værft bliver udført saa vel, at Fremmede frequentere Værftet for at gjøre sig bekjendt dermed. Tør jeg spørge hvilke Fremmede det har været i de senere Aar?

Mourier: Det var med Hensyn til Constructionsskolen, hvortil der kommer Folk fra Nordtydskland.

207. Hage: Ikke fra England eller Frankrig? (Mourier: Nei.) Kjender De noget nærmere til vore Smediers Arbeider?

Mourier: Ja, forsaavidt som jeg daglig seer dem.

208. Hage: Finder De, at de Priser, de koste Staten, ere rimelige eller for dyre?

Mourier: Jeg er af den Formening, at vore Smediers Priser tildeels ere høie, for høie kan jeg ikke sige; thi det be-

roer jo paa, hvilke Maskiner man har, og vi mangle de fornødne til at udføre Arbeidet let og billigt.

209. Hage: Er der gjort Indstilling om at faae hvad der mangler?

Mourier: I den nye Smedie, som er under Arbeide, vil der komme nye tidssvarende Maskiner.

210. Hage: Man har ikke tidligere forlangt dem?

Mourier: Jo, i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede fik vi den nuværende Dampmaskine paa Gammelholm, og det var dengang en betydelig Forbedring; men den er nu forældet.

211. Hage: I Deres Tid er der ikke gjort Forslag om Anskaffelse af Værktøi? (Mourier: Jo.)

Formanden: Maaskee dette Punkt maatte blive opsat til et senere Stadium.

212. Hage: Naar en Mand ansættes i en saa vigtig Stilling som Fabrik- eller Underfabrikdirecteur, har han saa gjennemgaaet en vis Skole og i hvor lang Tid?

Mourier: De have Alle gjennemgaaet en speciel Skole i det høiere mathematiske Cursus, Noget, som Værftet forøvrigt ikke har med at gjøre.

213. Hage: De have ikke gjennemgaaet nogen praktisk Lære paa selve Værftet, naar de blive ansatte?

Mourier: Det tør jeg ikke bestemt svare for; jeg troer, at Flere af dem have været Inspectionsofficerer førend de fik deres Ansættelse.

214. Hage: Men der er ingen særlig Qualification, de skulle have lagt for Dagen, førend de blive ansatte?

Mourier: Præstering af de Examina, som forlanges, har nok Ministeriet eller Collegiet altid fordret.

215. Hage: Directeuren for Vand- og Huus-Bygnings-væsenet har, som De anførte, En under sig; antages det, at han selv skal være bekjendt med det Fag? (Mourier: Ja.) Det er altsaa blot som Assistent, han har En under sig, han skal selv være Fagkyndig?

Mourier: Ja.

216. Formanden: Hvorvidt anseer Deres Excell. den Betaling, der ydes for Sjouerarbeide, for passende, og finder De i det Hele taget Sjouerkræfterne brugelige?

Mourier: Det er jo ikke de allerdygtigste Folk, Værftet faaer; men eftersom det er overladt Værftet eller de forskjellige Directeurer og Fagmænd at give Sjouerne høiere Betaling for mere Arbeide, mener jeg, at Betalingen staaer i passende Forhold til det Arbeide, der udføres, og jeg troer, at den Klasse Sjouere, hvoraf Værftet i Almindelighed faaer sin Forsyning, er betydelig bedre, end den tidligere har været, naar vi gaae endeel Aar tilbage.

217. Formanden: Det Sidste stemmer ganske med hvad der fra flere Sider er blevet antaget (Mourier: Der vrages endeel); men det er mig ikke tilfulde bekjendt, hvorvidt den Myndighed gaaer, forsaavidt den enkelte Directeur kan give en høiere Betaling?

Mourier: Der er en Ministerii-Skrivelse, som bemyndiger Enhver for sit Vedkommende til at betale det, som Arbeidet maa antages at være værd; der bliver til sine Tider mundtlig forhandlet med Chefen om en eller anden extraordinair Betaling; men i de fleste Tilfælde er enhver Fagmand bemyndiget til at betale, hvad han finder passende. Chefen kan, naar han faaer Regnskabet, indhente Oplysninger eller maaskee tage Bestemmelser, gjøre Bemærkninger for Fremtiden; men det, der er bestemt af vedkommende Fagmand, har Autorisation.

218. Formanden: Anføres der ikke en vis Priis som fast, regelmæssig?

Mourier: Den laveste Priis er 48 ß., og den har i sin Tid været antaget som den egentlige Sjouerdaglon; men med alle de Modificationer, den er undergaaet i en Række af Aar, er den snarere stegen til 56 ß.; det er kun for de simpleste Arbeider og i indelukkede Localer, at der gives 48 ß., og til nogle enkelte maadelige Arbeidere, som man til Nod kan benytte.

219. Formanden: Men troer De dog ikke, at man

vilde faae et bedre Udbytte ved at betale noget høiere? (Mourier: Nei.) Ikke engang, at der forholdsmæssigt vilde vindes?

Mourier: Nei, vi bleve nødsagede, jeg troer i 1857, til oftere at give noget Mere, men det er senere blevet noget nedsat; det var dengang Conjuncturerne, som fordrede det, fordi der var endeel privat Arbeide, og vi navnlig havde ondt ved at faae det fornødne Antal. Jeg troer slet ikke, der vindes Noget ved at give dem en høiere Løn; de blive borte naar de ikke ere fornøiede, og Prisen maa jo rette sig efter Arbeidet.

220. Formanden: Ganske vist; men Spørgsmaalet er, om man ikke vilde faae bedre Kræfter, naar de vidste, at de fik meer, i det de ikke komme, naar de vide, at de ikke faae meer?

Mourier: Det troer jeg ikke.

221. Formanden: Hvorledes forholdes der med Antagelsen af Sjouerne, hvad Rolle spiller den saakaldte Sjouerformand?

Mourier: Det er ham, der i det Hele skaffer Sjouerne tilveie; Enhver har Lov til at indfinde sig paa Værftet ved Klokkelyduingen og tilbyde sig til Sjou; det er Sjouerformanden, der nærmere undersøger de Folks Qualificationer, og vedkommende Inspectionsofficeer eller efter Omstændighederne Equipagemesteren som afgjør, hvilke der skulle tages til Tjeneste eller ikke. Der er efter min Formening megen Orden med Sjouerne; den nuværende Sjouerformand indregistrerer dem ved Navn, Noget hvortil han ikke tidligere har været forpligtet; han har endogsaa noteret deres Vidnesbyrd, hvorefter han efter sit Skjøn handler. Naar der er Spørgsmaal om at bruge færre, afvises de, der føre sig mindre godt op, eller arbeide mindre godt. Jeg troer overhovedet, at det System er i en upaaklagelig Tilstand, skjøndt jeg vel kunde ønske, at disse Folk arbeidede mere end de undertiden gjøre.

222. Formanden: Kan det antages, at Inspectionsofficererne holde sig til Formandens Skjøn? (Mourier: Hovedsagelig.) Hvilken Løn har Formanden?

Mourier: Det er forskjelligt; der er tvende Formænd, en paa Gammel- og en paa Nyholm; den Sidste har meest at gjøre og faaer, saavidt jeg veed, 80 à 88 ß. om Dagen; disse Talstørrelsers Rigtighed er jeg dog ikke sikker paa.

223. Formanden: Kan det antages at være et virkeligt Vederlag for hans Arbeide?

Mourier: Han har desuden den Fordeel, han kan gjøre sig ved at have Udsalg af de Mad- og Drikkevarer, Sjouerne faae paa Holmen; det er en af hans væsentlige Fordele, og desuden har han 5 Rd. om Maaneden for Arbeidet og Ansvaret med Udbetaling og Hævning af Pengene.

224. Formanden: Han benyttes altsaa som en Slags Regnskabsfører?

Mourier: Ja, han er det i Grunden.

225. Formanden: Er det med Orlogsværftets Chefs eller Ministeriets Approbation, eller er det en privat Indretning?

Mourier: Formanden antages af Equipagemesteren, under hvem det hører at skaffe Sjouere, og han træffer Overeenskomst med vedkommende Formand; Chefen for Orlogsværftet er bleven underrettet om, hvem der er Formand, og jeg for mit Vedkommende har tilstaaet ham 5 Rd. om Maaneden for det betydelige Arbeide, han har med at faae Sjouere, høve og udbetale Pengene til dem, kort sagt for hele det Ansvar, der paahviler ham.

226. Formanden: Er det ikke et Arbeide, der nærmest paahvilede en Embedsmand som Regnskabsfører?

Mourier: Den Detail af Arbeidet vil man vanskelig kunne fordre af Regnskabsføreren; der er ansat en saakaldet Sjouerskriver, og det er en høiere Embedsmand, der har den Bestilling, for Tiden Justitsraad Suenson. Jeg mener, det Simpleste var, at det var en Værftsskriver, en Mand af Middelstanden, som kunde gjøre baade det Ene og det Andet. Det er en Selvfølge, at Sjouerskriveren bevarer Ansvaret, Formanden stiller ham uden Tvivl Caution og aflægger det ugentlige Regn-

skab, som indsendes til Chefen for Orlogsværftet, hvorfra det igjen gaaer til Ministeriet.

227. Formanden: Men er det ikke Noget der nærmest hører under Sjouerskriveren?

Mourier: Jo, men det kan efter min Mening umuligt udføres af Sjouerskriveren; thi Formanden kan ogsaa kun paa eet Sted varetage det Fornødne; Udbetalingen finder Sted paa forskjellige Steder ved Formandens Underordnede, hvem han nu vil betroe det.

228. Formanden: Det kunde Sjouerskriveren jo ogsaa gjøre; maa Forholdet ikke opfattes saaledes, at han er Sjouerskriverens Befuldmægtigede, at han handler paa dennes Ansvar, saa at det Offentlige ikke har noget med ham at gjøre?

Mourier: Jeg troer, at Ansvaret, hvis der er Noget, maa falde paa Sjouerskriveren.

229. Formanden: Men den Betaling, der ydes Sjouerformanden af Sjouerskriveren, gaaer jo af det Offentliges Penge? (Mourier: Ja.) Deri ligger jo fra det Offentliges Side en Autorisation til den? (Mourier: Ja.) Ellers maatte det være en reen privat Betaling af Sjouerskriveren selv? (Mourier: Ja.) Har det i længere Tid været ordnet saaledes, at Formanden for de Forretninger, han udførte for Sjouerskriverens Regning, blev betalt af det Offentlige?

Mourier: Ja i nogle Aar. Det kunde jo ordnes paa den Maade, at han enten fik en høiere Dagløn, eller at man gav ham en Douceur for hans extraordinaire Arbeide. Da jeg valgte det sidste, fandt jeg det hensigtsmæssigt; den anden Vei kunde ogsaa have været fulgt.

230. Formanden: Spørgsmaalet er nærmest, om det ikke paalaae Sjouerskriveren, naar han lod Arbeidet udføre af en Anden, da selv at honorere ham?

Mourier: Der kunde jo være Noget, der talte derfor.

231. Formanden: Det er først i de seneste Aar, at der er blevet ydet Formanden Betaling af det Offentlige?

Mourier: Det er først i de senere Aar.

232. Formanden: Finder De ikke noget Misligt i den Combination, at den, der paa den ene Side skaffer Arbeiderne tilveie, udfører under Sjouerskriveren en Regnskabsførers Forretninger og har tillige Marketenderi for disse Folk; er der ikke noget Eiendommeligt, noget Betænkeligt i denne Forening?

Mourier: Noget videre Betænkeligt, Nei. Jeg holder ikke af Brændeviinsudsalg paa Holmen og har paatænkt at indhente Betænkning om, man ikke skulde afskaffe det; det kan jo til sin Tid give Anledning til Uorden; men ellers har jeg ikke noget Væsentligt at indvende eller bemærke derimod. Det at Formanden har privat Fortjeneste ved Sjouerne, vilde jeg ønske, ikke existerede, men at de derimod bragte deres Mad med sig og fortærede den, som de øvrige Arbeidere paa Værftet; men det er ved ham, at de blive forsynede med Mad, fordi de tildeels ikke have Midler til at kjøbe det, naar de gaae paa Værftet. Ved Udbetalingen af Pengene troer jeg ikke, at der er Noget at bemærke; thi dersom de ikke fik, hvad de skulde have, vilde de øieblikkelig klage.

233. Formanden: Kan der holdes strengt over, at der ikke fra dette Marketenderi udleveres Noget til andre Folk end Sjouerne; thi det er jo Meningen?

Mourier: Ja Meningen er, at der ikke maa udskjenkes Brændeviin til andre Folk.

234. Formanden: Maa der ellers udskjenkes til Folk i Almindelighed?

Mourier: Ja, der er forskjellige Udsalgssteder paa Holmen, hovedsagelig med Øl; det er tilladt at udskjenke Øl men ikke Brændeviin.

235. Formanden: Kan den Forskjel paasees, kan det overholdes?

Mourier: Ja, men at der ved enhver Institution kan skee Misbrug og Uorden, er en Selvfølge; ethvert Misbrug ønsker jeg at hæve, hvor det findes; men det er ikke muligt at hæve alle Misbrug.

236. Hage: Ligge disse Øludsalg under Formanden?

Mourier: Nei, de ligge under andre Folk.

237. Hage: Er det forbudt Folkene at komme hos Sjouerformanden; maae Andre end Sjouerne freqventere hans Marketenderi?

Mourier: Det er jeg ikke sikker paa; Brændeviin maae de ikke faae.

238. Formanden: Men er det ikke umuligt at forhindre det?

Mourier: Jo, men der er da heller ingen Ulykke i, om de spise Sjouerformandens eller en Andens Mad.

239. Formanden: Men naar de ikke maae drikke Brændeviin, ligger det nær at spørge, om det kan paasees, naar de maae komme der, at de ikke gjøre det?

Mourier: Ja, det er sandt.

240. Hage: Sjouerformanden har 5 Mk. 8 ß. om Dagen; vi kunne vel sætte 300 Arbeidsdage om Aaret, saa bliver det 275 Rd.; han har desuden 5 Rd. om Maaneden, altsaa 60 Rd. aarlig, det bliver 335 Rd., og saa har han ogsaa Fortjeneste ved sit Marketenderi, som man vel kan antage ikke er saa ubetydeligt. Det er altsaa en ret indbringende Post. Tør jeg spørge, om det varierer, eller om Manden antages engang for alle?

Mourier: Den, der engang er antagen, pleier man ikke at afskedige, saalænge man er tilfreds med ham.

241. Hage: De anførte, at han udtog af Sjouermassen de flinkeste; men kommer ikke hans egen Fordeel dermed i Collision; de, der fortære meest, ere de fordeelagtigste for ham; men det er ikke sagt, at det er dem der arbeide bedst?

Mourier: Det kan vel være; men det staaer Inspectionsofficeren frit for at tage hvilke Folk han vil.

242. Hage: Men han overdrager det jo til Sjouerformanden?

Mourier: Det vil jeg ikke sige; han erkyndiger sig om Folkene og antager dem derefter.

243. Formanden: Hvorvidt ere Værkstederne paa Værftet tilstrækkelig forsynede med Maskiner?

Mourier: Det er i Særdeleshed og hovedsagelig Smedien der mangler; de andre mener jeg ere nu upaaklagelig forsynede. Vi have i de senere Aar faaet endeel Dampmaskiner, som have afhjulpet betydelige Savn i Maskinværkstedet, da dette blev anlagt, senere i Saugværket og paa Dokken. I Smedien mangler der betydeligt, men vi ville formeentlig faae de fornødne og tidssvarende Maskiner, naar den nye Smedie er færdig.

244. Formanden: De andre Værksteder trænge efter Deres Mening ikke til Udvidelse?

Mourier: Nei, ikke i noget Væsentligt; idetmindste mindes jeg Intet i dette Øieblik; ja, Maskinværkstedet trænger dertil, det er for limiteret; men det er forsynet med Maskiner i Forhold til sin Størrelse.

245. Formanden: Ere Værkstederne i det Hele beliggende paa hensigtsmæssige Steder paa Værftet?

Mourier: Saug- og Høvleværkstedet er kommet til at ligge noget vel afsides; efter min Formening havde det været ønskeligere, om det var bygget noget nærmere ved Skibsbyggeriet. Nyholm er imidlertid allerede saa bebygget, at det formeentlig vilde være farligt, om man havde tænkt paa at anlægge det der; det er jo desuden opført, hvor det nu engang staaer, saa der vel ikke kan være mindste Tanke om at flytte det; men det er efter min Formening kommet til at ligge noget fjernt. Af de andre Værksteder ere endnu en stor Deel beliggende paa Gammelholm, men de ville efter den paatænkte almindelige Plan komme over paa Nyholm; der er en Commission, som gjør Forslag i den Retning, og det kan vel ikke betvivles, at man nok vil vælge de hensigtsmæssigste Steder at anlægge dem paa.

246. Formanden: Antager De, at noget Arbeide, som nu udrettes med Haandkraft, vil med Fordeel og Besparelse kunne udrettes med Maskinkraft?

Mourier: Det er vanskeligt at sige; der er forsøgt ad-

skilligt. Vi have faaet et Jernbaneanlæg, som vel ikke er nogen Maskine, men dog et Middel til at faae lettere og bedre Arbeide; Kraner have været paatænkte. Det er navnlig Modtagelsen og Transporten af Tømret, der medfører ikke ubetydelige Omkostninger; der har i den Anledning været Overveielser og Forhandlinger nok, uden at det dog egentlig har ledet til noget Resultat, og det er kun successive, at det kan vise sig, at der hist og her er enkelte Maskiner, Kraner, Baner nødvendig. Kraner mangle vi til Optagelse af Gods f. Ex. paa Dokkøen, paa de Steder, hvor vi hovedsagelig maae modtage Gods, naar vi ikke længere modtage det paa Gammelholm. Ellers troer jeg ikke for Øieblikket at kunne paavise nogen bestemt fordeelagtig Brug af mekaniske Redskaber, navnlig til Tømret, som kræver saamegen Haandkraft og Arbeide. Alt hvad der i denne Henseende hidtil har været omtalt og overveiet, troer jeg er ufuldkomment, med mindre man kan indrette aabne Huse med Nullekraner, hvor man kan bevæge selve Kranerne ind i Huset, lette Tømret op og tage det ud; men det er en Installation, som vil koste overordentlig meget.

247. Formanden: Har den nye Jernbane bidraget til en passende Reduction af Arbeidere og Heste?

Mourier: Det lader sig neppe beregne nu; men den har væsentligt bragt en lettere Communication tilveie paa Værftet.

248. Formanden: Antager De, at flere Jernveie, end der nu haves, vilde være hensigtsmæssige, og paa hvilke Steder i saa Fald?

Mourier: Ja, der vil behøves flere; f. Ex. en Forlængelse af den nuværende Jernvei henimod Sextus Batteriet, nedimod Slæbestedet ved Vagten; paa de Steder, hvor vi skulle kjøre med Kul fra Kulbunkerne til Smedien eller til mulige Oplag af Kul til Dampskibene; en Fortsættelse over en Bro fra Frederiksholm til Arsenaløen; paa alle de Steder, hvor der kommer Værksteder og Bygninger, vil en Jernbane være hensigtsmæssig.

249. Formanden: De antager altsaa, at det ogsaa

vil være henſigtsmæssigt at faae nye og bedre conſtruerede Kraner?

Mourier: Det er mindre Kraner, jeg mener; men det kan jo ogſaa være ønſkeligt, at man havde bedre ſtore Kraner til Skibsmaſter; men jeg veed ikke, hvorledes de ſkulde være; ſom de nu ere, gjøre de ialtfald deres Gavn; der er ogſaa meget knap Plads til de lange Skibe. I dette Øieblik veed jeg i altfald ikke Noget at nævne, der kunde være ønſkeligt; det ſkulde da være, man fik en ſtørre Længde mod Nord fra Kranerne paa Nyholm; der er en Bro, ſom ligger i Veien; men det er ſaadanne Ombygninger af Værftet, hvorom der vel ikke nu kan være Spørgsmaal.

250. Formanden: Antager De, at Arbeidet paa Værftet er ſaa billigt ſom muligt, eller kan De tænke Dem Noget, der kan bidrage til at gjøre det billigere eller opnaae et ſtørre Udbytte end for Tiden?

Mourier: Jeg veed intet andet Middel end Accorder; naturligviis ogſaa, at man ſkiller ſig ved dovne og uefterrettelige Perſoner; men det er en Selvfølge, at det er Noget, man ſøger at gjøre.

251. Hage: De meente, at Arbeidet i Smedien var dyrt, er det iſær grundet paa Mangel af de fornødne Redſkaber, ſom man hidtil har ſavnet?

Mourier: Det mener jeg.

252. Hage: Vi kom her fra det Spørgsmaal, jeg gjorde, om De i den Tid, De har været Chef for Orlogsværftet, har gjort Indſtilling til Miniſteriet om at forſyne Smedeværkſtederne med de fornødne Redſkaber?

Mourier: Det er netop blevet udtalt, at det vilde være uhenſigtsmæssigt at anvende Penge paa vor Smedie her, ſom ſiden 1856 og maaſkee tidligere endnu har været beſtemt til Ombygning; ialtfald er der Planer, Tegninger, Beregninger fra 1856—57, ja de gaae endogſaa meget længere tilbage.

253. Hage: Er der ingen Redſkaber, ſom med Lethed kunde have været flyttede og været anvendte i den gamle Smedie?

Mourier: Det troer jeg ikke.

254. Hage: Hvilke Sorter Jern bruger man hos os?

Mourier: Det er jeg ikke tilstrækkelig bekjendt med; der bruges Masser af forskjellige Slags Jern.

255. Hage: De mener altsaa ikke, at den høie Priis grunder sig paa, at man ubelukkende holder sig til de kostbarere Jernsorter?

Mourier: Man vælger naturligviis de kostbarere, hvor det gjælder om Styrke.

256. Hage: Men er der ikke endeel Arbeider, hvor man kan hjælpe sig med billigere Sorter?

Mourier: Man har ogsaa billigere Sorter; man har Forraad af engelsk Jern, det bruges hvor det kan, og det har man havt til alle Tider.

257. Hage: Der blev nylig spurgt Deres Excell., om der kan gjøres noget for at faae billigere Arbeide; turde jeg maaskee spørge Dem, om De har anstillet nogen Sammenligning mellem de Priser, hvori Arbeidet staaer os her, og de hvorfor det leveres paa andre Steder?

Mourier: I Reglen har jeg ingen saadan Sammenligning gjort; det er ved enkelte Leiligheder, at Værftet er kommen til Kundskab om Noget gjennem Ministeriet. Der har saaledes været Spørgsmaal om Jernknæ, hvoraf der sendtes os Nogle, som vi saae Prisen paa; men det er Noget, der ligger udenfor min Virksomhed, og jeg kan ikke anføre noget Bestemt om de forskjellige Priser, hvorfor Arbeidet skulde kunne udføres her og andre Steder.

258. Hage: Altsaa hvad et Skib af en vis Størrelse koster her mod hvad man i andre Lande anvender paa et lignende, er Dem ikke videre bekjendt?

Mourier: Nei, og det beroer for en stor Deel paa Beregningsmaaderne; man kan faae meget forskjellige Talstørrelser ud af en saadan Beregning.

Sex og Tredivte Møde, den 21de Februar 1861.

Chefen for Orlogsværftet, Vice-Admiral Mourier.

(Fortsættelse.)

Mourier: Det maa være mig tilladt med Hensyn til et Spørgsmaal igaar, om Foreningen eller Sammensmeltningen af Maskindirecteurens og Fabrikmesterens Forretninger, at bemærke, at jeg derom vistnok svarede noget ubestemt, skjøndt det oftere har været Gjenstand for mine Tanker og for Omtale. Min Tanke gaaer snarere i modsat Retning. Det forstaaer sig, det er afhængigt af Personlighederne, saa at det kunde overdrages til een Mand, som egnede sig til at bestride begge Dele, og det er klart, at een Mand kan bestride det, naar han har de fornødne Underordnede; men jeg troer, at det vilde være et Savn for Værftet, naar man ikke havde den Ordning, som nu, at man havde 3 Directeurer samt een Equipagemester og een Takkelmester. Der vilde blive en eensidig Afgjørelse af alle Spørgsmaal, naar Fabrikmesteren alene havde det i sin Magt at afgjøre, baade det, der er henlagt under Maskinvæsenet, og hvad der er under Fabrikvæsenet. Nu vil det i mange Tilfælde blive enten de 3 Directeurer eller 2 Directeurer og Equipagemesteren, eller 2 Directeurer og Takkelmesteren, der afgive Betænkning ved ethvert Spørgsmaal af Vigtighed, der bliver afgjort, og saasnart Spørgsmaalet er af større Betydning eller gaaer videre end de hyppigere forekommende, blive alle 5 ved Værftet spurgte og hørte om deres Mening. Ved en Indskrænkning af dette Antal fik man en mere eensidig Bedømmelse og Udtalelse. Jeg er tvertimod snarere af den Mening, at Fabrikmesterens Virksomhed kunde være deelt mellem to, fordi Underdirecteurerne i deres nuværende Stilling ikke komme til fuld Udvikling af deres Evner og Kræfter, idet de ere Subalterne og aldrig staae selvstændigt. De kunne ikke udføre Andet, end hvad der i Reglen bliver dem paalagt af Fabrikmesteren, som er deres nærmeste Chef, saa at det forekommer

mig, at Fabrikmesterens Virksomhed, som er den største, maatte kunne deles mellem to Sideordnede, og at man saa igjen ikke behøvede nogen Underdirecteur.

259. Formanden: Hvorledes vilde Deres Exc. tænke Dem en saadan Deling?

Mourier: Jeg har tænkt mig, at man deelte Arbeidsstyrken, at hver maatte være Constructeur for sin Branche, og at hver havde sine Mestre, hvilket lader sig gjøre, da der er 4 Mestre. Efter Omstændighederne kunde Bygningsstederne, Bedingerne, ogsaa være deelte imellem dem, og Vedligeholdelsen af Skibene kunde sortere under den, der havde bygget dem. Jeg har ikke nogen fuldstændig Plan i den Henseende, men jeg har dog flere Gange tænkt over, om man ikke, ved at inddele Forretningerne saaledes, kunde komme til bedre at benytte de Kræfter, som nu ofte i mange Aar ere i de subalterne Stillinger, og som maaskee aldrig komme til at lægge de Evner, de have, for Dagen, uden ved specielle Leiligheder, hvor Ministeriet bifalder, at Underdirecteuren skal afgive en selvstændig Dom, Tegning, eller hvad det nu kan være.

260. Formanden: Det vilde altsaa ikke være en principiel Deling, som jeg heller ikke seer kunde finde Sted. Det vilde snarere være en Fordobling af Embedsstillingen, idet de samme Forretninger bleve udførte af Flere, saa at man paa en Maade organiserede en Concurrence mellem to forskjellige Fabrikmestre?

Mourier: Ja, jeg troer, at der er Noget, der fordrer en Concurrence, en Strid, at det er nødvendigt, at der foreligger forskjellige Meninger i mange Spørgsmaal, som nu lettere blive eensidigt afgjorte, og at dette i det Hele vil fremme Arbeidet. Vel vil man være udsat for nogle Ubehageligheder, men det bliver dog en Biting, naar det forøvrigt maatte vise sig at være hensigtsmæssigt.

261. Formanden: Vilde det dog ikke paa et saa lille Værft som vort, eller overhovedet paa et og samme Værft, være

noget ganske Eiendommeligt, at have to Sideordnede og Ligestillede, der udførte de samme Forretninger?

Mourier: Det er vel muligt.

262. Formanden: Men det kjendes nogetsteds?

Mourier: Ikke mig bekjendt; men man kunde da forene det med Maskinvæsenet, saa at Hver for sin Deel tillige havde Maskinvæsenet. Jeg kan imidlertid ikke have nogen bestemt Mening derom; det maatte beroe paa Omstændighederne.

263. Formanden: Jeg kunde nok tænke mig, at det lod sig practisk udføre for det egentlige Skibsbygningsvæsen, hvorimod det forekommer mig noget tvivlsomt, om der kan tænkes en saadan Deling ved Maskinvæsenet?

Mourier: Det forekommer mig ogsaa selv vanskeligt; det lader sig efter min Mening bedst udføre ved Skibsbyggeriet, men det er ogsaa der, hvor jeg mener, at man vilde see de bedste Frugter deraf.

264. Formanden: Vil nu ikke en energisk Ledelse af Forretningerne lide ved en saadan Deling? Er det dog ikke det, det kommer an paa, snarere at concentrere og finde den rette Haand, hvorpaa Bestyrelsen af Arbeidet kan concentreres?

Mourier: En Concurrence er dog altid ønskelig.

265. Formanden: Ja, men var det den eneste Maade, hvorpaa den kunde tilveiebringes?

Mourier: Det vil jeg just ikke sige.

266. Formanden: Vi komme her ind paa det Spørgsmaal, hvorvidt Deres Excell. i det Hele taget anseer den Fremgangsmaade, der følges ved Tegningernes Tilveiebringelse og Bedømmelse, for hensigtsmæssig?

Mourier: Jeg kjender ikke noget videre dertil. Det er udelukkende Fabrikmesteren, der leverer Tegningerne, og Bedømmelsen hører under Constructions-Commissionen.

267. Formanden: Kan der være Noget i Veien for, at Underfabrikmesteren selvstændigt udfører Tegninger, forsaavidt Ministeriet maatte finde det ønskeligt?

Mourier: Nei, men naar Een staaer som Underfabrik-

mester, er han dog egentlig Underordnet, og har i Reglen kun at udføre Fabrikmesterens Ordrer. Der er overdraget den nuværende Underfabrikmester en speciel Virksomhed paa Gammelholm med Hensyn til Fartøiers Bygning, og undtagelsesviis har der været ham affordret Skibstegninger; men han følte sig vistnok trykket ved det ubehagelige Forhold, at han kom til at concurrere med sin Foresatte, Fabrikmesteren.

268. Formanden: Forsaavidt man virkelig kan lægge nogen Vægt paa den Prøve og Modprøve, som kan finde Sted ved saadanne Tegningers Tilveiebringelse, var der saa Noget til Hinder for at søge det Formaal realiseret ad en mere omfattende Vei, saa at der fandt en Henvendelse Sted til Folk i eller udenfor Landet, gjennem en almindelig Indbydelse og ved udsatte Præmier? Hvorvidt mener Deres Excell., at det med Held lader sig realisere?

Mourier: Det troer jeg ikke, fordi de enten ganske maatte følge Værftets Former, eller der ogsaa maatte indføres nye Former ved Værftet, naar de ikke affattede deres Tegninger efter de opgivne Detailer. Jeg er forøvrigt for lidt kjendt hermed til at jeg kan gaae ind i nogen Detail. Skulde det overdrages til Fremmede at udføre Skibsbygninger paa Værftet, maatte de have hele Raadigheden, ikke alene til at gjøre Tegninger, men ogsaa til at antage deres Mestre og Underordnede til Udførelsen; kort sagt, de maatte have Afgjørelsen i alle Detailer. Jeg troer neppe, at det vilde harmonere med Værftets hele Organisation.

269. Formanden: Er det Deres Mening, at det er nødvendigt, at den, der leverer en Tegning, ogsaa udfører Bygningen?

Mourier: Det er vel ikke absolut nødvendigt, naar Tegningen er udført efter de samme Principer og Regler, som her følges.

270. Formanden: Skulde der ikke være saa meget Objektivt, eller Saameget, der lader sig fixere i hele Tegningens Udførelse, at smaa Differentser, fra hvad man er vant til, ikke skulde være nogen afgjørende Hindring?

Mourier: Mestrene vilde vel kunne lære det, men om de just strax vare det voxne, veed jeg ikke.

271. Formanden: Med andre Ord; det forekommer mig, at Opgaven her er at finde de bedste Kræfter til det bedste Resultats Opnaaelse, men ikke denne eller hiin enkelte Mands Anvendelse. Naar den, der bruges, er lige saa dygtig som eller dygtigere end nogen anden, kan der ikke lægges nogen Vægt paa, at den underordnede Embedsmand maa vente, indtil hans Tid kommer. Spørgsmaalet er ikke om at bruge alle dem, man har, men kun at bruge dem, man trænger til, og de bedste, og saa er der altid Nok, der vente. Der er altid Nok, der gjerne ville være paa den første Plads, men maae blive paa den anden.

Mourier: Dersom De forstaaer mig saaledes, at min Udtalelse skulde have Hensyn paa Personer, misforstaaer De mig aldeles. (Formanden: Nei.) Mine Tanker dreie sig slet ikke om Personer, men kun om at benytte de Kræfter, man har. Det kan være, at der er en daarlig Fabrikmester og en dygtig Underfabrikmester, og naar det er Tilfældet, mener jeg, at det er fordeelagtigt at benytte Underfabrikmesteren, men at det, naar han var daarlig, vilde være til Skade at benytte ham. Jeg taler kun om Organisationen og om, hvorledes man skal tilveiebringe det bedste Resultat. Man kan ikke efter Tegninger eller Beregninger afgjøre, om et Skib er det bedste, men dette kan først skee, naar det er bygget og er kommen ud og har seilet sammen med andre, og man har seet, hvorledes det fører sine Batterier, og det i det Hele taget har været underkastet en sagkyndig Prøve. Først da har man et Resultat, alt andet er, efter min Formening, temmelig løst.

272. Formanden: Det er et Organisationsspørgsmaal, hvorom der her er Tale. Det er nemlig det almindelige Organisationsspørgsmaal, som her kommer frem, om det dog ikke er det, man i Reglen altid holder sig til, at man søger at finde, idetmindste Een til enhver Tid, som man kan have til den første ledende Plads, hvorimod det ikke er mig bekjendt, at man samtidig søger at opstille to Sideordnede, fordi man, dersom man havde en Anden, der var mere skikket til Posten, vilde efter almin-

delige administrative Grundsætninger sætte ham ind paa den første Plads. Spørgsmaalet er, om det ikke af den Grund er den naturlige Orden og netop i Statens Interesse, at holde paa det Første, man har, det, man anseer for at være det Bedste, og dernæst tillige søger at uddanne Andre, saa at man har en Stamme, hvoraf man kan tage, naar det behøves; hvorimod det forekommer mig at være noget Eiendommeligt, som man efter almindelige organisatoriske Regler ikke indlader sig paa, at man stiller saadanne Kræfter ved Siden af hinanden?

Mourier: Ja, i fremmede Mariner finder det Sted, men det er rigtignok paa forskjellige Værfter.

273. Formanden: Ja, derfor spurgte jeg før, om det var paa samme Værft, thi det vil vistnok stride i høi Grad mod alle organisatoriske Principer, at stille to Fabrikmestre op ved Siden af hinanden i Stedet for at afskedige den mindre Dygtige?

Mourier: Ja, at det ikke er almindeligt, er jeg fuldkommen villig til at indrømme; det er ogsaa kun en Tanke, jeg har havt.

274. Formanden: Spørgsmaalet dreier sig her om to Ting; deels om den bedste Maade for Tegningernes Tilveiebringelse og deels om, i hvilken Grad en Tegning lader sig bedømme, før den udføres? I hvilken Grad kan man, forinden Skibet er færdigt, indlade sig paa nogen Bedømmelse af Tegningen, eller kan det ikke afgjøres efter Constructionscommissionens Skjøn, men maa bedømmes ved practisk Erfaring, naar Skibet kommer ud at seile? Der er altsaa Spørgsmaal om, i hvilken Grad Deres Excell. mener, at Constructionscommissionen eller Bedømmelsescomiteen er istand til at vælge mellem forskjellige Tegninger, saa at den, forinden Skibet er udført, alene efter Tegningerne kan fælde nogen sikker Dom derom?

Mourier: Til en vis Grad sikker, det haaber jeg; fuldkommen sikker, troer jeg ikke.

275. Formanden: Det er forebragt for Commissionen, at Constructionscommissionens Bedømmelse bevægede sig indenfor meget snevre Grændser, idet den i det Væsentlige ikkun var istand

til at undersøge, i hvilken Grad Tegningerne ere udførte efter den Ordre, der er given fra Ministeriet, om de ere holdte indenfor de Grændser, der ere givne, og at den ikke i nogen omfattende Grad kunde granske eller prøve om Udførelsen var heldig, og saaledes ikke let kunde komme ind paa at fordre nogen Omdannelse?

Mourier: Det er et meget vanskeligt Hverv, som denne Commission har, men Vanskeligheden ligger ogsaa deri, at det atter her er Underordnede, der have ondt ved, i militaire Forhold, at gjøre deres Stemme gjældende. Det er et vanskeligt Forhold, at de Underordnede skulle critisere de Overordnedes Arbeider.

276. Formanden: Jeg er aldeles ikke bekjendt med denne Commissions Sammensætning, men jeg har rigtignok tænkt mig, at det var ældre Officerer, der sadde deri? Det er jo dog den almindelige Sammensætning af Commissioner, at det er ældre Mænd?

Mourier: De kunne nok være ældre Mænd, fordi de ere Underdirecteurer. Jeg mener ikke, at man kan sammensætte denne Commission bedre end den er, nemlig halvt af Fagmænd og halvt af farende Officerer, men desnagtet vil jo Bedømmelsen i Detailen altid blive meget usikker.

277. Formanden: Er det ogsaa Deres Excell.s Mening, at den senere Bedømmelse, som støtter sig paa en Prøve af Skibet, efter at det er bygget og har været ude, maa mere indskrænke sig til Yttringer om, at det ikke tilfredsstiller, uden at Commissionen kan paapege, hvori Mangelen bestaaer, og hvorledes den skulde afhjælpes?

Mourier: Det kan være meget vanskeligt.

278. Formanden: Saa at Spørgsmaalet til syvende og sidst vender tilbage til den Mand, som leverer Tegningen og forestaaer dens Udførelse?

Mourier: Ja.

279. Formanden: Vilde det efter Deres Excell.s Mening være hensigtsmæssigt for Arbeidet, om man byggede Skibene i lukkede Huse?

Mourier: Ja, under mange Omstændigheder. Det har den Mangel, at det blev lidt mørkere, men det vilde være fordeelagtigere, ikke alene om Vinteren, men ogsaa om Sommeren, da den stærke Varme er til Hinder.

280. Formanden: Hvorvidt antager De, at det vil være oeconomisk?

Mourier: Det tvivler jeg paa.

281. Formanden: Der maatte ogsaa tages Hensyn til, at Bygningen gik hurtigere frem, hvilket kan have sin oeconomiske Betydning ved Siden af, hvad der kan vindes i Tid. Kan der være Spørgsmaal om, at der ved en nøiagtig Beregning vil vise sig et stort Misforhold mellem den Udgift, som et saadant Tag vil medføre, og hvad der vilde spares ved Skibets Bygning?

Mourier: Man vilde strax bespare Taget, som nu paalægges Skibet, men det skulde dog have det, naar det kom i Vandet.

282. Formanden: Spørgsmaalet er, om man kunde antage, at Arbeidet kunde fremmes hurtigere, navnlig om Vinteren?

Mourier: Derom tør jeg ikke have nogen Mening.

283. Formanden: Hvorvidt er, efter Deres Excell.s Erfaring, Forraadet af de raae Materialier, der bruges, tilstrækkeligt, baade i Qvantitet og Assortiment?

Mourier: Det er temmelig forskjelligt. Der har ofte været et meget godt Forraad af Træ, og som oftest have vi været godt assorterede med Træ, hvorimod der i andre Retninger har været Mangel, idet vi først have faaet det, naar vi behøvede det. I det Hele kunde der ønskes et noget større Assortiment.

284. Formanden: Er det i visse Retninger eller er det gjennemgaaende?

Mourier: Det er truffen nogle Gange i de senere Aar med Hensyn til Jern, idet man ikke har havt tilstrækkeligt, men fra Tid til anden er kommen til at mangle enkelte Sorter, som vi ikke i rette Tid have været forberedte paa. Assortimentet, som behøves, bliver opgivet til Ministeriet ved den saakaldte Behovseddel, og naar Værftet derefter ikke forsynes i den Grad,

ſom dets Officerer have reqviveret i Behovſedlen, ſom fremſendes af Chefen for Orlogsværftet til Miniſteriet, har det været af Mangel paa Pengemidler.

285. Formanden: Finder der ikke ved et ſaadant Spørgsmaals Afgjørelſe en Conference Sted mellem de forſkjellige Directeurer under Chefens Ledelſe, til de forſkjellige Forbrugs Ordning; thi det vil jo ikke eenſidigt rettelig kunne bedømmes af hver Enkelt, men det kommer an paa en ſamlet Bedømmelſe af, hvad der haſter mere og hvad der kan vente?

Mourier: For Fortegnelſen over Behovet for det følgende Aar opgjøres og indſendes, ſamles alle Værftets Officerer, og discutere om Nødvendigheden efter de Ordrer, ſom foreligge fra Miniſteriet om at bygge eller udføre Et og Andet, og om, hvilke Materialier dertil behøves i Aarets Løb, og Reſultatet af denne Discuſſion indſendes til Chefen for Orlogsværftet, ſom med eller uden Bemærkninger indſender det til Miniſteriet.

286. Formanden: Det er altſaa meeſt Jern, der har manglet?

Mourier: Der har været forſkjellige Leiligheder, hvor der har været Mangel, men en Detail kan jeg ikke gaae ind paa. Af Træ har der været enkelte Stykker, der har været Mangel paa til de lange og ſvære Skibe, men nogen beſtemt Mangel har der ikke været, ſkjøndt der heller ikke har været noget ſtort Aſſortiment.

287. Formanden: Har man paa Grund af det mindre Aſſortiment været nødt til at benytte Tømmer af en noget anden Art, end man vilde have, naar man juſt ſkulde bruge ſaadant, og det ikke kunde opſættes?

Mourier: Det troer jeg ikke i Reglen.

288. Formanden: Men dog af og til?

Mourier: Det kan have været Tilfældet, men man ſøger altid at tage godt Materiale ud, naar man ſkal benytte det; man benytter ikke ſlet Materiale, og man har heller ikke havt det nødigt, thi der har altid været det Fornødne. Der bliver ofte

kasseret Tømmer, efterat der er arbeidet en Deel med det, hvilket er et Tab, men det kan vel ikke undgaaes.

289. Formanden: Hvorvidt vil D. Excel., efter et almindeligt Skjøn, mene, at det Forhold, som er bleven iagttaget mellem den Deel af de til Marinen bevilgede Penge, der anvendes til Personalet, og den Deel der anvendes til Materialer, er det rette, eller kan der antages at være en Heldning til den ene eller den anden Side?

Mourier: Jeg troer ikke, at der kan skee nogen Indskrænkning med Hensyn til Personalet, thi kan der skee en Indskrænkning paa et enkelt Sted, trænger man til en Udvidelse paa et andet. Jeg sigter her nærmest til Forholdet mellem Skibsbyggere og Maskinister, idet de Førstes Antal er vel stort og de Sidstes decideret for lille. Naar det rette Forhold existerede mellem dem, vilde der vist ikke være nogen Besparelse. Man kan ikke nu med de samme Pengemidler bygge ligesaameget i Træ som tidligere, eftersom der skal omtrent 50 pCt. mere til for at skaffe Maskiner, saa at der altsaa enten maa gjøres en Udvidelse af Midlerne eller en Indskrænkning af Bygningerne. Materialfonden har forekommet mig at være meget ringe, eftersom det er Factum, at Værftet aldrig, idetmindste i den Tid, jeg har været der, har faaet, hvad man har anseet for nødvendigt for at have Magazinerne forsynede.

290. Formanden: Naar man seer bort fra, hvad der er udført extraordinairt ved private Arbeider for at fremskynde Arbeidet, og ligeledes bortseet fra Vacancer, er jo den Sum, der anvendes til Officerer og Mandskab, fast; men hvad der bevilges til Materialer er mere bevægeligt. Derved opstaaer det Spørgsmaal, om der kan antages at være det rette Forhold, eller om man maatte sige, at forsaavidt der ikke kunde bevilges Mere til Materialer, var Personalet for stort, idet man for stærkt brugte Beholdningerne, naar man skulde beholde det fulde Personale. Der foreligger altsaa naturligt det Spørgsmaal, om der er et saadant Misforhold, som da kunde rettes paa to Maader, enten ved

at Materialfonden forøgedes eller, hvis det ikke kunde skee, tidligere eller sildigere, ved en Indskrænkning af Personalet?

Mourier: Der har forholdsvis været formange Skibsbyggere og for faa Maskinister, og i det Hele taget har der været for lidt Materiale, saa at der, naar der ei kunde faaes flere Penge, maatte foretages en Formindskelse paa hele Personalet, naar der skulde fremkomme en Balance; jeg troer, at der tæres for stærkt paa Forraadene.

291. Formanden: Altsaa medtages Beholdningerne for stærkt? (Mourier: Ja). Det er Deres Mening, eftersom De har havt Leilighed til at see det i flere Aar, at Beholdningerne gaae tilbage?

Mourier: Ja, det troer jeg, at jeg meget bestemt kan udtale, hvorvel jeg ikke har anstillet nogen bestemt Undersøgelse. Naar man hvert Aar faaer Mindre end man anseer for fornødent, maa Resultatet blive, at Magazinerne efter nogle Aar ere mindre vel forsynede.

292. Formanden: Det kunde jo dog tænkes, at man i en lang Aarrække tidligere havde faaet Mere end man behøvede. Det kunde gjerne have stillet sig saaledes i mange Aar, saa at det af den Grund ikke er sagt, at Beholdningen i Virkeligheden svinder. Det kan jo fremgaae af en ganske respectabel Interesse, at man forlanger Mere end man behøver. Dermed er det ikke afgjort, og det er en Sag for sig, hvorledes Bevillingerne svare til Behovet; Spørgsmaalet var, om man maa sige, at Beholdningerne oparbeides og formindskes?

Mourier: Det kan ikke bestemt fremgaae af et enkelt Aar; thi eet Aar bruges der Mere af et Materiale end et andet Aar. Det maatte efter en Række af Aar sammenholdes i Regnskabet, og det er Noget, der ligger udenfor Værftet, thi alt Regnskabsvæsen gaaer ind til Ministeriet og finder der sin Revision og Afgjørelse.

293. Formanden: Deres Excell. antydede, at der er visse Brancher, hvor det maatte siges, at Beholdningerne gik kjendeligt nedad?

Mourier: Det har været i Jern, men jeg troer, at det

er rettet igjen. I enkelte Sorter af Tømmer mener jeg ogsaa, at der til enkelte Tider har været ringe Forraad.

294. Formanden: Saaſom?

Mourier: Det er Noget, der ikke ligger til mig i Detailen; det er Opklodsningstømmer, hvorom der har været Spørgsmaal, i de nye Skibe. Chefen for Orlogsværftet har kun Tilsyn med det Hele; det er Fabrikmeſteren, der har Alt, hvad Skibsbyggeriet angaaer, hvilket vil fremgaae af hans Inſtrux.

295. Formanden: Inſtruxen ſkulle vi ſenere komme tilbage til; det er jo et mærkeligt Tilfælde, at der er en Inſtrux, uden at man kan ſee, om den nogenſinde har været fulgt?

Mourier: Den følges i Hovedſagen. Jeg for mit Vedkommende er gaaet ud fra, at naar der er en Inſtrux, er den i Kraft.

296. Formanden: Fabrikmeſteren troede dog, at den ikke var i Kraft, og Factum er, at den ikke er ſat i Kraft. — Ere de Midler, ſom nu anvendes til Skibes og Fartøiers Conſervation, efter Deres Excell.s Mening, henſigtsmæſſige og tilſtrækkelige, eller kunde Forandringer deri indføres?

Mourier: Jeg troer, at de i det Hele taget ere tidsſvarende.

297. Formanden: Der er Intet, ſom i den Henſeende har paatrængt ſig Deres Excell. ſom Noget, der kunde trænge til Forbedring?

Mourier: Vi have i de ſenere Aar manglet Skure til Jernfartøierne, men det er, fordi der ikke er bevilget de fornødne Penge. Fartøierne lide meget ved at ligge i Vandet; man ſkulde ſnareſt muligt have dem paa Land, men det er jo Tilfældigheder. Om det er de bedſte Tage, man har, tør jeg ikke afgjøre, men jeg veed ikke noget Bedre. Vi have fornylig havt nogle Tegninger fra Holland, ſom have været i Conſtructionscommisſionen.

298. Formanden: Er Vagtholdet og det anordnede Tilſyn til god Ordens Overholdelſe tilſtrækkeligt til at opdage og forebygge Tyverier?

Mourier: Det er vanſkeligt at ſvare paa. Det er nylig

blevet foroget, ikke med Hensyn til at opdage Tyverier, men med Hensyn til Ildebrande. Man har tidligere indskrænket dette Vagthold i en ganske overordentlig Grad. Opdagelsen af Tyverier maa jo hovedsagelig skee ved Opsigtsbetjentene, naar Noget skulde udføres af Holmen, og jeg troer, at denne Installation med Opsigtsbetjente er god, skjøndt Opsynet ikke altid kan udføres i sin hele Detail. Controllen er næsten umulig, naar Spørgsmaalet er om Skibe, som lægge ud fra Værftet, i Særdeleshed naar det er private Skibe. Ved saadanne Skibes Udhaling fra Værftet kan der forstikkes mange Ting, og det er umuligt for en Betjent at gaae ombord og visitere og finde hvad der er Værftets, men saadanne Qvantiteter, som kunde bortføres paa den Maade, og som maatte ligge aabenlyst, haaber jeg ikke, at man stjæler. Noget andet og bedre Middel til at undgaae Tyverier, kjender jeg ikke.

299. Formanden: Hvormange Opsigtsbetjente er der nu?

Mourier: Saavidt jeg husker, 8.

300. Formanden: Det er utvivlsomt, at der af og til foregaaer Tyverier, hvilket vel ikke kan være anderledes, men har De Grund til at antage, at det er i noget større Omfang, udover hvad der opdages?

Mourier: Jeg troer ikke, at det er i noget større eller betydeligt Omfang. Hovedsagen er, at der ikke stjæles i det Store, at der i Overclasserne er redelige Mænd, og der troer jeg ikke, at der er noget Bedrageri. Naar vi derimod komme til de lavere Classer, er der vistnok endeel, hos hvem Hang til Tyveri finder Sted, og som ogsaa prøve paa at stjæle. Vi have Syn for Sagen, idet der fra Tid til anden opdages Tyverier, og det er jo Tilfældet over hele Verden, at det lykkes Nogle at stjæle, uden at blive grebne, medens Andre gribes.

301. Formanden: Har Deres Excell. overveiet det Spørgsmaal, om det var hensigtsmæssigt, at der var nogen Forbindelse mellem Kjøbenhavns Politi og Politiet paa Holmen, om dette end lededes af Værftets Chef, navnlig med Hensyn til alle saadanne Tilfælde, hvor der kom fremmede Skibe og fremmede Mennesker ind paa Holmen? Det synes at ligge nær, at Tyve-

rier snarere kunde opdages af et større Politi, end af nogle isolerede Betjente?

Mourier: Ved mange Leiligheder, hvor der er Spørgsmaal om Tyveri, kommer det til Kjøbenhavns Politi. Naar de begaaes af Private, bliver Sagen heelt afgjort ved Kjøbenhavns Politiret, medens den derimod ved de faste Folk bliver afgjort ved den combinerede Ret, og for denne blive indkaldte som Vidner Alle, som kunne bidrage til at skaffe Oplysninger, selv, hvis det er Nogen ved Kjøbenhavns Politi.

302. Formanden: Spørgsmaalet dreier sig om de bedste Midler til at opdage og forebygge Tyverier?

Mourier: Jeg seer ikke hvad det skulde gavne; det er fornemmeligt hos Mellemclasserne, at Tilsynet maa finde Sted, naturligviis i Forbindelse med Overclasserne, og det er kun ved deres Hjælp, at man kan komme efter Tyverier.

303. Formanden: Havde det ikke været gavnligt i saadanne Tilfælde, hvor der kom fremmede Fartoier, som losede, ind paa Holmen?

Mourier: Jeg seer ikke, hvad Kjøbenhavns Politi skulde gavne ved saadanne Leiligheder. De af dem, som skulde gavne noget, maatte være særdeles localt kjendte og kjendte med Holmens Materiale og Alting der, for at kunne paavise og udfinde Noget deraf.

304. Hage: Jeg maa et Øieblik komme tilbage paa Materialforsyningen. Deres Excell. omtalte igaar, at der manglede eller havde manglet en Masse Materialier af største Nødvendighed. Tør jeg spørge Deres Excell., om denne Mangel har indskrænket sig blot til Jern og Opklodsningstømmer?

Mourier: Jeg har just ikke lagt videre Vægt paa de Ord jeg har udtalt; Mangelen var navnlig i Hovedmagasinet paa forarbeidede Ting, og tildeels i Tøihuset. Naar Værftet skal være i fuldkommen Orden, maa alt det Materiale, der hører til Skibene, findes i Magasinerne, foruden de fornødne raa Materialier til Forarbeidelse og Reparationer. Vi have i en Deel

Aar været saare langt fra at være forsynede med det Materiale, der var nødvendigt til Udrustninger.

305. Hage: Deres Excell. anførte navnlig Jern som en af de Gjenstande, der manglede?

Mourier: Ja, tidligere var der Mangel, nu troer jeg, at de ere rigeligere forsynede.

306. Hage: Var det meest engelsk eller svensk Jern der manglede?

Mourier: Det veed jeg ikke.

307. Hage: Er det Deres Excell. bekjendt, at man af Mangel paa visse Dimensioner har maattet tage andre Dimensioner?

Mourier: Ja, det har været Tilfældet.

308. Hage: Det er meget dyrt.

Mourier: Ja, jo nærmere man kan komme til de rigtige Dimensioner, desto lettere er det at arbeide.

309. Hage: Naar der er Mangel paa de nødvendige Materialier, vil det enten forsinke eller fordyre Skibsbyggeriet. (Mourier: Ja) Har det nu været Deres Excell. paafaldende, at en saadan Forsinkelse eller Fordyrelse har været i høi Grad?

Mourier: Det er mig fra Tid til anden meddeelt af Fabrikmesteren, at man manglede Noget og maatte bruge andet Materiale, men i høi Grad har det ikke været Tilfældet.

310. Hage: Saasnart en saadan Melding kommer til Holmens Chef, skeer der saa Indberetning til Ministeriet for at faae Mangelen afhjulpen?

Mourier: Saa requirerer Fabrikmesteren eller vedkommende Værftsofficeer, hvad han for sit Vedkommende anseer fornødent, og saa fremsendes det fra Chefen til Ministeriet.

311. Hage: Har der været Mangel paa vigtige Artikler, Krudt f. Ex.?

Mourier: Nei, men det er langtfra, at vi have det Forraad af Krudt, som den vedkommende Kgl. Resolution bestemmer.

312. Hage: Hvor stort er Forraadet nu, og hvor stort er det, som Resolutionen bestemmer?

Mourier: Jeg kan ikke opgive noget af de Tal nu.

313. Hage: Mener Deres Excell., at det er nødvendigt at have Krudt oplagt paa den nuværende Maade, jeg mener med Hensyn til den meget kostbare Bevogtning, eller vilde De ikke mene, at man med solide, vel afgravede Bygninger kunde hjælpe sig med et mindre og billigere Tilsyn?

Mourier: Vore nuværende Krudtmagasiner paa Amager ere vistnok kostbare paa Grund af Bevogtningen, men dersom jeg ikke husker feil, var det en Virkning af Krudttaarnets Sprængning i Syttenhundrede og nogle og halvfjerds, i Grønlandsgade ved Østervold, idet dette bevirkede en Kgl. Resolution, som paalagde at flytte ud til Amager med alle Krudttaarnene, og kun et forholdsviis ringe Forraad blev tilladt at haves i den saakaldte bedækte Vei, hvor baade Marinen og Armeen har Krudt. Om den Forsigtighed er absolut nødvendig, at man ikke maa have større Krudtforraad i bedækte Vei end nu, er en Skjønssag, men det forekommer mig ikke hensigtsmæssigt paa Fæstningslinien at have Krudttaarne stærkt fyldte med Krudt, hvor man under givne Omstændigheder altid maa være udsat for deres Sprængning, om de saa ogsaa ere bombefaste, hvilket Krudttaarnene paa bedækte Vei ikke ere.

314. Hage: Mit Spørgsmaal gik ikke ud paa, om deres Beliggenhed er hensigtsmæssig, men om man, ved at bygge dem paa en anden Maade og afgrave dem, kunde være sikker paa, at de ikke bleve plyndrede eller sprængte i Luften, saa at man kunde afskaffe Størstedelen af Vagtholdet?

Mourier: De lode sig vel omgive af saadanne Mure i passende Afstand og afgrave saaledes, at det ikke var let at komme til dem, og at der ikke var nogen Fare for, at de skulde blive sprængte i Luften, eller for Tyveri, men at man ganske kunde undvære noget Tilsyn, noget Vagthold, betvivler jeg dog.

315. Hage: Men man kunde indskrænke det?

Mourier: Ja, der kunde være det Tilsyn ved Krudttaarnene, at der laa en Bolig ved hvert enkelt, hvori der boede en enkelt Mand, som havde et stadigt Tilsyn. Deri laa vel no-

gen Garanti, men han kunde dog ikke staae Skildvagt, thi Skildvagter kan man ikke have uden Afløsning.

316. Lütken: Det er netop det Spørgsmaal, som har paatrængt sig Commissionen, om det skulde være nødvendigt at have Skildvagter derude? Den nuværende Bevogtning koster Staten 10,000 Rd.

Mourier: Jeg veed det, men det er en egen Sag ganske at unddrage det Bevogtning og paatage sig det Ansvar, som deraf kunde følge; men jeg troer, at en Opsynsmand ved et saadant Krudttaarn under almindelige Omstændigheder er en tilstrækkelig Bevogtning, naar Taarnene ere tilbørligt afgravede og omgivne med høie Mure. Der maatte træffes andre Foranstaltninger end der nu er.

317. Lütken: Paa den Maade, som Deres Excell. antydede, vilde Bekostningen ikke være $^1/_{10}$ af den nuværende?

Mourier: Nei, det Nuværende er dyrt, men der maatte saa foretages adskillige Ombygninger.

318. Lütken: Er der at befrygte Tyveri af den Slags Varer?

Mourier: Ja, det er vanskeligt at sige. Hvad en Mand har i sit Regnskab, maa han have en vis Sikkerhed for, ikke berøves ham, men man har ikke nogen fuldkommen Tryghed uden Vagt. Man kan ikke supponere, at Vagten vil gjøre sig skyldig i Tyveri. Naar der ingen Vagt er, lader der sig anbringe falske Nøgler ligesom andre Steder, og man kan med fuldkommen Ro arbeide paa at komme ind og stjæle.

319. Lütken: Der er dog vist megen Vanskelighed ved at faae slige Varer følgte?

Mourier: Det er sandt; jeg kan ikke lide det Vagthold; det er uforholdsmæssig kostbart.

320. Hage: Gaae ikke alle vigtige Ting, som vedkomme Værftet, fra Ministeriet til Holmens Chef, f. Ex. naar der befales Bygning af nye Skibe eller større Reparationer?

Mourier: Det gaaer Alt gjennem Chefen til vedkommende Fagmand.

321. Hage: Forekommer det Deres Excell., at man i det Hele taget paa Værftet arbeider saa godt og billigt, som man efter Omstændighederne kan vente?

Mourier: Ja.

322. Hage: Ledsages Ordren om et nyt Skibs Bygning af noget Overslag, noget Budget for Skibet? (Mourier: Nei) Hverken i Ministeriet eller paa Værftet foregaaer der nogen Beregning over de Udgifter til Materialier og Arbeidsløn, som ville medgaae til Skibet?

Mourier: Hvad der skeer i Ministeriet veed jeg ikke, men Værftet faaer Intet meddeelt.

323. Hage: Er det ikke Brug, at man paa Værftet gjør nogen Beregning i Forveien?

Mourier: Det troer jeg ikke. Man har mange Aars Erfaring for, hvad der gaaer til Skibe af forskjellig Størrelse, og det er tilstrækkeligt til en saadan Skjønsberegning, som man kunde ønske at have.

324. Hage: Antager Deres Excell., at Priserne paa vort Byggeri ere stegne eller faldne i de sidste Aar?

Mourier: Det beroer ganske paa Materialiernes Priis. Arbeidsprisen er meget nær den samme, som den har været; maaskee er der indtraadt en ringe Forhøielse ved det nye Reglement, men den er vist ialtfald meget lille. Materialierne ere vel for en stor Deel stegne i Priis, og deraf følger altsaa, at Skibsbyggeriet ogsaa maa være noget kostbarere.

325. Hage: Kan Deres Excell. ikke opgive Bekostningen ved et Skib af bestemt Størrelse?

Mourier: Nei.

326. Formanden: Der er et Moment, som kan indvirke meget i den anførte Retning. Naar Folkene i en Række af Aar arbeidede flinkere og deres Arbeide gav et større Udbytte, vilde en lille Forhøielse af Materialiernes Priis ikke give noget dyrere Resultat. Det er er blevet yttret, at naar man gaaer 20—30 Aar tilbage, og sammenligner Arbeidet da med det nuværende, arbeides der flinkere nu.

Mourier: Jeg troer, at man arbeider noget flinkere nu, end f. Ex. i mine unge Dage, men det lader sig ikke beregne eller paavise for et enkelt Aar.

327. Hage: Da det er af overordentlig Vigtighed for Staten, hvorledes dens Arbeide udføres, bliver der da meddeelt til Værftet, enten fra Ministeriet eller fra anden Kant, Alt, hvad man i fremmede Lande finder paa at indføre af Forbedringer, være sig med Hensyn til Skibenes Bygning eller med Hensyn til Anvendelsen af Materialier, kort sagt Alt, hvad der vedkommer Skibsbyggeriet? Bliver De prompt underrettet om Alt, hvad der foregaaer paa større fremmede Værfter?

Mourier: Nogen bestemt Udtalelse om, at en vis Installation, Forbedring er indført der og der, kommer ikke fra Ministeriet, idetmindste ikke i Reglen; men der kommer hyppigt fra Ministeriet Udtalelser, Planer, Projekter, Tegninger, hvorover Værftets Erklæring bliver indhentet. Hver enkelt Direkteur udtaler sig da derom, forsaavidt det ligger under hans Ressort, eller han kan have nogen Mening derom, hvorefter Ministeriet giver Resolution, om der skal gjøres Noget i den Anledning eller ikke.

328. Hage: Kjender Deres Excell. de forskjellige Beretninger, som i de senere Aar have været afgivne i Frankrig og navnlig i England med Hensyn til Orlogsværfterne?

Mourier: Jeg har fra Tid til anden seet nogle Beretninger, baade franske og engelske, men jeg er ikke saaledes kjendt med dem, at jeg kan udtale mig derom.

329. Hage: Er der ikke, saavidt Deres Excell. bekjendt, indført noget Nyt paa vore Værfter, som maaskee har været foranlediget af disse Commissionsbetænkninger?

Mourier: Det er mig ikke bekjendt.

330. Hage: Deres Excell. anførte før, at et Skibs Character erhverves egentlig først, naar det har beviist sin Sødygtighed, og hvorledes det førte sine Batterier. Hvorledes synes Deres Excell. at vore nyere byggede Skibe have staaet deres Prøve i saa Henseende?

Mourier: Jeg troer, at de kunne sammenlignes med andre Nationers Skibe, men det er kun et Skjøn, jeg kan have derom, thi i Grunden kan Ingen have nogen begrundet fuldstændig Mening derom, med mindre han har seilet baade med vore egne og fremmede Nationers Skibe. Der er bleven klaget en Deel over Skibenes Urolighed, og jeg troer ikke, at der er nogen Tvivl om, at de nye Skibe ere urolige, men jeg troer, at det er Tilfældet med alle Skruefkibe. Det ligger i Maskineriet, som ligger i Bunden af Skibet. Jeg troer, at vi kunne fuldstændigt sammenlignes med Andre. Have de undertiden nogen Fordeel, ere de i enkelte Retninger noget videre, er der andre Retninger, hvori de staae tilbage. Den ene Nation gaaer frem og gjør sine Forsøg, naar der foreligger noget Nyt, men gaaer saa ofte tilbage igjen til det Gamle; det er en bestandig Vexelvirkning.

331. Hage: For at kunne sammenligne, maatte man vel tage bestemte Skibe af lignende Art?

Mourier: Det skulde det, saavidt muligt, være.

332. Hage: Har Deres Excell. anstillet nogen bestemt Sammenligning i saa Henseende?

Mourier: Nei.

333. Hage: Ere vore nyere Damporlogsmænd hurtige, og kan Deres Excell. opgive, for at gjøre en Sammenligning, den største Hurtighed, vi kunne regne paa?

Mourier: Jeg troer ikke, at vi have havt over 11 eller 12 Miles Fart med noget af vore Skruefkibe, men jeg tør ikke sikkert sige det.

334. Hage: I smult Vand?

Mourier: Under gunstige Omstændigheder.

335. Hage: Ere vore nyeste Skibe armerede paa en saadan Maade, som Deres Excell. finder hensigtsmæssig og tidssvarende?

Mourier: I dette Øieblik foreslaaer jo Spørgsmaalet om det riflede Skyts, men det har ikke fundet sin Afgjørelse. Vi komme lidt bagefter andre Nationer, men det ligger i vor Marines ringe Størrelse og Mangelen paa Pengemidler, og det vilde neppe

være rigtigt, naar vi søgte at stille os i Spidsen, hvilket vilde fordre mange og kostbare Prøver. De andre Nationer maae anstille Prøver, og naar de have fundet noget hensigtsmæssigt, maae vi adoptere det. Det er den billigste Maade, den anden er meget kostbar, men undertiden gjøre vi og selv nogle Forsøg.

336. Hage: Mener Deres Excell., at vore Orlogsmænd armeres med passende Skyts med Hensyn til Caliber, eller vilde De have et mindre Antal større og sværere?

Mourier: Jeg troer, at vort Reglement for 30-pundigt Skyts er hensigtsmæssigt, maaskee med enkelte Bombekanoner; det er et Spørgsmaal, hvorom man har de meest forskjellige Anskuelser, og det er tildeels en Modesag. Det riflede Skyts har ikke staaet sin Prøve. Saavidt jeg kjender Capitainlieutenant Carlsens Rapport, er der i Frankrig ikke mere end 3—4 riflede Kanoner paa Skibenes Batterier; i England erindrer jeg ikke, at der er fastsat noget bestemt Tal.

337. Hage: Og med Hensyn til Skytsets Caliber, mener Deres Excell., at vi følge et rigtigt Princip?

Mourier: Ja, 30-pundigeren er et meget hensigtsmæssigt Armatur; her anstilles nu nye Prøver, idet der støbes en 60-pundig Kanon.

338. Formanden: Der er ganske vist meget Mode, men der er jo ogsaa en vis Bevægelse, som kan siges at være et Fremskridt. Kan det ikke siges, at vi komme noget langsomt bagefter, og ere vi ikke ogsaa noget langsomt komne til 30-pundigeren?

Mourier: Vi gaae ganske vist ikke i Spidsen, men den første Betingelse dertil er ogsaa, at man har Penge.

339. Hage: Hvor svær er omtrent den sidste Fregat, der løb af, i Tons eller Læster?

Mourier: Det kan jeg ikke sige; vore Skibe staae ikke opførte i Læster. Jeg kan kun opgive, at den er paa 44 Kanoner eller 2 mere end „Niels Juel" og „Sjælland".

340. Hage: Troer Deres Excell., at den er mere end 2,000 Tons stor?

Mourier: Nei, jeg troer ikke, at den er 2,000 Tons.

341. Hage: Deres Excell. har naturligviis seet, at det sidst afløbne store Linieskib „Warrior" paa 6,000 Tons er armeret med 36 Kanoner? Det er et stort Spring fra 2,000 Tons med 44 Kanoner til 6,000 Tons med 36 Kanoner?

Mourier: Det er et Experiment, som jeg troer, at vi maae overlade til England at gjøre; vi have ikke Raad dertil; naar vi byggede et saadant Skib, vare vi færdige med vor Marine.

342. Hage: Den for sin Hurtighed bekjendte Fregat „Ariadne", som, hvis jeg ikke tager Feil, er 3,600 Tons, er armeret med 36 Kanoner, mener Deres Excell. ogsaa, at det er urimeligt?

Mourier: Der foreligger ikke noget practisk Resultat af Skruefkibene; der har ingen Bataille været, og man faaer visselig ingen Sikkerhed i den Dom, der udtales, før et practisk Resultat har viist sig. Enhver er bange for at indlade sig i Sokrig; ingen Somagt har endnu vovet sig til et Slag.

343. Hage: Mener Deres Excell. ikke, at der var Noget, som vi kunde udføre med vore Orlogsmænd?

Mourier: Det haaber jeg; jeg mener, at vi kunne sammenlignes med andre mindre Nationer, som vi her kjende mere til, Norge, Sverrig og Preussen.

344. Hage: Altsaa mod en Fjende, der har Skibe med svært Skyts, vil Deres Excell. antage, at det kunde være en nogenlunde ligelig Kamp med vore lette, mange Kanoner?

Mourier: Det kom an paa, hvorledes selve deres Styrke er. Naar det er et stort Skib, som i en saadan Grad er svært i sit Tømmer og i sine Forbindinger, at Skuddene ingen synderlig Indflydelse havde derpaa, kan det være, at vore lettere byggede vilde staae tilbage for det store Skib med de faa Kanoner, men det er dog ikke afgjort.

345. Hage: Mener Deres Excell. da, at det er rigtigt at vedligeholde hele den Styrke, vi have, af gamle Seilorlogsmænd?

Mourier: Ja, jeg siger som almindelig Regel, at man

ikke skal kaste det skidne Vand bort, før man har det rene, og det anvender jeg, saa at sige, paa Alt.

346. Hage: Deres Excell. mener altsaa, at Alt, hvad vi have liggende, er brugbart?

Mourier: Naar det ikke duer mere og vi have faaet noget Bedre istedet, skulde vi lade det Gamle gaae.

347. Hage: Jeg mener for Tiden?

Mourier: Der maa være en Bestemmelse for, hvad man med de Pengemidler, der ere disponible for Marinen, kan holde af Skrueskibe, og efterhaanden, som man foreger disses Tal, mener jeg, at man bør lade Seilskibene gaae ud; men jeg troer ikke, at det er rigtigt at begynde med at lade dem gaae ud af Flaaden, før man har noget Bedre i deres Sted.

348. Hage: Alt, hvad vi have liggende, som hører til Flaaden, er altsaa brugbart?

Mourier: Der er et Par Skibe, som ikke ere synderligt brugbare, og hvorpaa der ikke bør anvendes noget Synderligt, men deraf er det ene Logisskib nemlig „Dronning Marie", og det er endda et Spørgsmaal, om det ikke, naar man anvendte Lidt derpaa, endnu et Par Aar kunde være et brugbart Skib. Det andet er Fregatten „Bellona", som er i mindre brugelig Stand, men som dog endnu kunde bruges.

349. Hage: Vilde man være istand til at benytte alle Skibene, forudsat at vi havde Penge nok, jeg mener med Hensyn til Mandskab?

Mourier: Det er omtrent beregnet paa det Antal Folk, der kan udskrives i Landet, hvor stor vor Flaade skal være. Jeg troer, at de Indrullerede's Antal er circa 20,000 Mand, men saameget antager jeg ikke, der vil gaae til Flaadens Besætning, men man vil behøve circa 10,000 Mand. Naar man har en Seileskadre, maatte den have Damp med; den kunde ikke gaae ud, efter min Formening, uden at have Dampskibe til sin Assistance.

350. Hage: Have vi tilstrækkelig Damphjælp?

Mourier: Man kan jo skaffe sig Damp ad anden Vei.

Flaaden tæller ikke Dampskibe nok, men naar det kun gjælder Bugseerdampskibe, kunne de tilveiebringes, naar man har Penge.

351. Hage: Vilde Deres Excell. ikke finde det rigtigt, at man tog de mindst brugbare Skibe bort fra Flaaden, sparede den Vedligeholdelse, som aarlig gaaer med, og anvendte det Materiale, der gaaer til dem, paa anden Maade, saa at man derved, om end ikke i noget større Omfang, fik nogle Pengekræfter til at anvende paa Nybygninger?

Mourier: Den Besparelse, som skete derved, var yderst ringe; det er en Draabe i Havet, naar der er Spørgsmaal om at anvende det paa Nybygninger. Jeg troer f. Ex., at vi hellere maae vedligeholde Fregatten „Havfruen", end at anvende de 2—3000 Rdlr., som det Skib i Løbet af Aaret kan behøve til sin Vedligeholdelse, til Nybygninger. Selv om vi lode 2—3 Skibe gaae ud, og altsaa fik circa 10,000 Rdlr., hvad vilde Antallet saa forøges derved? Jeg skjønner ikke Nigtigheden deraf og er af den modsatte Mening. Vi bør vedligeholde de Seilskibe, som due Noget, dog maa man ikke anvende mere end een Hovedreparation paa dem. Naar de have faaet een Hovedreparation og trænge til en anden, troer jeg, at man skal lade dem gaae ud af Tallet, men ikke før.

352. Hage: 10,000 Rdlr. ere efter Deres Excell.s Erfaring vistnok en Sum i vore Forhold, men naar De nævner 10,000 Rdlr., som det, derved kan indvindes, er deri ikke indbefattet Værdien af det staaende og løbende Gods og Alt, hvad der hører til Skibet, hvilket kan anvendes i andre Skibe?

Mourier: Hvad man kan anvende af casserede Skibe, søger man anvendt, men det er forholdsviis af meget ringe Værdi, da man ikke kan bygge nye Skibe og sætte gammel Takkelads deri. Det har jeg aldrig seet eller hørt. Det kan heller ikke passe deri, thi ethvert nyt Skib har andre Dimensioner, og det vilde vist være en daarlig Oeconomie, om man vilde prøve paa at anvende gammelt Gods til nye Skibe. Derimod anvender man det til Lastdragere og mindre Skibe, og hvor der ellers er Anvendelse derfor. Der er her paa Værftet megen Brug for

Skibmandsgods, og dertil bruger man saa det svære Gods, Undervanter.

353. Hage: Antager Deres Excell. ikke, at der til Skibene, f. Ex. Linieskibene, hører en Masse af Gjenstande, som ere saa gode som nye, og med Lethed vilde kunne anvendes og bruges til hvilkesomhelst Skibe?

Mourier: Nei, der er f. Ex. Blokværk, hvorom man skulde antage det; men selv det undergaaer Forandringer Aar for Aar naar det ligger i Magasinet. Man søger jo at indføre Forbedringer, og saa skulde man bruge forældet Gods i nye Skibe. Det troer jeg ganske vist, at man nødigt skal.

354. Hage: Hvormeget antager Deres Excell., at Tilsynet, Vedligeholdelsen og hvad dermed staaer i Forbindelse, koster for vor Seilskaade om Aaret?

Mourier: Vi have et Par Aarsregnskaber, hvor det er fremstillet, men de Talstørrelser erindrer jeg ikke.

355. Hage: Deres Excell. har ikke selv anstillet nogen Skjønsberegning over Muligheden af at forlade det Gamle, for at faae saameget mere Kraft til at gjøre det Nye?

Mourier: Jeg har ved Leiligheder, hvor vi have omtalt de Beregninger, som ere gjorte, vel underkastet det en Overveielse, hvormeget det kunde beløbe sig til, men det er altid bleven Resultatet, at det var forholdsviis for Lidt, til at man skulde lade et Skib ligge og forfalde, for at kunne anvende den Sum, som derved besparedes, til nye Skibe.

356. Hage: Have de nye Kanonbaade, der ere byggede, Deres Excell.s Bifald, eller vilde De ønske nogen Forandring?

Mourier: Der er Meget, der taler for dem, men der er i den senere Tid opstaaet Tvivl om Hensigtsmæssigheden af Jern i Krigsskibe, og denne Tvivl deler jeg ogsaa.

357. Hage: Deres Excell. sigter for en Deel til, at man antager, at Jernkanonbaade ere gode i Fredstid, men ikke i Krigstid?

Mourier: Det er jo Deres Bestemmelse, at de skulle være brugelige i Krigstid. De have den store Fordeel, at de have en

ſtor Durabilitet, naar de ſtaae paa Land, men Spørgsmaalet er, hvorledes de ville viſe ſig, naar de faae eet eller flere Skud i Vandet.

358. Hage: Maaſkee de ſaa ſnart vilde ophøre at viſe ſig i Sammenligning med Træſkibe?

Mourier: Det er muligt.

359. Hage: Er den Handel om Kanonbaade, ſom er indgaaet gjennem Deres Excell. ſom Holmens Chef, med et privat Etablisſement, meget dyrere eller til ſamme Priis, ſom der bygges paa Værftet?

Mourier: Efter de Talſtørrelſer, ſom have været mig forelagte, maa jeg antage, at vi bygge dem billigere paa Værftet.

360. Hage: Men Deres Excell. fandt det rigtigere, at man gik til Private, iſtedetfor at forſøge det her?

Mourier: Det var en hurtigere Maade at tilveiebringe Baade paa, hvortil man trængte; men der kunde jo være Spørgsmaal om, naar man havde bygget dem paa Værftet, at anſtille Forſøg med at lade en Privat bygge der, men det er ikke ſkeet.

361. Hage: Men Deres Excell. fandt det ikke rigtigt dengang at gjøre nogen Foreſtilling om, at man hellere maatte have bygget et eller to af disſe Fartøier af Træ? (Mourier: Nei.) Der bygges ikke Trædampkanonbaade nu?

Mourier: Nei, nu ikke, men det er paatænkt.

362. Hage: Troer Deres Excell., at de nye Dampkanonbaade, vi have, og de, ſom ere under Bygning hos et privat Huus, vilde være iſtand til med nogenlunde Nøiagtighed at benytte deres Skyts i Søgang og navnlig i ſvær Søgang.

Mourier: Nei, ikke i ſvær Søgang; ſaa kan ikke engang et ſtort Skib bruge ſit Skyts.

363. Hage: Jeg mener der, hvor vi kunne regne paa at bruge dem, ved vore egne Kyſter?

Mourier: De Commanderende maae afgjøre, om de troe, at Omſtændighederne tillade at indlade ſig i Træfning, eller tilraade at fjerne ſig fra hinanden. Jeg troer, at naar der er nogen Søgang, ville begge Parter holde ſig fra hinanden.

364. Hage: Er der slet ikke Tale om, at gjøre noget Forsøg paa hos en privat Skibsbygger at faae en Contract affluttet om Trækanonbaade, da man har forsøgt med Private med Hensyn til Jernkanonbaade? Har det ikke været paatænkt?

Mourier: Det troer ieg ikke.

365. Hage: Vilde Deres Excell. have nogen Betænkelighed ved at contrahere med private Folk om Bygning af Trædampkanonbaade under behørigt Tilsyn?

Mourier: Jeg troer, at ved alle saadanne Nybygninger maa Værftet først gjøre et Forsøg og see, hvad det beløber sig til. Efter min Formening skeer her intet Undersløb af en saadan Natur, at det kan have nogen Indflydelse paa Prisen paa et saadant Skib. Hvad Værftet bygger maa formeentlig staae som Prøvestykke for det, der skulde bygges paa et privat Værft.

366. Hage: Antager Deres Excell., at det er et Fartøi, som man efter vore Forhold maa lægge Vind paa at have?

Mourier: Ja, „Kanonbaade" er jo noget ubestemt; jeg har udtalt mig for Skibe mellem Corvetter og de nuværende Kanonbaade.

367. Hage: Vilde Deres Excell. finde det rigtigt, at man, naar man var bleven enig om en Tegning, som var den bedste, man kunde finde paa, da begyndte Bygningen af et saadant Fartøi paa Holmen og samtidig contraherede med en privat Mand om en lignende Bygning med den Betingelse, at han skulde anvende de samme Materialier og i samme Mængde, idet man førte tilbørligt Tilsyn dermed, saa at man, naar begge Parter vare færdige, kunde see, hvem der byggede billigst og bedst?

Mourier: Denne Byggen af Private maatte efter min Formening finde Sted paa Værftet, for at Controllen kunde føres paa samme Maade som for vort eget Vedkommende.

368. Hage: Vilde det ikke være muligt, at føre en nøiagtig Control med Bygningen af Fartøier paa et privat Værft?

Mourier: Man maa have Folk dertil, og vi kunne dog ikke detachere Fabrikmesteren eller Underfabrikmesteren til et privat Værft for at være der bestandig. Naar en privat Contrahent

finder Feil i et Stykke Træ, vil han neppe kasſere det, naar han kan faae det indſat i Baaden, hvorimod man paa Holmen kasſerer et Træ, naar man finder en Feil deri.

369. Hage: Deres Excell. vil dog vel nok finde paalidelige Mænd i Værftets Tjeneſte, ſom De kunde detachere til et privat Værft for at føre Tilſyn med ethvert Stykke Træ, der ſættes i Skibet?

Mourier: Det ſkeer; vi have ſendt Folk over til Rendsborg for at tilſee Bygning af Transportbaade, men det er rigtignok Materiale af en anden Beſkaffenhed, og det Samme har været Tilfældet, da der blev bygget i England; men det har dog ſine Vanſkeligheder og er ikke det Samme, ſom naar der bygges paa Holmen.

370. Hage: En ſaadan Concurrence vil Deres Excell. dog ellers finde ret nyttig?

Mourier: Ja, jeg er overhovedet for Concurrence, ſom vi ikke kunne undvære.

371. Hage: Men man maa altid riſikere lidt for dens Skyld?

Mourier: Ja, en lille Riſico maa der løbes.

372. Hage: Da her blev ſat en Jernkanonbaad under Bygning, gjorde man da Forſøg paa at faae at vide, hvorvidt og til hvilken Priis man kunde faae dem fra andre Steder i Verden?

Mourier: Det er mig ubekjendt.

Syv og Tredivte Møde, den 22de Februar 1861.

Chefen for Orlogsværftet Vice-Admiral Mourier.

(Fortſættelſe.)

373. Mourier: Maatte jeg maaſkee med Henſyn til et Spørgsmaal, der i et foregaaende Møde blev rettet til mig

angaaende Kraner, gjøre den Bemærkning, at jeg nærmeſt tænkte paa deres Beliggenhed og deres Benyttelſe til Ind- og Udtagelſe af Maſter, med Hensyn til hvilke der ikke har frembudt ſig nogen Vanſkelighed, ſkjøndt den maaſkee nok kan komme, naar vi faae ſtore Skibe. Derimod har der fremſtillet ſig Vanſkeligheder med Kranerne for de ſmaa Kjedlers Vedkommende, og Kjedlerne ville jo rimeligviis blive endnu ſmaarere; man har for deres Skyld givet Kranen en extraordinair Forſtørkning, fordi man ikke ganſke ſtolede paa den; der vil altſaa ogſaa i denne Retning være en Mængde andre Inſtallationer at indføre i Fremtiden og Forandringer at foretage.

374. Formanden: Hvorvidt antager Deres Excell. Forandringer ønſkelige i den nu brugelige Anſkaffelſesmaade med Hensyn til Tømmer; anſeer De den i ethvert Tilfælde for hensigtsmæssig?

Mourier: Jeg troer ikke, der er noget Væſentligt at bemærke mod den. Jeg er ikke fuldt kjendt med Detaillerne; men jeg veed, at der fra Miniſteriets Side gjøres, hvad der kan, for at ſkaffe det bedſte Tømmer tilveie til rimelige Priſer, og derpaa kommer det jo for en ſtor Deel an. Underſøgelſen paa Stedet ved Officerer og Underofficerer, ſom ſendes dertil i dette Øiemed, kan vel ikke være fuldkommen; men det er ogſaa antydet i den Communication, Værftet faaer, idet det ſom oftеſt deri hedder, at det er en Øienvragning, hvilket betegner, at det ikke er en Indtrængen i Detaillen af Tømrets Beſkaffenhed paa Stedet, hvad man tidligere gjorde; jeg troer, at den Maade, hvorpaa man nu gaaer frem, er bedre end den tidligere.

375. Formanden: Hvori beſtaaer Forſkjellen mod tidligere?

Mourier: Der blev tidligere formeentlig paa Stedet tildeelt Tømmeret en Characteer, ſom ikke kunde forandres; nu kan man her forandre Characteren, naar det ved Underſøgelſen viſer ſig, at det har mindre gode Egenſkaber.

376. Formanden: Men derved maa jo dog bemærkes,

at den Underſøgelſe, ſom her paa Værftet finder Sted, i Reglen ikke vil have nogen Betydning lige overfor Leverandeurerne?

Mourier: Det er jeg ikke tilſtrækkelig bekjendt med.

377. Formanden: Den Betydning, Underſøgelſen kan faae her paa Værftet er med Hensyn til dettes indre Oeconomie, den Orden, den Rang, Tømmeret faaer her; men med Hensyn til den juridiſke Afgjørelſe lige overfor Leverandeurerne vil den i Reglen ingen Betydning have. Den nuværende Anſkaffelſesmaade er Dem jo bekjendt, og det kan viſt heller ikke være undgaaet Deres Opmærkſomhed, at der kan tænkes en anden Maade, hvorpaa ſaadan Anſkaffelſe kunde bringes tilveie. Det Spørgsmaal er blevet opkaſtet, hvorvidt det kan antages, ialtfald forſøgsviis, henſigtsmæssigt, at prøve en Concurrence med Hensyn til Leveringen af Tømmer, ſaaledes at naturligviis hvad der leveredes efter de gjorte Begjeringer paa den i Opfordringen nærmere beſtemte Maade maatte være Gjenſtand for Bragning, Underſøgelſe, Prøvelſe her paa Værftet?

Mourier: Der kan ganſke viſt opfindes forſkjellige Maader; men det har ikke fremſtillet ſig for mig, ſom om der var noget Mangelfuldt ved den Maade, hvorpaa vi faae Tømmeret, ſelv om der ofte er en Deel, der er mindre godt.

378. Hage: Ofte?

Mourier: Ja, eller maaſkee rettere ſagt oftere; det er et ſaadant Udtryk, hvorpaa jeg iøvrigt ikke lægger nogen ſtor Vægt; thi det er kun et Skjøn fra min Side.

379. Formanden: Har De havt Leilighed til at danne Dem nogen beſtemt Mening om Priſen? (Mourier: Nei.) Thi, ſom De bemærkede, kommer det an paa Forholdet mellem Materialets Godhed og den Priis, der gives derfor. Har De ingen beſtemt Mening med Hensyn til hvorledes andre Værfter forſynes?

Mourier: Nei, jeg er aldeles ubekjendt med andre Værfters Priſer og Maaden, hoorpaa de forſynes.

380. Formanden: Har De havt Leilighed til at danne Dem nogen Mening om, hvorvidt det Egetømmer, vi i Almin-

delighed bruge, er af ringere Qvalitet end det, der bruges i andre Mariner navnlig den engelske?

Mourier: En saadan Sammenligning har jeg ikke havt Leilighed til at anstille. Jeg veed eller troer at vide, at de der faae Egetømmer fra mange forskjellige Steder, og man har ogsaa her gjort Forsøg i den Retning; men de Sorter, der komme fra fremmede Steder, f. Ex. fra Italien, vise sig meget kostbare. For at anstille Forsøg, troer jeg, det maa gjøres i langt større Omfang end skeet er; jeg antager, man maatte have en Side eller noget nær en Side af Skibet bygget af en Sort og den anden Side af en anden Sort Tømmer, eller dog have det saaledes blandet, at man kunde anstille en virkelig Prøve; jeg troer, at Forsøgene ere ofte for overfladiske, man gaaer ikke tilbunds i Sagen, fordi man vil have dem hurtigere afgjorte, og fordi de koste Penge.

381. Formanden: Men De har ingen bestemt Tvivl om Hensigtsmæssigheden af det Materiale, som i det Hele taget bruges her?

Mourier: I det Hele taget mener jeg, det er upaaklageligt; det er i Værftets Interesse at faae det til de fordeelagtigste Priser, hvorfor man kan skaffe det; vi fik ifjor noget indisk Teaktræ fra England, det var imidlertid en slet Leverance, men det var nok en Misforstaaelse, der var Aarsag dertil. At indisk Teak, italiensk Eeg er bedre, kan jeg ikke betvivle, efter hvad der almindelig er sagt og skrevet derom; men det er ogsaa en sikker Sag, at det er meget kostbarere.

382. Formanden: Var det en betydelig Leverance, vi fik ifjor?

Mourier: Nei, det var kun en liden.

383. Formanden: Følges endnu ved Tømmerbesigtigelserne paa Holmen de ved Anordningerne af 1825 og 1827 fastsatte Regler?

Mourier: Ja, i Hovedsagen, men der er uden Tvivl foregaaet Modificationer i dem.

384. Formanden: De antages i Hovedsagen for hensigtsmæssige?

Mourier: Vi have undersøgt dem for ikke længe siden, og jeg har ikke seet, der var noget Væsentligt ved dem at bemærke, i det mindste ikke saavidt jeg erindrer.

385. Formanden: Ere de Midler, der nu haves til Tømmerets Transport fra Losspladsen til Skurene hensigtsmæssige?

Mourier: De medføre meget Arbeide; men hidtil har Ingen formaaet at skaffe noget bedre Middel tilveie, ikke engang at gjøre Forslag dertil. I det allerførste Aar jeg var ved Holmen gjorde Wain en officiel Reise til England, og da disse Transportmidler forekom mig noget besværlige og medførende betydelige Omkostninger, anmodede jeg ham om at undersøge, om de ikke der havde dem bedre, og da skaffe os lignende; men han kom tilbage med den Efterretning, at man der brugte omtrent noget lignende som her. Senere har jeg gjort det til Gjenstand for Directeurernes Forhandlinger, men det er ikke kommet til nogen Afgjørelse i saa Henseende. Man har foreslaaet Anlæg af Rullekraner, for lettere at hæve Tømmeret op fra Losspladsen paa Vognene; men det er en meget ubetydelig Besparelse, som derved fremkommer; den lader sig heller ikke strax beregne og der hører en meget lang Tid til, for at komme til Kundskab om, hvad det koster meer eller mindre, da det har sine Fordele, men det koster ogsaa Penge at anskaffe. Vi have gjort Forsøg med høihjulede Vogne, men de svarede ikke til Hensigten, og man ønskede dem affskaffede, hvorpaa vi hørte op med at bruge dem. Ved Jernbanevogne, som passe til Sporene, er der ikke vundet noget videre; thi naar Tømmeret er kommet paa Vognene ved Rullekranen, og de skulle i andre Gader, hvor der ingen Spor er, kunne de ikke bruges der. Saaledes som vore Tømmerskure ere indrettede, ere de lavhjulede Vogne en uadskillelig Deel af Tømmerets Transport og Oplægning i Skurene, idet det derpaa kæntres, løftes osv. Sagen har hyppig været Gjenstand for Discussion, men det har ikke ledet til noget, og jeg troer

ikke, at Jernbaner mellem Skurene eller Rullekraner paa de Steder vilde føre til noget ønskeligt Resultat. Jeg har tænkt mig Skurene indrettede saaledes, at Taget kunde aabnes, og i Forbindelse med en Rullekran; men det vil være en overordentlig kostbar Installation, naar henses til den Capital, der vilde gaae med til Indretningen af saadanne Ting, og den vilde overgaae den Gevinst, man derved vilde faae.

386. Formanden: Hvorvidt ere Skurene hensigtsmæssigt indrettede og beliggende?

Mourier: Naar Installationen bliver fuldført, som den er begyndt, at de ligge til hver Side af Hovedveien, troer jeg, de ere ganske hensigtsmæssige; man kunde ønske at have dem saaledes indrettede, at hvert Tømmer eller hvert Lag Tømmer kunde ligge for sig, og dertil har der ogsaa været gjort Tegning, jeg troer endogsaa Model til, hvorledes det kunde udføres; men man har dog ikke anseet det hensigtsmæssigt at gjøre noget Forslag.

387. Formanden: Spørgsmaalet er vel, om det ikke bliver for bekosteligt?

Mourier: Ja, bekosteligt vil det blive.

388. Formanden: Thi i og for sig kan vel Hensigtsmæssigheden ved at faae en lettere Leilighed, til at tage hvert Stykke ud, ikke betvivles?

Mourier: Nei, det forstaaer sig.

389. Formanden: Anvendes nu i det Hele taget efter Deres Opfattelse tilbørlig Opmærksomhed paa, at der af Tømmer og Planker udtages saadanne Dimensioner, at der ved Tildannelsen bliver saa lidt som muligt spildt?

Mourier: Det er Princippet, det er den Ordre, der er givet.

390. Formanden: At det er Princippet, kan ikke betvivles; men Spørgsmaalet er altid, i hvilken Grad et Princip gjennemføres i Virkeligheden?

Mourier: Jeg har ingen Grund til at troe, at man er

rundhaandet, skjødesløs i den Henseende; om der kan existere en endnu større Oekonomie, tør jeg ikke sige.

391. Formanden: I den Henseende er Assortimentet af største Vigtighed? (Mourier: Ja.) Det hænger jo sammen med, hvorvidt der fra den Side iagttages Oekonomie?

Mourier: Ja, der kan nok til sine Tider mangle et større Quantum af enkelte Boininger eller Bugter; men i det Hele taget troer jeg, at der iagttages Oekonomie. Derfor er der en Tømmerregnskabsfører, som egentlig skulde være en Skibsbygmester; for Øieblikket er det en midlertidig antaget Mand, der er ansat derved; det skulde vel være overdraget ham ene at udtage alt Tømmer til Brug for Mestrene, for paa den Maade maaskee bedre at sætte Princippet igjennem.

392. Formanden: Virkeligheden svarer ikke nu til Planen; thi den nærværende Tømmerinspecteur er ikke istand dertil?

Mourier: Nei, derfor er det ogsaa kun en midlertidig antaget Mand; det er af Mangel paa nogen Anden.

393. Formanden: I Tilfælde af Tvist vil det jo være Fabrikmesteren, der afgjør Sagen, hvis Tømmerinspecteuren modsætter sig en Requisition af Mesteren?

Mourier: Ja, ganske vist.

394. Formanden: Har nu navnlig Forsyningen med Tømmer været saa tilstrækkelig, at det i Almindelighed altid kan siges at være tilbørligt tørt, førend det udtages og anvendes?

Mourier: Der har undertiden været saadanne Omstændigheder tilstede, at man er kommen til temmelig sene Aargange; man ønsker, inden man bruger det, at have havt det liggende 2—3—4 Aar; men man er stundom kommen op til næstforegaaende Aar; med „Skjold" troer jeg navnlig det var Tilfældet, at et enkelt Stykke Tømmer blev taget af sidste Aars Leverancer, men det var, mener jeg, undtagelsesvis.

395. Formanden: Antager De, at det hele Regnskabsvæsen, med Hensyn til fuldstændig Control med hvad der udleveres og forbruges, er vel ordnet?

Mourier: Det er temmelig indviklet og er mig forøvrigt ikke

ganske klart; det gaaer fra vedkommende Mester og Directeur til Ministeriet til Revision, og deri har jeg ingen videre Indsigt. Naar Revisionen har fundet Regskaberne rigtige, giver Chefen for Orlogsværftet Ordre til at beregne det paagjældende Materiale til Udgift; det er blot en Formalitetssag, han kommer til at skrive sit Navn under, uden at han kan udøve nogen Control derved.

396. Formanden: Den hele Ordning maa jo dog være Orlogsværftets Chef bekjendt fremfor nogen Anden; og derfor er mit Spørgsmaal, om De anseer Ordningen i dens almindelige Træk fra Administrationens Standpunkt for hensigtsmæssig?

Mourier: Det er Directeurerne, der hver for sig føre Control dermed og attestere alle Udgifter, og Chefen for Orlogsværftet er der ikke overdraget noget specielt med Hensyn til Regnskabsvæsenet. Jeg har tænkt mig, om det ikke vilde være rigtigere, at Revisionen laae under Orlogsværftet, hvor der kunde være Fagkundskab, medens der i Ministeriet i Reglen kun er Talkundskab. Denne Sag, det hele Regnskabsvæsen har for nylig, i Løbet af disse Aar, været underkastet en Revision, en Begyndelse til en Omordning, men det har der vist sig, at det falder meget vanskeligt at anlægge alt det Regnskabsvæsen paa en rigtig Maade. Naar jeg undtager, at det har forekommet mig tvivlsomt, om Revisionen nu er paa det rette Sted, det vil sige Revisionen af Regnskaberne over hvad der er forbrugt af de forskjellige Materialier, har jeg ikke havt noget videre at bemærke; thi det er kun Mestrene og vedkommende Fagmænd, der kunne have det specielle Kjendskab dertil, Chefen for Orlogsværftet vilde brukne i saadanne Sager, dersom han skulde gaae ind i dem; det var en Umulighed.

397. Formanden: Fra den Forudsætning gik mit Spørgsmaal heller ikke ud. Jeg holdt mig her forelobig til Regnskabet eller rettere Controllen med Forbruget. Komme vi ind paa Regnskabet i det Hele, have vi at adskille tre forskjellige Hovedbele: Et er alle Udgifter, der ligefrem anvendes i Ordets videste Forstand til Personer; et Andet er alle de Udgifter,

der gjøres umiddelbart efter Ministeriets Anviisning til Anskaffelse af Materiale; et Tredie er det, jeg allerede foreløbig har omtalt, Controllen med Forbruget af Materialet. (Mourier: Det var ogsaa det mit Svar gik ud paa.) Hvad det Sidste angaaer, er det en Selvfølge, at Orlogsværftets Chef aldrig kan være den, som i det Specielle directe kan levere Regnskabet; men i Virkeligheden maa han dog have et almindeligt Overblik over de Former, hvorigjennem det Offentlige sikrer sig den fornødne Control, og det er et Spørgsmaal, som De naturligviis vil see, er et meget vigtigt Punkt ved ethvert Værft, at man har den fornødne Mulighed for at man kan controllere hele Forbruget. Spørgsmaalet er nu, hvorvidt De anseer den nuværende Control for hensigtsmæssig, om den kan trænge til nogen Skjærpelse, eller om den er for tung, om den kan gjøres lettere og simplere for alle Vedkommende. De Midler, hvorigjennem der er Spørgsmaal om at føre Controllen, ligge klart for: paa den ene Side er der Nogen, der i Almindelighed faaer Gjenstande udleverede fra visse Beholdningssteder, paa den anden Side er der Steder, hvorfra Udleveringen skeer, der, hvor de forskjellige Gjenstande ere i Behold. De to Elementer, hvorigjennem Controllen kan føres, i det der er En, der giver, og En, der modtager, skulle stemme sammen, og nu er Spørgsmaalet, hvorvidt efter Deres Opfattelse den Control, som har disse to faktiske Udgangspunkter at støtte sig til, er ordnet paa den hensigtsmæssigste og simpleste Maade, om man har den Control, man trænger til, om man ikke gjør den vanskeligere end nødvendigt for Enhver, der arbeider; Hovedhensigten er jo at fremme Arbeidet, og kun fordi man er nødt til at sikkre sig en Control, maa man besvære de Vedkommende. Det er oftere blevet omtalt heri Commissionen, at Mestrene og Underofficererne vare meget bebyrdede med Skriveri, og derfor gaaer mit Spørgsmaal ud paa, om De anseer Controllen i dens ydre Organisation for saa effectiv, hensigtsmæssig og simpel som muligt?

Mourier: Der har ikke fremstillet sig noget Bedre for mig; om det er saa hensigtsmæssigt som muligt, kan jeg ikke

have nogen Mening om; jeg har derimod meget ofte overveiet Regnskabsspørgsmaalet.

398. Formanden: Anseer De den for at være besværlig for alle Vedkommende?

Mourier: Den er meget besværlig; men uden Skriveri kan jo et sligt Regnskabsvæsen ikke gaae.

399. Formanden: Der er altid Tale om forholdsmæssig?

Mourier: Det kan ikke undgaaes; det tager maaskee til; men jeg skjønner ikke, hvorledes det kan være anderledes, end at den Ene beregner sig til Udgift, den Anden beregner sig til Indtægt.

400. Formanden: Er der fuldkommen Sikkerhed for, at man kan forfølge enhver Gjenstand, der udleveres, saa at man med Vished veed inden en passende Tidsgrændse, om den er forbrugt eller ikke; og for at faae at vide, om der er, hvad der skal være i Beholdningerne, finder der da Efterssyn Sted til bestemte Tider og i hvilket Omfang?

Mourier: Der finder en Control Sted fra Chefen for Orlogsværftet, idet han aarlig lader hos de forskjellige Regnskabsførere efterssee i en eller anden Retning og overbeviser sig derved om, hvorvidt Beholdningerne stemme med Regnskaberne. Det er kun enkelte Gjenstande, som saaledes kunne tages frem; thi det er jo et meget vidtløftigt Arbeide; det er i Henhold til den almindelige Lovgivning om Regnskabsvæsen, og jeg mener, at det dog er et Slags Betryggelsesmiddel mod Bedragerier. De større Sager, som Tømmer, kan man jo forfølge efter den Regnskabsførelse, der finder Sted, med Hensyn til hvor de ere anvendte; med de mindre Materialier troer jeg vel ikke, det er muligt at forfølge ethvert enkelt saaledes; men der ligger dog nogen Betryggelse deri, at Intet kan komme ud af Holmen.

401. Formanden: Det bedste Betryggelsesmiddel ligger i Alles Soliditet; thi mindre Gjenstande kunne ikke forhindres fra at bringes ud af Holmen; det er næsten ugjørligt, naar der ikke stadig finder Visitation Sted paa Kroppen.

Mourier: Naar vi komme til ganske smaa Gjenstande, er

det vistnok næsten ugjørligt. Det har iøvrigt ofte været Gjenstand for min Overveielse og for Samtaler at indføre en ny og bedre Regnskabsføring.

402. Formanden: Det Spørgsmaal har været opkastet i Commissionen, om det ikke vilde være ønskeligt at samle de forskjellige Anmeldelser fra Vedkommende paa eet Contoir, saaledes at Sedlerne indleveredes daglig om hvad der er udgaaet af Beholdningen, og hvad Vedkommende have modtaget efter Requisition, og for saaledes at undgaae de mange smaa Contoirer. Denne Organisationsform har ikke været Gjenstand for Deres Overveielse? (Mourier: Nei) Hvad nu selve Beholdningen angaaer, maa det jo til enhver Tid med fuldkommen Sikkerhed kunne opgives, hvormeget der skal være, og det kan undersøges, hvormeget der er der? (Mourier: Ja) En ganske anden Sag er imidlertid Priisangivelserne; hvorvidt antager De den Form, som nu bruges i saa Henseende, for hensigtsmæssig; er den skikket til at give et virkelig klart Billed af, hvad der i Finantsaarets Løb er udgivet, og hvad der for disse Penge er faaet og virkelig kommet Marinen til Gode?

Mourier: De sigter vel til det nuværende Beregningscontoir, hvor Priserne opgjøres?

403. Formanden: Jeg sigter til den Form, som det er oplyst for Commissionen, at Ministeriet benytter i sine Meddelelser til Værftet, i det de, saavidt jeg har opfattet Sagen, gaae ud paa, at der er gjort visse Udgifter til Tømmer-Anskaffelser, uden at Værftet derfor endnu har faaet det Tømmer, om hvis Anskaffelse der er Spørgsmaal, saa at, saaledes som vi have opfattet Sagen, Noget kan føres til Udgift i eet Finantsaar, medens først i et andet Finantsaar Tømret kommer til Værftet, kort sagt, at en virkelig Rapport mellem Udgiften og hvad der gjøres for den ikke træder frem, at ikke blot Summerne for en meget væsentlig Deel ere calculatoriske, men at Værftets Regnskab ligefrem er imaginairt.

Mourier: De Opgivelser, der komme fra Ministeriet, blive naturligviis tagne til Følge ved Værftet, baade af mig og enhver

Anden; disse gaae iøvrigt ikke gjennem Chefen for Orlogsværftet, de ere mig aldeles ubekjendte.

404. Formanden: Gaae ikke alle Meddelelser gjennem Chefen for Orlogsværftet?

Mourier: Jo i Reglen, men der er enkelte Undtagelser, hvor det hedder: vil blive sendt fra Commissariatscontoiret til Fabrikcontoiret, og deriblandt er bestemt disse Priser, ligesom ogsaa undertiden i andre Sager Ministeriet henvender sig directe til vedkommende Fagmænd; i Reglen gaaer det imidlertid gjennem Chefen for Orlogsværftet.

405. Formanden: Jeg troede, at alle Meddelelser til Chefens Underordnede gik igjennem Chefen?

Mourier: Ja i Reglen, men der er Undtagelser, som dog ikke ere hyppige; dem kan jeg ikke kjende til, uden forsaavidt vedkommende Fagmand underretter mig derom, og siger, jeg har idag faaet saadan Meddelelse.

406. Formanden: Det skeer vel saa i Grunden kun i de Tilfælde, hvor man har anseet det for overordentlig vigtigt at forkorte Veien?

Mourier: Rimeligviis henvender man sig directe til vedkommende Fagmænd, naar man strax ønsker Oplysning om Noget.

407. Formanden: Men det vil vist ikke undgaae Deres Opmærksomhed, at for den overordnede Bestyrelse af Værftet er det en Sag af stor Interesse, hvorledes Pengebevillingerne i længere Tid stille sig. Netop naar der er Spørgsmaal om at gjøre Forslag, om den saakaldte Behovsseddel, har det stor Betydning, hvilke Summer der kunne antages disponible gjennem en længere Aarrække; thi det er jo ikke for et Aar, men for en længere Tid, at Planerne maae tænkes lagte, og dermed hænger sammen, om det er muligt for Værftets Bestyrelse at faae en klar Forestilling om, hvorledes Pengebevillingerne dele sig mellem det Personelle og Materielle, og derfor spørger jeg, om De har kunnet finde, at den Form, hvorunder disse Forhold komme til

Værftets Kundskab, er instructiv, eller om den ikke snarere maatte siges at være forvirrende?

Mourier: Den ligger mig ikke klart for.

408. Formanden: Det er Dem navnlig ikke klart, hvad der hører til det enkelte Aar, hvad til et følgende eller foregaaende Aar?

Mourier: Den Beregning, der gjøres i Ministeriet, er Værftet ubekjendt med; det er kun Opgaver paa saadanne Summer, som ere udgivne udenfor, der komme til Værftets Kundskab.

409. Formanden: Men det skeer ikke samtidig med, at Leverancerne præsteres; saa at det kan hændes, at der i det foregaaende Aar er meddeelt, saa og saameget Materiale er anskaffet til den og den Priis, medens det derfor ikke er sagt, at det Materiale er kommet?

Mourier: Det er formeentlig en Mangel.

410. Formanden: Det er altsaa ogsaa Deres Opfattelse af Forholdet, at det er et Factum, at der ikke er Sammenhæng mellem Meddelelserne om Anskaffelsen og Anskaffelsens virkelige Fremkomst?

Mourier: Det er der neppe.

411. Formanden: Altsaa ere heller ikke de Calculer, som ligge til Grund for disse forskjellige Priisopgivelser, Værftet bekjendt; det kan heller ikke efter den Kundskab, det saaledes erhverver, selv construere de Momenter, hvorpaa Priisopgivelsen begrundes?

Mourier: Nei, men det er netop af de Opgaver, som Commissariatet directe giver til Fabrikmesteren, uden at det gaaer gjennem Chefen for Orlogsværftet. Det Regnskabsvæsen har ikke forekommet mig tilborlig klart. Jeg er af den Formening, at Chefen for Orlogsværftet skulde kunne see klart, hvad Værftet giver ud og hvad der produceres; men deraf maatte følge, at hele Regnskabsvæsenet for en stor Deel gik igjennem ham. Ifølge den sidste Resolution angaaende Regnskabsvæsenets nuværende Ordning er det saakaldte Beregningscontoir lagt under Fabrikmesteren, og det har forekommet mig, som det var meget mere

uafhængigt af Chefen for Orlogsværftet, end Regnskabsvæsenet ellers i Almindelighed har været, og ialtfald mere end det burde være. Jeg vil ikke sige, at Chefen for Orlogsværftet kan faae Tid til at befatte sig særligt dermed; men jeg troer, det vilde blive klarere, naar det laae under et Contoir, som var Chefen directe underlagt, og hvor han kunde søge de nødvendige Oplysninger, medens han nu skal søge dem gjennem Fabrikmesteren, altsaa ad en Omvei; men det er maaskee kun en Formsag, og jeg har ikke fundet mig foranlediget til at gjøre nogen Bemærkning desangaaende. Maaskee har jeg nok mundtlig udtalt mig ved en eller anden Leilighed, men som militair Embedsmand er det en Selvfølge, at jeg, naar jeg faaer en Ordre fra Ministeriet, tager den til Følge.

412. Formanden: Ja, det stiller sig da paa samme Maade i Civiletaten, at man adlyder.

Mourier: Man gjør der undertiden Demonstrationer paa en Maade, som ikke passer saa vel i de militaire Forhold.

413. Formanden: Hvilke Contoirer ligge under Dem?

Mourier: Equipage- og Commandocontoiret, samt Hovedmagasinscontoiret og Veiercontoiret; de have ingen anden directe Foresatte end Chefen for Orlogsværftet, og paa Gammelholm Equipagemesteren for Hovedmagasinets og Veierbodens Vedkommende. De andre Contoirer, det saakaldte Beregningscontoir og Tømmercontoiret, sortere under vedkommende Fagmand, Fabrikmesteren; alle de andre Autoriteter have kun Skrivere, men de ere vel tilbøielige til at kalde det Contoirer, skjøndt saadanne ikke existere.

414. Formanden: Hvor stort Personale er der i Equipagecontoiret foruden Skriverne?

Mourier: Der er ingen saakaldede Skrivere; der er lutter civile Contoirbetjente, nemlig en Contoirchef, 2 Fuldmægtige og 3 Copiister. Disse sidste gjøre andet end egentlig Afskrivning, og høre ikke til Holmens saakaldte Skrivere; det er kongelige Embedsmænd.

415. Formanden: Equipagemesteren staaer ikke som et Slags Contoirchef?

Mourier: Nei. Hovedmagasinscontoirets Personale bestaaer af en Hovedmagasinsforvalter, der tillige er Contoirchef, en Fuldmægtig og 2 Copiister; ved Veiercontoiret er der kun en Betjent foruden Veiermesteren, det er kun et lille Contoir. Disse Contoirer staae directe under Chefen, de andre, som jeg for nævnte, staae under vedkommende Fagmand.

416. Formanden: Selv nu afseet fra andre Hensyn, er det saa ikke efter Deres Opfattelse noget eiendommeligt, at Regnskabscontoiret saaledes synes nærmest at være henlagt under en enkelt Directeur, medens dog Regnskabet maa omfatte tillige andre Directeurers Virksomhed; fremkommer ikke derved et noget eiendommeligt Forhold, at Fabrikmesteren, der nærmest maa controllere Regnskabsvæsenet for Alt, vedkommende hans Fag, bestyrer et Contoir, der tillige skal omfatte og optage de Elementer, der komme fra andre Fagmænd?

Mourier: Derfor har jeg fra Begyndelsen af fundet, at det ikke var kommet paa rette Sted; jeg antog, at det maatte ligge under en Autoritet, som stod over Fagmændene, eller dog være i en saadan Stilling, at det ikke stod under den enkelte Directeur; men jeg har ikke seet, at der er fulgt nogen videre Ulempe deraf. Jeg er overbeviist om, at det er i meget gode Hænder, og jeg troer ikke, der har været nogen Vanskelighed; der har ikke fremstillet sig nogen saadan, ialtfald har jeg ingen videre Klager modtaget, uden i Begyndelsen over det meget extraordinaire Arbeide, det medførte, af Folkene, som ikke vare vante dertil; ellers har der Intet været i Veien.

417. Formanden: Spørgsmaalet maa jo være dette, om man kan sige, at man gjennem dette Regnskab, der gives, kan faae en virkelig Opgjørelse af det, hvortil Pengene anvendes, og det synes ikke at være Tilfældet, efter hvad der hidtil er fremkommet?

Mourier: Det er Middelpriser, som anvendes der, og ikke de fuldkommen sande Priser; men det vilde vel være næsten

uoverkommeligt, naar hvert enkelt Materiale skulde have sin sande Pris; de maae vel regne Fyrre-Brædder eller Planker til saadanne Priser, som ere Aarets Middelpriser, og Quantiterne efter de maanedlige Regnskaber. Jeg troer dog, at det tilnærmelsesviis maa blive det Sande de fleste Aar; men der viser sig vistnok endeel Feil derved; hvorfra de hidrøre, kan jeg imidlertid ikke sige. Paa Værftet er man af den Formening, at de hidrøre fra de Opgaver, man faaer fra Ministeriet, at de ikke svare til Virkeligheden; hvorvidt det er rigtigt, kan jeg ikke vide, og jeg udtaler derfor kun, hvad der falder i det Daglige.

418. Formanden: Det er vor Ret at faae Deres sande Mening at høre.

Mourier: Saaledes siger Værftet, men deraf følger ikke, det er saa. Der var i det første Aar en stor Differens i Regnskabet; saavidt jeg veed, paa 40,000 Rd.

419 Hage: Havde man dem tilovers?

Mourier: Det husker jeg ikke; saasnart jeg har gjennemgaaet det ene Aars Regnskab, slipper jeg det, for da at tænke paa det nye. Det andet Aars Regnskab, som indsendtes, mener jeg kom Sandheden endeel nærmere, og jeg skulde dog troe, at naar den Maade, der er vedtaget at skulle følges, iagttages fra alle Sider, kommer man Sandheden noget nær, saa nær, som det kan være nødvendigt; jeg er snarere bange for, at vi komme i en altfor stor Detail med vore Beregninger, saa at man ikke kan overkomme dem.

420. Formanden: Der er navnlig det Hovedpunkt, hvorledes De tænker Dem det Forhold naturligst ordnet, naar der er Spørgsmaal om, til hvilken Værdi man skal ansætte de Materialier, som i et vist Aar ere brugte til Skibene; skal man saa holde sig til de Priser, der ere opgivne for dette Aar som Anskaffelsespriser, eller skal man mulig tage Hensyn til de Priser, som ere givne i det Aar, da det Materiale, som forbruges, virkelig er blevet anskaffet, eller til Gjennemsnitspriser? Jeg taler

ikke om, hvorledes der forholdes, men hvad Deres Mening er om, hvad der nærmest vilde give det anskueligste Resultat?

Mourier: En Gjennemsnitspriis, som dog maa rettes fra Tid til anden.

421. Formanden: Hvormange Aars Gjennemsnit?

Mourier: 5 Aars vilde jeg antage; men jeg har ikke underkastet Spørgsmaalet nogen nærmere Overveielse.

422. Formanden: Vi ere komne tilbage til Fabrikmesterens Stilling; maaskee jeg her maa nævne det Spørgsmaal, vi før have berørt, Instruxspørgsmaalet. De har meddeelt Commissionen en Instrux for Fabrikmesteren, men som har den Eiendommelighed, at den ikke er bleven sat i Kraft paa samme Tid, som den blev given; hvorledes har De nu opfattet i Virkeligheden dette Forhold; thi Fabrikmesteren har opfattet det saaledes, at Instruxen aldrig er traadt i Kraft?

Mourier: Jeg har opfattet det saaledes, at den var i Kraft; da det har været mig ubekjendt til forleden Dag efter Commissionsmødet, at den fra Ministeriet blev sendt med en Skrivelse, som sagde, at man skulde stræbe hen efter at ordne Forholdet saaledes, som angivet i Instruxen. Jeg har nu ikke siden læst den eller videre overveiet det; men jeg synes dog, at, naar en saadan Instrux er given, maa den efterhaanden komme i Kraft, uden at man just siger, fra den Dato træder den i Kraft. Maaskee vilde det have været rigtigere efter endeel Aars Forløb at underkaste den Forandringer, da der jo er indført forskjellige Forandringer ved Værftet, netop efterat den er udgivet; men jeg seer ikke rettere end at den er i Kraft, og at den, som jeg troer, bør følges overalt. Første Gang, jeg fik Instruxen, læste jeg den, men senere har jeg kun enkelte Gange, hvor jeg havde Tvivl om Noget, som der skete, var rigtigt, seet enkelte §§ efter, og iøvrigt ikke befattet mig mere med den.

423. Formanden: Det ligger i Forholdets Natur, at hvor der er den rette Forstaaelse mellem de Over- og Sideordnede, gaaer Alt godt selv uden en skreven Instrux; men man veed jo dog ikke, om et saadant Forhold altid vil være tilstede. Vilde De

derfor ikke mene, at netop den Tid, hvor Forholdet er godt, er den rette til at fastsætte saadanne Instrux?

Mourier: Jeg troer, at jeg allerede har udtalt, at strax i Begyndelsen, efterat jeg havde tiltraadt min nuværende Embedsstilling, fandt jeg mig foranlediget til at udtale mig om Affattelsen af Instrux, men at jeg fik en anden Udtalelse af Ministeriet, og derved var jeg bunden.

424. Lütken: Er denne Instrux udarbeidet i Ministeriet i 1848?

Mourier: Det er mig ikke bekjendt. Den er vistnok udarbeidet af Fabrikmesteren, og at den dengang har været hos Overequipagemesteren troer jeg ogsaa, at jeg har havt Leilighed til at see; den er sandsynlig derefter undergaaet det sædvanlige Gjennemsyn og Redactionsforandringer i Ministeriet.

425. Formanden: Hvorvidt antager De, at der, naar Værftet er sammendraget paa Nyholm, vil kunne gjøres Indskrænkninger i Værftscorpset?

Mourier: En lille Indskrænkning vil der formeentlig kunne skee; der er flere Poster her, f. Ex. Færgemændene, Jolleroerne paa Færgen mellem Gammel- og Nyholm, som kunne inddrages, ligeledes lidt af Brabbænksmandskabet og nogle enkelte Andre; men nogen stor Indskrænkning har jeg ikke antaget, der kunde gjøres.

426. Formanden: Mener De, at der er noget Arbeide, som nu udføres af Værftscorpsets Arbeidsmænd, der med Nytte kunde udføres af Sjouere?

Mourier: Det troer jeg ikke; det har ikke fremstillet sig for mig, som det vilde være til nogen Gavn; for alle faste Poster antager jeg det bedst at have faste Folk i Tjenesten; ved faste Poster tænker jeg mig her nærmest Dagvagter, og Folk, som have en speciel Tjeneste hvormed et Slags Ansvar er forbundet; i disse Tilfælde mener jeg, det er rigtigere at have faste Folk end saakaldte Sjouere, og jeg troer ikke, der er noget vundet ved en Forandring af Princip i den Henseende. Det er forøvrigt af de Spørgsmaal, med Hensyn til Holmens Sammendragning paa Ny-

holm, som jeg ofte har gjort til Gjenstand for Overveielse, om der er noget Stort derved at bespare. Jeg er ikke kommen til det Resultat, at det vilde være noget Stort, men at det kun vilde være forskjellige smaa Poster, f. Ex. den ene Equipagemester og hans Inspectionsofficeer. En anden Sag er det, at naar hele Værftet kommer til at ligge paa eet samlet Terrain, ville Communicationsmidlerne blive mindre nødvendige; der vil blive en kortere Gang og altsaa mere Arbeide udført; Forsinkelsen ved Vandforbindelsen mellem Ny- og Gammelholm vil ophøre, hvilken nu er stor, især om Vinteren ved daarligt Veir og navnlig ved Isgang, naar vi skulle kjøre Alt, og vi have i disse 1½ Maaneder daglig havt Exempel paa, hvilke Bekostninger det medfører. Disse Udgifter ville blive sparede, ligesom ogsaa Vedligeholdelse af Bolværker, og det er ingen ubetydelig Besparelse.

427. Formanden: Det Spørgsmaal har været opkastet, om ikke Udførelsen af Arbeiderne ved Værftscorpset kunde skee paa en billigere Maade?

Mourier: Meget troer jeg ikke; men muligt noget billigere. Det har været Gjenstand for Omtale, om ikke det samlede Værftscorps skulde alene sortere under een Autoritet, Equipagemesteren, som saa naturligviis burde være Commandeur for dette Corps, der nu egentlig intet Hoved har. De andre have dog et Slags Hoved, idet de have Fabrikmesteren, Sotoimesteren, eller Takkelmesteren, skjøndt disse ikke hedde Commandeurer for deres Corpser. Værftscorpset har derimod ingen, idet det er fordeelt mellem de 2 Equipagemestre, Toimesteren og Takkelmesteren, altsaa mellem 4 Personer. Maaskee det, naar det var samlet under een Autoritet, Equipagemesteren, og Requisitioner skete til ham om at faae saadanne Folk den og den Dag til den og den Tid til det og det Arbeide, vilde medføre en liden Oeconomie, istedetfor at man nu har dem fordeelt paa andre Steder, hvor Enhver har et bestemt Antal til sin Disposition; men jeg troer ikke, at Besparelsen vilde blive stor.

428. Formanden: Antager De, det vilde være til Tje-

neſtens Tarv, at omdanne de to militaire Corpſer til eet, med en faſt Cadre af dygtige Underofficerer?

Mourier: Nei, de ere ſaa forſkjellige i deres hele Oplæring, at jeg ikke troer, de egne ſig til at være under eet Overhoved, og da vi efter min Formening ikke kunne undvære Takkel- eller Tømeſteren, kunne de ligeſaa godt have Mandſkabet hver for ſig; derimod troer jeg rigtig nok, at de noget nær ſkulde have deres Opdragelſe efter ſamme Princip, at de ſkulde følges ad i Underviisningen og Organiſationsprincipet; men jeg troer ikke, der er vundet Noget, ved at de forenes.

429. Formanden: Antager De Corpſerne for tilſtrækkelige i Antal?

Mourier: Der er meget deelte Meninger om Corpſerne. Vor nuværende politiſke Stilling giver os netop Leilighed til at ſee ad Erfaringens Vei, at det er meget knapt med Corpſernes Styrke. Naar de blive fordeelte i de Skibe, der ere paatænkt udruſtede, maae vi ſtærkt gribe til dem, ſom endnu ikke ere blevne Underofficerer, og endvidere til Indrullerede. Naar nu disſe beſidde fornoden Dygtighed, er der ikke nogen videre Ulempe forbunden dermed; men de ſkulle dannes, og denne Uddannelſe tager Tid, og jeg troer ikke, Reſultatet bliver tilfredsſtillende. Jeg troer ikke, at man under forrige Krig eller næſtforrige Krig, ſom jeg tildeels har oplevet, hos de indrullerede Underofficerer har fundet den tilbørlige Commando og Dygtighed; men i underordnede Stillinger ſom Quarteermeſtre og Underconſtabler kunne de bruges; der gives naturligviis Undtagelſer, og der er ſelvfølgelig ogſaa dygtige Folk blandt dem.

430. Formanden: De antager altſaa dog, at Underofficerer med Held ville kunne uddannes af de Værnepligtiges Række?

Mourier: Der kan uddannes Nogle; men vi ſkulle førſt ſee, hvad Dygtighed de komme til at beſidde; det er endnu ikke godtgjort; thi de Skoler, de have gjennemgaaet, have kun været af kort Omfang en enkelt Gang, og ſiden have de ikke været i Skolen. Det ſkal nu fremgaae, om de virkelig beſidde den Dygtighed, at de kunne bruges, navnlig ſom Artilleriunderofficerer;

jeg troer nok, at de have saamegen, at de kunne bruges til Matrosunderofficerer.

431. Formanden: Men De antager ikke den nuværende Uddannelse fra Dreng af til Underofficeer som absolut nødvendig?

Mourier: Den nuværende Uddannelse tilfredsstiller mig ikke, forsaavidt den er overordentlig langvarig, og jeg ikke seer, at al eller idet mindste en større Deel af den Uddannelse opnaaes, som jeg synes, de burde erhverve sig i de Aar, de blive uddannede. Men det gaaer med denne Installation som med saameget Andet, at man synes, der er Mangler derved, uden at man kan paavise eller udtale Noget, hvorved man kan hæve det. Det er navnlig den lange Skolegang i Matros- og Artillericorpset, man skulde see at blive fri for; den koster ogsaa endeel Penge; men jeg troer dog, at en stor Deel af de Underofficerer, der saaledes uddannes, ere meget dygtige og ere, hvad man kun finder i en Marine. I Almindelighed synes Artillericorpsets Underofficerer at staae høiere end Matroscorpsets; jeg kan ikke paavise nogen bestemt Aarsag dertil, thi der er mig ikke andet bekjendt, end at de begge have dygtige Foresatte, hvem det har været magtpaaliggende at uddanne dem saa meget som muligt; men desuagtet har det oftere forekommet mig, at der med Hensyn til Matroscorpset var fra den moralske Side Tvivl om Redelighed, og jeg har mere Tillid til Artillericorpset.

432. Formanden: Hvori vil De søge Grunden til at Underviisningen, som den nu er ordnet, ikke er saa tilfredsstillende som ønskelig?

Mourier: Jeg har antaget, at endeel af Lærerne har været daarlige, og det tilskriver jeg, at man har taget Underofficerer til Lærere; men det er nu tildeels i Overgang, idet man har faaet en dansk Lærer; thi Sproget er det jo en absolut Nødvendighed, at de gjøres lidt fortrolige med; og jeg troer allerede det har havt megen Indflydelse, efterat de nu i en 3—4 Aar have havt en saadan Lærer. Jeg troer ogsaa, det vilde være bedre, om Nogle af de øvrige Lærere vare Officerer istedetfor Underofficerer, fordi det jo er en absolut Betingelse, at Læreren maa have Dyg-

tighed, naar han skal kunne udrette Noget, og det kan ikke forlanges, at alle Underofficererne skulle være skikkede til Lærere. Maaskee er der ogsaa lidt Mangel paa Interesse hos de Underordnede, der ikke synes om at sidde og læse, skrive og regne, lære Artilleri og Sømandsskab, hvilke jo ere de Underviisningsgrene, de have; men det er mig netop forsikret, at siden de for nogle Aar siden fik en Lærer i Dansk, have de deri viist megen Interesse, saa at de ere gaaede fremad. Denne Uddannelsesskole staaer ogsaa i Forbindelse med deres praktiske Arbeide, f. Ex. i Matroscorpset, og det passer ikke godt sammen, at de commanderes fra Skolen til Takkelloftet, at de der skulle i Arbeidsklæderne til Ombinding af Gods o. desl., og derfra igjen møde paa Skolen; det troer jeg, kjeder dem.

433. Formanden: Var det muligt at have en skarpere Grændse mellem Underviisningstiden og de Arbeider, hvortil de skulle bruges?

Mourier: Det troer jeg ikke, lader sig gjøre; der er et Program for Underviisningstiden, og iøvrigt er Detailen overladt vedkommende Corpschefer, Takkel- og Tømestrene; jeg troer ikke, at Forholdet kan være anderledes, end det nu er.

434. Formanden: Antager De, at man med mange Værnepligtige vilde kunne rekruttere Corpset til en saadan Styrke, at man deraf kunde afgive det fornødne Mandskab til Takkelloftet og Arsenalet, samt besætte Holmens Poster og derved faae tilstrækkelig Betragtning?

Mourier: Alene med dem, troer jeg ikke, det kan skee.

435. Formanden: Hvorvidt vil De i det Hele taget udstrække Brugen af de mange Værnepligtige, hvorvidt troer De, man kan gaae i at benytte dette Element paa den hensigtsmæssigste og billigste Maade til Tjenestens Tarv?

Mourier: Et Værftscorps til Vagt kan man have af de Værnepligtige, men til de faste Corpser, mener jeg, der bør være Folk i fast Tjeneste; jeg troer ikke, de bør omskiftes, hvorimod det kan have sine Fordele, at have Søværnepligtige til Vagttjeneste, som afløste hinanden, dog ikke for hyppig; dersom Halvdelen afløstes

hvert Aar, maatte man have dem 2 Aar inde til Vagttjeneste; det har jeg tænkt mig, kunde gaae an. Der har ogsaa været Tale om, hvorvidt de overhovedet kunde befales til at gjøre Tjeneste paa Værftet, men det hører ikke herhen. Det er en Omstændighed, som man heller ikke maa overse, at det vilde blive en Forøgelse af Soværnepligten.

436. Formanden: Men det vilde De dog anse for at være i sin Orden, naturligviis indenfor Lovens Grændser, at benytte de Kræfter, som udfordres til Soværnets Befæstelse, naar de fornødne Penge dertil bevilges?

Mourier: Men der staaer i Værnepligtsloven, at de Værnepligtige kun skulle være til Skibenes Besættelse og Kongens Tjeneste.

Formanden: Jeg mener naturligviis kun inden Lovens Grændser, thi dertil skulle vi Alle holdes bundne, men at man maa være opfordret til at benytte, hvad Loven giver, til Soværnets Udvikling, under Forudsætning af, at de fornødne Midler dertil ere tilstede.

437. Hage: Den vigtigste Deel af de Varer, der bruges paa Værftet, er Tømmer; D. Excel. anførte, at fransk og italiensk Eeg, efter hvad De har hørt og læst, var bedre end den Eeg, vi bruge, men at begge Sorter vare meget dyrere end vor Eeg; er De saa god at opgive mig Forholdet i Værdi?

Mourier: Det kan jeg ikke.

438. Hage: Maaskee jeg, for at undgaae Gjentagelser, tør spørge, om De i det Hele taget er videre bekjendt med Priserne paa de Artikler, der bruges?

Mourier: Jeg seer dem af og til, men jeg husker dem ikke og kan ikke opgive dem.

439. Hage: De mener i det Hele taget ikke, at det er Noget, der directe vedkommer Chefen, at være fortroelig med Værdierne?

Mourier: Nei, ikke strengt taget, da jeg ikke har Noget at gjøre med Regnskabsføringen, eller den Brug, der gjøres af Pengene.

440. Hage: De to Contoirer, der før bleve nævnte, Equipage- og Commandocontoiret, samt Hovedmagasinscontoiret, høre, saavidt jeg forstod det, directe under Chefen for Orlogsværftet? (Mourier: Ja). Ere de paa Nyholm?

Mourier: Nei, begge paa Gammelholm.

441. Hage: Men deres Forretninger, jeg mener den praktiske Deel af dem, ere hovedsagelig paa Nyholm?

Mourier: Nei, saalænge Hovedmagasinet er paa Gammelholm, følger naturligviis deraf, at Contoiret ogsaa maa være der; hvad Equipage- og Commandocontoiret angaaer, vilde man maaskee et andet Sted kalde det Orlogsværfts-Chefens Secretariat.

442. Hage: Det er altsaa det Contoir, hvor De besørger Deres Forretninger?

Mourier: Ja, Equipage- og Commandocontoiret er Secretariatet.

443. Hage: Hvorledes er Contoirtiden der?

Mourier: I Reglen er Contoiret aabent fra Kl. 9 og saalænge der er Forretninger at udføre; i Almindelighed forlade de Contoiret Kl. 3, og de, der have Arbeider at udføre, komme da igjen om Eftermiddagen og Aftenen, hvor de gjøre det færdigt, der maatte staae til Rest.

444. Hage: Det er vel undtagelsesviis?

Mourier: Nei, der er i Reglen een eller to om Eftermiddagen.

445. Hage: Man kan altsaa i det Hele taget sætte Contoirtiden fra Kl. 9—3?

Mourier: Ja, men efter den Tid forbliver der altid Een paa Contoiret, for at modtage Dagens Expeditioner, som mulig endnu maatte komme fra Ministeriet, og, hvis der er Noget, der strax skal expederes, da at gjøre det; det er en af Fuldmægtigene eller Copisterne efter Omstændighederne, og han bliver der, indtil jeg lader ham gaae, hvilket daglig i Reglen trækker ud til Kl. 5 og ofte senere; det kommer alt an paa, hvad der er at gjøre.

446. Hage: Kl. 9 møder hele Personalet?

Mourier: Nei, Kl. 9 møder der kun Een, som kan tage

imod, hvad der kommer, og Kl. 10 møder hele Personalet, med Undtagelse af een af Copisterne, hvis Tjenestetid er saaledes ordnet, at han arbeider om Eftermiddagen og ikke om Formiddagen. Hovedmagasinscontoiret aabnes ½ Time efter Klokkelydningen og er aabent til henimod den Tid der aflydes, saalænge Udleveringer finde Sted paa Værftet. Personalet kommer ½ Time efter Klokkelydningen, dog ikke Alle, det beroer paa Forretningernes Beskaffenhed; 1 Time efter Klokkelydningen ere de tilstede og blive til henimod Aflydningstiden.

447. Hage: Møde de Alle til den Tid?

Mourier: For at besvare det Spørgsmaal, maatte jeg sidde i Contoiret og see, at de kom. Contoirchefen, veed jeg, kommer senere, men naar han passer sine Forretninger, har jeg været nogenlunde tilfredsstillet. Man kan ikke forlange alle Egenskaber samlede hos een Mand, der er Ingen af os, uden at vi have vore Mangler, og saaledes har Hovedmagasinsforvalteren ogsaa sine; men jeg har ikke fundet mig foranlediget til at gjøre noget Væsen deraf; i det Daglige maae vi vel gjensidig finde os i, at der er Mangler.

448. Hage: Kunne vi ikke antage, at Vedkommende ingen Mangler har, men at det i dette Tilfælde kun ligger i, at Reglen for Arbeidstiden er mangelfuld?

Mourier: Det kan jeg ikke indrømme.

449. Hage: Paa Grund af, at der ikke er nogen bestemt Tid, da Enhver i dette Contoir møder, træffer det saa ikke undertiden, at De kommer og vil tale med En eller Anden i Contoiret, uden at træffe ham?

Mourier: Jeg kommer sjelden i det Contoir, jeg kalder dem fra Contoiret til mig.

450. Hage: Altsaa, den egentlige Maade at drive Forretningerne paa i dette Contoir, kjender De ikke directe?

Mourier: Jo, saameget jeg behøver.

451. Hage: Jeg mener den daglige Udførelse af Forretningerne i Contoiret?

Mourier: Jeg skjønner ikke, det hører til mine Pligter at

ſtaae i Contoiret og Hovedmagaſinet og ſee, hvilke Forretninger ere.

452. Hage: Det har jeg heller ikke meent, men da De nævnte, at disſe to Contoirer directe hørte under Chefen, antog jeg, det var Dem bekjendt?

Mourier: Alle Ordrer, ſom Commandocontoiret ſkal udføre, og ſom ere nødvendige for Tjeneſten, gives directe fra Chefen. Hovedmagaſinscontoiret beſørger alle Modtagelſer og Udleveringer; og der har ingenſinde været nogen Klage over Contoiret, eller at der var Mangel paa Opfyldelſen af dets Pligt, uagtet jeg gjerne kan have været vidende om, at Contoirchefen kom noget ſenere, medens han undertiden igjen blev til Kl. 10 om Aftenen; men det er rigtignok en Detail, ſom forekommer mig at ligge udenfor Sagen.

453. Hage: Jeg gik ud fra Deres egne Bemærkninger om, at disſe to Contoirer directe hørte under Chefen for Orlogsværftet, og derfor antog jeg, at det var to Contoirer, hvor Chefen dagligdags indfandt ſig, for at paaſee de løbende Forretningers Gang; men nu hører jeg, at, naar De vil tale med Nogen fra Hovedmagaſinscontoiret, lader De ham komme til Dem?

Mourier: De komme fra begge Contoirer; jeg gaaer af og til i Contoirerne, men mit Ophold er ikke der, heller ikke mine Forretninger.

454. Hage: Er der efter Deres Formening nogen for ſtor Vidtløftighed med Hensyn til Brevvexling mellem Miniſteriet og Chefen for Orlogsværftet paa den ene Side, og mellem ham og de Underordnede ved Værftet paa den anden Side, og kan der ikke ſkee betydelig Indſkrænkning deri?

Mourier: Nei, jeg troer ikke, den er for vidtløftig; der er en heel Deel Ordrer, ſom udelukkende ere mundtlige; men det Mundtlige er altid mindre fuldkomment og paalideligt; Localiteterne kunne ogſaa have Indflydelſe derpaa. Derſom Chefen for Orlogsværftet, iſtedetfor at have ſit Contoir og Opholdsværelſer paa Gammelholm, var paa Nyholm med ſit Contoir og det Øv-

rige, vilde endeel mundtlige Ordrer maaskee lettere lade sig udføre.

455. Hage: Naar jeg nu tager bort Alt, hvad Contoirvæsenet angaaer i militair Henseende, og blot vil holde mig til Orlogsværftets Drift, mener De da ikke, at den Uovereensstemmelse i Beregningen af Priserne, som har fundet Sted, og som forresten maaskee ikke har stort at betyde, vilde undgaaes, og at det navnlig vilde staae klarere for Chefen og være nyttigere i det Hele taget for Tjenesten, dersom der var et eneste Contoir for Værftet under Chefen for Orlogsværftet, saa at Alt, hvad der angik Regnskabsvæsenet, var der, ethvert Skib der havde sin Conto, enhver af de vigtigere Gjenstande ligeledes sin Conto. De havde da under Dem Deres Penge, Deres Hovedforvalter, som udleverede efter Anviisning fra Contoiret. I det Contoir vilde da Ministeriet, som jeg vilde anse som Banquier for Etablissementet, kunne faae opgivet Alt, hvad Værftet kostede, og det vilde lettere kunne paasee, at det Omfang, der var givet det, ikke blev overskredet. Lad os antage, at der skal anvendes 500,000 Rd. paa Orlogsværftet; det laae da i forskjellige Poster, deels i Tømmer, deels i Jern, deels i Penge, Alt blev efterhaanden opgivet under Eet. Naar Aaret var omme, skulde Chefen kunne opgive sin Banquier, Ministeriet, der har betroet ham de 500,000 Rd., hvorledes han har anvendt dem og hvad han har tilovers; det, han har tilovers, vilde fremtræde i Skikkelse af Optagelse af Forraad af enhver Art; det maa altsaa komme til at stemme; og for at begynde en saadan Forretning, skulde man tage Beholdningerne op og debitere Chefen for det som løbende Driftscapital. Hvad mener De om dette aldeles raae Udkast, vilde det ikke være hensigtsmæssigt til at simplificere Forretningerne, hjælpe sig med betydelig færre Folk og give fuldkommen Sikkerhed for, at den hele Anvendelse af Midlerne var mere betryggende end nu?

Mourier: Mere betryggende end nu, skjønner jeg ikke vel, det kunde blive; nu er det for en stor Deel i Ministeriets Hænder; men paa den Maade, som De mener, vilde Ministeriet, som De

kalder Etablissementets Banquier, ganske kunne undværes. Det er jo en saa stor Forandring, at jeg rigtignok ikke er forberedt paa at svare paa, om det lader sig udføre, men det forekommer mig ialtfald, at det vil være noget nær uoverkommeligt for et Contoir eller en Contoirchef at administrere de forskjellige Forvaltningsgrene, som der jo maatte ligge under dette store Contoir; der maatte dog være en Mand, som stod i Spidsen for det, en Directeur til at administrere et saadant Contoir; naar han saa har de forskjellige Mellemautoriteter under sig, der hver for sit Vedkommende maatte udføre sin Deel, nemlig Regnskabsvæsen, Secretariats- og Hovedmagasinsforretninger, faae vi det samme, vi nu have. Der blev da en 3—4 Contoirer for disse forskjellige Ting, hvoraf hver skulde forestaae sin Branche; det vilde neppe fremkalde nogen synderlig Besparelse, hvad Fagmændene angaaer, thi man skal have paalidelige Folk, som man maa lønne i Forhold til det Arbeide, man forlanger af dem. Blev det nogen Besparelse, maatte det jo blive i Ministeriet, men jeg synes, at det Hele noget nær vilde blive det samme som at kuldkaste hele Ministeriet.

456. Hage: Naar De ikke selv har havt Deres Tanke ledet den Vei, indseer jeg meget vel, at det er et Spørgsmaal, som ikke lader sig strax besvare. Jeg vil tilstaae, at denne Plan er faldet mig ind ved at høre Forhandlingerne her, og jeg bemærkede, at det var et aldeles raat Udkast, hvorved der naturligviis i det Enkelte kan være Meget at rette. Jeg vil blot bemærke, at De i Deres Svar gik ud fra en anden Forudsætning end jeg i mit Spørgsmaal, ved at omtale de underordnede Autoriteter, som Chefen maatte have, som om det vilde blive forskjellige Contoirer. Jeg vil ikke kalde det Autoriteter, men den Hjælp, som Chefen selv fandt det nødvendigt at have, og til en saadan Løn, som vilde sikkre meget dygtige og paalidelige Mænd. Det vil være Dem bekjendt, at der kan gives mangfoldige Chefer for Etablissementer, som have langt større Forretninger end Orlogsværftet har, som vel vide at føre det fornødne Tilsyn, men som

naturligviis tillige faae den fornødne Hjælp; men vi kunne maaskee forlade dette Punkt, da De ikke videre har tænkt over det.

Mourier: Jeg har kun tænkt over Regnskabsvæsenet, idet det har forekommet mig, at Revisionen egentlig burde ligge under selve Værftet, hvor den fornødne Sagkundskab maaskee bedst kan haves.

457. Hage: Der blev talt om Skolen for Underofficererne; det leder mig til det Spørgsmaal, om De mener, at det egentlig er absolut nødvendigt, at man, for at blive Officeer, skal have gjennemgaaet Socadetacademiet; om De ikke mener, at det kunde være en ret passende Opmuntring selv for de simpleste Folk, naar man vidste, at enhver Somand, som blot præsterede de fornødne Dygtighedsprøver, kunde avancere til at blive Officeer?

Formanden: Jeg bør bemærke, at, hvis Admiralen vil besvare Spørgsmaalet, vil det være os særdeles kjært; men det ligger udenfor Commissionens Omraade.

Hage: Det beroer naturligvis paa Formanden at standse Spørgsmaalet; men jeg meente, at naar der var Tale om Skoler i det Hele, maatte det ogsaa være nyttigt for os at faae Noget om den Sag at vide.

Formanden: Det berører ikke Værftet; men det vil naturligvis være os kjært, om Admiralen vil besvare Spørgsmaalet; det ligger udenfor Commissionens Omraade, og det anseer jeg det for min Pligt at bemærke; Grændsen er vistnok ikke altid let at trække, men jeg har i saa Henseende ingen Tvivl.

458. Hage: Ligger Proviantgaarden under Dem?

Mourier: Nei, kun med Hensyn til Bygningsreparationer og desl.

459. Hage: De har kun at bestille med den, forsaavidt De reqvirerer, hvad der behøves til Udrustninger?

Mourier: Dermed har Værftet ikke at bestille, det skeer fra Ministeriet; vi have kun at gjøre med Bygningernes og Bolværkernes Vedligeholdelse, og at levere det Fadegods, som reqvireres ifølge Ministeriets Ordre fra Værftet.

460. Hage: Det er da maaskee en Gjenstand, som De ikke særlig har tænkt over, og jeg vil da ikke her spørge videre om Skibenes Forsyning med Proviant og Proviantgaarden i det Hele, om den er hensigtsmæssigt indrettet eller den burde undergaae Forandring?

Mourier: Det er indrettet efter en noget stor Scala for vore nuværende Forhold.

Otte og Tredivte Møde, den 30te Marts 1861.

1. Skibsbygmester Brandt.

1. Poulsen: Har De havt Leilighed til at besee Tømmer- og Plankebeholdningen paa Orlogsværftet? (Brandt: Ja!) Hvad er Deres Mening om Træets Godhed, er det slettere eller bedre, end hvad De har seet paa andre Værfter?

Brandt: Det er det skjønneste Parti, jeg nogetsteds har seet.

2. Poulsen: Har De været paa andre Værfter?

Brandt: Ja, paa forskiellige, navnlig i Sverrig, f. Ex. Carlskrona.

3. Poulsen: Anseer De det for hensigtsmæssigt at bygge Krigsskibe af Træ af saadan Art og Godhed, eller troer De, at det med Hensyn til Varighed og Billighed vilde være fordelagtigere at benytte andre og kostbarere Træsorter?

Brandt: Det troer jeg ikke, saameget mere som man har seet, at næsten alle Træsorter tage Fyr.

4. Poulsen: Er Orlogsværftets Tømmerbeholdning efter Deres Mening vel assorteret, saa at der er et passende Forhold imellem de tilstedeværende Forraad af Tømmer af de forskjellige Arter og Dimensioner?

Brandt: Ja, det finder jeg meget godt; det er vanskeligt der, ligesom andre Steder, at faae det bugtede Træ; men jeg troer ikke, man let kan faae det bedre end det haves der.

5. Poulsen: Mener De, at der er et mindre passende Forhold i den Henseende, end der burde være?

Brandt: Det mener jeg just ikke; men man kan sielden faae for meget deraf, og det er det, hvoraf der, som paa andre Steder, er mindst tilstede.

6. Poulsen: Hvad mener De om Mængden, Quantiteten, troer De, at den er saa stor, at der altid er tilstrækkeligt vel udtørret Tømmer tilstede til at bygge Skibe af?

Brandt: Ja, det beroer paa, hvormeget der aarlig skal bygges.

7. Poulsen: Dersom vi tænkte os 1—2 Fregatter om Aaret.

Brandt: Saa troer jeg nok, det række til.

8. Formanden: Det er vel under Forudsætning af, at Forraadet vedligeholdes tilstrækkeligt?

Brandt: Ja, saaledes som det nu er.

9. Poulsen: Er De bekjendt med Reglementet, hvorefter Træ vrages og charakteriseres paa Orlogsværftet? (Brandt: Ja!) Hvad er Deres Mening om det, er der Noget deri, som De troer, at det vilde være nyttigt at forandre, saasom fordi det ubilligen afskrækker Sælgerne eller paa anden Maade kan vanskeliggjøre Indkjøb?

Brandt: Det maa jo altsammen ske efter Overeenskomst; men jeg mener rigtignok, at man kan ikke nok see sig for.

10. Formanden: De mener altsaa, at jo omhyggeligere, skarpere og strengere Controllen er, desto bedre?

Brandt: Ja, man maa hellere give noget mere derfor, end faae Værftet opfyldt med simpelt Materiale.

11. Poulsen: De antager det altsaa for et Priisspørgsmaal, saa at, hvis man gjør Betingelserne løsere, faaer man billigere Træ, men derfor ikke bedre? (Brandt: Ja!) Mener De, at der er enten anfort for Meget eller for Lidt i dette Reglement?

Brandt: Sagen vil vist vanskelig kunne ordnes bedre end den er ordnet; der maa jo være en Norm, en Grændse for de

Folk, der udsendes, for at udsøge Træet, hvorefter de, f. Ex. med Hensyn til Oprensningen, have at gaae.

12. Poulsen: De har tidligere yttret, at Salgspriſen paa Egetømmer fra de Værfter, De beſtyrer, er fra 9 Mk. til 12 Mk. pr. Cubikfod; vil De nu ſige os, hvad De vilde anſee for en paſſende Indkjøbspriis for det Tømmer, De har ſeet paa Orlogsværftet, efter dets forſkjellige Charakteer „Dygtig", „Middelvrag" og „Holmensbrug"?

Brandt: Der er adſkilligt Træ, hvorfor jeg vilde give 3 Rd. pr. Cubikfod; men der er ogſaa Noget, hvorfor jeg kun vilde give 1 Rd., og frembeles Noget, hvorfor jeg vilde give fra 1 til 3 Rd.

13. Poulsen: Men i den bedſte Claſſe, „Dygtig", hvad vilde De der anſee ſom den laveſte Priis?

Brandt: Naar jeg tager de ſtørre Dimenſioner, thi der er jo ogſaa i de ſmaa „Dygtig", vil jeg ſige, at den mindſte Gjennemſnitspriis er 15 Mk.

14. Poulsen: Kjender De den Maade, hvorpaa Anſkaffelſen af Tømmer ſkeer for Orlogsværftet? (Brandt: Ja!). Troer De, at nogen anden, bedre og fornuftigere, kunde indføres, vilde det f. Ex. være henſigtsmæsſigt at overlade det til Kjøbmænd her paa Stedet at ſøge Træet, hvor det findes?

Brandt: Kjøbmændene maatte jo gjøre ſom Marinen, eller ogſaa lade det vrage her.

15. Poulsen: Troer De, det vilde være til Fordeel for Marinen?

Brandt: Det er vanſkeligt at ſige. Jeg antager, at Marinen ſender Mænd ud, ſom baade forſtaae det og kiøbe til de billigſte Priſer.

16. Hage: Antager De ikke, at Handelsſtanden i det Hele taget er mere ſkikket til at drive Handel end offentlige Autoriteter?

Brandt: Det troer jeg ikke; man maa have kyndige Mænd til at vrage her eller paa Stedet.

17. Hage: Jeg ſpørger om Deres Mening i Almindelig-

hed. Antager De ikke, at den Concurrence, der vilde opstaae om disse Leverancer, om ikke strax i Begyndelsen saa dog i Længden, vilde geraade det Offentlige til Fordeel?

Brandt: Det er vanskeligt at sige. Der bliver jo saamange Steder, hvorfra det er muligt at faae Træ, at der vel sørges for at faae det paa den fordeelagtigste Maade.

18. Poulsen: Hvad er Deres Mening om det paa Orlogsværftet liggende Tømmers Tildannelse i Skoven? Kan nogen Forbedring, der kan lede til Besparelse, derved indføres, enten ved at hugge Tømmeret mindre skarpkantet, ved at føre det hertil i sin oprindelige runde Tilstand med blot Enderne affkaarne og Grenene afhuggede, eller paa anden Maade?

Brandt: Det troer jeg nok, der kan; Tømmeret burde komme med sin meste Bankant paa; jeg troer, at man da let kunde bringe to Tykkelser ud af det Træ, hvoraf man nu kun faaer een; ved at faae Mere ud af Træet vinder man jo i Cubikindhold, ligesom det ogsaa derved bliver billigere.

19. Poulsen: De troer, man hugger Tømmeret altfor skarpkantet?

Brandt: Ja, det er min Mening.

20. Poulsen: Hvorledes antager De, det vilde falde ud, at bringe Træet hertil aldeles rundt?

Brandt: Jeg troer, det vilde blive dyrere; det vilde navnlig koste meget i Fragt og Arbeidspenge.

21. Poulsen: Hvad er Deres Mening om de Skure, hvori Tømmeret er henlagt? Ere de hensigtsmæssige og bequemme for Ud- og Indtagelsen, samt med Hensyn til Tømmerets Opbevaring?

Brandt: Jeg finder dem hensigtsmæssige, bequemme og luftige; men jeg finder, der er for mange Høider; efter min Mening burde der høiest være to Lag.

22. Poulsen: Derved vilde der udfordres et større Antal Skure? (Brandt: Ja!). Men De troer, det vilde være fordelagtigt?

Brandt: Ja, navnlig med Hensyn til alle svære Dimen-

sioner, hvor det, naar der er en 5—6 Høider ovenpaa hinanden, og de forskjellige Bugter krydse hinanden, er et forfærdeligt Arbeide, man har, naar man skal have de underste ud.

23. Poulsen: Kjender De den Maade, paa hvilken Transporten af Tømmeret fra Skibet til Skuret iværksættes?

Brandt: Ja, jeg har mange Gange ved Losningen seet Transporterne, som skee deels med Heste, deels med Mandskab.

24. Poulsen: Anseer De den Maade for hensigtsmæssig?

Brandt: Jeg mener, der burde være Sporveie, hvorved der vilde spares mange Folk, forsaavidt saadanne kunne indrettes i større Antal, og det saavel fra Skibet som fra Lossepladsen.

25. Hage: Vilde der ikke spares Endeel ved at have transportable Kraner til at besørge Indlæggelsen og Udtagelsen af det svære Træ?

Brandt: Det kunde vist være meget hensigtsmæssigt.

26. Poulsen: Men vilde Transporten af saadanne Kraner ikke være ligesaa besværlig som af selve Tømmeret?

Brandt: De behøvede ikke at være saa svære, de maatte naturligviis passe til Sporveien og kunne transporteres derpaa.

27. Poulsen: Deraf vilde følge en Omflytning af Skurene?

Brandt: Ja, og saamange Bygninger som muligt.

28. Formanden: Som Resultat af den Leilighed, De har havt til at giøre Dem bekiendt med Forholdene paa Holmen, udtaler De altsaa, at, skal De dømme efter hvad der foreligger, anseer De den nuværende Anskaffelsesmaade hensigtsmæssig, idet De mener, at det er et godt Forraad, der er samlet?

Brandt: Ja!

29. Hage: Kjender De Priserne paa de forskiellige Sorter, som Holmen betaler?

Brandt: Hvad det er indkjøbt til, kjender jeg ikke aldeles nøie.

30. Hage: De maatte jo nøie kjende Holmens Priser, inclusive alle Omkostninger, for at kunne afgive en Mening om, hvorvidt Anskaffelsen har været saa hensigtsmæssig som muligt?

Brandt: Her er blevet mig spurgt, hvad jeg meente, det var værd, som det ligger paa Holmen; derfra er jeg gaaet ud; Priserne kjender jeg dog nogenlunde.

31. Hage: Kjøber De paa Deres egen Plads hyppig Træ, der kan sammenlignes med det, der anskaffes til Marinen? (Brandt: Ja!).

32. Poulsen: Det er da i Reglen af noget mindre Dimensioner og altsaa noget billigere? (Brandt: Ja!).

33. Hage: Altsaa af de sværeste Sorter Egetræ pleier De ikke at kjøbe paa Pladsen?

Brandt: Jo, vi kjøbe saa svært som vi kunne faae det, men man har vanskeligt ved at faae det; vi behøve ikke saa stort et Qvantum, og det er meget sjeldent, at der tilbydes saa svære Dimensioner.

34. Hage: De lader ikke kjøbe paa samme Steder som Marinen?

Brandt: Jo, baade i Danmark og Preussen, men ikke i saa vidt en Udstrækning.

35. Hage: Hvad giver De i Fragt pr. Cubikfod f. Ex. fra Preussen?

Brandt: Omtrent 12 ß. à 1 Mk.; men 12 ß. er Gjennemsnitsprisen. Det retter sig efter Aarstiden og hvad Træ det er, om det er Træ, der stuver daarligt, om det er vankantet o. desl.; man træffer i den Henseende et Arrangement med Skipperen.

36. Hage: 12 ß. anseer De altsaa for Gjennemsnitsfragten?

Brandt: Det have vi betalt.

37. Hage: Kan De bedømme, om Marinen kan fare med sine egne Fartøier for 12 ß. Fragt?

Brandt: Nei, det kan jeg ikke.

2. Bogholder Bocher.

38. Wiborg: De vil erindre de Momenter, der i

sin Tid bleve Dem meddelte som Grundlag for Beregnings-contoiret. De veed, at Hensigten med Beregningscontoiret er at tilveiebringe:

1. Oversigt af Holmens Forbrug af Material og Folkekraft til ethvert af de udførte Arbeider, under følgende Hoved-Rubriker for hvert Arbeide:

a) Qvantitet af forbrugt Material og sammes Bekostning.

b) Mængde af Arbeidere og disses Lønning.

c) Udbyttet af den hele Bekostning, nemlig: Qvantitet af udført Arbeide, antydet specielt for hvad der er fuldført, og proportioneret efter udført Deel af anordnede men ikke tilendebragte Arbeider, f. Ex. Deel af Skibsbygning, Huusbygning, Maskinbygning, Bolværk, Pælværk, Takkelads o. s. v.

2. En Sammenligning mellem Ministeriets Udgift til Folkeløn og Material, og Holmens Forbrug, visende:

om den budgetterede Folkekraft har været tilstrækkelig, eller Extra-Udgift har fundet Sted, og da hvor stor?

om Pengebeløbet af det forbrugte Material er større eller mindre, end Beløbet for det Anskaffede, og da Forskjellen.

De vil see, at jeg kun har søgt at præcisere, hvad jeg har havt den Fornøielse at udtale for Dem, og jeg tænker, at De vil have forstaaet det (Bøcher: Ja!), og skal nu spørge Dem: Har De opfattet den til Dem stillede Opgave saaledes, og vil De see Dem istand til at løse den? (Bøcher: Ja!) Hvilke Midler ydes Dem fra Holmens Side til Anlæggelse af de paagjældende Conti i Deres Bogføring?

Bøcher: Rapporter fra enhver Afdeling, som angive det Folketal, der har arbeidet ved hvert enkelt Arbeide, og hvor stor en Deel af Arbeidet, der i Maanedens Løb er udført.

39. Wiborg: Faaer De ikke ogsaa Rapporter angaaende Materialet?

Bøcher: Jo, der findes paa de samme Rapporter angivet saavel Materialet, som Folkehold og udført Arbeide.

40. Wiborg: Hvorledes beregner De Folkekraft og Ma-

terial til Penge? Ere de Data, De i dette Øiemed har til Raadighed, fyldestgjørende? og hvori bestaae disse Data?

Bøcher: Folkelønnen er stillet efter en Beregning, der udkommer ved at sammenlægge den fulde Løn for et Aar til Mandskabet af de forskiellige Classer og dividere Summen med Folketallet, multipliceret med Arbeidsdagenes Antal (jeg troer 293). Til Quotienten lægges forskjellige andre Udgifter, eens for hver Mand, og det saaledes udfundne Gjennemsnitsbeløb beregnes som Dagløn for hver enkelt Arbeider. At benytte en anden Fremgangsmaade, f. Ex. at tage i de enkelte Værksteder den bestemte Løn for hver enkelt ansat fast Mand, hvorved man vilde faae ligesaamange Summer som der var forskjellige Classer, og som der havde været Arbeidere ved hvert forskjelligt Arbeide, vilde jeg næsten anse som uigjennemførligt paa Grund af den Detail, hvori man derved vilde komme til at gaae.

41. Wiborg: Naar der altsaa forefalder Spørgsmaal om Folkekraften, saa beregner De den altid i Penge efter de Data, De faaer opgivne, til Gjennemsnittet af Dagløunen? (Bøcher: Ja!) tillagt alle de Momenter, som hvile paa de forskjellige Classer, f. Ex. Smede og Snedkere ɔc., saa at der tillægges noget for Mesterlalair, Værktøi o. desl.? (Bøcher: Ja!) Er Lønnen for Holmens Skrivere lagt til Calculen over Dagløunen? (Bøcher: Ja!). Hvorledes beregner De Materiale til Penge?

Bøcher: Jeg faaer det nu beregnet, efter de Priser, som opgives fra Commissariatet.

42. Wiborg: Er det Dem bekjendt, hvorpaa disse Priser ere grundede? De veed jo, at de forskjellige Anskaffelser skee til forskjellige Tider til forskjellige Priser, hvoraf Gjennemsnitspriſen paa hver enkelt Sort er uddraget, og dette kan naturligvis ikke være anderledes.

Bøcher: Ja, jeg antager, at Priserne ere de der saaledes ere beregnede i Commissariats Contoiret.

43. Wiborg: Og at det er Middelpriser og ikke hvad der er givet for hvert enkelt Indkjøb? (Bøcher: Ja!). Anseer

De de Data, De har til Raadighed, for fyldestgjørende? (Bøcher: Ja!). Anseer De Mestrenes Rapporter om anvendt Folkekraft og Material som et fyldestgjørende Grundlag for de Dem underlagte Beregningers Affattelse?

Bøcher: Ja, jeg kan ikke tænke mig Andet, hvorefter Beregningerne kunde sættes, end disse Rapporter, og efter hvad jeg har erfaret, synes mig ogsaa, der er tilstrækkelig Control dermed.

44. Formanden: Hvori ligger den Control, De nævnte?

Bøcher: I den Maade, hvorpaa Folkene leveres til Mestrene. De mønstres efterat Mesterens Skriver, Dagen for Folkene skulle bruges, har optegnet hvormange Mand han skal have. Naar de ere mønstrede og møde hos Mesteren, faaer han en Fortegnelse over den Folkekraft, han har at disponere over, og det staaer da til ham at mønstre dem igjen. De enkelte Details med Hensyn til den Control, der er imellem Skriverens Optegnelse og den første Mønstring, har jeg ikke kunnet gjøre mig bekjendt med.

45. Wiborg: Er det Dem bekjendt, om vedkommende Fagmænd (Directeuren og Underdirecteuren) til visse Tider eftersee de Beholdninger, Mestrene ere og maae være i Besiddelse af, og i saa Fald, anseer De dette, i Forbindelse med Eftersynet af Forbrugsrapporterne som tilstrækkelig Control med Materialforbruget, eller kunde en mere betryggende Fremgangsmaade indføres, og da hvilken?

Bøcher: Jeg har hørt, at der undertiden til uvisse Tider finder Eftersyn Sted af Beholdningerne hos de forskjellige Mestere; det er iøvrigt ubetydeligt, som de have liggende; men der er en gjensidig Control, som jeg antager maa findes i Hovedmagasinets og Mestrenes Regnskabsførelse, og som jeg mener maa være aldeles tilstrækkelig. Med Rapporten følger en Extract, hvori angives i rubriceret Form, hvad Mesteren ved Maanedens Begyndelse har i Behold, hvad der i Løbet af Maaneden er modtaget fra Hovedmagasinet, hvor stor en Deel som deraf er forbrugt og hvor stor en Deel der er i Behold. Forbruget maa stemme, naar det bliver afskrevet i Contoiret, nøiagtigt med det, der paa Rapporten er anført som forbrugt, altsaa den Beholdning, som

viſes til Reſt paa denne Extract, maa være overeensſtemmende med den Contrabog, ſom Meſteren har med Hovedmagaſinet, og ſkal altſaa være overeensſtemmende til enhver Tid med den Beholdning, ſom der virkelig ſkal være.

46. Wiborg: Er det Dem bekjendt, hvad der iagttages for at vedkommende Forvalter eller Regnſkabsfører kan faae Udgiftsordre for hvad der udleveres, og i ſaa Fald, anſeer De den Fremgangsmaade, der bruges, for henſigtsmæssig, eller kan deri efter Deres Mening indtræde Forbedring og da hvilken?

Bøcher: Jeg anſeer det fuldkommen henſigtsmæssigt, at Meſtrene reqvirere, hvad de ſkulle bruge, og aflægge Regnſkab paa den Maade, ſom nu ſkeer, thi det ſtaaer da til enhver Tid i den Overordnedes Magt at efterſee deres Beholdninger, for at komme efter, om de ere overeensſtemmende med Forſkjellen mellem det Modtagne og det Forbrugte. At underſøge, hvorvidt de have forbrugt mere eller mindre til de anførte Arbeider, antager jeg ligger udenfor min Function.

47. Wiborg: Er det Dem ikke bekjendt, at Forvalterne maanedligt faae Udgiftsordre fra Holmens Chef, grundet paa Rapporterne eller et Sammendrag af disſe? (Bøcher: Nei!) Har De Kundſkab om, hvorledes Sjouerne antages, fordeles og betales, og i ſaa Fald, finder De, at dette Forhold er henſigtsmæssigt, eller at det kunde ordnes paa en bedre Maade, og da hvilken?

Bøcher: Jeg kjender ikke noget nærmere dertil; paa Rapporterne ſtaaer kun anført, hvormange Sjouere der er brugt og hvad de have koſtet; men Betalingen finder vel for endeel Sted efter de Accorder, ſom gjøres med dem.

48. Hage: De er Bogholder ved Beregningscontoiret? (Bøcher: Ja!). Naar blev De anſat? (Bøcher: den 12te Mai f. A.). Hvor havde De været tidligere?

Bøcher: Ved Frederiksværks Hovedcontoir, hvor jeg har været Bogholder i 23 Aar.

49. Hage: Da De kom i Deres nærværende Stilling, blev der da meddeelt Dem en Inſtrux?

Bøcher: Der blev kun meddeelt mig, at jeg skulde skaffe en aarlig Oversigt over Forbruget af Material og Folkekraft ved Værftet, hvilke Arbeider der vare udførte og det dertil forbrugte Material og Folkekraft, og hvad hvert af disse Arbeider havde kostet. Saaledes lød min officielle Instrux, der ganske svarer til, hvad Generalkrigscommissair Wiborg nys oplæste.

50. Hage: Hvorledes forefandt De det Contoir, hvis Bestyrelse De tiltraadte forrige Aar? Var det ikke indrettet paa at løse de Opgaver, De her har nævnet?

Bøcher: Jo paa en Maade; det vil sige, alle Materialier til at løse dem fandtes vel, men de vare efter min Formening anvendte noget urigtigt, paa en noget utilfredsstillende Maade, de vare ikke bragte til den Tydelighed, som jeg troer kan opnaaes derved.

51. Hage: Fandt De det ud, eller havde man fundet det ud, inden man ansatte Dem?

Bøcher: Det veed jeg ikke.

52. Hage: De veed altsaa ikke, om De blev kaldt til som Bogholder, for at omordne dette Contoir?

Bøcher: Jo, det antager jeg.

53. Hage: Man har altsaa ikke været tilfreds dermed, siden man vilde omdanne det?

Bøcher: Man fandt ikke Oplysningerne tilstrækkelige og vilde derfor have en Mand, som var mere kjendt med den Slags Regnskaber, end den Mand, der tidligere havde befattet sig dermed.

54. Hage: Hvem var Deres Formand som første Mand i Contoiret?

Bøcher: Jeg antager den Mand, der er der endnu, Fabrikskriver Davidsen; der var Ingen ansat som Bestyrer af Contoiret, men jeg troer Capitain Suensen selv ledede Forretningerne.

55. Hage: Hvormange fandt De i Contoiret?

Bøcher: 6 i det Hele.

56. Hage: Altsaa egentlig kun Skrivere? (Bøcher: Ja!) De ere der endnu? (Bøcher: Ja!). Det var 6 foruden Fabrik-

skriveren? (Bøcher: Ja!). Forefandt De en Conto for hvert Skib?

Bøcher: Ja, der føres en Bog for hvert Skib, hvori der af Rapporterne uddrages, hvad der er forbrugt til hvert Skib.

57. Hage: Fandt De ved at gaae nogle af disse Conti igjennem, at det var en ufuldkommen Maade, hvorpaa man var gaaet frem?

Bøcher: Ja, for at kunne faae en klar Oversigt over, hvad der var gaaet til, og den antager jeg bør til enhver Tid saavidt muligt ligge klar, maatte man igjen gjøre Uddrag af disse Bøger, og samle det; det var tilstede, men ikke saaledes, som man paa et Schema kunde samle det. Jeg kunde uddrage deraf, hvad ethvert Skib havde kostet, ligesaa godt som nu, men ikke saa nemt.

58. Hage: Er Deres Contoirtid den samme som den sædvanlige Arbeidstid paa Holmen?

Bøcher: Jeg har endnu ikke fulgt nogen fast Contoirtid, da jeg har en Deel Arbeide derude og en Deel hjemme, og er beskjæftiget hele Dagen. Derude haves en fast Contoirtid fra Kl. 9—2; men jeg har ikke fulgt den, da jeg arbeider hjemme fra tidlig om Morgenen og ligeledes om Eftermiddagen. For Øieblikket har jeg Hovedbogen hjemme, den begynder jeg at føre paa den Maade, jeg antager er den hensigtsvarende.

59. Hage: Det er altsaa endnu under Omorganisationen? (Bøcher: Ja!). Deres Chef er Fabrikmesteren? (Bøcher: Ja jeg antager det). Tager han activ Deel i Contoirforretningerne?

Bøcher: Ja han kommer jevnlig derind; om enhver udførligere Oplysning, jeg behøver, har jeg henvendt mig til ham.

60. Hage: De har ikke noget Skriveri med Holmens Chef eller Ministeriet? (Bøcher: Nei).

61. Hage: Naar De bliver færdig, vil De saa til enhver Tid af Deres Hovedbog kunne see, hvad der er anvendt til et Skib? (Bøcher: Ja!). Men De er ikke færdig endnu? (Bøcher: Nei). Faaer De Budgettet meddeelt til at indrette Deres Conti efter?

Bøcher: Nei, det har jeg ikke havt.

62. Hage: Det er altsaa ikke Deres Sag at paasee, om de i Forveien gjorte Beregninger overskrides? (Bøcher: Nei). Det forventes heller ikke af Dem, at De, naar De er færdig med Skibets Bekostning, skal kunne meddele, hvad de enkelte Dele har kostet, eller Skibet pr. Last? (Bøcher: Nei). Man forlanger heller ikke fra Deres Contoir nogensomhelst Control med Forbruget af Material eller hvor det Tiloversblevne bliver af? (Bøcher: Nei). Vilde det nu ikke forekomme Dem, at et saadant Contoir som Deres maatte ligesaagodt tillige kunne være et Control-Contoir for det virkelige Forbrug?

Bøcher: Jeg tvivler paa, det kunde forenes.

63. Hage: Har De ikke tænkt Dem, at naar et Skib skulde bygges, og der var gjort Overslag over, hvad der skulde gaae til det, vilde det være rigtigst, at der fra Contoiret reqvireredes fra Hovedmagasinet og de forskjellige Steder, hvad der behøvedes, og at det derfra leveredes til dem, der skulde sætte det i Arbeide, at det hele Regnskab førtes der under Eet, saa at Controllen og Bekostningen af Skibet gik Haand i Haand? Sat at De slet ikke havde med Contoiret at bestille, naar De som Uden-forstaaende vilde tænke Dem dette Skibsbyggeri, forekommer det Dem da ikke, at Deres Contoir burde være saaledes indrettet, at De vidste, hvad Skibet kostede, hvad Materiale der blev anvendt og hvad der blev tilovers?

Bøcher: Ja, under saadanne Forhold vilde jeg gjøre det, men her troer jeg, at der vilde være saameget, som vilde stille sig imod at gjøre Contoirpersonalet til Controllerende med dem, der udføre Arbeidet, og jeg antager ogsaa, at de Kundskaber, der behøves i de forskjellige Retninger til en saadan Control, vanskelig kunde forudsættes tilstede.

64. Hage: Det er altsaa blot et personligt Spørgsmaal?

Bøcher: Ja, Controllen fra Contoirets Side maa, troer jeg, kun være begrundet deri, at man saa nøiagtigt som muligt har optaget efter de givne Data, hvad der er anvendt baade af Material og Folkekraft; men igjen at controllere, hvorvidt der

virkelig er anvendt denne Folkekraft og dette Materiale, troer jeg ikke lader sig godt forene med et Beregnings- og Regnskabscontoir; det forekommer mig i det mindste saaledes; men jeg er for ukjendt med Forholdene i saa Henseende, til at have nogen bestemt Mening derom.

65. Hage: Som Forretningen drives, kan De ligesaa godt have Deres Contoir paa Frederiksværk?

Bøcher: Ja, men forsaavidt der maatte være en og anden Oplysning, man kunde ønske, og som ikke findes paa Rapporten, kan man dog nu strax søge den hos Vedkommende.

66. Hage: De har jo ikke Andet at gjøre end at skrive i Bøgerne efter de Sedler, der meddeles? (Bøcher: Nei). Det synes altsaa at være et temmelig tarveligt Udbytte af et Contoir med 7 Personer, blot at faae skrevet op, hvad Skibene koste?

Bøcher: Beregningerne maae gjøres af alle Rapporter.

67. Hage: Men det er da heller ikke noget Hexeri?

Bøcher: Jeg antager ogsaa, at paa den Maade jeg har forsøgt at ombanne Regnskabet, maae Forretningerne kunne føres med et Par Skrivere mindre, mulig med 3; thi jeg har tænkt mig, saafremt den Plan, jeg har lagt, skulde findes fyldestgjørende, at det vil staae i min Magt alene at føre Journalen og Hovedbogen, saa at jeg kun behøver Assistance til at udføre Beregningerne af Rapporterne; i det mindste vil det langtfra blive Arbeide i Forhold til det, som jeg tidligere har været vant til ved Regnskaber.

68. Hage: Der er naturligvis altsaa ikke mindste Tanke om, at De skal bryde Dem om, hvad Tingene koste? (Bøcher: Nei). Da De nu er en gammel Regnskabsfører, maa jeg saa ikke spørge Dem om Noget, der egentlig ikke vedkommer Deres Contoir, nemlig, hvorledes De nu vilde tænke Dem hele Contoirvæsenet for Orlogsværftets Vedkommende hensigtsmæssigst ordnet, saaledes at der var en skarp Control gjennem dets Contoirer og en Samling af alt Regnskabsvæsen?

Bøcher: Jeg har tænkt meget derover, men er endnu ikke kommen paa det Rene dermed; at det kan skee, troer jeg bestemt.

69. Hage: Det forekommer mig dog vist, at den naturlige, simple Gang vilde være, at Værftets Chef, jeg mener, hvad selve Forretningerne angaaer, ikke med Hensyn til det militaire Væsen, var den første Mand i dette Contoir og havde under sig de fornødne Kræfter til at bestyre Forretningerne?

Bøcher: Ganske vist; men ved de to Etablissementer, hvor jeg har været, nemlig Frederiksværk og Laurvig, som jo vare private Anstalter, det sidste imidlertid kun for en Tid, da det overgik til at blive Statseiendom, og af fuldkommen saa stor Udstrækning som Holmen, fandtes der ikke større Control end her; hvad den angaaer, forekommer det mig, at den vanskelig kan være strengere end den er.

70. Hage: Der er Control i det Hele for Alt hvad der gaaer til?

Bøcher: Ja, der er Control med enhver Mands Arbeide, hvad enhver Mand foretager, der er ogsaa streng Opsigt med Arbeidet, saa at det ikke er muligt for nogen Mand at undvige fra Arbeidet, han maa stadig være i Virksomhed.

71. Hage: Men De vil dog ikke mene, at en Forandring i det hele Regnskabsvæsen, just skulde medføre, at Controllen blev slappere?

Bøcher: Nei paa ingen Maade.

72. Hage: Det vilde være en Reform uden at skade?

Bøcher: Ganske vist.

73. Hage: Hvormange Contoirer er der nu paa Holmen, som man kan sige have med Regnskaber at gjøre?

Bøcher: Det veed jeg ikke. Hver af Skibsbyggerne og Mesterne har en Skriver, jeg veed ikke, hvorvidt man kan kalde det et egentlig Contoir, desuden er der Tømmercontoiret, eller Contoiret for Tømmeroplaget.

74. Hage: Troer De, at De i den nærmeste Tid kommer til Ende med Deres Undersøgelse af, hvorledes det Hele hensigtsmæssigst bør indrettes?

Bøcher: Jeg vil haabe, at jeg til Juni Maaneds Udgang

skulde have sluttet hele Aarets Regnskab; jeg er begyndt derpaa, og det er fremmet endeel.

75. Hage: Og saa er det Deres Plan at holde Deres Bøger til Dato?

Bøcher: Ja, og det vil let kunne skee.

76. Hage: Faaer De de Rapporter, der tjene som Grundlag for Deres Bogføring, til forskiellig Tid eller daglig?

Bøcher: De komme naar $^1/_2$ eller $^3/_4$ af den næste Maaned ere forløbne; jeg troer forøvrigt, at der er en Bestemmelse for, at Rapporterne for den udløbne Maaned skulle være indleverede til den 14de i den næste Maaned.

77. Hage: Hvad vilde der være til Hinder for, at De daglig fik disse Sedler til at indføre?

Bøcher: Der vilde vist ikke være Noget til Hinder for, at hver Mester daglig indgav Sedler til Contoiret paa de Folk, han har; men jeg indseer ikke, det vilde være til nogen særdeles Nytte.

78. Hage: Vilde ikke alle de særskilte Contoirer derved spares?

Bøcher: Det vilde de neppe kunne.

79. Hage: Mon ikke, naar der daglig blev givet saadanne Rapporter, Mesteren ved hver Dags Slutning selv kunde skrive sine Rapporter ind til Deres Contoir istedetfor nu at have et eget Contoir?

Bøcher: Det skulde jeg tvivle paa; det er næsten ikke muligt at bringe det dertil, hvor der er en mindre Virksomhed; vi havde forskjellige Værksteder paa Frederiksværk, men der havde vi det ganske paa samme Maade.

80. Hage: De havde ogsaa Maanedsregnskaber der?

Bøcher: Ja, ikke daglige Rapporter.

81. Hage: Jeg behøver ikke at gjøre Dem opmærksom paa, at der er mange Handelsetablissementer af ligesaa stort Omfang som vort Orlogsværft, hvor den Mand, der er Pakhusforvalter o. s. v., og som Ingen har under sig, er stadig ved For-

retningerne, og hver Dag gaaer paa Contoiret, og gjør ſine Indberetninger.

Bøcher: Ja, jeg kjender det af Erfaring; jeg har ſelv været Pakhuusforvalter og Regnſkabsfører ved Frederiksværks Hovedcontoir.

82. Hage: De har altſaa rapporteret til Dem ſelv; De ſparede da et eget Contoir?

Bøcher: Ja, der blev ſparet et Contoir.